Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sanat Tarihi Anabilim Dalı

BOSNA-HERSEK MÜZE VE KOLEKSİYONLARINDA YATAĞAN

Amila BECİROVİC-LUKARCANİN

Doktora Tezi

Ankara, 2022

BOSNA-HERSEK MÜZE VE KOLEKSİYONLARINDA YATAĞAN

Amila BECİROVİC-LUKARCANİN

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sanat Tarihi Anabilim Dalı

Doktora Tezi

Ankara, 2022.

KABUL VE ONAY

Amila Becirovic-Lukarcanin tarafından hazırlanan "**Bosna-Hersek Müze ve Koleksiyonlarında Yatağan**" başlıklı bu çalışma, 09 Mayıs 2022 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Filiz YENİŞEHİRLİOĞLU (Başkan)

Dr. Öğr. Üyesi Suat ALP (Danışman)

Prof. Dr. Serpil BAĞCI (Üye)

Doç. Dr. Pelin Şahin TEKİNALP (Üye)

Dr. Öğr. Üyesi Ö. Hakan ÇETIN (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN
Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan ***"Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge"*** kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. (1)
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren…..ay ertelenmiştir. (2)
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. (3)

…/……/…

Amila BECİROVİC LUKARCANİN

[1] *"Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge"*

*(1) Madde 6. 1. Lisansüstü tezle ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.*

*(2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.*

*(3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.*
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

****** Tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.***

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, **Dr. Öğr. Üyesi Suat ALP** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Amila BECİROVİC LUKARCANİN

ÖZET

BECİROVİC-LUKARCANİN, Amila. "*Bosna-Hersek Müze ve Koleksiyonlarında Yatağan*", Doktora Tezi, Ankara, 2022.

Çalışmamızda Bosna Hersek'te müzelerde ve koleksiyonlarda bulunan yatağan örnekleri incelenmiştir. Tezde konu edilen örnekler 17., 18. ve 19. yüzyıla ait olduğundan dönemsel açıdan konunun sınırları bu yüzyıllar arasındadır. Tezimizin ikinci bölümünde Bosna-Hersek'in coğrafi özellikleri, Osmanlı Döneminden önce Bosna-Hersek'teki siyasi ve sosyal yapı, Bosna-Hersek'te Osmanlı Dönemi gibi konular ele alınmaktadır. Üçüncü bölümde yatağanın tanımı ve belirgin özellikleri, tarihsel süreçteki değişim ve gelişimi, yatağanın yapımında ve süslemesinde kullanılan malzemeler, yatağanın yapım ve süsleme teknikleri, süsleme özellikleri incelenmektedir. Tezin dördüncü bölümünde Bosna-Hersek'te Osmanlı Döneminden önce kesici silah üretimi ve kullanımı, Bosna-Hersek kültüründe yatağanın kullanımı, Bosna-Hersek'te yatağanın üretimi, Bosna-Hersek'te yatağan üretiminin tarihi kapsamı; Bosna-Hersek'te Osmanlı Dönemi'nde yatağanın hammaddelerine ilişkin madencilik faaliyetleri ve maden ocakları; Bosna-Hersek'te yatağan üretim merkezleri ve ticaret; Bosna-Hersek'te yatağan üreten atölyeler ve zanaatkârlar/ sanatkârlar hakkında bilgi verilmektedir. Tezin beşinci bölümünde Bosna-Hersek müze ve koleksiyonlarında bulunan yatağanların analizi yapılmıştır. Beşinci bölümden sonra sonuç bulunmaktadır. Çalışmanın ekinde Katalog bölümü bulunmaktadır.

Bosna-Hersek kültüründe ve folklorunda yatağan 15.-20. yüzyıllar arasında önemli bir yer tutmaktadır. Savaşlarda, yanı sıra günlük hayatta, diplomatik ilişkilerde, törenlerde, iyileşme ve tılsım yönüyle folklorun bir parçasıydı. Ele alınan örneklerin bir çatı altında toplanması, analiz edilmesi, tipoloji oluşturulması, yatağanların yazıtlarının yeniden tercüme edilmesi ve konuya ilişkin diğer yeni bulguların akademik literatüre kazandırılması araştırmamızın amacı ve önemini teşkil etmektedir. Çalışmamızda müze ve koleksiyonlardaki eserleri incelemede yöntem olarak analiz ve literatür taraması kullanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Yatağan; Osmanlı; kesici silahlar; Bosna-Hersek folkloru, tipolojisi.

ABSTRACT

BECİROVİC-LUKARCANİN, Amila. "*The Yataghan in Bosnia and Herzegovina Museums and Collections"*. Phd. Dissertation, Ankara, 2022.

This thesis examined yataghans from museums and collections in Bosnia and Herzegovina. Since the examples in the thesis belong to the 17th, 18th and 19th centuries, the boundaries of the subject are between these centuries. In the second chapter of this thesis the geographical features of Bosnia-Herzegovina, the political and social structure in Bosnia-Herzegovina before the Ottoman Period, and the Ottoman Period are discussed. In the third chapter, the definition and distinctive features of the yataghan, its developments in the historical process, the materials used in the construction and decoration, the construction and decoration techniques of the yataghan are examined. In the fourth part of the thesis the follwing topics are found: the production and use of cutting weapons in Bosnia-Herzegovina before the Ottoman period, the use and the production of yataghan, the historical scope of yataghan production; Mining activities and mines related to the raw materials used for production of the yataghan; production centers and trade; workshops and craftsmen/artists. In the fifth part of the thesis, the yataghan examples were analyzed. After the fifth chapter, there is the conclusion chapter. The additional part of the study is the Catalogue part.

In the period between 15th-20th centuries in culture and folklore of Bosnia and Herzegovina yataghan occupies an important place. It was used in the wars, as well as in daily life, folklore, diplomatic relations, ceremonies, healing and as talisman. The purpose of research is to collect and analyze the samples under one roof, to create a typology, to re-translate the inscriptions of the yataghans and to bring other new findings. In our study, analysis and literature review methods were used.

Keywords: Yataghan; Ottoman cutting weapons; Bosnia-Herzegovina folklore; typology.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY ..... **i**
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI ..... **ii**
ETİK BEYAN ..... **iii**
ÖZET ..... **iv**
ABSTRACT ..... **v**
İÇİNDEKİLER ..... **vi**
KISALTMALAR DİZİNİ ..... **xi**
HARİTA DİZİNİ ..... **xii**
RESİM DİZİNİ ..... **xiii**
TABLO DİZİNİ ..... **xxxiii**
ÖNSÖZ ..... **xxxiv**

GİRİŞ **1**
1. BÖLÜM : BOSNA-HERSEK'İN COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ VE TARİHSEL SÜRECİ **14**
1.1. BOSNA-HERSEK COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ **14**
1.2. OSMANLI DÖNEMİNDEN ÖNCE BOSNA-HERSEK'TEKİ SİYASİ VE SOSYAL YAPI **16**
1.3. BOSNA-HERSEK'TE OSMANLI DÖNEMİ **18**

2. BÖLÜM : YATAĞAN **24**
2.1. YATAĞANIN TANIMI VE BELİRGİN ÖZELLİKLERİ **24**
2.2. YATAĞANIN TARİHSEL SÜREÇTEKİ DEĞİŞİM VE GELİŞİM **29**
2.3. YATAĞANIN YAPIMINDA VE SÜSLEMESİNDE KULLANILAN MALZEMELER **38**
2.3.1. Kabza Kısmının Yapımında ve Süslemesinde Kullanılan Malzemeler 38
2.3.2. Namlu Kısmının Yapımında ve Süslemesinde Kullanılan Malzemeler 39
2.3.3. Kın Kısmının Yapımında ve Süslemesinde Kullanılan Malzemeler 39

2.4. YATAĞANLARDA KULLANILAN YAPIM VE SÜSLEME TEKNİKLERİ 40
2.4.1. Kabza Kısmında Kullanılan Yapım ve Süsleme Teknikleri 40
2.4.2. Namlu Kısmında Kullanılan Yapım ve Süsleme Teknikleri 41
2.4.3. Kın Kısmında Kullanılan Yapım ve Süsleme Teknikleri 42
2.4.4. Yapım ve Süsleme Teknikleri 43
2.4.4.1. Döküm Tekniği 43
2.4.4.2. Isıl İşlem 43
2.4.4.3. Dövme Tekniği 44
2.4.4.4. Şam / Dımışki Tekniği 45
2.4.4.5. Delme Tekniği 46
2.4.4.6. Birleştirme Teknikleri 47
2.4.4.7. Ahşap Oyma ve Parlatma Teknikleri 47
2.4.4.8. Çalma Tekniği 48
2.4.4.9. Kazıma Tekniği 48
2.4.4.10. Altın/gümüş Tel Kakma Tekniği 48
2.4.4.11. Kabartma Tekniği 49
2.4.4.12. Savatlama (Savat / Niello) Tekniği 50
2.4.4.13. Yaldızlama Tekniği 50
2.4.4.14. Taş ve Cam Kakma Tekniği 51
2.4.4.15. Telkâri Tekniği 51
2.4.4.16. Delik İşi (Ajur, Kesme) Tekniği 51

2.5. YATAĞANLARDA GÖRÜLEN SÜSLEME ÖZELLİKLERİ 52
2.5.1. Kabzalarda Yer Alan Süslemeler 53
2.5.2. Namlularda Yer Alan Süslemeler 54
2.5.3. Kınlarda Yer Alan Süslemeler 56

3. BÖLÜM: BOSNA-HERSEK KÜLTÜRÜNDE YATAĞAN 58
3.1. BOSNA-HERSEK'TE OSMANLI DÖNEMİNDEN ÖNCE KESİCİ SİLAH ÜRETİMİ VE KULLANIMI 58
3.2. BOSNA-HERSEK KÜLTÜRÜNDE YATAĞANIN KULLANIMI 63

3.3. BOSNA-HERSEK'TE YATAĞAN ÜRETİMİ 87
3.3.1. Bosna-Hersek'te Yatağan Üretiminin Tarihi Kapsamı 87
3.3.2. Bosna-Hersek'te Osmanlı Döneminde Yatağanın Hammaddelerine İlişkin Madencilik Faaliyetleri ve Maden Ocakları 92
3.3.3. Bosna-Hersek'te Yatağan Üretim Merkezleri ve Ticari Potansiyel 98
3.3.4. Bosna-Hersek'te Yatağan Üreten Atölyeler ve Zanaatkârlar / Sanatkârlar 107

4. BÖLÜM : BOSNA-HERSEK MÜZE VE KOLEKSİYONLARINDA YATAĞANLAR: ANALİZ 114
4.1. TEZDE KONU EDİLEN YATAĞANLARIN KABZA KISMININ ANALİZİ 117
4.1.1. Biçimsel Analiz 118
4.1.2. Malzeme, Teknik ve Süsleme Analizi 119
4.1.2.1. Kemik Kabzalarda Kullanılan Yapım ve Süsleme Teknikleri ve Süslemeler 123
4.1.2.1.1. Kemik Kabzalarda Kakma Tekniğiyle Yapılmış Süslemeler 123
4.1.2.1.2. Kemik Kabzalarda Yüksek Kabartma Tekniğiyle Yapılmış Süslemeler 144
4.1.2.1.3. Kemik Kabzalarda Kazıma ve Alçak Kabartma Tekniğiyle Yapılmış Süslemeler 146
4.1.2.2. Boynuz ve Ahşap Kabzalarda Kullanılan Yapım ve Süsleme Teknikleri 149
4.1.2.2.1. Boynuz ve Ahşap Kabzalarda Kakma Tekniğiyle Yapılmış Süslemeler 149
4.1.2.2.2. Boynuz ve Ahşap Kabzalarda Yüksek Kabartma ve Telkâri Tekniğiyle Yapılmış Süslemeler 154
4.1.2.2.3. Boynuz ve Ahşap Kabzalarda Kazıma ve Alçak Kabartma Tekniğiyle Yapılmış Süslemeler 159
4.1.2.2.4. Boynuz ve Ahşap Kabzalarda Yüksek/Dolu Granülasyon Tekniğiyle Yapılmış Süslemeler 167
4.1.2.3. Madeni Kabzalarda Kullanılan Yapım ve Süsleme Teknikleri 170

4.1.2.3.1. Madeni Kabzalarda Kakma Tekniğiyle Yapılmış Süslemeler ..170
4.1.2.3.2. Madeni Kabzalarda Yüksek Kabartma Tekniğiyle Yapılmış Süslemeler 175
4.1.2.3.3. Madeni Kabzalarda Telkâri ve Savat Tekniklerle Yapılmış Süslemeler 181
4.1.2.3.4. Madeni (pirinç) Kabzalarda Kabartma Tekniğiyle Yapılmış Süslemeler 185

4.2. TEZDE KONU EDİLEN YATAĞANLARIN NAMLU KISMININ ANALİZİ 187
4.2.1. Biçimsel Analiz 187
4.2.2. Malzeme, Teknik, Süsleme Analizi 189
4.2.2.1. Altın/gümüş Tel Kakma Tekniğiyle Yapılmış Süslemeler 211
4.2.2.1.1. Tuğra Biçiminde Kurgulanmış Süslemeler 211
4.2.2.1.2. Kartuş Biçiminde Kurgulanmış Süslemeler 214
4.2.2.1.3. Altın/Gümüş Tel Kakma Tekniğiyle Yapılmış Yazıtlar 219
4.2.2.2. Kazıma Tekniğiyle Yapılmış Süslemeler 221
4.2.2.2.1. Soyut Bitkisel Süslemeler 221
4.2.2.2.2. Kazıma Tekniğiyle Yapılmış Yazıtlar 223
4.2.2.3. Damga Tekniğiyle Yapılmış Süslemeler 224

4.3. TEZDE KONU EDİLEN YATAĞANLARIN KIN KISMININ ANALİZİ 226
4.3.1. Biçimsel Analiz 226
4.3.2. Malzeme, Teknik ve Süsleme Analizi 226
4.3.2.1. Deri Kınlarda Oyma Tekniğiyle Yapılmış Süslemeler 227
4.3.2.2. Madeni ve Deri veya Kumaş Kınlarda Yapılmış Süslemeler 228
4.3.2.3. Madeni Kınlarda Yapılmış Süslemeler 233

SONUÇ 242
KAYNAKÇA 271

EKLER 283
EK 1. KATALOG 283
EK 2. ORİJİNALLİK RAPORU 734
EK 3. ETİK KURUL / KOMİSYON İZNİ YA DA MUAFİYET FORMU..... 735
ÖZGEÇMİŞ 736

KISALTMALAR DİZİNİ

B	Boşnakça
BMA	Benaki Müzesi Atina BH Bosna-Hersek
BHMM	Bosna-Hersek Milli Müzesi
BHSCM	Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyet Müzesi
BKM	Bursa Kent Müzesi
BKMÇK	Bursa Kent Müzesi Çengiç Koleksiyonu
FFMM	Fojnica Fransisken Manastır Müzesi
fr.	Fransisken
GLFMM	Gorica Livno Fransisken Manastır Müzesi
HSKM	Hırvatistan Split Kent Müzesi
HTM	Hırvatistan Tarih Müzesi
İAM	İstanbul Askeri Müzesi
YHO	Yugoslav Halk Ordusu
KSFMM	Kraljeva Sutjeska Fransisken Manastır Müzesi
KFMM	Kreševo Fransisken Manastır Müzesi
MET	Metropolitan Müzesi
MİA	Museum of İslamic Art, Doha, Qatar
M.Ö.	Milattan Önce
M.S.	Milattan Sonra
SS	Sivil Savunma
RDTM	Rusya Devleti Tarih Müzesi
REM	Rusya Ermitaj Müzesi
SBE	Saraybosna Boşnak Enstitüsü- Adil Zulfikarpašić Bey Vakfı
SBAM	Sırbistan Belgrad Askeri Müzesi
SFA	Stephanis Foundation, Athens (Atina Stefanis Vakfi)
SKM	Saraybosna Kent Müzesi
SNPRM	Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesi
SKHM	Sırbistan Kragujevac Halk Müzesi
T	Türkçe
TSM	Topkapı Sarayı Müzesi

HARİTA DİZİNİ

Harita 1: Contelli da Vignola,G & Giovanni Rossi, G. (17.yüzyıl). Büyük Türk Devleti...1679.

Harita 2: Contelli da Vignola,G & Giovanni Rossi, G. (17.yüzyıl). Büyük Türk Devleti...1679

Harita 3: Osmanlı Devleti (1360-1481)

Harita 4: Osmanlı Devleti (1520-1687)

Harita 5: Osmanlı Devleti (1687-1812)

Harita 6: Osmanlı Devleti (1812-81)

Harita 7: Bosna-Hersek (2017). Bosna-Hersek haristasında yatağan üretim merkezleri.

Harita 8: Pierre Du Val (haritacı). (1665). Ragusa'dan Saraybosna'ya, Saray-Bosna'dan Begrad'a, Bu yol Bay Quiclet tarafından 1657 ve 1658 yılları arasında yapıldı.

RESİM DİZİNİ

Resim 1. Bursa Kent Müzesinde Çengiç Koleksiyonundan env.no. 2013 59E yatağan
Resim 2. Kat.no.26 yatağanın eğri, içbükey ağızlı, uca yakın bölümü ise hafif dışbükey biçiminde namlusu.
Resim 3. Kat.no. 31 yatağanın kabzası.
Resim 4. Gorica Livno Fr. Manastır Müzesi'nde bulunan env.no 6734 yatağanın kabzası.
Resim 5. Kat.no.3 yatağanın kabza yolu ve bileziği.
Resim 6. Silahlık
Resim 7. Kat.no.44 yatağanın kını.
Resim 8. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonunda bulunan kın çeşitleri
Resim 9. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonunda bulunan kın çeşitleri
Resim 10. Sansi Most'ta bulunan kılıç
Resim 11. Karasuk ve Tagar kültürlerine atfedilmiş bıçakların gelişimi
Resim 12. Minusinsk Havzasında bulunan Karasuk kültürüne atfedilmiş bıçaklar
Resim 13. Hayvan figürlü kabzalı bıçaklar, 1. -2. *Seima* bıçak, 3.-4.*Turbino*, 5.-6. *An-Yang* bıçakları
Resim 14. Tagar kültürüne atfedilmiş kemik bıçaklar
Resim 15. Kulaklı kabzalı kesici silahlar. British Müzesi Env. no. 135306.
Resim 16. Giovani, J.B. (1856). Elbicei Atika Musee Des Anciens Costumes Turcs De Constantinople Albümü
Resim 17. Giovani, J.B. (1856). Elbicei Atika Musee Des Anciens Costumes Turcs De Constantinople Albümü.
Resim 18. Jovanović, P. (1887). Sırp Askeri (Resim).
Resim 19. Shaw, H. (1820-1873). Windsor Şatosu, Kral Edward VI, British Müzesi, env.no. 1867,0209.37.
Resim 20. Sırbistan Belgrat Askeri Müzesinde bulunan 865/1461 tarihli, eski env.no. 160/22-A / yeni env.no.2484 yatağan
Resim 21. Hersek Ahmet Paşa'ya ait yatağan
Resim 22. Tekelü, A. (1526-27). Kanuni Sultan Süleyman'a ait yatağan
Resim 23. 15. yüzyıla ait Venedik kılıcı

Resim 24. 13. yüzıldan 18. yüzyıla kadar kesici silahların gelişimi
Resim 25. 15. yüzyıla ait Venedik kılıcı
Resim 26. 1450-1500 tarihli Kulaklı kabzalı bıçaklar
Resim 27. Jovanović, P. (1859-1957). Eskrim
Resim 28. Jovanović, P. (1859-1957). *Kılıç Dansı* (resim).
Resim 29. Jovanović, P. (1859-1957). *Sırp Göçü*
Resim 30. Jovanović, P. (1859-1957). Arnavut
Resim 31. Tausch, W. (1910-1950). Saraybosna Kent müzesinde bulunan env.no.6966 Müslüman kıyafeti giyen bir adam portresi
Resim 32. Schadler, A. (1888-1912). Saraybosna Tarih Arşivinde bulunan env.no. ZF-1030 Nurudžbeg Žahirović'in portresi
Resim 33. Tomlinović, S. (1895-1918). Avusturya Halk Hayatı ve Halk Sanatı Müzesinde bulunan env.no. ÖMV/pos/720 nolu Hersek'li (Mostar) kentsel giysili bir adamın studio portresi
Resim 34. Tomlinović, S. (1895-1918). Avusturya Halk Hayatı ve Halk Sanatı Müzesinde bulunan env.no. ÖMV/pos/721 nolu Hersek'li (Mostar) kentsel giysili bir adamın studio portresi
Resim 35. Jellasca, A. (1865-1900). Avusturya Halk Hayatı ve Halk Sanatı Müzesinde bulunan env.no. ÖMV/pos/699 nolu Hersek veya Dubrovnik'li geleneksel giysili bir adamın portresi
Resim 36. Landau, A. (1890-1918 yılları arasında). Avusturya Halk Hayatı ve Halk Sanatı Müzesi`nde bulunan env.no. ÖMV/pos/1198 nolu Bosna-Hersek'li (Banja Luka) geleneksel giysili bir adamın portresi
Resim 37. Schadler, A. (1881-1912). Avusturya Halk Hayatı ve Halk Sanatı Müzesi'nde bulunan env.no. ÖMV/pos/701 nolu Hersek'li geleneksel giysili bir adamın portresi
Resim 38. 1886 yılında kurulmuş Sraybosna El sanatları Enstitüsü (1904-1918). Saraybosna Kent Müzesi`nde bulunan env.no.8076/4 "Bosna'dan Türk" adlı kartpostal
Resim 39. Arnavut
Resim 40. Dinčić, M. (1876-1944). Dalmaçya- Yugoslav Halk Kostümü Albümü
Resim 41. Arsenović, N. (1823-1887). Kotorlu adam- Halk Kostümü Albümü
Resim 42. Knötel, R. (1857-1914). Uniformenkunde- Dubrovnik Orduları
Resim 43. Knötel, R. (1857-1914). Uniformenkunde- Avusturya-Macaristan Orduları

Resim 44. Knötel, R. (1857-1914). Uniformenkunde- Avusturya-Macaristan Orduları
Resim 45. Knötel, R. (1857-1914). Uniformenkunde- Avusturya-Macaristan Orduları
Resim 46. Arsenović, N. (1823-1887). Konavlje'de Pazar Günü
Resim 47. Arsenović, N. (1823-1887). Konavlje'de Gelin Alayı
Resim 48. Dalmaçya'dan Selamlar (20. Yüzyıl). Šibenik
Resim 49. Sinj Halka Ordusu
Resim 50. Sinj Halka Ordusu
Resim 51. Sinj Halka Ordusu
Resim 52. Sinj Halka Ordusu
Resim 53. Max Schödl (1834–1921). Oryantal Antikalarla Natürmort
Resim 54. Rudolf Weisse (1869 – 1930). *Nubian Bekçi*
Resim 55. Ludwig Deutsch (1855-1935). Saray Bekçisi
Resim 56. Bosna Askeri, 18.yüzyılın ortası
Resim 57. Jean Discart 1856–1944). Mağribi Tüccar
Resim 58. Jean Leon Gerome (1824-1904). Zenci Başı Bozuk
Resim 59. Hırvatistan Tarih Müzesinde bulunan env. no 002804 yatağan
Resim 60. Hrvoje'nin Glagolitik Misal
Resim 61. Yatağan yapımında ve süslemesinde kullanılan aletler
Resim 62. Kat.no.58 yatağanın iri kulaklı kabzası (ön T şeklinde, yanlar yuvarlak tasarlanmıştır)
Resim 63. Kat.no.19 yatağanın dar kulaklı kabzası
Resim 64. Kat.no.19 yatağanın dar kulaklı kabzası
Resim 65. Bosna-Hersek Milli Müzesinde bulunan yatağan koleksiyonundaki iri kulaklı tipler, hepsi simetrik, önde V şeklinde, yanlarda köşeli ve yuvarlak tasarlanmıştır. Soldan sağa ilk altı yatağan kalın/geniş kulaklıdır. Son iki yatağan da ince ve geniş kulaklıdır
Resim 66. Saraybosna Kent Müzesi`nin yatağan koleksiyonunda bulunan env. no. B.B.4; 991; B. B. 5; B. B. 7 yatağanların kabzaları
Resim 67. Kat.no.77 Yatağanın kabzası
Resim 68. Kat.no.44 Yatağanın kabzası
Resim 69. Kat.no.81 Yatağanın kabzası
Resim 70. Kat.no.79 Yatağanın kabzası

Resim 71. Londra Wallece Koleksiyonu'nda bulunan env.no.2062 yatağan
Resim 72. Kat. no. 3 yatağanın kabzası
Resim 73. Kat.no. 6 yatağanın kabzası
Resim 74. Kat.no.7 yatağanın kabzası
Resim 75. Kat.no. 9 yatağanın kabzası
Resim 76. Kat.no. 27 yatağanın kabzası
Resim 77. Kat.no. 28 yatağanın kabzası
Resim 78. Kat.no. 49 yatağanın kabzası
Resim 79. Kat.no. 75 yatağannın kabzası
Resim 80. Kat.no. 58 yatağanın kabzası
Resim 81. Kat.no. 29 yatağanın kabzası
Resim 82. Kabza Bileziğinin ve Yolunun Tasarımı
Resim 83. Kabza Bileziğinin ve Yolunun Sırtının Tasarımı
Resim 84. Kabza Zıhında ve Yolunda Bulunan Gül bezekler
Resim 85. Kat. no. 3 yatağanın kabza bileziği ve kabza yolu
Resim 86. Kat.no. 6 yatağanın kabza bileziği ve kabza yolu
Resim 87. Kat.no. 8 yatağanın kabza bileziği ve kabza yolu
Resim 88. Kat.no. 9 yatağanın kabza bileziği ve kabza yolu
Resim 89. Kat.no. 22 yatağanın kabza bileziği ve kabza yolu
Resim 90. Kat.no. 25 yatağanın kabza bileziği ve kabza yolu
Resim 91. Kat.no. 29 yatağanın kabza bileziği ve kabza yolu
Resim 92. Kat.no. 34 yatağanın kabza bileziği ve kabza yolu
Resim 93. Kat.no. 38 yatağanın kabza bileziği ve kabza yolu
Resim 94. Kat.no. 39 yatağanın kabza bileziği ve kabza yolu
Resim 95. Kat.no. 42 yatağanın kabza bileziği ve kabza yolu
Resim 96. Kat.no. 50 yatağanın kabza bileziği ve kabza yolu
Resim 97. Kat.no. 51 yatağanın kabza bileziği ve kabza yolu
Resim 98. Kat.no. 59 yatağanın kabza bileziği ve kabza yolu
Resim 99. Kat.no.73 yatağanın kabza bileziği ve kabza yolu
Resim 100. Kat.no.7 yatağanın kabza bileziği ve kabza yolu
Resim 101. Kat.no. 28 yatağanın kabza bileziği ve kabza yolu
Resim 102. Kat.no. 31 yatağanın kabza bileziği ve kabza yolu

Resim 103. Kat.no. 33 yatağanın kabza bileziği ve kabza yolu
Resim 104. Kat.no. 33 yatağanın kabza bileziği ve kabza yolu
Resim 105. Kat.no. 64 yatağanın kabza bileziği ve kabza yolu
Resim 106. Kat.no.65 yatağanın kabza bileziği ve kabza yolu
Resim 107. Kat.no. 26 yatağanın kabza bileziği ve kabza yolu
Resim 108. Kat.no. 5 yatağanın kabza bileziği ve kabza yolu
Resim 109. Kat.no. 27 yatağanın kabza bileziği ve kabza yolu
Resim 110. Kat.no.75 yatağanın kabza bileziği ve kabza yolu
Resim 111. Bosna-Hersek Milli Müzesinde bulunan yatağan koleksiyonundaki kemikten-mercan kakmalı kabza tipi yatağanlar
Resim 112. Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesi'nde bulunan env.no. 95 ve 100 yatağanlar
Resim 113. Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesi'nde bulunan env.no. 95 ve 100 yatağanlar
Resim 114. Sırbistan Belgrad Tarih Müzesi'nde bulunan bazı yatağanlar
Resim 115. Sırbistan Belgrad Tarih Müzesi'nde bulunan (env.no. OVO 3/2042) Kara Jorgi Petrović'e ait yatağan
Resim 116. Kat.no.41. yatağanın kabzası
Resim 117. Kat.no.41 yatağanın kabza bileziği ve kabza yolu
Resim 118. Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesinde bulunan env.no. 98 yatağanın kabzası
Resim 119. Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesinde bulunan env.no. 96 yatağanın kabzası
Resim 120. Kat.no.18 yatağanın kabzası
Resim 121. Kat.no.32 yatağanın kabzası
Resim 122. Kat.no.20 yatağanın kabzası
Resim 123. Kat.no.20 yatağanın kabzası
Resim 124. Saraybosna Kent Müzesi'nde bulunan env.no.984 yatağan (kat.no.52)
Resim 125. Kat.no.74 yatağanın kabzası
Resim 126. Kat. No.82 yatağanın kabzası
Resim 127. Kat. No.83 yatağanın kabzası
Resim 128. Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 031263 yatağan
Resim 129. Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 000762 yatağan
Resim 130. Kat.no.4 yatağanın kabzası
Resim 131. Kat.no.61 yatağanın kabzası
Resim 132. Kat.no.70 yatağanın kabzası

Resim 133. Kat.no.11 yatağanın kabzası
Resim 134. Kat.no.11 yatağanın kabza yolu ve bileziği
Resim 135. Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 013067 yatağan
Resim 136. Kat.no.66 yatağanın kabzası
Resim 137. Kat.no.68 yatağanın kabzası
Resim 138. Kat.no.68 yatağanın kabza yolu
Resim 139. Kat.no.10 yatağanın kabzası
Resim 140. Kat.no.10 yatağanın kabza yolu ve bileziği
Resim 141. Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesi'nde bulunan env.no. 97 yatağan
Resim 142. Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesi'nde bulunan env.no. 97 yatağan
Resim 143. Bölgesel Askeri Pleven Müzesi'nde bulunan env.no.A-71 yatağan
Resim 144. Sırbistan Belgrad Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. OVO 128/2057 yatağan
Resim 145. Kat.no.1 yatağanın kabzası
Resim 146. Kat.no.13 yatağanın kabzası
Resim 147. Kat.no.15 yatağanın kabzası
Resim 148. Kat.no.16 yatağanın kabzası
Resim 149. Kat.no.24 yatağanın kabzası Resim 150. Kat.no.55 yatağan
Resim 151. Kat.no.60 yatağan
Resim 152. Kat.no.62 yatağan
Resim 153. Kat.no.67 yatağan
Resim 154. Kat.no.69 yatağanın kabzası
Resim 155. Kat.no.72 yatağan
Resim 156. Kat.no.17 yatağanın kabzası
Resim 157. Kat.no.14 yatağan
Resim 158. Kat.no.63 yatağanın kabzası
Resim 159. Kat.no.1 yatağanın kabza yolu
Resim 160. Kat.no.24 yatağanın kabzası
Resim 161. Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 018157 yatağa
Resim 162. Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 000287 yatağan
Resim 163. Kat.no.12 yatağanın kabzası
Resim 164. Kat.no.12 yatağanın kabzası

Resim 165. Kat.no.71 yatağanın kabzası
Resim 166. Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 000762 yatağan
Resim 167. Kat.no.30 yatağanın kabzası
Resim 168. Kat.no.30 yatağanın kabzası
Resim 169. Kat.no.44 yatağanın kabzası
Resim 170. Kat.no.44 yatağanın kabzası
Resim 171. Kat.no.44 yatağanın kabzası
Resim 172. Saraybosna Kent Müzesi'nde bulunan env.no.B.B.9 yatağan
Resim 173. Gorica Livno fr. Manastır Müzesi'nde bulunan env.no. 8 yatağan
Resim 174. Atina Benaki Müzesi'nde bulunan env.no. 5682
Resim 175. Kat.no.2 yatağanın kabzası
Resim 176. Kat.no.77 yatağanın kabzası
Resim 177. Kat.no.78 yatağanın kabzası
Resim 178. Kat.no.80 yatağanın kabzası
Resim 179. Kat.no.81 yatağanın kabzası
Resim 180. Kat.no.23 yatağanın kabzası
Resim 181. Kat.no.78 yatağanın kabzası
Resim 182. Kat.no.79 yatağanın kabzası
Resim 183. Bursa Kent Müzesinde bulunan env.no. 2013 60E yatağan
Resim 184. Kat.no.21 yatağanın kabzası
Resim 185. Kat.no.21 yatağanın kabzası
Resim 186. Kat.no.21 yatağanın kabzası
Resim 187. Bursa Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 201359E yatağan
Resim 188. Bursa Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 201359E yatağan
Resim 189. Sırbistan Belgrad Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. OVO129/2065 yatağanlar
Resim 190. Kat.no.76 yatağanın kabzası
Resim 191. Kat.no.76 yatağanın kabzası
Resim 192. Kat.no.76 yatağanın kabzası
Resim 193. Kat.no.26 yatağanın eğri, içbükey ağızlı, uca yakın bölümü ise hafif dışbükey biçimindeki namlusu
Resim 194. Kat.no.61 örneğinin namlusu düz

Resim 195. Kat.no.15 örneğinin namlusu dışbükey ağızlıdır
Resim 196. Kat.no.10 yatağanın namlusunda bulunan çeşitli motifler (çeşitli çiçekler - hatayi ve pençler, yapraklar, ağaçlar, Rumiçeşitlemeler, daire, benek, bulut, Mühr-ü Süleyman yıldızı)
Resim 197. Kat.no.10 yatağanın namlusunda bulunan çeşitli motifler (çeşitli çiçekler - hatayi ve pençler, yapraklar, ağaçlar, Rumiçeşitlemeler, çokgenler, zikzak, benek, tığ çeşitlemeleri, bulut, çintemâni, güneş, yıldızlar)
Resim 198. Kat.no.2 yatağanın namlusunda bulunançeşitli motifler
Resim 199. Kat.no.71 yatağanın namlusunda bulunan geometrik motifler (daireler), tığ çeşitlemeleri, güneş, yıldızlar
Resim 200. Kat.no.64 yatağanın namlusunda bulunan hayvan figürü (yılan), sayılar, geometrik motifler
Resim 201. Kat.no.70 yatağanın namlusunda bulunan Avusturya-Macaristan İmparatorluğun arması
Resim 202. Kat.no.43 yatağanın namlusunda bulunan yazıt ve soyut motifler
Resim 203. Ban Jelačić'a ait yatağan
Resim 204. Ban Jelačić'a ait yatağan
Resim 205. Kat.no.1 yatağanın namlusundaki süsleme
Resim 206. Kat.no.1 yatağanın namlusundaki süsleme
Resim 207. Kat.no.2 yatağanın namlusundaki süsleme
Resim 208. Kat.no.2 yatağanın namlusundaki süsleme
Resim 209. Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 078074 yatağan
Resim 210. Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 078074 yatağan
Resim 211. Kat.no.78 yatağanın namlusundaki süsleme
Resim 212. Kat.no.78 yatağanın namlusundaki süsleme
Resim 213. Kat.no.78 yatağanın namlusundaki süsleme
Resim 214. Kat.no.78 yatağanın namlusundaki süsleme
Resim 215. Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 013077 yatağanda bitkisel veya geometrik motiflerle süslenen dikdörtgen kartuş
Resim 216. Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan Prijedor'da yapılmış env.no. 000281 yatağanda bitkisel veya geometrik motiflerle süslenen dikdörtgen kartuş

Resim 217. Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 013079 yatağanda bitkisel veya geometrik motiflerle süslenen dikdörtgen kartuş
Resim 218. Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 000290 yatağanda bitkisel veya geometrik motiflerle süslenen dikdörtgen kartuş
Resim 219. Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan Saraybosna'da yapılmış env.no. 002804 yatağanda bitkisel veya geometrik motiflerle süslenen dikdörtgen kartuş
Resim 220. Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 013079 yatağanda süsleme
Resim 221. Kat.no.21 yatağanın namlusundaki yazıt
Resim 222. Kat.no.72 yatağanın namlusundaki yazıt
Resim 223. Kat.no.76 yatağanın namlusundaki süsleme
Resim 224. Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 003082 yatağanda süslemeler
Resim 225. Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 013051 yatağan
Resim 226. kat. no.8 yatağan üzerindeki yazıt
Resim 227. Kat.no. 40 yatağanın namlusundaki süsleme
Resim 228. Kat.no.17 yatağanın namlusundaki değer damgası
Resim 229. Saraybosna Kent Müzesinde bulunan env.no. B.B.8. (tezde kat.no. 47) yatağan
Resim 230. Kat.no.64 örneğinde baskı tekniğiyle yapılmış süslemeler
Resim 231. Kat.no. 61 örneğinin deriden yapılmış basit bir kını
Resim 232. Saraybosna Kent Müzesinde yatağan koleksiyonunda bulunan kat.no.29 yatağan
Resim 233. Kat.no.58 örneğinin süslemesiz metal parçaları. Orta bölümü deriden yapılmış olup, basit bir kinder
Resim 234. Kat.no. 23 örneğinin kını
Resim 235. Kat.no. 23 örneğinin kını
Resim 236. Kat.no. 79 örneğinin kını deriden yapılmış olup, ağzı telkâri, kabartma tekniğiyle işlenmiştir
Resim 237. Kat.no. 79 örneğinin kını
Resim 238. Kat.no. 62 örneğinin kını
Resim 239. Kat.no. 77 örneğinin kını
Resim 240. Kat.no. 81 örneğinin kını
Resim 241. Kat.no. 81 örneğinin kını

Resim 242. Kat.no. 44 örneğinin kını
Resim 243. Kat.no. 44 örneğinin kını
Resim 244. Kat.no. 57 örneğinin kını
Resim 245. Kat.no. 6 örneğinin kını.
Resim 246. Kat.no. 6 örneğinin kını
Resim 247. Kat.no. 5 örneğinin kını
Resim 248. Kat.no. 5 örneğinin kını
Resim 249. Kat.no. 27 örneğinin kını
Resim 250. Kat.no. 27 örneğinin kını
Resim 251. Kat.no. 27 örneğinin kını
Resim 252. Kat.no.30 yatağanın kını
Resim 253. Kat.no.76 yatağanın kabzası
Resim 254. Kat.no.76 yatağanın kabzası
Resim 255. Kat.no.76 yatağanın kabzası
Resim 256. Ban Lukić tarafından 24.VI.1937 yılında kraliyet hükümeti (Yugoslavya) başkanı Dr. Milan Stojadinović'e hediye olarak verilen yatağanın kını
Resim 257. Kat.no.44 örneğinin kını
Resim 258. Kat.no.6 örneğinin kını
Resim 259. Kat.no.64 örneğinin ahşap oyma ve deri kaplama tekniğiyle yapılan kını
Resim 260. Kat.no.58 örneğinin süslemesiz metal parçaları, orta bölümü ise deriden yapılmış olup, basit bir kinder
Resim 261. Kat.no. 79 örneğinin kını deriden yapılmış olup, ağzı telkâri, kabartma tekniğiyle işlenmiştir
Resim 262. Kat.no. 23 örneğinin kını
Resim 263. Kat.no. 57 örneğinin kını
Resim 264. Kat.no.6 örneğinin kını
Resim 265. Kat.no.1 yatağan
Resim 266. Kat.no.1 yatağanın kabzası
Resim 267. Kat.no.1 yatağanın kabza bileziği ve yolu
Resim 268. Kat.no.1 yatağandaki gümüş tel kakma tekniğiyle yapılmış süsleme
Resim 269. Kat.no.1 yatağandaki gümüş tel kakma tekniğiyle yapılmış süsleme
Resim 270. Kat.no.2 yatağan

Resim 271. Kat.no.2 yatağanın kabzası
Resim 272. Kat.no.2 yatağanın kabza yolu
Resim 273. Kat.no.2 yatağanın yazıtı ve süslemesi
Resim 274. Kat.no.3 yatağan
Resim 275. Kat.no.3 yatağanın kabza bileziği ve yolu
Resim 276. Kat.no.3 yatağanın yazıtı ve süslemesi
Resim 277. Kat.no.4 yatağan
Resim 278. Kat.no.4 yatağanın kabzası
Resim 279. Kat.no.4 yatağan
Resim 280. Kat.no.4 yatağanda yazıt ve süsleme
Resim 281. Kat.no.4 yatağanda yazıt ve süsleme
Resim 282. Kat.no.5 yatağan ve kını
Resim 283. Kat.no.5 yatağan ve kını
Resim 284. Kat.no.5 yatağanın kabzası
Resim 285. Kat.no.5 yatağandaki süsleme
Resim 286. Kat.no.6 yatağan ve kını
Resim 287. Kat.no.6 yatağan
Resim 288. Kat.no.6 yatağanın kabzası
Resim 289. Kat.no.6 yatağanın kabza bileziği ve yolu
Resim 290. Kat.no.6 yatağanın kabzası
Resim 291. Kat.no.6 yatağandaki süsleme ve yazıt
Resim 292. Kat.no.6 yatağanın kını
Resim 293. Kat.no.7 yatağan
Resim 294. Kat.no.7 yatağanın kabzası
Resim 295. Kat.no.7 yatağanın kabza bileziğinde bulunan alçak/boş granülasyon ve kabza yolunda bulunan baklavalı hücre motifleri, kakma ve yarı küre kabara motifi
Resim 296. Kat.no.7 yatağandaki yazıt
Resim 297. Kat.no.7 yatağandaki süsleme
Resim 298. Kat.no.8 yatağan
Resim 299. Kat.no.8 yatağanın kabzası
Resim 300. Kat.no.8 yatağandaki yazıt
Resim 301. Kat.no.8 yatağandaki yazıt

Resim 302. Kat.no.8 yatağandaki yazıt
Resim 303. Kat.no.8 yatağandaki geçme
Resim 304. Kat.no.9 yatağan
Resim 305. Kat.no.9 yatağan
Resim 306. Kat.no.9 yatağan
Resim 307. Kat.no.9 yatağan
Resim 308. Kat.no.9 yatağan
Resim 309. Kat.no.10 yatağan
Resim 310. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.10
Resim 311. Kat.no.10 yatağanın kabzası
Resim 312. Kat.no.10 yatağandaki süsleme
Resim 313. Kat.no.10 yatağandaki süsleme
Resim 314. Kat.no.10 yatağandaki süsleme
Resim 315. Kat.no.10 yatağandaki süsleme
Resim 316. Kat.no.10 yatağandaki süsleme
Resim 317. Kat.no.10 yatağandaki süsleme
Resim 318. Kat.no.10 yatağandaki süsleme
Resim 319. Kat.no.10 yatağandaki süsleme
Resim 320. Kat.no.10 yatağandaki süsleme
Resim 321. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.11
Resim 322. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.11
Resim 323. Kat.no.11 yatağanın kabzası
Resim 324. Kat.no.11 yatağandaki süsleme
Resim 325. Kat.no.11 yatağandaki süsleme
Resim 326. Kat.no.11 yatağandaki süsleme
Resim 327. Kat.no.12 yatağan
Resim 328. Kat.no.12 yatağanın kabzası
Resim 329. Kat.no.12 yatağanın kabzası
Resim 330. Kat.no.12 yatağandaki yazıt
Resim 331. Kat.no.12 yatağandaki süsleme
Resim 332. Kat.no.12 yatağandaki süsleme
Resim 333. Kat.no.13 yatağan

Resim 334. Kat.no.14 yatağan
Resim 335. Kat.no.14 yatağanın kabzası
Resim 336. Kat.no.14 yatağandaki süsleme
Resim 337. Kat.no.14 yatağandaki süsleme ve yazıt
Resim 338. Kat.no.15 yatağan
Resim 339. Kat.no.15 yatağanın kabzası
Resim 340. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.16 yatağan
Resim 341. Kat.no.16 yatağanın kabzası
Resim 342. Kat.no.16 yatağandaki süsleme
Resim 343. Kat.no.16 yatağandaki süsleme ve yazıt
Resim 344. Kat.no.17 yatağan
Resim 345. Kat.no.17 yatağanın kabzası
Resim 346. Kat.no.17 yatağandaki süsleme ve yazıt
Resim 347. Kat.no.18 yatağan
Resim 348. Kat.no.18 yatağanın süslemesi ve yazıtı
Resim 349. Saraybosna Kent Müzesinde bulunan yatağan koleksiyonundan kat.no.19 yatağan
Resim 350. Saraybosna Kent Müzesinde bulunan yatağan koleksiyonundan kat.no.20 yatağan
Resim 351. Kat.no.20 yatağandaki süsleme ve yazıt
Resim 352. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.21 yatağan
Resim 353. Kat.no.21 yatağanın kabzası
Resim 354. Kat.no.21 yatağanın kabzası
Resim 355. Kat.no.21 yatağandaki süsleme
Resim 356. Kat.no.21 yatağandaki süsleme
Resim 357. Kat.no.21 yatağandaki süsleme
Resim 358. Kat.no.21 yatağandaki süsleme
Resim 359. Kat.no.21 yatağandaki süsleme
Resim 360. Kat.no.21 yatağandaki süsleme
Resim 361. Kat.no.21 yatağandaki süsleme
Resim 362. Kat.no.21 yatağandaki süsleme
Resim 363. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.22 yatağan

Resim 364. Kat.no.22 yatağandaki süsleme
Resim 365. Kat.no.22 yatağandaki süsleme
Resim 366. Kat.no.23 yatağan ve kını
Resim 367. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.23 yatağan
Resim 368. Kat.no.23 yatağandaki süsleme
Resim 369. Kat.no.23 yatağandaki süsleme
Resim 370. Kat.no.23 yatağandaki damga
Resim 371. Kat.no.23 yatağanın kını
Resim 372. Kat.no.24 yatağan ve kını
Resim 373. Kat.no.24 yatağanın kabzası
Resim 374. Kat.no.24 yatağandaki süsleme
Resim 375. Kat.no.24 yatağandaki süsleme ve yazıt
Resim 376. Kat.no.24 yatağandaki süsleme
Resim 377. Kat.no.25 yatağan
Resim 378. Kat.no.25 yatağanın kabzası
Resim 379. Kat.no.25 yatağandaki süsleme
Resim 380. Kat.no.25 yatağandaki süsleme
Resim 381. Kat.no.26 yatağan
Resim 382. Kat.no.26 yatağanın kabzası
Resim 383. Kat.no.26 yatağandaki damga
Resim 384. Kat.no.27 yatağan ve kını
Resim 385. Kat.no.27 yatağan
Resim 386. Kat.no.27 yatağanın kını
Resim 387. Kat.no.27 yatağanın kını
Resim 388. Kat.no.27 yatağandaki süsleme
Resim 389. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.28
Resim 390. Kat.no.28 yatağandaki süsleme
Resim 391. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.29 yatağan
Resim 392. Kat.no.29 yatağanın kabzası
Resim 393. Kat.no.29 yatağanın kabzası
Resim 394. Kat.no.29 yatağandaki süsleme
Resim 395. Kat.no.29 yatağandaki süsleme ve damga

Resim 396. Kat.no.29 yatağandaki süsleme
Resim 397. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.30 yatağan
Resim 398. Kat.no.30 yatağan
Resim 399. Kat.no.30 yatağandaki süsleme
Resim 400. Kat.no.30 yatağan
Resim 401. Kat.no.30 yatağanın kını
Resim 402. Kat.no.31 yatağan
Resim 403. Kat.no.31 yatağanın kabzası
Resim 404. Kat.no.31 yatağandaki süsleme ve damga
Resim 405. Kat.no.32 yatağan
Resim 406. Kat.no.32 yatağan
Resim 407. Kat.no.32 yatağandaki süsleme
Resim 408. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.33 yatağan
Resim 409. Kat.no.33 yatağan
Resim 410. Kat.no.33 yatağanın kabzası
Resim 411. Kat.no.33 yatağandaki süsleme
Resim 412. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.34 yatağan
Resim 413. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.34 yatağan
Resim 414. Kat.no.34 yatağan ve kın
Resim 415. Kat.no.34 yatağandaki süsleme
Resim 416. Kat.no.34 yatağandaki süsleme
Resim 417. Kat.no.35 yatağan
Resim 418. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.35
Resim 419. Kat.no.35 yatağanın kabzası
Resim 420. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.36
Resim 421. Kat.no.36 yatağan
Resim 422. Kat.no.36 yatağanın kabzası
Resim 423. Kat.no.36 yatağandaki süsleme
Resim 424. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.37
Resim 425. Kat.no.37 yatağandaki süsleme
Resim 426. Kat.no.37 yatağandaki süsleme
Resim 427. Kat.no.37 yatağanın kını

Resim 428. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.38
Resim 429. Kat.no.38 yatağan
Resim 430. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.39
Resim 431. Kat.no.39 yatağan
Resim 432. Kat.no.39 yatağandaki süsleme
Resim 433. Kat.no.40 yatağan
Resim 434. Kat.no.40 yatağandaki süsleme
Resim 435. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.40
Resim 436. Kat.no.41 yatağan
Resim 437. Kat.no.41 yatağandaki süsleme
Resim 438. Kat.no.42 yatağan
Resim 439. Kat.no.42 yatağandaki süsleme
Resim 440. Kat.no.43 yatağan
Resim 441. Kat.no.43 yatağandaki süsleme
Resim 442. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.44
Resim 443. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.44
Resim 444. Kat.no.44 yatağan
Resim 445. Kat.no.44 yatağanın kabzası
Resim 446. Kat.no.44 yatağanın kabzası
Resim 447. Kat.no.44 yatağanın kabzasında telkâri ve mercan kakma tekniğiyle yapılmış süslemesi
Resim 448. Kat.no.44 yatağandaki süsleme
Resim 449. Kat.no.44 yatağan
Resim 450. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.45
Resim 451. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.45
Resim 452. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.46
Resim 453. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.46
Resim 454. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.47
Resim 455. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.48
Resim 456. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.48
Resim 457. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.49
Resim 458. Kat.no.49 yatağan

Resim 459. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.50
Resim 460. Kat.no.50 yatağan
Resim 461. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.51
Resim 462. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.51
Resim 463. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.52
Resim 464. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.52
Resim 465. Kat.no.52 yatağan
Resim 466. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.53
Resim 467. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.53
Resim 468. Kat.no.54 yatağan ve kını
Resim 469. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.54
Resim 470. Kat.no.54 yatağan
Resim 471. Kat.no.55 yatağan
Resim 472. Kat.no.55 yatağan
Resim 473. Kat.no.55 yatağan
Resim 474. Kat.no.56 yatağan
Resim 475. Kat.no.56 yatağandaki süsleme ve damga
Resim 476. Kat.no.57 yatağanın ve kını
Resim 477. Kat.no.57 yatağan
Resim 478. Kat.no.57 yatağan kabzası ve namlusunun sırtındaki detay
Resim 479. Kat.no.57 yatağandaki süsleme ve damga
Resim 480. Kat.no.58 yatağan ve kını
Resim 481. Kat.no.58 yatağan
Resim 482. Kat.no.59 yatağan ve kını
Resim 483. Kat.no.59 yatağan ve kını
Resim 484. Kat.no.60 yatağan ve kını
Resim 485. Kat.no.60 yatağan ve kını
Resim 486. Kat.no.61 yatağan ve kını
Resim 487. Kat.no.61 yatağan
Resim 488. Kat.no.62 yatağan ve kını
Resim 489. Kat.no.62 yatağan ve kını
Resim 490. Kat.no.62 yatağan ve kını

Resim 491. Kat.no.62 yatağandaki süsleme
Resim 492. Kat.no.63 yatağan ve kını
Resim 493. Kat.no.63 yatağanın kabzası
Resim 494. Kat.no.63 yatağandaki yazıt
Resim 495. Kat.no.63 yatağandaki süsleme
Resim 496. Kat.no.64 yatağan ve kını
Resim 497. Kat.no.64 yatağan ve kını
Resim 498. Kat.no.64 yatağan ve kını
Resim 499. Kat.no.64 yatağan ve kını
Resim 500. Kat.no.65 yatağan ve kını
Resim 501. Kat.no.65 yatağan ve kını
Resim 502. Kat.no.65 yatağan ve kını
Resim 503. Kat.no.65 yatağan ve kını
Resim 504. Kat.no.66 yatağan
Resim 505. Kat.no.65 yatağan
Resim 506. Kat.no.67 yatağan
Resim 507. Kat.no.67 yatağan ve kını
Resim 508. Kat.no.67 yatağandaki süsleme ve yazıt
Resim 509. Kat.no.67 yatağandaki süsleme
Resim 510. Kat.no.68 yatağan ve kını
Resim 511. Kat.no.68 yatağanın kabza bileziği ve yolu
Resim 512. Kat.no.68 yatağanın kabzası
Resim 513. Kat.no.68 yatağandaki yazıt ve süsleme
Resim 514. Kat.no.68 yatağandaki süsleme ve yazıt
Resim 515. Kat.no.69 yatağan ve kını
Resim 516. Kat.no.69 yatağanın kabzası
Resim 517. Kat.no.69 yatağandaki yazıt ve süsleme
Resim 518. Kat.no.69 yatağandaki yazıt ve süsleme
Resim 519. Kat.no.69 yatağandaki yazıt ve süsleme
Resim 520. Kat.no.70 yatağan ve kını
Resim 521. Kat.no.70 yatağan ve kını
Resim 522. Kat.no.70 yatağanın kabzası ve kabza parçaları

Resim 523. Kat.no.71 yatağan
Resim 524. Kat.no.71 yatağan
Resim 525. Kat.no.71 yatağandaki yazıt ve süsleme
Resim 526. Kat.no.72 yatağan
Resim 527. Kat.no.72 yatağandaki yazıt
Resim 528. Kat.no.73 yatağan
Resim 529. Kat.no.73 yatağanın kabzası
Resim 530. Kat.no.73 yatağandaki yazıt ve süsleme
Resim 531. Kat.no.74 yatağan
Resim 532. Kat.no.74 yatağandaki süsleme ve yazıt
Resim 533. Kat.no.75 yatağan
Resim 534. Kat.no.75 yatağanın kabzası
Resim 535. Kat.no.76 yatağan
Resim 536. Kat.no.76 yatağanın kabzası
Resim 537. Kat.no.76 yatağanın kını
Resim 538. Kat.no.77 yatağan
Resim 539. Kat.no.77 yatağanın kabza bileziği ve yolu
Resim 540. Kat.no.77 yatağanın kabzası
Resim 541. Kat.no.77 yatağanın kabzası
Resim 542. Kat.no.77 yatağanın kını
Resim 543. Kat.no.78 yatağan
Resim 544. Kat.no.78 yatağanın kabzası
Resim 545. Kat.no.78 yatağandaki süsleme
Resim 546. Kat.no.78 yatağandaki süsleme
Resim 547. Kat.no.78 yatağandaki süsleme
Resim 548. Kat.no.78 yatağandaki süsleme
Resim 549. Kat.no.78 yatağandaki süsleme
Resim 550. Kat.no.78 yatağandaki süsleme
Resim 551. Kat.no.78 yatağanın kını
Resim 552. Kat.no.79 yatağan
Resim 553. Kat.no.79 yatağanın kabzası
Resim 554. Kat.no.79 yatağanın kabzası

Resim 555. Kat.no.79 yatağandaki süsleme
Resim 556. Kat.no.79 yatağandaki süsleme
Resim 557. Kat.no.79 yatağandaki süsleme
Resim 558. Kat.no.79 yatağanın kını
Resim 559. Kat.no.80 yatağan
Resim 560. Kat.no.80 yatağanın kabzası
Resim 561. Kat.no.80 yatağandaki süsleme ve yazıtı
Resim 562. Kat.no.80 yatağanın kını
Resim 563. Kat.no.81 yatağan
Resim 564. Kat.no.81 yatağanın kabzası Resim 565. Kat.no.81 yatağan
Resim 566. Kat.no.81 yatağan
Resim 567. Kat.no.81 yatağanın kını
Resim 568. Kat.no.82 yatağan
Resim 569. Kat.no.82 yatağanın kabzası
Resim 570. Kat.no.83 yatağan
Resim 571. Kat.no.83 yatağandaki süsleme
Resim 572. Kat.no.84 yatağanın kabzası

TABLO DİZİNİ

Tablo 1. Tezde İncelenen Örnekler ve Ustalar

ÖNSÖZ

Bu tez, Bosna-Hersek müze ve koleksiyonlarında bulunan yatağan örneklerini tespit ve analiz etmek amacıyla yapılmıştır. Araştırma sırasında elde edilen veriler örnekler üzerinden analiz edilmiş, birkaç farklı bulguya yer verilmiştir. Tüm bulguların yeni araştırmalara faydalı olacağı düşünülmektedir.

"Bosna-Hersek Müze ve Koleksiyonlarında Yatağan" başlıklı tezimi hazırlarken yanımda bulunan tüm kişilere ve kurumlara minnettarım. Bu çalışmamda maddi, manevi, akademik destekleri için teşekkür etmem gereken kurumların ve kişilerin sayısı çoktur. Bu çalışma sürecinde her anlamda yanımda olan aileme gösterdikleri sabır ve anlayış için teşekkür ediyorum. Araştırmamın yönlendirme ve bilgilendirme aşamalarında desteklerini esirgemeyen sayın hocalarım Dr. Öğr. Üyesi Suat Alp, Prof. Dr. Serpil Bağcı, Prof. Dr. Filiz Yenişehirlioğlu ve Hacettepe Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü'nün diğer hocalarına teşekkürlerimi sunarım.

T.C. Yurtdışı ve Akraba Topluluklar Başkanlığının Türkiye burslarından aldığım destek sayesinde bu çalışmamı gerçekleştirebildim. Bosna-Hersek Federal Anıt Koruma Enstitüsü müdürü (2018 yılına kadar) Lidija Mičić'ten önemli yönlendirmeler aldım. Prof. Dr. Muhamed Hamidović'e, Saraybosna Müzesi'nde çalışan küratör Adnan Muftarević'e, küratör Mirsad Alić'e ve küratör Amra Madzarević'e; Bosna-Hersek Milli Müzesi'nde çalışan Adnan Busuladzić'e, küratör Lebiba Dzeko ve diğer meslektaşlarıma, Saraybosna Boşnak Enstitü'nün çalışanlarına, Bursa Kent Müzesi müdürü Ahmet Erdönmez'e ve Sureyya Buluş'a, bana sabırla yardım ettikleri ve bilgilerini gönülden paylaştıkları için derin minnettarlığımı sunarım. Çengiç Ailesi hakkındaki bilgileri paylaşmaya her zaman hazır olan Leyla İlova'nın dostluğunu unutmayacağım.

Kraljeva Sutjeska Fransisken Manastır Müzesi'nden Fra[1] Stjepan Duvnjak'a, Fojnica Fransisken Manastır Müzesi'nden Fra Nikica'ya, Kreševo Fransisken Manastır Müzesi'nden Fra İvica Korčanin'e ve Fra Mijo Raić'e, Gorica Livno Fransisken

[1] Rahip, peder;

Manastır Müzesi'nden Gvardiyan[2] Josip'e misafirperverlikleri, gösterdikleri nezaket ve özverili bir şekilde silah örneklerini benimle paylaştıkları için minettarım.

Ayrıca araştırmalarımızda bulunan örneklerin Arapça, Farsça ve Osmanlıca yazıtlarını okumak için kendini bu işe adamış olan Dr. Rafet Yalçın Balata'ya ve tezimizin düzetlmelerinde yardımcı olan meslektaşım Fulya Seviç'e teşekkürlerimi sunuyorum.

[2] Fransisken manastırının başı;

GİRİŞ

Çalışma konusunun kapsamı ve içeriği, Bosna-Hersek Müze ve Koleksiyonlarındaki yatağanların eser türü açısından bir silah ve bir sanat eseri olarak belgelenmesi ve incelenmesidir**.** Bu tez kapsamında yatağanlar ile ilgili tüm bulgular, seçili örnekler temel alınarak verilmiştir. Çalışmamızda Bosna-Hersek Milli Müzesi'nde (dokuz adet yatağan ve iki adet kın), Saraybosna Kent Müzesi'nde (kırk dört adet yatağan, dokuz adet kın, ve bir adet yatağan namlusu), Saraybosna Boşnak Enstitüsü'nde (üç adet yatağan ve iki adet kın), Kraljeva Sutjeska Fransisken Manastır Müzesi'nde (altı adet yatağan ve altı adet kın), Kreševo Fransisken Manastır Müzesi'nde (dokuz adet yatağan ve altı adet kın), Fojnica Fransisken Manastır Müzesi'nde (dört adet yatağan ve bir kın), Gorica Livno Fransisken Manastır Müzesi'nde (yedi adet yatağan, beş adet kın ve bir adet yatağan kabzası) bulunan yatağan örnekleri ele alınmıştır. Belirtilen koleksiyonların tüm örnekleri incelenmiştir ancak Bosna-Hersek Milli Müzesi'nin koleksiyonundan sadece dokuz yatağan ve iki kın için araştırma izni verilmiştir[3]. Bu çalışmada ele alınan müze ve koleksiyonlar, Sırpska Cumhuriyet Müzesi'nde bulunan yatağan koleksiyonu hariç[4] Bosna-Hersek'teki yatağanların tümünü kapsamaktadır. Tez kapsamındaki müzeler ve koleksiyonlar dışında bulunan farklı yatağan örnekleri de biçimsel, dönemsel ve süsleme özellikleri açısından karşılaştırma amacıyla kullanılmıştır. Bu amaçla çalışmaya dahil edilen yatağanların yer aldığı diğer koleksiyonlar şunlardır: Türkiye'de bulunan Bursa Kent Müzesi- Çengiç Ailesi Koleksiyonu, Topkapı Sarayı Müzesi, İstanbul Askeri Müzesi, Bosna- Hersek'te bulunan Sırp Cumhuriyet Müzesi, Sırbistan'da bulunan Belgrad Askeri Müzesi, Belgrad Tarih Müzesi, Kragujevac Halk Müzesi, Novi Pazar Ras Müzesi, Hırvatistan'da bulunan Split Kent Müzesi, Tarih Müzesi, Katar'da bulunan Doha İslam Eserleri Müzesi, İngiltere'de bulunan British Müzesi, Rusya'da bulunan Ermitaj Müzesi, Devlet Tarih Müzesi, Yunanistan'da bulunan Atina Benaki Müzesi, Atina Stephanis Vakfı.Çalışmanın dönemsel sınırları tezde konu edilen örneklere bağlı olarak 17., 18. ve 19. yüzyılları kapsamaktadır. Ancak konuya daha geniş bir çerçevede bakabilmek

[3] Bosna-Hersek Milli Müzesi'nde kayıtlı bulunan yatağan örneklerinin resmi sayısı hususunda net bilgi verilememiştir. Müze yönetimi tarafından diğer örneklerinin incelenmesine izin verilmemiştir. Buhareket için akademik bir açıklama yok.

[4] Sırp Cumhuriyet Müzesi'nde bulunan yatağan koleksiyonu hakkında kapsamlı bir araştırma var olduğundan, bu müzede bulunan yatağanlar tezimizde sadece karşılaştırma örneği olarak kullanılmıştır.

amacıyla bölgenin 14. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar içinde bulunduğu kültürel, sanatsal ve siyasal ortamına da değinilmiştir.

Çalışmanın araştırma konusu kapsamında bölgesel olarak Bosna-Hersek üzerinde yoğunlaşırmıştır. Bosna-Hersek, 15. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar Osmanlı Devleti'nin en batı sınırı, bu anlamda Avrupa'nın girişinde bulunan önemli stratejik bir bölgedir. Osmanlı Döneminde Bosna-Hersek'teki maden ocaklarından faydalanılıp silah üretimine devam edilmiştir. Farklı araştırmalara, müzelerdeki eserlere ve görsel- sözel kaynaklara göre yatağanlar kesici silah üretimi içerisinde büyük bir paya sahiptir. Yatağan, Bosna-Hersek kültüründe ve folklorunda maddi kültür ögesi olarak önemli yer tutar. Savaşlarda, diplomatik ilişkilerde (armağan olarak), törenlerde, hatta folklorik olarak ve tılsım aracı olarak dahi kullanılmıştır. Halk kıyafetlerinin önemli bir parçasıydı. Fakat sadece silah olarak değil bir aksesuar olarak kullanılmıştır.

Çalışmamızın kapsadığı konular şu şekilde sıralanmıştır: İkinci bölümde (Bosna-Hersek'in Coğrafi Özellikleri ve Tarihsel Süreci) Bosna-Hersek'in coğrafi özellikleri, Osmanlı Döneminden önce Bosna-Hersek'teki siyasi ve sosyal yapı, Bosna-Hersek'te Osmanlı Dönemi gibi konuları ele alınmaktadır. Üçüncü bölümde (Yatağan) yatağanın tanımı ve belirgin özellikleri, tarihsel süreçteki değişim ve gelişimi, yatağanın yapımında ve süslemesinde kullanılan malzemeler (kabza, namlu, kın ayrı bölümler olarak), yatağanın yapım ve süsleme teknikleri (kabza, namlu, kın ayrı bölümler olarak), süsleme özellikleri (kabza, namlu, kın ayrı bölümler olarak) incelenmektedir. Tezin dördüncü bölümünde (Bosna-Hersek Kültüründe Yatağan) Bosna-Hersek'te Osmanlı Döneminden önce kesici silah üretimi ve kullanımı, Bosna- Hersek kültüründe yatağanın kullanımı, Bosna-Hersek'te yatağanın üretimi, Bosna-

Hersek'te yatağan üretiminin tarihi kapsamı; Bosna-Hersek'te Osmanlı Dönemi'nde yatağanın hammadelerine ilişkin madencilik faaliyetleri ve maden ocakları; Bosna-Hersek'te yatağan üretim merkezleri ve ticaret; Bosna-Hersek'te yatağan üreten atölyeler ve zaanatkârlar/ sanatkârlar hakkında bilgi verilmektedir. Tezin beşinci bölümünde Bosna-Hersek müze ve koleksiyonlarında bulunan yatağanların analizi yapılmıştır. Bosna-Hersek müze ve koleksiyonlarında bulunan yatağanların miktarı ve

tipleri örnekleriyle gösterilmektedir. Konu edilen yatağan örneklerinin tüm parçaları (kabza, namlu ve kın) ayrı ayrı değerlendirilmektedir. Bu bölümde konu edilen örneklerin biçimsel analizi ve malzeme- teknik- süsleme analizi yapılmaktadır. Malzemesi, süslemesi, süsleme teknikleri ve biçimi incelenen her örneğin çağdaş koleksiyonlardaki diğer örneklerle karşılaştırması yapılmıştır. Beşinci bölümden sonra sonuç bulunmaktadır. Bu bölümde çalışma kapsamında elde edilen bilgiler özetlenerek verilmiştir. Çalışmanın ek bölümü katalog bölümüdür. Burada konu edilen örnekler birebir incenlenmiş olup kataloğa dahil edilmiştir. Katalog bölümünde yatağan, kabza, namlu ve kından oluşan toplam yüz on yedi adet eser bulunmaktadır. Ancak, bazı eserler yatağan ve ona ait kın olmak üzere birleştirilerek incelenmiştir ve katalogda aynı katalog no. adı altında düzenlenmiştir. Bundan dolayı katalog bölümünde seksen dört eser görülmektedir. Konu edilen örneklerin mevcut hali incelenmektedir.

Bu tezin amacı yatağanlar hakkında tüm bilgilerin toparlanması, konuya ilişkin literatürdeki eksikliğin tamamlanması, ayrıca literatürde kullanılan terminolojinin geliştirilmesi, yazıtların doğru şekilde tercüme edilmesidir. Yatağanlar malzemeye, süslemesine ve tekniklerine göre sınıflandırılmaktır. Bu araştırmanın yapabilmesi için birkaç yöntem kullanılmıştır: literatür tarama yöntemi, analiz yöntemi ve semiyotik yöntemi (göstergebilim).

Bosna Hersek'teki müzeler ve koleksiyonlarda çalışmaya konu olan yatağanlar hakkında fazla araştırma yapılmadığı görülmüştür. Konu edilen yatağanların çoğu Bosna-Hersek ölçeğinde bu çalışmada ilk defa bir çatı altında bir bilimsel araştırma kapsamında incelenmiştir. Yatağanların çoğunun yazıtları bu çalışmada ilk defa okunmuştur. Bazı örneklerin daha önce diğer araştırmacılar tarafından yapılmış tercümeleri ile yetinilmeyip çalışmaya konu olan yazıtların tercümesi tekrar yapılmıştır. Bosna-Hersek Milli Müzesi'nde ve Saraybosna Kent Müzesi'nde bulunan yatağanlar ile ilgili literatürde bazı bilgiler bulunmaktadır. Çalışmamızda bu iki koleksiyon hakkında daha detaylı bir inceleme yaklaşımı uygulanmıştır. Bunun yanı sıra Saraybosna Boşnak Enstitüsü'nde, Kraljeva Sutjeska Fransisken Manastır Müzesi'nde, Kreševo Fransisken Manastır Müzesi'nde, Fojnica Fransisken Manastır Müzesi'nde, Gorica Livno Fransisken Manastır Müzesi'nde bulunan yatağan örnekleri literatürde

bulunmamaktadır. Tek yazılı kaynak envanter defterleridir. Bunlardan bazıları anlaşılamamıştır.

Mevcut örneklerin çalışmamız kapsamında bir arada ele alınmasıyla tasnif ve tipoloji açısından literatüre katkı sağlanması amaçlanmıştır. Aynı zamanda Bosna-Hersek'te üretilen, kullanılan, tercih edilen yatağan tipleri ve tarih içinde fonksiyonel ve dekoratif açıdan geçirdikleri değişim-dönüşümleri belgeleme ve analizlerle ortaya konmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın amaçlarından biri de yukarıda belirtilen evreler içinde geliştirilmiş üretim teknikleri ve süsleme üsluplarını tespit etmektir. Belli bir zaman ve mekan bileşeninin içinde üretilen yatağanların sanatsal ve kültürel yönleriyle, kültürel kodlarıyla, yayılım alanlarıyla, gelişim çizgileriyle, gelişiminde değişen ve devam eden özellikleriyle analiz edilmesi amaçlanmıştır. Yatağanların analizi ve değerlendirmesi, çağdaş koleksiyonlardaki örneklerle kıyaslanmasıyla yapılmaktadır. Bu kapsamda yatağanlar biçimleri, malzemesi, üretim ve süsleme teknikleri, sahip oldukları bezeme ve motifler dikkate alınarak incelenmişlerdir. Semiyotik yöntemiyle (göstergebilim) de yatağanın içeriği yani eserde bulunan semboller ve yazıtlar araştırılmıştır. Tüm bu verilerin tarihsel ve sosyo-kültürel ortamları ve koşulların arka planı araştırmaya dahil edilmeye çalışılmıştır. Araştırma sürecinde yatağanın nerede, kimin için ve ne amaçla üretildiği, yanı sıra neden Bosna-Hersek'te üretildiği ve yoğun kullanımının sebebinin ne olduğu gibi sorulara da cevap aranmaktadır. Tüm cevapları bulmak amacıyla literatür tarama yöntemiyle çeşitli görsel (fotoğraflar, resimler, kartpostallar, çizimler ve minyatürler) ve yazılı (kitaplar, makaleler, araştırmalar, seyahatnameler, arşivlerdeki belgeler) kaynaklar kullanılmıştır.

Bu tez çalışması Türkçe olarak Türk Dil Kurumu'nun yazım kılavuzuna göre hazırlanmıştır. Ayrıca; bölgesel, dönemsel ve sanatsal olarak, konu kapsamı açısından birçok kültürü barındırdığından bazı kelimeler malzemelerin içeriği ve tarihteki yeri göz önüne alınarak ve aslına sadık kalınarak adlandırılan terim üzerinden anlatılmıştır.

*Standart isimler ve şahsi isimler değiştirilmeden kullanılmıştır.

Türkçe	**Özgün**
Londra British Müzesi	London British Museum

*Bazı isimler Türkçe ‘de kullanıldığı şekliyle alınmıştır. (Bosna-Hersek, Saraybosna vb.)

Türkçe	**Özgün**
Bosna-Hersek	Bosna i Hercegovina
Saraybosna	Sarajevo
Bosna-Hersek Milli Müzesi	Zemaljski Muzej Bosne i Hercegovine
Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyet Müzesi	Muzej Srpske Republike, Bosna i Hersegovina
Fojnica Fransisken Manastır Müzesi	Muzej Franjevačkog Samostana u Fojnici
Gorica Livno Fransisken Manastır Müzesi	Muzej Franjevačkog Samostana Gorica u Livnu
Hırvatistan Split Kent Müzesi	Muzej grada Splita, Hrvatska
Hırvatistan Tarih Müzesi	Povjesni Muzej Hrvatske
Yugoslav Halk Ordusu	Jugoslovenska Narodna Armija / JNA
Kraljeva Sutjeska Fransisken Manastır Müzesi	Muzej Franjevačkog Samostana u Kraljevoj Sutjesci
Kreševo Fransisken Manastır Müzesi	Muzej Franjevačkog Samostana u Kreševu
Sivil Savunma	Narodna Odbrana (N.O.)
Metropolitan Müzesi	The Metropolitan Museum of Art
Rusya Devleti Tarih Müzesi	State Historical Museum
Rusya Ermitaj Müzesi	Hermitage Museum
Saraybosna Boşnak Enstitüsü-Adil Zulfikarpašić Bey Vakfı	Sarajevo Bošnjački Institut- Fondacija Adila Zulfikarpašića
Sırbistan Belgrad Askeri Müzesi	Vojni Muzej, Srbija
Saraybosna Kent Müzesi	Muzej Grada Sarajeva
Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesi	Novi Pazar RAS Muzej u Srbiji
Sırbistan Kragujevac Halk Müzesi	Narodni Muzej u Kragujevcu, Srbija

* Boşnakça tellafuz tablosu;

Boşnakça	**Türkçe**
c	ts
č	ç
ć	ç
Dj	c
j	y
š	ş
Örneğin:	
Gorica	Goritsa
Foça	Foça
Fojnica	Foynitsa
Kraljeva Sutjeska	Kralyeva Sutyeska
Kreševo	Kreşevo
Bugojno	Bugoyno
Gornji Vakuf	Gornyi Vakuf
Prijedor	Priyedor
Konjic	Konyits

*Tezde kullanılan Arapça, Farsça, Osmanlıca özgün karakterlerle yazılmıştır.

* Dubrovnik ismi 19. yüzyılın başında kullanılmaya başlanmıştır, daha önce Ragusa olarak bilinmekteydi.

Konu kapsamında ele alınan yatağanların kendisi birinci el kaynaktır. Konu edilen tüm yatağanların bulundukları koleksiyonlarda görsel analizi, ölçme ve değerlendirmesi yapılmıştır. Aynı zamanda müzelerdeki envanter defterleri de en önemli kaynaklardandır. Kraljeva Sutjeska Fransisken Manastır Müzesi'nin, Kreševo Fransisken Manastır Müzesi'nin, Fojnica Fransisken Manastır Müzesi'nin yatağan koleksiyonları hakkında hiçbir envanter kaydı yoktur. Saraybosna Boşnak Enstitüsü ve Gorica Livno Fransisken Manastır Müzesi'nde bulunan yatağanlar envanter

defterlerinde kayıtlıdır. Bu defterlerde yatağanların sadece görsel analizi ve ölçüleri bulunmaktadır. Bosna-Hersek Milli Müzesi'ndeki yatağan koleksiyonu hakkında envanter defterleri, sergi kataloğu (Marijanović vd., 1988) ve iki yayınlanmış araştırma bulunmaktadır. Bu yatağanlar hakkında ilk araştırma 1926 yılında yapılmıştır (Ćurčić, 1926). *Tarihi Silahlar* adı altında yapılan bu araştırmada yatağanlara da kısaca değinilmektedir. Bosna-Hersek Milli Müzesi yatağan koleksiyonu hakkındaki ikinci araştırma 1985 yılında yayınlanmıştır. Bu araştırmada birkaç yatağan ve hançer incelenmiş üzerindeki yazıtlar okunmuştur. Teze konu edilen yatağanların sadece beşinin yazıtlarının tercümesi N. Filipović tarafından yapılmıştır (Filipović, 1985, s. 195-216). Saraybosna Kent Müzesi yatağan koleksiyonu hakkında ise yayınlanmış bir katalog mevcuttur (Muftarević, 2014). Burada bulunan bazı yatağanların yazıtları daha önce D. Korkut tarafından okunmuş, Muftarević kataloğunda yayınlanmıştır. Diğer yatağanların yazıtları tercüme edilmemiştir. Fakat tezimizde incelenen eserlerin üzerindeki Arapça, Farsça ve Osmanlıca yazıtlar önemli bilgiler sağladığından, tümü bu çalışmanın kapsamında yeniden tercüme edilmiştir.

Genel olarak, konu edilen yatağanlar hakkında kaynakların oldukça az olduğu tespit edilmiştir. Bosna-Hersek müzelerindeki yatağan koleksiyonlarının çoğu yaşanan istikrarsız dönemlerde yok olmuş, satılmış ve çalınmıştır. Bu nedenle Bosna-Hersek'teki müzelerde diğer Balkan ülkelerine göre daha az sayıda yatağan sergilenmektedir ve konu ile ilgili araştırmalar azdır. Tezin ana konusu olmayan sadece karşılaştırılma bölümünde kullanılan koleksiyonlar hakkındaki kaynaklar da bu çalışmaya fayda sağlamıştır. Bazı koleksiyonların müze katalogları da vardır. Bu konuda en yararlı kaynaklardan biri Hırvatistan Tarih Müzesi'ndeki yatağan koleksiyonunun yayınlanmış çalışmalarıdır (Šercer, M., Jakić, B., Ždralović, M., & Knaflec, S., 1975; Bošković, D., Ždralović, M., Brzoja, I., & McMaster, G., 2007). Bu koleksiyonun elektronik yayını da mevcuttur (http://jatagani.hismus.hr/knjizstart.htm). Hırvatistan Split Kent Müzesi yatağan koleksiyonu hakkında sadece bir araştırma bulunmaktadır (Borčić, 2012). Hırvatistan Tarihi Müzesi ve Hırvatistan Split Kent Müzesi`ndeki yatağanların çoğunun Bosna- Hersek silah üretim merkezlerinde üretilmiş olduğu bilinmektedir. Buradaki örnekler tezde ele alınan örnekler ile biçimsel ve sanatsal benzerlik göstermektedir. Bu iki müzenin yatağan koleksiyonları bölgedeki en

kapsamlı koleksiyonlardır ve günümüze kadar en iyi şekilde korunmuş örneklere sahiptir.

Bu çalışmaya karşılaştırma ve değerlendirme açısından yardımcı olan müze kataloglarına (Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesinde bulunan koleksiyon için Teinović (2008)'e; Sırbistan Belgrad Tarih Müzesinde bulunan koleksiyon için Ljubojević, vd. (2011)'e; Sırbistan Kragujevac Halk Müzesinde bulunan koleksiyon için Banović & Topalović (2009)'e; İstanbul Askeri Müzesindeki yatağan koleksiyon için Yaşar (2009)'a) başvurulmuştur. Diğer yatağan koleksiyonları için farklı sanat tarihi çalışmalarından ve kataloglardan faydalanılmıştır. Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesi'nde bulunan koleksiyon için öncelikle görsel analiz, ölçme ve değerlendirme yapılmıştır. Bunun yanı sıra Biorac (1992)'tan ve müze envanter defterlerinden yararlanılmıştır. Sırbistan Belgrad Askeri Müzesi'nde bulunan koleksiyon için Rajković'in (1954) araştırmasına bakılmıştır ve internet aracılığıyla müze görevlileriyle bağlantı kurularak görsel ve yazılı verilerden yararlanılmıştır. Topkapı Sarayı Müzesi`nde bulunan silah (yatağan) koleksiyonu için Aydın (2007), Ayhan (2011), Tezcan (1983), Bikkul (1962), Bikkul, (1957), Yücel (1966), İrepoğlu (2012), Atil (1987), Berlin İslam Sanatları Müzesi, (1988), Macaristan Milli Müzesi (1994) gibi kaynaklara başvurulmuştur. Plevna Askeri ve Tarihi Müzesi koleksiyonlarındaki yatağan örnekleri için Petrova ve Obbov'un (2005) incelemesine başvurulmuştur.

Bursa Kent Müzesi'nde bulunan Çengiç Ailesi`ne ait silah (yatağan) koleksiyonu için başvurulan kaynaklar şunlardır: Eylül 2013-Mayıs 2015 tarihleri arasında gerçekleştirilen sergi; Bursa Kent Müzesi'nin envanter fotoğrafları; Bosna'dan Bursa'ya Çengiç Beyleri Sergisi, 2015; Ferhan, 2014; Çengiç Ailesi hakkında bilgi veren (koleksiyonu müzeye bağışlayan) Leyla İlova ile sözlü iletişim; Bašagić, 1931; Bašagić, 1896; Kreševljaković, 1959; Minorsky, 1939. Metropoliten Müzesi, British Müzesi, Rusya Tarihi Müzesi, Rusya Ermitaj Müzesi gibi müzelerin koleksiyonları internet aracılığıyla incelenmiştir. Burada bulunan görsel ve yazılı bilgilerden faydalanılmıştır.

Çalışma kapsamında coğrafya, tarih, sanat tarihi, din, sosyal tarih, felsefe, teknik, siyasal bilimler gibi pek çok bilim dalından yararlanılmıştır. Bosna-Hersek'in

coğrafyası için Djurdjev'e (1992) ve Aruçi'ye (2013), siyasi ve sosyal yapıya ilişkin konular için Malcolm'a (1994), Draganović vd'ne (1998), Lovrenović'e (2006), Hammer'e (1979), İnalcık'a (2003), İmamović'e (1997) başvurulmuştur.

Bosna-Hersek'te madencilik faaliyetleri için kullanılan kaynaklar şunlardır: Marijanović vd., 1988; Draganović vd, 1998; Besler, 1988-89; Alp, 2003; Karamehmedović, 1980; İmamović, 1999; Handzić, 1985. Konuya ilişkin dönem kaynaklarına, elektronik olarak yayınlanmış olan Osmanlı Devlet Arşivlerinden erişilmiştir (DVNSMHM.d., kutu:33, gömlek:703, tarih 985/1577-78; DVNSMHM.d., kutu:34, gömlek:93, tarih 986/1578-79; (A.) MKT.MVL, kutu: 7, gömlek 53; MVL, kutu:273, gömlek: 40, tarih: 1270/1853-54; A.)MKT.NZD., kutu:28, gömlek:11, tarih: 1267/1850-51; C..NF.., kutu: 5, gömlek: 214, tarih: 1122/1710; DVNSMHM.d.., kutu:9, gömlek: 192, tarih: 977/1569; MAD.d. kutu: 6910; DVNSMHM.d., kutu:6, gömlek:140, tarih 972/1564-65; 977/1569-70 tarihli üç belgede 1. DVNSMHM.d..,kutu:9, gömlek: 141; 2. DVNSMHM.d.., kutu:9, gömlek:191; 3. DVNSMHM.d..,kutu:9, gömlek 192; DVNSMHM.d.., kutu:7, gömlek:752; C..DRB, kutu:53, gömlek:2609; DVNSMHM.d.., kutu:10, gömlek:302; DVNSMHM.d.., kutu:10, gömlek:301; DVNSMHM.d.., kutu:23, gömlek:243).

Bunun yanı sıra Saraybosna'daki Oryantal Enstitü`de yayınlanmış olan arşiv belgeleri de kullanılmıştır: B. H. İ. İ. A., 1516-1919, 1999 kaynağından 922/1516, 937/1530, 948/1542 tarihli kanunnamelere bakılmıştır. Burada Osmanlı Devleti'nin bölgeyi fethettikten sonra maden ocaklarını zapt ettiği yazılır. Başka kaynaklara göre de (Besler, 1988-89; Alp, 2003; Karamehmedović, 1980; İmamović, 1999; Handzić, 1985) zapt edilen ocakların faaliyetlerinin devam ettiği ve silah parçalarının üretildiği yazılmıştır. Kanunnamelerde, üretilen silahların kâfir memleketlere satılmasının yasak olduğu birkaç kez belirtilmiştir. Ancak başka kaynaklardan okuduğumuza göre bu alış-verişin devamlı olarak yapıldığı görülmektedir (Bejtić, 1956; Elgood, 2009; İmamović, 1999). Bu belgelerdeki bilgiler Osmanlı Devleti'nin Bosna-Hersek yönetimi hakkındaki görüşlerini bize yansıtmaktadır.

Tezin üçüncü bölümünde yatağının tanımı ve belirgin özellikleri anlatılırken kullanılacak terim ve tanımlar için, Türkçe ve yabancı dilde yayınlanan bilimsel araştırmalara, ansiklopedi ve sözlüklere başvurulmuştur. (Duckett, 1853-1860; Osmanlıca Türkçe Sözlük, 2015-2018; T.D.V. İslam Ansiklopedisi, 1988- 2013; Enciklopedija Likovnih Umjetrosti, 1964; Arseven,1965; Erginsoy, 1978; Eralp, 1993, Johanson, 1842). Yatağanın tanımı ve belirgin özellikleri bölümüne (malzeme, yapım ve süsleme teknikleri, terimler ve tanımlar) yardımcı olan tarihsel ve sanat tarihi kaynakları şunlardır: Bianchi,1846; Ögel,1948; Ćurčić, 1926; Jettmar,1950; Rajković, 1954; Truhelka,1954; Bejtić, 1956; Bikkul, 1962; Yücel, 1966; Karamehmedović, 1980; Tezcan,1983; Pakalin, 1993; Alp, 2003; Legrand, 2006; Bokovenko, 2006; Yaşar, 2009; Elgood, 2009; Ayhan, 2011; Acar, 2012; Muftarević, 2014; Baykara, 2017. Teknik konulara cevap veren kaynaklar şunlardır: Fathalizade, 2010 ve Manisa Celal Bayar Üniversitesi, 2018. Yatağanın üretiminde kullanılan malzeme, yapım ve süsleme teknikleri hakkında (17 Temmuz 2017 yılında) usta Madur Ćosović'ten kişisel iletişim aracılığıyla bilgi de alınmıştır. Kın Ustası Fazliç Muharrem *Tükenen Eller* belgesel programında (Line Tv, 23.12.2015) kın üretimi hakkında bilgi vermiştir. Yatağanın üretimi hakkındaki (yapım, teknik, süsleme, motifler, yazıtlar ve semboller) kaynaklar şunlardır: Alp, 2003; Alp, 2009-10; Rajković, 1954; Bejtić, 1956; Petrović, 1956; Arseven,1965; Erginsoy, 1978; Karamehmedović, 1980; Tezcan, 1983; T.D.V. İslam Ansiklopedisi, 1988- 2013;

Acar, 2012; Göher-Vural, 2013; Paić-Vukić, 2013; Bošković, 2007; Bunun yanı sıra motiflerin ve yazıtların teolojik ve sembolik anlamları için Jusić'in (2012), Acar'ın (2012) ve Petrović'in (1956) yayınlarına başvurulmuştur.

Yatağanın tarihsel kapsamı başlıklı bölüm oluştururken Laking, 1920; Bashford, 1929; Uzunçarşılı, 1943; Ögel, 1948; Jettmar, 1950, Rajković, 1954, Arseven, 1970, Atıl, 1987; Eralp, 1993, Legrand, 2006; Bokovenko, 2006; Elgood, 2009; Yaşar, 2009; Swords a Visual History, 2010; Baykara, 2017; T.D.V. İslam Ansiklopedisi, 1988-2013 gibi farklı tarih ve sanat tarihi kaynaklarına başvurulmuştur. Bu bölümün en önemli bilgilerinden birisi de en erken yatağan örneğinin tanıtılmasıdır. Belirtilen bu örnek Belgrad Askeri Müzesi'nde bulunan 1461 tarihli yatağandır. Bu bilgi Rajković

(1954)'in araştırmasından alınmıştır. Aynı zamanda Belgrad Askeri Müzesi'ndeki görevlilerle internet aracılığıyla kurulan iletişimde Rajković (1954)'in bu araştırması doğrulanmıştır. Elgood (2009) ise en erken örnek olarak Katar- Doha İslam Sanatları Müzesi`nde (MİA) bulunan Hersek Ahmet Paşa'ya ait (1459-1517) yatağanı göstermiştir. Atıl, 1987; Yaşar, 2009; Ayhan, 2011; Baykara, 2017; gibi araştırmacılar en erken örnek olarak Kanuni Sultan Süleyman'a (1520-66) ait olan yatağanı göstermektedir. Laking (1920) ve Bashford (1929)'un araştırmalarında yatağanın 14. yüzyılda kullanıldığı yazılmaktadır.

Yatağanın tanımı, belirgin özellikleri ve yatağanın tarihte kimler tarafından kullanıldığına ilişkin verilere ulaşmak amacıyla pek çok tarih ve sanat tarihi araştırmasına kaynak olarak başvurulmuştur: Uzunçarşılı, 1943; Arseven, 1970, Atıl, 1987; Eralp, 1993; Elgood, 2009; Yaşar, 2009; Baykara, 2017; T.D.V. İslam Ansiklopedisi, 1988- 2013. İç bükey kavisli namluların tasarımının tarihi süreci hakkındaki bilgiler için başvurulan kaynaklar şunlardır: Ögel, 1948; Legrand, 2006; Bokovenko, 2006; Jettmar,1950; Bu araştırmacılar M.Ö. Karasuk, Tagar, Ordos kültürlerini incelediklerinde iç bükey kavisli silahların Türk kılıçlarının (yatağanların) ataları olabileceği kanaatine varmışlardır. Draganović, K., Karaman, Lj., Knezović, O., Lukas, F., Mandić, M., Mayer, A. ve diğerleri (1998) birlikte yazdıkları kitapta içbükey kavisli namlusu olan kılıcın Bosna-Hersek'te Sanski Most'taki arkeolojik kazılarda bulunduğunu belirtmişlerdir.

Bosna-Hersek kültüründe yatağan (üretimi, kullanımı, atölyeleri, ustaları, pazar koşulları) ayrı ayrı bölümler halinde incelenmiştir. Çalışmamızda birinci el kaynak olarak kullandığımız Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi`nde bulunan 42 numaralı sicil ilk kez tezimizle birlikte bilimsel bir araştırmaya dahil edilmiş ve literatüre eklenmiştir. Sicil 42 (s. 19, 23, 34, 63, 104)'de Bosna-Hersek'te yatağan tiplerinin değeri ve kullanım yoğunluğu gösterilmektedir. Çalışmada, arşiv belgelerinden bilgiler aktaran birçok kaynağa başvurulmuştur. Uzunçarşılı, Bejtić, Petrović, Kreševljaković, Mazalić, Truhelka, Elgood, Faroqhi, Bašagić, Muderizović, Malcolm gibi araştırmacıların çalışmaları kullanılmıştır. Bu kaynaklar zanaatların durumlarını, üretim merkezlerini, bu merkezlerin sanat ve ticaret ortamını açıklamaktadır. Bejtić Bosna-Hersek'deki yatağan

üretim merkezi olan Foça'yı genel yönüyle incelemiştir. Foça'daki yatağan atölyelerini, ustalarını ve burada üretilen yatağanların sanatsal ve teknik bilgilerini derlemiştir (Bejtić, 1956). Foça'nın el sanatları ve silah üretim merkezleri hakkında Muftić (1997; 2006) de çalışma yapmıştır. Kreševljaković ise Bosna-Hersek el sanatlarının tüm dalları ve esnafı hakkında araştırma yapmıştır (Kreševljaković, 1927; Kreševljaković, 1951; Kreševljaković, 1991). Mazalić (1967) Bosna-Hersek'te tarih boyunca çalışmış sanatçı, heyekeltraş, mimar, kuyumcu, hattat ve diğer üretken şahsiyetler hakkında bilgiler vermektedir. Silah ustaları hakkındaki araştırmaları önemli katkı sağlamıştır. 1848 yılında Saraybosna'da çalışan ustaların listesi Muderizović (1929)'in araştırmasından öğrenilmektedir. Bosna-Hersek zanaatları hakkında Muminović (2008) de araştırma yapmıştır. Osmanlı döneminde zanaat, sanatçı ve zanaatçılar hakkında genel durum şu çalışmalardan öğrenilmektedir: Faroqhi (2007; 2011), Bozcu, 2010; Uzunçarşılı,1986; Yaman, 2008. Petrović, Dubrovnik arşivindeki belgelere dayanarak Bosna ve Dubrovnik arasındaki silah alışverişini, yanı sıra Osmanlılar gelmeden önce Bosna'da kullanılan silah durumunu ve yatağanların süslemesini anlatmıştır (Petrović, 1956; Petrović, 1973; Petrović, 1976; Petrović, 1989).

Balkan ve Bosna-Hersek'te yatağanın üretimi ve kullanımı hakkındaki kapsamlı çalışmalardan birisi de Elgood'un (2009) kitabıdır. Yatağanların Bosna-Hersek folklorundaki yeri Hörmann'ın (1976) ve Belamarić'in (2015) kaynaklarından öğrenilmektedir. Araştırmalarda önemli kaynaklardan biri de seyahatnameler, yıllıklar ve döneminde yazılan tarihi kitaplardır. Dönemin sosyal-kültürel durumunu ve tarihi olaylarını şu kaynaklardan edinebiliriz: Evliya Çelebi Seyahatnamesi; Boue, 1840; Chaumette des Fosses, 1822; Renner, 1896; Bašeskija, 1987.

Genel olarak farklı açıdan (silah sanatı, sanat, estetik, siyaset, ticaret, kültür etkileşim, gibi) yardımcı olabilen kaynaklar şunlardır: Colonel, 1860; Marković & Popović, 1951; Kniewald, 1956; Mazalić, 1960-61; Biçakçı, 1963; Yücel, 1966; Grozdanić, 1973; Nickel, H., Pyhrr W. S., Tarassuk L., 1984; Gelfer-Jorgensen,1986; Nicolle,1988; Čelić,1991; Nicolle,1995; Šunjić, 1996; Larocca,1997; Bartusis,1997; Pyhrr, 2000; Polić-Babić, 2000; Biber, 2005; Acar, 2011; Grau, 2008; İnalcık, 2009; Madunić, 2010;

Aydüz, 2011; Pyhrr, 2012; Acar, 25.04.2012; Sprague, 2013; Sijarić, 2014; Alp, 2003; Šamić, 2003;

Resimler ise farklı bilimsel araştırmalardan, müzelerden, yanı sıra müze ve koleksiyonların resmi elektronik sürümlerinden edinilmiştir. Bunun yanı sıra Saraybosna Kent Müzesi'nin fotoğrafları, Gorica Livno Fransisken Manastır Müzesi`nin fotoğrafları, Bursa Kent Müzesi'nin fotoğrafları araştırmada kullanılmıştır. Aynı zamanda müzelerin elektronik sürümlerindeki fotoğraflardan da yararlanılmıştır.

1. BÖLÜM : BOSNA-HERSEK'İN COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ VE TARİHSEL SÜRECİ

> *"Kültürün özü, belli bir yaşama biçimiyle dünya tablosunun işlenip geliştirilmesidir. Eşya imal etmeyi de içeren kültürel davranışta, yaşantı ve inançlar öğrenme yoluyla kuşaktan kuşağa geçer, komşu kültürler arasında alışverişler olur, kural, gelenek, düşünce, sembol ve ideolojileri kendi sanat ürünlerine yansıtan kültür dışa doğru da yayılır. Bu yayılma dağ, deniz gibi coğrafi engelleri aşabilir; savaş, göç, ticaret ve iletişim araçlarıyla hızlanır veya yavaşlar." (Mülayim, 1994, s.51)*

Bir sanat eserini doğuran ya da yaratımında rol oynayan tarih sahnesi, üretildiği coğrafya, içinde bulunulduğu çağın getirdikleri ve toplumun bakışı, talep, üretim ve kullanımı, farklı uygarlıkların etkisi ve kültüre geçişinin yansıra yayılma alanı oldukça önemlidir. Sanat eserinin yaratıldığı coğrafya ve hangi koşullar altında biçim kazandığı gözden geçirilmelidir. Bosna-Hersek'teki müze ve koleksiyonlarda yer alan yatağanların değerlendirmesini yapabilmek için öncelikle yatağanın üretildiği ve bulunduğu yerin siyasi, tarihi ve coğrafi özelliklerinin incelenerek sosyal yapısının anlaşılması gerekmektedir. Yatağan üretiminde etkin bir role sahip olan sosyal yapı, siyasi, tarihi ve coğrafi özellikler alt başlıklarda kronolojik olarak ele alınmıştır.

1.1. BOSNA-HERSEK COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ

Yüzölçümü 51.129 km^2 olan Bosna-Hersek, doğuda Sırbistan ve güneydoğuda Karadağ, kuzey ve batıda ise Hırvatistan Cumhuriyeti ile çevrilidir. Adriyatik Denizi'nde 20 km uzunluğunda kıyısı vardır. Topraklarının çoğu dağlık olup verimli ovalar daha ziyade kuzeyde bulunur. Su kaynakları bakımından oldukça zengindir, en büyük akarsuları Sava, Bosna ve Neretva'dır. İlirya (İllirya) menşeli Bosna ismi, aynı adı taşıyan ırmaktan kaynaklanmış ve ülkenin daha geniş olan kuzey kısmının adını oluşturmuştur. Neretva nehri havzasıyla güney bölgelerini içine alan Hersek'in (Herzeg = Dük) adı ise, XV. yüzyıl ortalarında Bosna kralına isyan edip kendisini "St. Sava'nın Herseki" yani dükü ilân eden Stjepan Vukčić Kosača'nın unvanından gelir (Herzegovina = Hersek'in toprağı). Osmanlı hâkimiyeti sırasında her ikisi de birer sancak olmuş ve sınırları bugünkünden daha geniş bir sahayı kapsamıştır. 1580'de Bosna'nın beylerbeyliği (eyalet) statüsü kazanmasından sonra Hersek, Hersek Sancağı veya Hersek-ili adı

altında bu beylerbeyliğine bağlanmıştır (Harita 1.-6.). Bugünkü Bosna-Hersek Cumhuriyeti toprakları ise Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun idaresi sırasında (1878-1918) Bosna-Hersek vilâyetini oluşturan ve 1918'den sonra Sırp-Hırvat ve Sloven Krallığı'nın bir parçası sayılan alanı içine almaktadır. 1929'da Yugoslav Krallığı, "banovina" denilen dokuz büyük idarî bölüme ayrılınca Bosna-Hersek'in sınırlarında bazı değişiklikler olmuştur (Djurdjev, 1992, s.297-305).

29 Kasım 1943'te krallığa son verilerek Federatif Yugoslavya Halk Cumhuriyeti (1945-1963, Federativna Narodna Republika Jugoslavija) ilân edilir. Ülkeyi meydana getiren cumhuriyetler şunlardır: Bosna-Hersek (SR Bosna i Hercegovina, başşehri: Sarajevo [Saraybosna]); Sırbistan (SR Srbija, başşehri: Beograd [Belgrad]); Hırvatistan (SR Hrvatska, başşehri: Zagreb); Slovenya (SR Slovenija, başşehri: Ljubljana [Lyublyana]); Makedonya (SR Makedonija, başşehri: Üsküp [Skopje]), Karadağ (SR Crna Gora, başşehri: Titograd [1992'den sonra Podgorica]). Voyvodina ve Kosova, Sırbistan Cumhuriyeti'ne bağlı olmakla birlikte 1946 anayasasıyla özerk bir statü kazanır. Bu bölgelere 1974 anayasasıyla cumhuriyete yakın bir statü verilir: Kosova (SAP Kosovo, başşehri: Priştine) ve Voyvodina (SAP Vojvodina, başşehri: Novi Sad). Yugoslavya Komünist Partisi 1990'da dağılma sürecine girer. 3 Mart 1992'de Bosna-Hersek Cumhuriyeti bağımsızlığını ilân eder ve 6 Nisan 1992'de Amerika Birleşik Devletleri ile Batılı devletler tarafından resmen tanınır ve 22 Mayıs 1992'de Birleşmiş Milletler üyeliğine kabul edilir. 5 Nisan 1992'de Saraybosna'da Vrbanja köprüsünde protesto esnasında öldürülen Suada Dilberović'ten sonra Bosna- Hersek'te 1995'e kadar devam eden büyük bir savaş başlar. Bosna-Hersek'teki savaş 21 Kasım 1995'te Dayton Anlaşması ile sonuçlanır ve kurulan yeni Bosna-Hersek Cumhuriyeti iki etnik devlet oluşumundan meydana gelir: Bosna-Hersek Federasyonu ve Sırp Cumhuriyeti (Aruçi, 2013, s. 532-579).

1.2. OSMANLI DÖNEMİNDEN ÖNCE BOSNA-HERSEK'TEKİ SİYASİ VE SOSYAL YAPI

Bosna (*Bosona*) adı, bir ülke adı olarak, yazılı kaynaklarda ilk kez, Bizans İmparatoru Konstantinos VII Porphyrogennetos (913-959) tarafından 958 yılında yazılan *De Administrando İmperio* kitabında görülmektedir. Bosna, 1180 yılına kadar dönüşümlü olarak Hırvat, Sırp ve Bizansların idaresi altında kalmıştır. Kulin Ban (?,1204) yönetiminde 1180 tarihinde bağımsızlığına kavuşmuştur. Bu dönem, tarihte altın çağ olarak bilinir. Ülkenin bilinen ilk ticari anlaşması 1189 yılında Kulin Ban döneminde Bosna ve Ragusa arasında imzalanmıştır (Malcolm, 1994, s.1-10; Draganović vd., 1998, s. 205). Bosna 1180-1463 tarihleri arasında feodal sistemle idare edilmiştir. Resmi dini ise 13. yüzyılda Katolik kilisesinden ayrılmış Bosna Kilisesi'dir. Roma Kilisesinin öğretilerine bağlı kalmayan Bosna Kilisesi Vatikan tarafından aforoz edilmiştir. Vatikan Bosna Kilisesinin kendisine bağlı kalmasını sağlamak amacıyla bu görevi Bosna'nın batıdaki ilk komşusu olan Macaristan'a vermiştir. Bu nedenle 1230-1253 yılları arasında Macaristan, Bosna'da Dominikan tarikatını kurabilmek için Bosna topraklarını birkaç kez işgal etmiştir. 1253 yılında Tuzla şehrinin bulunduğu bölgede Mačva Düklüğü kurulmuştur. Kotromanić hanedanlığı Mačva Düklüğü'nün devamıdır. Vatikan, Kulin Ban'a "*doğru dine geri dönmesi için*" baskı yapmaktadır. Akabinde 1203 yılında Bilino Polje'de Kulin Ban Vatikan`a bağlılık beyannamesini imzalamıştır (Malcolm, 1994, s.33; Draganović vd.,1998, s. 213). Ama hiçbir zaman imzaladığı beyannameye bağlı kalmamıştır, Bosna Kilisesi faaliyetlerini kral Stjepan Tomaš (1433-1461) hükümdarlığına kadar devam ettirmiştir. Bosna'nın en başarılı hükümdarlarından birisi de Ban Stjepan Kotromanić'tir (1322-53). Ban Stjepan Kotromanić ülkesini Hum (Hersek) Bölgesine kadar genişletmiştir. Stjepan Kotromanić Katolik'tir (Malcolm, 1994, s.17; Draganović vd., 1998, s. 265). 1340 yılında papa İnnocentius VI tarafından gönderilen Fransisken rahiplerini kabul etmiştir. Bosna'da Katolik kilisesinin kurulmasına izin vermiştir. Stjepan Kotromanić Macaristan ve Sırbistan ile dostluk kurmuş, 1334 yılında Ragusa, 1335 yılında Venedik ile ticari anlaşmalar imzalamıştır (Malcolm, 1994, s.17; Draganović vd., 1998, s. 259). Ban Stjepan Kotromanić'ten sonra gelen kral Stjepan Tvrtko (1353-91) Dalmaçya topraklarını Bosna'ya dahil etmiştir, 1382'de Hersek Novi limanını kurmuştur (Lovrenović, 2006, s.31; Draganović vd.,

1998, s. 79). Bu dönemde Bosna Batı Balkan'ın en güçlü ülkesi olarak bilinmektedir. Kral Tvrtko'nun ölümünden sonra Dalmaçya Bölgesi Venedik tarafından işgal edilmiştir. Bosna yönetim açısından güçsüz kalmıştır. Osmanlı Devleti 1350 yıllarında Balkana gelmiş, 1388 yılında ise Hum Bölgesi'ne (Hersek bölgesi) kadar ilerlemiştir. Hum Bölgesinin Osmanlıya karşı savunmasını Vlatko Vuković yapmıştır. 1389 yılında yapılan Kosova meydan savaşından sonra Sırbistan Osmanlı himayesine girmeye başlamıştır. 1392'de tamamen Osmanlı İmparatorluğu'nun idaresi altına alınmıştır ve böylece Bosna'nın doğudaki ilk komşusu Osmanlı Devleti olmuştur (Malcolm, 1994, s.1-10; Draganović vd., 1998, s. 340). Bosna'da bu dönemlerde kral Stjepan Tvrtko'nun oğlu Tvrtko II ve Ostoja (kral Stjepan Tvrtko'nun gayri meşru oğlu) arasında taht mücadelesi başlamıştır. Kral Ostoja'yı Macarlar, Tvrtko II'yi Osmanlılar ve asilzade Hrvoje desteklemiştir. Macarların desteklediği kral Ostoja savaşı kaybetmesine rağmen Osmanlılarla anlaşarak hükümdar olmuştur. Ostoja öldükten sonra Tvrtko II (Osmanlı desteğiyle) tahta geçmiştir. Fakat, 1420 yılında Macaristan'ın desteğiyle Osmanlılara ve Sırplara karşı gelmiştir. Osmanlılar Tvrtko II'den desteğini çekmiş, tahta geçmesi için Radivoje'yi (Ostoja'nın oğlu) desteklemiştir. 1433 yılında Tvrtko II vefat etmiştir, yerine oğlu Stjepan Tomaš (1433-1461) geçmiştir. 1433-1435 yılları arasında kuzey ve orta Bosna birkaç kez Osmanlıların ve Macarların hakimiyeti altına girmiştir. 1448'de Hodidjed (Vrhbosna) kalesi Osmanlılar tarafından ele geçirilmiştir. Aynı yılda Stjepan Vukčić kendisini Hum ve kıyı bölgelerinin dükü (Hersek) aziz Savo (*dux Sancti Sabbae*) ilan etmiştir. Hersek sözcüğünün kökeni Almanca *herzog* kelimesidir, dük anlamına gelmektedir (Malcolm,1994, s.22; Draganović vd., 1998, s.517). Bu süreçte kral Stjepan Tomaš (1433-1461) ve oğlu kral Stjepan Tomašević (1461-1463) Osmanlı Devlete karşı Vatikan ve Venedik'ten yardım istemişlerdir. Fakat, 1462-63'te Osmanlılar Bosna karalılığını ele geçirmiştir. Hersek Bölgesi ise 1481 yılında tamamen Osmanlı hakimiyetine geçmiştir. Kuzey Bosna'da bulunan Jajce Bölgesi için Macar kralı Matthias ve Osmanlılar mücadele etmiş, bu mücadele Mohaç Savaşına kadar (1526y.) sürmüştür. Savaşı Osmanlılar kazanmış, 1527'de Jajce Kalesi'ni ele geçirmiştir (Hammer, 1979, s.367).

1.3. BOSNA-HERSEK'TE OSMANLI DÖNEMİ

Hersek (Hum) Bölgesi'ne ilk Osmanlı akını 1388 yılında gerçekleşmiş ancak başarı sağlayamamışlardır (Malcolm, 1994, s.1-10). 15. yüzyılda büyük fetihler başlamış, 1433-1435 yılları arasında Osmanlılar ve Macarlar, Kuzey ve Orta Bosna'da egemenlik kurmak amacıyla mücadele etmişlerdir (Harita 3). Osmanlılar Bosna'nın önemli kalelerinden biri olan Hodidjed'i (Vrhbosna) 1429, 1435 ve 1448 yıllarında olmak üzere üç kez geçici sürelerle fethetmişlerdir. Osmanlı Devleti'nin Bosna'daki hakimiyetine açılan bir kapı olması açısından önem taşıyan Hodidjed Kalesi 1462-63 tarihinde (II. Mehmet/1432-1481) yapılan son fetihle tamamen Osmanlı Devleti'nin hakimiyetine girmiştir (Malcolm,1994, s.22; İnalcık, 2003, s.41; Hammer,1979, s.194-196; İmamović, 1997, s.81). Hersek Bölgesi 1481-82 yılında, Kuzey Bosna ise 1527-28 yılında Jajce Kalesi'nin fethiyle Osmanlı hakimiyetine geçmiştir. Bosna- Hersek dört yüz on altı yıl boyunca Osmanlı İmparatorluğu tarafından yönetilmiş, 1878 yılında ise Berlin Anlaşmasıyla Avusturya-Macaristan İmparatorluğu hakimiyetine girmiştir (Malcolm,1994, s.22; Hammer,1979, s.367; İmamović, 1997, s.83). Osmanlı Döneminde askeri, siyasi, kurumsal ve toplumsal koşulları etkileyen en önemli olaylar şunlardır:

1593-1606 yılları arasında Osmanlı Macar savaşından sonra Bosna-Hersek'te büyük ekonomik sıkıntıların ortaya çıktığı bilinmektedir (İmamović, 1997, s.259). 1640-1669 yılları arasında Osmanlılar ve Venedikliler arasında savaş yaşanmıştır. 1645'te Dalmaçya'da Venediklilerle yapılan savaşta Bosnalı askerler yenilmiştir. Bundan dolayı Bosna-Hersek'te bazı Fransisken Manastırları kapatılmış, Hırvat nüfus Dalmaçya'ya göç etmiştir (İmamović, 1997, s.264-265). 1663-1699 yılları arasında Osmanlılarla Macarlar belli dönemlerde savaşmışlardır (Malcolm, 1994, s.83). 1683'te yapılan savaşta Osmanlılar Macarlara yenilmiştir. Bu vesileyle Macarlar fethettikleri topraklardaki sipahileri Bosna'ya göndermişlerdir. 1689 yılında Macarlar Kosova'ya kadar ilerlemişlerdir. Aynı yıllarda Venedikliler Bosna topraklarına saldırmışlardır (İmamović, 1997, s.278-279). Sırplar ise isyan etmişlerdir (İnalcık, 2003, s.64-66). 1697 yılında Kutsal Roma İmparatorluk ordusunun başında bulunan Avusturya arşidükü prens Eugen Savoy'un komutanlığında Saraybosna yıkıma uğratılmış ve yerle bir

edilmiştir (İmamović, 1997, s.287; Malcolm,1994, s.86-88). Bu dönemden sonra Katolik olan nüfusun bir bölümü Avusturya ve Macaristan topraklarına göç etmiştir. 1699 yılında Karlofça anlaşmasıyla savaş bitmiş, bu vesileyle Dalmaçya toprakları Yunanistan ve Venedik'in hâkimiyetine girmiştir. 1716 yılında Avusturya, Macaristan ve Venedik koalisyonu Osmanlılara karşı savaş açmıştır. Bu savaş Kutsal Roma İmparatorluk ordusunun başında bulunan Prens Eugen Savoy komutanlığında Petrovaradin'da gerçekleşmiştir. İki yıl sonra Osmanlılar, Avusturya, Macaristan ve Venediklilerle Pasarofça anlaşmasını imzalamışlar ve barış sağlanmıştır. Bu anlaşmaya göre Belgrad, Küçük Eflak, Kuzey Sırbistan, Bijeljina, Brčko, Jasenovac, Dubica, Novi, Kobaš, Bosanski Brod, Kostajnica ve Furjan Avusturya ve Macaristan'a kalmıştır. Venedik ise Bosna- Hersek'te işgal ettiği topraklardan geri çekilmek durumunda kalmıştır. 1727, 1728, 1729, 1732 yıllarında Bosna-Hersek'te vergilerden kaynaklanan isyanlar çıkmıştır. 1730 yılında yirmi bine yakın kişi veba salgınından ölmüştür. 1739 yılında Avusturya ve Macaristan Bosna-Hersek topraklarına tekrar bir hücum düzenlemişlerdir. Hekimoğlu Ali Paşa (1689-1758) Banja Luka'da Avusturya ve Macaristan ordusunu yenilgiye uğratmıştır. Pasarofça anlaşmasıyla alınan Belgrad ve Bosna-Hersek'in kuzey bölgesi, Belgrad anlaşmasıyla (1739) Osmanlılara iade edilmiştir (İmamović, 1997, s.304). Günümüzdeki Bosna-Hersek'in kuzey sınırı bu dönemde kurulmuştur (Malcolm,1994, s.86-88). 1740-1768 yıllarında Bosna-Hersek'te vergilerden kaynaklanan isyanlar tekrar baş göstermiştir. 1788 yılında Avusturya, Macaristan ve Rusya'dan oluşan koalisyon Balkan yarımadasını işgal etmeye karar vermişlerdir. Avusturya ve Macaristan Bosna-Hersek topraklarının büyük bir kısmını işgal etmiş ancak 1791 yılında bu toprakları Osmanlılara iade etmek durumunda kalmışlardır (İmamović, 1997, s.326). Yapılan anlaşma gereği Avusturya ve Macaristan Bosna- Hersek'te yaşayan tüm Katoliklerin "hamisi" olarak ilan edilmiştir. 1803-1815 yılları arasında Napolyon savaşları sürecinde, Napolyon'un Avusturya, Hırvatistan, Dalmaçya ve Ragusa'yi fethetmesiyle Bosna-Hersek batıdan ve kuzeyden Fransa ile ortak sınıra sahip olmuştur. 1804'te Fransız askerleri de birkaç kez Bosna-Hersek topraklarına saldırmışlardır. 1804'te Sırbistan'da Osmanlılara karşı isyan başlamıştır (İmamović, 1997, s.328). Bunun neticesinde Osmanlılara ve Müslümanlara karşı şiddet uygulanmıştır. Müslümanlar zorla Hristiyanlaştırılmış ve katliam yapılmıştır. Hayatta kalan Müslüman nüfus Sırbistan'dan Bosna'ya doğru göç etmiştir. 1815-1878 yılları

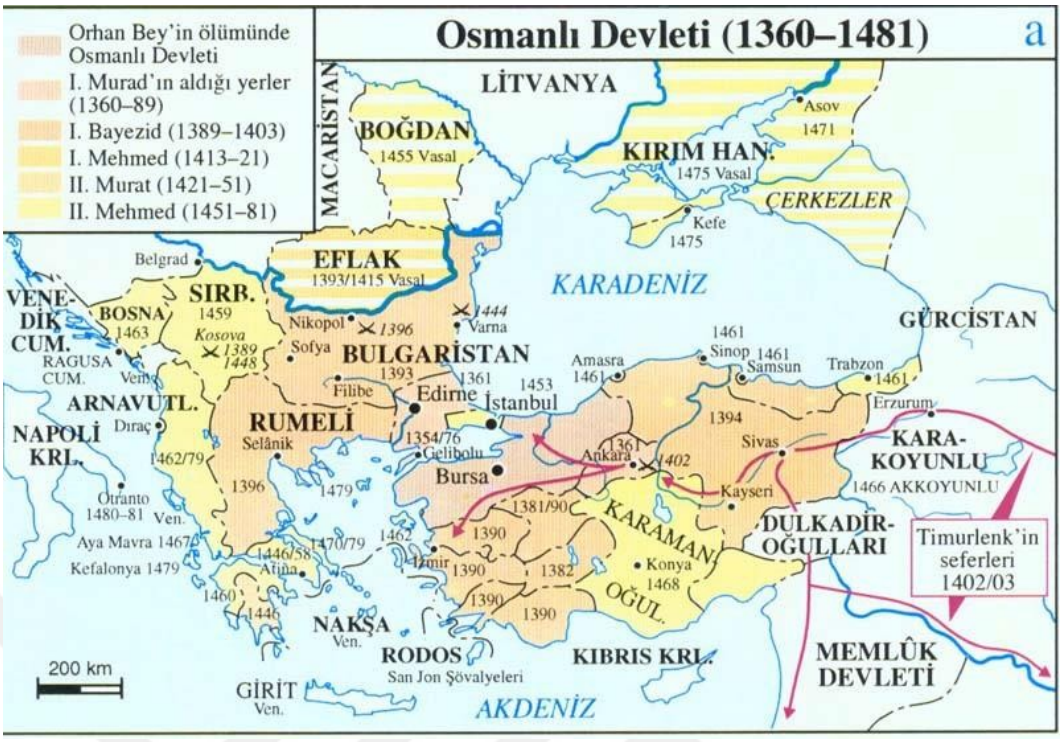
arasında Osmanlı Devleti tarafından yapılan askeri reformlardan memnun olmayan Bosna-Hersek nüfusu Osmanlı Devleti'ne karşı birkaç kez isyan etmiştir. 1831 yılında Bosna resmi olarak özerkliğini ilan etmiş, 1850 yılında "isyan" bastırılmış ve Bosna Osmanlı Devleti hakimiyetinde olmaya devam etmiştir (İmamović, 1997, s.333-337). 1878 yılında Berlin Anlaşmasıyla Bosna-Hersek toprakları Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun hakimiyetine geçmiştir. Fakat, Bosna-Hersek halkı yeni hükümete karşı üç ay süren direnç göstermiştir. Avusturya- Macaristan İmparatorluğu'nun hakimiyetini kabul etmeyen üç yüz eli bin kişi (Müslüman ve Ortodoks) Türkiye'ye doğru göç etmişlerdir. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Bosna-Hersek'te 1918 yılına kadar varlığını korumuştur (Malcolm,1994, s.86-88; İmamović, 1997, s.345-353).

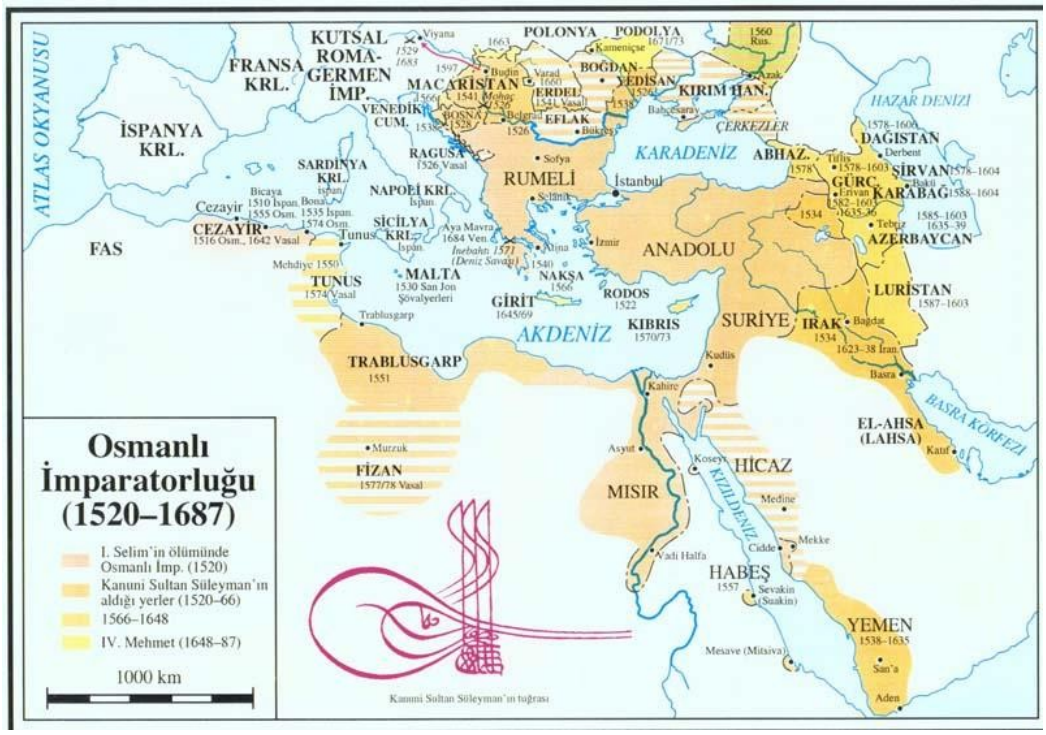
Harita 1. Contelli da Vignola,G & Giovanni Rossi, G. (17.yüzyıl). Büyük Türk Devleti...1679 (harita). Erişim: 06 Mart 2017, raremaps.com

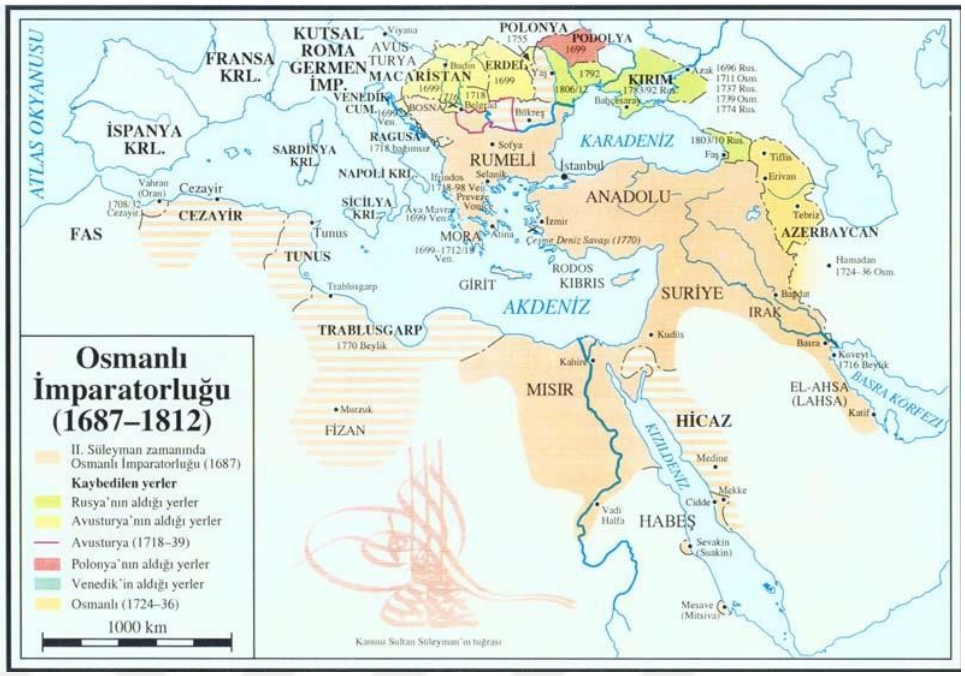
Harita 2. Contelli da Vignola,G & Giovanni Rossi, G. (17.yüzyıl). Büyük Türk Devleti...1679 (harita). Erişim: 06 Mart 2017, raremaps.com

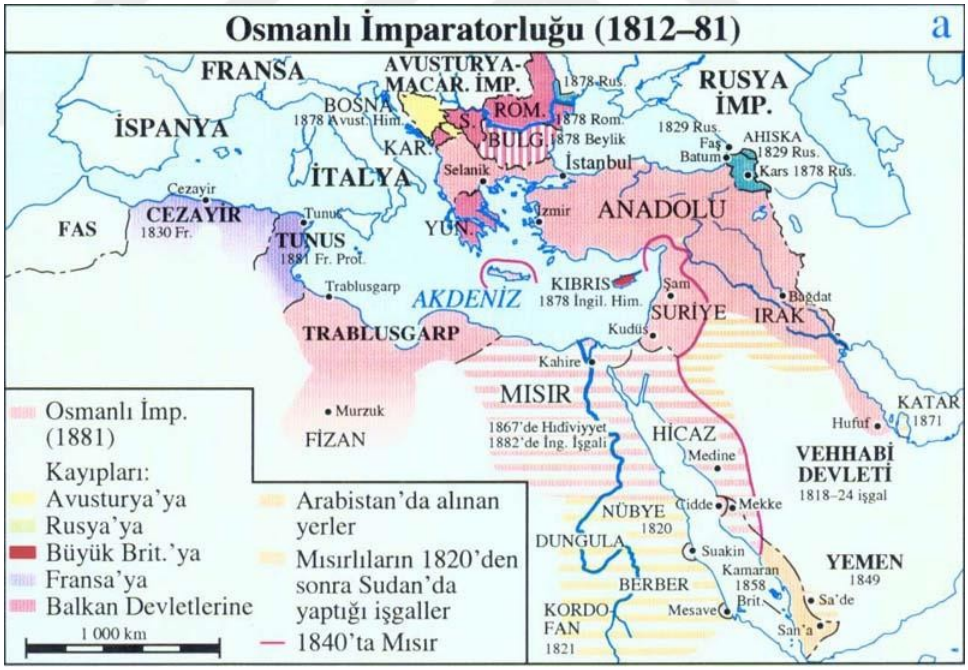
Harita 3. Osmanlı Devleti (1360-1481) (Harita). Erişim: 07 Mart 2017: http://www.6dtr.com/TARIH/haritalar/

Harita 4. Osmanlı Devleti (1520-1687) (Harita). Erişim: 07 Mart 2017: http://www.6dtr.com/TARIH/haritalar/

Harita 5. Osmanlı Devleti (1687-1812) (Harita). Erişim: 07 Mart 2017: http://www.6dtr.com/TARIH/haritalar/

Harita 6. Osmanlı Devleti (1812-181) (Harita). Erişim: 07 Mart 2017: http://www.6dtr.com/TARIH/haritalar/

2. BÖLÜM : YATAĞAN

"Bosna-Hersek Müze ve Koleksiyonlarında Yatağan" başlıklı tez çalışmamızın konusu olan yatağanlar arkeolojik veriler ve diğer kaynaklardan elde edilen veriler doğrultusunda malzeme, teknik, üslup özellikleri açısından incelenmiş, yatağanların tarihsel süreçteki değişim ve gelişimi tespit edilmiş, konuya ilişkin veriler alt başlıklarda ele alınmıştır.

2.1. YATAĞANIN TANIMI VE BELİRGİN ÖZELLİKLERİ

Osmanlı Sanatında örnekleri görülen yatağanlar zeybek bıçağı olarak da bilinmektedir (Arseven, 1952, s.1813; Yaşar, 2009, s.19). Kesici bir silah türü (*Esliha-i Câriha*)[5] olan yatağan Slav Dillerinde (Boşnakça-Sırpça-Hırvatça) *jatagan* veya *dugi noz* (uzun bıçak) olarak adlandırılmaktadır (Resim 1). Araştırmacılar tarafından yatağanın farklı tanımları şu şekildedir:

> "*Yatağan hançerden daha uzun, bir tarafında çok ince ağzı olan, daha az bükülmüş küçük bir silahtır. Şarklılar bunu genellikle kuşaklarında taşırlar ve kesmekten çok darbe vurmaya yarar. Sapı genellikle metaldir, fakat fil veya gergedan dişinden de yapılır. Fakirler ağaç bir sapla yetinirler. Kını deri veya kadifedendir, çok defa işlemeli metaldir, hatta sapı da kıymetli taşlarla süslenir"* (Duckett, 1853-1860, s.1024).

> "*Yatağan, silah olarak kullanılan büyük ve uzun bir nevi bıçak adıdır ve beldeki silahlıkta taşındığı için bu ad verilmiştir*" (Pakalın, 1993, s.607).

> "*Belde taşınırken dışbükey kısmı üstte bulunduğu ve yatan bir nesneyi hatırlattığı için yatağan (yatabilir, yatabilen) denildiği, bu sebeple bu ismi aldığı düşünülür*" (Eralp, 1993, s.71).

Yatağan; genellikle kırk veya yüz santimetre arasında değişen uzunluğa sahip, yakın dövüş için kullanılan bir silahtır. Resim 1'de, 2'de ve 3'te görüldüğü gibi bir yatağan kabza (tutma bölümü), namlu (keskin bölümü) ve kın (saklama bölümü) olmak üzere üç ana bölümden meydana gelir. Yatağanın namlusu, başka bir deyişle demiri, demren,

[5] Esliha-i Câriha, Farsça câriha yara, yaralanmak, vurma, darbe anlamındadır. Kesici silahlar yöneltildikleri veya vurdukları yeri keserek veya kesici güçleri ile koparark etkili olan silahlardır (Eralp, 1993, s. 57).

timur, namlı isimleriyle bilinen çelik ve demir gibi maddelerden yapılmış keskin kısımdır (Bikkul, 1962, s.23, Yaşar, 2009, s.29). Yatağanı belirleyen en önemli özelliklerden birisi namlu biçimidir. Resim 3'de görüldüğü gibi namlu; eğri, içbükey ağızlı, uca yakın bölümü ise hafif dışbükey, diğer kılıçlara göre ters kavislidir (Bikkul, 1957, s.37; Eralp, 1993, s.69; Yaşar, 2009, s.29; Baykara, 2017, s.1). Namlunun iç bükey kısmı kesici olurken, daha kalın olan kısmı namlu sırtıdır (Eralp, 1993, s.69; Yaşar, 2009, s.27; Baykara, 2017, s.1). Namlu yüzeyinin sırta doğru olan kısımlarında kan oluğu olarak adlandırılan bir veya birkaç yiv bulunmaktadır. Bu içbükey biçimin etkisi ve namlu sırtından sağlanan ağırlıkla darbe gücü namlunun ön kısmında toplanmış ve böylece yatağan yarma etkisi yapan vuruşlarda tesirli hale gelmiştir (Yaşar, 2009, s.29). Yatağan, darbe sırasında ağızdan uca doğru hareket eder. Namlu kısmı, kesme, delme, darbe ile yaralama işlevini gördüğü için yatağanın en dayanıklı olması gereken parçasıdır. Yatağanı belirleyen diğer önemli özelliklerden birisi de kabza biçimidir. Kabza, Arapça bir kelimedir, tutmak, avuca almak, tutulan bölüm, tutma yeri anlamında kullanılmaktadır (Eralp, 1993, s. 58). Elin baş parmak dışındaki dört parmağının genişliğine kabza (tutam) adı verilmiştir. Yani dört parmak boyundaki eski bir uzunluk ölçüsü olarak bilinir (Kallek, 2007, s. 172- 173). Buna bağlı olarak Resim 4'te görüldüğü gibi kabza bir el ayası büyüklüğündedir (12-18 cm). Yatağanın kabzası Y harfi şeklinde yanlara doğru iki kulağı olduğundan '*kulaklı*' olarak da bilinir (Eralp, 1993, s.69; Yaşar, 2009, s.27; Baykara, 2017, s.1). Kabzanın arka tarafındaki çıkıntısı daha iyi bir tutuş sağlamak içindir ve kulakların sayesinde vuruşma esnasında yatağanın elden çıkmasını önler. Kabza; kulakları, zıhı, yolu ve bileziği olmak üzere dört ana bölümden oluşmaktadır (Resim 3 ve 5). Kabzanın kulakları arasında dolanan metal şeride *kabza zıhı*, kabza zıhının namlu ile birleşen kısmına *kabza bileziği*, kabza bileziğinin namluya doğru üçgen biçimindeki uzantısına *kabza yolu* denir (Yaşar, 2009, s.28). Kabzanın tasarımında süsleme önem teşkil ettiğinden yapımı sırasında bu alanlar işlemeye elverişli hale getirilir. Yatağanın üçüncü parçası kındır; ancak ayrı bir parçadır. Kın; yatağanın muhafazasını sağlayan bölümüdür. Kın, kılıf, Osmanlı Türkçesi'nde "gılâf" sözcüğü yatağanın kabıdır (Osmanlıca Türkçe Sözlük. 2015-2018. https://www.luggat.com/). Yatağan kullanılmadığı zamanlarda kınında taşınır. Kın, yatağanı dış etkenlerin neden olduğu bozulmalardan korumak ve yatağanın taşıyan kişiye zarar vermesini engellemek amacıyla üretilmiştir. Kın, resim 1'de görüldüğü gibi

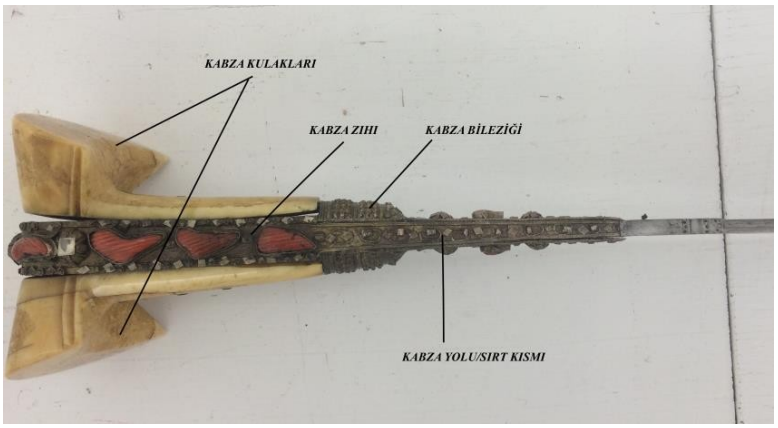
namlunun şekline ve uzunluğuna göre tasarlanmaktadır. Kabza daima kının dışında kalır. Resim 7'de, 8'de ve 9'da görüldüğü gibi kın; ağız (giriş bölümü), bilezik (orta bölüm) ve çamurluk/pabuçluk (uç kısmı) olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır (Yaşar, 2009, s.33; Eralp,1993, s.63). Ağız ve pabuç kısmı genellikle metal kaplamalıdır. Bu durum kının daha dayanıklı olmasını sağlamaktadır. Yatağan ve kının Resim 2'de gösterildiği gibi üç, dört veya yedi katlı olarak tasarlanan enli deri kuşak olarak imal edilen silahlıkta taşınır (Arseven, 1952, s.1816). Kınlarda taşıma halkaları ve zincirler bulunmaktadır. Bu halkalar ve zincirler yatağan kullanılmadığı zaman bir yere asılı durmasını sağlamak içindir (bkz. Eralp, 1993, s.63; Yaşar, 2009, s.33).

Resim 1. Bursa Kent Müzesinde Çengiç Koleksiyonundan env.no. 2013 59E yatağan (fotoğraf). (2014-2015). Bursa Kent Müzesine ait fotoğraf. Müzenin izni ile yayımlanmaktadır

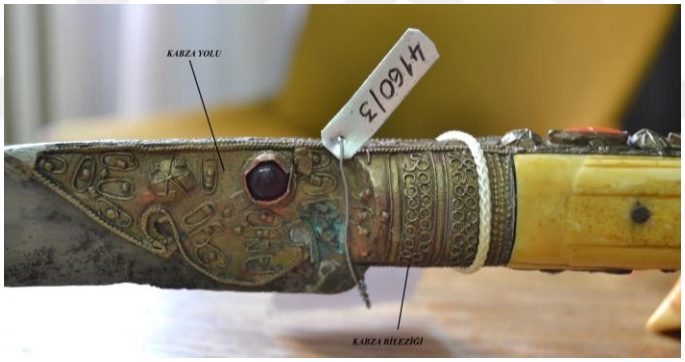
Resim 2. Kat.no.26 yatağanın eğri, içbükey ağızlı, uca yakın bölümü ise hafif dışbükey biçiminde namlusu. A. Lukarcanin. Şubat, 2016

Resim 3. Kat.no. 31 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Şubat, 2015

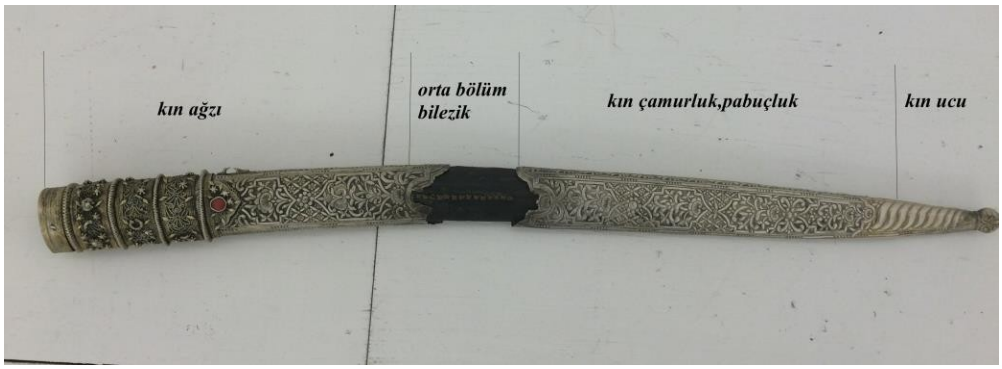
Resim 4. Gorica Livno Fr. Manastır Müzesi'nde bulunan env.no 6734 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin, Haziran, 2016

Resim 5. Kat.no.3 yatağanın kabza yolu ve bileziği. A. Lukarcanin. Şubat, 2016

Resim 6. Silahlık (fotoğraf). Erişim: 25 Mart 2016, https://www.pinterest.com/pin/788136807041635 9/?lp=true)

Resim 7. Kat.no.44 yatağanın kını. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 8. Saraybosna Kent Müzesi'ndeki yatağan koleksiyonunda bulunan kın çeşitleri (fotoğraf). (2014-2015). Saraybosna Kent Müzesine ait fotoğraf. Müzenin izni ile yayımlanmaktadır.

Resim 9. Saraybosna Kent Müzesi'ndeki yatağan koleksiyonunda bulunan kın çeşitleri (fotoğraf). (2014-2015). Saraybosna Kent Müzesine ait fotoğraf. Müzenin izni ile yayımlanmaktadır.

2.2. YATAĞANIN TARİHSEL SÜREÇTEKİ DEĞİŞİM VE GELİŞİM

Yatağan bu ad altında ve biçimde (içbükey eğri tek ağızlı namlu, kulaklı kabza) Türk kılıcı çeşidi olarak bilinmektedir (Bianchi, 1846, s. 1368; Arseven, 1952, s.1813; Eralp, 1993, s.69; Yaşar, 2009, s.18). Yatağan, Osmanlı ordusu tarafından kullanılan kesici silahlar arasında bulunmaktadır (Eralp, 1993, s.44; Bozkurt, 2009, s.188).

> *"Yeniçerilerin kullandığı başlıca silahlar ok, yay, fitilli tüfenk, eğri ve geniş yüzlü kılıç, kalkan, hançer, varsaki denilen yatağan bıçağı, kürde (gargı) ve balta (nacak) olup içlerinde zırh giyenler varsa da adedi azdı" (Uzunçarşılı, 1943, s.376).*

Osmanlı Devlet Arşivinde bulunan belgelere göre yatağan askerin donatılmasında kullanılmıştır (HAT, kutu:203, gömlek:10470, 1210/1795-96 tarihli belgede; HAT, kutu:192, gömlek: 9376, 1204/1789-90 tarihli belgede; HAT, kutu:213, gömlek:11603, 1205/1790-91 tarihli belgede; Y..MTV. kutu:5, gömlek:5, 1298/1880-81; İ..MMS, kutu:56, gömlek:2540, 1294/1877-79 tarihli belgede; HR.SYS. kutu:162,gömlek:10, 1300/1883 tarihli belgede). Yatağanın yeniçeriler (Osmanlı piyade askerleri), leventler (Osmanlı denizcileri) ve zeybekler- (Aydın ve civarında bir eşkıya tipi)[6] tarafından kullanıldığı görülmektedir (Yaşar, 2009, s.18- 20).

> *"Yatağan, Osmanlı döneminde kendi isteğiyle orduya ve seferlere katılan gönüllü askerlerin kullandığı bir silahtır" (Özcan, 1996, s.153).*

Farklı araştırmalarda ve görsel kaynaklarda (Resim 16., 17., 18.) görüldüğü üzere Osmanlı Döneminde Anadolu ve Balkanlar'da çok kullanılan kesici bir silah türüdür.

Yatağan, Osmanlının öz kimliğini taşıyan bir silah olup son biçimini Osmanlı Döneminde tamamlamıştır. Ancak bu silahın ilk tasarımına, tarihi ve yeri konusunda farklı iddialar bulunmaktadır. Bir silahın oluşumunda birçok faktör rol oynamaktadır, aynı zamanda farklı tecrübelerden yararlanılmaktadır. Yatağan son biçimine gelene kadar tasarım olarak asırlarca süren bir gelişim ve değişim göstermiştir. Milattan önceki çağlarda kullanılan kesici aletler yatağanın tasarımına benzetilmektedir. Günümüzdeki

[6] (İlgürel, 1995, s.468)

Bosna-Hersek'in Sanski Most bölgesinde yapılan arkeolojik kazılarda İliryalılar-Keltler- Iapydeslere'in (M.Ö. 8-4 yüzyıllar) mezarlarında içbükey eğri tek ağız namlulu tek bir kılıç bulunmuştur (Draganović vd., 1998, s. 79) (Resim 10). Tek örnek olduğundan, büyük bu silah buraya ticari veya başka bir yolla gelmiş olmalıdır. İçbükey eğri tek ağızlı namlu biçimi Asya kıtasında tunç çağı ve erken demir çağı dönemlerinde yaşayan kültürlerin (Karasuk kültürü/M.Ö.14 yüzyıl, Tagar kültürü/M.Ö. 9.-8. yüzyıl arasında, Ordos kültürü/ 6.-2.yüzyıl arasında) bıçaklarında görülmektedir (Ögel, 1948,s.431-460; Jettmar, 1950, s.83-126; Rajković, 1954, s.106; Arseven, 1970, s.14; Legrand, 2006, s. 843–859; Bokovenko, 2006, s. 860-879;

Yaşar, 2009, s.19; Baykara, 2017, s. 149-163). Resim 11, 12, 13, 14'te görüldüğü gibi Karasuk, Tagar ve Ordos kültürlerinin bıçaklarının tasarımı içbükey eğri, tek tarafı keskindir. Aynı namlu biçimi 8. yüzyılda Tesalya, Makedonya, Mora yarımadası ve Girit'te bulunan kesici silahlarda da görülmektedir (Snodgrass, 1964 aktarılan Elgood, 2009, s.138). İçbükey eğri, tek tarafı keskin olan silahlar farklı kültürlerde ve dönemlerde, farklı adlar altında görülmektedir. Antik Yunan'da *Makhaira*, İspanya'da *Falcata*, Eski Mısır'da *Khopesh*, Antik Yunan ve Etrüsk'te *Kopis*, Nepal'da *Kukri-cookri, Kookeri* diye adlandırılır (Yaşar, 2009, s.19; Baykara, 2017, s.4; Swords a Visual History, 2010, s.265; Elgood, 2009, s.138). Tüm bu bıçaklar yatağanın tasarımının prototipleri olarak sayılabilir. Yatağanın kabzasının tasarımı da milattan önceki çağlara kadar uzanır. Sözü geçen Karasuk, Tagar ve Ordos gibi kültürlere ait bıçakların kabzalarında hayvan figürleri görülmektedir ki yatağanın stilize hayvan başı şeklindeki kabzasıyla ilişkilendirmek de mümkündür. Resim 11, 12, 13, 14'te görüldüğü gibi bu durum kulaklı kabzanın gelişiminde ilk evre olarak sayılmaktadır. Kulaklı kabzanın daha gelişmiş hali İran'da demir çağa (M.Ö.1450-800) atfedilen buluntularda görülmektedir. Resim 15'de görüldüğü gibi British Müzesi'nde muhafaza edilen env. no. 135306 bıçakta kulaklı kabza görülmektedir (Laking, 1920, s.48-56; Bashford, 1929, s.65-67; Elgood, 2009, s.138). Pratik ve kullanışlı kulaklı kabza tasarımı yüzyıllar sonra yatağanda görülmektedir.

Yatağanın tarihsel kapsamı hakkında ortaya konan diğer görüşler ise şunlardır: Aydın civarında Yatağan köyünde efeler tarafından icat edildiği, Özbeklerin Katağan kabilesi

tarafından ortaya çıkarıldığı söylenmektedir (Eralp, 1993, s.71). Yatağan köyünün Selçuklu komutanı Osman Bey tarafından 13.yüzyılda fethedilmesiyle (Osman Bey'in kılıç ustası olması "Yatağan Baba" olarak bilinmesi) onun önderliğinde burada yatağan üretimine başlanmıştır. Yatağan köyünün o dönemlerde kılıç üretim merkezi olmasını sağlamıştır. Bu sebeple bu adı aldığı düşünülmektedir (Yaşar, 2009, s.20; Baykara, 2017, s.2). Kaynaklarda bulunan bu bilgilere rağmen günümüze 13. yüzyıldan kalan yatağan örneği ulaşmamıştır. Ancak, günümüze kadar gelen yatağanın en erken örneği Osmanlı Dönemine aittir; Sırbistan Belgrad Askeri Müzesi`nde bulunan 865/1461 tarihli (eski env.no. 160/22-A / yeni env.no.2484) yatağandır (Rajković, 1954, s.106; Radović, 2002, s.23) (Resim 20). Başka bir örneği de (env.no. AA.6.1997.1) İslam Sanatları Doha Katar Müzesi`nde (MİA) bulunan Hersek Ahmet Paşa'ya (1459-1517)[7] ait yatağandır. Resim 21'de görüldüğü gibi yatağan üzerinde altın tel kakma tekniğiyle yazılan "Mustafa bin Kemal al-Akşehirli, Mehmet Han'ın oğlu Bayezid II" ve "Amir al-Umara, prenslerin prensi asilzade Hersek Han'ın oğlu Ahmet Paşa" yazıtı bulunur (Elgood, 2009, s.139). En erken örneklerden biri Topkapı Sarayı Müzesi'nde muhafaza edilen (env.no.2/3776), usta Ahmet Tekelü tarafından yapılmış olan H.933/M.1526-27 tarihli Kanuni Sultan Süleyman'a (1520-66) ait olan yatağandır (Yaşar, 2009, s.24; Baykara, 2017, s.151; Atıl, 1987, s. 152-153; Hungarian National Museum, 1994; Museum für İslamische Kunst, 1988) (Resim 22). Neticede tüm bu örneklerin üretimi ve kullanımı 15.-16. yüzyıllara ait olduğundan yatağanın tarihi bu döneme ilişkindir. Ayrıca, Bashford (1929) ve Laking (1920) kulaklı kabzalı bıçaklar hakkındaki kendi araştırmalarında yatağanın tarihine de değinmektedir ve bunlara göre yatağan daha erken dönemlerde kullanılan bir silahtır. Bashford (1929) ve Laking (1920) araştırmalarında 14.-15. yüzyılda Avrupa'da kullanılan bir çeşit kulaklı kabzalı bıçaklardan bahsetmektedir ve bu bıçakları yatağanla kıyaslamaktadırlar (Resim 23-26). Görsel malzeme ve diğer kaynaklarda gördüğümüz kabzalarındaki kazıma, tel kakma ve

[7] Hersek Ahmet Paşa, 1459'da Hersek- Novi'de (Kastel Nuovo) doğdu. Asıl adı Stjepan'dır. Güneydoğu Bosna hakimi. "herzeg" (dük) unvanıyla anılan Stjepan Vukčić-Kosača'nın küçük oğludur. Fatih Sultan Mehmet Bosna'yı aldıktan (1463) sonra Hersek unvanı dolayısıyla Hercegovina (Hersek) diye adlandırılan Güneydoğu Bosna'ya kuvvet gönderince Dük Stjepan Osmanlılara itaat etmek zorunda kalmış. Bu arada oğlu Stjepan da rehin olarak Osmanlı sarayına götürülmüştür. Küçük yaştaki Stjepan saray hizmetine alındı. Kendisine Ahmet adı verildi ve babasının unvanı dolayısıyla ailesi Hercegovic olarak bilindiğinden o da Hersek zade diye anılmaya başlandı. Fatih'in sevgisini ve güvenini kazanan Hersek zade Ahmet sarayda çeşitli hizmetlerde bulundu ve mir alemliğe kadar yükseldi. Fatih Sultan Mehmet'in vefatından sonra 1481'de Hüdavendigar sancağına tayin edildi ve Cem hadisesinde Bayezid'in yanında yer aldı. Ardından Anadolu beylerbeyliğine getirildi. Bu görevi sırasında Bayezid'in kızı Hundi Hatun ile evlendi (889/1484) (Turan, 1998, s. 235).

kabartma tekniğiyle yapılmış süslemeleri olan gösterişli bu silahlar Venedik, İspanya ve İngiltere'de aristokratlar arasında çok kullanılmıştır. Resim 19'da görüldüğü gibi Windsor Şatosu koleksiyonunda bulunan genç kral Edward VI (1461-1470, 1471-1483) portresinde kulaklı kabzalı bir bıçak görülmektedir (Laking, 1920, s.48-56). Kullanılan bu silahlar Fransızca *dague â Oreilles*, *de la façon d'Espagne*, İtalyanca *daga alla Levantina, sfondagiaco, alla stradiotta* adları altında görülmektedir (Bashford, 1929, s.65-67; Laking, 1920, s.48-56). Adından da anlaşılacağı üzere bu tür silahların kökeninin, daha doğrusu kabzaların kökeninin Doğu'dan geldiğini düşünülmektedir. Bashford (1929) ve Laking (1920) bu tür silahlar (İngilizce *eared dagger*) hakkında bilgiler verip, yatağanla karşılaştırmasını yapmışlardır. Bashford'a göre bu lüks silahlar biçimsel ve süsleme açısından yatağandan esinlenmiştir. Bashford'un belirttiğine göre:

> " *Silahların süslemesindeki narin ve zarif tasarımları Batı Orient'ten ödünç aldı… Ödünç alınan süslemeler bu silahların oryantal kökenli olduğunu göstermektedir. Kısacası, bu Avrupa hançerlerinin erken yatağanla benzerliği vardır. Şimdiye kadar yapılan araştırmalar bu iki tür silahın paralel gelişim sürecine sahip olduğunu göstermiştir. Aynı zamanda bu araştırmalar Avrupa hançerlerinin şeklinin Doğu modellerinden kopyalandığını da göstermiştir. Dolayısıyla, kulaklı kabzalı silahları egzotik olarak sınıflandırmak mümkündür. Doğu Akdeniz ülkelerinin bıraktığı etki gibi Venedik ve İspanya da bu silahlar üzerinde etki bırakmıştır."* (Bashford, 1929. s.65-67).

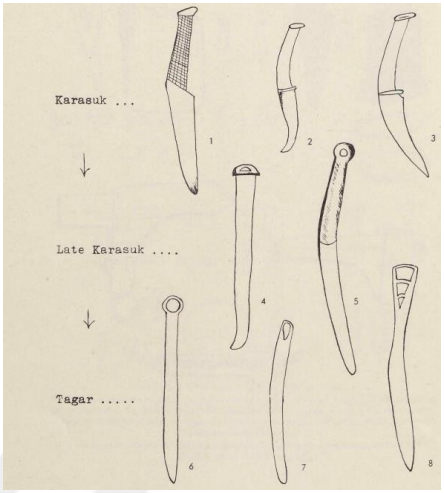
Bashford ve Laking Avrupalı kulaklı kabzalı bıçakların bilinen en erken örnekleri olarak şunları vermektedir: Themes Westminster koleksiyonuna ait 1480 tarihli bıçak, Viscount Astor koleksiyonuna ait 1490 tarihli bıçak, Baron de Cosson koleksiyonuna ait İspanya'da (Almedinilla, Kordoba) bulunan 1500 tarihli bıçak, yanı sıra Wallance koleksiyonuna ait 1500 tarihli bıçak. Kulaklı kabzalı Avrupa bıçaklarının en erken görsel kaynağı 1380'de Altichiero Da Zevio'nun yaptığı *Padua'daki Martyrdom E Avenzi Cappella San Giorgio*'da duvar resimlerinde görülmektedir (Bashford, 1929. s.69). Bashford'un yaptığı tabloya ve Laking'in araştırmalarına göre 14. yüzyılın sonu

15. yüzyılın başında Avrupa'da kulaklı kabzalı silahlar kullanılmaktadır. Tabloda (*tip A*) görüldüğü gibi yatağan da 14. yüzyılda kullanılmaktadır. Bashford ve Laking'in araştırmalarına göre eğer Avrupa'da kullanılan kulaklı kabzalı bıçaklar yatağandan

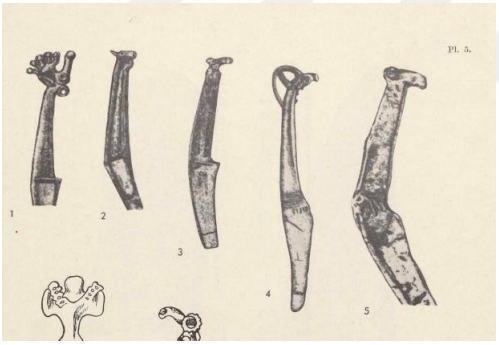
etkilenmişse ve bu iki tür bıçak dönemsel olarak paralel gelişmişse, yatağanın 14. yüzyılda kullanılan bir silah olduğu varsayılabilir (Resim 24).

Resim 10. Sanski Most'ta bulunan kılıç (Draganović vd. 1998, s. 79).

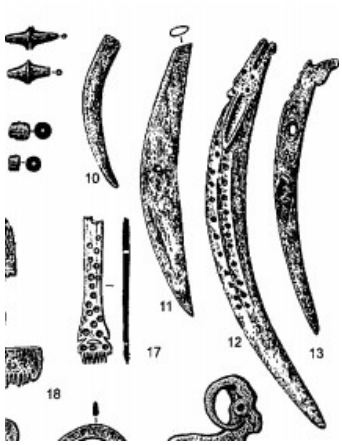
Resim 11. Karasuk ve Tagar kültürlerine atfedilmiş bıçakların gelişimi (Jettmar, 1950, Pl.4)

Resim 12. Minusinsk Havzasında bulunan Karasuk kültürüne atfedilmiş bıçaklar (Jettmar, 1950, Pl.5)

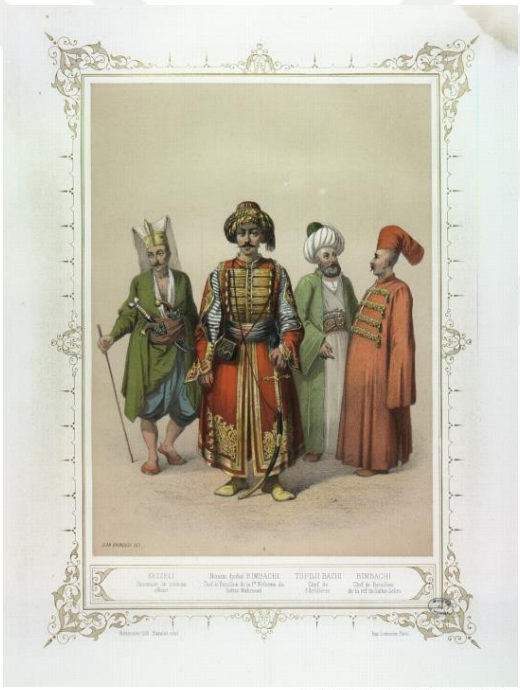
Resim 13. Hayvan figürlü kabzalı bıçaklar, 1. - 2. *Seima* bıçak, 3.-4.*Turbino*, 5.-6. *An-Yang* bıçakları (Jettmar, 1950, Pl.15)

Resim 14. Tagar kültürüne atfedilmiş kemik bıçaklar (Bokovenko, 2006, s.875)

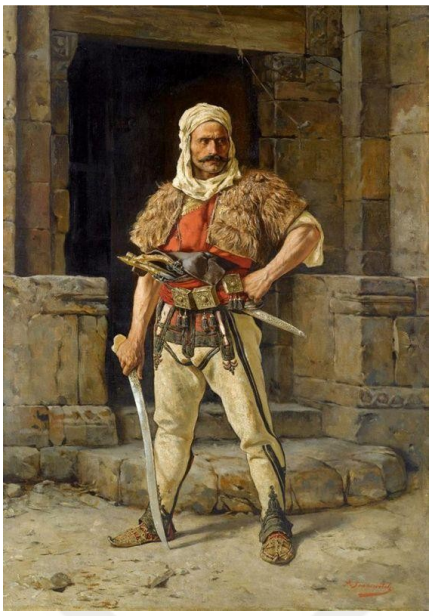
Resim 15. Kulaklı kabzalı kesici silahlar. British Müzesi Env. no. 135306. (fotoğraf). Erişim: 17 Şubat 2017, http://www.britishmuseum.org

Resim 16. Giovani, J.B. (1856). Elbicei Atika Musee Des Anciens Costumes Turcs De Constantinople Albümü. Erişim: 22 Mart 2017, www.gallica.bnf.fr.

Resim 17. Giovani, J.B. (1856). Elbicei Atika Musee Des Anciens Costumes Turcs De Constantinople Albümü. Erişim: 22 Mart 2017, www.gallica.bnf.fr.

Resim 18. Jovanović, P. (1887). Sırp Askeri (Resim). Erişim: 12 Şubat 2017, https://pajajovanovic.wordpress.com/

Resim 19. Shaw, H.(1820-1873). Windsor Şatosu, Kral Edward VI, British Müzesi, env.no. 1867,0209.37 (gravür). Birleşik Kralılık, Londra: British Museum. Erişim: 20 Mart 2017, http://www.britishmuseum.org

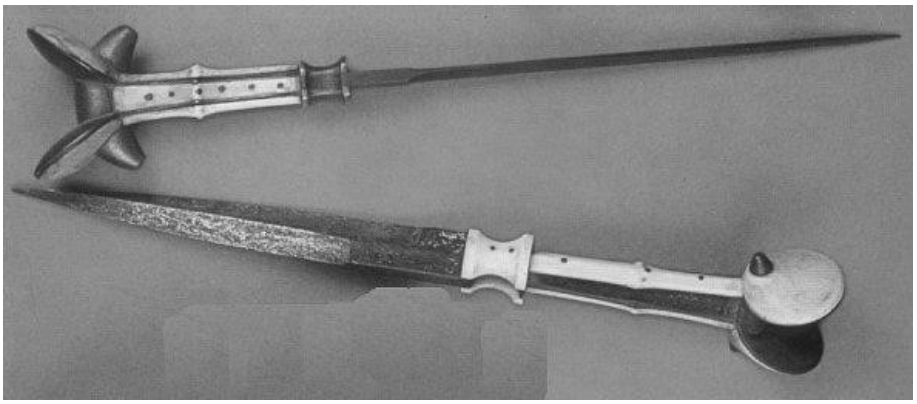
Resim 20. Sırbistan Belgrat Askeri Müzesinde bulunan 865/1461 tarihli, eski env.no. 160/22-A / yeni env.no.2484 yatağan (fotoğraf). Sırbistan, Belgrat: Askeri Müzesi.

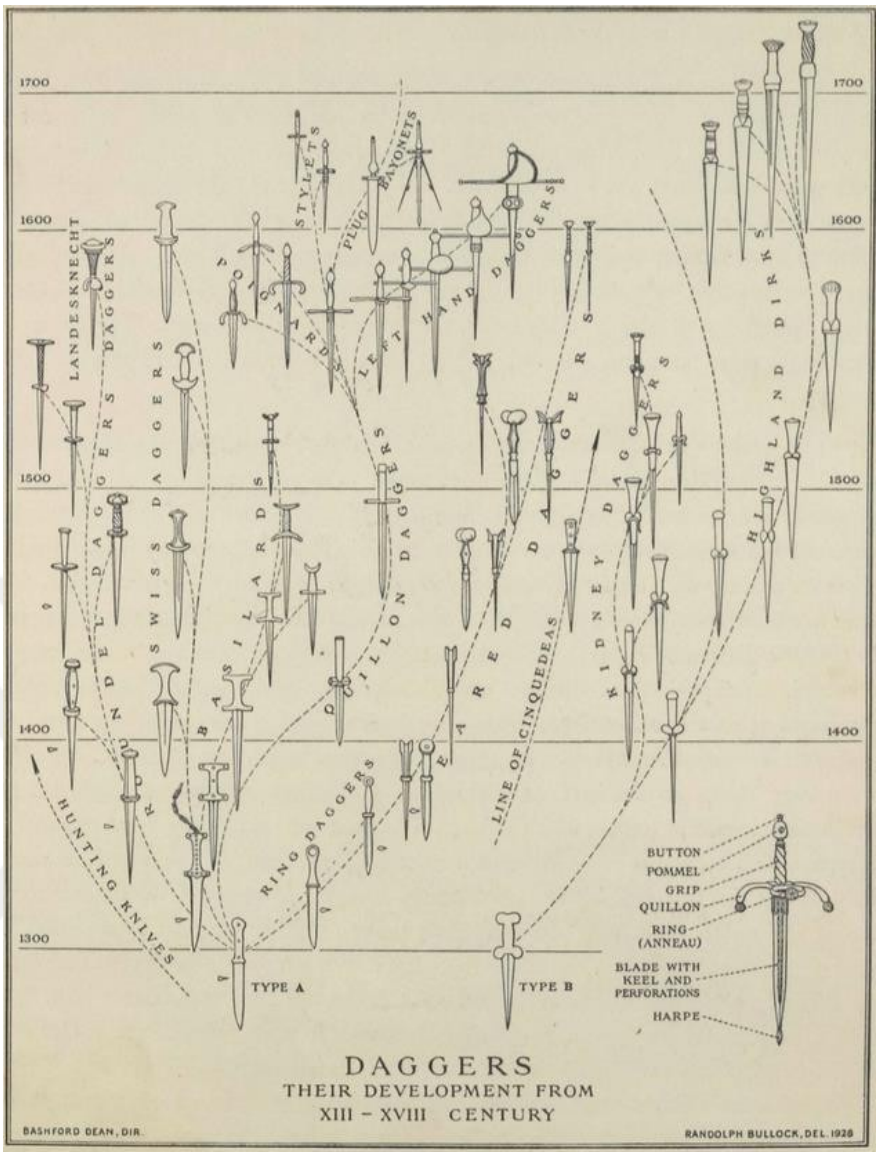
Resim 21. Hersek Ahmet Paşa'ya ait yatağan (fotoğraf). Doha, Katar: İslam Sanatları Doha Katar Müzesi (MİA). Erişim: 18 Mart 2017, http://www.mia.org.qa/en/collections/search-collections

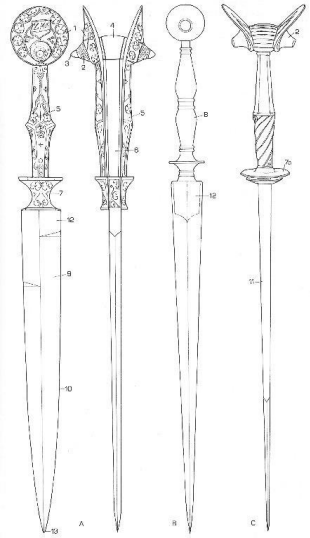
Resim 22. Tekelü, A. (1526-27). Kanuni Sultan Süleyman'a ait yatağan (fotoğraf). ABD, New York: Metropoliten Müzesi. Erişim: 18 Mart 2017, https://www.metmuseum.org/toah/works- of-art/1993.14/

Resim 23. 15. yüzyıla ait Venedik kılıcı (fotoğraf). Erişim: 23 Haziran 2017, http://www.earmi.it/armi/glossario/glossario20.htm

Resim 24. 13. yüzyıldan 18. yüzyıla kadar kesici silahların gelişimi (Bashford, 1929).

Resim 25. 15. yüzyıla ait Venedik kılıcı (Çizim). Erişim: 23 Haziran 2017, http://www.earmi.it/armi/glossario/glossario20.htm

Resim 26. 1450-1500 tarihli Kulaklı kabzalı bıçaklar (Bashford, 1929. Tab.22).

2.3. YATAĞANIN YAPIMINDA VE SÜSLEMESİNDE KULLANILAN MALZEMELER

2.3.1. Kabza Kısmının Yapımında ve Süslemesinde Kullanılan Malzemeler

Yatağanın her bölümünde farklı malzeme, yapım ve süsleme teknikleri kullanılmaktadır. Yatağanın kabza bölümünün yapım malzemeleri olarak; ahşap, kemik, boynuz, metal (gümüş, pirinç (bakır-çinko), tunç (bakır-kalay) sayılabilir, süslemede kullanılan malzemeler ise genellikle gümüş, altın, mercan ve camdır. Kabzanın işlevi namlu kuyruğunu kaplamaktır. Kabza süslemeleri kullanılan malzeme ve bezeme tekniklerine göre çeşitlilik göstermektedir. Kabzalar malzemesine göre kemik, boynuz, ahşap ve metal olmak üzere dört çeşittir. Bosna-Hersek lehçesine göre kemikten yapılan kabzalara *Bjelosapac*, boynuzdan yapılan kabzalara *Crnosapac*, ahşaptan yapılanlara *Drvenjač veya Crnosapac*, metalden yapılanlara *Srebrenjak* denilir (Bejtić, 1957, s.40; Ćurčić, 1926, s.23). Kemikten yapılanlarda fildişi, mors ya da denizaygırı dişi; boynuzdan yapılanlarda ren geyiği ya da sığır boynuzu; ahşap olanlarda ise sert yapılı bir ağaç tercih edilir (Bejtić, 1957, s.40). Kemikten, boynuzdan ve ahşaptan yapılan kabzalar doğrudan namlu kuyruğuyla birleştirilirken, metal kabzalar farklı bir uygulama

ile namlu kuyruğuna eklenmektedir. Metal kabzaların iskeleti genellikle ahşaptan yapılıp, üzeri demir, pirinç, bakır, gümüş ve altın malzeme ile kaplanır. Kabzanın parçaları (zıh, bilezik ve yol) genellikle pirinç, bakır, gümüşten yapılır. Bazen de bu parçalar yaldızlanır ya da altınla kaplanır. Kabzadaki süslemelerde ise mercan ve cam kakmalar bulunmaktadır. Tezimizde ele aldığımız yatağanlarda tespit edilen malzeme ve tekniğe ilişkin veriler analiz ve katalog bölümlerinde ayrıntılı olarak anlatılmaktadır.

2.3.2. Namlu Kısmının Yapımında ve Süslemesinde Kullanılan Malzemeler

Bir yatağanın namlusunun üretiminde çelik, demir gibi malzemeler, süslemesinde gümüş, altın veya bakır gibi diğer madenler kullanılmaktadır. Namlunun darbeye dayanıklı olması için esnek ve sert malzemelerden üretilmesi gerekir. O yüzden iki çeşit çelikten ve demirden yapılır. Yumuşak-sert-yumuşak çelik katmanları üst üste konulur, kaynak birleştirme yapılır. Ağızları ince çelikten, sırtları ise daha kalın demirden yapılır. Yatağan, darbe sırasında saptan uca doğru çekilmektedir. Bu yüzden gücünün uca doğru olan kısmında olması gerekmektedir. Darbe sırasında kırılmaması için sapı ve namlu arasındaki bağlantı yumuşak demirden yapılır (Rajković,1954; Bejtić, 1957; Yaşar, 2009). Yatağanın şekli ve ağırlığı kullanılan malzeme ile uyum içinde olmalıdır. Yatağanın namlusu altın veya gümüş kakma ile süslenir. Çalışmamızda ele alınan yatağanların namlu süslemelerinde üç teknik tespit edilmiştir: tel kakma tekniği, kazıma tekniği ve damgalama tekniğidir. Bu tekniklerin tespit edildiği örnekler analiz ve katalog bölümlerinde ayrıntılı şekilde anlatılmaktadır.

2.3.3. Kın Kısmının Yapımında ve Süslemesinde Kullanılan Malzemeler

Bilinen yatağan kını örneklerinin üretiminde genellikle ahşap, gümüş, deri/meşin, kumaş, pirinç, bakır gibi malzemeler kullanıldığı görülmektedir. Süslemesinde ise altın, gümüş, mercan ve cam kullanılabilmektedir. Kının amacı yatağanı korumak olduğundan kaliteli ve paslanmaz malzemelerden yapılması gerekmektedir. Genellikle kullanıma bağlı olarak (savaş veya tören) bir kın basit veya gösterişli bir şekilde süslenmiş olabilir. Bu süslemeler boydan boya yapılmış olup, üzerinde altın, gümüş, mercan, cam gibi malzemeler bulunmaktadır. Malzemesine göre kın çeşitleri şunlardır: deri kınlar,

madeni ve deri kınlar, madeni ve kumaş kınlar, yalnızca madeni kınlar. Bu malzemelerin tespit edildiği örnekler analiz ve katalog bölümlerinde ayrıntılı şekilde anlatılmaktadır.

Deri kınların iskeleti ahşap olup, üzeri boydan boya deri ile kaplanır. Madeni ve deri kınların ve madeni ve kumaş kınların iskeleti ahşaptır, üzeri deri veya kumaş kaplıdır. Bu kınların ağız ve pabuç kısmı genellikle metaldir. Madeni ve deri kınların süsleme çeşitleri ve teknikleri madeni ve kumaş kınların süsleme çeşitleri ve teknikleriyle aynıdır. Madeni ve kumaş kınların kaplamasında çoğunlukla kadife kullanılmaktadır. Madeni kınlar, genellikle boydan boya madenden (gümüş, pirinç) yapılır, üzerine bazen mercan kakma konulur. Genellikle yirmi dört mercan uygulanmaktadır.

2.4. YATAĞANLARDA KULLANILAN YAPIM VE SÜSLEME TEKNİKLERİ

Yatağanın üretiminde farklı yapım ve süsleme teknikleri kullanılmaktadır. Bu teknikler yatağanın malzemesine bağlı olarak farklı ölçüde ve şekilde uygulanmaktadır. Bazı teknikler yatağanın her bölümüne uygulanır, bazıları da sadece kabzaya, namluya ve kın bölümüne uygulanır. Aşağıda anlatılan tekniklerin adımları aynı veya benzerdir. Genellikle yatağanlarda kullanılan yapım teknikleri şunlardır: döküm, tavlama, dövme, su verme, Şam / Dımışki, delme, birleştirme, ahşap oyma ve parlatma. Bir yatağanda kullanılan süsleme teknikleri şunlardır: çalma, kazıma, altın/gümüş tel kakma, kabartma, savatlama / niello, yaldızlama, taş ve cam kakma, telkâri, delik işi/ajur. Yatağanlar görsel renkliliğini ve hareketliliğini kullanılan malzemelerden ve tekniklerden almaktadır. Çalışmamıza konu edilen yatağanların ayrı ayrı her birinin yapım ve süsleme tekniklerine tezimizin analiz ve katalog bölümlerinde yer verilmiştir.

2.4.1. Kabza Kısmında Kullanılan Yapım ve Süsleme Teknikleri

Sağlam bir tutuş için yatağanın dayanıklı bir kısmı olması gerekir ve bunu kabza sağlar. Kabza üretiminde, uygulanan yapım tekniğinin ve ustanın işçiliğinin önemi büyüktür. Kabzaların üretiminde farklı teknikler (döküm, soğuk ve kalıpta dövme, oyma,

parlatma, boyama, delme, birleştirme teknikleri) kullanılmıştır. Bir yatağanın tasarımında tüm parçaların birbiriyle uyum içinde olması gerekir. Bu fikirden yola çıkılarak parçalar önceden tek tek yapılır, süslenir, sonradan birbirine bağlanır. Bazen de süsleme sonradan yapılabilir. Kabzanın yapım malzemesi ilk olarak ön hazırlık sürecinden geçer. Örneğin; kabza ahşaptan yapılacaksa, ahşap gübre ya da amonyaklı ortamda bir süre bırakılır. Gübre ortamından alınan ahşap yumuşak olduğu için işlenmesi daha kolay olur. Aynı zamanda ahşap güvelerden de korunmuş olur. Kabza kemik ve boynuzdan yapılacaksa genellikle kemik ve boynuz kaynatılarak yumuşatılır. Bu süreçten sonra işlenmiş malzemelere şekillendirme, oyma, parlatma ve gerekirse boyama yapılır (usta M. Ćosović ile kişisel iletişim, Temmuz 17, 2017). Kabzanın diğer parçaları (zıh, bilezik ve yol) kalıpta çekiçle dövülerek yapılır. Sonradan makasla fazlalıkları alınır. Bu aşamada kabzanın üzerine kabartma, kazıma, delik-işi, telkâri, granülasyon, kakma gibi süsleme teknikleri uygulanır. Şekillendirilmiş kabza parçaları namlu sapıyla birleştirilir, üzeri erimiş kurşunla hafif ıslatılır (Rajković, 1954, s.111). Metal saplı yatağanlar ahşap iskelet üzerine önceden işlenmiş ve süslenmiş metal levhalarla kaplanmaktadır. Kaplama işlemi bittikten sonra farklı birleştirme teknikleriyle sap ile bağlanır. Kabza süsleme teknikleri; çalma, kazıma, kabartma, altın/gümüş tel kakma, mercan ve cam kakma, telkâri (filigran), telkâri-granülasyon, delik- işi (ajur), yaldızlama, savatlama (niello)'dır. Çalma, kazıma, kabartma, altın / gümüş tel kakma, yaldızlama teknikleri kabzada uygulandığı gibi namluda da uygulanmaktadır.

2.4.2. Namlu Kısmında Kullanılan Yapım ve Süsleme Teknikleri

Yatağanın namlusunun yapımı esnasında kullanılan teknikler şunlardır: döküm, dövme, tavlama, su verme, şekil verme, taşlama, parlatma teknikleri ve farklı birleştirme teknikleri. Yatağanın namlusu 2-3 kilogram ağırlığında, 5-8 santim çapında ve 8-12 santim yüksekliğinde çelik-demir külçelerden yapılır (Rajković, 1954, s.111; Bejtić, 1957, s. 55; Yaşar, 2009, s. 30). Şekil bir ahşap modele göre yapılır. Parça ısıtılarak yumuşatılır, bir kütük üzerinde çekiçle dövülerek şekillendirilir. Bu aşamada birkaç kez suya batırılır. Su verme işlemiyle çeliğe dönüştürülür. Bu süreç (ısıtma, dövme ve yavaşça soğutma) birkaç kez tekrarlanır. Böylece sertlik ve elastikiyet sağlanır. Namlu

şekil alınca üzerinde damga ve kan olukları oluşturulur. Namlu sırtının altındaki her iki yüze bir veya birkaç tane kan oluğu yapılmaktadır. Oluklar, namlu ısıtılmış haldeyken bir çelik çubuk ile yapılmaktadır. Kan olukları hem kan akışını sağlar, hem de namlunun ağırlığını azaltır. Kan oluklarının bulunduğu yerlerde kırılmayı önlemek için daha sert malzemeler kullanılır (Rajković, 1954, s.111). Bazı örneklerin kan olukları yoktur. Bu durum kullanım amacından kaynaklanır. Kan olukları gibi, damgalar da namlu ısıtılmış haldeyken yapılır. Namlunun yapımında bundan sonraki aşamalar parlatma, öğütme ve özelleştirme ya da süslemedir. Namlunun sapına ucu sivri bir alet ile birkaç delik açılır. Bunlar sonradan sapın kaplaması ve kabzanın takılması için kullanılmaktadır. Namlu süsleme teknikleri; çalma, kazıma, altın ve gümüş kakma (tel; döküm-damga), kabartma, savat, yaldızlamadır. Namluda uygulanan teknikler kabza işlemesinde uygulanan yöntemlerin aynısıdır.

2.4.3. Kın Kısmında Kullanılan Yapım ve Süsleme Teknikleri

Kın üretimi ahşap iskelet yapımıyla başlamaktadır. Yatağanın namlusunun şekline göre ahşap oyma tekniğiyle kalıp yapılır. Parlatma tekniğiyle düzeltilir. Ahşap kalıp deri/meşin, kumaş, çeşitli metaller (pirinç, bakır, gümüş) ile kaplanır. Bu işleme "kın bağlamak" denir. Eğer meşin veya kumaş kullanılacaksa, önce kumaşın dikilmesi, sonrada ahşap iskelet üzerine kaplaması yapılır. Paslanmaz metallerden dövme ve birleştirme teknikleriyle yapılmış kın bölümleri (ağız, bilezik ve pabuç/çamurluk) iskelet üzerine kaplanır (Fazliç, 2015). Eğri kılıçlarda kının ağızlık tarafının içbükey kenarı (kılıcın kolayca girebilmesi için) üst bileziğe kadar (yaklaşık 18-20 cm) yarılır (Acar, 2012). Keskin namlunun kına girme-çıkma esnasında kının yırtılmasını önlemek için ağız kısmı genellikle metal ile korunmuş olur. Aynı nedenle kının ucu metalle kaplanır. Kın bazen boydan boya gümüşle ya da pirinçle kaplanmış olabilir. Bu malzemelerden yapılan kının üzerinde çoğu kez yaldızlama ve farklı tekniklerle yapılmış süslemeler görülmektedir. Kın üzerinde mercan ve cam kakmalar da yer alabilir. Kın süslemesinde ahşap oyma, kabartma, savat, çalma, kazıma, kakma, telkâri, telkâri-granülasyon ve yaldızlama tekniklerinin uygulandığı görülmektedir. Bu bölümde uygulanan teknikler kabza ve namlunun işlemesinde uygulanan tekniklerle aynıdır.

2.4.4. Yapım ve Süsleme Teknikleri

2.4.4.1. Döküm Tekniği

Potada eritilen madenler, kil veya taştan yapılmış şekilli kalıpların içinde dökülerek dondurulur. Böylece döküm işlemi gerçekleştirilir (Alp, 2003, s.99). Bosna-Hersekli yerli ustalar tarafından yapılan döküm tekniğinin iki farklı çeşidi vardır: 1. Kumla şekillendirilmiş döküm tipi. 2. Mumdan döküm tipi. (Karamehmedović, 1980, s.142). Döküm tekniği, namlu bölümü, kabzanın metal parçaları, kabza kulaklarının kaplamaları ve kının parçalarının yapılması için kullanılır.

2.4.4.2. Isıl İşlem

Isıl işlem; bir malzemenin özelliklerini ve/veya içyapısını değiştirmek amacıyla, o malzemeye belli bir sıcaklık-zaman programı dahilinde uygulanan bir ısıtma ve soğutma işlemleri dizisidir. Diğer bir deyişle; içyapı ve özellikler bakımından belirli bir durumu elde etmek üzere, malzemenin solidüs (katılaşma) sıcaklığının altında uygun sıra ve süre ile ısıtılıp soğutulmasına ısıl işlem denir. İşlem sırasında, ortamın etkisiyle (örneğin karbonlamada ve nitrürleme işleminde olduğu gibi) çeliğin kimyasal bileşimi değişir. Isıl İşlem, tavlama ve sertleştirme olmak üzere 2 grupta incelenebilir. Tavlama ile içyapı kararlı denge durumuna ulaşır. Sertleştirme: Yarı kararlı bir içyapı elde edilir. Östenit, çeliğin bileşimine bağlı olarak bir minimum hızın altına inilmeyecek şekilde soğutularak, yarı kararlı içyapı oluşur yani tetragonal hacim merkezli martenzit yapısı oluşur. Diğer bir deyişle, çeliklerin mümkün olan en yüksek sertlik ve aşınma direncine sahip olması istendiğinde sertleştirme işlemi yapılır (Akdoğan E., 2008). Sertleşmenin bir adımı su verme tekniğidir. Çelik parçasının kritik soğuma hızını aşacak şekilde olmalıdır ki östenitin tümü martenzite dönüşebilsin (dönü şüm sertleşmesi için). Çelik ostenitleştirme sıcaklığında tutulduktan sonra, su içerisine daldırılarak, yağ banyosu içerisine daldırılarak, havada bırakılarak sertleştirilebilir (Akdoğan E., 2008). Isıl işlem namlu bölümünün yapılması için kullanılır. Namlunun kalitesini bu teknikler belirler.

Kemankeş Mustafa Ağa[8] Okkname (TSMK H 628) adlı eserinde su verme tekniğini ve su denilen sıvının nasıl yapıldığını şöyle anlatmıştır:

> *"Benim kardeşim, sana temren, kılıç yahut bıçağa verilen öyle bir su yazdım ki bunu vaktiyle yapmışlar ve kimya gibi saklamışlar. Bugün ne bir temrencide ne de bir kılıççıda vardır. Ben dahi saklayacaktım lakin hayır duanızdan mahrum eylemiyesiniz diye bunu ifşa ediyorum. Bu usulü ben bizzat tecrübe ettim. İşbu suyu yapmak için aşağıda cins ve miktarı yazılı maddeler birbiriyle karıştırılarak bir kaba konup tahammür etmek üzere kırk gün güneşte bırakılır. Sonra mezkur kap ateşe konularak rakı takdir edilir gibi imbikten geçirilerek damla damla toplanır. Bu şekilde elde edilen suyun bir okkası bir kılıca su vermeğe kâfi gelir. Bir okkası bin altın değer. Bu sudan su verilmiş kılıç ile bir cebeye (zırha) vursan paramparça eder. Reçetesi şöyledir:*
>
> *1 Okka Sönmemiş Kireç (Ca O)*
> *½ Okka Pelit Külü (Valonet gland)*
> *½ Okka Bevrek-ül Ermeni (Na CO-Soda)*
> *½ Okka Cenkâr (Bakır Çalığı)*
> *½ Okka Sarı Zırnıh (As S-Arsenik Sülfür)*
> *1 Okka Yaban Soğanı Suyu (Alium Sativum) 2 Okka Turp Suyu (Raphanus Sativum)*
> *1 Okka Katran (Goudron)"*

(Yaşar, 2009, s.30-31.; Ayhan, 2011, s.60).

2.4.4.3. Dövme Tekniği

Adından da anlaşılacağı üzere madenî plaka, tel veya şeridin dövülerek şekillendirilmesidir. Atölyedeki körüklü ocakta kızıl kor haline getirilmiş maden parçası, uzun kollu bir kerpetenle tutularak örs üzerine getirilir. Sol el kerpeteni tutarken sağ el çekiçle madene şekil vermeye başlar. Yapılan işe bağlı olarak büyük bir kütle dövülecekse, dövme işlemi örs başında karşılıklı duran iki kişi tarafından yapılır. Dövme sırasında soğuyan maden, işlem bitinceye kadar yeniden ısıtılıp yumuşatılarak dövmeye devam edilir. Dövmede genelde iki usul kullanılmıştır. Çökertme ve yükseltme usulleri (Eralp,1993,s.175-176). Dövme soğuk ve sıcak dövme şeklinde yapılmaktadır. Yukarıda anlatılan kısım sıcak dövmeye örnektir. Soğuk dövme ise daha çok yatağanın diğer madeni parçalarında süsleme yapmak için kullanılır. Örneğin kabza parçaları (zıhı, bileziği ve yolu), metalden yapılmış kabza kulakları ve kın (ağız, orta ve

[8] Kemankeş Mustafa Ağa, IV. Murad (1623-1640) ve Sultan İbrahim (1640-1648) döneminde kaptan-i derya veveziriazam. (Özcan, 2002, s. 249)

çamurluk) bu teknik kullanılarak süslenmektedir. Bunun yanı sıra kalıpta dövme tekniği de vardır. Bir ahşap kalıba madeni plakalar yerleştirilir ve dövülmeye başlanır. Süslemeye hazır hale gelene kadar bu işleme devam edilir. Bazen de levhalar üzerine kalıp yerleştirilerek çekiçle dövme işlemi yapılır. Yatağanın kabza (metalden yapılan) kulaklarının, zıhının, bileziğinin ve yolunun, yanı sıra kın bölümlerinin süslemesinin yapımında kalıpta dövme tekniği uygulanmaktadır.

2.4.4.4. Şam / Dımışki Tekniği

Şam/Dımışki tekniği namlu bölümünün yapılması için kullanılır. Bu tip namlular kalitesi ile çok meşhurdur. Dımışki yapımında iki ana işlem mevcuttur (şekillendirme ve rötuş). Şam kılıcı, 'Nerm Ahen' (yumuşak demir/düşük karbonlu çelik) ve 'Şaburgan' (Sert, su alan veya yüksek karbonlu çelik) denilen çeliklerden yapılır. Çubuk veya şeritler yan yana dizilir, dövme sırasında, bu iki cins çelik birbirinin içine girer ve kaynaklanarak şekillenir. Ortadoğu'da ise önceden hazırlanmış (Batıda *wootz* denilen) Dımışki çeliğinin beyzesi (külçesi) eritilir, döküm yolu ile kaba şekilde kılıç yapılır. Bu metoda hammadde olarak külçe yerine ocakta katkı maddelerinin ilavesi ile elde edilen, gerekli alaşımdaki çelik, doğrudan kullanılarak döküm yapılır. Rötuş: Dövme ile kaba şekil verildikten sonra (her iki teknolojide de) kılıç sırasıyla eğelenir, çeşitli incelikte 'seng-i sonbade' denilen, zımpara tozları ile zımparalanır (kaba parlatma) ve son olarak bakır veya kurşundan yapılmış, üzerine su ile karıştırılmış çok ince zımpara tozu dökülerek, döner çark ile nihai parlatma (ince parlatma) yapılır. Bu işlemden sonra en hassas işlem olan ısıl işlem ve su verme gelir. Bu işi kaynaklarımız şöyle yazmaktadır: Kıl, Öküz dışkısı, Tuz (türü belli değil), Zac, Su'dan yapılmış, yarı cıvık karışım ile namlu üzeri iyice sıvanır ve bu sıvı iki parmakla kontrol edilip ateşte iyice tavlanır, sonra iki yüzeyi ıslak keçe üzerine temas ettirilerek su verilir ve nihayet üzerindeki sıva temizlenir. (Fathalizade, 2010, s.39.) Bosna-Hersekli yerli ustalar bu tekniği diğer tekniklerle birlikte kombine etmiştir. Prizren ve Foça'da en çok bu teknik kullanılmıştır. (Karamehmedović, 1980, s.147; Bejtić, 1957, s.55). Fakat tezde irdelenen örnekler arasında Şam işiyle yapılmış namlu görülmemektedir. Şam işi, Şam tekniği, Şam çeliği anlamlarına gelen "Dımışki" olarak bilinen yüksek kaliteli namlular yatağanlarda da kullanılmıştır. Dımışki namlular üzerinde bulunan dalgalı desenler onun ayırt edici

özelliklerden biridir. Bejtić Foça'daki atölyelerde yatağan üretimini anlatırken Dımışkinin bu atölyelerde nasıl yapıldığını şöyle anlatmaktadır: Hazırlanmış olan namlular gübreye gömülür. Gübrede bulunan asitler namlunun yumuşak kısımlarında aşındırma oluşturur. Taşlama ve parlatma teknikleriyle bu kısımlar yok edilir. Dımışki denilen desenler bu şekilde oluşturulur (Bejtić, 1957, s.55). Acar'a göre; Dımışki namlu yüzeylerinin alacalı yada dalgalı görünüşleri, atlas ve saten denilen ipek kumaşların hârelerine veya geleneksel ebru desenlerine benzetilmektedir. Bu kılıçların üretildiği çeliğin "lekeli", "merdivenli" ve "dalgalı" olarak anılan türleri vardır. Eskilerde doğada demir-oksit olarak bulunan cevher, ocağa odun kömürüyle karıştırılarak yüklenirdi. Odun kömürü, demiri oksijenden ayırarak element hâline getirmek için gerekli ısı enerjisini sağlamaktaydı. Ancak – körükle hava basılmasına karşın– yeterli ısı enerjisi sağlanamadığından, elde edilen ürün "demir + cüruf +cevher" bileşimi olmakta ve demiri istenmeyen "cüruf + cevher" karışımından ayırmak için ürün defalarca ergitilip dövülmekteydi. Ama, yine de içinde cevherden gelen bir miktar kirlilik olmaktaydı. Ayrıca, bu ısıl işlemlerin uygulanma süresinin de sonuç üzerinde etkili olduğu anlaşılmaktadır. Şam demirli namluların hammaddesi olan çelik alaşım Hindistan kaynaklıdır. Bu özel çelik Hindistan'dan Şam'a "beyze" (yumurta) denilen külçeler halinde ihraç edilmiş ve burada işlenmiştir. Batı dünyası bu kılıçlarla Haçlı seferleri sırasında tanışmıştır ve performanslarından çok etkilendikleri için, Şam yapımı kılıçların çeliğinin de oradan kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Yüksek kaliteli Dımışki kılıçlara 18. yüzyıldan sonra rastlanılmamaktadır. Hindistan kaynaklı kılıç beyzeleri Şam'a gelmez olmuştur (Acar, 2012).

2.4.4.5. Delme Tekniği

Delme tekniği namlunun ve kabzanın sapına, bazen de kın kısmına uygulanır. Delme tekniği namlunun ve kabzanın sapına, bazen de kın kısmına uygulanır. Kın halkalarını yapmak için de uygulanan bu teknikte keskin aletler kullanılmaktadır. Delme işlemi genellikle birleştirme teknikleri ile birlikte uygulanmakta ya da o kısmın süslemesi yapılırken gerçekleştirilmektedir.

2.4.4.6. Birleştirme Teknikleri

Yatağan parçalarının birbirine bağlanması amacıyla birleştirme teknikleri uygulanır. Birleştirme tekniği şu şekilde yapılır: birbirine bağlanacak metal parçalar üzerinde, karşılıklı olarak delikler açılır. Tablasız kısımları içe gelecek şekilde geçirilen perçin çivilerin uçları dövülerek metal üzerinde sıfır seviyesine getirilir. Birkaç yerde tekrarlanan bu işlemle iki parça birbirine bağlanmış olur. Perçin çivilerin dışında kalan tablalar daha sonra süslenerek görünüm zenginleştirilir. Kesici silahların kabza kapaklarının takılmasında, miğfer, zırh ve altınlıklarda perçin işlemlerine sıkça rastlanır. Lehim, kesici silahlarda kabza kapakları arasını kapatan bafon, gümüş gibi şeritlerin tutturulmasında, silahlar üzerine konulacak değerli taş yuvalarının tespitinde, namluyu kundağa bağlayan süsleme amaçlı bilezik, uçlarının birleştirilmesinde kullanılmıştır. Altın, gümüş gibi kıymetli madenlerle bakır, tunç ve pirinç gibi madenlerin birleştirilmesinde değişik yöntemler uygulanmıştır. Süsleme amacı ile kullanılmalarının dışında bunların birbirine bağlanmasında bu madenlerden hazırlanan, fakat erime noktaları eserin yapıldığı madenin erime noktasından daha düşük alaşımlar kullanılmış ve böylece işlem sonu eserin kolaylıkla ısıtılabilir ve çekiçleyebilir olması sağlanmıştır. Altın için altın-gümüş, altın-bakır, gümüş için gümüş-bakır, gümüş-çinko, pirinç için pirinç-çinko, bakır ve tunç için tunç-kalay alaşımları kullanılmıştır. (Erginsoy, 1978, s.29-30; Eralp,1993, s.177-178). Yatağan yapımında, namlu sapının kabzasıyla birleşiminde, kabzanın tüm parçalarının birleşiminde, kının iskeletinin kaplamasıyla birleşiminde, farklı birleştirme teknikleri uygulanmaktadır.

2.4.4.7. Ahşap Oyma ve Parlatma Teknikleri

Bu teknik uygulanırken keskin aletlerle ve törpülerle istenilen şekil verilir. Ahşap oyma tekniği kullanılarak kınlarda bir tür süsleme de yapılır. Oyulmuş ahşap üzerine deri kaplanır ve böylece alttaki motifler yüzeye çıkar.

2.4.4.8. Çalma Tekniği

Süslenecek metal zemin üzerinde ucu küt çelik kalem vasıtasıyla düz veya kavisli çizgilerin yivlerinin açılması işlemidir. Bu usul ile metalden herhangi bir parça çıkarılmaz çizgi ve yivlerin açılacağı yerlerdeki maden, kalemin yürüdüğü çizgi boyunca çizginin sağ ve soluna toplanır. Bu toplanmalar sonradan törpü ile alınır. (Eralp,1993, s.179).

2.4.4.9. Kazıma Tekniği

Keskin kalemler ve diğer yardımcı aletlerle yüzey üzerinde çizgiler açılarak yapılır (Alp, 2003, s.103). Açılan çizgilerin derinliği ustanın yapmak istediği tesir ile orantılıdır. Kazıma tekniğiyle yatağanın namlusunun üzerine yazıtlar ve süsleme yapılmaktadır. Süslemede bazen sadece kazıma tekniği kullanılır, bazen de kazılan kısımlar altın ve gümüş kakma tekniğiyle doldurulur. Kabzanın zıhı, bileziği ve yolunda, namlusunda, yanı sıra kında da kazıma tekniği kullanılmaktadır.

2.4.4.10. Altın/gümüş Tel Kakma Tekniği

Bu teknik namlularda ve kabzalardaki yazıtlarda ve farklı motiflerin süslemesinde kullanılır. Sertçe bir madeni satıh üzerine kazılan şekil ve yazıların oyukları içine başka renkte bir madeni tel doldurarak çekiçle kakmak yani gömmek ve o sathın seviyesinde veya biraz kabarık bırakmak suretiyle yapılan tezyinata tel kakma tekniği denir. Tel kakma işleri şu şekilde yapılır: kakma yapılacak madeni sathın üzerine evvela resim çizilerek o şekil bir çelik kalem veya kezzavla kazılarak oyulur. Sonra bu oyuğa altın veya gümüş tel sokulup yerleştirerek çekiçle vura vura iyice gömülür ve sıkıştırılır. Bu tel, tazyik neticesinde, altındaki demirle yekvücut olur. Tellerin resimden taşan ve çekiçle yayılan kenar ve çapakları keskin bir aletle alınarak eğelenmek suretiyle düzeltilir ve perdahlanır (Arseven, 1952, s.1962). Veya kakmayı yapmak için önceden namlu üzeri kazınır ve buraya eriyik halinde altın, gümüş ya da bakır doldurulur (Bozkurt, 2001, s.216-219). Altın/gümüş kakma tekniği nesneye renklilik kazandırır. Altın kakma tekniğiyle damgalar da yapılır. Namlunun üzerine kazıma tekniğiyle yuva

açılır, bu yuvaya erimiş altın dökülür, üzerine damga vurulur. Bu damga altın olduğu için yatağanın değerini yükseltir.

2.4.4.11. Kabartma Tekniği

Metal plakalar üzerinde kabartma aletleri ve çekiç kullanılarak çökertme veya alçak kabartma, yükseltme veya yüksek kabartma yapma tekniğidir. Çökertmede desen veya motif çevresi çekiçleyerek zemin çökertilir ve süsleme unsurları rölyef halinde zemin üstünde kalır. Yükseltmede ise plâka yumuşak bir zemin üzerinde içten çekiçleyerek yapılır. Bu teknikte işlenecek motif veya süslemenin türüne göre özel kalem veya aletler kullanılır (Eralp, 1993, s.180). Heykeltıraşlık ve oymacılıkta bu kabarık kısımların az veya çok kabarık olmasına göre kabartmalar ikiye ayrılır: Kabarıklığı az olanlara yarım kabartma veya yassı kabartma (Fr. Bas-relief), çok olanlara yüksek kabartma (Fr. Haut-relief) denir. Yüksek kabartmalar, bir tarafı bir satha yapışmış gibi olan mücessem şekillerdir. Bunlara yarım bos (Fr. Demibosse) yani yarım mücessem de denir. Yarım kabartma olarak yapılmış oyu eserlerinde, eşhas veya sair örgeler (motifler), üzerine yapıldıkları madeni sathından pek az kabarıktır. Yüksek kabartmalarda ise şekiller oldukça mücessem olup ancak bir tarafından altındaki zemine tutturulmuş gibidir (Arseven, 1965, s.885-887). Bunun yanı sıra kalıpta kabartma tekniği de vardır. Kalıpta kabartma belli bir kabartma formunun birden fazla metal plaka üzerinde uygulanması için kalıpla yapılan kabartma işlemidir. Bir bakıma teksir kalıbı diyebileceğimiz bu kalıplar iki türlü hazırlanabilir. Birincisi sert bir ağaç kütüğü kabartma formunda oyulur. Metalin dış yüzeyi bu oyuk üzerine konularak çekiç ve yardımcı aletlerle form edilir. İkincisi de ağaç kütük üzerine çizilen form kenarları oyularak, form yükseltilir. Bu kez de metalin iç yüzeyi bu yüksek kabartma üzerine konularak dıştan form edilir. Bu şekilde kalıplar üzerinde kalıplar deforme oluncaya kadar aynı motifleri metal plâkalar üzerine geçirmek mümkündür (Eralp,1993, s.180). Yatağanlar üzerinde alçak kabartma, yüksek kabartma ve kalıpta kabartma kullanılmaktadır. Kabartma tekniği yatağan üzerinde sade ya da diğer tekniklerle (telkâri, telkâri-granüle ve kazıma) beraber işlenmektedir. Yatağanın namlusunda sadece alçak kabartma kullanılabilir. Kabza (kulaklar, zıhı, bilezik ve yolu) ve kında (ağız, orta ve çamurluk) kabartma tekniğinin tüm çeşitlemeleri uygulanabilir.

2.4.4.12. Savatlama (Savat / Niello) Tekniği

Gümüş üzerine yapılan karakalem görünüşlü nakıştır. Yatağan namlusunda, kabzasında ve kınlarında uygulandığı görülmektedir. Kuyumculukta, gümüş üzerine çizilmiş bir desenin çelik kalemle oyulduktan sonra savat denilen bir eriyiğin oyuklara doldurulmasıyla yapılan süslemeye verilen isim olup kalemkârlık sanatı terimlerindendir. Savat, kalemkârlık ve savat eriyiğinin hazırlanması ve uygulanması olmak üzere iki aşamalıdır. Dövücü ve biçimlendirici ustalar eliyle hazırlanmış gümüş eşyaya uygulanacak desenler kâğıda veya doğrudan gümüş eser üzerine kurşun yahut sabit kalemle manzara, arma, istif yazı, çiçek demetleri biçiminde tasarlanır ve çizilir. Daha sonra kalemkâr tarafından ucu sivri, keskin çelik kalemle çizgiler üzerinde kanal açılır. Savatın ikinci aşaması savat eriyiğinin hazırlanmasıdır. Önce ocak üzerinde bulunan bir pota içine bir ölçü gümüş ve dört ölçü bakır konarak eritilir. Bu eriyik içine dört ölçek kurşun ilâve edilir. Ardından koyu gri bir renk alana kadar kükürt katılır. Daha sonra bu karışım bir kaba boşaltılarak soğumaya bırakılır. Soğuyup katılaşmış olan karışım, demir üzerinde çekiçle dövülerek küçük parçacıklar haline getirildikten sonra demir bir havana aktarılır, ardından toz haline getirilinceye kadar dövülür. Tülbent veya ince elekten geçirildikten sonra işin durumuna veya ustanın tavrına göre hazırlanmış olup savat ya toz halinde (ekme savat) ya da tenekâr ile (boraks) karıştırılarak çamur durumuna getirilip boşluklara doldurularak (sürme savat) kullanılır. Eser üzerinde önceden açılmış olan kalem kanallarına ekilen veya sürülen savat ocak ateşine tutularak yeniden eriyip boşlukları doldurması sağlanır. Açılmış kanallara dolan savat tekrar soğumaya bırakılır. Soğuyan ve âdeta zeminle bütünleşen savatın çok ince eğeler ve su zımparasıyla tesviyesi yapılır. Tesviyeden sonra cilâlanarak iş tamamlanır (Kuşoğlu, 2009, s. 201).

2.4.4.13. Yaldızlama Tekniği

Yaldızlama tekniği yatağanın tüm parçalarında görülmektedir. Hem kabza parçalarında, hem de namlu ve kınlar üzerinde altın görünümü kazandırmak amacıyla yaldız kaplama tekniği uygulanmaktadır. Kimyasal yöntemle cıva-altın alaşımı olan ‘malgalama’nın

maden üzerine sürülüp fırınlanmasıdır. Yüksek ısıda cıva buharlaşıp kaybolur ve altın maden üzerine yapışır. Aynı yöntemle gümüş yaldız da yapılabilir. (Alp, 2003, s.107).

2.4.4.14. Taş ve Cam Kakma Tekniği

Madeni eserlerin üzerine açılan yuvalar içine çeşitli şekillerdeki taş ya da cam hamuru yerleştirme tekniğidir. (bkz. Alp, 2003, s.105-106; Eralp, 1993, s.180-181). Sadece kabza ve kınlarda uygulanır.

2.4.4.15. Telkâri Tekniği

Yatağanlardaki süsleme tekniklerinden en itibar göreni telkâridir. Bu teknikte yetenek aranır. Telkâri, adından da anlaşılacağı üzere gümüş veya altın tellerin iki veya üçünün bükme-burma yoluyla tek bir tel haline getirilmesi ve bu telin ya kendi içerisinde şekillendirilerek veya bir madenî plaka üzerine bu telden yapılmış parçaların lehimlemesi suretiyle uygulanan bir tekniktir (Eralp, 1993,s.180.) Görsel hareketler veren gömülü ve çıkıntılı biçimlerin tezattı, aynı zamanda parlaklık etkisi de verir. Bu teknikle yapılan biçimler şeffaftır (Karamekmedović, 1980, s.147). Telkâri yatağanların kabza parçalarına (zıhı, bilezik ve yolu) ve kına uygulanır. Telkâri tekniğinin bir çeşidi de **telkâri-granülasyon'**dur. Metal levhanın üzerine erimiş gümüş veya altın damlalarının ince boruyla üflenerek oluşturulan küreciklere telkâri- granülasyon denir (Karamekmedović, 1980, s.147). Telkâri-granülasyon yatağanların kabza parçalarına (zıhı, bilezik ve yolu) ve kına uygulanır. Granülasyon alçak ve boş, yanı sıra yüksek ve dolu olabilir.

2.4.4.16. Delik İşi (Ajur, Kesme) Tekniği

Yatağanın kabza yolunda ve kınlarında uygulandığı görülmektedir. Madenlerin üzerini kesici veya delici bir alet kullanarak oyma işlemidir. Delik işi yöntemi kullanılan eserlerde, maden üzerine çizilen desen bırakılarak zemin kısmı çıkartılır veya zemin kısmı bırakılıp desen çıkartılır. Kesme işi bittikten sonra kesilen kısımların kenarları

törpü ile düzeltilir. Delik işi bir eserde bazen tek başına kullanılır, bazen de diğer süsleme teknikleri ile birlikte kullanılır (Erginsoy, 1978, s.37; Alp, 2003, s.104).

2.5. YATAĞANLARDA GÖRÜLEN SÜSLEME ÖZELLİKLERİ

Yapım amacına ve kullanım alanına-fonksiyonuna baktığımızda bir kesici silah türü olarak tanımlanabilecek "yatağan", yapım ve süsleme ustalarının elinde adeta bir 'sanat eserine' dönüştürülmüştür. Kesici bir silah olarak-fonksiyonel olarak kullanıldığı dönemde dahi özenle süslenen yatağanlar, zaman içerisinde fonksiyonlarından çok kültürel-folklorik olarak bir kullanım nesnesine dönüştüğü dönemlerde süslemeleri ile daha da dikkati çeker hale dönüşmüştür. Genel olarak yatağanlardaki süsleme dağarcığına baktığımızda, farklı yoğunluklarda süslenmiş örnekler görülmektedir. Süslemesi bulunmayan yatağanlar genellikle savaşta kullanılmak üzere üretilmişlerdir. Süslemesi olanlar ise, değerli malzemelerinden (değerli malzemeler daha çok kırılgandır) ve süslemede kullanılan tekniklerden dolayı (yüzeyi çıkıntılı olduğu ve pratik olmadığı için) savaşta kullanılmaya elverişli değildir. Bu nedenle süslemesi olan yatağanlar genellikle törensel amaçlarla kullanılmıştır. Bu yatağanlar görselliği öne çıkaracak şekilde tasarlanır. Yatağanda süsleme aynı zamanda apotropeik ve tılsımlıdır. Çünkü yatağanda bulunan süslemeler çoğunlukla sahibini korumak amacıyla tasarlanmış semboller de içermektedir. Kullanılan süslemelerin ve yazıtların genellikle sistemli bir yapısı bulunur. Ancak yatağanın sahibinin inançları (bulunduğu cemaatin içinde bağlılık duygusu yaratmak amacıyla) bu süslemede belirgin rol oynar. Bundan dolayı bu süslemelerde dini ve sosyal anlam taşıyan motifler kullanılır. Yatağanın her parçası süslenebilir, ancak parçadan parçaya süsleme programları değişiklik gösterebilir. Yatağanların tamamında bezemesiz bırakılan kısımlar olduğu görülmekte ve bu uygulamanın süsleme programının bir parçası olarak bilinçli şekilde boş bırakıldığı anlaşılmaktadır. Her şey uyum içindedir.

Çalışmamızın analiz bölümünde, ele aldığımız örnekler üzerinden yatağanlarda uygulanan süsleme programları detaylı olarak incelenerek tiplere ayrılmış ve tarafımızdan yatağan süsleme programlarına ilişkin tipoloji önerisi sunulmuştur.

2.5.1. Kabzalarda Yer Alan Süslemeler

Sağlam bir parça olması gereken kabza estetik açıdan da yatağanın en önemli bölümü sayılmaktadır. Diğer kesici silahlara göre yatağanın kabzası daha geniştir ve biçiminden dolayı işlemeye daha elverişlidir. İnce işçilik ve zariflik en çok bu kısımda yoğunlaşmıştır. Çünkü taşıma esnasında yatağanın namlusu kında kalırken, görünen kısmı kabzadır. Kabza (mücevher anlamında) kıyafetin bir parçası olmaktadır. Süslemesi yatağanın kullanımını da belirlemektedir. Savaşta kullanılan yatağanlar daha az süslemeye sahiptir, ya da hiç bir süsleme içermemektedir. Törensel yatağanlar ise gösterişli görünüm kazanmak amacıyla değerli madenler, değerli taş ve cam kakmalar kullanılarak çeşitli tekniklerle süslenmiştir. Bezeme teknikleri olarak kazıma, çalma, kabartma, kakma, telkâri, telkâri-granülasyon, delik işi (ajur), yaldızlama, savatlama (niello) kullanılır. Bu teknikler kullanılarak yatağan kabzasının tüm parçalarında (kulaklar, zıhı, bileziği ve yolu) farklı motifler işlenmektedir. Kabzada seçilmiş motifler belli yerlere uygulanır. Kabzalardaki süslemelerde bitkisel, geometrik ve soyut motiflerin yanı sıra yazıtlara da rastlanmaktadır. Figürlü süslemeler görülmemektedir. Kabzada en yoğun kullanılan süslemeler bitkisel süslemelerdir. Kabza süslemesinde çeşitli çiçekler- hatayı ve pençler (örneğin kat. no.10; Resim 311), yapraklar (balık pulu) (örneğin kat. no.24; Resim 373), Rumi çeşitlemeler gibi bitkisel motifler kullanılmaktadır (örneğin kat. no.23; Resim 368). Motiflerin düzeni kabzanın malzemesine bağlıdır. Kabza, ahşap, kemik ve boynuzdan yapılmış ise motifler kabza zıhında, bileziğinde ve yolunda yer alabilir. Bu malzemelerden yapılan kabzalarda bitkisel motifler en çok kabza yolunda kullanılmaktadır. Metalden yapılmış kabzaların kabza kulaklarında bitkisel motifler bazen gül bezekler şeklinde (örneğin kat. no.21; Resim 353), bazen de kulakların üzerinde boş yer bırakılmadan uygulanır (örneğin kat no.77; Resim 538). Kabza süslemesinde geometrik motifler kullanılmaktadır. Her tip kabzada geometrik motifler en çok kabza zıhında, bileziğinde ve yolunun sırtında yer almaktadır. Farklı boyutlarda ve şekillerde eşkenar dörtgen, çokgenler, benek, zikzak çizgiler, helezoni çizgiler, sarmal, yıldızlar, eliptik ve dairesel motifler görülmektedir (örneğin kat. no.44; Resim 445). Yatağanın kabzasında bulut, çintemâni, ay, güneş, yıldız, çarkı felek gibi soyut süslemeler de görülmektedir (örneğin kat no.79; Resim

553). Bu süslemelerin anlamı bazen semboliktir. Kabzalarda yazıtlar da bulunabilir (örneğin kat no.77; Resim 539). Fakat bu durum nadirdir.

2.5.2. Namlularda Yer Alan Süslemeler

Yatağanın en güçlü parçası olan namluda teknik ve sanatsal değerler birleşmiştir. Süslemesi kullanıma göre değişmektedir. Yatağan, törensel veya savaş aracı olarak kullanılabilir (buna göre süslemesi azalır veya fazlalaşır). Namlu süslemesinde Osmanlının diğer sanat dallarında kullandığı (bitkisel, geometrik, soyut, yazı, figürlü) süslemelere rastlanılmaktadır. Namlu süslemesi (motifler ve onların düzeni) standart şemalarla altın/gümüş tel kakma, kazıma ve damga teknikleriyle yapılır. Her tekniğin belli kurguları, motif düzeni ve seçili motifleri vardır. Örneğin: Altın/gümüş tel kakma tekniğiyle yapılmış süslemeler (tuğra biçiminde kurgulanmış süslemeler, kartuş biçiminde kurgulanmış süslemeler, yazıtlar), kazıma tekniğiyle yapılmış süslemeler (soyut bitkisel süslemeler, yazıtlar) ve damga tekniğiyle yapılmış süslemeler. Namlularda bitkisel, geometrik, soyut, yazıt ve figürlü süslemelere rastlanılmaktadır. Yatağanların namlularında bitkisel süsleme olarak şu motifler görülmektedir: çeşitli çiçekler -hatayı ve pençler, yapraklar, ağaçlar, Rumi motifler. Bu motiflerin çeşitleri vardır. En basit pençler ve çiçeklerden en karışık şekillere kadar değişik bezemeler görülebilir. Bir namlunun üzerinde bitkisel bezemeler genellikle geometrik, soyut, figür motiflerle, yanı sıra yazıtlarla birlikte kombine edilmektedir. Bu kombinasyonda pençler, ağaçlar, yapraklar, çiçekler, Rumi çeşitlemeler, geometrik motifler, benek, bulut, Mührü Süleyman yıldızı (örneğin kat. no.10; Resim 196), zikzak motifi görülmektedir. Kartuşlarda yazıt da bulunur (örneğin kat. no.78; Resim 211). Genellikle süslenmiş olan her yatağanın bir tarafında sadece motifler, öbür tarafında yazıt ve motifler bulunmaktadır. Sadece motiflerin olduğu tarafta genellikle geçme şeklinde bir düzenleme görülmektedir (örneğin kat. no.2; Resim 198). Kompozisyon genellikle simetrik olup, motifler birbirine bağlıdır ve iç içe düzenlenmiştir. Yatağanın namlusunda bulunan bitkisel motiflerin yanında geometrik motifler (çokgenler, zikzak, benek, helezoni çizgiler) de görülmektedir (örneğin kat. no.2; Resim 207). Bu motiflerin çok çeşitleri vardır. Motiflerin şekli ve üslubu ustanın becerisine, tercih ettiği tekniğe ve kullandığı malzemeye bağlıdır. Yatağanın namlusunda tığ çeşitlemeleri, bulut,

çintemâni, ay, güneş, yıldız (yıldız içinde yerleştiren sarmal motif, Mührü Süleyman yıldızı), çentikler[9] gibi süslemeler görülmektedir (örneğin kat no.1; Resim 205). Bu tür süslemeler genellikle semboliktir.

Namlu süslemesinin önemli bir parçası da hat sanatıdır. İrdelenen örnekler üzerinde görülen yazıtlar Osmanlıca, Farsça ve Arapçadır. Ancak Latin ve Kiril harfleriyle (Slav dilleri, Latince) yazılmış olanları da vardır. Latin ve Kiril harflerinin görüldüğü örnekler genellikle savaşlarda ganimet olarak ele geçen düşman silahlarının malzemelerinin devşirilerek yatağanlarda kullanıldığını göstermektedir (örneğin kat. no.70; Resim 201), ya da Osmanlıca, Farsça, Arapça bilmeyen yerli yatağan ustalarının üretimi olduğunu işaret etmektedir (örneğin Resim 216). Bazı örneklerde ise ustaların Osmanlıca, Farsça, Arapça bilmeseler de diğer örneklerden yazıtları taklit ederek uyguladıkları bilinmektedir.

Yatağan namlularındaki tüm süslemeler ve yazıtlar altın ya da gümüş tel kakma, kazıma ve damga tekniğiyle yapılmıştır. Her tekniğin belli kurgu biçimi ve belli motif düzeni vardır. Osmanlı silah sanatında silahlar üzerine yazı yazmak daimi bir uygulamadır. Kesici silahların namlularında bulunan yazıtlar gösteriyor ki geniş bir coğrafyada farklı örnekler üzerinde yazılı dualar ve ayetler diğerlerin tekrarıdır. Yazıtlarda, genellikle yatağanın ustasının ve sahibinin adı, üretim tarihi ve yeri gibi kimlik bilgileri bulunmaktadır. Ayrıca, yazıtlarda tılsım amaçlı ölüme ve yaralanmaya karşı koruma, hayatın geçiciliği gibi konular görülmektedir. Yazıtlarda bulunan bu cümleler savaşçıyı cesaretlendirir, ölümü anlamlı kılar, ölüm korkusunu azaltır. Törenlerde kullanılan bu silahların nazardan koruduğuna ve iyileştirme gücüne sahip olduğuna inanılır. Tılsımlı sözler ve koruyucu dualar içeren yazıtlar ve sembolik motiflerle süslenmiş yatağanlar suya batırılır, ardından bu suyu içen hastaların şifalanacağına inanılır. Vefat edenlerin üzerine bu tür tılsımlı yatağanlar konularak kötü ruhlardan korunacağına inanılır. Yatağanların namlularında hayvan, insan, arma gibi çeşitli figürlü süslemeler görülmektedir.

[9] Genellikle namlu sırtında bir tür sembolik süsleme olarak yapılmış kazıma.

2.5.3. Kınlarda Yer Alan Süslemeler

Yatağanı korumak amacıyla kullanılan kınlar, aynı zamanda aksesuar olarak da kullanılmaktadır. Kınlar üzerinde bitkisel, geometrik, soyut, figürlü süslemeler ve yazıt bulunmaktadır. Bir kının metal parçalarında (ağız ve çamurluk, bazen boydan boya) telkâri, kakma, kazıma, kabartma ve savat tekniğiyle yapılmış bitkisel motifler görülebilir. Çeşitli çiçekler, hatayı ve pençler, yapraklar-balık pulu, ağaçlar, Rumi çeşitlemeler yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Motifler genellikle boş yer bırakılmadan birbirine bağlı bir şekilde bulunmaktadır (örneğin kat. no.6; Resim 258). Kının orta bölümünde vazodan çıkan çiçek motifleri de görülmektedir (örneğin kat. no.30; Resim 252). Kının çamurluk (pabuçluk) kısmında en çok rastlanılan motif balık puludur. Balık pulu motifi kının ucunda bulunan hayvan başı motifi ile uyum içinde yapılmaktadır (örneğin kat. no.23; Resim 263). Kının ağzı ise gösterişli bir şekilde süslenmiş olabilir. Üzerine telkâri tekniğiyle bir ağ yapılır, bazen de bu ağların üzerine mercan kakma konulur. Genellikle yirmi dört mercan uygulanmaktadır. Aralarında bitkisel, geometrik, soyut süslemeler görülmektedir (örneğin kat. no.6; Resim 264). Bir kının metal parçalarında (ağız ve çamurluk, bazen boydan boya) telkâri, kakma, kazıma, kabartma ve savat tekniğiyle yapılmış geometrik motifler (çokgenler, zikzak, benek, helezoni çizgiler vb.) görülebilir. Bu motifler bitkisel motiflerle birlikte kombine edilir (örneğin kat. no.6; Resim 245). Deri kınlarda da geometrik süslemelere rastlanmaktadır. Bu kınlar boydan boya deri ile kaplıdır, derinin altındaki ahşap iskelet üzerine oyma tekniğiyle yapılan geometrik (çizgiler, daireler) süslemeler vardır. Bu ahşap oymalar deri ile kaplandıktan sonra kabartma izlenimi vermektedir (örneğin kat. no.64; Resim 259). Kında kullanılan soyut motifler şunlardır: bulut, çintemâni, Mührü Süleyman yıldızı, tığ çeşitlemeleri. Bu motifler bitkisel ve geometrik motiflerin aralarında yerleşmektedir (örneğin kat no.44; Resim 257). Kınlar üzerinde bazen yazıt bulunmaktadır (örneğin Resim 256). Kınlarda figürlü süslemeler (ejderha ve balık başları) sadece kınların ucunda görülmektedir (örneğin kat. no.5; Resim 248). Kının ucu bazen de taç şeklinde düzenlenmektedir (örneğin kat no.47; Resim 454).

Yatağanlarda kullanılan süslemeler bitkisel, geometrik, soyut motifler, figür ve yazıt olarak çeşitlilik göstermektedir. Yatağanların namlu ve kınında bu süslemelerin

tümünün kullanıldığı ancak kabzalarda figür kullanılmadığı görülmektedir. Süslemeler standart şemalarla yapılır ve bundan dolayı standartlaşmanın var olduğu söylenebilir. Bu standartlaşma süsleme programına ilişkin bir tipoloji oluşturmamıza olanak sağlamıştır. Her tipin kendi içerisinde bir süsleme şeması vardır fakat ustanın ait olduğu geleneğe ve becerisine göre bu şemada ufak değişiklikler izlenebilmektedir. Yukarıdaki metinde yazılan tüm yatağanların genel özellikleri analiz bölümünde örneklendirecektir. Analizlere geçmeden önce Bosna-Hersek'in coğrafi özellikleri, tarihsel süreci, Bosna-Hersek kültüründe yatağanın kullanımı, üretimi, üretim merkezleri, atölyeleri ve yatağanı üreten zanaatkârlar / sanatkârlar hakkında bilgi verilmektedir.

3. BÖLÜM: BOSNA-HERSEK KÜLTÜRÜNDE YATAĞAN

Bu bölümün alt başlıklarında, yatağanların Bosna-Hersek'teki gelişimini anlamak amacıyla, Osmanlı İmparatorluğu hâkimiyeti öncesinde bölgede üretilen ve kullanılan kesici silahların tarihi ve gelişimi irdelenmiş; yatağanın Bosna-Hersek kültüründeki yeri, üretimi ve kullanımına ilişkin veriler ele alınmıştır.

3.1. BOSNA-HERSEK'TE OSMANLI DÖNEMİNDEN ÖNCE KESİCİ SİLAH ÜRETİMİ VE KULLANIMI

Bosna-Hersek jeopolitik konumu ve zengin doğal kaynaklarından dolayı tarihte çok kez savaşlara sahne olmuş ve göç alıp vermiştir. Bunun sonucu olarak Bosna-Hersek kültüründe İliryalılar[10], Yunanlılar, Romalılar, Gotlar, Bizanslılar, Avarlar, Slavlar, Almanlar, Bulgarlar, Hırvatlar, Sırplar, Macarlar, Türkler, İspanya Yahudileri ve Avusturyalılar gibi pek çok kültürün etkisi görülebilmektedir (İmamović, 1999, s.15; Besler, 1988-89). Jeopolitik konumu nedeniyle Neolitik dönem itibariyle tehditlere açık olan Bosna-Hersek'te silah üretimi ve silah ticareti milattan önceki dönemlere dayanmaktadır. Saraybosna yakınındaki Butmir'de yapılan arkeolojik çalışmalar Neolitik döneminde silah üretimine ilişkin veriler sunmaktadır (Draganović vd., 1998, s. 79). Orta ve Batı Bosna'da madencilik merkezlerinin yakınlarında İliryalılar'ın silah üretim atölyeleri bulunmaktadır (İmamović, 1999, s. 15; Draganović vd., 1998, s. 86). Paleolitik Dönemden itibaren (yaklaşık M.Ö. 10.000) Balkanlar ile İtalya, yani antik Roma'nın ortaya çıktığı bölge arasında belirgin bir ticaret bağlantısı olmuştur. Bosna-Hersek topraklarında bulunan Neretva, Bosna, Una, Vrbas ve Drina Nehirleri'nin vadilerinin ticari ve askeri antik yollar olarak kullanıldığı bilinmektedir. Bu şekilde, Hersek ve Bosna'nın iç kısımlarına, çoğu seramik olmak üzere çok sayıda ticari ürün gelmiştir. İtalya ile ticaret Tunç Çağı'na (M.Ö. 13. ve 11. yüzyıllar) kadar devam etmiştir. En yoğun ticaret dönemi, M.Ö. VIII. yüzyılda, Yunan gemilerinin Neretva, Trebišnjica ve Drina vadilerinden çeşitli malzemeleri taşıdığı Güney İtalya'daki Yunan

[10] Iliryalılar (Yunanca Ἰλλυριοί, Illyrioí, Latin Illyrie), taş çağından Tunç Çağı'na geçiş döneminde Balkan Yarımadası'nda ve orta Podunavlje bölgesinde, güneyde Makedonya ve Epirüs, doğuda Drinave Tara nehirlerinin kıyıları, batıda Adriyatik'e ve Euganea bölgesi, Padua ovası, kuzeyde Çek, Avusturya ve Karpatların kapladığı alana yerleşmişlerdir. İliryalılar, Hallstatt kültürünün sahipleri Kavkaz'dan menşelidir (Draganović vd., 1998, s. 86).

kolonilerinin gelişmesiyle başlamıştır. Buna karşılık İliryalılar hayvancılık ürünleri ve bazı cevherleri pazara sunmuştur. Apenin ve Balkan yarımadaları tarih öncesi gelişim sürecinde ekonomik ve kültürel olarak tamamlanmıştır. Güneydoğu İlirya Bölgesi'ndeki ticaretin gelişmesine paralel olarak (Arnavutluk'ta Neretva'dan Voyuša'ya kadar), ilk İlirya kabile topluluğu, Yunan *polis*ini model alınarak oluşturuldu. Bu topluluk, M.Ö. 4. yüzyılın başlarında ilk İlirya devleti haline gelecektir (İmamović, 1999, s. 17). İliryalıların kullandığı silahlar arasında SİCA olarak isimlendirilen dış bükey kavisli bir kılıç bulunmaktadır. Bosna-Hersek Bölgesi'nde M.S. 6 - 476 yılları arasında Roma İmparatorluğu hakimiyet dönemidir. Bu dönemde kullanılan ve üretilen silahların Romalıların kullandığı silahlarla aynı olduğu tespit edilmiştir (Marijanović vd., 1988, s.45).

Slavların M.S. 7. yüzyılda Balkanlar'a yerleştikleri erken dönemde henüz sistemli bir ordularının olmayışı nedeniyle askeri donanımları ve kullandıkları silahlara ilişkin bilgimiz sınırlıdır. Bölgede yapılan arkeolojik çalışmalarda mızrak, kalkan, balta, sapan, ahşap yay ve ok gibi çeşitli malzemeler bulunmuş ve yetersiz olmakla birlikte fikir veren veriler sunmuştur (Marijanović vd., 1988, s.45). M.S. 7. yüzyıldan 12. yüzyıla kadar geçen sürede bu silahların geliştiği ve değiştiği görülebilmektedir. 12. yüzyılın ilk yarısına kadar Slavların kullandığı silahlarda Frenk atölyelerinde (özellikle Karolenj zamanından itibaren), Normanların ve güneyden gelen Bizans atölyelerinin etkileri görülmektedir (Marijanović vd., 1988, s.46). Örneğin Bosna- Hersek'te bulunan Mogorjelo'da ve Rudići'de 9. yüzyıla ait mezarların arkeolojik kazılarında ortaya çıkan kılıç ve mızrakların Frenk atölyelerinde yapıldığına veya Frenk üslubunda çalışan yerel atölyelerden çıktığı düşünülmektedir (Marijanović vd., 1988, s.45).

M.S. 12. yüzyılda Bosna'da köklü sosyal, siyasi ve iktisadi değişimler yaşanmış ve Bosna krallığa dönüşerek feodal sistemle idare edilmeye başlanmıştır (Malcolm,1994; Marijanović vd., 1988, s.45). Bosna siyasi ve ekonomik anlamda güçlenmesi, topraklarının genişlemesi neticesinde saldırı ve tehditlere açık hale gelmiştir. Bunun bir sonucu olarak Bosna'da artan talep üzerine silah üretimi önem kazanmış, aynı zamanda çevre ülkelerle silah ticareti yapılarak ithal silahlarla askeri donanımlarını kuvvetlendirmişlerdir. Zamanla yerel üretim merkezlerini geliştirmek için, dışarıdan

silah ustaları getirdiklerine ilişkin veriler bulunmaktadır. Bosnalı asilzadeler ve hükümdarlar yabancı silah ustalarını ülkeye davet etmiş, buradaki yerel ustaların eğitimine katkı sağlamıştır. Aynı zamanda yerel ustaları da yurtdışına göndermişlerdir. Bu ustalar gittikleri üretim merkezlerinde öğrendikleri yapım tekniklerini ve kullanılan süslemeleri, geri döndüklerinde yerel üretimde uygulamaya başlamışlardır. Ragusa ve çevresindeki Dalmaçyalı silah ustaları ve kuyumcuların 12. yüzyıl itibariyle Bosna'ya geldikleri ve silah üretiminde çalıştıkları bilinmektedir (Karamehmedović, 1980, s.12). 14. yüzyıldan sonra Bosna'da madencilik gelişmeye başlamıştır (Marijanović vd., 1988, s.45). Hükümdar Stjepan II Kotromanić'in (1324- ö.1353) davetiyle Saksonlar[11] maden ocaklarında çalışmak üzere Bosna'ya gelmiştir (Besler, 1988-89, s.129-131). Maden ocakları Dubrovniklilerin[12] de ilgisini çekmiş, çok sayıda Dubrovnikli bu bölgeye gelip yerleşmiştir (Basler,1988-89, s.129-131; İmamović, 1999, s.16; Karamehmedović, 1980, s.141; Bejtić, 1956, s.40). Bununla birlikte bu göçler ile gelen ustaların buradaki silah üretimine katkıda bulunduğu söylenebilir. Hum (Hersek bölgesi) hükümdarı Stjepan Vukčić Kosača'nın (1404- 1466) daveti üzerine 1456 yılında Slovenya Celje kontu Ulrich (1406-1456) top döküm ustası olan Nurembergli Jörg'ü[13] göndermiştir. Jörg, birkaç sene sonra Fatih Sultan Mehmet'in (1432-1481) maaşlı hizmetine girmiştir (Petrović, 1973, s.68-77; Ayduz, 1998, s. 818-819). Ayrıca, 15. Yüzyılda Bosna'da silah üretimi büyümüş ve gelişmiş, ustalar ün kazanmıştır. Bundan dolayı Dubrovnikliler büyük topların üretimi için Bosnalı ustaları ülkelerine çağırmışlardır (Marijanović vd., 1988, s.48). Bosna'da silah üretiminin ünlenmesinin en önemli göstergelerinden birisi de Bosna'ya özgü olan Bosna kılıcının ortaya çıkmasıdır. Petrović, Dubrovnik arşivlerinde yaptığı araştırmada 1419 tarihli bir belgede "*spada İ de Bosna*" (Bosna kılıcı) isimli bir silahtan bahsedildiğini kaydetmiştir (Petrović, 1973, s.68-77). Bir yerin kendine özgü bir tip üretmesi o bölgede artan talebi ve üretim kabiliyetinin arttığını göstermesi açısından önemlidir. Fišković ise kendi araştırmasında Bosna'daki 15. yüzyıl silah üretiminin bölgeye özgü silah tipini oluşturduğunu ve

[11] Alman kabilelerinden olan Saksonlar maden çıkartma ve işleme tekniklerinde çok ünlüdür. 13. yüzyılın sonu ve 14. yüzyılın başında maden çıkartmak için Bosna'ya gelmişlerdir. Bosna'nın bilinen tüm maden ocaklarının etrafına yerleşmişlerdir.

[12] Dubrovnik Cumhuriyeti (1358-1808), Akdeniz bölgesinde önemli bir stratejik noktada bulunduğundan kültür ve ticaret konularında önemli rol oynamıştır. Batı ülkelerinden Balkan'a doğru gelen ürünlerin çoğu Dubrovnik limandan aktarımlı gelmiştir (Šunjić, 1996).

[13] Yerg, (Hersek Stjepan Vukčić Kosača için çalışmıştır) top dökümü yapan bir ustadır. (Petrović, 1973, s.68-77). Aynı ustanın Papa Sixtus IV ve Fatih Sultan Mehmet için çalıştığı bilinmektedir. (İmamović, 1999, s. 45).

Bosna üslubunun geliştiğini söylemektedir (Fišković, 1949, s.17). Bu dönemde yaşamış ve çalışmış ustaların Buljani'de ve Vlasenica'da (Mršići köyü) bulunan mezar taşlarında (stećci) unvanının (demirci ustası veya kuyumcu ustası olduğu) yazılı olduğu görülmektedir (Karamehmedović, 1980, s.13). Draganović'e göre Bosna Krallığı'nın silah üretim merkezi Fojnica'da bulunmaktadır. Fojnica'daki bu silahların hem yerli askerlerin ihtiyacını karşılamak için, hem de Dubrovnik ve günümüzdeki Arnavutluk bölgesine ihraç edildiğini söylemektedir. Fojnica'nın etrafındaki köyler isimlerini bu imalathanelerde üretilen malzemelerden almıştır. Örneğin: Kopljari (Mızraklılar), Štitari (Zırhçılar), Kopljevići (Mızraklılar) vb. gibi. (Draganović vd., 1998, s. 665- 666).

15. yüzyılda Bosna'nın Dubrovnik'le kültürel bağlantıları yoğun bir şekilde devam etmiştir. Dubrovnikli ve Bosnalı ustalar karşılıklı olarak alışveriş yapmışlar, birbirlerinin eğitimlerine (silah üretimi konusunda) destek vermişlerdir. Örneğin Bosna'da bozulan silahlar tamir için Dubrovnik'e gönderilmiştir (Petrović, 1973, s.68; Karamehmedović, 1980, s.12). Bosna'ya Dubrovnik'ten ustalar giderken, Bosna'dan da yerli ustalar da Dubrovnik, Split ve Zadar'daki üretim merkezlerine çalışmaya gitmişler, oralarda öğrendikleri teknikleri ülkelerine geri döndüklerinde uygulamışlardır (Petrović, 1973, s.68-77; Karamehmedović, 1980, s.12). Dubrovnik'te çalışan ustaların kökenlerinin farklı olduğu bilinmektedir. Örneğin Petrović'e göre 14. yüzyılda Dubrovnik'te dokuz kılıç ustası çalışmıştır. Bunlardan iki tanesi Venedikli, iki tanesi Yunanlı, bir tanesi Kotorlu[14], bir tanesi Barlı ve üçü Dubrovniklidir (Petrović, 1973, s.68-77). Farklı kökenlerden gelen ustaların Bosna el sanatları üzerinde etki bıraktığı gözlemlenmiştir. Bosna Krallığı mücevherleri, kumaşları ve süslü silahları Dubrovnik'ten, ithal etmiştir[15]. Aynı zamanda Bosnalı feodal beylerin özellikle 15. yüzyılda Dubrovnik ile güçlü ilişkiler kurduğu ve Dubrovnik'i güvence olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Öyle ki Bosna bir savaş tehdidi ile karşılaştığında değerli mücevherleri ve kıymetli eşyalarını korumak amacıyla emaneten Dubrovnik'e gönderdiği bilinmektedir (Karamehmedović, 1980, s.14-18).

[14] Kotor o dönemde Venedik'in hegemonyası altındadır.

[15] Dubrovnik, kuyumculuk, el sanatları ve zanaatları konusunda gelişmiş bir merkezdir. (Karamehmedović, 1980, s.14-18).

Bosna Dubrovnik, Venedik, İtalya, Macaristan vb. gibi ülkelerle kültürel ve ticari ilişkiler kurmuş ve bu ülkelerle karşılıklı silah alışverişinde bulunmuştur (Šunjić, 1996, s.24-26). Dubrovnik, Venedik ve Macaristan'dan ithal edilen silahların aynılarının yerel atölyelerde de üretilmiş olduğu görülmektedir. Bosna hükümdarı Ban Stjepan II Kotromanić (1314-1353) ile Dalmaçya (Trogir şehri) asilzadelerinden Danilo Vitturi (Trogir piskoposu Lampridije Vitturi'nin kardeşi) arasında 1339 yılında ticari anlaşma imzalanmıştır. 1343 yılında Ban Stjepan'ın Venedik Cumhuriyeti'nden silah (yüz kalkan, iki yüz kask, otuz tatar yayı) siparişi verdiği bilinmektedir (Šunjić, 1996, s.24-26). Bunun yanı sıra arkeolojik buluntular da bu ülkeler arasındaki silah alışverişini doğrulamaktadır. Örneğin 14. yüzyılda Bosna'nın başkenti olan Bobovac'ta bulunan süslü kılıçlarla Dubrovnik, Venedik, Macaristan'da kullanılan kılıçlar birbirine benzemektedir (Petrović, 1973, s. 40; Marijanović vd., 1988, s.49). Bosna-Hersek'teki koleksiyonlarda ve müzelerde bulunan bu silahlar, 12.-16. yüzyıla tarihlendirilen mezar taşlarında (Stećci), Hrvoje'nin "Glagolitik Misal" *(Missale Glagoliticum Hervoiae ducis Spalatensis)*[16] adlı kitabında (1403- 1404) (Resim 60). Bosna Krallığı'nın (1377-1462) mühürlerinde ve sikkelerinde de görülebilmektedir (Marijanović vd., 1988, s.49). Ancak bu kaynaklarda görülen kesici silahların namluları kavisli değil düzdür. Petrović, bu bilgilerden yola çıkarak 12. yüzyıldan 15. yüzyıla kadar Bosna'da üretilen ve kullanılan silahların Orta ve Batı Avrupa'da kullanılan silahlarla aynı olduğunu söylemektedir (1973, s. 40).

Kavisli namlulu silahların Balkanlardaki en erken örneği ve prototipi, M. Ö. 8-4. yüzyıllar arasına tarihlendirilen İlir-Kelt-Iapydeslere ait bir mezar buluntusu olan eğri tek ağız namlulu bir kılıçtır (Draganović vd., 1998, s. 79). Ancak tek buluntu olması sebebiyle, istisna olarak kabul edilmektedir. Dubrovnik arşivinde yer alan, 14. yüzyıl belgelerindeki (ticari belgeler, vasiyetname, vb.) kayıtlara göre, kavisli namlulu silahlar, Balkanlarda Osmanlı İmparatorluğu'nun hâkimiyetine girmesiyle görülmeye başlanmıştır (Petrović, 1973, s. 35). Bu belgelerde kayıtlı olan silahların namlusu kavisli olup, Osmanlı/Türk silahı (*Turski Simitar, Turska Sablja, Unam Scimitarriam Turcinam*, ya da *Kavisli Türk Kılıcı*) olarak adlandırılmıştır (Petrović, 1973, s. 35).

[16] Hrvoje'nin Glagolitik Kodeksi litürjik el yazması 96 minyatür ve 380 baş harfi içerir. Bu kitap (1403-1404) Butko adlı usta tarafından Bosna dükü Hrvoje Vukčić Hrvatinić için yazılmıştır. Erişim: http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=26530.

Zamanla Osmanlı kültürü Bosna silahları üzerinde daha etkili olmuştur. Örneğin *kord* bıçağı, Dubrovnik'te düz namlulu olarak üretilirken, Osmanlı İmparatorluğu'nun hâkimiyetinde olan Bosna'da aynı bıçağın namlusu kavisli olarak biçimlendirilmiştir (Petrović, 1973, s. 40). 14. yüzyıl arşiv belgelerinin yanı sıra, Bosna-Hersek'in komşusu Sırbistan'daki Dečani Manastırı'nda duvar resimlerinde (yıl 1350) kavisli namlulu silahların işlendiği görülmektedir (Petrović, 1973, s.40). Dubrovnik arşivlerindeki belgelerde bahsedilen kavisli kılıçların yatağan olma olasılığı da göz ardı edilmemelidir çünkü o dönemde silah terminolojisi tam olarak bilinmemektedir. Slav dillerinde yazılmış belgelerde kullanılan terimler betime dayalı olarak ortaya çıkmıştır. 20. yüzyılda dahi farklı ya da hatalı terminolojilerin kullanıldığı bilinmektedir. Örneğin Bosna-Hersek Milli Müzesi'nde bulunan yatağanların çoğu envanter defterlerine "hançer" veya "uzun bıçak" (B. dugi noz) olarak kaydedilmiştir. Arşiv belgeleri ve duvar resimleri yatağanların diğer Osmanlı silahlarıyla birlikte 14.-

15. yüzyıldan itibaren Bosna-Hersek kültüründe yer aldığını göstermektedir. Beş yüz yıl boyunca yatağanlar hafiflikleri, kolay ve etkili kullanımları nedeniyle kesici silah olarak tercih edilmeye devam etmiş, süslemeleri nedeniyle de günlük yaşamda ve törensel kıyafetlerde aksesuar olarak da önem kazanmıştır.

3.2. BOSNA-HERSEK KÜLTÜRÜNDE YATAĞANIN KULLANIMI

Johnson (1842) *Nuces Philosophicae* adlı kitabında yatağan silahının anlamının ne olduğunu tartışmaya açmıştır. Yatağanın tek bir terimle tam olarak tanımlanamayacağını söylemektedir. Tek bir kelime nesnenin tam olarak anlamını açıklayamaz demiştir. Buna ilişkin şöyle bir örnek vermiştir: yatağanın bir kesici silah türü, bir kılıç, bir Türk kılıcı, Türklerin kullanıldığı bir savaş aracı olduğu bilinmektedir. Fakat bir masa üzerine bütün kesici silahlar konulduğunda hangisinin yatağan olduğunu söyleyemeyiz. Ancak yatağanın özellikleri hakkında bir bilgi verilirse yatağan diğer kesici silahlardan kolayca ayırt edilebilir. Bir nesnenin görsel özelliklerini somut değerler üzerinde anlatmak daha kolaydır. Fakat nesnenin soyut anlamı kültürden kültüre, kişiden kişiye değişmektedir. Yatağan kelimesinin kültür içinde anlamının ne olduğunu Johnson şu cümle ile dile getirmektedir.

> "*İngiliz kültürü için kılıç ne kadar önemli ise, Türk kültürü için de yatağan o kadar önemlidir"* (Johnson, 1842, s.308-315).

Yatağanın kullanımı ve üretimi Osmanlıların (14.-15. yüzyıl) Bosna-Hersek'i idaresi altına almasıyla birlikte bir kültür geçişine neden olmuştur. (Ćurčić, 1926; Bejtić, 1956; Marijanović vd., 1988, s.45; Borčić, 2012; Bošković, 2007; Muftarević, 2014; Rajković, 1954; Šercer, 1975; Petrović,1956). Osmanlı kültürünün Bosna-Hersek kültürünü etki altına almasıyla birlikte yatağanın yukarıda bahsedilen soyut ve somut anlamları bütünleşmiştir.

Farklı araştırmalarda ve görsel kaynaklarda görüldüğü gibi yatağan Osmanlı Döneminde Anadolu ve Balkanlar'da çok kullanılan kesici bir silah türüdür. Bu konu ile ilgili farklı araştırmalardaki verilere göre Osmanlı Döneminden (1463-1878) beri Bosna-Hersek'te askerlerin donanımında yatağanın yanında yay, ok, mızrak, meç, kılıç, topuz, kalkan, hançer, Dalmaçya *schiavona* kılıcı gibi silahların kullanıldığı bilinmektedir (İmamović, 1999, s.34; Ćurčić,1926; Bejtić, 1956). Bošković (2007) bu donanımı şöyle anlatmıştır:

> "*Türk yatağanı, bıçak, tabanca, palaska ve madeni göğüs süsleri Bosna'da erkeklerin geleneksel kıyafetlerinin bir parçasıdır (*Bošković, 2007, s.33).

Bosna-Hersek kültüründe yatağana diğer kesici silahlardan daha fazla önem verildiği farklı kaynaklarda görülmektedir. Bu toplumun beğenisiyle ya da kullanım alanlarıyla (savaşta, günlük ve sosyal hayatta, törenlerde, dilde, kıyafette, diplomatik ilişkilerde, pazarda) ilişkilendirilebilir. Bosna-Hersek kültürüne bakıldığında toplumun yatağanın parçaları arasında en çok kabza kısmını önemsediği görülmektedir. Bundan yola çıkarak yatağanın namlusunun biçimi kabzaya göre ikinci planda kalmıştır. Kabza ve onun biçimi, kabzanın süslemeye elverişli oluşu ve mücevher gibi kullanılması bu silahın benimsenmesini kolaylaştırmıştır. Yatağanın namlusu ise Bosna-Hersek kültüründe (gelenek, siyasi ve iktisadi durumdan, coğrafik konumundan ve etnografı etkileşimden dolayı) değişim geçirmiştir. Bu sebeple kullanılan ve üretilen yatağanlar namlu biçimine

göre çeşitlidir: 1. tipik[17] şekillere sahip olanlar; 2. eklektik[18] şekillere sahip olanlar. Buna bağlı olarak her yatağan çeşitli adlarla nitelendirilmiştir. Örneğin, namlusu eğri, içbükey veya dışbükey ağızlı ise *Krivac* (*T. Eğri*), düz namlulu ise *Pravac* (T. düz) olarak isimlendirilmiştir (Bošković, 2007, s.67). Yatağan bazen *hançer* veya *uzun bıçak (B. dugi noz*) olarak da adlandırılmıştır (Rajković, 1954, s.55). Bu yatağanın değişiminde kullanım amacı da önemli rol oynamaktadır. Bu kültürde tören amaçlı ve savaş amaçlı olmak üzere iki çeşit kullanımı görülmektedir. Savaşçıların günlük hayatta bile ayrılamadığı gurur kaynağı olan yatağan bir aksesuar haline gelmiş ve kullanımına devam edilmiştir. Genellikle savaşta kullanılan yatağanların biçimi ve süslemesi törenlerde kullanılan yatağanların biçimi ve süslemesinden farklıdır. Yatağanların özelliklerine bakarak savaş ve törensel ayrımı yapılabilir. Törenlerde kullanılan yatağanlar kıyafetin aksesuarı olarak kullandığı zaman, namlusu kılıfta bulunmaktadır. Bundan dolayı kabzası ön plana çıkmakta, estetik olarak bu bölüme daha çok önem verilmektedir. Yatağanın kabzası mücevher gibi değerli malzemeler (altın, gümüş, mercan, cam vb.) kullanılarak, farklı süsleme teknikleriyle (telkâri, granülasyon, savat, kakma, yüksek kabarta vb.) işlenmiştir. Silahın ihtişamı öne çıkan süslemeleriyle kabzada yoğunlaşmıştır. Törensel yatağanların bazılarının namlusu önemini kaybetmiştir. Bundan dolayı eklektik yatağanlar ortaya çıkmıştır. Fakat bu bir kural değildir. Bazı törensel yatağanların namluları tipik savaş yatağanının namlusu gibidir. Bazı örneklerin üzerinde değerli malzemelerden (altın, gümüş) yapılmış süslemeler bulunmaktadır. Saldırı ve savunma amaçlı kullanılan yatağanın şekli, kalitesi, ağırlığı, süslemesi orantılı olmalıdır. Yüksek kalitede, güçlü, sert, hafif, elastik malzemelerden yapılmış olması gerekir. Süslemesi sade olmalıdır. Yatağanın kabzasında bulunan kakma, telkâri, kabartma tekniğiyle yapılan süslemeler kabzanın avuca oturmasını önlemektedir. Bu nedenle savaşta kullanılan yatağanın kabzasının kullanımı rahat olmalı, hiçbir çıkıntısı bulunmamalıdır. Yatağan ustası yeteneklerini ve teknolojiyi kullanarak askerin rahat kullanabileceği yatağanlar üretmeli ve onun gücünü artırmalıdır. Savaşlarda genellikle tipik yatağan kullanılmaktadır. Çünkü içbükey biçimli yatağanın performansı değişik olup, darbe sırasında ağızdan uca doğru hareket

[17] Yatağan, iki kulaklı kabzası olan ve genellikle tek ağızlı, içbükey eğri, uca yakın bölümü ise hafif dışbükey namlulu bir silahtır; standart uzunluğu 40cm-100cm'dir;

[18] Farklı kesici silahların parçalarından yararlanıp yatağanın kabzasına birleştirdikten sonra yatağan adı altında kullanılan silahlardır; bu silahların genel özellikleri şunlardır: namlusu düz veya dışbükeydir,iki tarafı keskindir, uzunluğu ise kırk santimetreden küçüktür.

etmektedir. İçbükey yatağanlar şeklinden dolayı darbe sırasında ilk önce cismi yarar, daha sonra cismi keser. Bu biçimin etkisiyle ve namlu sırtından sağlanan ağırlıkla darbe gücü namlunun ön kısmında toplanmış ve böylece yatağan yarma etkisi yapan vuruşlarda tesirli hale gelmiştir (Yaşar, 2009, s.29). Yatağanın namlusunun üzerindeki kan olukları yarmanın etkisini kolaylaştırır, vakum oluşmasını önler, hareketin hızını güçlendirir. Üzerinde kan oluğu bulunmayan yatağanların performansı ise farklıdır. Bu tür yatağanların üzerinde kan oluğu olmadığından yarmanın etkisi zorlaşır, vakum oluşur, hareketteki hız yavaşlar ve bu nedenle savaşta çok tercih edilmezler.

Bosna-Hersek toplumu yatağanın kutsal bir güce sahip olduğuna inandığı için öncelikli olarak savaşta silah, folklorda bir tılsım, mücevher, iyileştirici ve koruyucu unsurlar olarak kullanmıştır. Yatağanın kutsallığı, üzerinde bulunan süslemelerden (yazıt, damga, sembolik ve diğer motifler) gelmektedir. Süslemelerde bulunan dualaların, deyimlerin, sembolik motiflerin ve kahraman isimlerinin yatağanı kullanan kişiyi yaralanmadan ve ölümden koruduğuna ve iyileştirdiğine inanılmaktadır. İyileştirme ve doğum sırasında şu şekilde kullanılmaktadır: yatağan suya bırakılır, bu suyun şifalı olduğuna inanılır ve hastaya içirilerek hastanın iyi olacağı düşünülür. Ölüm halinde kullanım şekli ise şöyledir: gömülmeden önce ölen kişinin üzerine yatağan konulur, yatağanın ölen kişiyi kötü ruhlardan koruyacağına inanılır ve aynı zamanda cenazenin şişmesi önlenir. Yukarıdaki anlatılanlara bakılarak yatağana mucizevi özellikler atfedilmektedir. Üzerinde bulunan yazıtların, süslemelerin ve sembollerin bu atıfla destek olduğu söylenebilir (Jusić, 2012, s.23). Bu süslemeler aynı zamanda kişinin makamını ve unvanını, bazen de zenginliğini belirttiği için yatağan günlük hayatta kullanılan saygınlık sembolüdür. Bosna-Hersek kültüründe savaşta cesaretin, törenlerde rütbe ve prestijin sembolü olan yatağanın başka kullanım amaçları da vardır.

Yatağan'a saygı ve şeref[19] sembolü olarak bakıldığında Bosna-Hersek ve diğer Balkan ülkelerinin kültürlerinde yatağanların diplomatik ilişkileri kuvvetlendirmek amacıyla birer diplomatik hediye olarak da kullanıldığı görülmektedir. Aslında, yatağan Osmanlı sarayında da hediye olarak kullanılmaktadır. Osmanlı Devlet Arşivlerinde bulunan

[19] Kılıç aynı zamanda bir şeref simgesidir. Hükümdarlar birbirlerine ve başarılı komutanlarına kılıç hediye etmişler, dahası bu kılıcı onurlandırdıkları kişinin beline kimi zaman kendi elleriyle bağlamışlardır (Acar, 2012).

belgelerde (HAT, kutu: 11, gömlek: 390, 1203/1788-89 tarihli belge; HAT, kutu: 18, gömlek: 816, 1203/1788-89 tarihli belge; HAT, kutu: 19, gömlek: 856, 1203/1788-89 tarihli belge vb.) yatağanın bu amaçla kullanıldığı görülmektedir. Bu belgelerde I. Abdülhamid'in kaymakam Cezayir Paşa'ya Kaptan Paşaya hediye etmesi için kabzası değerli taşlarla süslü olan bir yatağan gönderdiği yazılmaktadır. Bu gibi örneklere sıklıkla rastlanmaktadır. Fransisken rahibi Fra Grga Martić[20] Kreševo Fransisken Manastırında bulunan yatağan koleksiyonunu toplamıştır.

Yazdığı eserlerde yatağandan sıkça hayranlıkla bahsetmiştir. Öğreneğin *Osvetnici* adlı kitabında yatağandan şöyle söz etmiştir "*... Karadağlılar asil ve öfkeli yatağan ile tüm Türkler 'in hücumuna karşı koymuşlar ve yatağan sayesinde hayatta kalmışlardır...*" Fra Grga tarafından Josip Ban Jelačić'e[21] diplomatik ve dostluk ilişkilerini kuvvetlendirmek amacıyla yatağan gönderilmiştir (Resim 59.) Bu gibi hediyeler sembolik anlam taşımaktadır. Hediye edilen yatağanın kabzası beyaz kemikten yapılmıştır. Kulaklarının arasından geçen kabza zıhında MARTİĆ:1846: BOO yazılıdır. Bosna'da üretilmiş olduğu bilinmektedir. Yatağanın namlusu bir Avrupa kılıcından sökülerek bu yatağanda devşirme olarak kullanılmıştır. İki tarafı kesici, düzdür. Namlunun üzerinde Eski Ahit'ten Yakup'un oğlu Yusuf hakkında altı madalyon içerisinde on iki sahne düzenlenmiştir. Madalyonların altında Latince yazıtlar bulunur. Madalyonların ve yazıtların arasında barok üslubunda kıvrımlı dallar yer almaktadır. Namlusunda yaldız izleri görülmektedir. Yatağanın kını ahşap çerçeve üzerine galvanizli saç kaplıdır. Bu yatağan env.no. 018353 olarak Hırvatistan Tarih Müzesinde 'de bulunmaktadır (Bošković, 2007), (Resim 203-204). Bu hediyeye karşılık olarak Ban

[20] Osmanlı İmparatorluğu'nun Bosna-Hersek'teki son döneminde ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun başlangıç döneminde siyasi ve kültürel etkinliklerde aktif bir katılımcı olan Fra Grga Martić (1822-1905) Fransisken rahibi aynı zamanda yazar ve öğretmendir. Eğitime çok önem veren rahip, birkaç önemli kitap yazmıştır. 1858'de ilk Türkçe-Sırpça-Hırvatça sözlüğü hazırlamıştır. Bu sözlük yayınlanmamıştır. 1871'de *Početni Zemljopis za Katoličke učione u Bosni* adlı kitabı yayınlanmıştır. Fra Grga Martić Bosna-Hersek edebiyatında önemli bir yer tutmaktadır. *Osvetnici, Posvetnici, Zapamćenje, Boj na Kosovu 1389, Putovanje u Dubrovnik iz Kreševa god. 1882., Katolici uBugarskoj 1858., Katolici u Vlaškoj 1858., Katolici u Hercegovini 1860.* gibi kitapları yayınlanmıştır. Gençliğini Bosna'da, yanı sıra Hırvatistan ve Macaristan'da geçirmiş, orada da eğitim görüp, Bosna'yageri dönmüştür. Hayatının büyük bir kısmını orta Bosna'da bulunan Kreševo Fransisken Manastırı'nda geçirmiştir. Martić burada 1847'de bir okul açmıştır. Saraybosna'da da lise açmıştır. Siyasi hayatta aktif olan Martić *İlirya hareketinin* destekçisi olmuştur ve daha sonra Hırvatistan ve Bosna'nın birleşmesi için çalışmıştır. Erişim: https://www.bosnasrebrena.ba/node/242

[21] Kont Josip Ban Jelačić (1801-1859) Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na bağlı Hırvatistan eyalet valisi (*Ban*) idi. Slavonia ve Dalmaçya'nın da Banı idi. Ülkenin askeri, siyasi, sosyal-kültürel hayatında aktif rol oynamıştır.

Jelačić tarafından Fra Grga Marić'e başka bir yatağan hediye olarak gönderilmiştir. Hediye olarak gönderilen yatağan günümüzde Kreševo Fransisken Manastır Müzesi'nde muhafaza edilmektedir (Kat.no.64) (Resim 200). Bu yatağanın namlusunun sol tarafında bulunan eşkenar dörtgen çerçeve içinde Fra Grga Martić'in isminin baş harfleri F.G.M. yazılıdır. Yatağanın namlusunun sağ tarafında ise bir yılan figürü ve bu figürün kıvrımları arasında 1872 tarihi okunmaktadır. Yazıtlar Latin harfleriyle, altın tel kakma tekniğiyle işlenmiştir. Süslemelerin üslubundan dolayı manastır kuyumcularının veya yerel ustaların işi olduğu düşünülmüştür. Bu yatağanın büyük bir ihtimalle Ban Jelačić ve Fra Grga Marić arasında gizli mesaj taşıyan bir araç olduğu düşünülebilir. Yatağanın diplomatik hediye olarak kullanılması başka örneklerde de görülmektedir. Örneğin Sırbistan Belgrad Tarih Müzesi'nde bulunan 1810-11 tarihli env.no. OVO/3/2042 yatağan Kara Yorgi Petrović tarafından Nova Varoşlu D.Borisavljević'in atalarına hediye olarak verilmiştir (Ljubojević ve Bogdanović, 2011, s.85).

Aynı müzede hediye olarak verilen başka bir örnek env.no. OVO/9/2092 yatağandır. Bu yatağan Kiril alfabesiyle yazılan kitabesine göre Ban Lukić tarafından (24.VI.1937 yılında) Dr. Milan Stojadinović'e hediye olarak verilmiştir (Ljubojević ve Bogdanović, 2011, s.91) (Resim 256). Bu örnek, diplomatik hediyelerin Osmanlıların bu topraklardan ayrılmasından sonra da devam ettiğini göstermektedir. Bu uygulama bölgenin kültür belleğinde yatağanın ne kadar önemli olduğunun bir göstergesidir. Yatağanın Doğu'dan gelen bir silah olmasına karşın (Osmanlı motifleri ve dinsel sözlerle süslenmiş) gayrı-Müslümler tarafından bu kadar kabul görmesi ilgi çekicidir. Büyük bir olasılıkla yatağan bu insanlar üzerinde korku ve merakla karışık bir saygı yaratmıştır veya yatağanın sembolizm, süsleme, biçim, işçilik ve taşıdığı değerler açısından saygıdeğer bir silah olduğu anlaşılmaktadır.

Bosna-Hersek'te yatağanın manevi değeri önemli olduğundan miras olarak asırlarca korunmuş ve nesilden nesille aktarılmıştır. Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi'nde bulunan sicillerde ve evraklarda yatağan önemli bir miras olarak görülmektedir. Örneğin Abdullah'ın oğlu Osman'ın vasiyetnamesinde (M.1802) 1105 para değerinde *sırmalı kabzalı büyük bir yatağan* yazılıdır (Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi, Sicil 42, s.34). Bunun yanı sıra, Kapić Mehmed Başa'nın vasiyetnamesinde (M.1802) 480 para

değerinde *büyük bir yatağana* rastlanılmaktadır (Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi, Sicil 42, s.23). Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi'nde bulunan 27.04.1784 tarihli env.no. 1219 belgede bıçakçı Hacı Süleyman'ın vasiyetnamesinde bulunan eşyaların arasında 1200 akçe değerinde 5 yatağan, 770 akçe değerinde 54 adet pirinç bıçak (dökümlü), 480 akçe değerinde 83 adet çakı, 120 akçe değerinde iki bıçak, 600 akçe değerinde on iki muşambalı kın, 7250 akçe değerinde birkaç kın, 600 akçe değerinde yirmi bir adet başka tür kın, 360 akçe değerinde bıçak kını, 180 akçe değerinde kın, 100 akçe değerinde beş adet küçük bıçak bulunmaktadır. Malešić hacı Ahmed'in vasiyetnamesinde 100 para değerinde *siyah kın ile bir yatan* (*yatağan) bulunmaktadır (Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi, Sicil 42, s.63). Ali Bey'in (M.1802) vasiyetnamesinde 249 para değerinde ahşap veya boynuz kabzalı bir yatağan (*Crnosapac*) bulunmaktadır (Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi, Sicil 42, s.19). Hıristiyan Topuk İliya'nın mirasında da 53 para değerinde bir *yatağan bıçağı* vardır (Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi, Sicil 42, s.104). Bu gibi belgelerden yatağanların değerleri hakkında da bilgi edinmekteyiz.

Bosna-Hersek kültüründe yatağanın önemi ve yeri, yatağanın bu toplumda ne kadar kullanılıp kullanılmadığına bağlı olarak anlaşılabilir. Yatağan kullanımı toplumun çeşitli alanlarında farklı şekillerde görülmektedir. Günlük ve sosyal hayatta, törenlerde, diplomatik ilişkilerde (hediye olarak) iyileştirme aracı olarak ve savaşta silah olarak kullanılmıştır. Yatağanın farklı alanlardaki kullanımı araştırmalarda, belgelerde, şiirlerde, destanlarda ve görsel kaynaklarda görülebilir. Slav dillerinde yatağan ile ilgili kullanılan terimler de çeşitlidir. *Bjelosapac (*T. beyaz saplı/ kemikten*)*, *Bjeloušci* (T. beyaz kulaklı/kemikten), *Crnosapac (*T. *boynuz veya ahşap)*, *Mrki (*T. kara, *boynuz veya ahşap*), *Kara (*T. *boynuz veya ahşap), Drvenjač (*T. *ahşap), Srebrenjak (*T. gümüş), *Merdzanlija (T.* mercanlı) (Ćurčić, 1926, s.22; Bošković, 2007; Bejtić, 1956, s.53; Marijanović vd., 1988, s.12-13). Tüm yatağanlar için *Ljuti (T. kızgın*) sıfatı kullanılır (Ćurčić, 1926, s.22). Ren geyiğinin boynuzlarından yapılmış kabzalara sahip olan yatağanlara Bosna-Hersek kültüründe *Somli-noz*[22] denilir. Neticede, bir dilde bir nesneye bu kadar ad verilirse bu onun ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Bu terimler edebiyatta da sıklıkla tercih edilen ve kullanılan sözler olmuştur. Şiirlerde ve

[22] Boşnakça 'da ren geyiğine sob denilir, telaffuzdan dolayı sob kelimesi som kelimesine dönüşmüş ve som-li noz olmuştur (T. Ren geyiği boynuzundan yapılmış bıçak).

destanlarda yatağan sözcüğü sıklıkla kullanılmış, farklı sıfatlarla betimlenerek şöyle anlatılmıştır:

...belindeki tabanca,
onların arasında beyaz kulaklı bıçaklar,
*onların altında kara yatağanlar…(*Ćurčić, 1926, s. 22)

...Kızgın yatağan kemerde hazır bekliyor,
*yanında iki tabanca… (*Mažuranić ve Živančević, 1974, s.34*).*

... onunla birlikte kırk delikanlı vardı,
onların başlarında beyaz başlık,
*bellerinde kara yatağanlar… (*Hörman, 1976, s.420*)*

Bosna-Hersekli askerlerin kıyafetlerinin bir parçası olarak yatağan şiirlerde ve destanlarda şöyle anlatılmıştır:

"…ve (doru) atı donatmış:
semeri yüklemiş,
çelikten dizginlerle,
doru atın üzerine tabancaları (kuburlije) asmış,
ve kesenin altında kılıç inliyor,
kıyafetini giymiş,
ak silahlar kuşaklara bağlanmış,
silahlıkta (boş. silav) iki küçük tabanca,
onlar arasında ak hançer (yatağan),
omuzda ince, uzun ve parlak Dimişkili tabanca… „(boş. Dzeferdara)
(Ćurčić, 1926, s.1)

Bosna-Hersek kültüründe yatağanın kullanımı farklı kaynaklarda görülmektedir. Ancak en önemli kaynaklar görsel olanlardır. Bu görsel kaynakların çoğu 19. yüzyıla aittir. Avusturya-Macaristan'ın hakimiyeti altında Bosna-Hersek'te fotoğraf sanatı da önem kazanmıştır, buna bağlı olarak o dönemde çekilen fotoğraflarda yatağanın aksesuar olarak öne çıktığı görülmektedir. Bundan da yatağanın bu toplum için önemli bir nesne olduğu anlaşılmaktadır. Tausch W., Schadler A., Tomilinović S., Jellasca A., Landau, A. gibi fotoğrafçılar Bosna-Hersek'te insanların günlük hayatının bir parçası olan geleneksel kıyafetleri fotoğraflamışlardır. Bu fotoğraflarda erkek kıyafetlerinin

tamamlayıcı bir parçası olarak yatağanlar görülmektedir (Resim 31-39). Bu fotoğraflar bütün Avrupa'da kartpostal olarak kullanılmıştır. Aynı zamanda kartpostallarda görülen yatağanlar Bosna-Hersek'ten Avusturya'ya hükümet tarafından gönderilmiş ve müze/koleksiyonlara dahil edilmiştir (İmamović,1999, s.266-267). Kartpostallarda ve müzede/koleksiyonlarda bulunan yatağanların Avrupa'daki sanatçılara ilham verdiği ve sanat akımlarının (oryantalizm) bir parçası olduğu var sayılmaktadır. Ludwig Deutsch (1855-1935), Rudolf Weisse (1869–1930) ve Schödl Max (1834-1921) vb. gibi Avusturyalı oryantalist ressamların eserlerinde bulunan yatağanlar Bosna-Hersek'te kullanılan ve üretilen yatağanların aynısıdır (Resim 53-55). 19. yüzyıl sonu 20. yüzyıl başında yapılan sergilerde, müzelerde, koleksiyonlarda, kartpostallarda bulunan Bosna-Hersek yatağanları bu ressamlara esin kaynağı olmuştur. Bunun yanı sıra yerel ressamları da etkilemiştir. Fotoğraflardaki ayrıntıların aynısı Sırp realist ressam Paja Jovanović'in (1859-1957) eserlerinde de görülmektedir. Bu ressamın eserlerinde (*Kılıç Dansı*, *Sırp Göçü* ve *Eskrim, Savaşçı* vb.) yatağan önemli bir yer tutmaktadır. (Resim 27-30). Fakat 19. yüzyılda bölgede yaşayan ressamın ilhamı kartpostaldan ve fotoğraflardan değil çevresinden alıntılardır, yani o günün modasını sanatına yansıtmıştır.

Yatağanın, Avusturya-Macaristan Döneminde halk arasında kullanımının yasaklanmasına karşın askerler tarafından kullanılmasına izin verildiği görülmektedir. Richard Knötel'in (1857-1914) *Uniformenkunde* adlı askeri kostümler albümünde 1869-1888 yılları arasında Avusturya-Macaristan ordularında yatağanın silah olarak kullandığı görülmektedir (Resim 42-45). Aynı Albümde Dubrovnik (1780-1806), Dalmaçya ve Bosna-Hersek (1869-1888) askerlerininde yatağan kullandığı görülmektedir. Elgood (2009) ve Borčić (2012) kendi araştırmalarında Avusturya ordusunda 1869-1894 yıllarında yatağanın hançer adı altında kullanıldığını yazmaktadır (Elgood, 2009; Borčić, 2012, s. 15). 19. yüzyılda yatağanın diğer Avrupa ülkelerinde de kullanıldığı görülmektedir. Fransa kendi ordularında yatağanı kullanmıştır. Yatağan, 19. yüzyılda Fransa Varsay atölyelerinde *coutelas oriental* adı altında üretilmiştir (Borčić, 2012, s. 15). Fransa'da da oryantalist ressamlar Jean Discart'ın (1856-1944) ve Jean-Léon Gérôme'in (1824–1904) tablolarında yatağan önemli bir öğe olarak vurgulanmıştır (Resim 57-58).

20. yüzyılda yatağan sadece folklorik bir öge olarak kullanılmıştır. Bu nedenle yalınızca kişiye özel üretimler yapılmıştır. Meneghelio Dinčić'in[23] *Yugoslav Halk Kostümü Albümü* ve Nikola Arsenović'in[24] *Halk Kostümleri Albümündeki* resimlerde Bosna-Hersek, Dalmaçya, Sırbistan, Hırvatistan, Karadağ, Arnavutluk, Kosova folklorunda yatağanın önemli rol oynadığı görülmektedir (Resim 40, 41, 46, 47). Geleneksel kıyafetlerin aksesuarı olarak kullanılan yatağan, günümüzde Dalmaçya'daki Sinj Halka (*Sinjski Alkari)* Festivali'nde silahşorların üzerinde görülmektedir. Sinj Halka (*Sinjski Alkari)* Festivali üç yüz yıldır geleneksel olarak yapılmaktadır. Festivale katılan yarışmacılar geleneksel kıyafetleri giyinip, yatağan kuşanır. Sinj Halka, UNESCO tarafından kültürel miras olarak ilan edilmiştir ("Sinjska Alka", 2019), bununla birlikte kıyafetin bir parçası olan yatağan da koruma altında alınmıştır (Resim 50-52). Yatağan, Bosna-Hersek kültüründe günümüzde sadece sanat eseri olarak, koleksiyonlarda ve müzelerde sergilenmektedir.

Resim 27. Jovanović, P. (1859-1957). Eskrim (Resim). Erişim: 15 Mayıs 2018, pajajovanovic.wordpress.com

[23] Meneghelio Dinčić (1876-1944), Hırvat ressam.
[24] Nikola Arsenović (1823-1887), Sırp ressam.

Resim 28. Jovanović, P. (1859-1957). *Kılıç Dansı* (resim). Erişim: 15 Mayıs 2018, https://www.wikiart.org/en/paja-jovanovic/the-sword-dance-or-fencing-game-1890

Resim 29. Jovanović, P. (1859-1957). *Sırp Göçü* (resim). Erişim: 15 Mayıs 2018, https://www.ancientsculpturegallery.com/seoba-srba-serbian-migrations-by-paja-jovanovic-1896.html

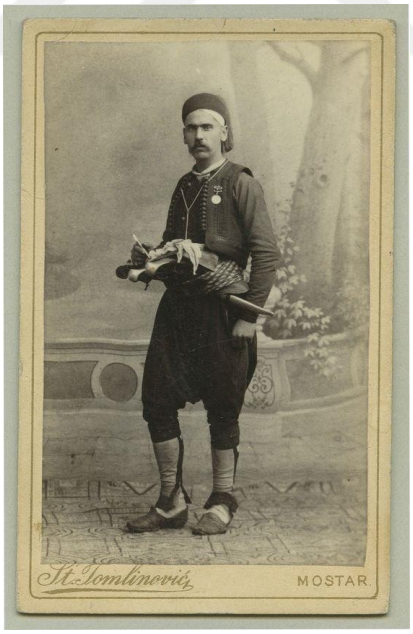
Resim 30. Jovanović, P. (1859-1957). Arnavut (Resim). Erişim: 15 Mayıs 2018, www.quora.com

Resim 31. Tausch, W. (1910-1950). Saraybosna Kent müzesinde bulunan env.no.6966 Müslüman kıyafeti giyen bir adam portresi (kartpostal). Erişim: 16 Mayıs 2018, https://gams.uni-graz.at/o:vase.2472

Resim 32. Schadler, A. (1888-1912). Saraybosna Tarih Arşivinde bulunan env.no. ZF-1030 Nurudžbeg Žahirović'in portresi (fotoğraf). Erişim: 16 Mayıs 2018, https://gams.uni-graz.at/o:vase.2171

Resim 33. Tomlinović, S. (1895-1918). Avusturya Halk Hayatı ve Halk Sanatı Müzesinde bulunan env.no. ÖMV/pos/720 nolu Hersekli (Mostar) kentsel giysili bir adamın stüdyo portresi (kartpostal). Erişim: 16 Mayıs 2018, https://gams.uni-graz.at/o:vase.2735

Resim 34. Tomlinović, S. (1895-1918). Avusturya Halk Hayatı ve Halk Sanatı Müzesinde bulunan env.no. ÖMV/pos/721 nolu Hersekli (Mostar) kentsel giysili bir adamın stüdyo portresi (kartpostal). Erişim: 16 Mayıs 2018, https://gams.uni-graz.at/o:vase.2736

Resim 35. Jellasca, A. (1865-1900). Avusturya Halk Hayatı ve Halk Sanatı Müzesinde bulunan env.no. ÖMV/pos/699 nolu Hersek veya Dubrovnik'li geleneksel giysili bir adamın portresi (kartpostal). Erişim: 16 Mayıs 2018, https://gams.uni-graz.at/o:vase.2716

Resim 36. Landau, A. (1890-1918 yılları arasında). Avusturya Halk Hayatı ve Halk Sanatı Müzesi'nde bulunan env.no. ÖMV/pos/1198 nolu Bosna-Hersekli (Banja Luka) geleneksel giysili bir adamın portresi (kartpostal). Erişim: 16 Mayıs 2018, https://gams.uni-graz.at/o:vase.2635

Resim 37. Schadler, A. (1881-1912). Avusturya Halk Hayatı ve Halk Sanatı Müzesi'nde bulunan env.no. ÖMV/pos/701 nolu Hersekli geleneksel giysili bir adamın portresi (kartpostal). Erişim: 16 Mayıs 2018, https://gams.uni-graz.at/o:vase.2718

Resim 38. 1886 yılında kurulmuş Saraybosna El sanatları Enstitüsü (1904-1918). Saraybosna Kent Müzesi'nde bulunan env.no.8076/4 "Bosna'dan Türk" adlı kartpostal. Erişim: 16 Mayıs 2018, https://gams.uni-graz.at/o:vase.2606

Resim 39. Arnavut (Fotoğraf). Bosna-Hersek Milli Müzesi.

Resim 40. Dinčić, M. (1876-1944). Dalmaçya- Yugoslav Halk Kostümü Albümü (resim). Erişim: 16 Mayıs 2018, http://www.ansichtskarten-center.de/trachten-brauchtum-ehem-jugoslawien/kuenstlerkarte-trachten-ehem-jugoslawien-sign-meneghello-dincic-mapa-iv-9-dalmatien-

Resim 41. Arsenović, N. (1823-1887). Kotorlu adam- Halk Kostümü Albümü (resim). Erişim: 16 Mayıs 2018, https://svilenkonac.net/

Resim 42. Knötel, R. (1857-1914). Uniformenkunde- Dubrovnik Orduları (resim). Erişim: 16 Mayıs 2018, https://galabri.com/foto/costumes/cos2/luftetar2.html

Resim 43. Knötel, R. (1857-1914). Uniformenkunde- Avusturya-Macaristan Orduları (resim). Erişim: 22 Temmuz 2018, https://tr.pinterest.com/pin/538320961688385864/?lp=true

Resim 44. Knötel, R. (1857-1914). Uniformenkunde- Avusturya-Macaristan Orduları (resim). Erişim: 22 Temmuz 2018, http://regiment-index.de/2_6_0101-12_proindx.html

Resim 45. Knötel, R. (1857-1914). Uniformenkunde- Avusturya-Macaristan Orduları (resim). Erişim: 22 Temmuz 2018, http://regiment-index.de/2_6_0101-12_proindx.html

Resim 46. Arsenović, N. (1823-1887). Konavlje'de Pazar Günü (resim). Erişim: 20 Mayıs 2019, https://svilenkonac.net/

Resim 47. Arsenović, N. (1823-1887). Konavlje'de Gelin Alayı (resim). Erişim: 20 Mayıs 2019, https://svilenkonac.net/

Resim 48. Dalmaçya'dan Selamlar (20. Yüzyıl). Šibenik (kartpostal). Erişim: 20 Mayıs 2019, https://svilenkonac.net

Resim 49. Sinj Halka Ordusu (fotoğraf). Erişim: 22 Temmuz 2018, https://tr.pinterest.com/pin/522065781782372106/

Resim 50. Sinj Halka Ordusu (fotoğraf). Erişim: 22 Temmuz 2018, https://tr.pinterest.com/pin/522065781782372106/

Resim 51. Sinj Halka Ordusu (fotoğraf). Erişim: 22 Temmuz 2018, http://www.visitsinj.com/en/Vodic/36/alka-tournament

Resim 52. Sinj Halka Ordusu (fotoğraf). Erişim: 22 Temmuz 2018, http://www.visitsinj.com/en/Vodic/36/alka-tournament

Resim 53. Max Schödl (1834–1921).Oryantal Antikalarla Natürmort (resim). Erişim: 22 Temmuz 2018, http://www.artnet.com/artists/max-sch%C3%B6dl/)

Resim 54. Rudolf Weisse (1869 – 1930). *Nubian Bekçi* (resim). Erişim: 22 Temmuz 2018, http://pikde.com/media/7881368074807124

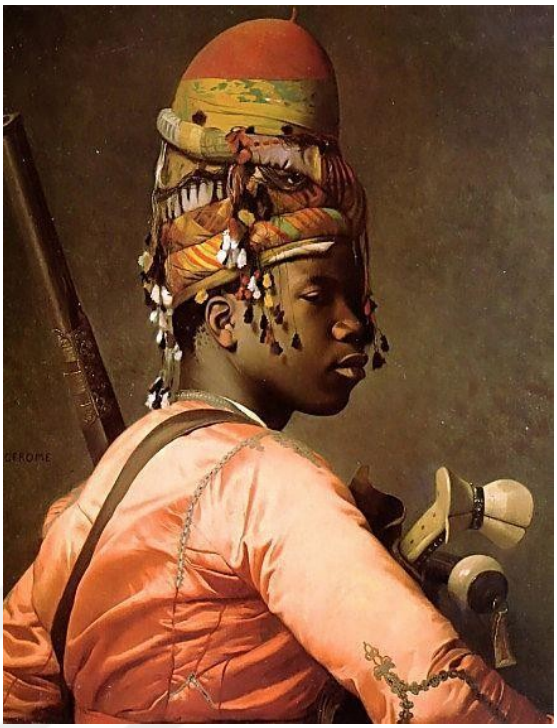
Resim 55. Ludwig Deutsch (1855-1935). Saray Bekçisi (resim). Erişim: 22 Temmuz 2018, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ludwig_Deutsch-_The_Palace_Guard.jpg

Resim 56. Bosna Askeri, 18.yüzyılın ortası (Nicolle, 1983, s.24)

Resim 57. Jean Discart 1856–1944). Mağribi Tüccar (resim). Erişim: 22 Temmuz 2018, http://www.artnet.com/artists/jean-discart/lantiquaire-maure-s_wrXcGdjwnGlBkH1Gs6-A2

Resim 58. Jean Leon Gerome (1824-1904). Zenci Başı Bozuk (resim). Erişim: 22 Temmuz 2018, https://www.istanbulsanatevi.com/sanatcilar/soyadi-g/gerome-jean-leon/jean-leon-gerome-zenci-basi-bozuk-079/

Resim 59. Hırvatistan Tarih Müzesinde bulunan env. No. 002804 yatağan (fotoğraf). Hırvatistan, Zagreb: Tarih Müzesi. Erişim: 23 Mayıs 2018, http://jatagani.hismus.hr/web/hld/katknj.htm

3.3. BOSNA-HERSEK'TE YATAĞAN ÜRETİMİ

3.3.1. Bosna-Hersek'te Yatağan Üretiminin Tarihi Kapsamı

Bosna-Hersek'te yatağan üretimi ve kullanımı, Osmanlı İmparatorluğu'nun hâkimiyetine girmesiyle (1463-1878) başlamış, 20. yüzyıla kadar devam etmiştir (Ćurčić, 1926; Bejtić, 1957; Marijanović vd., 1988; Borčić, 2012; Bošković, 2007;

Muftarević, 2014; Rajković, 1954; Šercer, 1975). Osmanlı orduları 1350 yılında Balkanlara, 1388 yılında Hersek Bölgesi'ne (Hum) girmiştir (Malcolm, 1994, s.1-10; Sancaktar, 2011, s.29-30). Bunun sonucu olarak 14. yüzyıl ortası itibariyle, bütün Balkan kültürlerinde Osmanlı kültürünün etkileri görülebilmektedir. Balkanlar'ın yine bu dönemde Osmanlıların kullandığı silahlarla ve yatağanla tanıştığı varsayılmaktadır.

Günümüzdeki Bosna-Hersek bölgesi 15. yüzyılda, Osmanlı İmparatorluğu'nun en batı sınırı haline gelmiş ve bu nedenle Avrupa'nın fethine ilişkin planlarda stratejik öneme sahip olmuştur. Bosna'nın fethedilmesiyle Osmanlıların en büyük muhaliflerinden olan Venedikliler ve Macarlar, Osmanlılar ile sınır komşusu olmuştur. Bunun yanı sıra ülkenin zengin doğal kaynaklarından olan demir, altın, gümüş, bakır, kurşun, tuz, güherçile, bakır sülfat-mavi kristal gibi madenler imparatorluk ekonomisi için büyük öneme sahiptir. Bosna-Hersek zengin doğal kaynaklarından ve coğrafi konumundan (Osmanlı'nın en batı bölgesi, aynı zamanda Avrupa'nın giriş bölgesi) dolayı Osmanlı Devleti'nin önemsediği, hâkimiyet kurmak ve kurduğu hâkimiyeti devam ettirmek istediği bir bölge haline gelmiştir. Bu bölgede kendi varlığını sürdürmek için verimli maden ocaklarından elde ettiği madenlerden yapılan silahların üretimine devam etmiştir. Bosna-Hersek'te bulunan maden ocakları ve onların yakınlarında bulunan imalathanelerin Osmanlı Döneminde de üretime devam ettiği çeşitli kaynaklarca doğrulanmıştır (Basler, 1988-89; İmamović, 1999; Karamehmedović, 1980 s.16; Bejtić, 1956). Bu imalathanelerde çalışan ve üretim yapan gayr-i Müslim ustalar ve teknisyenler savaş sonrasında Osmanlı İmparatorluğu tarafından istihdam edilmiştir (Aydüz, 1998, 781-782; Karamehmedović, 1980, s.16; Besler, 1988-89; İmamović, 1999; Bejtić, 1956). Aynı zamanda, Osmanlılar fetih sırasında silah ihtiyaçlarını

kaşıyabilmek için çeşitli ustaları da yanlarında getirmişlerdir. İlk dönemlerde bu silahların yapımında Osmanlı İmparatorluğu'nun beraberinde getirdiği ustalarla yerli ustalar birlikte çalışmışlar, sonrasında yerel ustalar silah üretimine kendileri devam etmişlerdir. Osmanlı hâkimiyetinin ilk yıllarında kentleşmenin oluşmasıyla birlikte yeni silah üretim merkezleri ortaya çıkmıştır. Hodidjed yakınlarda bulunan ovada (Saray-ova, Sarayevo, Saraybosna) 1477'de *Sabljarska čaršija* olarak adlandırılan Kılıççılar çarşısı bulunmaktadır (Kreševljaković, 1927; Karamehmedović, 1980, s.83). Osmanlı Döneminde Bosna-Hersek topraklarında başka silah üretim merkezleri de açılmıştır ve araştırmacıların belirlemelerine göre en işlek olan silah üretim merkezleri şunlardır: Foça, Saraybosna, Fojnica, Bugojno, Gornji Vakuf, Livno, Travnik, Mostar, Prijedor, Trebinje, Kreševo, Konjic (Ćurčić, 1926, s.99; Rajković, 1954; Bejtić, 1956; Petrović, 1956; Elgood, 2009). Bu silah üretim merkezleri genellikle maden ocaklarının ve ticaret yolların yakınlarında, jeopolitik ve ekonomik açıdan öneme sahip şehirlerde ve kasabalarda konumlandırılmıştır (Basler, 1988-89; İmamović, 1999; Karamehmedović,1980, s.141; Bejtić, 1956). Silah üretimi köylerde de yapılmaktaydı, fakat ürünler satılmak üzere şehirlere götürülmekteydi (Bejtić, 1956, s.56). Bu merkezlerdeki üretim ve kullanım 19. yüzyılda azalmış, 20. yüzyılda ise kaybolmaya başlamıştır. Bosna-Hersek'teki silah üreticisi esnaf savaş zamanında yeniçeri olarak Osmanlı ordusunda görev almıştır. Bunun yanı sıra yatağanların kullanıcıları büyük çoğunlukla sipahiler ve yeniçeriler olmuştur. Bu bağlamda 1826 yılında Yeniçeri Ocağı'nın kapatılması ve 1841'de sipahi sisteminin kaldırılması, üretimdeki düşüşün sebebi olarak gösterilmektedir. Bu değişimin sonucunda 19. yüzyıl ortasından itibaren farklı ve yeni bir üniforma tipi ve farklı tipte silah kullanılmaya başlanmıştır. Aşağıda örnekleri verilen Osmanlı Devlet Arşivlerinde bulunan belgeler de bu tespitleri desteklemektedir. Merkezden Bosna-Hersek'e silah gönderilmesinin buyrulduğu şu örnekte görülmektedir:

> "*Bosna eyaletinde teşkil olunacak nizamiye askeri taburları için Dersaadet'ten gönderilen elbise ve silahların biran önce ulaştırılması".* (TŞRBNM. Kutu:26, gömlek: 131, tarih: 1281/1864-65).

Aynı konuyu kapsayan aynı sene yazılmış birkaç belge daha bulunmaktadır (TŞRBNM. Kutu:27, gömlek: 89; TŞRBNM. Kutu:27, gömlek: 94 vb.).

19. yüzyılın son çeyreği itibariyle, Bosna-Hersek'te Avusturya-Macaristan İmparatorluğu (1878-1918) hâkimiyetinin başlamasıyla kesici silah üretimi ciddi olarak sekteye uğramıştır. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu yönetimi yeni kanunlar getirmiş, silahların üretilmesini ve kullanılmasını yasaklamıştır, aynı zamanda var olan silahlara da el koymuştur. Savaşta ve törenlerde kullanılan yatağanlar da halktan toplanmıştır (Bejtić, 1957, s.36; Marijanović vd., 1988, s.46; İmamović, 1999, s.266-267). İmamović, yatağanlara el konulmasıyla ilgili olarak Çengiç Ailesi'nin silahları hükümete nasıl teslim ettiğini şöyle anlatmaktadır:

> "*Ali paşa Čengić'in torunları* Avusturya-Macaristan *hükümetine bir at arabası silah teslim etmiştir. Bosna-Hersek sakinleri silahlarını yönetime vermektense bazılarını duvarlara ve toprağa gömmüş, bazılarını da nehirlere atıp ülke topraklarında kalmasını sağlamıştır. Bu silahlar kazılarda, eski evlerin duvarından ve nehirlerden günümüzde dahi çıkarılıp korunmaktadır. Bazı silahların değerli parçaları (mercanlar, altın ve gümüş bölümleri)* Avusturya- Macaristan *hükümetine teslim edilmeden önce çıkartılmış, bundan dolayı silahlar harap olmuş, özgün şeklini kaybetmiştir"* (İmamović, 1999, s.266- 267).

Değerli parçaları (mercanlar, altın ve gümüş bölümleri) sökülmüş silahlarla ilgili bilgilere koleksiyonların ve müzelerin envanter defterlerinde rastlanmaktadır. Saraybosna Kent Müzesi'nin koleksiyonunda bu şekilde iki örnek (kat.no.11, kat.no.37) görülmüştür. Avusturya-Macaristan Hükümeti'ne verilen yatağanların ve diğer silahların çoğu yönetim tarafından Bosna-Hersek toprakların dışında farklı ülkelere ihraç edilmiştir. Bu silahların çoğu Avrupa'daki koleksiyonerlerin eline bu şekilde ulaşmıştır (İmamović, 1999, s.266-267). Kalan eserlerin çoğu o dönemde kurulan müzelere gönderilmiştir (örneğin Bosna-Hersek Milli Müzesi).

Osmanlılar Bosna-Hersek'te kalan Osmanlı silahlarının geri iadesini ve geri iade edilmeyen silahlar için ise tazminat ödenmesini Avusturya Hükümeti'nden talep etmiştir. Bu durum Osmanlı Arşivlerinde bulunan bazı belgelerde görülmektedir. Bu belgelerde şu cümleler geçmektedir:

> *"Bosna'nın bir kasabasında silah ve cephaneden bir kısmının Avusturya askerî memurlarınca Sava nehrine atıldığı veya Race'ye götürüldüğü ve Avusturya'dan tazminat istendiği"* (Y..PRK.HR.. kutu: 7, gömlek: 47, tarih: 1301/1883-84);

> *"Bosna'da bulunan kale, anbar ve depolarda bulunan silah, mühimmat ve askeri eşyadan Avusturya tarafından alınanlar ile Hersek kıtasında bulunanların getirilmesi"* (HR.TH, kutu: 40, gömlek: 63, tarih: 1298-99/1881);

> *"Avusturya Hükümeti'nin Bosna-Hersek'de bırakılan silahlar için tazminat ödemesi ve nişanlarla madalyaları iade etmesi"* (MV., kutu: 41, gömlek: 60, tarih: 1306/1888-89);

Silahların iade olup olmadığına dair bir belgeye rastlanmamaktadır, fakat konu ile ilgili son belgede şöyle yazmaktadır:

> *"Avusturyalıların Bosna vilayetini işgali sırasında memurlara mal sandığından verilen paranın 29 kıta Mecidi ve Osmani Nişanı ile 376 aded madalyanın iadesi ile Bosnada bırakılan silah ve askeri eşya için verecekleri meblağın daire-i askeriyece istenenin çok altında olmasından kabul edilmediği."* (MV., kutu: 80, gömlek: 32, tarih: 1311/1893-94)

Avusturya-Macaristan Hükümeti yatağanların savaşa yönelik kullanım ve üretimini yasaklamış olmasına rağmen, el sanatlarını canlandırmak amacıyla sanatsal silah üretimine izin vermiş ve aynı zamanda zanaatçıları yeni ürünler yapmaya yönlendirmiştir. Avusturya-Macaristan Hükümeti'nin maliye bakanı Benjamin Kalaj (1839-1903), 1892'de Saraybosna'da, Foça'da ve Livno'da atölyeler kurmuştur, fakat bu atölyelerin faaliyetleri kısa sürmüştür. Bu atölyelerde çatal, kaşık, yemek bıçakları, katlanabilir cep bıçakları, çakı (boş. *Çakije-şlopce*), meyve soyma bıçakları, mum makasları, kağıt makasları, kemik kesmek için bıçaklar yatağanlara benzetilerek üretilmiştir (Bejtić, 1957, s.53). Bu üretimin Bosna-Hersek Milli Müzesi'nde bulunan örnekleri şunlardır: env.no. 12373/III bıçak ve çatal (bu bıçağın ve çatalın sapları yatağan şeklinde yapılmıştır, üzerinde "Foça 1907" yazmaktadır), env.no. 7878/III mektup açma bıçağı (yatağanın kabzasına benzemektedir), env.no. 12327/III makaslar (üzerindeki altın kakma tekniğiyle yapılmış şemse motifli süsleme yatağanlarda uygulanmış süslemelere benzemektedir) (Bejtić, 1957, s. 54). Resim 37'de görüldüğü gibi silahlıkta taşınan artık yatağan değildir, yatağana benzetilerek yapılmış küçük bir bıçak bulunmaktadır. Bu ürünlerin çoğu, Bosna-Hersek'ten Avusturya'ya ihraç edilmiştir (İmamović,1999, s.266-267; Bejtić, 1957, s. 54). 1878-1914 yılları arasında Avusturya-Macaristan Hükümeti Bosna-Hersek kültürünü büyük bir ilgi ile inceleyip, çok sayıda araştırmacısını (sanatçılar, zanaatçılar, mimarlar, tarihçiler vb.) bu ülkeye

göndermiştir. Bosna-Hersek'ten de zanaatçıları Avusturya'ya davet etmiştir. Bu dönemde Avusturya-Macaristan Hükümeti'nin yaptığı tüm değişiklikler (siyasi, iktisadi, sosyal ve kültürel) kentlerin oluşumunda ve mimarisinde, özellikle hükümetin merkezi olan Saraybosna'da görülmektedir (Baotić, 2012, s.112-113). Aslında, bu yönetimin yaptığı tüm değişikliklerin kaynağı siyasi olarak bölgeye egemen olma düşüncesidir. Avusturya-Macaristan Hükümeti Bosna-Hersek'te yaptığı değişiklikleri ve gelişmeleri tüm Avrupa'ya göstermek istemektedir. Aynı zamanda Osmanlı eyaletlerinin topraklarına girerek oralara hakim olmak, devletin gücünü ispat etmeyi amaçlamaktadır (Baotić, 2012, s.112-113). Bu sebeple hükümet Bosna- Hersekli zanaatkarları her yıl düzenlenen tematik sergilere ve değişik zamanlarda düzenlenen uluslararası sergilere yollamıştır. Bosna-Hersek uluslararası sergilerde özel bir stantta temsil edilmiştir. Bu sergilerin en önemlileri şunlardır: 1851'de Londra sergisi, 1867'de Paris sergisi, 1873'te Viyena sergisi, 1896'da Budapeşte sergisi, 1900'de Paris sergisi. Bu sergilerde Bosna-Hersek stanttı çok sayıda ödül almıştır. Stantlarda Osmanlı Döneminden kalan çeşitli el sanatları, yöresel kıyafetler ve aksesuarlar (yatağan) sergilenmiş, günlük yaşamdan kesitler sunulmuştur (Šamić, 2001, s.57).

20. yüzyılda Bosna-Hersek kültüründe yatağana olan ilgi azalmıştır. Yatağanın toplu üretimi artık yokken Kreševljaković, Muderizović, Bejtić ve Ćurčić gibi araştırmacılar Bosna-Hersek'te kendi zamanlarında (20. yüzyıl) farklı Osmanlı zanaatlarının ve bunların arasında bıçak üretiminin hala devam ettiğini kaydetmişlerdir (Ćurčić, 1926; Muderizović, 1929; Kreševljaković, 1927; Bejtić, 1956). 1926'da Ćurčić tarafından yazılan "*Tarihi Silahlar*" adlı makalede o dönemde Foça'da kırk kadar bıçakçının (yatağan ve diğer kesici silahları üreten ustalar) olduğu yazmaktadır. Bejtić (1956) ise 20. yüzyılın başında Foça'da yetmiş bıçakçı tezgahının (boş. *tešdjajevi*) olduğunu söylemektedir. Ancak 20. yüzyılın ortasına doğru bu zanaatların çoğu kaybolmuştur. Bejtić Foça'daki yatağan atölyelerini anlatırken son yatağan ve bıçak ustasının İbro Karabegović (Ö.1953) olduğunu söyler (Bejtić, 1956, s.53). 1952'de Bosna-Hersek Milli Müzesi İbro Karabegović'ten yatağan ve diğer kesici silahların yapım aletlerini satın almıştır (Rajković, 1954; Bejtić, 1956, s.53). Bu veriler yatağanın üretiminin bu yıllara kadar sürdüğünün göstergesidir.

3.3.2. Bosna-Hersek'te Osmanlı Döneminde Yatağanın Hammaddelerine İlişkin Madencilik Faaliyetleri ve Maden Ocakları

Bosna-Hersek'te yatağan üretim merkezleri genellikle maden ocaklarının yakınlarda kurulduğundan öncellikle Osmanlı Döneminde madencilik faaliyetleri ve maden ocakları hakkında bazı bilgiler verilip, üretim merkezleri ve ticaret ile ilgili konular hakkında açıklama yapılmaktadır. Bosna-Hersek'teki zengin doğal kaynaklar (demir, altın, gümüş, bakır, kurşun, tuz, güherçile, bakır sülfat-mavi kristal gibi madenler) antik dönemlerden beri kullanılmıştır. Demir ocakları (Sana nehir, Blagaj, Stara Rijeka ve Kamengrad, Kiseljak ve Busovača arasında bölge) Roma Döneminde (M.Ö. 9. Yüzyıl-M.S.476 yıla kadar) faaliyet halindedir (Draganović vd., 1998, s. 651). Fakat Bosna'da madencilik 14. yüzyılın başında Almanya-Saksonya'dan gelen *Sasi* olarak anılan Sakson madencilerin gelişiyle ciddi anlamda başlar (Marijanović vd., 1988, s.45). Yeni teknik yöntemlerle daha önce ulaşılmamış maden rezervlerini çıkarabilen Saksonyalılar ülkenin verimini artırmak için yerel yönetici Stjepan II Kotromanić (1324-ö.1353) tarafından ülkeye davet edilmiştir (Besler, 1988-89, s.129; Alp, 2003, s.67). Bu sebeple Saksonyalı madenciler ülkeye yerleşmiştir. Hatta bazı yerleşim yerlerine adlarını vermişlerdir. Örneğin Srebrenica yakınlarda bulunan Sas Köyü. Aynı dönemde bu maden ocakları Dubrovnikliler'in de ilgisini çekmiş, çok sayıda Dubrovnikli bu bölgeye gelip yerleşmiştir (Besler, 1988-89, s.129-131). Anlaşılacağı gibi maden ocaklarının yakınlarındaki kasabalarda nüfus artışı başlamış, atölyeler ve imalathaneler çoğalmıştır (Karamehmedović, 1980, s.141). Fakat bazı dönemlerde ocakların faaliyetleri azaldığından bu yerleşimlerde nüfusta azalma görülür (Handzić, 1985, s. 321-360). Madenciliğin gelişmesiyle birlikte ticaret yoları da doğal olarak oluşmaya ve gelişmeye başlamıştır. Bosna'da çıkarılan madenlerden dolayı Dubrovnik ile Bosna'nın ticari bağları güçlenmiştir. Dubrovnik, Bosna'dan aldığı madenleri başta Venedik olmak üzere doğu ve batı ülkelerine ihraç etmiştir (Alp, 2003, s.68). Madencilikten sağlanan gelir Osmanlıların da ilgisini çekmiş ve bölgeyi fethetme düşüncesi 14. yüzyılda (I. Murad, 1359-1389) başlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun fetih politikasının en önemli amaçlarından biri fethettikleri ülkelerin maden ocaklarını işleterek ekonomik gücünün artmasını sağlamaktır. Fatih Sultan Mehmet (1413-1421) zamanında ele geçirilen maden ocakları ve onların yakınlarında bulunan imalathanelerin, Osmanlı

İmparatorluğu'nun mülkiyeti olarak üretimine devam ettiği çeşitli kaynaklarca doğrulanmıştır (Basler, 1988-89, s. 129- 131; İmamović, 1999; Karamehmedović, 1980, s.16; Alp, 2003, s.68; Handzić, 1985, s. 321-360; Draganović vd., 1998, s. 651-667; Sancaktar, 2011, s.28). Ayrıca, Osmanlı Döneminde yeni maden ocakları ve üretim merkezleri açılmaya başlanmıştır (Handzić, 1985, s. 321-360). Bosna-Hersek Osmanlı İmparatorluğu hakimiyetine girdiğinde maden ocaklarından, madenlerden, imalathanelerden, ustalardan ve diğer olanaklardan da faydalanmıştır. Bosna'da halihazırda geçerli olan madencilik kanunnamelerinden Osmanlılar kendi kanunnamelerini yaparken faydalanmıştır. Örneğin: 1489'da çıkarılan Osmanlı madencilik kanunnamesinde Fojnica'daki (Foyniçe) eski kralların kanunlarından yararlanılmıştır. 1488 yılında Srebrenica (Srebreniçe) maden ocaklarına ilişkin kanunname hazırlanırken Dük Kovačević tarafından yazılan kanunnameden yararlanılmıştır (Handzić, 1985, s. 321-360). Osmanlılar bölgede uygulanan kanunları tercüme ettirip kendi kanunlarına uygun hale getirmişlerdir. Örneğin Sultan Süleyman (1536) döneminde Sas kanunu (Handzić, 1985, s. 321-360; Draganović vd., 1998, s. 657). Bosna-Hersek'in Osmanlı Dönemine ait madencilikle ilgili araştırmalarında Handzić (1985) şöyle yazmaktadır:

> "*Osmanlıların yazdığı ilk kanun 1460 yıldan sonra Srebreniçe ve Sas maden ocakları hakkında çıkmıştır. Daha sonra 1488 yılında Srebreniçe, Sas ve Çerniçe maden ocakları hakkında, 1489 Kireşova (Kreševo), Foyniçe (Fojnica) ve Olovo maden ocakları hakkında, 1548 yılında Srebreniçe ve Sas maden ocakları hakkında kanunnameler yazmıştır*" (Handzić, 1985, s. 321-360).

Osmanlı Döneminde Bosna-Hersek'teki madencilikle ilgili veriler tımar-sipahi defterlerinde, mukataa defterlerinde ve mühime defterlerinde görülmektedir. Ayrıca bu defterlerde hükümet tarafından taşradaki yetkililere yapılan duyurular ve verilen talimatlar da yer almaktadır. Osmanlı Devlet Arşivinde Bosna-Hersek'e ait madencilik belgeleri bulunmaktadır. Bosna-Hersek'te madencilik konusuyla ilgili Osmanlı Devlet Arşivinde bulunan en erken belgelerden biri 904/1498 tarihli defterdir (İE.MDN., kutu:1, gömlek:1; *Zablanina, Srebreniçe, Rudnik, Novabırda'daki gümüş madenleri hakkında Siroz Kadısı Pir Mehmet Cemal imzalı defter.a.g.tt.*). Bu kayıt defterine göre 15. yüzyılda Srebreniçe'de gümüş maden ocakları faal olarak çalışmaktadır.

Osmanlılardan önce faaliyet gösteren maden ocaklarının Osmanlı Döneminde de üretimine devam ettiği Osmanlı Devlet Arşivinde bulunan belgelerde görülmektedir. Örneğin:

> "*Bosna beyine hüküm: Düşman zamanında işletilmiş olan Novi (Nova) Kalesi civarındaki gümüş ve bakır çıkan madeninin işletilmesi"* (DVNSMHM.d., kutu:33, gömlek:703, tarih 985/1577-78);

> "*Bosna sancağı beyine hüküm: yeni fetholunan Godriçka Kalesi etrafında olan madeni sabık Üsküb Nazırı Piri ile beraber gezüp işletmesi naïf ise lazım olan mühimmatını gorup işletmesi"* (DVNSMHM.d., kutu:34, gömlek:93, tarih 986/1578-79).

Yukarıdaki gibi emirnamelere arşivlerde rastlanmaktadır. Bu emirnamelerin Osmanlıların hâkimiyetinin sonuna kadar devam ettiği görülmektedir. Örneğin 1264/ 1847-48 tarihli belgede şöyle yazılmaktadır:

> "*Bosna'da bulunan madenlerin ne şekilde işletmesinin daha uygun olacağı ve madeni keşfeden mühendise ücretinin verilmesi hususunda Maliye nazırına buyruldu".* (A.)MKT.MVL, kutu: 7, gömlek 53)

Bosna-Hersek'te Osmanlı Döneminde gümüş, altın, kurşun, bakır, bakır sülfat-mavi kristal, demir ve tuz çıkarılmıştır. Osmanlı Devlet Arşivinde Bosna-Hersek'te bulunan gümüş, altın, bakır, tuz, kurşun, güherçile vb. madenlerin işletilmesi ve mühendis gönderilmesine ilişkin birkaç emirname daha bulunmaktadır (MVL, kutu:273, gömlek: 40, tarih: 1270/1853-54;A.) MKT.NZD., kutu:28, gömlek:11, tarih: 1267/1850-51; C..NF.., kutu: 5, gömlek: 214, tarih: 1122/1710; DVNSMHM.d.., kutu:9, gömlek: 192, tarih: 977/1569).

Osmanlı Döneminde kullanılmış maden ocakları dört bölgede tespit edilmiştir. Birinci bölge: Orta Bosna'da bulunan maden ocakları (Fojnica/Foyniçe, Kreševo/Kireşova, Vareš, Sebešić, Busovača/Busovaç, Olovo/Olova, Zeravice, Botunica vb.). Fojnica nüfus yoğunluğu olan bir yerleşimdir. Osmanlıların 1468 yılında yapılan ilk nüfus sayımında Fojnica'da 329 ev vardır. Bu evlerin sayısı 1604 yılında 146'ya düşmüştür (Handzić, 1985, s. 321-360). Bölgede Fojnica'ya bağlı olan birkaç küçük maden ocağı

yer almaktadır. Handzić'e göre (1528 tarihli belge) Fojnica'da öncelikli olarak altın ve gümüş madenleri çıkarılmıştır. Bunların yanı sıra bölgede bakır sülfat-mavi kristal, bakır, kömür ve demir madenleri de bulunmaktadır (Handzić, 1985, s. 321-360). Kreševo'da ise gümüş, bakır, bakır sülfat-mavi kristal, demir madenleri bulunmaktadır. 1468 yılında Kreševo'da yapılan ilk nüfus sayımında 299 ev kayıtlıdır ve burası büyük bir yerleşim olarak görülmektedir (Handzić, 1985, s. 321-360). Kreševo yakınlarda bulunan Botunica/Botunjax Köyü'nde, Hranča'da, Bohorina'da (Drina'nın sağ kıyısında bulunan) ve Olovo kasabasında bir süre altın madeni çıkarılmıştır. Kreševo ve Fojnica arasında bulunan Dzevica ve Dusine köylerinde gümüş ve demir madeni bulunmaktadır. Olovo kasabasında kurşun madeni de çıkarılmıştır (Handzić, 1985, s. 321-360). Osmanlı Devlet Arşivinde Krešrvo/Kireşova madenlerinin satışıyla ilgili 1010/1601-02 tarihli bir deftere rastlanmaktadır (MAD.d. kutu: 6910). Bu defterde konu ile ilgili şu cümleler geçmektedir:

> "*Muhtelif memleketlere ait mukataalarını fazlasıyla iltizamı ve bedel atının sürat-i tahsili, Donanma-i Hümayun mühimmatı için tahsilatın temini, Kratova mülhakatından Kireşova madenleri cevherini miriden gayrine satılmaması...verilen emirlerin tamamen infazına dair sancak beyleriyle mukataa müfettişleri ve diğer ilgililere verilen hükümleri muhtevi ahkam defteri"* (MAD.d. kutu: 6910)

İkinci bölge: Podrinje Bölgesi'nde bulunan maden ocakları (Srebrenica/Srebreniçe, Zvornik/İzvornik, Sas, Djevanje, Budimir, Ljubodinje, Daljegošta, Çerniçe/Crnča, Bohorina, Zajača, Karaman, Jagodina Glava, Pop, Ktupanj, Goščanica, Ličtije, Belo Brdo, Foça, Čajniča, Krizevo, Marković, Gluščici, Bučje, Biliš, Hladilo, Čelopek, Busovac, Višegrad). Buradaki maden ocaklarında altın, gümüş, kurşun, demir, güherçile çıkartılmaktadır. Srebrenica (Srebreniçe) en büyük yerleşim yerlerinden biridir (Handzić, 1985, s. 321-360). 1533 ve 1548 yıllarında yapılan nüfus sayımlarında 260-300 evin var olduğu yazılmıştır. Srebreniçe'de bulunan gümüş ocaklarının verimli çalıştığı ve burada Bosna Krallığı'nın sikkelerinin basıldığı bilinmektedir (Handzić, 1985, s. 321-360). Srebreniçe'de ve Čajniča'da Osmanlı Döneminde para basımı da vardır (Handzić, 1985, s. 321-360). Osmanlı Devlet Arşivinde bulunan bir belgede (DVNSMHM.d., kutu:6, gömlek:140, tarih 972/1564- 65) *Srebreniçe'de altın ve akça-ların çıktığı* görülmektedir. Osmanlı Devlet Arşivinde bulunan belgelere göre Srebreniçe'de altın, gümüş, kurşun, güherçile madenleri de çıkarılmıştır. Belgeler

şunlardır: 977/1569-70 tarihli üç belgede 1. DVNSMHM.d..,kutu:9, gömlek: 141; 2. DVNSMHM.d.., kutu:9, gömlek:191; 3. DVNSMHM.d..,kutu:9, gömlek 192;).

975/1567-68 tarihli belgede Srebreniçe maden ocağının yanında bulunan Sas kasabasından bahsedilir. Belgede yazılı olan cümleler şunlardır:

> "*Srebreniçe ve Sas kasabası madenlerinde çalışan işçi ve ırgadların yiyeceklerinin etraf yerlerden tedarikine sancakbeyleri tarafından mâni olduğu bildirildiğinden, adı geçen madenlere zahire getirilmesine engel olunmaması.*" (DVNSMHM.d.., kutu:7, gömlek:752)

Osmanlı Devlet Arşivlerinde bölgedeki maden ocaklarıyla ilgili başka belgelere de rastlanmaktadır. 1213/1798-99 tarihli belgede yazılı olan cümleler şunlardır:

> "*Bosna sancağında Birçe kazası dahilinde Panbatinse karyesinde gümüş, İzvornik sancağının Krupa nahiyesinin İzvornik kaptanı karyesinde kurşun ve yine Bosna sancağında Serapernice Kalesi havalisinde gümüş madenleri bulunduğu bildirildiğinden her birinden birer beygir yükü izabe edilmek üzere Darphane'ye gönderilmesi."*(C..DRB, kutu:53, gömlek:2609)

Üçüncü bölge: Kuzeybatı Bosna'da bulunan maden ocakları (Kamengrad, Trijebava, Zmijanje, Banja Luka, Lefča, Gonjenica, Prijeka, Dragočaj, Novi Majdan/Gračanica, Domišica, Zeleznica Sopotnica). Bu maden ocaklarında demir madeni bulunmaktadır. Kamengrad'da top mermisi üretimi vardır (Handzić, 1985, s. 321-360). Osmanlı Devlet Arşivinde bulunan belgelerde burada maden üretiminin bulunduğu ve top mermisi yapıldığı doğrulanmıştır. 979/157172 tarihli belgede yazılı olan cümleler şunlardır:

> "*Bosna, İzvornik, Semendire beylerine, kadılarına ve eminlerine hüküm: Bosna sancağına tabi Kamengrad civarında Zaim Osman tarafından ihya edilecek demir madeninde çalışmak üzere sancaklarından gidecek madencilere mümanaat edilmemesi".* (DVNSMHM.d.., kutu:10, gömlek:302)

Diğer bir örnek ise 979/1571-72 tarihli belgedir. Bu belgede yazılı olan cümleler şunlardır:

> "*Bosna beyine hüküm: Bosna Sancağına tabi Kamengrad kurbunda Gologodoviçe nam mahalde top yuvarlağı ve darbzen fındığı hasıl olacak yeni bir maden hizmetine tayin olunan köyler halkının ihmal ve müsahele etmelerine müsaade edilmeyip madenin ihyasına çalışması".* (DVNSMHM.d.., kutu:10, gömlek:301)

Konu ile ilgili başka bir örnek de 981/1573-73 tarihli belgedir. Bu belgede yazılı olan cümleler şunlardır:

> "*Kamengrad kazasında zuhur eden madenin her türlü lüzumlu şeyleri tamam olup civar köylerden muafiyet şartıyla amele tedarik edilmesine ve yapılan dört yüz otuz yuvarlağın Banaluka Kalesi'nde hıfz olunduğuna dair Bosna beyine hüküm".* (DVNSMHM.d.., kutu:23, gömlek:243)

Maden ocaklarının bulunduğu dördüncü bölge ise Tuzla'dır. Burada tuz ocakları bulunmaktadır.

Bosna-Hersek'teki zengin doğal maden kaynaklarının (demir, altın, gümüş, bakır, kurşun, tuz, güherçile, bakır sülfat-mavi kristal gibi madenler) antik dönemden itibaren kullanımda olduğu anlaşılmaktadır. Osmanlı Döneminde de Bosna-Hersek'te maden ocaklarının çalışmaya devam ettiği ve çıkarılan madenlerin Bosnalı ustalar tarafından imalathanelerde işlendiği görülmektedir. Söz konusu maden ocaklarının yakınlarında gelişen yerleşimlerde nüfusun arttığı ve buna paralel olarak bu yerleşimlerde atölyeler, imalathaneler kurulmaya başlandığı bilinmektedir (Basler, 1988-89, s. 129-131; İmamović, 1999; Karamehmedović, 1980, s.141; Handzić, 1985, s. 321-360). Bu atölyeler ve imalathanelerde silah ve çeşitli madeni malzeme üretimi yapılmıştır. Bunun yanı sıra para darp edildiği de bilinmektedir. Araştırmacılar Bosna-Hersek'teki silah üretiminin önemli bir kısmını yatağanların oluşturduğunu söylemektedir. Çurçiç, Bejtiç ve Truhelka gibi araştırmacılar hangi yatağanın hangi bölgeden gelen malzeme ile üretildiğine ilişkin veriler sunmaktadır. Bu araştırmacılara göre, Bosna-Hersek'te üretilen yatağanlarda kullanılan malzemelerden demirin Fojnica'dan, boynuzların Bosna-Hersek'in hayvancılıkla uğraşan köylerinden, gümüş ve altının ise Srebreniçe'den temin edildiğini öğrenmekteyiz.

3.3.3. Bosna-Hersek'te Yatağan Üretim Merkezleri ve Ticari Potansiyel

Bosna-Hersek'in doğal kaynakları, sosyal yapısı, siyasi, tarihi ve coğrafi özellikleri yatağanın anlamını, üretimini, kullanımını ve muhafaza edilişini doğrudan veya dolaylı olarak etkilemiştir. Burada bulunan üretim merkezlerinde üretilen yatağanlar toplumun savaşlarda, günlük hayatta ve ticarette kullandığı önemli bir araç olmuştur. Bosna-Hersek'te Osmanlı ordusunun silah ihtiyacını karşılayan en önemli merkezler Foça, Saraybosna ve Fojnica'dır. Bunların dışındaki diğer üretim merkezleri şunlardır: Bugojno, Gornji Vakuf, Livno, Travnik, Mostar, Prijedor, Trebinje, Kreševo, Konjic'tir (Ćurčić, 1926, s.99; Muderizović, 1929; Kreševljaković, 1927; Bejtić, 1956; Elgood, 2009; Petrović, 1956; Rajković, 1954) (Harita 7).

Foça (ital. *focina*, demir ocağı anlamındadır) verimli Podrinje Bölgesi'nde bulunmaktadır. Buradaki maden ocaklarında altın, gümüş, kurşun, demir, güherçile çıkarılmaktadır. Bu maden ocaklarının yakınlarında imalathaneler kurulmuştur. Yatağan üretimi konusunda bu bölgede Foça öne çıkmıştır. Foça, Osmanlı Döneminde maden ocaklarından ve konumundan dolayı Hersek'in siyasi, idari ve ticari olarak önemli bir merkeziydi (Elgood, 2009, s. 75). Bu özelliklerinden dolayı burada çeşitli ürünler üretilmiştir. Foça, Gornje Podrinje Bölgesi'nde, Zelengora Dağı'nın eteklerinde, Drina ve Çehotina Nehirlerinin ağzında bulunmaktadır. Şehir, Sırbistan, Karadağ, Hırvatistan ve Ragusa (1358-1808) ile bağlantılı yollar üzerindedir. Bu yollardan en önemlisi Ragusa / Dubrovnik Yolu'dur (*Via Ragusa, Via Ragusina, Via Drina, Via Bosna*) (Bejtić, 1956) (Harita 8). Kentin ortasından geçen yolda çeşitli mallar taşıyan kervanlar Ragusa ve Dalmaçya'dan Balkanlara doğru, ya da tam ters yönde malları iletmektedir. Bu yol 1808'e kadar (Ragusa'nın bağımsızlığının bitimi) aktif olarak kullanılmıştır. Kültürel ve sanatsal açıdan bu yol, Batı kültürünün Doğu'ya ve Doğu kültürünün de Batı'ya doğru geçişine olanak sağlamaktadır. Şehrin adı ilk defa 1368 tarihli bir belgede ticaret merkezi olarak geçmektedir (Bejtić, 1957, s.56). Osmanlı Döneminde Foça'nın ilk ticaret belgesi, 1475'te Hersek Sancak Beyi Sinan Bey tarafından Dubrovnikliler'e verilen serbest ticaret izin belgesidir (Bejtić, 1956, s.56). 15.-16. yüzyılda Foça'da çeşitli el sanatları gelişmiş, ciddi bir kentleşme başlamış, aynı zamanda Osmanlı mimarisinin eşsiz örnekleri ortaya çıkmıştır. Burası Türk askerlerinin, mütesellilerin,

alaybeylerin, Subaşıların, düklerin, ayanların, serdarların karargahıydı. Foça, 1470-1572 yılları arasında Bosna müftülüğünün başkentiydi. 1572 yılından sonra Hersek sancağının başkentiydi (Bosna-Hersek Federal Anıtlar Koruma Enstitüsü, Erişim: 04.01.2015). Foça'da silah üretiminin (kısa tüfek, yatağan, bıçak, hançer) yapıldığı bilinmektedir, fakat en çok aranan kesici silah yatağan olmuştur (Ćurčić, 1926; Bejtić, 1956; Elgood, 2009). Truhelka, bu kalitedeki ürünlerin sadece Üsküp ve Gračanica olduğunu söyler (Truhelka,1954). Truhelka ve Bejtić, Foçalı ustaların ürünlerinde hem yerel çeliği hem de ithal Şam çeliğini kullandığını söyler (Bejtić, 1957; Truhelka, 1954). Foça'daki yatağan üretiminin kalitesinin diğer üretim merkezlerinden daha üstün olduğunu seyyahlardan öğreniyoruz. Porta Sancy'de Fransız elçisinin sekreteri olan Lefevre, 1661 yılında Paris'ten İstanbul'a giderken, Foça'ya uğramıştır. Yazılarında Foça'nın kesici silahlarının üretimi ile ilgili konulara değinmiş, bunların değerinden ve dekoratif özelliklerinden bahsetmiştir (Bejtić, 1956,s. 40). Ami Boue[25] ise, 1836- 1837 yılları arasında bu bölgelerden geçip şunları yazmıştır:

> "*Bazı şehirlerde mükemmel bıçaklar yapılır. Bu bıçaklar Şam'daki gibi, beyaz kabzalı ve genellikle lal granat taşı veya kırmızı cam ile süslüdür. Foça ve Konstantinopol bu bıçakların üretildiği en meşhur merkezlerdir. Tahta veya deri kın içinde bulunan bıçaklar, uyluklarda veya kemerlerde taşınır. Bu bıçaklar Saraybosna veya başka bir yerde üretilir, fakat en iyisi ve en ucuzu bahsettiğimiz şehirlerde yapılır. Burada bir tanesi yedi groş* olarak satılmaktadır.*" (Boue, 1840; Bejtić, 1956,s. 52; Ćurčić, 1943, s. 99).

Foça'da bıçak, yatağan ve hançer üreten zanaatkârlar hakkındaki bilgiler 1600-1617 tarihli Memiş Bey Vakıf Defteri'nde[26] görülmektedir. Bu defterde Atik Camii Mahallesi'nde yaşayan bıçak ustası Durak Memiş Bey'in Vakıftan borç aldığı yazılmaktadır. Vakıf defterindeki bu veriler 17. yüzyılın başında Foça'da bu zanaatın faaliyette olduğunu göstermektedir (Bejtić, 1956, s. 23-74). Bir başka veri ise Cum. I.1075- 20. XI 1664 tarihli Ali Paşa Vakıf Defterinde bulunmaktadır. Bu defterde bıçakçı Behram'ın 1617 yılında birisine ödünç verdiği yazmaktadır (Bejtić, 1956, s. 23-

[25] Ami Boue (1794-1881) Avusturyalı jeologdur. Boue, Viyana'daki İmparatorluk Bilimler Akademisi'nde çalışmış, Balkan ülkelerinde (1859-1870) jeoloji hakkında önemli araştırmalar yapmıştır. Yaptığı araştırmaları (*Mémoires géologiques et paléontologiques*, Paris, 1832. Ve *La Turquie d'Europe; observations sur la géographie, la géologie, l'histoire naturelle,* Paris, 1840.)yayınlamıştır. ("Ami Boue", 2017)

[26] Ramazan ayı 1008/16.III-14.IV 1600; Reb.I. 1014/17.VII-15.VIII 1605; Ramazan 1019/17.XI-16.XII 1610; Ramazan 1026/2.IX-1.X 1617 tarihli Memiş Bey Defteri (Bejtić, 1956, s. 23-74).

74). Seyyahların yazdıklarının yanı sıra Vakıf defterlerinde bulunan bıçak ustalarının adlarından yola çıkarak burada 16. yüzyılda silah (yatağan, hançer ve farklı bıçaklar) imalatının olduğu söylenebilir. Foça'da yatağan üretimi 20. yüzyıla kadar sürmüştür. Son dönemde Foça'da yetmişe yakın bıçakçı tezgahının olduğu bilinmektedir, son bıçak ustası da İbro Karabegović'tir (ö.1953) (Bejtić, 1957, s.53). Foça'da kesici silahların (yatağanlar, bıçaklar ve hançerler) üretimi Avusturya- Macaristan Döneminde yasaklanmıştır. Buna karşın sanatçılar çatal-kaşık, yemek bıçakları, katlanabilir cep bıçakları, çakı, meyve soyma bıçakları, mum makasları, kağıt makasları, kemik kesme bıçakları gibi ürünleri yatağan şekline benzeterek üretmişlerdir (Bejtić, 1957, s.53). Foça önemli bir üretim merkezi haline geldiğinde, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu 1892'de Foça'da, Saraybosna'da ve Livno'da üretim atölyelerini yeniden kurmuştur. Bu atölyelerin faaliyetleri kısa sürmüştür ve bu esnada üretilen ürünlerin çoğu Foça'dan Avusturya'ya ihraç edilmiştir (Bejtić, 1956, s. 52; Šamić, 2001, s. 23; İmamović, 1999,s.32). Foça'da dükkanların arkasında bulunan atölyelerde veya ev tipi atölyelerde üretilen yatağanlar Foça'da ve Bosna- Hersek'in diğer şehirlerinde satılmış, ya da ihraç edilmiştir (Bejtić, 1956; Trukelka, 1954; Čurčić, 1926). Foça'da üretilen silahlar Osmanlı Döneminde iki yolla (karavanla karayoluyla ve tekne ile Drina ve Sava nehirleri yoluyla) Prilepe'de (Makedonya) ve Uzundzhovo'da (Bulgaristan) bulunan silah fuarlarına ihraç edilmiştir[27] (Elgood, 2009, s. 142). Silahlar Foça'dan başka yollarla başka ticaret merkezlerine de ulaştırılmıştır. Örneğin Foça'dan Priština'ya, Üsküp'e, Tesalya'ya ve Selanik üzerinden İstanbul'a, Mısır'a ve Arabistan'a (Elgood, 2009, s. 142). Foça silahları Prizren ve Tetovo tüccarları aracılığıyla Hindistan'a ve Arabistan'a kadar ulaştırılmıştır (Elgood, 2009, s. 150). Foça bıçakları İtalya'ya ve Avusturya- Macaristan'a da ihraç edilmiştir. Bundan yola çıkarak Foça'da üretilen silahların Avrupa, Afrika ve Asya pazarlarında yer edindiği görülmektedir.

Foça'da çeşitli yatağan türleri üretilmiştir. En bilinen türü gümüş kabzalı ve mercan kakmalı olanıdır. Bu yatağanların kabzası geniş ve iri olup, önde V şeklinde, yanlarda ise köşeli kulaklıdır. Kabza, kabartma, kazıma, telkâri ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir. Kabza zıhında birkaç adet mercan, mercanların aralarında yarı küre

[27] Uzundzovo önemli bir ticaret merkezi idi. Balkanlar'dan Anadolu'ya taşınan mallar buradan geçmekteydi. Burası Kırımlılar, Ruslar, İranlılar ve diğer Asya ülkelerinden gelen tüccarların yanı sıra Batıdan gelen Macarlar, Almanlar ve Polonyalıların da buluşma noktasıydı (Elgood, 2009, s. 142).

biçiminde kabaralar, eşkenar dörtgen şekilleri ve dörtgen şeklinde kabara da bulunmaktadır. Kabza kulaklarında birkaç adet gül bezek yer alır, gül bezeklerin ortasında mercan bulunmaktadır. Kabzanın kenarları telkâri zincir ile süslenmiştir. Kabza bileziği genellikle basittir. Dilimli kabza yolu kazıma ve telkâri tekniğiyle işlenmiştir. Kabza yolunda Rumi, palmet, çiçek tomurcuğu motifleri sırtında ise zikzak motifleri görülmektedir. Bu tür yatağanlar süslemelerinden dolayı törensel olarak nitelendirilmektedir.. Bunlar Bosna-Hersek'te en çok Foça'da üretilmiştir, ayrıca dünya müzelerinde bulunan benzer örneklerin çoğunun Foça'da üretildiği görülmektedir. Katalogda bulunan kat.no.30, 44, 48, 84 yatağanlar bu tiptedir. Bu tür yatağanlar en pahalı olanlarındandır. Elgood'a (2009) göre 1777 yılında bir defterde* bu tür bir yatağanın 14400 akça değerinde satıldığı yazılmaktadır. Aynı defterde boynuz ve ahşaptan yapılmış yatağanlar 280-360 akça, gümüşlü kabzalı olan yatağanlar ise 9960 akça değerindedir (Elgood, 2009, s.134).

Bosna-Hersek'te bulunan diğer önemli silah (yatağan) üretim merkezlerinden biri de Saraybosna'dır. Siyasi ve ticari bir merkez oluşu nedeniyle Saraybosna'da Osmanlı zanaatlarının çoğu gelişmiştir. Başçarşı'da (Kovači ve Sabljarska çarşı) 15. yüzyıldan itibaren silah üretiminin yapıldığı bilinmektedir. 1477 yılında bu çarşının içinde *Sabljarska čaršija* olarak adlandırılan Kılıççılar çarşısı bulunmaktadır (Kreševljaković, 1927; Karamehmedović, 1980, s.83). 1489 yılında yapılan Saraybosna nüfus sayımında bu çarşıda çalışan ustalar (üç kılıç ustası, bir meç ustası ve bir demirci ustası) kayıtlı olarak görülmektedir (Karamehmedović, 1980 s.66-67). Fakat, Saraybosna'da yatağanın ilk olarak ne zaman üretildiği kesin olarak ortaya konulamamıştır. Bununla birlikte yatağanın burada üretildiğini gösteren örneklerden biri de Cetinje Kraliyet Koleksiyona ait bir yatağandır. Bu yatağanda bulunan Kiril alfabesi ile yazılan yazıt şöyledir: "*Sia noz gradi se u Sarajevu majstor Muharrem Paşa 1785*" / *Bu bıçak Saraybosna'da yapılmış, Muharrem Paşa Usta 1785"* (Elgood, 2009).

Saraybosna'da yatağan üretimi ile ilgili bilgiler en çok 19. yüzyıla ait kaynaklarda görülmektedir. 19. yüzyılda Chaumette des Fosses Saraybosna'yı anlatırken şöyle yazmaktadır:

> "*Saraybosna, Bosna'nın ticaret merkezidir. Bu da onu çok zengin kılmaktadır. Ürettiklerini karavanlarla Selanik'e, Konstantinapol'e, Venedik'e, Almanya'ya ve diğer ülkelere satmaktadır. Yerel endüstrisi daha çok silah üretimine dayalıdır. Üretilen silahlar arasında en çok tüfek, büyük bıçaklar, yatağanlar, tabancalar vb. bulunmaktadır. Bu silahlar ülkede çıkarılan madenlerden yapılmaktadır. Burada altın madeni de bulunmaktadır. Yerel ustalar el sanatlarında altını ustaca kullanmaktadırlar. Bu ustalar işlemeciliğiyle Türkiye'de ün kazanmışlardır"* (Fosses, 1822, s.35-138).

Fosses aynı yazıda Saraybosna'dan Split'e giden ticaret yolunu da anlatmıştır. Der ki:

> "*Saraybosna'dan Split'e her sene iki bin tüfek, üç bin beş yüz tüfek namlusu, bin tabanca ve bin yatağan ihraç edilmektedir. Bunlardan en az yüz adedi yüksek derecede işlemeli ve kaliteli olan silahlardır. Aynı miktarda silah Rumeli ve Avusturya'ya gönderilmiştir*" *"* (Fosses, 1822, s.35-138).

Fosses Bosna-Hersek ve Dalmaçya'da yaşayan insanların alışkanlıklarını anlatırken de şöyle söylemektedir:

> "*Dalmaçya sınırlarında herkes, hatta köylüler ve çobanlar bile iki tabanca, bir yatağan ve tüfek taşımaktadır, bunlar olmadan hiçbir yere gidemezler...*" (Fosses, 1822, s.35-138).

Saraybosna'da silah üretimi hakkında 1865'te İtalyan konsolos Sigismund Durando'nun raporunda şöyle yazılmaktadır:

> "*Saraybosna'dan her yıl 350,000 akça değerinde silah, Rumeli, Arnavutluk ve Karadağ'a ihraç edilmektedir"* (Elgood, 2009, s. 137).

Saraybosna'da farklı yatağanlar üretilmiştir. Fakat 19. yüzyılda üretilen yatağanlar üslup bakımından diğer üretim merkezlerinde üretilen yatağanlardan daha farklıdır. Fakat Prijedor'daki üretilen yatağanlara benzemektedir. Tezde konu edilen yatağanlar arasında bulunmayan bu üslubun örneği Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env. no. 002804 ve 030554 yatağanlarda görülmektedir. Bu tür yatağanların kabzası, namlu biçimi ve süslemesi farklıdır. Namlu daha kalın ve kısadır. Kalın bir altın/gümüş tel kakmayla düz köşeli olarak süslenmiştir. Namlu üzerindeki yazıtlarda genellikle üretim merkezi (Saraybosna) yazılmaktadır. Kullanılan motifler arasında hilal ve yıldız yoğun

olarak görülmektedir. Kabzalar küçük ve yuvarlaktır, üzerine serpilmiş halde pirinç çivilerle süslenmiştir (Bošković, 2007) (Resim 59).

Bosna-Hersek'te bulunan başka bir silah merkezi de Fojnica'dır. Fojnica'nın çevresinde ılıcalar ve maden ocakları bulunmaktadır. Orta Bosna Bölgesi'nin en önemi maden ocağı merkeziydi. Bundan dolayı 14. yüzyılda bölgeye Saksonlar ve Dubrovnikliler gelip yerleşmiştir (Besler, 1988-89, s.129-131; Handzić, 1985). Fojnica ve Ostruznica maden ocakları Dubrovnik arşivlerinde ilk defa 1349'da yazılı olarak görülmektedir. Fojnica'nın çevresinde bulunan maden ocakları (Vareš) ve ılıcalar (Kiseljak), buradaki zanaatları ve ticareti etkilemiştir. Bölgede maden ocaklarının bulunması sebebiyle Fojnica'da silah üretimi de yapılmaktadır. Üretilen bu silahlar arasında *Sumanovka* olarak bilinen meç, diğer kesici silahlar ve silahların farklı parçaları (silah namluları, ham demir, çivi vb.) bulunmaktadır. Bu silahlar ihraç yoluyla Şam'a kadar gelmiş, Şam pazarında satılmıştır (Elgood, 2009). Fransız konsolos Antun Vaso, Priştine'de düzenlenen silah fuarında gördüklerini şöyle anlatmaktadır:

> "*Burada ve Prizren'de, komşu ülkelerden getirilen silahlar daha ucuza satıldı, bu silahlar arasında Fojnica silahları da mevcuttu*" (Elgood, 2009, s. 132-133).

Osmanlı Döneminde Fojnica'da üretilen silahlar ve silah parçaları yerel pazarların dışında Sırbistan, Yunanistan, Arnavutluk, Romanya, Asya ve Afrika ülkelerinde satılmaktadır (Elgood, 2009, s. 135).

Yukarıdaki metinde bahsedilen merkezler bir tarafta İtalya, Venedik, Dalmaçya, Dubrovnik, Macaristan ve diğer Avrupa ülkeleriyle, diğer tarafta ise Kotor, Prizren, Üzice, Kosova ve Metohya, Üsküp, Kalkandelen, Debre, Elbasan, Arnavutluk, Yanya, İstanbul ve Anadolu'nun diğer bölgeleriyle doğrudan ya da dolaylı olarak irtibat halindeydi. Bosna-Hersek'teki üretim merkezleri ürettiği tüm malları Dubrovnik'e ihraç etmişlerdir. Osmanlı hükümetinin Bosna-Hersek'te bulunan üretim ve ticaret merkezlerinin gayrimüslim ülkelere silah satışını ve ihracatını yasaklamasına rağmen, yine de çeşitli şekillerde bu durum gerçekleşmiştir. Osmanlı Devlet Arşivlerinde bulunan bazı belgelerde bu yasaklamalara rağmen Bosna'dan silah satışının

gerçekleştiği görülmektedir. Bu durum şu belgelerde yazılı olarak görülmektedir. 937/1530 tarihli Bosna kanunnamesi:

> *"Habubata konulan narb, kadınların ve diğer görevlilerin kâfir memleketlerine silâh ve at satışına mâni olmaları; hudut boylarındaki askerlerin ihtiyacı olan zahirenin nasıl temin edileceği; Bosna vilâyeti dahilinde tamiri yapılan kalelerin masraflarının hazineden ödeneceği"*;... (Belgeleri, B. H. İ. İ. A., 1516- 1919., 1999).

Aynı durum 948/1542 tarihli Bosna kanunnamesinde yazılı olarak görülmektedir (Belgeleri, B. H. İ. İ. A., 1516-1919., 1999). Bu kanunnameyi ihlal edenlere emirnameler gönderilmiştir. 981/ 1573-74 tarihli belgede (DVNSMHM.d, kutu:24, gömlek: 43) şöyle yazılmaktadır:

> "*Bosna beyine hüküm: Şebenik, Tertova, Dubrovnik ve Nova iskelelerini iltizama talib olanlara verip memnu olan at, zahire, silah, kurşun, pamuk, balmumu ve sahtiyanın gitmesine müsaade olunmaması ve sof, ibrişim, karabiber, yapağı, kepe, peynir, katran, yün ve işlenmemiş koyun derisi çıkmasına müsaade olunup beher canlı sığırdan birer kuruş miri için alınarak onlarında mürurına müsaade edilmesi". (Birer sureti Hersek ve Klis beylerine.)*

981/ 1573-74 tarihli başka bir belgede şöyle yazılmaktadır:

> "*Evvelce yapılmış tenbihin ve emrin hilafına "sulh halindedir" diye Venediklilere gizlice balmumu, sahtiyan, pamuk, at ve silah sattıkları haber alınanların şiddetle menine dair Prizrin beyine hüküm (Bir sureti Bosna, Hersek, Klis, İskenderiye ve Avlonya beyleri ile Mora ve İnebahtı kadılarına hüküm. Yapağı müstesnadır.")* (DVNSMHM.d, kutu:23, gömlek: 189, tarih)

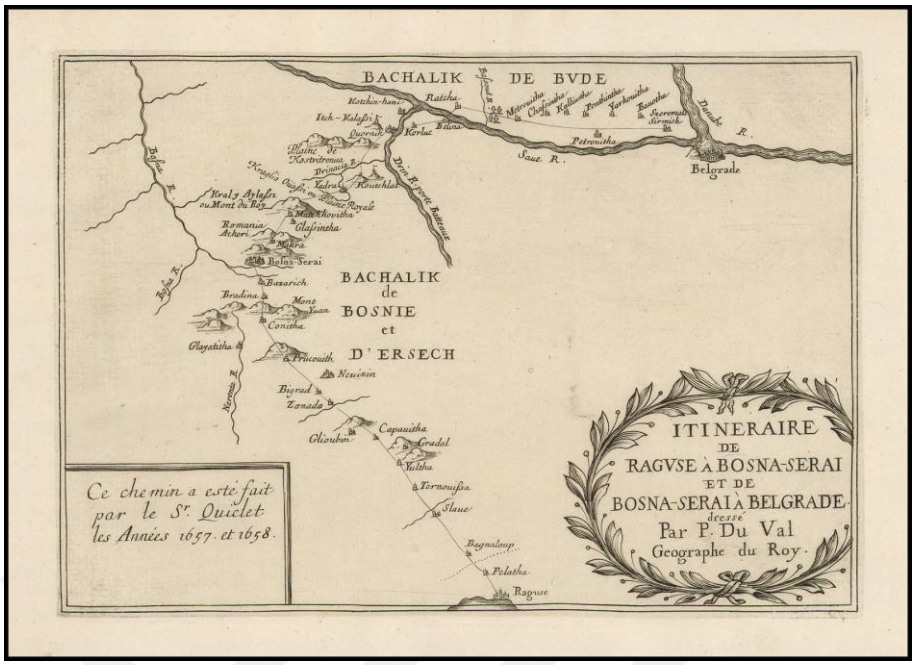
Pazarlarda silahlar ve yatağanlar çok beğenilen ve çokça tercih edilen ürünler olduğu için ülke içinde satılmış ve dış ülkelere de ihraç edilmiştir. Yatağanların fiyatı, kullanımına, kalitesine ve işçiliğine göre değişmektedir. Bu yatağanların fiyatları Elgood tarafından aktarılmış, 1777 tarihli sicillerde ve Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi'nde bulunan sicil no. 42'deki belgelerde yazılı olarak görülmektedir. Yatağanların fiyatları hakkındaki bilgilere sadece bu belgelerde rastlanılmıştır. Bu belgelere bakıldığında bile yatağanın fiyatının işçiliğine ve malzemesine göre değiştiği görülmektedir. Bosna-Hersek müze ve koleksiyonları incelendiğinde en çok kemik kabzalı-mercan kakmalı tipli yatağan görülmektedir. Bundan yola çıkarak bu tür

yatağanların en yaygın tür olduğu söylenebilir. Bunun sebeplerinden biri piyasadaki arz-talep ilişkisi, bir diğeri ise gümüş (mercanlı) kabzalı olan yatağanlardan daha ucuz olmasıdır. Gümüş (mercanlı) kabzalı olan yatağanlar işçiliğinden ve malzemelerinden dolayı en pahalı yatağanlardır. Basit süslemeli kemik, boynuz ve ahşap kabzalı yatağanlar fiyat açısından daha uygundur. Namlunun özelliklerine göre de fiyatı artabilir. Yatağanın değerini yükselten altın, gümüş, taş, mercan, cam gibi malzemeler süslemede sıklıkla kullanılmıştır.

Resim 60. Hrvoje'nin Glagolitik Misal. Erişim: 23 Kasım 2018, http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=26530)

BOSNIA AND HERZEGOVINA
CROATIA
SERBIA
MONTENEGRO
ALBANIA
REPUBLIKA SRPSKA
BOSNIAC-CROAT FEDERATION
ADRIATIC SEA
Sarajevo
Banja Luka
Mostar
Prijedor
Zenica
Tuzla
Bijeljina
Trebinje
Dubrovnik
Split
Brčko
Foča
Konjic
Livno
Travnik
Jajce
Sipovo
Drvar
Knin
Sibenik
Zadar
Gospić
Karlovac
Sisak
Slavonski Brod
Osijek
Vukovar
Vinkovci
Đakovo
Virovitica
Požega
Pakrac
Bjelovar
Koprivnica
Varaždin
Čakovec
Zagreb
Sesvete
Velika Gorica
Samobor
Ivanić-Grad
Petrinja
Kutina
Pula
Rijeka
Opatija
Crikvenica
Senj
Rab
Pag
Krk
Cres
Lošinj
Mali Lošinj
Rovinj
Poreč
Umag
Buzet
Pazin
Labin
Ilirska Bistrica
Postojna
Cerknica
Logatec
Ljubljana
Kranj
Jesenice
Bled
Radovljica
Tržič
Škofja Loka
Idrija
Nova Gorica
Tolmin
Kobarid
Bovec
Trbovlje
Hrastnik
Zagorje ob Savi
Litija
Ribnica
Kočevje
Metlika
Črnomelj
Novo Mesto
Krško
Brežice
Celje
Velenje
Šoštanj
Slovenj Gradec
Ravne na Koroškem
Dravograd
Maribor
Ptuj
Ormož
Lenart
Slovenska Bistrica
Murska Sobota
Lendava
Gornja Radgona
Ljutomer
Radlje ob Dravi
Mežica
Prevalje
Črna na Koroškem
Kidričevo
Ormož
Hajdina
Ptuj
Ljubuški
Čapljina
Metković
Ploče
Neum
Stolac
Nevesinje
Gacko
Bileća
Trebinje
Herceg-Novi
Kotor
Cetinje
Podgorica
Budva
Bar
Ulcinj
Shkodër
Lake Scutari
Lake Skadar
Drin
Buna
Bojana
Sava
Una
Vrbas
Bosna
Drina
Neretva
Trebišnjica
Lim
Ibar
Ćehotina
Piva
Tara
Ćehotina
Danube

Harita 8. Pierre Du Val (haritacı).(1665). Ragusa'dan Saraybosna'ya, Saraybosna'dan Begrad'a, Bu yol Bay Quiclet tarafından 1657 ve 1658 yılları arasında yapıldı. Erişim: 25 Mayıs 2017, https://www.raremaps.com/gallery/detail/43843/itineraire-de-raguse-a-bonsa-serai-et-de- bosna-serai-a-belgr-du-val

3.3.4. Bosna-Hersek'te Yatağan Üreten Atölyeler ve Zanaatkârlar / Sanatkârlar

Bosna-Hersek'teki yatağan üreten atölyeler ile ilgili bilgi pek azdır. Kreševljaković (1951), Bejtić (1956), Rajković (1954) ve Petrović (1956) araştırmalarında yatağan atölyelerinden bahsederken Bosna-Hersek Milli Müzesinin Etnografya bölümünün 1952 yılında Foça'lı bıçak ustası İbro Karabegović'ten yatağan ve diğer kesici silahların yapım ve süsleme aletlerini satın aldığını belirtmişlerdir. Burada bulunan aletlerden dolayı yatağan atölyelerini bakırcıların atölyelerine benzetmişlerdir. Araştırmacılar, bu verileri kullanarak yatağan atölyelere rekonstrüksiyon yapmıştır. Bu atölyelerde ustanın oturduğu sofa adlı oturma yeri, demir dövme yeri, ocak, körük, örs ve farklı aletler (çeşitli çekiçler, kalıplar, maşalar, makaslar, bölenler, törpüler, deliciler, bıçaklar, testere) bulunmaktadır[28] (Resim 61). Rajković (1954) kendi araştırmasında bu aletlerin yatağanın yapımında nasıl kullanıldığını detaylı olarak yazmaktadır. Yatağan, Bosna-Hersek'teki şehirlerde kasabalarda ve köylerde ustaların yaşadığı evler içinde veya

[28] Bosna-Hersek Milli Müzesi'nin Etnografya bölümü 1952 yılında Foça'da İbro Karabegović'ten yatağan ve diğer kesici silahların yapım aletlerini satın almıştır. Bu aletlere bakarak atölyelerin görünümünü ve nasıl çalıştığını anlayabilmek mümkündür (Rajković,1954; Bejtić, 1956).

çarşılardaki dukanın arkasında bulunan atölyelerde üretilmiştir (Bejtić, 1956). Bir yatağanın tümü bazen bir atölyede bazen de kabza, namlu ve kın ayrı olarak farklı atölyelerde üretilmiştir. Bosna-Hersek bir taşra olduğundan atölyeler genellikle mütevazi olup, burada bir veya birkaç usta çalışmaktadır.

Bosna-Hersek'te Osmanlı Döneminde silah üreten ustalar (Zanaatkârlar /Sanatkârlar) hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır. 15. yüzyılda Osmanlıların gelişiyle Bosna-Hersek'te bulunan maden ocaklarında ve onların yakınlarında bulunan imalathanelerde üretime devam edilmiştir. Buralarda çalışan ve üretim yapan yerli ustalar ve teknisyenler Osmanlının getirdiği ustalarla birlikte çalışmıştır (Basler, 1988-89; İmamović, 1999; Aydüz, 1998, s. 781-782; Karamehmedović, 1980, s.16; Bejtić, 1956). Yerel ustalar Osmanlının getirdiği ustalarla birlikte çalışırken yeni silah ve sanat ile tanışmış, öğrendiklerini uygulamışlardır (Karamehmedović, 1980, s.16; Besler, 1988-89; Katalog Zbirke Zemaljski Muzej Bosne i Hercegovine, 1988). Aynı zamanda eski geleneklerini de sürdürmüşlerdir (Karamehmedović, 1980, s.18). Örneğin Bosna karalılığın başkenti olan Bobovac'ta yapılan arkeolojik kazılarda Osmanlı Dönemine ait bulgulara rastlanılmış, bulunan silahlarda Bosna krallarının dönemindeki silah üslubu görülmüştür. Bu silahların üzerinde ustaların ve atölyelerin haç biçimindeki damgaları görülmektedir (Karamehmedović, 1980, s.74). Bosna'nın eski geleneklerini devam ettirenler manastırlarda ve köylerde çalışan ustalardır (Hersek ekolu, Saraybosna ekolu vb.) (Besler, 1988-89, s.129-131; Karamehmedović, 1980; Radojković, 1962, s.290). 15. Yüzyılda çalışan yerli ustalar hakkındaki en erken kayıtlar mezar taşlarıdır. Örneğin Jošanica'da (Foça) bulunan, alçak kabartma tekniğiyle işlenen mezar taşında bir örs ve çekiç aleti görülmektedir (Karamehmedović, 1980, s. 114-117). Bundan yola çıkarak bu mezar taşlarının demirci ve kılıç ustalarına ait olduğu söylenebilir. Bu ustalar hakkındaki en erken yazılı kayıtlar Bosna Sancağı (1468/9) ve Hersek Sancağı (1477) sicilleridir (Petrović, 1973, s. 74). 1477'de ustaların toplu halde çalıştığı Saraybosna'da bulunan yere Kılıççılar çarşısı (*Sabljarska čaršija)* denilmektedir (Kreševljaković, 1927; Karamehmedović, 1980, s.83). Yanı sıra, 1489 yılında yapılan Saraybosna nüfus sayımında bu çarşıda çalışan ustalar (üç kılıç ustası, bir meç ustası ve bir demirci ustası) kayıtlı olarak görülmektedir (Karamehmedović, 1980 s.66-67). Osmanlılar ilk dönemlerden beri işçi azlığından dolayı fethedilmiş bölgelerde yerli ustalardan

faydalanmıştır, bu ustalardan bazılarını da saraya veya başka merkezlere göndermiştir[29]. Örneğin 1526 yılında Kanuni Sultan Süleyman Budapeşte seferinden döndükten sonra yazılan saray sicillerinde Balkan ve Anadolu menşeli sanatkârlar görülmektedir (Berlin Museum für İslamische Kunst, 1988, s.137; Uzunçarşılı, 1986; Yaman, 2008). Örneğin Ehl-i Hiref 932 Rebiü'l-ahir/ 1526 Ocak tarihli defterde sanat sahibinin nereden geldiği, hangi diyardan getirildiği, hangi işi yaptığı, maaş miktarı vb. yazılmaktadır (Uzunçarşılı, 1986, s. 23-76). Örneğin: usta Kasım Bosna (Sultan Beyazıt Han zamanında; on yedi akça), Murad Bosna (Sultan Süleyman ile gelmiş; yirmi dört akça), Mustafa Bosna (Hemdem paşa sunuğundan, ölümden sonra, beylik olmuş), Rüstem Bosna (şegrd-i Mehmet bin Behlûl, bir akça; an gılman-i devşirme. Fi Hamis-i Muharrem sene 927. Ber-mucib-i ruznâme), Kasim Bosna (şagrd-i diğer, uç akça, Hemdem paşa kullarından olup, beylik olmuş, Sultan Selim Han zamanında), Hasan Hersek (Sultan Mehmet Han /Fatih zamanında pençik gelmiş, kul; on beş akça) vb. Kılıççılardan ise Ahmet Bosna (Ustad Ali nâm kimesne Sultan Beyazıt Han'a pişkeş idüb, mukabelesinde üç bin akça verilmiş, on iki buçuk akça), İlyas Bosna (20. Rebiü'l-evvel sene 927. Maaşı dokuz akçadır); Şam işi yapanlar (Dımeşkigerân) ise Mehmet Bosna (An gılman-ı devşirme, 25 Sefer sene 930; bir akça), Ahmet Hersek (An gılman-ı devşirme, 25 Sefer sene 930; bir akça), Süleyman İzvornik, Mustafa İzvornik, Hamza Bosna (928 sene devşirmeden gelmişlerdir), Mehmet Bosna (Sanatbirle yazılmış. Fî 14 Rebiü'l-âhir sene 930, üç buçuk akça), Hızır Bosna (şagird-i Hüseyin, pençik gelmiş, Fî 26 Şevval sene 929. bir akça), Ahmet Bosna (şagird-i diğer, An gılman-ı pençik Ahmet. Hazret-i Padişah-ı âlempenâh zamanında). Bu ustaların bazıları meslek sahibi olmadan devşirme olarak gelmiş, eğitim görmüş, sonra usta olarak çalışmaya başlamıştır. Bu ustaların bazıları Padişah'a yaptıkları bayram hediyeleri için inam denilen akça ve hilat ödülü almışlardır. Örneğin Ahmet Bosna'ya (Kılıççı) yüz on beş akça ödenmiştir (Uzunçarşılı, 1986, s. 70-72). Bosnalı ustaların imzaları yaptıkları eserlerde görülmektedir. Örneğin Topkapı Sarayı Müzesinde bulunan 1808-1809 tarihli env.no.

[29] Osmanlıların istihdam ettiği gayr-i Müslim usta ve teknisyenler temel olarak üç ana grup içinde mütalaa edilebilir. Birinci Grup: Avrupa ve Balkanlar gibi çeşitli Hıristiyan ülkelerden göç, seyahat, sürgün vb. vesileler ile gelip, kendi isteği ile devlet hizmetine giren veya serbest meslek sahibi olan kişilerdir. Bunlar sonradan reaya olmuşlardır. İkinci Grup: Fethedilen topraklarda yaşayan ve fetihten sonra devlet hizmetine giren ve sanatını icraya devam eden ücretli sanatkârlardır. Bu grup reaya olup, devlete vergi veren ve zimmî olarak adlandırılan sınıftır. Bunların ihtida edenleri zimmî statüsünden çıkarlardı. Üçüncü Grup: Fidyesi ödeninceye kadar çeşitli askerî birimlerde, bilhassa Tophane'de, deniz kuvvetleri ve donanmada ücretle istihdam edilen esirlerdir. Osmanlıların gayr-i Müslim usta ve teknisyenleri en çok istihdam ettiği esas alan askerî sahadır (Aydüz, 1998).

1/501 Alemdar Mustafa Paşa'nın kılıcında Ömer el-Bosnevî ustanın imzası bulunmaktadır (Ayhan, 2011). Bu örneklerden Bosnalı ustaların yoğun olarak sarayda çalıştığı ve yeteneklerinden dolayı ödüllendirildiği anlaşılmaktadır.

Bosna-Hersek'te bulunan yatağan ustaları hakkındaki bilgiler pek azdır. Fakat sarayda ve taşrada çalışan ustalar hakkında kıyaslama yaparak bazı bilgilere ulaşabilmektedir. Silah üretiminin saraydaki (Osmanlı merkezi) uygulanan sistemiyle taşradaki (Bosna-Hersek) uygulanan sisteminin farklı olduğu görülmektedir. Bosna-Hersek'teki silah üretimi bir taşra sanayi olarak gelişmiştir. Saraydaki uygulanan sistem ile taşradaki uygulanan sistem kıyaslanınca farklılıkların olduğu görülmektedir. Saraydaki ustalar Ehli Hirefe, taşradaki ustalar ise esnaf loncalarına bağlıdır. Sarayın ustalarının bazıları köle idi, bazıları yeniçeri ocağından gelme, bazıları da özgür kişilerdi (Berlin Museum für İslamische Kunst, 1988). Taşradaki ustalar genellikle yeniçeri ocağından gelme ve özgür kişilerdi. Saraydaki ustalar maaşlı olarak sürekli çalışmaktadır, bazen de dışarıdan geçici olarak çalışan ustalar da gelmektedir. Bu ustalar saray ve Osmanlı ordusu için silahlar üretmişlerdir. Taşradaki ustalar ise esnaf olarak halkın ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar. Sarayda çalışan tüm zanaatkâr/sanatkâr Ehli Hiref defterine kayıtlıdır. Taşradaki ustaların esnaf defterlerine, sicillere, vakıf defterlerine, nüfus sayım kayıtlarına ve yıllıklara kayıtlı olduğu görülmektedir. Bu gibi kaynaklarda usta sayısı bildirilmekte, bazen de ürettikleri için aldığı maaşlar veya ürettiklerin değeri hakkında bilgi verilmektedir. Fakat ürün ile ilgili özelliklere ve ayrıntılara rastlanılmamaktadır. Araştırmada rastlanılan en ayrıntılı örnek Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi'nde bulunan (27.04.1784 tarihli env.no.1219 belge) bıçak/kılıç ustası Hacı Süleyman'ın miras belgesidir. Bu belgede şu eşyaları bıraktığı yazılmaktadır: 1200 akçe değerinde beş yatağan, 770 akçe değerinde eli dört adet pirinç bıçak (dökümlü), 480 akçe değerinde seksen üç adet çakı, 120 akçe değerinde iki bıçak, 600 akçe değerinde on iki muşambalı kın, 7250 akçe değerinde diğer kınlar, 600 akçe değerinde yirmi bir adet başka türdeki kınlar, 360 akçe değerinde bir bıçak kını, 180 akçe değerinde bir kın ve 100 akçe değerinde beş adet küçük bıçak. Tüm bu kesici silahlar Hacı Süleyman'ının bir bıçak/kılıç ustası olduğu anlamına gelmektedir. Fakat bu silahların özellikleri belgede yüzeysel olarak verilmiştir. Bu gibi kısıtlı bilgilere sadece taşrada rastlanılmamaktadır sarayda da aynı durum mevcuttur. Örneğin Kanuni'nin yatağanını

yapan kuyumcu Ahmet Tekelü'nun bu yatağanı yaptığına dair kayıt bulunmamaktadır (Berlin Museum für İslamische Kunst, 1988). Fakat Ahmet Tekelü'nun bu yatağanın ustası olduğunu şu verilerle sağlayabilir: 1. Yatağanın üzerinde bulunan ustanın imzası; 2. Belgelerde kayıtlı olan padişahın Ahmet Tekelü'ye bayram hediyesi olarak verdiği üç bin akça ve bir benekli kaftan (Uzunçarşılı, 1986, s. 72). Tekelü bu ödülü yatağan için almış olabilir.

Sarayda ve taşrada çalışan ustaların en önemli ayrımı üretim yaptıkları atölyelerdeki koşullarıdır. Sarayda üretilen ürünler imkanlardan dolayı taşrada üretilen ürünlerden farklıdır. Sarayda çalışan sanatkarların malzemeleri hazine tarafından karşılandığı için en değerli ve en kaliteli malzemelerle çalışmaktadırlar. Usta aylık maaş alır. Eğer yaptığı iş beğenilirse padişah tarafından da ayrıca ödüllendirilir (Berlin Museum für İslamische Kunst, 1988, s.141). Bu ikili ödeme sistemi taşradaki ustalar için pek geçerli değildir. Usta kendi parasıyla veya sipariş veren kişinin parasıyla bulunabilen malzemeleri satın alır, bunları işler ve daha az para karşılığında çalışmış olur. Kısıtlı malzemelerle yapılan ürünler saraydakine göre daha mütevazidir. Aynı zamanda yapılan ürünler başarılıdır. Kısıtlı imkanlardan dolayı ustalar her türlü kesici silahların namlularını farklı kabzalarla birleştirmişlerdir, böylece eklektik silahlar ortaya çıkmıştır. Bu uygulama üretimde istisnadır. Genellikle taşradaki ustaların ve atölyelerin üretimleri esnafın kontrolünde belli kuralara göre yapılırdı. Yatağanın üretiminde genel olarak standartlaşma varken, bazen de eklektik örnekler üretilmektedir.

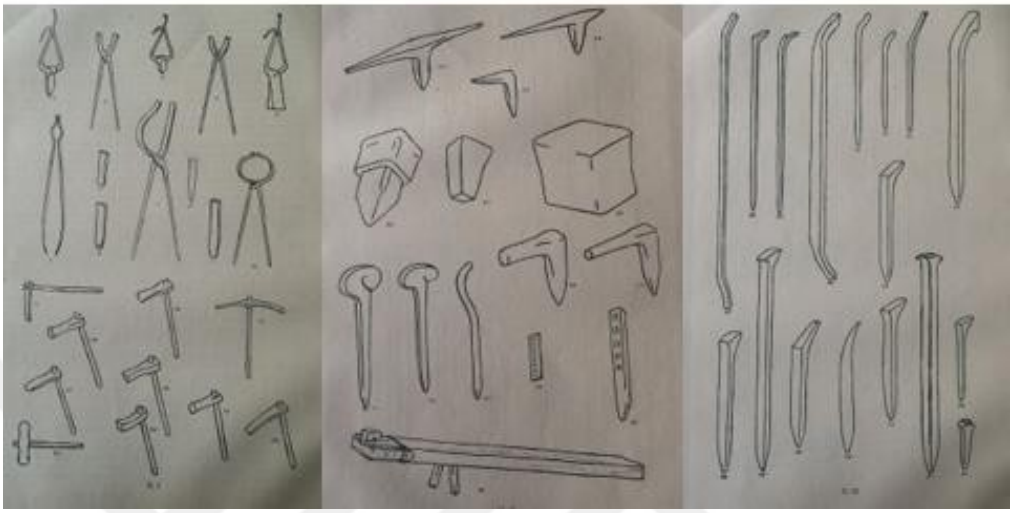
Yatağan ustaları hakkında başka bir gerçeğinde söylenmesi lazımdır. Bir yatağanın yapımında farklı ustalar çalışmaktadır. Örneğin kılıç ustaları (Kılıççılar), bıçakçılar, kuyumcular, kakmacılar, nakkaşlar ve kıncılar. Kılıççılar ve bıçakçılar silahın ana gövdesini yaparken, nakkaşlar üzerindeki bezemeleri işlemişler, zernişler yani kakmacılar ise bu tasarımın kılıca uygulanmasını sağlamışlardır. Yazıt ve tuğrası olan yatağanlarda hattatlar çalışmıştır. Kıncılar ise hazırlanan bu kılıca uygun kın yapımını üstlenmişlerdir (Yaman, 2008, s.77-79). Ehli Hiref defterlerinde bu ustaların (Kılıççılar /*cemâat-i şimşirgeran-ı hâssa*; bıçakçılar/*cemâat-i kardgerân-i hâssa*; Şam işi yapanlar / dimeşkigerler / *cemâat-i Dimeşkigerân*; kuyumcular / *cemaât-i zergeran-ı hassa*; kakmacılar / *cemâat-i zernişânyân-ı hâssa; zernişân / "kılıç üzerine kakma altınla*

işlenmiş"; kıncılar / *cemâat-i niyamgeran-ı hâssa* olarak kayıtlı olduğu görülmektedir (Yaman, 2008, s.70-71). Bu ustaların hepsi yatağanın üretimine katılmaktadır. Taşrada, yani Bosna-Hersek üretim merkezlerinde yatağan ve diğer kesici silahlar zilci esnafına bağlı bıçakçılar, kılıç ustaları, kın ustaları, kuyumcu esnafına bağlı kuyumcu-haşermacı[30], sırmacı[31] ve demirci esnafına bağlı demirci ustaları tarafından yapılmaktadır. Yatağanın namlusuna şekil veren kişiler demirci, bıçak ve kılıç ustalarıdır. Süslemeyi yapanlar da kuyumcular, nakkaşlar ve kakmacılardır. Kın ustaları da yatağanın ve diğer kesici silahların kınını yapmaktadırlar. Bu ustaların imzaları ve damgaları yatağanın üzerinde yaptığı işe bağlı olarak farklı yerlerde bulunabilir. Örneğin süslemeyi yapan ustanın adı genellikle namlu veya kabza üzerindeki yazıtta yer alır, kuyumcu ustasının adı da namlu üzerinde damga şeklinde bulunur. Yatağanlardaki yazıtlarda yatağanın yapım tarihi, yapım yeri, sahibi ve usta isimleri, onların unvanları, bazen de ustanın soyadı[32] da bulunmaktadır. Tüm bu bilgiler yatağanın ne zaman, kimin tarafından yapıldığı, ya da yaptırıldığı konusunda yatağanın değerlendirmesi açısından önemli rol oynamaktadır. Fakat bazı süslemeler sonradan da eklenebildiği için bu durum yatağanın hangi tarihte yapıldığına dair karışıklık yaratmaktadır.

Bosna-Hersek'teki yatağan üretiminin Müslüman ustalar tarafından yapıldığı görülmektedir. Mehmet, Ahmet, Salih, İbrahim vb. gibi usta isimlerine sıklıkla rastlanmaktadır. Yatağan ustalarının genellikle yeniçeri ocağından geldiği söylenmektedir. Foça'daki kesici silahların üretimi Bićani, Bradarići, Čavdari, Delje, Granovi, Jagnje, Kadribegovići, Karabegovići, Kolubare, Krane, Letići, Mezburi, Poje, Redze, Fočo gibi Müslüman aileler tarafından yapılmıştır (Bejtić, 1957, s.53). Truhelka ise Foça'da kesici silahları üreten ailelerden birisi olarak Bičinović ailesinden bahsetmektedir (Truhelka, 1954). Fakat bu durum ateşli silahlarda görülmemektedir. Genellikle ateşli silahlar gayr-i Müslüm tarafından üretilmiştir (Elgood, 2009). Kuyumculuk işleri de manastırlardaki gayr-i Müslüm ustalar tarafından yapılmaktadır (Besler, 1988-89, 129-131; Karamehmedović, 1980, s. 114- 117). Dalmaçya'da ise yatağan üretiminde gayr-i Müslüm ustalar görülmektedir. 19. yüzyılda yapılan pirinç

[30] Haşerma, Bosna-Hersek lehçesine göre kabza zıhı anlamına gelmektedir. Kabza zıhı, kabza bileziğive kabza yolu kuyumcu esnafına bağlı olan *haşermacı* ustalar tarafından yapılmaktadır.
[31] Sırmacı: sırma ya da altın veya gümüş tel kakma yapan ustadır.
[32] Örneğin Mustafa Letić (Foça, 19.yüzyılda) usta tarafından yapılan Bosna-Hersek Milli Müzesinde bulunan env.no. 5047 yatağanın üzerinde ustanın adı soyadı yazılmıştır.

kabzalı yatağanlarda Lazo Bogdan ustanın isim geçmektedir. Bu üsluptaki yatağanlar Hırvatistan Split Kent Müzesinde, Hırvatistan'daki diğer müzelerde ve özel koleksiyonlarda[33] bulunmaktadır (Borčić, 2012, s. 18).

Resim 61. Yatağan yapımında ve süslemesinde kullanılan aletler (Kreševljaković, 1951)

[33] Borčić kaynağında özel koleksiyonların ve diğer müzelerin isimleri verilmemektedir.

4. BÖLÜM : BOSNA-HERSEK MÜZE VE KOLEKSİYONLARINDA YATAĞANLAR: ANALİZ

Bosna-Hersek'te 17.-19. yüzyıldan günümüze kadar gelen yatağan örnekleri en çok Bosna-Hersek Milli Müzesi, Saraybosna Kent Müzesi, Saraybosna Boşnak Enstitüsü Koleksiyonun, Kraljeva Sutjeska Fransisken Manastır Müzesi, Kreševo Fransisken Manastır Müzesi, Fojnica Fransisken Manastır Müzesi, Gorica Livno Fransisken Manastır Müzesi'nde bulunmaktadır. Tezde incelenen koleksiyonlarda yatağan, kabza, namlu ve kından oluşan toplam yüz on yedi adet eser bulunmaktadır. Örnekler 17. ve 19. yüzyıl arasında üretilmiştir (örneklerden biri 17.yüzyıla, dokuz örnek 18.yüzyıla, kırk bir örnek 19. yüzyıla aittir. Otuz üç tanesinin ise tarihi belli değildir). Bosna-Hersek Milli Müzesi yatağan koleksiyonundan dokuz adet yatağan bu tezde incelenmiştir (bir adet gümüş kabzalı yatağan, altı adet kemik kabzalı yatağan ve iki adet ahşap-boynuz kabzalı yatağan). Bosna-Hersek Milli Müzesi'nde bulunan kayıtlı yatağan örneklerinin resmi sayısı hususunda net bilgi verilmemiştir[34]. Saraybosna Kent Müzesi yatağan koleksiyonunda bulunan kırk üç adet yatağan (bazıların kını da mevcuttur) ve bir adet yatağan namlusu incelenmiştir. Bu örnekler, kemik kabzalı yatağan (yirmi beş), boynuz ve ahşap kabzalı yatağan (on iki adet) ve metal kabzalı yatağan (altı adet) olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır. Saraybosna Boşnak Enstitüsü[35] koleksiyonunda üç adet yatağan (iki kemik kabzalı, bir boynuz-ahşap kabzalı) bulunmaktadır. Kraljeva Sutjeska Fransisken Manastır[36] Müzesi yatağan koleksiyonunda altı adet yatağan (iki tane kemik kabzalı yatağan ve dört adet ahşap- boynuz kabzalı yatağan) bulunmaktadır. Kreševo

[34] Müze yönetimi tarafından sadece dokuz örnek üzerinde çalışılması için özel izin verilmiş olup, diğer örneklere ulaşım olanağı tanınmamıştır.

[35] Adil Zulfikarpašić'in vakfı olan Boşnak Enstitüsü 1988'de Zürih'te kurulmuş, ve 2001'de Saraybosna'ya taşınmıştır. İşadamı, siyasetçi ve hayırsever bir kişi olan Adil Zulfikarpašić tarafından toplanan farklı sanat eserleri Boşnak Enstitüsü'nde muhafaza edilmektedir (Boşnak Enstitüsü, 2015).

[36] Bosna-Hersek'in Kakanj kenti yakınlarında Kraljeva Sutjeska Köyü'nde bulunan ve aynı adı taşıyan Katolik manastırın 14. yüzyıldan beri burada olduğu zannedilmektedir. Manastırın yakınlarda, Orta Çağ (1189-1462/63) Bosna-Hersek'in kraliyet merkezi olan Bobovac bulunmaktadır. Burada Orta Çağ kraliyet sarayı temelleri ve Gotik tarzda inşa edilen kilise görülmektedir. Bu merkez Bosna-Hersek tarihinde çok önemlidir. Burada Orta Çağ Bosna (6.-15. yüzyıllar arasında) ve Osmanlı Bosnası'nın (15.-19. yüzyıllar arasında) en önemli olayları geçmektedir. Fatih Sultan Mehmet burayı 1462-1463 yıllarında fethetmiştir. Günümüzdeki Kraljeva Sutjeska Manastır binasının inşası 19. yüzyılın ortasından başlayıp 20. yüzyılın başlarına kadar sürmüştür. Manastır, tarihi, kültürel ve sanatsal etkinlikler bakımından çok zengindir. Burada çok sayıda arşiv belgesi, değerli eski kitaplar, resimler, el sanatları, metal ve tekstil ürünleri muhafaza edilmektedir. Manastırın eski kitapları Bosna-Hersek'te en değerli olanlar arasında sayılmaktadır (Fransisken Manastır Kraljeva Sutjeska, 2014).

Fransisken Manastır[37] Müzesi'nin yatağan koleksiyonunda dokuz adet yatağan (iki adet kemik kabzalı yatağan ve yedi adet ahşap-boynuz kabzalı yatağan) yer almaktadır. Fojnica Fransisken Manastır[38] Müzesi'nin yatağan koleksiyonunda dört adet yatağan (üç kemik kabzalı yatağan ve bir adet metal kabzalı yatağan) mevcuttur. Gorica Livno Fransisken Manastır[39] Müzesi'nin yatağan koleksiyonunda yedi adet yatağan (beş adet metal kabzalı yatağan, iki adet kemik kabzalı yatağan) ve bir adet metal tipli yatağan kabzası bulunmaktadır. Bu koleksiyonların dışında farklı müzelerden karşılaştırma örnekleri tezimizde kullanılmıştır. Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nden altmış dört yatağan (Teinović, 2008), Hırvatistan Tarih Müzesi'nden yüz doksan beş yatağan ve kın (Šercer, 1975; Bošković, 2007), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nden yirmi sekiz yatağan (Borčić, 2012), Sırbistan Belgrad Askeri Müzesi'nden yüz altmış yatağan (Rajković, 1954; Radović, 2002), Sırbistan Belgrad Tarih Müzesi'nden otuz adet yatağan (Katalog Zbirke İstorijskog Muzeja Srbije, 2011), Sırbistan Kragujevac Halk Müzesi'nden on dokuz yatağan (Banović ve Topalović, 2009), Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesi'nden altı adet yatağan (Biorac, 1992), Türkiye'de İstanbul Askeri Müzesi'nden yüz otuz dokuz yatağan (Yaşar, 2009),[40] Topkapı Sarayı Müzesi koleksiyonundan bazı örnekler (Ayhan, 2011), Bursa Kent Müzesi'ndeki Çengiç Ailesi koleksiyonundan üç adet yatağan karşılaştırma örnekleri olarak tezimizde ele alınmıştır. Ayrıca Katar'da Doha İslam Eserleri Müzesi, İngiltere'de British Müzesi, Rusya'da Ermitaj ve Devlet Tarihi Müzesi, Yunanistan'da Atina Benaki Müzesi, Atina Stephanis Vakfı gibi müze koleksiyonları da konu kapsamında taranmıştır.

---

[37] Bosna-Hersek'in eski madencilik ve kuyumculuk merkezi olan Kreševo kasabasında, aynı isimli Katolik manastırın 14. yüzyıldan beri var olduğu zannedilmektedir. Günümüzdeki manastır binası kilise ile birlikte 20. yüzyılda onarılmıştır. Manastır, tarihi, kültürel ve sanatsal etkinlikler bakımından çok zengindir. Burada çok sayıda arşiv belgeleri, değerli eski kitaplar, resimler, el sanatları, silahlar, değerli taşlar, metal ve tekstil ürünleri muhafaza edilmektedir. Kreševo Manastırı'nda ünlü papaz Fra Grga Martić belli bir dönem yaşamıştır (Fransisken Manastır Kreševo, 2017).

[38] Bosna-Hersek'in Fojnica kasabasında aynı isimli Katolik manastırın 14. yüzyıldan beri burada bulunduğu tahmin edilmektedir. Günümüzdeki manastır binası 19.-20. yüzyıl arasında onarılmıştır. Manastır, tarihi, kültürel ve sanatsal etkinlikler açısından çok zengindir. Burada çok sayıda arşiv belgeleri, değerli eski kitaplar, resimler, el sanatları, silahlar, metal ve tekstil ürünleri muhafaza edilmektedir (Fransisken Manastır Fojnica, 2018).

[39] Gorica Livno Fransisken Manastırı'nın, müze ile birlikte 19. yüzyıldan beri var olduğu bilinmektedir. Hersek bölgesinde, Livno kentinde bulunmaktadır. Kuruluşundan beri manastır önemli bir kültür merkezi olmuştur. Fransiskenler, Hersek bölgesinin kültürel mirasını korumak amacıyla toplanmışlar. Günümüzde müzede sakral/kutsal, arkeolojik, etnolojik, numizmatik eserler ve silah koleksiyonları muhafaza edilmektedir (Fransisken Manastır Gorica Livno, 2017).

[40] İstanbul Askeri Müzesi koleksiyonundan sadece yüz otuz dokuz yatağan bu araştırmanın karşılaştırma bölümüne dâhil olmuştur (Yaşar, 2009).

Bosna-Hersek kültüründe yatağanlar maddi ve manevi miras olarak kabul edilmektedir. Toplumun ihtiyaçlarına göre üretilen ve kullanılan bir nesne olduğundan "gerekli kültür unsuru"[41] olarak nitelendirilmektedir. Yatağan, bulunduğu toplumun siyasi, sosyal, iktisadi tarihinin izlerini taşıdığı için kullanıldıkları dönemlere dair de tanıklıklar sunmaktadır. Bu nedenle yatağanlar kültürel miras olarak kabul edilmeli, müzelerde koruma altına alınmalı, restore edilmeli ve incelenmelidir. Ancak Bosna-Hersek'te 19. yüzyıldan günümüze kadar yaşanan savaşlar nedeniyle bu mirasın korunması konusunda sorunlar gözlenmiştir. Öte yandan Siyasi nedenlerle bu kültür mirası sistematik bir şekilde ihmal edilmiştir. Avusturya-Macaristan Döneminde (19. yüzyıl) kültür mirası koruma kisvesi altında yavaş yavaş yok edilmeye başlanmıştır. Başlangıçta el sanatlarının çoğu yasaklanmıştır. Birkaç sene sonra canlandırılan atölyelerde yeni usullere göre yeni ürünler üretilmeye başlanmıştır. Bu dönemde açılan müzelerde koleksiyonlar oluşturulmaya başlanmış, ancak Osmanlı Döneminden kalan el sanatları ve silahların bir çoğu da yurtdışına gönderilmiştir. Aynı dönemde, Osmanlı Döneminde inşa edilmiş yapıların çoğu bilinçli olarak tahrip edilmiş ve bu yapıların yerine yeni binalar inşa edilmiştir. Saraybosna'da Osmanlı Döneminden kalan camilerin çoğunun kentleşmeden dolayı yok olduğu bilinmektedir. Kalan mimari ise barok, rokoko, neoklasisizm gibi üsluplar kullanılarak restore edilmiştir. Örneğin Osmanlı Döneminden kalan camilerde bulunan duvar resimleri, yeni yapılan resimlerle kapatılmıştır. Bosna-Hersek'te Avusturya-Macaristan Döneminden sonraki dönemlerde ve son savaşta (1991-1996) kültürel miras büyük zarar görmüştür. 1991- 1996 yılları arasında Sırplar tarafından yok edilen kültürel miras hakkında Harvard Üniversitesi'nden Prof. Andreas Riedlmayer (Lahey Mahkemesinde Vatko Mladić'e karşı yürütülen davada) bunun sistematik olduğunu kanıtlamıştır[42].

Bosna-Hersek kültür mirasının bir parçası olan yatağanlar ne yazık ki günümüzde de Bosna-Hersek müzelerinde genel olarak ihmal edilen-bir eser grubunu oluşturmaktadır. İncelenen örnekler müzelerde depolarda bulunmaktadır. Sadece Kraljeva Sutjeska

[41] Miras olarak kabul edilen herhangi bir olay kültüre aittir fakat herhangi bir kültürel olay bir nesneyi teşkil etmez. Farklı tarihsel dönemlerde atalarımız ürettiklerinin bir miras olacağının bilincinde değillerdi. Bu kategorideki nesneler yalnızca zamanın etkisi altında sahip oldukları değerlere ulaşabilmişlerdir. Alman klasik felsefesinin temsilcisi H. Hegel, bu kategoriye ait nesnelerin "gerekli kültür unsuru" olarak adlandırılması gerektiğini ve yalnızca miras için aktarım kuramına ihtiyaç duyulduğunu ileri sürmüştür (Eyvazova, 2018, s.81).

[42] *Riedlmayer, 2002.*

Fransisken Manastır Müzesi, Kreševo Fransisken Manastır Müzesi, Fojnica Fransisken Manastır Müzesi, Gorica Livno Fransisken Manastır Müzesi'nde bulunan koleksiyonlar kalıcı sergi olarak sunulmaktadır ve örnekler hakkında çok az araştırma yapılmıştır. Bu tezde Bosna-Hersek koleksiyonlarında ve müzelerinde bulunan tüm yatağanların incelenmesi hedeflenmiştir. Fakat müze yönetimleri tarafından koleksiyonlara erişim izni kısıtlanmış ve bu nedenle tezde sadece yüz on yedi adet yatağan ve parçaları incelenebilmiştir. Bosna-Hersek Milli Müzesi'nde sadece dokuz örnek için inceleme izni verilmiş geri kalan örnekler görülememiştir. Bu nedenle koleksiyonun tamamında kaç parça olduğu tespit edilememiştir. Bu da bir tür ihmal ve yok etme biçimidir. Bunun yanı sıra Bosna-Hersek müze ve koleksiyonları kapsamında Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde altmış dört yatağan bulunmaktadır. Fakat bu koleksiyon kapsamlı bir şekilde Teinović tarafından yapılmış olduğundan teze dâhil edilmemiş, yalnızca karşılaştırma örneği olarak kullanılmıştır. Bosna-Hersek'teki özel koleksiyonlara ilişkin bilgi bulunmamaktadır.

Örnekler hakkında detaylı bilgi sağlamak amacıyla tezin bu bölümünde ele alınan tüm yatağanların, kabza, namlu kısımlarının ve kınlarının analizi yapılmıştır. Burada ele alınan koleksiyonların dışındaki örnekler ise sadece karşılaştırma amacıyla kullanılmıştır.

4.1. TEZDE KONU EDİLEN YATAĞANLARIN KABZA KISMININ ANALİZİ

Tezde konu edilen yatağanların kabza kısmının biçimi, kabzada kullanılan malzeme, teknik ve süsleme analizi, değerlendirmesi koleksiyonların dışındaki örneklerle karşılaştırılmalı olarak bu bölümde anlatılmıştır. Tez kapsamındaki koleksiyonlar incelendiğinde farklı tipte (biçim, malzeme, süsleme) kabzaların olduğu görülmektedir. Her kabzanın benzerine söz konusu koleksiyonlarda veya çağdaş koleksiyonlarda da rastlanmaktadır. Ele alınan yatağan kabzalarında standartlaşma olduğu tespit edilmiştir. Kabza yapımında ve süslemesinde belli şablonların uygulandığı anlaşılmaktadır. Fakat her örnekte kabza ustasının becerisine ve imkânlarına bağlı özgün küçük detaylarda farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Çok nadir olarak tamamen özgün tip örneklere de

rastlanmaktadır. Bu bölümde yapılan analizler sonucunda kabzalarda kullanılan malzeme ve süslemelere göre tipoloji yapılmıştır. Tezde konu edilen koleksiyonlarda ve koleksiyonların dışında tespit edilen örnekler de bu tipolojiye uygun şekilde gruplandırılmış, biçim ve süsleme açısından ayrıntılı olarak anlatılmış-karşılaştırılmıştır.

4.1.1. Biçimsel Analiz

Çeşitli biçimlerdeki yatağan kabzalarının ölçüleri de farklılık göstermektedir. Tezde konu edilen yatağanlarda biçimine göre iki tip tespit edilmiştir. Analiz sırasında Kabzanın genel biçimi, ön ve yan kısımları incelenerek yapılan değerlendirmede iki tip şu şekilde tanımlanmıştır:

1. Kulaklı kabzalar: Ön kısmı T veya V şeklinde olup, yanları köşeli ve yuvarlaktır. Bu tipin kulakları simetrik veya asimetriktir. Kulaklar ince ya da kalın, dar veya geniş olabilir (Resim 62, 65).
2. Kulaksız ya da dar kulaklı kabzalar (Resim 63, 64).

Resim 62. Kat.no.58 yatağanın iri kulaklı kabzası (ön T şeklinde, yanlar yuvarlak tasarlanmıştır). A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 63. Kat.no.19 yatağanın dar kulaklı kabzası. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 64. Kat.no.19 yatağanın dar kulaklı kabzası. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 65. Bosna-Hersek Milli Müzesinde bulunan yatağan koleksiyonundaki iri kulaklı tipler, hepsi simetrik, önde V şeklinde, yanlarda köşeli ve yuvarlak tasarlanmıştır. Soldan sağa ilk altı yatağan kalın/geniş kulaklıdır. Son iki yatağan da ince ve geniş kulaklıdır. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

4.1.2. Malzeme, Teknik ve Süsleme Analizi

Yatağanın kabzasının yapımında farklı malzemelerden yararlanılmaktadır. Kabza kulakları ahşap, kemik, boynuz ya da metaldir (gümüş, pirinç). Kabza zıhı, bileziği ve yolu gümüş, pirinç, bakır veya kurşundandır. Kabzanın süslemesinde gümüş, pirinç, altın, mercan ve cam kullanılmaktadır.

Kabzanın yapımı, süsleme teknikleri ve süsleme türü kabzada kullanılan malzemenin cinsine göre seçilir. Kabza yapımında ahşap, boynuz, kemik şekillendirme -oyma, boyama, delme; madeni parçaları şekillendirme- döküm, dövme ve birleştirme teknikleri kullanılmaktadır. Kabzanın süslemesinde ise çalma, kazıma, kabartma, altın/gümüş tel kakma, mercan ve cam kakma, telkâri-filigran, telkâri-granülasyon, delik- işi /ajur, yaldızlama ve savatlama-niello teknikleri kullanılmaktadır.

Yatağanın kabzası estetik açıdan yatağanın en önemli parçası sayılmaktadır. Diğer kesici silahlara göre kabzası daha geniştir. Kabzanın geniş olması süsleme açısından daha elverişlidir. Kabzanın farklı yerlerine, farklı tekniklerle, seçilmiş motifler uygulanır. Süsleme, kabzanın malzemesine uygun şekilde yapılır. Süsleme, kabza kulaklarında, zıhında, bileziğinde ve yolunda bulunur. Kabzalarda kullanılan süslemeler; bitkisel süslemeler (çeşitli çiçekler- hatayı ve pençler, yapraklar, Rumi çeşitlemeler) ve geometrik süslemeler (eşkenar dörtgen, zikzak, benek, helezoni çizgiler, sarmal, yıldızlar, eliptik, dairesel motifler) olarak uygulanmaktadır. Kabzalarda nadir olarak yazıt da bulunabilir. Tezimiz kapsamındaki örneklerin yalnızca bir tanesinin (Kat. no. 77) kabza bileziğinde ve yolunun sırtında yazıt bulunmaktadır. Bu yatağanın kabza yolunda Arap harfleriyle, altın kakma tekniği kullanılarak yazılmış bir yazıt bulunmaktadır. Bu yazıtta yatağan sahibinin ismi ve yatağanın üretim tarihi okunmaktadır (Resim 67). Tez kapsamındaki örnekler dışında, tek örnek Londra Wallece Koleksiyonu'nda bulunan bir yatağanda (env. no. 2062) görülmektedir (Resim 71). Yatağanın namlusu Bosna'da (Saraybosna), kabzası ise Girit'te üretilmiştir (Elgood, 2009, s. 146). Kabzalarda motiflerde figüre rastlanılmamaktadır. Kabzanın yapıldığı malzeme süsleme sanatını (motifler ve düzeni) yönlendirmektedir. Örneğin kemikten yapılan kabzalarda süsleme sadece kabza zıhı, bilezik ve yolunda bulunmaktadır. Kabzada kullanılan malzemenin cinsine göre süsleme üç[43] ayrı gruba ve yoğun kullanılan tekniğe göre alt gruplara ayrılır. Her grupta özgün süsleme sanatı görülmektedir.

Kemik kabzalarda kullanılan yapım ve süsleme teknikleri ve görülen süslemeler üç gruba ayrılmaktadır: 1. Kemik Kabzalarda Kakma Tekniğiyle Yapılmış Süslemeler 2. Kemik Kabzalarda Yüksek Kabartma Tekniğiyle Yapılmış Süslemeler 3. Kemik Kabzalarda Kazıma ve Alçak Kabartma Tekniğiyle Yapılmış Süslemeler.

Boynuz veya ahşaptan[44] yapılan kabzalarda süsleme sadece kabza zıhı, bilezik ve yolunda bulunmaktadır. Boynuz ve ahşap olan kabzalarda dört çeşit süsleme düzeni görülmektedir: 1. Boynuz ve Ahşap Kabzalarda Kakma Tekniğiyle Yapılmış Süslemeler

[43] Benzerlikten dolayı ahşap ve boynuz kabzalar bir grup olarak incelenmiştir.
[44] Kabza yapıldığı malzemeye göre boynuz ve ahşap olmak üzere iki farklı tipe ayrılır. Ancak, bu iki farklı tipin süslemesi aynı olduğundan tek tip olarak değerlendirilmiş.

2. Boynuz ve Ahşap Kabzalarda Yüksek Kabartma ve Telkâri Tekniğiyle Yapılmış Süslemeler 3. Boynuz ve Ahşap Kabzalarda Kazıma ve Alçak Kabartma Tekniğiyle Yapılmış Süslemeler 4. Boynuz ve Ahşap Kabzalarda Yüksek/Dolu Granülasyon Tekniğiyle Yapılmış Süslemeler.

Metal/madeni kabzalarda ise süsleme kabza kulaklarında, zıhı, bilezik ve yolunda bulunmaktadır. Metal kabzalarda dört çeşit süsleme düzeni görülmektedir: 1. Madeni Kabzalarda Kakma Tekniğiyle Yapılmış Süslemeler; 2. Madeni Kabzalarda Yüksek Kabartma Tekniğiyle Yapılmış Süslemeler; 3. Madeni Kabzalarda Telkâri ve Savat Tekniklerle Yapılmış Süslemeler; 4. Madeni (pirinç) Kabzalarda Kabartma Tekniğiyle Yapılmış Süslemeler;

Her kabza tipinde farklı tekniklerin kullanıldığı örnekler vardır, fakat uygulamada bazı tekniklerin diğerlerinden daha yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu tekniklerle yapılan motifler ve motiflerin düzeni bellidir; buna bağlı olarak motif uygulamasında standartlaşma olduğu söylenebilir. Standart üretimin dışında bulunan örnekler çok nadirdir. Araştırma sırasında yatağan ustalarının kullandığı bir desen "kitabıyla" ya da herhangi bir yazılı kuralla karşılaşılmamıştır. Buna rağmen incelenen örnekler üzerinden, Anadolu'dan Balkanlara kadar, asırlar boyunca devam etmiş olan yatağanların üretiminde ve süslemesinde belli bir düzen ve standartlaşma olduğu söylenebilir.

Tez konusu kapsamında incelenen yatağanlarda kabza bölümünde kullanılan malzemelere göre dört grup bulunmaktadır: Kemik kabzalı, boynuz kabzalı, ahşap kabzalı ve metal kabzalı. Tezimizde seksen üç kabza incelenmiştir. Bunlardan kırk üçü kemik kabzalı, on altısı boynuz kabzalı, on biri ahşap kabzalı ve on üçü metal kabzalı yatağanlardır. Tez kapsamında ele alınan örneklere bakıldığında kemikten yapılmış kabzalar daha fazladır. İncelenen kabzalardan sadece bir tanesinde altın tel kakma kullanılmıştır. İncelenen kabzaların otuz dördünde kabza parçalarında gümüş, kırk beşinde pirinç, birinde bakır, birinde kurşun ve birinde de hem pirinç hem gümüş kullanıldığı görülmüştür. Otuz iki adet kabzada mercan, yirmi sekiz adet kabzada cam kakma kullanılmıştır.

Resim 66. Saraybosna Kent Müzesi'nin yatağan koleksiyonunda bulunan env. no. B.B.4; 991; B. B. 5; B. B. 7 yatağanların kabzaları (fotoğraf). (2014-2015). Saraybosna Kent Müzesi'ne ait fotoğraf. Müzenin izni ile yayımlanmaktadır.

Resim 67. Kat.no.77 Yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Haziran, 2016.

Resim 68. Kat.no.44 Yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 69. Kat.no.81 Yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Haziran, 2016.

Resim 70. Kat.no.79 Yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Haziran, 2016.

Resim 71. Londra Wallece Koleksiyonu'nda bulunan env.no.2062 yatağan (fotoğraf). İngiltere, Londra: Wallece koleksiyon. Erişim: 26 Mayıs 2019,https://wallacelive.wallacecollection.org

4.1.2.1. Kemik Kabzalarda Kullanılan Yapım ve Süsleme Teknikleri ve Süslemeler

Kemikten yapılmış kabzalarda mercan, cam, altın, gümüş, pirinç, bakır gibi malzemeler kullanılır. Kemikten yapılan kabzalarda kakma (mercan ve cam), yüksek ve alçak kabartma, kazıma, telkâri ve telkâri granülasyon gibi süsleme teknikleri uygulanmaktadır. Süsleme sadece kabza zıhı, bileziği ve yolunda bulunmaktadır. Aşağıdaki metinde kemikten yapılmış kabza (süslemesine göre) çeşitlerinin ayrı ayrı analizleri yapılmaktadır.

4.1.2.1.1. Kemik Kabzalarda Kakma Tekniğiyle Yapılmış Süslemeler

Kakma tekniğinin yoğun kullanıldığı kemik kabzalar tezde bulunan otuz dört yatağanda görülmektedir (kat. no. 3, 5, 6, 7, 8, 9, 22, 25, 26, 27, 28, 29, 31, 33, 34, 37, 38, 39, 40, 42, 45, 46, 49, 50, 51, 54, 56, 57, 58, 59, 64, 65, 73, 75).

Bu tipin kemikten yapılmış kabza kulakları büyük ve simetriktir. Ön kısmı T veya V şeklinde olup, yanları köşeli veya yuvarlak olarak tasarlanmıştır. Kabza kulaklarının hacimli kenarları bazen köşeli, bazen de yuvarlatarak yapılmıştır. Tezde incelenen örneklerin tamamının kabza biçimi birbirine benzemektedir. Kabzanın iri kulakları ön kısımda T veya V şeklinde, yanlarda ise köşeli veya yuvarlak olarak tasarlandığı görülmektedir. Kulaklar genellikle simetriktir. Tezde incelenen iki yatağanın (kat.no.27 ve 54) kabzalarının kulakları biçimsel olarak diğer örneklerden farklıdır. Bu iki örnekte kabza kulakları daha yuvarlak şekillendirilmiş olup, hafif asimetriktir (Resim 76).

Bu tip kabzanın zıhı, bilezik ve yolu madenden (pirinç, gümüş, bakır) yapılmış olup, üzerine yaldızlama uygulanmıştır. Bu tip kabzaya hâkim olan süsleme türü mercan kakmadır. Bazı örneklerdeki süslemelerde mercanların yerine cam kakma ya da boyanmış meyve çekirdeklerinden oluşan ‘yalancı mercan’ kullanılmıştır. Mercanlar ya büyük boy badem ve yuvarlak kesimli olarak ya da işlenmemiş halde kullanılmıştır. Genellikle mercanların sayısı yedidir. Ancak, dört, beş, altı ve sekiz mercanlı örnekler de görülmektedir. Bu mercan kakmalar, telkâri, kabartma, kazıma gibi tekniklerle desteklenerek süslenmiştir. Mercanların aralarında yarı küre şeklindeki kabaralar ya da

gül bezek dizileri yer alır. Bunlar genellikle dilimlidir ve her diliminde dörtgen şekiller bulunur. Kakma yuvalarının ve gül bezeklerin kenarları bükülmüş tel ile veya granülasyon şeklinde telkâri tekniğiyle işlenmiş olabilir. Mercanlar ve gül bezeklerin aralarında daire, eşkenar dörtgen, penç, zincir, damla gibi motifler de görülmektedir. Kakma tekniğinin yoğun kullanıldığı kemik kabzaların zıhlarındaki süslemelerde standartlaştırılmış motif düzeni bulunmaktadır. İncelenen kabzaların tümünün zıhında mercan kakma, kabartma ve telkâri tekniğiyle işlenmiş motifler yer almaktadır. Fakat bu standartlaşmış motif düzeninin içinde her yatağanın özel bir motif sıralaması (motiflerin büyüklüğü ve sayısı) vardır. Bu örneklerin bazılarının analizi ve değerlendirilmesi yapılmaktadır.

Örneğin kat. no. 3 kabza zıhında yedi adet mercan, aralarında yarım küre şeklinde kabaralar ve kenarlarında serpilmiş eşkenar dörtgen motifleri bulunmaktadır. Yarım küre şeklindeki kabaralar altı dilimli olup, üzerinde eşkenar dörtgen motifleri yer alır. Kabza yolunun ve bileziğinin sırtında art arda dizilmiş eşkenar dörtgen ve eliptik motifler yer almaktadır (Resim 72).

Kat.no. 6 yatağanın kabzasının zıhı kat. no. 3 yatağanın zıhı ile benzeşmektedir. Fakat kat.no. 6 yatağanın kabza zıhının ön tarafında dört adet badem şeklinde mercan ve üç yarı küre şeklinde kabara, arka tarafında ise dört adet badem şeklinde mercan ve yarım küre şeklinde üç kabara bulunmaktadır. Buradaki yarım küre şeklindeki kabaralar da altı dilimli olup, üzerinde eşkenar dörtgen motifleri yer almaktadır. Kat.no. 6 kabzanın zıhının kenarlarında da serpiştirilmiş eşkenar dörtgen motifleri bulunmaktadır. Kabza yolunun ve bileziğinin sırtında art arda dizilmiş eliptik motifler yer almaktadır. Bu eliptik motiflerin aralarında iki tane eşkenar dörtgen motifi de bulunmaktadır (Resim 73).

Kat.no.3 ve kat.no.6 yatağanlarının kabzasında görülen süslemeler kat.no.7 ve kat.no. 9 yatağanlarının kabzalarında da görülmektedir. Fakat kat.no.7 ve kat.no. 9 yatağanlarının kabzalarında özgün detaylar da bulunmaktadır. Kat.no.7 kabzanın ön tarafında yer alan iki adet mercan büyük, uzun ve eliptiktir; aralarında altı dilimli yarı küre şeklinde

kabara vardır. Bu kabzanın arka tarafında görülen üç yuvarlak mercan ve aralarında yarı küre şeklinde iki kabara bulunmaktadır (Resim 74).

Kat.no. 9 yatağanın kabza zıhında ise büyük badem şeklinde yedi adet mercan, bu mercanların aralarında ise iki adet kare kabara bulunmaktadır. Mercanlar büyük olduğu için kullanılan diğer motifler pek belirgin değildir (Resim 75).

Kat.no.27 yatağanın kabzasının tasarımı yukarıda söz edilen örneklerden biraz farklıdır. Bu kabzanın kulaklarının biçimi ön kısımda V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak, ince, geniş ve iridir. Kabza zıhında bulunan badem şeklindeki yedi büyük mercan kakmanın arasında telkâri tekniğiyle işlenmiş altı dilimli gül bezek, gül bezeklerin her diliminde ise küçük pençler yer almaktadır. Kabza zıhında iki adet kare şeklinde kabara mevcuttur. Zıhın kenarlarında ise eşkenar dörtgen motifi ve eliptik biçimler bulunmaktadır (Resim 76).

Kakma tekniğinin yoğun kullanıldığı kat.no.28, kat.no.49 ve kat.no.75'deki kemik kabza örnekleri kabza süslemesi bakımından bu grupta bulunan örneklerden farklıdır. Bu örneklerde kabza zıhı düzdür, kenarları bükülmüş tel ile çerçevelenmiştir. Zıhında bulunan kakmalar (mercan, yalancı mercan ve cam) yuvarlaktır. Kakmaların aralarında serpilmiş küçük kabartmalar yoktur. Bu örnekler ayrı ayrı değerlendiğinde kat.no.28'in kabza zıhının yüzeyi düzdür, iki kenar arasına yerleştirilmiş sekiz adet yuvarlak mercan bulunmaktadır. Bu mercanların arasında telkâri tekniğiyle işlenerek yerleştirilmiş altı dilimli gül bezek görülmektedir. Kabza bileziğinin ve yolunun sırtında eşkenar dörtgen motifi ve eliptik motifler yer almaktadır (Resim 77).

Kat.no.49 yatağanın kabza zıhının yüzeyi ve kenarları düzdür. Zıhın ön tarafında dört yalancı mercan ve aralarında yarım küre şeklinde kabara bulunmaktadır. Zıhın arka tarafında ise iki kırmızı cam kakma ve aralarında yarım küre şeklinde kabara bulunmaktadır (Resim 78).

Kat.no.75 yatağanın kabza zıhının yüzeyi düzdür fakat kenarları küçük noktalı kabartmalarla çerçevelenmiştir. Zıhın ön tarafında üç adet dairesel yalancı mercan ve aralarında yarım küre şeklinde kabara bulunmaktadır. Zıhın arka tarafında iki kırmızı yalancı mercan ve aralarında yarım küre şeklinde kabara bulunmaktadır (Resim 79).

Kat.no.58 kabzanın süslemesi farklıdır. Kabza zıhının ön yüzünde yeşil-kırmızı-yeşil sıralamasıyla cam kakma bulunmaktadır. Kabza zıhının arka yüzünde bu sıralama kırmızı-yeşil olarak devam eder. Kakmaların aralarında yarım küre şeklindeki kabaralar, küçük dörtgen ve eliptik motifler mevcuttur. Bu tasarım bu yatağana özgündür (Resim 80).

Kat.no. 29 kabzanın zıhındaki motifler daha belirgin bir şekilde tasarlanmıştır. Kabza zıhında bulunan yedi adet büyük yalancı mercanın (ön yüzde dört, arka yüzde üç) aralarında dilimli gül bezekler yer almaktadır. Gül bezeklerin her diliminde küçük bir dikdörtgen kabartma yer alır. Gül bezeklerin ortasında yuvarlak bir kabartma bulunmaktadır. Gül bezek dilimlerinden bir tanesi eşkenar dörtgen, ortasındaki kabartma ise büyük kare şeklindedir. Zıhın kenarları eşkenar dörtgen motif dizileriyle çerçevelenmiştir. Kabza yolunun ve bileziğinin sırtında aynı şekilde eşkenar dörtgen motif dizileri yer almaktadır (Resim 81).

Kakma tekniğinin yoğun kullanıldığı kemik kabzaların bileziğinin tasarımı dört çeşidi vardır:

1. Alçak/boş granülasyon (Resim 85-97, 99-100, 102-105).
2. Yüksek/dolu granülasyon **(**Resim 107-109).
3. Daire ve eşkenar dörtgen motiflerinin iç içe yerleştirilip onların dizilerinden oluşan bezemeler (Resim 106).
4. Sarmal (helezon) bezemeler (Resim 110).

Bilezikte görülen granülasyon ve eliptik motife kabza yolunda da rastlanmaktadır. Bilezik ve kabza yolundaki süslemeler bazen iç içe olabilir. Kakma tekniğinin yoğun

kullanıldığı kemik kabza yolunun tasarımı dilimli ya da girintili çıkıntılı (birkaç ayak şeklinde) olarak düzenlenmiştir. Kabza yolunda en çok kullanılan motifler kakma ve gül bezektir. Genellikle kabza yolunun her iki tarafında birer veya ikişer cam/mercan kakma yanında birer veya ikişer gül bezek bulunur. Kabza yolunun yüzeyinde serpilmiş halde yerleştirilen motifler bulunmaktadır. Bu motiflerin çeşitleri şunlardır:

1. Granülasyon (Resim 108)
2. Eliptik şekiller içinde küçük dörtgen kabartmalar (Resim 85-98)
3. Eliptik şekiller içinde eşkenar dörtgen kabartmalar (Resim 100-107)

Kabza bileziğinin süsleme çeşitleriyle kabza yolunun süsleme çeşitleri birlikte farklı kombinasyonlarda görülmektedir. Kabza bileziği ve yolu bir bütün içinde yapıldığından bu parçaların üzerindeki süslemeler bazen iç içe olabilir, bazen de kompozisyonun devamı olarak görülür. Bilezikte görülen granülasyon ve dairesel motiflere kabza yolunda da rastlanmaktadır. Kabza bileziğinin ve yolunun sırtında genellikle eşkenar dörtgen ve eliptik şekilde küçük kabaralar ya da telkâri tekniğiyle yapılmış bezemeler yer almaktadır. Kabza bileziğinin süsleme çeşitleriyle kabza yolunun süsleme çeşitleri birlikte farklı kombinasyonlarda şu örneklerde görülmektedir: Konu edilen yatağanlardan kat.no. 3 örneğinin kabza bileziği alçak (boş) telkâri-granülasyon ve kabartma tekniğiyle süslenmiştir. Kabza bileziğinin başı üç sıra halinde küçük nokta kabartmalarla süslenmiştir. Ondan sonra devam eden süsleme (alçak /boş telkâri-granülasyon) ikişer sıra halinde dairelerden oluşmaktadır. İki ayak şeklinde dilimlenmiş kabza yolunun yüzeyi eliptik motiflerle bezelidir. Eliptik motiflerin içinde birer küçük dörtgen kabartma yer almaktadır. Kabza yolunun her iki tarafında birer kırmızı cam boncuk (kakma) yanında ise birer dilimli gül bezek bulunur. Kabza bileziğin ve yolunun sırtında art arda sıralanmış eşkenar dörtgen ve eliptik motifler yer alır (Resim 72, 85). Benzer tasarım kat.no.6 örneğinde de görülmektedir. Fakat bu örnekte eliptik motifler daha yoğun kullanmıştır. Buradaki gül bezeğin üzerinde üç benek (çintemani) motifi görülmektedir. Bu tasarımın çeşitlemeleri kat.no.8, 9, 22, 25, 34, 38, 39, 42, 45, 46, 50, 51, 59, 73 yatağanlarda da görülmektedir (Resim 73, 86). Kat.no.29. yatağanın kabza yolunun tasarımı diğer örneklerden farklıdır. Kabza yolunun bir tarafında yarım küre şeklinde kabara bulunmaktadır. Diğer tarafında iki kakma arasında bir yarım küre

şeklinde kabara yer almaktadır. Bu yarım küre şeklindeki kabaranın üzerinde telkâri tekniğiyle yapılmış incecik üç daire (çintemani, bükülmüş tel ile yapılmış) bulunmaktadır (Resim 81, 91). Çintemani denilen bu motifler kat.no. 6 yatağanda da görülmektedir (Resim 86). Kat.no.7, 28, 31, 33, 49, 64 yatağanların kabza yolunda kullanılan eliptik motiflerin içindeki eşkenar dörtgen kabartmalar diğer örneklerden daha büyük ve belirgindir. Kat. no. 31 yatağanın kabza yolunda bulunan badem şeklindeki mercan kakması bu örneği diğer örneklerden farklı kılmaktadır. Badem şeklindeki mercan kakma kabza yolunda nadir uygulanmaktadır (Resim 102). Kat.no.65 yatağanın kabza bileziği ve yolu süslemesiyle diğer örneklerden farklıdır. Kabza bileziğinin başı üç sıra halinde nokta şeklinde kabaralarla süslenmiştir. Ardından iki sıra halinde gelen eliptik şeklin içinde eşkenar dörtgen motifler, eliptik motiflerin aralarında telkâri- granülasyon tekniğiyle yapılan ikişer granül bulunmaktadır. Bu örneğin kabza yolu dilimlidir. Kabza yolunun yüzeyinde serpilmiş eliptik motifler, eliptik motiflerin içinde de eşkenar dörtgen motifler bulunur. Kabza yolunun her iki tarafında birer cam kakma ve gül bezek bulunmaktadır (Resim 106). Kat.no.26 yatağanın kabza bileziği ve kabza yolunun tasarımı şöyledir: Kabza bileziği yüksek/dolu granülasyon ile bezelidir. Granüller iki bölüm halinde olup, üç sıra şeklindedir. Kabza yolu dilimli ve bükülmüş tel ile çerçevelidir. Yüzeyinde eşkenar dörtgen, granül ve eliptik şekiller serpilmiş haldedir. Kabza yolunun her iki tarafında ikişer kakma ve aralarında dilimli gül bezek bulunur. Kakmaların yuvaları bükülmüş tel ile çerçevelidir. Kabza bileziğinin ve yolunun sırtı da bükülmüş tel ile çerçevelidir. Bu çerçevenin içinde eşkenar dikdörtgen dizileri yer almaktadır (Resim 107).

Kakma tekniğinin yoğun kullanıldığı kemik kabzalarda bileziğin ve yolun tasarımında, gösterilen örneklerin dışında birkaç farklı çeşit daha bulunmaktadır. Örneğin Kat.no. 5 yatağanın kabza bileziği ve yolu tamamen yüksek/dolu granülasyon tekniğiyle işlenmiştir (Resim 108). Başka bir örnek de kat.no.27 yatağanın kabza bileziğinin ve yolunun tasarımıdır. Buradaki süsleme daha geliştirilmiş yüksek dolu granülasyon tekniğiyle yapılmıştır. Granüller küçük pençler şeklindedir (Resim 109). Kat.no.75 yatağanın kabza bileziğin ve yolunun tasarımında sarmal (helezon) motifler kullanılmıştır. Bu tasarım tek örnekte görülmektedir (Resim 110).

Süslemelerinden yola çıkarak bu tip yatağanlar törensel olarak nitelendirilebilir. Bu tip kabzalar 17., 18., 19. yüzyıllarda kullanılmıştır, tezde yer alan koleksiyonlarda en yaygın tür olarak görülmektedir (Bosna-Hersek Milli Müzesi'nde altı tane, Saraybosna Kent Müzesi'nde yirmi tane, Saraybosna Boşnak Enstitüsü'nde iki tane, Krajeva Sutjeska fr. Manastır Müzesi'nde iki tane, Kreševo fr. Manastır Müzeleri'nde iki tane, Fojnica fr. Manastır Müzeleri'nde iki tane). Kakma tekniğinin yoğun kullanıldığı kemik kabzalar tez kapsamındaki otuz dört yatağanda görülmektedir (kat. no. 3, 5, 6, 7, 8, 9, 22, 25, 26, 27, 28, 29, 31, 33, 34, 37, 38, 39, 40, 42, 45, 46, 49, 50, 51, 54, 56, 57, 58, 59, 64, 65, 73, 75). Aynı tür yatağanlar şu müzelerde de görülmektedir: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 4232, 1655, 4234, 1657, 1654, 1651, 1652, 1653 numaralı yatağanlar (Borčić, 2012, s. 249-264), Bosna- Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 490-4, 491-4, 283/T, 284/T, 289/T numaralı yatağanlar (Teinović, 2008, s.109-113), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 030808, 013073, 013065, 013069, 013056, 013040 numaralı yatağanlar (Bošković, 2007), Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesi'nde bulunan env.no. 95 ve 100 numaralı yatağanlar (Biorac, 1992, s.110-113) (Resim 112-113), Sırbistan Kragujevac Halk Müzesi'nde bulunan env.no.İ-18, İ-223 numaralı yatağanlar (Banović ve Topalović, 2009, s.20-21), Sırbistan Belgrad Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. OVO 3/2042, 8/2091, OVO 7/2067, OVO 11/2097, OVO 5/2049 vb. numaralı yatağanlar (Ljubojević, 2011, s.80-87) (Resim 114-115), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-744,152-394, 152-188, 152-430, 152-428 numaralı yatağanlar (Yaşar, 2009, s.62-114), Bursa Kent Müzesi Çengiç Ailesi Koleksiyonu'nda bulunan env. no. 126046 yatağandır.

Resim 72. Kat. no. 3 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 73. Kat.no. 6 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 74. Kat.no.7 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 75. Kat.no. 9 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 76. Kat.no. 27 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 77. Kat.no. 28 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 78. Kat.no. 49 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

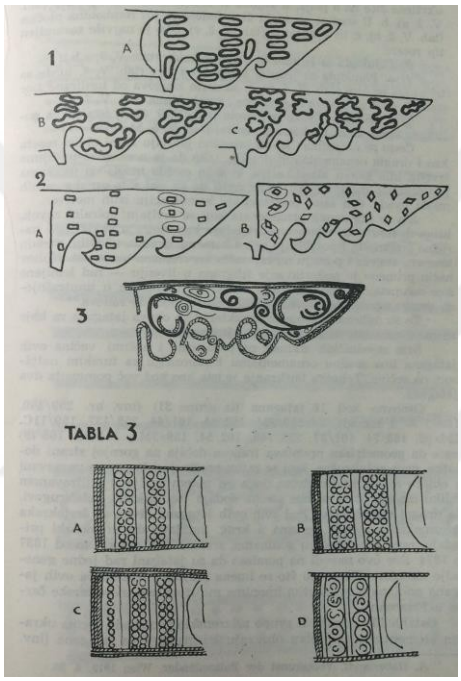
Resim 79. Kat.no. 75 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

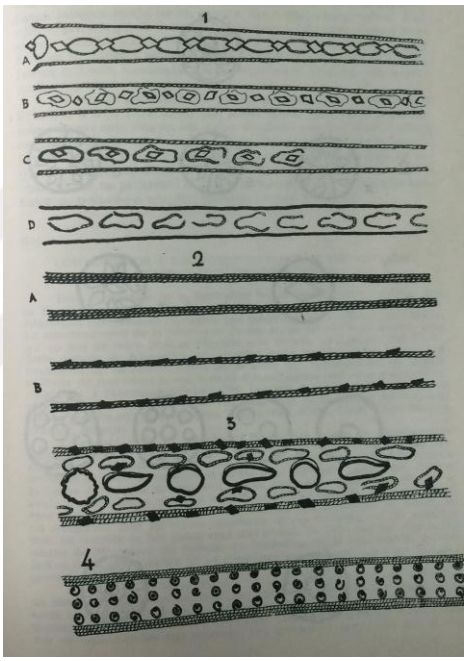
Resim 80. Kat.no. 58 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

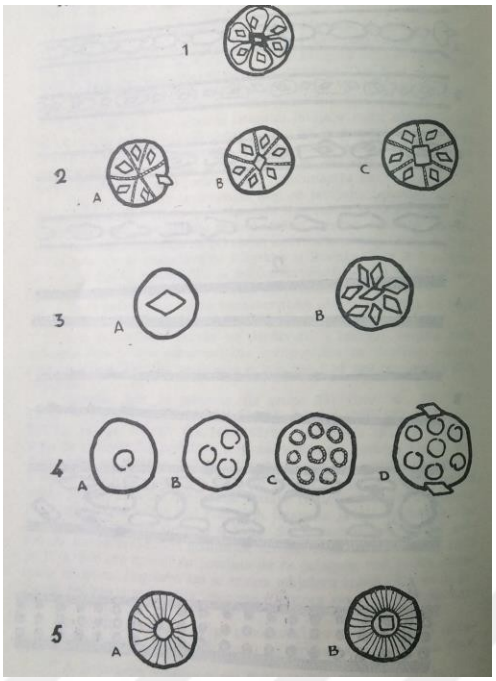
Resim 81. Kat.no. 29 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 82. Kabza Bileziğinin ve Yolunun Tasarımı (Petrović, 1956)

Resim 83. Kabza Bileziğinin ve Yolunun Sırtının Tasarımı (Petrović, 1956)

Resim 84. Kabza Zıhında ve Yolunda Bulunan Gül bezekler (Petrović, 1956)

Resim 85. Kat. no. 3 yatağanın kabza bileziği ve kabza yolu. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 86. Kat.no. 6 yatağanın kabza bileziği ve kabza yolu. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 87. Kat.no. 8 yatağanın kabza bileziği ve kabza yolu. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 88. Kat.no. 9 yatağanın kabza bileziği ve kabza yolu. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 89. Kat.no. 22 yatağanın kabza bileziği ve kabza yolu. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 90. Kat.no. 25 yatağanın kabza bileziği ve kabza yolu. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 91. Kat.no. 29 yatağanın kabza bileziği ve kabza yolu. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 92. Kat.no. 34 yatağanın kabza bileziği ve kabza yolu. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 93. Kat.no. 38 yatağanın kabza bileziği ve kabza yolu. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 94. Kat.no. 39 yatağanın kabza bileziği ve kabza yolu. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 95. Kat.no. 42 yatağanın kabza bileziği ve kabza yolu. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 96. Kat.no. 50 yatağanın kabza bileziği ve kabza yolu. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 97. Kat.no. 51 yatağanın kabza bileziği ve kabza yolu. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 98. Kat.no. 59 yatağanın kabza bileziği ve kabza yolu. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 99. Kat.no.73 yatağanın kabza bileziği ve kabza yolu. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 100. Kat.no.7 yatağanın kabza bileziği ve kabza yolu. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 101. Kat.no. 28 yatağanın kabza bileziği ve kabza yolu. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 102. Kat.no. 31 yatağanın kabza bileziği ve kabza yolu. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 103. Kat.no. 33 yatağanın kabza bileziği ve kabza yolu. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 104. Kat.no. 33 yatağanın kabza bileziği ve kabza yolu. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 105. Kat.no. 64 yatağanın kabza bileziği ve kabza yolu. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 106. Kat.no.65 yatağanın kabza bileziği ve kabza yolu. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 107. Kat.no. 26 yatağanın kabza bileziği ve kabza yolu. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 108. Kat.no. 5 yatağanın kabza bileziği ve kabza yolu, Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 109. Kat.no. 27 yatağanın kabza bileziği ve kabza yolu. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 110. Kat.no.75 yatağanın kabza bileziği ve kabza yolu. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 111. Bosna-Hersek Milli Müzesinde bulunan yatağan koleksiyonundaki kemikten-mercan kakmalı kabza tipi yatağanlar. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 112. Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesi'nde bulunan env.no. 95 ve 100 yatağanlar. A. Lukarcanin. Temmuz, 2017.

Resim 113. Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesi'nde bulunan env.no. 95 ve 100 yatağanlar. A. Lukarcanin. Temmuz, 2017.

Resim 114. Sırbistan Belgrad Tarih Müzesi'nde bulunan bazı yatağanlar (Ljubojević vd., 2011)

Resim 115. Sırbistan Belgrad Tarih Müzesi'nde bulunan (env.no. OVO 3/2042) Kara Jorgi Petrović'e ait yatağan (Ljubojević vd., 2011)

4.1.2.1.2. Kemik Kabzalarda Yüksek Kabartma Tekniğiyle Yapılmış Süslemeler

Yüksek kabartma tekniğinin yoğun kullanıldığı kemik kabza tipinin tek örneği kat.no.41 yatağanıdır (Resim 116-117). Bu tipin biçimi kakma tekniğinin yoğun kullanıldığı kemik kabza tipinin biçimi ile aynıdır. Bu tipin kemikten yapılmış kabza kulakları büyük ve simetriktir. Önü T veya V harfi şeklinde olup, yanları da köşeli veya yuvarlak olarak tasarlanmıştır. Kat.no.41 yatağanı kabzasının önü T harfi şeklinde olup, yanları da köşelidir. Bu örneğin dışında, çağdaş müzelerde bulunan kabza örneklerinin önü T veya V harfi şeklindedir. Yanları da köşeli veya yuvarlak olarak tasarlanmıştır.

Yüksek kabartma tekniğinin yoğun olarak kullanıldığı kemik kabza tipi, kakma tekniğinin yoğun kullanıldığı kemik kabza tipine her açıdan (malzeme, teknik, süsleme) benzemektedir. Tek fark yüksek kabartmalı kabza tipinin zıhında kakma olmamasıdır. Kabzanın zıhı, bileziği ve yolu madenden (bakır, pirinç) yapılmıştır. Zıhın ana süslemesi yüksek kabartmadır, ikincil süsleme telkâri ve cam kakma süslemedir. Zıhında yan yana dizilmiş dilimli gül bezekler aralarında eşkenar dörtgen, penç, zincir motifleri ve eliptik motifler bulunmaktadır. Bu tipin kabza bileziği alçak/boş granülasyon ile süslenmiştir. Bilezikte görülen granülasyon ve dairesel motiflere kabza yolunda da rastlanmaktadır. Kabza yolu dilimlidir. Kabza yolunda en çok kullanılan motifler cam kakmalar ve gül bezeklerdir. Kabza bileziği ve yolundaki süslemeler iç içedir. Kabza bileziğinin ve yolunun sırtında eşkenar dörtgen ve eliptik şekiller art arda dizilmiştir. Bu tipin süsleme sanatı ahşap ve boynuzdan yapılan yatağanlarda da görülmektedir.

Kabza tutma açısından pratik olmadığından (kabzada bulunan yüksek kabartmalardan dolayı) bu tip yatağanlar törenseldir. Bu tip kabzalar en çok 19. yüzyılda kullanılmıştır. Tezde yer alan koleksiyonlarda yaygın bir tip olarak görülmemektedir. Müzelerde görülen aynı tip yatağanlar: Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env. no. 304/T yatağanı (Teinović, 2008, s.116), Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesi'nde bulunan env. no. 96 ve 98 yatağanları (Resim 118-119) (Biorac, 1992, s.113), Sırbistan Belgrad Tarih Müzesi'nde bulunan env. no. OVO 6/2066, OVO 17/2179 yatağanları

(Ljubojević vd., 2011, s.80-87), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env. no. 152-215, 152-300, 152-168, 152-425 yatağanları (Yaşar, 2009, s. 85-177).

Yüksek kabartma tekniğinin yoğun kullanıldığı kemik kabza tipinin sanatsal ve teknik açıdan geliştirilmiş örneği olan env. no. 98 yatağan Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesi'nde bulunmaktadır. Bu yatağanın kabza zıhındaki süslemeler özgündür. Zıhındaki kabartmalar arasında ince bükülmüş gümüş telden yapılan damla motifleri bulunmaktadır. Bu motiflerin üzerinde baklava dilimleri yer alır.

Resim 116. Kat.no.41. yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 117. Kat.no.41 yatağanın kabza bileziği ve kabza yolu. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 118. Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesinde bulunan env.no. 98 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Temmuz, 2017.

Resim 119. Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesinde bulunan env.no. 96 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Temmuz, 2017.

4.1.2.1.3. Kemik Kabzalarda Kazıma ve Alçak Kabartma Tekniğiyle Yapılmış Süslemeler

Kataloğumuzda, kazıma ve alçak kabartma tekniklerinin yoğun kullanıldığı kemik kabzaların yedi örneği bulunmaktadır (kat.no.18, 20, 32, 52, 74, 82, 83). Kazıma ve alçak kabartma tekniklerinin yoğun kullanıldığı kemik kabza tipinin kulakları genellikle dar, asimetrik, önde V veya T şeklinde, yanlarda ise yuvarlaktır. Ayrıca hacmi büyük, köşeli, simetrik olanları da vardır. Biçimsel olarak bu yatağanların hepsi birbirine benzemektedir. Ancak hepsinin özgün detayları bulunmaktadır. Kat.no.18, 52, 74, 82 örneklerinin kabza biçimi birbirine yakındır. Kulaklar önde hafif V harfi şeklinde, yanlarda ise yuvarlaktır. Önden bakıldığında kulakların arasındaki V şeklinin dibinde yatay bir çıkıntı vardır. Bu tasarım genellikle bu tip yatağanlarda görülmüştür. Kat.no.83 (Resim 127), kat.no.32 (Resim 121), kat.no.20 (Resim 122) yatağanları yukarıda anlatılan örneklere benzemektedir fakat kat.no.83 yatağanının kabza kulaklarının hacmi daha küçük, kat.no.32'nin kulakları iri ve geniş (kulakların biçimi daha çok kemikten-mercan kakmalı kabza tipinde görülmektedir), kat.no.20 yatağanının kabza kulaklarının hacmi küçük, ince ve dardır.

Kazıma ve alçak kabartma tekniklerinin yoğun kullanıldığı kemik kabzaların zıhları, bilezikleri ve yolu madenden (pirinç, gümüş, bakır) yapılmıştır. Bu bölümler bazen de yaldızlanmış olabilir. Kabzanın zıhı, bileziği, yolu kabartma ve kazıma tekniğiyle işlenmiştir. Kabza zıhında kullanılan motifler Rumi ve penç motifleridir. Kabza bileziğinde kullanılan motifler ise balık pulu (üst üste sıralanmış stilize yaprakları), düz çizgiler ya da basit halkalardır. Dilimli kabza yolu ise Rumi ve penç motifleriyle süslenmiştir.

Kazıma ve alçak kabartma tekniklerinin yoğun kullanıldığı kemik kabza tipinin kabza bileziği ve kabza yolunun sırtının tasarımı basit olup, balık pulu motifleriyle (Resim 125) veya geometrik (zikzak, halka şeklinde) motiflerle süslenmiştir (Resim 120).

Konu edilen örneklerin çoğunda kabza bileziği ve yolunun sırtı harap durumdadır. Basit süslemelerinden dolayı bu tür yatağanlar savaşta kullanılmaktadır. Kazıma ve alçak

kabartma tekniklerinin yoğun kullanıldığı kemik kabza tipi yaygın bir tiptir (Saraybosna Kent Müzesi'nde dört tane, Fojnica fr. Manastır Müzesi'nde bir tane, Gorica Livno fr. Manastır Müzesi'nde iki tane). Aynı tip yatağanlar şu müzelerde görülmektedir: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 1656 yatağanı (Bosna-Hersek'te üretilmiş örnek) (Borčić, 2012, s.256), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 295/T, 296/T, 299/T, 300/T yatağanları (Teinović, 2008, s.114), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 078074, 013049, 000301, 000296, 031263, 000762 vb. yatağanları (Bošković, 2007) (Resim 128-129), Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesi'nde bulunan env.no. 99 yatağanı (Biorac, 1992, s.113), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no. 152-455, 152-395, 152-390 yatağanları (Yaşar, 2009, s. 83-96).

Resim 120. Kat.no.18 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 121. Kat.no.32 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 122. Kat.no.20 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 123. Kat.no.20 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 124. Saraybosna Kent Müzesi'nde bulunan env.no.984 yatağan (kat.no.52) (fotoğraf). (2014-2015). Saraybosna Kent Müzesine ait fotoğraf. Saraybosna Kent Müzesinin izni ile yayınlanmaktadır.

Resim 125. Kat.no.74 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 126. Kat. No.82 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Haziran, 2016.

Resim 127. Kat. No.83 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Haziran, 2016.

Resim 128. Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 031263 yatağan (fotoğraf). Hırvatistan, Zagreb: Tarih Müzesi. Erişim: 23 Mayıs 2018, http://jatagani.hismus.hr/web/hld/katknj.htm

Resim 129. Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 000762 yatağan (fotoğraf). Hırvatistan, Zagreb: Tarih Müzesi. Erişim: 23 Mayıs 2018, http://jatagani.hismus.hr/web/hld/katknj.htm

4.1.2.2. Boynuz ve Ahşap Kabzalarda Kullanılan Yapım ve Süsleme Teknikleri

Kabzanın malzemesine göre yapılan tipolojide boynuz ve ahşaptan olmak üzere iki farklı tip bulunmaktadır. Ancak, bu iki farklı tip süsleme bakımından aynı olduğundan tek tip olarak değerlendirildi. Bunların kulakları boynuzdan veya ahşaptan, kabza zıhı, bileziği ve yolu metalden (pirinç, bakır, gümüş) yapılmıştır. Süsleme için mercan, cam, altın, gümüş gibi malzemeler kullanılır. Boynuzdan veya ahşaptan yapılan kabzalarda kakma (mercan ve cam), yüksek ve alçak kabartma, kazıma, telkâri ve telkâri granülasyon gibi süsleme teknikler uygulanmaktadır. Süsleme sadece kabza zıhı, bileziği ve yolunda bulunmaktadır. Aşağıdaki metinde boynuzdan veya ahşaptan yapılmış kabza (süslemesine göre) çeşitlerinin ayrı ayrı analizleri yapılmaktadır.

4.1.2.2.1. Boynuz ve Ahşap Kabzalarda Kakma Tekniğiyle Yapılmış Süslemeler

Kakma tekniğinin yoğun kullanıldığı boynuz ve ahşap kabzalar katalogda bulunan dört yatağanda görülmektedir: kat.no. 4, 11, 61, 70. Kakma tekniğinin yoğun kullanıldığı boynuz ve ahşap kabza tipinin tasarımı kakma tekniğinin yoğun kullanıldığı kemik kabza tipinin tasarımına benzemektedir. Kakma tekniğinin yoğun kullanıldığı boynuz ve ahşap kabza tipinin kulakları genellikle iridir. Önde bazen T harfi şeklinde, bazen de V harfi şeklinde bulunur. Kabzanın kulakları yandan bakıldığında köşeli veya yuvarlak olarak görülmektedir. Kat.no.4 yatağanın kabzası geniş olup, önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır (Resim 130). Kat.no.61 (Resim 131) ve kat.no.70 (Resim 132) yatağanların kabzası geniş, iri, hacimli, simetrik olup, önde T harfi şeklinde olarak tasarlanmıştır. Kat.no.11 yatağanın kulaklarının biçimi ve hacmi diğer örneklerden farklıdır (Resim 133). Yatağanın kabzası geniş ve iri ancak ince kulaklı ve asimetriktir. Kabzanın ön tarafı V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır.

Kakma tekniğinin yoğun kullanıldığı boynuz ve ahşap kabza tipinin kabza parçalarının malzemesi ve süslemesi şu şekildedir: Kabzanın zıhı, bilezik ve yolu madenden (pirinç, gümüş, bakır) yapılmıştır. Bu bölümler üzerinde yaldızlama uygulanmıştır. Kabzanın zıhına hakim olan süsleme mercan kakmadır (büyük boy badem şeklinde, genellikle yedi veya beş adet). Bu kakmaları destekleyen telkâri, kabartma, kazıma gibi teknikler

de kullanılmıştır. Mercanların aralarında yarım küre şeklinde kabaralar ya da gül bezekler bulunmaktadır. Kakma yuvalarının ve gül bezeklerin kenarı telkâri tekniğiyle zincir şeklinde işlenmiştir. Mercanlar ve gül bezeklerin aralarında eliptik, eşkenar dörtgen, penç, zincir, damla gibi motifler görülmektedir. Kat.no.4 örneğinin kabza parçaları (zıhı, bilezik ve yolu) pirinçten olup, yaldızlanmıştır. Kabza zıhında üç adet damla şeklinde mercan (birkaç yuva boştur) ve beş adet altı dilimli yarım küre şeklinde kabara vardır. Yuvalar arasında ve zıhının kenarlarında farklı ölçülerde dikdörtgen kabartmalar yer alır. Bu örneğin kabza bileziği ve yolu büyük bir ihtimalle sonradan eklenmiştir. Eklemenin üstü kazıma tekniğiyle süslenmiştir. Kabza bileziğinin ve yolunun sırtında geometrik (zikzak) taramalar bulunmaktadır. Kat.no.61 örneğinin kabzası kat.no.4 örneğine çok benzemektedir. Kat.no.61'in kabza zıhında beş mercan ve aralarında kabaralar yer almaktadır. Kat.no.61 örneğinin kabza bileziği ve yolu özgündür. Kabza bileziğinin ve yolunun sırtında sıralanmış eliptik ve dörtgen motifler bulunmaktadır. Aynı tasarım kat.no. 70 ve kat.no. 11 yatağanlarda görülmektedir. Kat.no.70 yatağanın zıhında yedi adet badem şeklinde mercan bulunmaktadır. İki yuva boştur. Bu örnekte mercan yuvaların arasında telkâri tekniğiyle yapılmış çokgenler ve eliptik motiflerin yanı sıra yarım küre şeklinde kabaralar bulunmaktadır. Kat.no.11 örneğinin kabzası iyi korunmamıştır. Kabzanın zıhındaki mercan yuvaları boştur. Bu yuvaların aralarında telkâri tekniğiyle yapılmış eliptik ve eşkenar dörtgen motifleri bulunmaktadır. Bu örneğin kabza bileziğinde ve kabza yolunun sırtının her iki kenarında zincir şeklinde yapılmış çerçeve bulunmaktadır. Bu zincirler arasında serpilmiş halde bulunan bulut motiflerine benzeyen süslemeler bulunmaktadır. Aynı motiflere kabza yolunda da rastlanılmaktadır.

Kakma tekniğinin yoğun kullanıldığı boynuz ve ahşap kabza tipinin kabza bileziğinin süslemesinde üç şekil bulunmaktadır:

1. Alçak/boş granülasyon
2. Yüksek/dolu granülasyon
3. Halkalar

Kabza bileziğinde görülen granülasyon ve dairesel motiflere kabza yolunda da rastlanılmaktadır. Bilezik ve kabza yolundaki süslemeler bazen iç içe olabilir. Kabza yolu dilimli, girintili çıkıntılı ayaklar şeklinde düzenlenmiştir. Kabza yolunun ortasında genellikle (dairesel veya yıldız şeklinde) ajur, bazen de cam kakma (genellikle yeşil renkli) ve gül bezek bulunur. Kabza yolunun sırtında genellikle kazıma tekniğiyle yapılmış geometrik motifler, yanı sıra eşkenar dörtgen ve eliptik şeklinde küçük kabaralar ya da telkâri tekniğiyle işlenmiş bezemeler vardır. Kat.no.4 örneğinin kabza bileziği ve yolu büyük bir ihtimalle sonradan eklenmiş olup, eklemenin üstü kazıma tekniğiyle süslenmiştir. Kabza bileziği halkalar şeklindedir, dilimli kabza yolunun yüzeyi ise kazıma tekniğiyle Rumi motiflerle süslenmiştir. Bu bölümün ortasında daire şeklinde bir ajur bulunmaktadır. Kat.no.61 örneğinin kabza bileziği ve kabza yolu yaldızlı olup, her ikisinde de kabaralar ve telkâri tekniğiyle yapılmış motifler (eliptik ve dörtgen) bulunmaktadır. Kabza yolunun her iki tarafında birer yeşil cam kakma ve yanında birer yarı küre şeklinde kabara yer alır. Yarı küre kabaraların tepelerinde bükülmüş ince tellerle yapılmış çintemani motifi yer almaktadır. Kat.no.70 yatağanın kabzası kat.no.61 yatağanın kabzasına benzemektedir. Kabza biçimi, kullanılan teknikleri ve malzemeleri aynıdır. Sadece kat.no.70 örneğinin kabza yolunun her iki tarafında yeşil cam kakmalar vardır. Yarım küre şeklindeki kabaraların aralarında telkâri tekniğiyle yapılmış farklı şekiller bulunmaktadır. Kat.no.11 örneğinin bileziği alçak/boş granülasyon tekniğiyle süslenmiştir. Kabza yolunda ise serpilmiş halde bulunan, bulut motifine benzeyen süslemeler yer alır (Resim 134).

Kakma tekniğinin yoğun kullanıldığı boynuz ve ahşap kabzalı yatağanlar süslemelerinden dolayı törensel olarak nitelendirilebilir. Kakma tekniğinin yoğun kullanıldığı boynuz ve ahşap kabza tipi nadir bir tiptir. Konu edilen koleksiyonlara ve onların dışındaki örneklere bakılarak ahşap ve boynuzdan yapılan kabzaların süslemesinde mercanlar daha nadir kullanılmaktadır. Boynuz ve ahşaptan yapılan kabzalarda daha çok yüksek kabartma tekniğinin uygulandığı görülmektedir. Mercan kakmalar ise daha çok kemik ya da metal gibi pahalı olan malzemelerden yapılan kabzalarda görülmektedir. Ustalar yatağanın değerini yükseltmek amacıyla daha pahalı malzemelerle daha komplike teknikler kullanarak üretim yapmışlardır. Fakat bazen ucuz malzemelerle (ahşap, boynuz), pahalı malzemeler (mercanlar) kombine edilmiştir. Bu

üretim şekilleri farklı sebeplerden (müşterilerin arz talebinden, ya da malzeme kıtlığından, veya yatağanın değerini yükseltmek amacıyla) kaynaklanmaktadır.

Katalogda kakma tekniğinin yoğun kullanıldığı boynuz ve ahşap kabzalar kat.no. 4, 11, 61, 70 yatağanlarında görülmektedir. Aynı tip yatağanlar şu müzelerde görülmektedir: Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 494-4, 355-T, 355/T-II yatağanları (Teinović, 2008, s.110-125), Sırbistan'da Belgrad Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.2392, 2504 yatağanları (Radović, 2002, s.70), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 013067 yatağanı. 013067 yatağanın süsleme programı tezde konu edilen yatağanlardan farklıdır. Yatağanın kabzasının zıhında bulunması gereken mercanlar sapının her iki tarafında (üçer mercan olarak) bulunmaktadır. Bu mercanlar önceden açılan yuvaların içine çakılmıştır. Bu yüzden yandan bakıldığında çıkıntı görülmemektedir (Bošković, 2007) (Resim 134).

Resim 130. Kat.no.4 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 131. Kat.no.61 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 132. Kat.no.70 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 133. Kat.no.11 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 134. Kat.no.11 yatağanın kabza yolu ve bileziği. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 135. Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 013067 yatağan (fotoğraf). Hırvatistan, Zagreb: Tarih Müzesi. Erişim: 23 Mayıs 2018, http://jatagani.hismus.hr/web/hld/katknj.htm

4.1.2.2.2. Boynuz ve Ahşap Kabzalarda Yüksek Kabartma ve Telkâri Tekniğiyle Yapılmış Süslemeler

Yüksek kabartma ve telkâri tekniklerinin yoğun kullanıldığı boynuz ve ahşap kabzalar katalogda şu örneklerde görülmektedir: kat.no.10, 66, 68. Yüksek kabartma ve telkâri tekniklerinin yoğun kullanıldığı boynuz ve ahşap kabza tipinin tasarımı yüksek kabartma tekniğinin yoğun kullanıldığı kemik kabza tipinin tasarımına benzemektedir. Yüksek kabartma ve telkâri tekniklerinin yoğun kullanıldığı boynuz ve ahşap kabza tipinin kulakları genellikle hacimlidir. Kulaklar bazen simetrik bazen de asimetrik olarak tasarlanmıştır. Önde V veya T harfi şeklinde bulunur. Kabzanın kulakları yandan bakıldığında yuvarlak olarak görülmektedir. Kat.no.66 yatağanının kabzası geniş ve iri olup, önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır (Resim 136). Kat.no.68 yatağanının kabzası geniş, iri, hacimli olup, önde T harfi şeklinde, yanlarda ise yuvarlak olarak tasarlanmıştır (Resim 137). Kat.no.10 yatağanının kabzası geniş ve iri olup, önde hafif V harfi şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır (Resim 139).

Kabza parçalarının malzemesi ve süslemesi şu şekildedir: Kabzanın zıhı, bilezik ve yolu metalden (pirinç, gümüş, bakır) yapılmıştır. Bu bölümler üzerinde yaldızlama uygulanmıştır. Kabzanın zıhına hâkim olan süsleme kabartma ve telkâridir (yan yana dizilmiş yarı küre kabara ya da dilimli gül bezekler). Bu süslemeleri destekleyen kazıma ve kakma teknikleri de kullanılmıştır. Yarım küre şeklindeki kabaraların ya da dilimli gül bezeklerin aralarında eliptik, eşkenar dörtgen, penç, zincir, damla gibi motifler bulunmaktadır.

Kabza bileziği alçak/boş ya da yüksek/dolu telkâri granülasyon ile süslenmiştir. Bilezikte görülen granülasyon ve eliptik motiflere kabza yolunda da rastlanmaktadır. Kabza yolunda yıldız, penç gibi motifler görülmektedir. Bilezik ve kabza yolundaki süslemeler bazen iç içe olabilir. Kabza yolu genellikle dilimli ve girintili çıkıntılı ayaklar şeklinde düzenlenmiştir. Kabza yolunun sırtında genellikle kazıma, kabartma ve telkâri tekniğiyle yapılmış geometrik bezemeler vardır.

Kat.no.66 yatağanının kabza zıhı kabartma, kazıma ve telkâri tekniği ile süslenmiştir. Kabza zıhında art arda dizilmiş yarım küre şeklindeki kabaralar ve aralarında daha küçük olan kabaralar ve geometrik motifler bulunmaktadır. Bu kabaralar sarmal olarak bükülmüş telden yapılmıştır. Kabza bileziğinin ve yolunun sırtında kabartma tekniğiyle yapılmış eliptik şekiller ve granül dizileri görülmektedir (Resim 136). Kat.no.68 yatağanının kabza zıhında büyük kabaralar bulunur, aralarında küçük pençler ve granüller yer almaktadır. Kabza bileziğinin ve yolunun sırtında art arda dizilmiş geometrik motifler yer alır (Resim 137). Kat.no.10. yatağanının kabza parçaları (zıhı, bilezik ve yolu) gümüşten yapılmış olup, yaldızlıdır. Tüm kabza parçaları telkâri tekniğiyle işlenmiştir. Zıhın kenarları granülasyon ile çerçevelidir, ortasında biçim bakımından farklı olan kabaralar bulunmaktadır. Bazı kabaralar dilimlidir, bazıları ise sarmal olarak bükülmüş telden yapılmıştır. Bu kabaraların aralarında ince işlenmiş pençler ve eşkenar dörtgen motifleri dizini yer alır. Kabza yolunun sırtında ince ve zarif telkâri tekniğiyle yapılmış motifler bulunmaktadır. Bu motifler (penç, granüller ve dörtgen) kabza bileziğinin ve yolunun sırtında serpilmiş halde bulunmaktadır (Resim 139-140).

Örneklerin kabza bileziği ve yolunun tasarımı şu şeklindedir: Kat.no.66 yatağanının kabza bileziği üzerine alçak kabartma tekniğiyle yapılmış penç, dairesel ve kıvrık dal motifleri bulunmaktadır. Dilimli kabza yolunun yüzeyinde yüksek/dolu telkâri granülasyon tekniğiyle işlenmiş bezemeler (granüller) bulunmaktadır. Yüzeyde kıvrık dal motiflerinden yapılmış kabartma ve yanında art arda sıralanmış üç yarım küre şeklinde kabara yer almaktadır. Kat.no.68 yatağanının kabza bileziğinin her iki tarafında kabartma tekniğiyle yapılmış penç ve yanında küçük yarım küreler bulunmaktadır. Dilimli kabza yolunun her iki tarafında sırta doğru yatay şekilde yerleştirilmiş yedişer adet penç bulunur. Bu pençlerin aralarında küçük granüller ve bileziğe doğru dikey şekilde yerleştirilen beş küçük penç bulunmaktadır. Kat.no.10 yatağanının kabza bileziği yüksek/dolu granülasyon ile bezelidir. Bu granüller dört sıra halindedir. Her granülün etrafında bükülerek işlenmiş ince tel çerçeveler bulunmaktadır. Kabza yolunun yüzeyi yüksek/dolu granülasyon ile kaplı olup, ortasında üç çiçek bulunmaktadır.

Yüksek kabartma ve telkâri tekniklerinin yoğun kullanıldığı boynuz ve ahşap kabzalı yatağanlar süslemelerinden dolayı törensel olarak nitelendirilebilir. Yüksek kabartma ve telkâri tekniklerinin yoğun kullanıldığı boynuz ve ahşap kabzalı yatağanlar şu müzelerde görülmektedir: Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 330-T (ancak 18 yüzyıla aittir) yatağanı (Teinović, 2008, s.122), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 002362, 013071, 018139, 018140 yatağanları (örneklerin hepsinin 19. yüzyılda Balkan üretim merkezlerinde üretilmiş olduğu yazılmaktadır) (Bošković, 2007), Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesi'nde bulunan env.no. 97 yatağanı (Biorac, 1992) (Resim 141-142), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-93, 152-281,152-631,152-165, 152-761,152-366, 152-358, 152-370, 152-700, 152-311, 152-645, 152-270, 152-760, 152-763, 152-11, 152-762, 152-301, 152-642, 152-746, 152-376, 152-635, 152-228, 152-158, 152-258, 152-262 yatağanları (Yaşar, 2009), Sırbistan Belgrad Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. OVO 128/2057 yatağanı (Ljubojević vd., 2011) (Resim 114, 144). İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-215 yatağanının kabza yolunun tasarımı kat.no.10 yatağanının kabza yolunun tasarımına çok benzemektedir. İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan tüm örnekler (Yüksek kabartma ve telkâri tekniklerinin yoğun kullanıldığı boynuz ve ahşap kabza tipi) 19. yüzyılda üretilmiştir. Sadece bu koleksiyonda bu kadar örneğin

bulunmasından yola çıkarak bu tip yatağanların 19. yüzyılda Osmanlı ordusu tarafından çok kullanıldığını söyleyebiliriz. Bölgesel Askeri Pleven Müzesi'nde bulunan (19. yüzyılda Osmanlı-Rus savaşlarından kalan) yatağanlar bunun teyididir. Bölgesel Askeri Pleven Müzesi'nde bulunan env.no. A-73 ve A-71 yatağanları yüksek kabartma ve telkâri tekniklerinin yoğun kullanıldığı boynuz ve ahşap kabza tipindendir (Petrova ve Obbov, 2005) (Resim 143).

Resim 136. Kat.no.66 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 137. Kat.no.68 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 138. Kat.no.68 yatağanın kabza yolu. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 139. Kat.no.10 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 140. Kat.no.10 yatağanın kabza yolu ve bileziği. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 141. Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesi'nde bulunan env.no. 97 yatağan. A. Lukarcanin. Temmuz, 2017.

Resim 142. Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesi'nde bulunan env.no. 97 yatağan. A. Lukarcanin. Temmuz, 2017.

Resim 143. Bölgesel Askeri Pleven Müzesi'nde bulunan env.no.A-71 yatağan. (Petrova ve Obbov, 2005).

Resim 144. Sırbistan Belgrad Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. OVO 128/2057 yatağan (Lubojević vd., 2011)

4.1.2.2.3. Boynuz ve Ahşap Kabzalarda Kazıma ve Alçak Kabartma Tekniğiyle Yapılmış Süslemeler

Kazıma ve alçak kabartma tekniklerinin yoğun kullanıldığı boynuz ve ahşaptan yapılan kabzalar on beş yatağanda görülmektedir: kat.no. 1, 13, 14, 15, 16, 17, 24, 53, 55, 60, 62, 63, 67, 69, 72. Kazıma ve alçak kabartma tekniklerinin yoğun kullanıldığı boynuz ve ahşap kabza tipinin tasarımı kazıma ve alçak kabartma tekniklerinin yoğun kullanıldığı kemik kabza tipinin tasarımına benzemektedir. Kazıma ve alçak kabartma tekniğiyle yapılan boynuz ve ahşap kabza tipinin kulakları geniş, bazen simetrik bazen de asimetrik olarak tasarlanmıştır. Kulaklar yanlardan bakıldığında yuvarlaktır. Önden bakıldığında V veya T harfi şeklindedir. Kat.no.1, 13, 14, 15, 16, 17, 24, 55, 60, 62, 63, 67, 69, 72 yatağanlarının kabzaları geniş ve iri olup, önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Sadece kat.no. 53 yatağanının kabzası biçim bakımından farklıdır (kulakları daha ince, önde daha derin V harfi şeklinde tasarlanmıştır).

Kabza parçalarının malzemesi ve süslemesi: Kabzanın zıhı, bilezik ve yolu madenden (pirinç, gümüş, bakır) yapılmıştır, kabartma ve kazıma tekniğiyle işlenmiştir. Bu gruba ait kabzalar basit süslemeli ya da süslemesizdir. Eğer süslemesi varsa bu süslemeler sadece zıh, bilezik ve yolunda bulunur. Kabza zıhı Rumi, penç ve geometrik motiflerle süslenmiştir. Bilezik ise balık pulu motifi, düz çizgiler ve basit halkalarla süslenmiştir. Dilimli kabza yolu genellikle Rumi ve penç motifleriyle süslenmiştir. Örneklerin kabza

zıhı, bileziğinin ve yolunun sırt tasarımı; Kat.no. 1, 13, 15, 16, 24, 53, 55, 60, 67, 69, 72 yatağanlarının kabza parçaları (zıh, bilezik ve yolu) kabartma ve kazıma tekniğiyle işlenmiştir. Bu parçaların yüzeyleri Rumi ve çiçek motifleri dizini ve basit taramalardan oluşan geometrik motiflerle bezelidir. Bilezik ve kabza yolunun sırtında balık pulu motifleri görülmektedir. Kat.no.17 yatağanının süslemesi yukarıdaki örneklerden farklıdır. Kabza zıhında ve bileziğinde kazıma tekniğiyle yapılmış palmet dizini görülmektedir (Resim 156). Kat.no.14 (Resim 157) ve kat.no.63 (Resim 158) yatağanlarının bezemeleri farklıdır. Bu örneklerde kabza zıhının ve bileziğinin üzeri kazıma tekniğiyle uzun çizgilerle kazınmıştır. Bu örneklerin kabza bileziğinin ve yolunun sırtı yoktur. Süslemesi bakımından tezde konu edilen örneklerin arasında bu iki örnek (kat.no.14 ve kat.no.63) en basit olanıdır.

Örneklerin kabza bileziğinin ve yolunun tasarımı şu şeklindedir: Kat.no. 1, 13, 16, 24, 55, 60, 67, 72 yatağanlarının kabza bileziği balık pulu motifleriyle süslemelidir. Bu yatağanların dilimli kabza yolu da zıhı gibi kabartma tekniğiyle işlenmiş Rumi motiflerle süslenmiştir. Kat.no. 14, 15, 17, 53, 62, 63, 69 yatağanlarının kabza bileziği ise yan yana işlenmiş halkalar şeklindedir.

Basit süslemelerinden dolayı bu tür yatağanlar savaşta kullanılmıştır. Bu tip kabzalar 17., 18., 19. yüzyılda kullanılmıştır. Tezde yer alan koleksiyonlarda çok yaygın tür olarak görülmektedir (Bosna-Hersek Milli Müzesinde bir tane, Saraybosna Kent Müzesi'nde yedi tane, Saraybosna Boşnak Enstitüsü'nde bir tane, Kraljeva Sutjeska fr. Manastır Müzesi'nde üç tane, Kreševo fr. Manastır Müzesi'nde üç tane). Tezde bulunan on beş yatağan boynuz ve ahşaptan kazıma ve alçak kabartmalı kabza tipindendir (kat.no. 1, 13, 14, 15, 16, 17, 24, 53, 55, 60, 62, 63, 67, 69, 72). Aynı tip yatağanlar şu müzelerde de görülmektedir: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 1648, 4230, 4229 yatağanları (Borčić, 2012, s. 246-258), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no.317-4, 328-4, 493-4, 310-T, 311/T-I, 313-T, 315/T, 319/ T-I, 322/T yatağanları (Teinović, 2008, s.108-119), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-166, 152-349, 152-295 yatağanları (Yaşar, 2009, s.87-172), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no.013099, 000287, 013100, 000299, 000297, 018146, 018157 vb. yatağanları (Bošković, 2007) (Resim 161-162), Sırbistan Belgrad Tarih

Müzesi'nde bulunan env.no.OVO 15/2109, OVO 16/2119, OVO 13/2099 yatağanları (Ljubojević vd., 2011, s.85-91) ve Sırbistan Kragujevac Halk Müzesi'nde bulunan env.no.10 yatağanı (Banović ve Topalović, 2009, s.20).

Resim 145. Kat.no.1 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Şubat, 2016

.

Resim 146. Kat.no.13 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 147. Kat.no.15 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 148. Kat.no.16 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 149. Kat.no.24 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 150. Kat.no.55 yatağan. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 151. Kat.no.60 yatağan. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 152. Kat.no.62 yatağan. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 153. Kat.no.67 yatağan. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 154. Kat.no.69 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 155. Kat.no.72 yatağan. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 156. Kat.no.17 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 157. Kat.no.14 yatağan. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 158. Kat.no.63 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 159. Kat.no.1 yatağanın kabza yolu. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 160. Kat.no.24 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 161. Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 018157 yatağan (fotoğraf). Hırvatistan, Zagreb: Tarih Müzesi. Erişim: 23 Mayıs 2018, http://jatagani.hismus.hr/web/hld/katknj.htm

Resim 162. Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 000287 yatağan (fotoğraf). Hırvatistan, Zagreb: Tarih Müzesi. Erişim: 23 Mayıs 2018, http://jatagani.hismus.hr/web/hld/katknj.htm

4.1.2.2.4. Boynuz ve Ahşap Kabzalarda Yüksek/Dolu Granülasyon Tekniğiyle Yapılmış Süslemeler

Tezde yer alan koleksiyonlarda sadece iki yatağan bu tiptedir, Saraybosna Kent Müzesi'nde bulunan kat.no.12 yatağanı (Resim 163-164) ve Kreševo fr. Manastır Müzesi'nde bulunan kat.no.71 yatağanı (Resim 165). Yüksek/dolu granülasyon tekniğinin yoğun kullanıldığı boynuz ve ahşap kabza tipi kazıma ve alçak kabartma tekniklerinin yoğun kullanıldığı boynuz ve ahşap kabza tipine benzemektedir. Yüksek/dolu granülasyon tekniğinin yoğun kullanıldığı boynuz ve ahşap kabza tipinin kulakları genellikle geniş, bazen simetrik bazen de asimetrik olarak tasarlanmıştır. Kulaklar yanlardan bakıldığında yuvarlaktır. Önden bakıldığında V veya T harfi şeklindedir.

Kabza parçalarının malzemesi ve süslemesi şu şekildedir: Bu tipin zıhı yüksek/dolu granülasyon tekniğinde işlenmiştir. Kabza bileziği ve yolu ise kabartma ve kazıma

tekniğiyle işlenmiştir. Kabza parçaları genellikle yaldızlıdır. Kat.no.12 yatağanının kabzası geniş ve iri olup, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Kulakları simetriktir. Kat.no.71 yatağanının biçimi ise V harfi şeklinde, yanlarda kulakları yuvarlaktır.

Örneklerin kabza zıhının, bileziğinin ve yolunun sırtının tasarımı şu şekildedir: Kat.no.12 yatağanının kabza zıhı, bilezik ve yolu bakırdan yapılmıştır. Kabza zıhında yüksek/ dolu telkâri-granülasyon bulunmaktadır. Küçük granüller arasında bir tane gül bezek yer almaktadır. Kabza bileziği ve yolunun sırtı art arda dizilen geometrik motifler ile süslenmiştir. Kat.no.71 örneğinkinin zıhında granüllerin yanında üç adet kareli kabara vardır. Kabza yolu, yanı sıra bileziğin ve yolunun sırtı düşmüştür.

Örneklerin kabza bileziğinin ve yolunun tasarımı şu şekildedir: Kat.no.12 yatağanının kabza bileziği alçak/boş granülasyon ile süslenmiştir. Bu örneğin dilimli kabza yolunun yüzeyinde telkâri tekniğiyle yapılmış dairesel motifler bulunmaktadır. Kabza yolunun her iki tarafında birer kırmızı cam kakma ve birer yarı küre kabara vardır. Kat.no.71 örneğinin bileziği yüksek/dolu granülasyon ile süslenmiştir. Kabza yolu düşmüştür.

Yüksek/dolu granülasyon tekniğinin yoğun kullanıldığı boynuz ve ahşaptan yapılan kabza tipi basit süslemelerinden dolayı savaşta kullanılmış olabilir. Tezde yer alan koleksiyonlarda sadece iki adet yatağan bu tiptedir (kat.no.12 ve kat.no.71 yatağanı). Aynı tip yatağanlar şu müzelerde görülmektedir: Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 000281[45], 000762[46] yatağanları (Resim 166) (Bošković, 2007, s.y.), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-368 yatağanı (Yaşar, 2009, s.138), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 4228 yatağanı (Borčić, 2012, s.253).

[45] Bu yatağan kemikten yapılmış olup, kabza zıhı granülasyon ile süslenmiştir. Bosna-Hersek'te 1878 yılında Prijedor'da Osman usta tarafından üretilmiştir.
[46] Bu yatağan kemikten yapılmış olup, kabza zıhı granülasyon ile süslenmiştir.

Resim 163. Kat.no.12 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 164. Kat.no.12 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 165. Kat.no.71 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 166. Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 000762 yatağan (fotoğraf). Hırvatistan, Zagreb: Tarih Müzesi. Erişim: 23 Mayıs 2018, http://jatagani.hismus.hr/web/hld/katknj.htm

4.1.2.3. Madeni Kabzalarda Kullanılan Yapım ve Süsleme Teknikleri

Madeni kabzalarda, kabza kulakları, gövdesi, zıhı, bileziği ve yolu madenden (pirinç, bakır, gümüş) yapılmıştır. Süsleme için mercan, cam, altın, gümüş gibi malzemeler kullanılmıştır. Madeni kabzalarda kakma (mercan ve cam), yüksek ve alçak kabartma ve kazıma, telkâri, telkâri granülasyon, savat gibi süsleme teknikleri uygulanmaktadır. Süsleme kabza kulaklarında, zıhında, bileziğinde ve yolunda bulunmaktadır. Aşağıdaki metinde madeni kabza (süslemesine göre) çeşitlerinin ayrı ayrı analizleri yapılmaktadır.

4.1.2.3.1. Madeni Kabzalarda Kakma Tekniğiyle Yapılmış Süslemeler

Kakma tekniğinin yoğun kullanıldığı madeni kabzalar tezde yer alan koleksiyonlarda dört adet yatağanda görülmektedir: Saraybosna Kent Müzesi'nde üç adet (kat.no.30, 44, 48) ve Gorica Livno fr. Manastır Müzesi'nde bir adet kabza (kat.no.84). Madenden yapılmış (mercan) kakma tekniğiyle süslenen yatağanların kabza kulakları genellikle iridir. Kulaklar yanlardan bakıldığında köşelidir. Önden bakıldığında V harfi şeklindedir. Kat.no.30, 44, 48, 84 yatağanlarının kabzası geniş ve hacimli olup, önde V şeklinde, yanlarda ise köşeli kulaklıdır.

Kabza parçalarının malzemesi ve süslemesi şu şekildedir: Kakma tekniğinin yoğun kullanıldığı madeni kabzalar altın, gümüş ve mercan gibi değerli malzemelerle süslenmiştir. Telkâri, kakma ve kabartma tekniğiyle işlendiği için gösterişi fazladır. Motifler özenle işlenmiştir. Mercanlar (genellikle küçük yuvarlak şekilde) genellikle kabza zıhında, kulaklarında ve yolunda bulunmaktadır. Zıhında bulunan mercanlar

arasında ince telkâri tekniğiyle yapılmış çiçekler ve zincirler yer almaktadır. Kulaklarda büyük telkâri gül bezekler, gül bezeklerin içinde mercanlar yer alır. Kulakların kenarlarında telkâri ve kabartma tekniğiyle yapılmış kenar zincirleri bulunmaktadır.

Örneklerin kabza zıhı, kabza bileziğinin ve yolunun sırtının tasarımı şu şekildedir: Kat.no.30 yatağanın kabzası kakma, kabartma, kazıma ve telkâri tekniğiyle işlenmiştir. Kabza zıhında dokuz adet yalancı mercan (kırmızı renkle boyanmış boncuklar) ve aralarında yarım küre şeklinde kabaralar, eşkenar dörtgenler ve kare şeklinde kabara bulunmaktadır. Kabzanın keskin kenarları alçak/boş granülasyon zincirle çerçevelidir. Kabza kulaklarında dört adet gül bezek yer alır. Gül bezeklerin ortasında "mercan" bulunmaktadır. Gül bezeklerin taçyaprakları eşkenar dörtgen şeklindedir. Bu eşkenar dörtgenlerin altında eliptik biçimler bulunmaktadır. Kabza bileziğinin ve yolunun sırtı kazıma tekniğiyle basit geometrik taramalarla süslenmiştir (Resim 167).

Kat.no.44 yatağanının kabza zıhında on bir adet mercan, mercanların aralarında yarım küre şeklinde kabaralar, eşkenar dörtgenler ve küçük pençler bulunmaktadır. Zıhında, önde ve arkada olmak üzere kare şeklinde iki tane kabara bulunmaktadır. Kabaralar savat tekniğiyle işlenmiştir. Burada bulunan motif iç içe kare ve karenin içi dilimli olarak tasarlanmıştır. Kabza kulaklarında dört adet telkâri tekniğiyle yapılmış gül bezek yer alır. Gül bezeklerin yaprakları damla şeklindedir. Bu damlalar üzerinde eşkenar dörtgen dilimleri bulunmaktadır. Gül bezeklerin ortasında bulunan mercanın kenarları bükülmüş ince tel ile çerçevelenmiştir. Kabzanın kenarları da ince telkâri zincir ile süslenmiştir. Aynı zincir, zıhında ve bileziğinde görülmektedir. Bileziğin ve yolunun sırtında art arda dizilmiş geometrik motifler mevcuttur (Resim 169-171). Benzer örnek kat.no.48 yatağandır (Resim 172). Aynı tipte tasarlanmış diğer örnek kat.no.84 yatağandır. Bu yatağanın kabza zıhında yedi adet mercan (büyük boy badem şeklinde) yer almaktadır. Büyük boy badem şeklindeki mercanlar daha çok kemik, boynuz ve ahşaptan yapılan örneklerde kullanılmaktadır. Kat.no.84 yatağanının zıhındaki granülasyon diğer örneklere göre daha kabadır (Resim 173).

Örneklerin kabza bileziğinin ve yolunun tasarımı şu şekildedir: Kat.no.30 yatağanının kabza bileziği basit olup, halkalar şeklindedir. Dilimli kabza yolu kazıma tekniğiyle

işlenmiştir. Kabza yolunda Rumi, palmet, çiçek tomurcuğu motifleri bulunur. Kabza bileziğinin ve yolunun sırtında ise zikzak motifler görülmektedir (Resim 167-168). Kat.no. 44 yatağanının bileziği telkâri-granülasyon tekniğiyle süslenmiştir. Granüllerin yanında mercan kakma ve ince zincirler mevcuttur. Kat.no.48 yatağanının kabza bileziği yüksek/dolu granülasyon ile süslenmiştir. Kabza yolunda ise bükülmüş telle yapılan eliptik motifler, bu motiflerin üzerinde büyük boy eşkenar dörtgen şekiller bulunmaktadır.

Süslemelerinden dolayı bu tür yatağanlar törenseldir. Kakma tekniğinin yoğun kullanıldığı madeni kabzalar tezde bulunan koleksiyonlardaki dört adet yatağanda görülmektedir: Saraybosna Kent Müzesi'nde üç adet (kat.no.30, 44, 48) ve Gorica Livno fr. Manastır Müzesi'nde bir adet kabza (kat.no.84). Aynı tip yatağanlar şu müzelerde görülmektedir: Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 034600[47], 003080, 002836, 031262 yatağanları[48] (Bošković, 2007), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-753, 152-745[49] yatağanları (Yaşar, 2009), Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan env.no. 1/2873 yatağanı (Ayhan, 2011, s.129), Atina Benaki Müzesi'nde bulunan env.no. 5682, 5875 yatağanları[50] (Elgood, 2009) (Resim 174), Atina Stephanis Vakfı'nda bulunan env.no.0287[51] yatağanı (Elgood, 2009, s.147), Metropoliten Müzesi'nde bulunan env.no.36.25.1617a,b yatağanı (Metropoliten Müzesi, 2000-2017), Rusya Devlet Tarih Müzesi'nde bulunan env.no.6442 yatağanı (Rusya Devlet Tarih Müzesi, 2013), Sırbistan Belgrad Tarihi Müzesi'nde bulunan env.no.OVO/9/2092 yatağanı (Ljubojević vd., 2011, s.91), Sırbistan Belgrad Askeri Müzesi'nde bulunan env.no. 2450, 2420 yatağanları (Radović, 2002, s.65). Farklı bilimsel kaynaklara bakıldığında bu tür yatağanların en çok Foça ve Prizren'de üretildiği görülmektedir (Bejtić, 1957; Elgood, 2009; Petrović, 1989).

[47] Env.no. 034600 yatağan Bosnalı Muhammed usta tarafından 18. yüzyılın sonunda yapılmıştır.
[48] Tüm örnekler 18.yüzyılın sonu 19.yüzyılın başında üretilmiştir.
[49] Env.no.152-745 biçimsel olarak ve kullanılan teknikler ve süslemeler konusunda bahsedilen tiptendir. Ancak mercan kakmaların yerinde kabartmalar yer almaktadır.
[50] Bu iki yatağan Foça'da üretilmiştir (Elgood, 2009).
[51] Yatağan Foça'da üretilmiştir (Elgood, 2009, s.147).

Resim 167. Kat.no.30 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 168. Kat.no.30 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

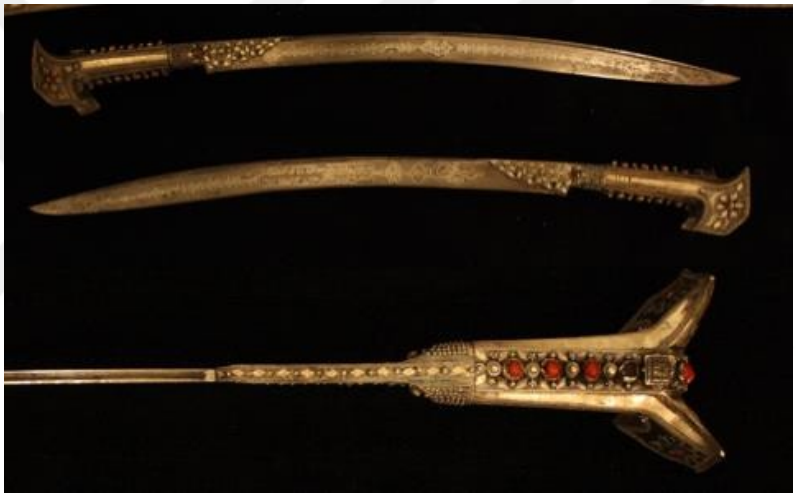
Resim 169. Kat.no.44 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 170. Kat.no.44 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 171. Kat.no.44 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 172. Saraybosna Kent Müzesi'nde bulunan env.no.B.B.9 yatağan (fotoğraf) (kat.no.48). (2014-2015). Saraybosna Kent Müzesine ait fotoğraf. Saraybosna Kent Müzesi'nin izni ile yayınlanmaktadır.

Resim 173. Gorica Livno fr. Manastır Müzesi'nde bulunan env.no. 8 yatağan (fotoğraf). (2016). Gorica Livno fr. Manastır Müzesine ait fotoğraf. Gorica Livno fr. Manastır Müzesi'nin izniyle yayınlanmaktadır.

Resim 174. Atina Benaki Müzesi'nde bulunan env.no. 5682 (fotoğraf). Yunanistan, Atina: Benaki Müzesi. Erişim: 21 Temmuz 2019, https://www.benaki.org/index.php?option=com_collectionitems&view=collectionitem&id=117190&Itemid=&lang=en

4.1.2.3.2. Madeni Kabzalarda Yüksek Kabartma Tekniğiyle Yapılmış Süslemeler

Tezde yer alan koleksiyonlarda sekiz adet yatağan bu tiptedir: Bosna-Hersek Milli Müzesi'nde bir adet, Saraybosna Kent Müzesi'nde iki adet, Gorica Livno fr. Manastır Müzesi'nde beş adet yatağan vardır (kat.no.2, 23, 47, 77, 78, 79, 80, 81). Yüksek kabartma tekniğinin yoğun kullanıldığı madeni kabza tipinin kulakları genellikle iridir. Kulaklar yanlardan bakıldığında yuvarlaktır. Önden bakıldığında V harfi şeklindedir. Fakat bu tipin dar ve kulaksız tasarlanmış örnekleri de vardır. Kat.no.2, 47, 77, 78, 79, 80, 81 yatağanlarının kulakları iri ve geniş olup, kenarları ince yapılmıştır. Önden bakıldığında V harfi şeklinde, yanlardan bakıldığında ise yuvarlaktır. Kat.no.23 yatağanının biçimi farklıdır (kulaksız tiptir) (Resim 180).

Kabza parçalarının malzemesi ve süslemesi şu şekildedir: Yüksek kabartma tekniğinin yoğun kullanıldığı madeni kabza tipi altın, gümüş gibi değerli malzemelerden yapılmıştır. Telkâri, kakma ve kabartma tekniğiyle işlendiği için gösterişi fazladır. Motifler özenle işlenmiştir. Kabza kulaklarında boş yer bırakılmadan kabartma tekniğiyle işlenmiş bitkisel ve geometrik bezemeler vardır. Kabza zıhında genellikle yarım küre şeklinde kabaralar ve telkâri tekniğiyle yapılan bezemeler ve granülasyonlar bulunmaktadır. Bu tipin kabza bileziği ve dilimli yolu kazıma, kabartma, tel kakma ve telkâri tekniğiyle işlenmiştir.

Örneklerin kabza zıhı, kabza bileziğinin ve yolunun sırtının tasarımı şu şekildedir: Kat.no.2 yatağanın kabza kulaklarında boş yer bırakılmadan kabartma tekniğiyle yapılmış süslemeler (Rumi motifler) bulunmaktadır. Zıh ise yüksek kabartma ve telkâri tekniğiyle işlenmiştir. Zıhında küçük ve büyük yarı küre kabaralar bulunmakta (toplam on beş) ve iki adet kare kabara da yer almaktadır. Kabaraların arasında telkâri tekniğiyle işlenmiş motifler bulunmaktadır (Resim 175). Aynı kabzanın zıhının tasarımı kat.no.77 yatağanında mevcuttur. Kat.no.77 yatağanının diğer örneklerden ayırt edici özelliği kabza yolunun sırtında Arap harfleriyle, altın kakma tekniğiyle yazılmış bir yazıtın (yatağanın sahibinin ismi ve yapım tarihi) bulunmasıdır (Resim 176). Kat.no.78 yatağanının kabza zıhı granülasyon ile süslenmiştir. Kabza bileziğinin ve yolunun sırtı atın tel kakma ile süslenmiştir (Resim 177). Kabza zıhının granülasyon ile süslenmiş bir örneği de kat.no.79'dur. Bu yatağanın kabza kulakları boş yer bırakılmadan kabartma ve telkâri tekniğiyle işlenmiştir. Bu işlemeler bitkisel (Rumi ve penç) motiflerden oluşmaktadır. Ayrıca, kabzanın her iki tarafında dört adet penç bulunur. En büyük pençin içinde çarkı felek motifi bulunmaktadır. Kulakların kenarlarında ise ince zincir (granülasyon) bulunmaktadır. Kabzanın zıhı gümüşten yapılmış olup, üzerinde yüksek/dolu telkâri-granülasyon ve üç adet kare formunda kabara yer almaktadır. Kabza bileziğinin ve yolunun sırtında çerçevelenmiş penç- eşkenar dörtgen-penç motifleri bulunmaktadır (Resim 182). Kat.no.23 yatağanının kabzası kabartma, kazıma ve telkâri tekniğiyle işlenmiştir. Rumî, palmet, pençler, eşkenar dörtgen, benek motifleri boş yer bırakılmadan yüzeyi kaplamıştır. Kabzanın dikdörtgen şeklindeki başında sekiz yapraklı gül bezek, gül bezek yapraklarında dikdörtgen kabaralar yer alır. Bunların yanında Rumi motifler görülmektedir. Kabza bileziğinin ve yolunun sırtında ise zikzak motifinin kullanıldığı görülmektedir (Resim 180).

Örneklerin kabza bileziğinin ve yolunun tasarımı şu şekildedir: Yüksek kabartma tekniğinin yoğun kullanıldığı madeni kabza bileziğinin süslemesi üç çeşittir:

1. Basit halkalarla süslenmiş şekil (kat.no. 2, 23, 47, 80, 81)
2. Altın tel kakma ile süslenmiş şekil (kat.no.77, 78)
3. Alçak/boş granülasyon ile süslenmiş şekil (kat.no.79)

Yüksek kabartma tekniğinin yoğun kullanıldığı madeni kabza tipinde kabza yolunun süslemesi dört çeşittir:

a) Kazıma tekniğiyle süslenmiş kabza yolu (Kat.no. 2, 23, 47, 80, 81); Kazıma tekniğiyle süslenmiş kabza yolunda genellikle bitkisel bezemeler (kıvrık dallar ve çiçek tomurcuğu motifleri) ve ajur tekniğiyle yapılmış yıldız veya dairesel motifler bulunmaktadır. Bu tür kabza yolunun sırtında genellikle zikzak motifleri de görülmektedir. Kat.no.2 yatağanının kabza yolu kazıma tekniğiyle Rumi motiflerle bezenmiştir. Dilimli kabza yolunun ortasında sekizgen yıldız yer alır (Resim 175). Aynı tasarım kat.no.23 yatağanının kabza bileziği ve dilimli yolunda görülmektedir. Kabzanın dilimli yolu Rumi motiflerle bezelidir. Orta bölümünde sekiz ayaklı yıldız şeklinde boş yuva yer alır.

b) Namlu üzerinde yapılmış kabartmalı kabza yolu: Bu tür kabza yolu bitkisel (kıvrık dallar, palmetler) motiflerle süslenmiştir. Kat.no.77 yatağanının kabza bileziği altın kakma tekniğiyle (kıvrık dal motifleriyle) işlenmiştir. Kabza yolu ise kabartma tekniğiyle (kıvrık dal motifleri ve sırtında bir palmet motifi) işlenmiştir (Resim 176).

c) Altın tel kakma ile süslenmiş kabza yolu: Bu tür süslemede kullanılan motifler kıvrık dallar ve çiçek motifleridir. Kat.no.78 yatağanının kabza bileziği ve yolu altın tel kakma tekniğiyle süslenmiştir. Süslemesi ince yapılmış kıvrık dallardan oluşmaktadır (Resim 177).

d) Telkâri ve kabartma teknikleriyle süslenmiş kabza yolu: Bu tür süslemede hakim olan motifler dairesel, penç, gül bezek, dörtgen motifleridir. Kat.no.79 örneğinin kabza yolunda bu tür süsleme görülmektedir. Kabza bileziğinde alçak/boş hem de yüksek/dolu telkâri-granülasyon teknikleri kullanılmıştır (Resim 182).

Süslemelerinden dolayı bu tür yatağanlar törenseldir. Tezde yer alan koleksiyonlarda sekiz adet yatağan bu tiptedir: Bosna-Hersek Milli Müzesi'nde bir adet, Saraybosna Kent Müzesi'nde iki adet, Gorica Livno fr. Manastır Müzesi'nde beş adet yatağan vardır (kat.no.2, 23, 47, 77, 78, 79, 80, 81). Bu tip yatağanlar sadece Bursa Kent Müzesi Çengiç Koleksiyonu'nda görülmektedir (env. no. 2013 60E yatağan) (Resim 183).

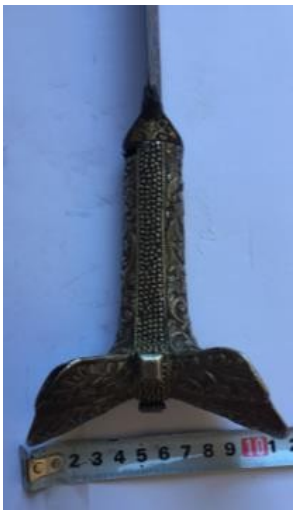
Yüksek kabartma tekniğinin yoğun kullanıldığı madeni kabza tipinin dar kulaklı çeşidi İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-771, 152-756, 152-628 yatağanlarında görülmektedir (Yaşar, 2009, s.62-114).

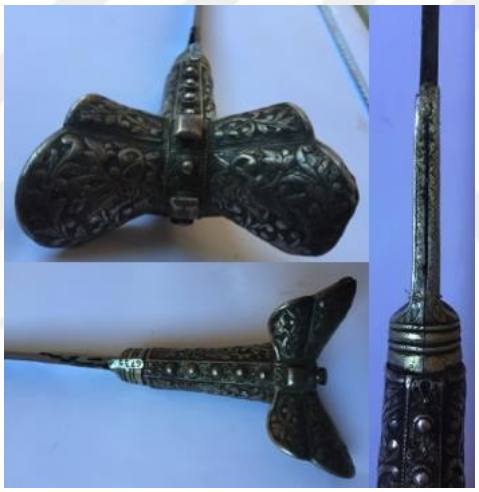
Resim 175. Kat.no.2 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 176. Kat.no.77 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Haziran, 2016.

Resim 177. Kat.no.78 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Haziran, 2016.

Resim 178. Kat.no.80 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Haziran, 2016.

Resim 179. Kat.no.81 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Haziran, 2016.

Resim 180. Kat.no.23 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 181. Kat.no.78 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Haziran, 2016.

Resim 182. Kat.no.79 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Haziran, 2016.

Resim 183. Bursa Kent Müzesinde bulunan env.no. 2013 60E yatağan (fotoğraf). (2014-2015). Bursa Kent Müzesine ait fotoğraf. Bursa Kent Müzesinin izniyle yayımlanmaktadır.

4.1.2.3.3. Madeni Kabzalarda Telkâri ve Savat Tekniklerle Yapılmış Süslemeler

Bu tipin tezde bulunan tek örneği kat.no.21'dir (Resim 184-186). Telkâri ve savat tekniklerinin yoğun kullanıldığı madeni kabza tipinin ana süslemesi kabza kulaklarında bulunan telkâri tekniğiyle yapılmış gül bezeklerdir. Bazı kabzalarda telkâri tekniğinin yanında savat tekniği de kullanılmaktadır. Kulaklardaki gül bezek motifleri madenden yapılan kakma tekniğinin yoğun kullanıldığı kabza tipinde de görülmektedir. Ancak bu iki tip biçimsel olarak farklılık gösterdiğinden metalden yapılmış gül bezekli telkâri kabza tipi ayrı olarak tipleştirildi. Bu tür yatağanların kabzalarının kulakları genellikle iri ve geniştir. Önden bakıldığında V harfi şeklinde, yanlarda ise yuvarlaktır. Kat.no.21 yatağanın kabzası geniş ve iridir. Önden bakıldığında V harfi şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Kabza üzerinde telkâri tekniğiyle yapılmış sekiz gül bezek bulunmaktadır. Kabza savat tekniğiyle işlenmiştir. Tezde bulunan örnekler arasında sadece bu yatağanda savat tekniği kullanılmıştır. Kabzanın tüm kenarları savat tekniğiyle yapılmış geometrik motiflerden oluşmaktadır.

Kabza parçalarının malzemesi ve süslemesi şu şekildedir: Madenden yapılmış kulakların içinde ve dışında birer telkâri gül bezek bulunmaktadır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu kabartma, telkâri ve savatlama (niello) tekniğiyle işlenmiştir. Fakat bazı örneklerde bu süsleme tekniklerinin hepsi bir arada görülmemektedir. Bu süslemeler

bitkisel ve geometrik motiflerden oluşmaktadır. Kat.no.21 yatağanının kabza zıhı ve kulakları tek parça halinde yapılmıştır. Kabza zıhında geometrik süslemeler bulunmaktadır. Kabza bileziğinin ve yolunun sırtı zıhındaki süslemelerin uzantısı olarak tasarlanmıştır. Geometrik motifler burada egemendir. Kat.no.21 yatağanının kabza bileziği basittir. Ancak dilimli kabza yolunda, çerçeve içinde Barok üslubunda stilize çiçek ve yapraklar bulunmaktadır.

Telkâri ve savat tekniklerinin yoğun kullanıldığı madeni kabza tipleri süslemelerinden dolayı törensel olarak nitelendirebilir. Tezde bulunan bu tipin tek örneği kat.no.21'dir. Aynı tip yatağanlar şu müzelerde görülmektedir: Bursa Kent Müzesi Çengiç Koleksiyonu'nda bulunan env.no. 201359E yatağan[52] (Resim 187-188), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-152 yatağan (Yaşar, 2009, s.51), Sırbistan Belgrad Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. OVO 129/2065, 12/2098 yatağanlar (Ljubojević vd., 2011, s.83) (Resim 189); Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan env.no. 1/2875 yatağan (Ayhan, 2011, s.123).

Resim 184. Kat.no.21 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

[52] Yatağanın kulaklarında bulunan gül bezeklerden dolayı kat.no.21 yatağan ile benzeşmektedir. Bu iki yatağan biçimsel olarak ve kullanılan malzemeler açısından tamamen farklıdır. Ancak ikisinin kulaklarında sekiz adet telkâri tekniğiyle yapılmış gül bezek bulunmaktadır. Gül bezekler biçimsel olarak birbirine benzemektedir.

Resim 185. Kat.no.21 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 186. Kat.no.21 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 187. Bursa Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 201359E yatağan (fotoğraf). (2014-2015). Bursa Kent Müzesine ait fotoğraf. Bursa Kent Müzesinin izniyle yayımlanmaktadır.

Resim 188. Bursa Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 201359E yatağan (fotoğraf). (2014-2015). Bursa Kent Müzesine ait fotoğraf. Bursa Kent Müzesinin izni ile yayımlanmaktadır.

Resim 189. Sırbistan Belgrad Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. OVO129/2065 yatağanlar

(Ljubojević vd., 2011)

4.1.2.3.4. Madeni (pirinç) Kabzalarda Kabartma Tekniğiyle Yapılmış Süslemeler

Kabartma tekniğinin yoğun kullanıldığı madeni (pirinç) kabza tipi tezde irdelenen örnekler arasında tek örnektir (kat.no.76) (Resim 190-192). Kabartma tekniğinin yoğun kullanıldığı madeni (pirinç) kabzalı yatağanların kulakları genellikle ince ve dardır. Önden bakıldığında V harfi şeklinde, yanlarda ise yuvarlaktır. Kat.no.76 yatağanının kulakları dar, önden bakıldığında V harfi şeklinde, yanlarda ise yuvarlaktır. Kulaklarının üzerinde kıvrık dallardan oluşan kabartmalar mevcuttur. Aynı süsleme kabza zıhında da yer almaktadır. Ayrıca zıhın görsel ayrımının sağlanması için zikzak çerçeve yapılmıştır. Bu tür kabzaların bileziği ve yolu yoktur. Kabza yolu olmadığı için onun yerine namlu üzerinde kabartmalar bulunmaktadır.

Kabartma tekniğinin yoğun kullanıldığı madeni (pirinç) kabzalı yatağanların namlusu genellikle düzdür. Bundan dolayı tipik yatağan değildir, kullanım tekniği de farklıdır, fakat yatağan olarak adlandırılmaktadır. Törenlerde ve savaşlarda kullanılabilen türdür. Kaynaklarda bu tür yatağanların Dalmaçya'da üretildiği yazmaktadır (Borčić, 2012, s. 18). Bunun sebebi de yatağanların süsleme tarzıdır. Kabzada, namluda ve kında bulunan barok tarzındaki kıvrık dallar, kınlardaki üçgen dizisi motifleri ve ajur tekniğiyle yapılmış süslemeler bu yatağanların batı kültürüne sahip olan merkezlerde üretildiğini göstermektedir. Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde, Hırvatistan'daki diğer müzelerde ve özel koleksiyonlarda[53] bulunan bu tür yatağanların üzerinde Lazo Bogdan ustanın ismi geçmektedir (Borčić, 2012, s. 18). Tüm örneklerin 19. yüzyılda üretildiği bilinmektedir. Aynı zamanda Lazo Bogdan usta Dalmaçya- Ravni Kotori veya Mostar bölgesi kökenlidir ve atölyesinin 1820-1840 tarihleri arasında aktif olduğu bilinmektedir. Tezde konu edilen kat.no.76 örneği Fojnica fr. Manastır Müzesi'nde muhafaza edilmektedir. Manastırdaki rahipler ve bölgede yaşayan Katolik halk Dalmaçya gibi Katolik bölgelerle sürekli irtibat halindedir. Kutsal emanetlerin ve diğer eşyaların Dalmaçya'dan alındığı bilinmektedir. Bu yatağan da muhtemelen bu şekilde gelmiştir.

Kabartma tekniğinin yoğun kullanıldığı madeni (pirinç) kabza tipi tezde irdelenen örnekler arasında tek örnektir (kat.no.76). Aynı tip yatağanlar şu müzelerde

[53] Borčić kaynağında özel koleksiyonların ve diğer müzelerin isimleri verilmemektedir.

görülmektedir: Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 009325, 009324, 003081 yatağanları (Bošković, 2007), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 1659, 3457, 2872, 6213 yatağanları (Borčić, 2012); Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyet Müzesi'nde bulunan env.no. 358/T, 360/T,362/T,363/T, 364/T, 365/T, 366/T yatağanları (Teinović, 2008, s.126-127).

Resim 190. Kat.no.76 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 191. Kat.no.76 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 192. Kat.no.76 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

4.2. TEZDE KONU EDİLEN YATAĞANLARIN NAMLU KISMININ ANALİZİ

Tezde konu edilen örneklerin namlu kısmının biçim ve süsleme analizi, değerlendirmesi ve konu edilen koleksiyonların dışındaki örneklerle karşılaştırması bu bölümde anlatılmaktadır. Tezde bulunan koleksiyonlar incelendiğinde farklı tipte (biçim, süsleme) namluların olduğu görülmektedir. Genellikle her namlunun (biçim, süsleme) benzerine, tezde konu edilen koleksiyonlarda veya çağdaş koleksiyonlarda rastlanmaktadır. Söz konusu örneklerde bir standartlaşma olduğu tespit edilmiştir. Namlu yapımında ve süslemesinde şablonlar mutlaka vardır. Fakat her örnekte ustanın becerisi ve imkânlarını gösteren özgün küçük detaylar bulunmaktadır. Çok nadir olarak eşsiz örneklere rastlanmaktadır. Bu bölümde yapılan analizlerde namlularda bulunan süslemelere göre tipoloji oluşmaktadır. Her tipin benzeri tezdeki koleksiyonlarda ve bu koleksiyonların dışında bulunmaktadır.

4.2.1. Biçimsel Analiz

Yatağan diğer kesici silahlardan ayırt edici iki özelliğe sahiptir. Özelliklerden biri kabzasının şekli (yanlara doğru iki kulak şeklinde), diğeri ise namlusunun biçimidir (eğri, içbükey ağızlı, uca yakın bölümü ise hafif dışbükey). Kaynaklarda yatağanın tanımı şu şekildedir: eğri, içbükey ağızlı, uca yakın bölümü ise hafif dışbükeydir. Bu namlunun biçimi yatağanın esas biçimidir (Resim 193). Bosna-Hersek kültüründe bu biçime sahip olan yatağanlara *Krivac* (Tur. Eğri) denilir. Uzunluğu genellikle kırk veya yüz santimetre arasındadır. Bu biçime ve uzunluğa sahip olan tezde konu edilen örnekler şunlardır: kat.no.1, 3, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 16, 18, 19, 21, 22, 23, 24, 26, 27, 28, 29, 30, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 42, 43, 44, 45, 46, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 59, 60, 62, 63, 64, 65, 67, 68, 69, 71, 74, 75, 79, 80, 8. Tezde ele alınan eserler arasında yatağan tanımına uymayan bazı örnekler de mevcuttur. Tanıma uymayan bu örneklerin kabzası tipik yatağan kabzası gibidir, fakat namlusu düz veya dışbükey biçimindedir. Bunun yanı sıra uzunluğu standart uzunluktan (40cm-100cm) büyük veya küçük olabilir. Bu silahlar yatağan özelliği taşıdığı için Bosna-Hersek kültüründe yatağan adı altında kabul edilmektedir. Düz biçime sahip olan yatağanlara

Pravac (tur. Düz) denilir (Resim 194). Tezde bu tip silahlar eklektik yatağanlar olarak adlandırılmıştır. Bu yatağanların ortaya çıkışı şu şekilde ifade edilebilir: Bosna-Hersek'te silah üretilen atölyelerde (kısıtlı imkânlardan, tamir veya yapım sırasında atölyede var olan namlulardan faydalanmak amacıyla, farklı kültürel etkenlerden ve farklı kullanım amaçlarından -törenler, sünnet vb. dolayı) çeşitli kesici silahların parçaları birleştirilip, tipik olmayan eklektik silahlar yapılmaktadır. Yatağanın kabzasına sahip olup, ancak namlusu düz, tek tarafı kesici olan örnekler şunlardır: kat.no. 2, 4, 13, 14, 17, 20, 25, 31, 40, 47, 58, 61, 66, 70, 72, 76, 77, 78.

Düz namlulu yatağan örneklerinin yatağan koleksiyonuna dâhil edilmesi ve yatağan olarak sınıflandırılması yaygın bir uygulamadır. Hırvatistan Tarih Müzesi'nde düz, tek tarafı kesici namlulu yatağanlar (env.no. 018158, 078074, 000281, 013065, 013069, 010061) bulunmaktadır (Bošković, 2007). Hırvatistan Tarih Müzesi'nde düz fakat iki tarafı kesici namlusu olan env.no. 018353 yatağanı da mevcuttur (Bošković, 2007). Bu müzenin yatağan koleksiyonunu araştıran Bošković'e göre yatağan, yaklaşık 50 ila 60 cm uzunluğunda, içbükey ya da dışbükey kavisleri olan (Resim 203), ayırt edici kulaklara sahip bir tür oryantal bıçaktır. Ayrıca Bošković (2007) içbükey ya da dışbükey kavisli olanları *Eğri*, düz olanları *Düz* olarak adlandırmıştır (Bošković, 2007). İstanbul Askeri Müzesi yatağan koleksiyonunda da düz namlulu yatağanlar bulunmaktadır. Bu müzenin yatağan koleksiyonunu araştıran Yaşar (2009), yatağan namlularındaki süslemeleri anlatırken düz namlulu yatağandan "Osmanlı geç dönem imalatı olan yatağan namluları bu şekildedir" diye belirtmektedir (Yaşar, 2009, s.31). İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no. 152-771 yatağanı düz namluludur.

Düz, tek tarafı kesici olan yatağan örnekleri farklı müze koleksiyonlarında da görülmektedir. Örneğin Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müze koleksiyonunda bulunan env.no. 303-T, 322-T, 324-T, 365-T yatağanları (Teinović, 2008), Hırvatistan Split Kent Müze koleksiyonunda bulunan env.no. 3467, 4232, 1649, 1648, 3457, 2872, 6212, 2873, 2420 yatağanları (Borčić, 2012), Sırbistan Tarih Müzesi koleksiyonunda bulunan env.no. OVO-189, OVO-304/5708 yatağanları (Ljubojević vd., 2011), Rusya'daki Ermitaj Müzesi'nde bulunan env.no. B.O.-282 yatağanı (bu yatağan kırk santimetreden küçük, düz namlulu ve kulaklı kabzalıdır), (The State Hermitage Museum, 1998-2018).

Eklektik yatağanlardan bazılarının namlusu dışbükeydir. Teze konu edilen kat.no. 15 yatağanın namlusu dışbükeydir (Resim 195). Bunun yanı sıra Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 013043 yatağan dışbükey ağızlıdır (Bošković, 2007). Yukarıdaki ifadelerden yola çıkarak yatağanın tanımının namlusuna göre değil daha çok kabzasına göre yapıldığı anlaşılmaktadır. Bazı araştırmacılar ise namlunun çeşidine bakarak silahı adlandırmıştır (hançer, bıçak, kılıç). Bosna-Hersek Milli Müzesi'nde envanter defterleri incelendiğinde yatağanlar hançer, bıçak, kılıç, uzun bıçak adı altında kayıt altına alınmıştır. Bu adlandırma hiçbir standartta bağlı kalınmadan yapılmıştır. Hırvatistan Tarih Müzesi'nde yatağanlar *yatağan kabzalı kılıç, yatağan kabzalı uzun bıçak diye* de adlandırılmıştır (Bošković, 2007). Bu değerlendirilmelerin ışığında görsel olarak yatağanlar ve eklektik yatağanlar arasındaki tek farkın namlusunun biçimi olduğu sonucuna varılabilir. Biçime bağlı olarak kullanım tekniği ve kullanım amacı da farklı olabilir.

4.2.2. Malzeme, Teknik, Süsleme Analizi

Namlu döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyindeki süslemeler gümüş tel kakma, kazıma ve damga teknikleriyle süslenmiştir. Tez konusu kapsamında ele alınan yatağanların namlu bölümünde kullanılan malzemeler incelendiğinde hepsinin çelikten ve demirden yapılmış olduğu görülmektedir. Elli bir adet namluda gümüş tel kakma, on iki adet namluda altın tel kakma, bir adet namluda altın döküm kullanılmıştır.

Namlu süslemesinde genellikle standart bir uygulamanın olduğu söylenebilir. Bu standartlaşmanın içinde süsleme tipleri ayrılmıştır. Tezde konu edilen örneklerin namlusundaki süslemeler tekniğine ve süslemenin kurgusuna göre şu şekildedir:

1. Altın/gümüş Tel Kakma Tekniğiyle Yapılmış Süslemeler
    1.1. Tuğra Biçiminde Kurgulanmış Süslemeler
    1.2. Kartuş Biçiminde Kurgulanmış Süslemeler
    1.3. Altın/gümüş Tel Kakma Tekniğiyle Yapılmış Yazıtlar
2. Kazıma Tekniğiyle Yapılmış Süslemeler

2.1. Soyut Bitkisel Süslemeler
2.2. Kazıma Tekniğiyle Yapılmış Yazıtlar
3. Damga Tekniğiyle Yapılmış Süslemeler

Namluda bitkisel, geometrik, soyut, yazıt ve figürlü süslemeler görülmektedir. Teze konu edilen örneklere bakılarak kullanılan motiflerin ve yazıtların tekrarlandığı veya birbirine benzediği görülmektedir. Yatağanların namlularında bitkisel süsleme olarak şu motifler görülmektedir: çeşitli çiçekler - hatayı ve pençler, yapraklar, ağaçlar, Rumi motifler. Bu motiflerin çeşitleri vardır. En basit pençler ve çiçeklerden en karışık şekillere kadar değişik bezemeler görülebilir. Bir namlunun üzerinde bitkisel bezemeler genellikle geometrik, soyut, figür motiflerle, yanı sıra yazıtlarla birlikte kullanılmıştır. Bu kombinasyonda pençler, ağaçlar, yapraklar, çiçekler, Rumi çeşitlemeler, geometrik motifler, benek, bulut, Mührü Süleyman yıldızı, zikzak motifi görülmektedir. Kartuşlarda yazıt da bulunur. Genellikle süslenmiş olan her yatağanın bir tarafında sadece motifler, öbür tarafında yazıt ve motifler bulunmaktadır. Sadece motiflerin olduğu tarafta genellikle geçme şeklinde bir düzenleme görülmektedir. Kompozisyon genellikle simetrik olup, motifler birbirine bağlıdır ve iç içe düzenlenmiştir. Örneğin kat no. 10'da (Resim 196-197) bitkisel motiflerin çeşitlemeleri, geometrik motiflerle birlikte kombine edilmiştir. Bu kombinasyonda pençler, ağaçlar, yapraklar, çiçekler, Rumi çeşitlemeler, geometrik motifler, benek, bulut, Mührü Süleyman yıldızı, zikzak motifi görülmektedir. Kartuşlarda yazıt da bulunur. Genellikle süslenmiş olan her yatağanın bir tarafında sadece motifler, öbür tarafında yazıt ve motifler bulunmaktadır. Sadece motiflerin olduğu tarafta genellikle geçme şeklinde bir düzenleme görülmektedir. Kompozisyon genellikle simetrik olup, motifler birbirine bağlıdır ve iç içe düzenlenmiştir.

Yatağanın namlusunda bulunan bitkisel motiflerin yanında geometrik motifler (çokgenler, zikzak, benek, helezoni çizgiler) de görülmektedir. Bu motiflerin çok çeşitleri vardır. Motiflerin şekli ve üslubu ustanın becerisine, tercih ettiği tekniğe ve kullandığı malzemeye bağlıdır. Yatağanın namlusunda tığ çeşitlemeleri, bulut, çintemâni, ay, güneş, yıldız (yıldız içinde yerleştiren sarmal motif, Mührü Süleyman

yıldızı), çentikler[54] gibi süslemeler görülmektedir. Bu tür süslemeler genellikle semboliktir. Namlu süslemesinin önemli bir parçası da hat sanatıdır. İrdelenen örnekler üzerinde görülen yazıtlar Osmanlıca, Farsça ve Arapçadır. Ancak Latin harfleriyle (Slav dilleri, Latince) yazılmış olanları da vardır. Yatağan namlularındaki tüm süslemeler ve yazıtlar altın ya da gümüş tel kakma, kazıma ve damga tekniğiyle yapılmıştır. Her tekniğin belli kurgu biçimi ve belli motif düzeni vardır. Osmanlı silah sanatında silahlar üzerine yazı yazmak daimi bir uygulamadır. Tüm kesici silahların namlularında bulunan yazıtlar genellikle aynıdır. Geniş bir coğrafyada aynı ve benzer cümleler tekrarlanıp yazılmıştır. Örneğin Fojnica Fransisken Manastır Müzesi'nde bulunan bir kılıç üzerinde altın kakma tekniğiyle boydan boya bir yazıt yer almaktadır. Üzerinde şunlar yazmaktadır:

> ”*Merd meydâna şecâ'at olmak istersen ecer [eğer],Kıl tevekkül al bıçağı sağ eline iş becer (Ey insan, harp meydanında cesur olmak istersen eğer, Allah'a dayan (tevekkül et), al bıçağı sağ eline gerekeni yap.) Yâ Muhammed! (Ey Muhammed!) Ey Bâr-ı Hudâ be-hakk-ı hestî, Şeş çîz merâ meded ferestî, 'İlm ü 'amel ü ferâh destî, İmân ü emân ü tendurustî (Ey Allahım! Varlığının hakkı için, Altı şeyi bana yardıma gönder, İlim, amel ve cömertlik, İman ve emniyet ve sağlık)'Abduhu Mehmed; O (Allah)`nun kulu Mehmed; Yemlîhâ Mekselînâ Mislînâ Mernûş Debernûş Şâzenûş Kefeştatiyyûş Kitmîr; Aftâb-ı devlet ü ikbâlin olsun bîküsûf, Mâhtâb-ı sa'âdetin hiç görmesün rûy-i hüsûf (Ulviyet ve talih Güneşin tutulmasın, Saadetinin ay ışığı hiç kararmasın)”*.

Kılıcın üzerinde yazılan şiirler ve dörtlükler Saraybosna Müzesi'nde bulunan yatağanda (kat.no.10) ve Zagreb'de bulunan özel koleksiyona ait yatağanda görülmüştür (bkz. Paić-Vukić**,** 2013). Bazı cümleler sembolik anlamından dolayı tekrar edilerek farklı örneklerde kullanılmıştır.

Yazıtların içerikleri genellikle şu şablonlara göre yapılır:

1. Amile, Amel-i, Amele yatağanı yapan, usta, sanatkâr anlamındadır. El Hacı, başa, kalfa gibi kelimeler ustaların unvanları olup, yazıtlarda kullanılmaktadır. Bu kelimeler yatağanın namlusundaki bir kartuş içinde bulunduğu zaman süsleme yapan ustanın adını belirler, mühürde bulunduğu zaman da namlu ustasını veya atölyeyi işaret eder.

[54] Genellikle namlu sırtında bir tür sembolik süsleme olarak yapılmış kazıma.

Tez konusu kapsamında ele alınan yatağanlarda gözlemlenen yazıtlardan örnek vermek gerekirse "…Amile Mehmet...", "amile El-hacc Mustafa..." gibi usta isimleri kat.no.1, 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 16, 17, 18, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 38, 39, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 55, 56, 57, 61, 65, 67, 68, 69, 71, 73, 74, 77, 78, 79, 80, 81, 83 yatağanlarda görülmektedir.

2. Yatağanın sahibinin ismi yanı sıra unvanları (sultan, ağa, bey, paşa, başa) da yazıtlarda yer alabilir. Sahip adları yatağanın bir dönem kime ait olduğunu belirler. Tez konusu kapsamında ele alınan yatağanlarda gözlemlenen yazıtlardan örnek vermek gerekirse "…sâhib–i hasenat İbrahim Paşa", „Sâhib El-hâcc Abdülkerim Paşazâde Ahmed Bey..." gibi sahip isimleri kat.no.1, 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 16, 18, 20, 21, 22, 24, 25, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 47, 48, 50, 55, 56, 57, 61, 62, 63, 64, 65, 67, 68, 69, 71, 72, 73, 74, 77, 78, 79, 80, 81, 83 yatağanlarda görülmektedir.

3. Yatağanın üretim yeri ve tarihi; Tezde incelenen örneklerin üzerinde üretim merkezi konusunda bilgiye rastlanmamaktadır. Tezde karşılaştırılma yapmak amacıyla kullanılan örneklerde Bosna-Hersek'te (Saraybosna, Prijedor, Foça) üretildiklerine ilişkin bilgiler bulunmaktadır. Örneğin Hırvatistan Tarih Müzesi'ndeki env.no. 002804 yatağanında Saraybosna, env.no. 030554 yatağanında Saraybosna, env.no.000281 yatağanında Prijedor yazmaktadır (Bošković, 2007).

   Yazıtlarda bulunan üretim tarihine ise konu edilen örneklerde sıklıkla rastlanmaktadır (kat.no.1, 2, 3. 4, 6, 9, 10, 11, 16, 18, 20, 21, 22, 24, 25, 27, 28, 30, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 45, 46, 47, 48, 50, 55, 56, 57, 64, 65, 67, 68, 71, 73, 74, 77, 78, 79, 80, 81); Örneklerden birinde: "Sâhib El-hâcc Abdülkerim Paşazâde Ahmed Bey sene 1243" cümlesi görülmektedir.

4. Yatağanın namlularında düşmanlardan korunma amacıyla yazılmış maneviyat güçlendirici (Kur'an-ı Kerim'den ayetler, Kelime-i tevhit, ya Allah, ya Muhammed, ya Fettah sözleri, hadisler, çeşitli beyitler) terimler yer almaktadır.

   "Ya Muhammed senin ümmetinden olan... şefaat kıl"

   "... bıçak elde gerek dilde gerek sübhân"

"Ey Allahım! [Ya Rabbi!] Senin varlığın gerçektir, Altı şeyi bana yardıma gönder, İlim, amel ve cömertliği, İman ve emniyet ve sağlığı";

„Ey Allahım! Sen bu kuluna yardım et; yakalanmasına izin verme! ";

„Allah'ım, gizli iyiliğinle cömertlik kapılarını aç, Bu bıçak sahibine iki cihanda ne arzularsa bağışla.";

„Ya Rabbi, bu bıçağı düşmanın göğsüne nişan et, Sahibini ise her zaman galip eyle, şanı yüce olsun. ";

„Allah'ım, Kuran-ı kerimin ışığı hürmetine yücelik olsun, Bu bıçağın sahibini hatalardan koru, mutlu olsun. "

Tez konusu kapsamında ele alınan yatağanlarda gözlemlenen yazıtlardan örnek vermek gerekirse maneviyat kuvvetlendirici cümleler kat no. 1, 3, 4, 8, 9, 10, 11, 16, 21, 22, 24, 25, 27, 30, 42, 44, 55, 56, 67, 69, 73, 74, 78, 80 yatağanlarda görülmektedir.

5. Yatağan namlularına koruma amacıyla Mührü Süleyman (güç, iktidar ve saltanat simgesi) çizilir ve mühürde Ashâb-ı Kehf'in adları da yer alır. Ashâb-ı Kehf (Mağara Kişileri): Kurân'ın Kehf Sûresi'nde sözü edilen ve Hıristiyanlığın ilk dönemindeki karışıklıklardan kurtulmak için sığındıkları mağarada 309 yıl sonra uyandıklarına inanılan kutsal kişilerdir. İslam kaynaklarına göre bu yedi kişinin adları şöyledir: Yemliha, Meslina, Mernuş, Debernuş, Şâzinuş, Kefeştatayyuş, ve yanlarında bulunan köpekleri Kıtmir (Acar, 2011,s.78). Bu adlar Mühr-i Süleyman yıldız ile güçlendiren yatağanın sahibine korunma sağlama (apotropeik tesir, tılsım) amacıyla yazılmaktadır. Tez konusu kapsamında ele alınan yatağanlarda gözlemlenen yazıtlardan örnek vermek gerekirse: Mührü Süleyman yıldızı içinde yazılmış "Yemlîhâ Mekselînâ Mislînâ Mernûş Debernûş Şâzenûş Kefeştatiyyûş Kitmîr" gibi kelimeler kat.no. 10, 14, 37, 68 yatağanlarında görülmektedir.

6. Yatağanın gücünü artırmak için yatağan üzerinde zafer ve güçle ilgili atasözleri, şiirler, dua ve övgü (Zülfikâr övgüleri) sözleri, bazı kahramanların, dini büyüklerin ya da hükümdarların isimleri yer almaktadır.

   Tez konusu kapsamında ele alınan yatağanlarda gözlemlenen yazıtlardan örnek vermek gerekirse: "Ali'den başka yiğit Zülfikâr'dan başka kılıç yoktur" gibi cümleler kat.no. 28, 29, 36, 44, 45, 47, 48, 65 yatağanlarında görülmektedir.

7. Yatağan sahibinin kendi felsefesini yansıtan sözler yazıtlarda yer alabilir. “Dünyada içip eğlenmek için sultana boyun eğme”
   “Dünyevi hevesler için sultana minnet eyleme”
   “Gönül ölümün acısına tutkundur yaşlı genç…Her kim ki hayat kadehinden bir yudum aldı, gül şerbetini de tattı”
   “Dünyada olan her şey fanidir”
   “Dünyevi çıkarlara açgözlülük etme, dünya hayatına da göz dikme! Mal yığıp biriktirme, çünkü onu kimin için biriktirdiğini bilmezsin”
   “Gerçekten de, rızık (kaderde) zaten bellidir, insanın rızık hakkındaki kötü düşünceleri de fayda etmez! Fakir açgözlülük taslayandır, zengin ise sahip olduklarından razı olandır ”
   Tez konusu kapsamında ele alınan yatağanlarda gözlemlenen yazıtlardan örnek vermek gerekirse yatağan sahibinin felsefesini yansıtan cümleler kat.no. 10, 21, 45, 68, 79 yatağanlarında görülmektedir.

Yazıtlarda, genellikle yatağanın ustasının ve sahibinin adı, üretim tarihi ve yeri gibi kimlik bilgileri bulunmaktadır. Ayrıca, yazıtlarda tılsım amaçlı ölüme ve yaralanmaya karşı koruma, hayatın geçiciliği gibi konular görülmektedir. Yazıtlarda bulunan bu cümleler savaşçıyı cesaretlendirir, ölümü anlamlı kılar, ölüm korkusunu azaltır. Törenlerde kullanılan bu silahların nazardan koruduğuna ve iyileştirme gücüne sahip olduğuna inanılır. Tılsımlı yazıtlar ve motiflerle süslenmiş yatağanlar suya batırılır, bu suyun hastalıkları iyi edeceği düşünülür. Vefat edenlerin üzerine bu tür tılsımlı yatağanlar konularak kötü ruhlardan korunacağına inanılır. Yatağanların namlularında hayvan, insan, arma gibi çeşitli figürlü süslemeler görülmektedir. Kreševo Frensisken Manastır Müzesi’nde muhafaza edilen kat.no. 64 yatağanının namlusunda bir yılan figürü bulunur (Resim 200). Bu yatağanın namlusunun sol tarafında eşkenar dörtgen şeklindeki çerçeve içinde Fra Grga Martić’in isminin baş harfleri F.G.M. yazılıdır. Yatağanın namlusunun sağ tarafında ise bir yılan figürü ve bu figürün kıvrımları arasında 1872 tarihi görülmektedir. Kreševo Frensisken Manastır Müzesi’nde muhafaza edilen Kat.no.70 yatağanında Avusturya-Macaristan arması görülmektedir (Resim 201). Armada çift başlı kartal, bu kartalın üzerinde de bir taç bulunmaktadır. İrdelenen örneklerin dışında Hırvatistan Tarih Müzesinde ‘de bulunan env.no. 018353

yatağanında figür süslemesi bulunmaktadır. Bu süsleme altı madalyon içine on iki sahne olarak düzenlenen Eski Ahit'ten Yakup'un oğlu Yusuf'un hikâyesidir. Figür süslemelerin altında Latince yazıtlar, bu yazıtların ve madalyonların arasında barok üslubunda kıvrımlı dallar yer almaktadır. Namlusunda yaldız izleri görülmektedir (Resim 203-204).

Tezde incelenen yazıt ve damgası bulunan yatağanlarda Mehmet, Ahmet, Salih, İbrahim vb. gibi isimlere sıklıkla rastlanılmaktadır. Bu isimler farklı dönemlerde ve farklı bölgelerde yapılan yatağanlarda görülmektedir. Bazen de aynı döneme ait yatağanlarda aynı usta isimleri geçmektedir, bu ustaların aynı kişiler olup olmadığı bilinmemektedir. Bundan dolayı ustaların ve sahiplerin adı sorunludur. Sahip adlarına bakıldığında yazıtlarda bulunan sahip isimleri genel analizde sadece refakatçı bilgi olarak kullanılmaktadır. Çünkü yatağan el değiştirdiğinde sahibinin adı da değişmektedir. Bu yüzden bir yatağanın üstünde birden fazla sahip isimi bulunabilir. Aynı zamanda bir yatağanın sahipleri çok olabilir ama üzerinde tek bir isim yazıldığı görülür veya hiçbir sahip ismi yazılmadığı da görülmektedir. Eserlerin yazıtlarında sahip adı olarak geçen kişilerden yola çıkıldığında kesin bulgulara ulaşılamamaktadır. Örneğin üzerinde 1799 ve 1802-03 tarihi bulunan yatağanın yazıtında Hasan Paşa ismine rastlanmaktadır ve kesin olarak hangi Hasan Paşa olduğunu belirlemek olanaklı değildir. Öte yandan Bosna-Hersek kültüründe "Paşa" lakabının sadece Osmanlı Dönemindeki bir idari unvan olarak değil, aynı zamanda "yerel gelenekte" eşraftan-ileri gelen kişilerin de bu lakabı kolayca kullanabildikleri bilinmektedir. Dolayısıyla sahip isminin yanında soyadı yoksa hangi Ahmet, Hasan, Mehmet vb. olduğunu bulmak olanaklı değildir. Sadece kat.no.37 (yatağanın sahibi Seyyid El-Hacc Ömer Ağa Pilavi-zade), kat.no.45 (yatağanın sahibi Mehmet oğlu Mustafa Ağa), kat.no.10 (yatağanın sahibi Şevvalîzâde el-Hacc Gâzî Muhammed ağâ oğlu Sâdık Ağâ), kat.no.80 (yatağanın sahibi Salih oğlu Seyyid Mehmed), kat.no.4 (Şevvalîzâde el-Hacc Gâzî Muhammed ağâ oğlu Sâdık Ağâ), kat.no.71 (yatağanın sahibi Seyyid Salih Abdu'llah) yatağanlarında sahibi hakkında genişletilmiş bilgiler vardır. Fakat kaynaklarda bu şahsiyetler hakkında bilgi bulunamamıştır. Usta isimleri hakkında ise iki kaynağa (Mazalić'in *Leksikon* ve Bašeskija'nın *Ljetopis/ Yıllık*) başvurulmuştur. Bu kaynaklarda Bosna-Hersek sanatında bulunan usta ve sanatçıların isimleri, unvanları, maddi durumları, yaptıkları

sanat/zanaat, sanatkârların günlük yaşamları kayıtlıdır. Bosna-Hersekli ustalar hakkındaki önemli bir kaynak da 1848 tarihli Saraybosna'nın zanaatkârlar listesidir. Bu listede otuz dört kuyumcu[55], otuz demirci[56], zilci esnafının kırk iki mensubu[57] bulunmaktadır. Bu listedeki isimlerle tez örneklerinde adı geçen ustaların aynı kişiler olma olasılığı büyüktür, çünkü dönemsel ve bölgesel olarak aynı veya birbirine yakındır. Bu kaynaklardaki ustaların isimleriyle tezde bulunan ustaların isimleri karşılaştırılmıştır. Aşağıda sunulan tabloda tez kapsamında ele alınan yatağanlardaki kitabelerde okunan usta adı, tarih, sahip adı gibi bilgiler yer almaktadır.

Yatağan	**Usta (Amel-e)**	**Tarih**	**Sahibi**
Kreševo Fr.Man.Müzesi env.no.4 (kat.no.67)	*Abdu'l Mu'min*	1221/1806	Mehmed Başa
Saraybosna Kent Müzesi env.no.477 (kat.no.14)	*Abdullah*	1240/1825	Mehmed Paşa
Saraybosna Kent Müzesi env.no. B.B.8. (kat.no.47)	*Abdullah*	1290/1873	Süleyman Ağa

[55] Mula Mehmed Brkanija (esnafın başında), Osman Zlatar (kuyumcu), Abdullah (hašemedzija*/haše-süslü at ekipman), Arif (hašemedzija), Sulejman Mehmedagić, onun kardeşi Husejin Mehmedagić, Hamid Osmanović, Mula Mehmed Ajdin, Abdullah Zlatar, Mula Salih Burma, Mula-İsmail Kenah, Salih Mulamehmedović, İbrahim Šabo, Baš-Čauš Salih, onun kardeşi Ahmed, Mehmed Kumašin, Muharemaga Kumašin, Abdullah Kumašin, Ago Sa'atdzija, Salih Sa'atdzija, Alija Sa'atdzija, Mustafa Sa'atdzija, Mustafa (hašemedzija), Osman İbrahimović, Dzaltor Ahmet, Sulejman Koro, Mustafa Mehmedović, Salih Fočo, Jusuf (hašemedzija), onun kardeşi Smajil, Hasan Porča, Sulejman Mehmedović, Abdullah Pašalija, Abdullah Fočo, Osman; (Muderizović, 1929, s. 16.)

[56] Abdullah (esnafın başında), Abdullah Hadzibećirović, Mustafa Bulić, Mustafa Trelić, Husejin Kulašinović, Sulejman Kovač, Salih Trelić, Hasan Kuka, Mehmed Pirić, Abdullah Baltadzija, İbrahim Sfik, İbrahim Viho, Mehmed Dzambo, Abdullah Kilik, Ramo Musić, Deli-Salih, muteveli Mehmed, Mustafa Bravo, Abdullah İšaretović, İbrahim Širika, Hasan Gačanin, İbrahim-Čauš, Salih Alibegović, İbrahim Kunosić, Abdullah Fišeković, Alija Tufo, Abdullah Bukalović, Omer Dzembo, Omer Hambić; (Muderizović, 1929, s. 18.)

[57] Agan Mehmed (esnafın başında), Mula Omer Vidinlija, Hasan Sirbubalo, Mehmed Tuna, Abdullah Gačanin, Salih Divović, Sulejman Sokollija, Mula-Mustafa Harba, Husejin Fočić, Began Divović, Hasan Fočić, H. Mehmed, Salih Kilukčija, Mula-Jusuf Kilukčija, Abdullah Sokollija, Mula-Husejin Zildzo, Jamak Salih Sokollić, Sulejman Kantardzija, Hamza Bičakčija, Agan Kajišdzija, Abdullah Karabegović, Hasan Melez, Ahmet Gačanin, Bećir Bektaš, Alija Nikšić, Salih Softić, İbrahim Halvedzić, Murat Kujundzija, Mustafa Landović, Mustafa Dzino, İbrahim Pašalija, Salih Okerić, Mustafa Saračević, Mehmed Čauš, Salih Gačanin, Mula-Mehmed Busovača, İbrahim Brajlović, Bećir Kahvedzić, Bećir Kolaković, Husejin Obhodjaš, Husejin Kršo, Mehmed Bičakčić, Salih Uvić; (Muderizović, 1929, s.17-18.)

Saraybosna Boşnak Ens. Kolek. Env.no. /2164, 259/E (kat.no.57)	*Abdullah*	1090/1679-80	Bekir Bey
Saraybosna Kent Müzesi env.no.981/E (kat.no.26)	*Adem*	----------	----------
Saraybosna Kent Müzesi env.no. B.B./1007[58] (kat.no.34)	*Adem*	1215/1800	Ahmed; Mehmed
Saraybosna Kent Müzesi env.no.976 (kat.no.20)	*Agan*	1232/1816-1817	Murad
Saraybosna Kent Müzesi env.no.1002 (kat.no.37)	*Ahmed*	1223/1808	Seyyid El-Hacc Ömer Ağa Pilavi-zade
Saraybosna Kent Müzesi env.no.B.B.3. (kat.no.24)	*Ali*	1220/1805	Hüseyin
Saraybosna Kent Müzesi env.no.969 (kat.no.45)	*Ali*	1278 /1861	Mehmet oğlu Mustafa Ağa
Saraybosna Kent Müzesi env.no.B.B.2. (kat.no.21)	*Bekir*[59]	1206/1791	Abdullah
Saraybosna Kent Müzesi env.no.B.B.6. (kat.no.43)	*Bekir Paşa*	1199/1784	Ahmed Paşa
Gorica Livno Fr. Man. Müz. Env.no. 6731 (kat.no.79)	*Ebu Bekir*	1227/ 1811	Ali Ağa
Bosna-Hersek Milli Müz. Env.no. 2924/III/ VI (kat.no.8)	*El-hacc Mustafa*	----------	Mehmed
Bosna-Hersek Milli Müz. Env.no. 4145/III/VI (kat.no.9)	*El-Hacc Mehmed*	1239/1823-1824	İbrahim Ağa

[58] Silahın kitabesinde iki usta ismi geçmektedir. (bkz . Katalog no.34)
[59] Bekir (süsleme yapan usta), "*1206 `Amele Bekir, sâhib Abdullah"*

Saraybosna Kent Müzesi env.no.B.B.1 (kat.no.10)	*El-Hacc Mehmed*	1218/1804	Şevvalîzâde el-Hacc Gâzî Muhammed ağâ oğlu Sâdık Ağâ
Saraybosna Kent Müzesi env.no.991 (kat.no.12)	*Faruk*	----------	Hasan
Saraybosna Kent Müzesi env.no.978 (kat.no.42)	*Hasan*	1219/1804	Mehmed
Gorica Livno Fr. Man. Müz. Env.no. 6732 (kat.no.80)	*Hasan*	1222/1827	Salih oğlu Seyyid Mehmed
Saraybosna Kent Müzesi env.no.996 (kat.no.39)	*Hüseyin*	1278/1861	Mehmed
Fojnica Fr. Man. Müzesi env.no. 1 (kat.no.73)	*Hüseyin*	1214/1790-1800	Salih
Saraybosna Kent Müzesi env.no.965 (kat.no.25)	*Hüseyin Kalfa*	1225/1810	Mehmed Paşa
Saraybosna Kent Müzesi env.no. B.B.9. (kat.no.48)	*Hüseyn*	----------	Hafız Mustafa
Saraybosna Kent Müzesi env.no.979/E[60] (kat.no.22)	*İbrahim*	1221/1806	Hasan
Saraybosna Kent Müzesi env.no.B.B.7. (kat.no.44)	*İbrahim*	----------	Ahmed
Saraybosna Boşnak Ens. Kolek. Env.no. 2169; 257/E (kat.no.55)	*İbrahim*	1221/1806	Ali Paşa
Gorica Livno Fr. Man. Müz. Env.no. 6734 (kat.no.82)	*İbrahim*	1224/ 1809-1810	Salih Ağa

[60] Silahın kitabesinde iki usta ismi geçmektedir. (bkz. Katalog no.22)

Bosna-Hersek Milli Müz. Env.no. 4183/III/VI/ (kat.no.4)	*İsma'il*	1227/1812	Osman Bey Dervişbegzade
Saraybosna Kent Müzesi env.no.478 (kat.no.29)	*İsmail*	----------	Ahmed
Saraybosna Kent Müzesi env.no.967 (kat.no.33)	*İsma'il*	1211/1796	Osman
Saraybosna Kent Müzesi env.no. B.B.2. (kat.no.21)	*Kamil*[61]	1206/1791	Abdullah
Bosna-Hersek Milli Müz. Env.no. /4160/III/VI (kat.no.3)	*Mehmed*	1220/ 1805	İbrahim Paşa
Saraybosna Kent Müzesi env.no.987/E (kat.no.16)	*Mehmed*	1223/1808	Süleyman Ağa
Saraybosna Kent Müzesi env.no.476 (kat.no.17)	*Mehmed*	----------	----------
Saraybosna Kent Müzesi env.no.977 (kat.no.18)	*Mehmed*	1205/1790	Mehmed Ağa
Saraybosna Kent Müzesi env.no.975/E (kat.no.31)	*Mehmed*	----------	İbrahim
Kreševo Fr.Man.Müz. env.no. 2 (kat.no.65)	*Mehmed*	1281/1864-1865	Salih
Kreševo Fr.Man.Müz. env.no. 6 (kat.no.69)	*Mehmed*	1203/1789	Omer Başa
Kreševo Fr.Man.Müz. env.no. 8 (kat.no.71)	*Mehmed*	1222/1807	Seyyid Salih Abdu'llah

[61] Kamil (bıçak ustası)"*Bu bıçağı yapan usta Kâmil eli .... yen ne bilür cahil* "

Saraybosna Kent Müzesi env.no.979/E[62] (kat.no.22)	*Mehmed Ağa*	1221/1806	Hasan
Saraybosna Kent Müzesi env.no. 990 (kat.no.11)	*Mehmed İbn Ömer*	1220/1805	İbrahim
Saraybosna Kent Müzesi env.no.986 (kat.no.23)	*Mehmed Molla*	----------	----------
Bosna-Hersek Milli Müz. Env.no.8036/III (kat.no.2)	*Mustafa*	1215/1800	Mustafa Başa; Arefević;
Bosna-Hersek Milli Müz. Env.no.2949/III /VI, a,b. (kat.no.6)	*Mustafa*	1273/1856	Ali
Saraybosna Kent Müzesi env.no.998 (kat.no.30)	*Mustafa*	1228/1813	Hasan Paşa
Kreševo Fr.Man.Müz. env.no. 5 (kat.no.68)	*Mustafa*	1260/1844-1845	Ahmed Ağa
Fojnica Fr.Man.Müz. env.no. 2 (kat.no.74	*Mustafa*	1215/1800	Muhammed Başa
Saraybosna Kent Müzesi env.no.985 (kat.no.36)	*Mü'min*	1225/1810	İbrahim Paşa
Saraybosna Kent Müzesi env.no.B.B./1007[63] (kat.no.34)	*Osman*	1215/1800	Ahmed; Mehmed
Saraybosna Kent Müzesi env.no.B.B.5. (kat.no.35)	*Osman*	1209/1794	Ahmed
Saraybosna Kent Müzesi env.no.980 (kat.no.46)	*Osman*	1271/ 1855-56	----------

[62] Silahın kitabesinde iki usta ismi geçmektedir. (bkz . Katalog no.22)
[63] Silahın kitabesinde iki usta ismi geçmektedir. (bkz . Katalog no.34)

Kraljeva Sutjeska Fr.Man.Müz. env.no. 4 (kat.no.61)	*Salih*	----------	Osman Ağa
Gorica Livno Fr. Man. Müz. Env.no. 6750 (kat.no.85)	*Salih*	----------	----------
Bosna-Hersek Milli Müz. Env.no. 4142/III/VI (kat.no.7)	*Salih*	----------	Mehmed Ağa
Saraybosna Kent Müzesi env.no.B.B.4 (kat.no.27)	*Salih*	1227/1812	Muhammed
Saraybosna Kent Müzesi env.no.968 (kat.no.38)	*Salih*	1280/1863	Ali
Saraybosna Kent Müzesi env.no.974/E (kat.no.32)	*Süleyman*	1225/1810	Mustafa
Saraybosna Boş. Enst. Kolek. Env.no.2172, 258/E (kat.no.56)	*Süleyman*	1234/ 1818-19	Ali
Gorica Livno Fr. Man. Müz. Env.no. 6733 (kat.no.81)	*Süleyman*	1*1799; 2* 1217/ 1802-1803	Hasan Paşa

Tablo 1. Tezde İncelenen Örnekler ve Ustalar

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere elli dokuz yatağan üzerinde usta ismi yazılıdır. Tezde incelenen örneklerde şu ustaların isimlerine rastlanmıştır:

Abdullah (Saraybosna Kent Müzesi'nde bulunan 1240/1825 tarihli env.no.477 yatağanı ve 1290/1873 tarihli env.no.B.B.8 yatağanı, yanı sıra Saraybosna Boşnak Enstitüsü'nün koleksiyonunda bulunan 1090/1679-80 tarihli env.no.2164;259/E yatağan);
Abdu'l-Mu'min (Kreševo fr. Manastır Müzesi'nde bulunan 1221/1806 tarihli env.no.4 yatağanı);

Adem (Saraybosna Kent Müzesi'nde bulunan env.no.981/E yatağanı);
Agan (Saraybosna Kent Müzesi'nde bulunan 1232/1816-17 tarihli env.no.976 yatağan);
Ahmed (Bosna-Hersek Milli Müzesi'nde bulunan 1211/1796 tarihli env.no. 4184/III/VI yatağanı ve Saraybosna Kent Müzesi'nde bulunan 1223/1808 tarihli env.no. 1002 yatağanı);
Ali (Saraybosna Kent Müzesi'nde bulunan 1220/ 1805 tarihli env.no. B.B.3 yatağanı ve 1278/ 1861 tarihli env. no. 969 yatağanı);
Bekir (Saraybosna Kent Müzesi'nde bulunan 1206/1791 tarihli env.no.B.B.2 yatağanı ve 1299/1784 tarihli env.no.B.B.6 yatağanının namlusu);
Ebu Bekir (Gorica Livno fr. Manastır Müzesi'nde bulunan 1227/1811 tarihli env.no. 6731 yatağan);
Faruk (Saraybosna Kent Müzesi'nde bulunan env.no.991 yatağanı);
Hasan (Saraybosna Kent Müzesi'nde bulunan 1219/1804 tarihli env.no.978 yatağanı ve Gorica Livno fr. Manastır Müzesi'nde bulunan 1222/1827 tarihli env.no. 6732 yatağanı);
İbrahim (Saraybosna Kent Müzesi'nde bulunan 1221/ 1806 tarihli env.no. 979/E ve env.no. B.B.7 yatağanları, yanı sıra Saraybosna Boşnak Enstitüsü'nün koleksiyonunda bulunan 1221/ 1806 tarihli env.no.2169; 257/E yatağanı ve Gorica Livno Fransisken Manastır Müzesi'nde bulunan 1224/1806-10 tarihli env.no.6734 yatağanı);
İsma'il (Bosna-Hersek Milli Müzesi'nde bulunan 1227/1812 tarihli env.no. 4183/III/VI yatağanı ve Saraybosna Kent Müzesi'nde bulunan 1211/1796 tarihli env.no. 967 yatağanı);
İsmail (Saraybosna Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 478 yatağanı);
Mu'min (Saraybosna Kent Müzesi'nde bulunan 1225/1810 tarihli env.no.985 yatağanı);
Osman (Saraybosna Kent Müzesi'nde bulunan 1209/ 1794 tarihli env.no. B.B.5 yatağanı ve 1271/ 1855-56 tarihli env.no. 980 yatağanı);

Yatağanlarda yazılı usta adları; farklı belgelerde, Leksikonda ve Yıllıkta da geçmektedir. Süleyman (Saraybosna Kent Müzesi'nde bulunan 1225/1810 tarihli env.no. 974 yatağanı, Saraybosna Boşnak Enstitüsü'nün koleksiyonunda bulunan 1234/1818-19 tarihli env.no. 2172; 258 yatağanı ve Gorica Livno Fransisken Manastır Müzesi'nde bulunan 1217/1799 tarihli env.no.6733 yatağanı). Süleyman ismi bu

yatağanlarda geçmektedir fakat bunların aynı kişi olup olmadığı bilinmemektedir. 19. yüzyılda bıçak/kılıç ustası Süleyman'ın (Hacı lakabıyla) adı 27.04.1784 yılında yazılmış Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi'nde bulunan env.no.1219 belgede geçmektedir. Söz edilen Süleyman isimli ustalar ile Hacı Süleyman'ın eserleri aynı dönemde ve büyük bir ihtimalle Bosna-Hersek'te üretilmiştir.

Mustafa ismi en yaygın kullanılan isimler arasındadır. Mustafa isimli usta tarafından yapılan yatağanlar şunlardır: Bosna-Hersek Milli Müzesi'nde bulunan 1215/1800 tarihli env.no. 8036/III yatağanı ve 1273/M.1856 tarihli env.no. 2949/III/VI yatağanı, Saraybosna Kent Müzesi'nde bulunan 1228/1813 tarihli env.no. 998 yatağanı, Kreševo Fr. Manastır Müzesi'nde bulunan 1260/1844-45 tarihli env.no.5 yatağanı, Fojnica Fr. Manastır Müzesi'nde bulunan 1215/1800 tarihli env.no.2 yatağanı. Bosna- Hersek Milli Müzesi'nde bulunan env.no. 2924/III/VI yatağanı üzerinde El Hacc Mustafa yazılmaktadır. Mustafa usta adı geçen yatağanlar 1800-1856 yılları arasında yapılmıştır. Tarih bakımından bu yatağanlar birbirine yakındır. Mustafa usta tarafından yapılmış yatağanlardan iki tanesi kabza üslubu bakımından benzerlik göstermektedir (Bosna-Hersek Milli Müzesi'nde bulunan env.no. 2924/III/VI yatağanı ve env.no. 2949/III/VI yatağanı). Mustafa isimli usta tarafından yapılan yatağanlardan üç tanesinin namlusundaki süsleme üslubu birbirine benzemektedir (Bosna-Hersek Milli Müzesi'nde bulunan env.no. 8036/III yatağanı, Saraybosna Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 998 yatağanı ve Fojnica Fr. Manastır Müzesi'nde bulunan env.no.2 yatağanı). Mustafa usta ismi Leksikon'da[64] değişik şekillerde görülmektedir: 1885'e kadar çalışan metal işleyicisi Saraybosnalı Mustafa usta; 18.yüzyılda yaşayan Mostarlı kuyumcu Mustafa usta; 1806'da kuyumcu esnafının başında olan Saraybosnalı kuyumcu Mustafa usta (Kreševljaković, 1927, s. 115); 1848'de kuyumcu esnafının mensubu olan ve haşermacı / kabza zıhı ustası olarak bilinen Saraybosnalı kuyumcu Mustafa usta; 19.yüzyılda yaşayan Foçalı bıçakçı Mustafa Letić usta (Bejtić, 1956, s. 56-57). Mustafa usta ismi Hırvatistan Tarih Müzesi'ndeki on iki yatağan üzerinde bulunmaktadır (env.no. 013049, 018169, 000307, 002135, 013091, 018161, 013067, 000293, 013097, 018143, 018147, 018165), (Bošković, 2007). Bu yatağanların üretimi 18. yüzyılda başlanmış 19. yüzyılın sonunda kadar devam etmiştir. Bu yatağanların bazılarının menşei Bosna- Hersek'tir.

[64] (Mazalić, 1967, s. 100-101).

Yukarıda sözü geçen bu yatağanlar farklı Mustafa usta tarafından üretilmiş olabilir. Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan 1214/1799-1800 tarihli env.no.4230 yatağanında Mustafa ismi görülmektedir. Bu yatağanın sahibi Ali Ağa, menşei ise Bosna-Hersek'tir. Aynı müzede bulunan 19. yüzyılda yapılmış olan Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.1658 yatağanının ustası Mustafa'dır.

Tezde konu edilen yatağanlar arasında yaygın olarak görülen diğer bir usta ismi de Mehmed'dir. Üzerinde Mehmed usta ismi bulunan yatağan örnekleri şunlardır: Bosna-Hersek Mili Müzesi'nde bulunan bir adet yatağan (1220/1805 tarihli env.no.4160/III/VI); Saraybosna Kent Müzesi'nde bulunan dört adet yatağan (1. 1223/1808 tarihli env.no. 987/E yatağanı; 2. 1205/1790 tarihli env.no. 977 yatağan; 3. env.no. 476 yatağanı; 4. env.no. 975 yatağanı); Kreševo Fr. Manastır Müzesi'nde bulunan üç adet yatağan (1. 1281/1864-65 tarihli env.no.2 yatağanı; 2. 1203/1789 tarihli env.no. 6 yatağanı; 3. 1222/1807 tarihli env.no. 8 yatağanı). Bu araştırmada lakabı olan Mehmed isimleriyle karşılaştık. Örneğin Mehmed *ibn-i Ömer* usta (Saraybosna Kent Müzesi'nde bulunan 1220/1805 tarihli env.no.990 yatağanı); Mehmed *Molla* usta (Saraybosna Kent Müzesi'nde bulunan env.no.986 yatağanı); *El Hacc* Mehmed usta (1. Bosna-Hersek Müzesi'nde 1239/1824 tarihli env.no. 4145/III/VI yatağan; 2. Saraybosna Kent Müzesi'nde bulunan 1218/1804 env.no. B.B.1 yatağanı); Mehmed Ağa usta (Saraybosna Kent Müzesi'nde bulunan 1221/1806-7 tarihli env.no.979/E yatağanı). Mehmed ve lakabı olan Mehmed ustalara ait yatağanlar 1789 - 1865 yılları arasında, yani yetmiş altı sene içinde üretilmiştir. Kreševo Fr. Manastır Müzesi'nde bulunan env.no.6 ve env.no.8 yatağanları ile Saraybosna Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 990, env.no.987/E, env.no. 476 yatağanları üslup bakımından birbirine benzemektedir. Aynı bölgede üretilmiş olma ihtimali yüksektir. Yapım tarihlerinin yakın olmasından dolayı bu yatağanların bazılarının aynı Mehmed usta tarafından yapılma olasılığı yüksektir. Leksikon'da 16. yüzyıl ve 19. yüzyıl arasında yaşamış olan Mehmed isimli usta dokuz kez görülmektedir. Fakat dönem olarak ele alınan bölüm 19. yüzyıldır. 19. yüzyıla ait örnekler şunlardır:

1. 1872 tarihli bir yatağanın süslemesinin Mehmed usta tarafından yapıldığı yazılmaktadır. Bu yatağanın demirci ustası Abdi(?) (demirci ustasının ismi bir damga içindedir), sahibi ise Derviš (Derviş)'tir.
2. Saraybosna'da bulunan Sinan Tekkesinin mezarlığında 1871 tarihli bir mezar taşı üzerinde kuyumcu Mehmed isminin yazılmış olduğu görülmektedir. Bu mezarın yanında bulunan diğer mezar taşında *kuyumcu Mehmed'in kızı…* şeklinde yazıt bulunmaktadır.

Bunun yanı sıra Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan on sekiz yatağandan on yedisinde Mehmed usta ismi, bir tanesinde de Bosnalı Mehmed usta ismi görülmektedir. Bu yatağanların hepsi 18. yüzyıl ve 19. yüzyıl arasında yapılmıştır. Bu yatağanların çoğu Bosna-Hersek'te üretilmiştir. Bu yatağanların içinde bulunan env.no. 034600 yatağan Bosnalı Mehmed usta tarafından 1797-1798 tarihleri arasında yapılmış, sahibi ise Salih diye yazılmıştır. Bu yatağan gümüşlü kabzalı tipik Foça işidir. Bu yatağan üslup açısından Sırbistan Belgrad Askeri Müzesi'nde bulunan env.no. 160/23 yatağanına benzemektedir. Env.no.160/23 yatağanı El Hacc Mehmed tarafından yapılmıştır ve büyük bir ihtimalle Foça'da üretilmiştir.

El Hacc Mehmed ismi tezdeki örneklerden ikisinde görülmektedir. Bu örnekler şunlardır: Bosna-Hersek Milli Müzesi'nde bulunan env.no. 4145/III/VI yatağanı ve Saraybosna Kent Müzesi'nde bulunan env.no. B.B.1 yatağanı. Saraybosna Kent Müzesi'nde bulunan El Hacc Mehmed ustaya ait env.no. B.B.1 yatağanın üzerindeki süslemeler ve yazıtlar Fojnica Fr. Manastır Müzesi'nde bulunan env.no.5 kılıcın üzerindeki yazıtlar ve süslemelerle aynıdır. Bu kılıcın üzerindeki süslemelerin ve yazıtların Mehmed usta tarafından yapılmış olduğu yazılmaktadır. Bu iki örneğin başka bir benzeri Zagreb'de bulunan özel bir koleksiyona ait yatağanda görülmüştür (Paić-Vukić, 2013). Bu yatağan 1224/1809 tarihlidir ve Bosna-Hersek'te üretilmiştir. Ustası ise Mehmed-zade'dir. Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan 1850-70 tarihli env.no.1654 yatağanın ve 1808-09 tarihli env.no.4229 yatağanın yapımcısı da Mehmed ustadır. Müze envanterlerine göre iki yatağanın da Bosna-Hersek'te üretildiği yazılmıştır. Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde üç adet yatağanın (1. 1222/1807 tarihli env.no.300-T; 2. 1227/1813 tarihli env.no.312-T; 3. env.no. 328- T)

ustası Mehmed'tir. Tüm bu yatağanlar Bosna-Hersek'te birbirine yakın zamanlarda üretilmiştir. Bundan yola çıkarak yatağanlar üzerinde bulunan Mehmed isminin aynı şahıs olabileceği hükmüne varılabilir.

Hüseyin ismine de incelenen örneklerden iki tanesinde rastlanılmaktadır. Örneğin: Saraybosna Kent Müzesi'nde bulunan 1278/1861 tarihli env.no.996 yatağanı ve Fojnica Fr. Manastır Müzesi'nde bulunan 1214/1799 tarihli env.no. 1 yatağanı. Hüseyin Kalfa ismi ise Saraybosna Kent Müzesi'nde bulunan 1225/M.1810 tarihli env.no. 965 yatağanında görülmektedir. Hüseyn olarak yazılan isim Saraybosna Kent Müzesi'nde bulunan env.no. B.B.9 yatağanda görülmektedir. Leksikon'da 19. yüzyılın sonunda Saraybosna'da kuyumcu olarak çalışan *Husein* kalfa ismine rastlanılmaktadır. Leksikon'da yer alan *Husein* kalfanın adı iki "*hançer*" üzerinde bulunmaktadır. Bu iki "hançer" aslında Saraybosna Kent Müzesi'nde bulunan env.no.965 ve env.no.996 yatağanlarıdır (Korkut Derviš, NA S.95, No.965-966). Hırvatistan Tarihi Müzesi'nde bulunan 1801-1861 yılları arasında yapılan altı adet yatağanın ustası Hüseyin'dir. Aynı zamanda Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan 1275/1858-9 tarihli env.no.1655 yatağanı ve 1294/1877-8 env.no.4228 yatağanının ustası da Hüseyin'dir. Ayrıca aynı müzede bulunan 19. yüzyıla ait env.no. 4235 yatağanının ustası Saraybosnalı Husein Topal'dır. Leksikon'da ve Kreševljaković'in (1991, s.112) araştırmasında bir tane daha Husein olarak yazılan usta ismi görülmektedir. Bu Husein usta (Hasan'ının oğlu), Saraybosna'da 18. yüzyılda kuyumcu (*jalduzdzija*, yaldız yapan uzman) olarak çalışmaktadır.

Salih usta ismi incelenen örneklerde birkaç defa görülmektedir. Örnekler şunlardır: Bosna-Hersek Milli Müzesi'nde bulunan env.no.4142 yatağanı, Saraybosna Kent Müzesi'nde bulunan 1227/1812 tarihli env.no. B.B.4 yatağanı ve 1280/ 1863 tarihli env.no. 968 yatağanı, Kraljeva Sutjeska Fr. Manstır Müzesi'nde bulunan env.no.4 yatağanı ve Gorica Livno Fr. Manastır Müzesi'nde bulunan env.no. 6750 yatağanı. Leksikon'da Salih usta birkaç kez geçmektedir:

1. Salih kuyumcu (Foça, 16.-17. yüzyıllar arasında),
2. Salih kuyumcu (Foça, M.1600),

3. Salih Ağa kuyumcu (18.yy.),
4. Salih Başa kuyumcu (18.yy.)
5. Uzun Salih Başa kuyumcu (18.yy.).

Hırvatistan Tarih Müzesi'nde beş adet yatağan üzerinde Salih usta ismi bulunmaktadır. Petroviç (1956) Prizren'deki Arasta çarşısının yatağan ustalarının isimlerini verirken Salih ustadan (19. yüzyıl) bahsetmektedir (Petrović, 1956, s.19).

Yatağan ustaları farklı zanaat dallarına ait olabilirler ve her usta kendi dalında gösterdiği performansla nam kazanır. Yatağanın genel görünümü ve kalitesi, kullanılan malzemelere ve tekniklere, usta/ustaların becerilerine, tecrübelerine ve zevkine bağlıdır. Atölyelerin teknik potansiyeli ve malzemelerin tedariki de önemlidir. Zaman zaman ustalar kendi becerilerini kullanarak eksik malzemelerin (gerçek mercan yerine boyanmış kiraz çekirdeği kullanılışı) yerine farklı malzemeler koyarak silah üretebilirler veya bazen farklı silahların parçalarını kullanarak eklektik silahları ortaya çıkarırlar. Ustanın kullandığı farklı malzemeler ve teknikler yatağana çok renkli ve hareketli bir görünüm sağlar. Bir yatağanı üretmek için farklı yapım ve bezeme teknikleri ve onların kombinasyonları kullanılır. Üretim merkezden merkeze, ustadan ustaya göre değişir. Bazen de ustalar bir tekniği kullanırken kendine özgü yöntemleri de buna dâhil eder. Fakat hepsi esnafın kuralları altında belirli şablonlara göre yapılır. Çok nadir olarak bu şablonların dışına çıkabilir. Usta hangi tipi üreteceğini veya hangi malzeme ve tekniği kullanacağını bazen kendisi belirler, bazen de sipariş veren kişinin yönlendirmesi belirler.

Resim 193. Kat.no.26 yatağanın eğri, içbükey ağızlı, uca yakın bölümü ise hafif dışbükey biçimindeki namlusu. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 194. Kat.no.61 örneğinin namlusu düz. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 195. Kat.no.15 örneğinin namlusu dışbükey ağızlıdır. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 196. Kat.no.10 yatağanın namlusunda bulunan çeşitli motifler (çeşitli çiçekler -hatayı ve pençler, yapraklar, ağaçlar, Rumi çeşitlemeler, daire, benek, bulut, Mührü Süleyman yıldızı). A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 197. Kat.no.10 yatağanın namlusunda bulunan çeşitli motifler (çeşitli çiçekler -hatayı ve pençler, yapraklar, ağaçlar, Rumi çeşitlemeler, çokgenler, zikzak, benek, tığ çeşitlemeleri, bulut, çintemâni, güneş, yıldızlar). A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 198. Kat.no.2 yatağanın namlusunda bulunan çeşitli motifler. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 199. Kat.no.71 yatağanın namlusunda bulunan geometrik motifler (daireler), tığ çeşitlemeleri, güneş, yıldızlar. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 200. Kat.no.64 yatağanın namlusunda bulunan hayvan figürü (yılan), sayılar, geometrik motifler. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 201. Kat.no.70 yatağanın namlusunda bulunan Avusturya-Macaristan İmparatorluğun arması. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 202. Kat.no.43 yatağanın namlusunda bulunan yazıt ve soyut motifler. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 203. Ban Jelačić'a ait yatağan (fotoğraf). Hırvatistan, Zagreb: Tarih Müzesi (env.no.018353). Erişim: 11 Ocak 2017, http://www.hismus.hr/hr/

Resim 204. Ban Jelačić'a ait yatağan (fotoğraf). Hırvatistan, Zagreb: Tarih Müzesi (env.no.018353). Erişim: 11 Ocak 2017, www.hismus.hr/hr/

4.2.2.1. Altın/gümüş Tel Kakma Tekniğiyle Yapılmış Süslemeler

Yatağanlar üzerine altın/gümüş tel kakma tekniğiyle yapılan süslemeler geniş bir bölgede ve farklı dönemlerde kullanılmıştır. Farklı üretim merkezlerinde farklı silahlarda asırlarca kullanılan bir süsleme şeklidir. İncelenen ve karşılaştırılan örneklere bakılarak yaygın bir süsleme çeşidi olduğu söylenebilir. Bu tür süslemenin üç çeşidi görülmektedir.

4.2.2.1.1. Tuğra Biçiminde Kurgulanmış Süslemeler

Altın/gümüş tel kakma tekniğiyle yapılan tuğra biçiminde kurgulanmış süsleme yatay bir kurguya sahiptir. Süslemenin yüzeydeki konumu genellikle yatağanın kabzasının altından başlar namlunun ucuna doğru gider. Bu tür süslemeler genellikle serbest el ile ustanın el yazması şeklinde yapılmaktadır (Resim 205-210). Bazı tuğralar sadece yazıttan, bazıları da yazıt, geometrik ve bitkisel süslemelerden oluşmaktadır. Tuğra gibi düzenlenmiş yazıtlarda *sahib* kelimesinin *b* harfi yuvarlak bir şekilde uzatılır. Bu yuvarlak şeklin içinde yatağanın sahibinin adı yazılmaktadır. Örneğin sahib-i Mehmet: yuvarlak şekilde uzatılan b harfinin içine Mehmet adı yazılır. Süsleme içeren tuğraların başında bir büyük palmet ya da Rumi tepelik yer alır. Bu motiften sonra bazen geometrik ve bitkisel süslemelerle yapılan kompozisyonlar bulunur ve bu kompozisyonla devam eder. Bazı örneklerde tuğranın başında hiçbir süsleme yoktur. Tuğranın üzerinde genellikle küçük palmet dizisi ya da benekler ve yıldızlardan oluşan kompozisyon bulunabilir. Bazen de tuğranın üzerinde hiçbir süsleme bulunmaz, sadece tarih yazılır. Tuğradan sonra bazen yazıtlar ve süslemeler gelebilir, bazen de bu alan boş bırakılır. Eğer tuğradan sonra yazıtlar varsa bu yazıtlar açık kompozisyon olarak bazen de çerçeveli (bir ya da iki satırlık) kompozisyon olarak namlunun ucuna doğru devam eder (Resim 205). Bazı örneklerde tuğra ve yazıtın arasında çeşitli motifler (şemse, daire, çiçek motifleri, bitkisel ve geometrik geçmeler) bulunmaktadır. Bazen de tuğradan sonra sadece süsleme gelir (Resim 207). Namlunun bir yüzünde tuğra biçiminde kurgulanmış süsleme yer alırsa, genellikle namlunun öbür yüzünde simetrik bir kompozisyon (şemse, hatayı, Rumi, palmet geçmeler, aralarında bulut, benek motifleri) bulunur. Bu kompozisyonda bulunan geçmenin uçlarında tığlar

bulunmaktadır (Resim 206, 208-209). Altın/gümüş tel kakma tekniğiyle yapılan tuğra biçiminde kurgulanmış süsleme örneklerinin hepsinin kurgusu aynı fakat detayları özgündür. Tüm örneklerde aynı veya benzer motifler kullanılmıştır. Kompozisyonlar birbirine benzemektedir. Söz konusu tuğra tipi namlu süslemesinde bir standartlaşmanın var olduğu söylenilebilir. Bu tip süsleme farklı dönemlerde, farklı üretim merkezlerinde üretilmiş ve kullanılmıştır. Yapılan incelemelerde çok yaygın bir süsleme tipi olduğu görülmektedir: Kat.no.1, 2, 3, 4, 5, 11, 12, 16, 18, 20, 21, 22, 24, 25, 30, 32, 36, 37, 41, 42, 43, 48, 55, 56, 62, 63, 67, 69, 71, 72, 73, 74, 79, 80, 81 yatağanlarının namluları bu şekilde süslenmiştir. Bu süslemenin en belirgin örneklerinden biri kat.no.1 yatağanının namlusundaki süslemedir (Resim 205-206). Kat.no.1 yatağanının namlusundaki süslemede tuğranın başında bir Rumi tepelik, altında geometrik motifler ve iki adet sekiz dilimli daire yer alır. Tuğra şeklinde yazılmış yazıtın üzerinde benekler ve palmet dizisi bulunmaktadır. Tuğranın bitiminde bir yazıt yer almaktadır. Bu yazıt açık kompozisyon olarak yatağanın ucuna doğru devam etmektedir. Yatağanın namlusunun öbür tarafında şemse şeklindeki motiften çıkan Rumili tığlar yer alır. Bu kompozisyon simetriktir. Kat.no. 2 yatağanının namlusunda bulunan tuğranın ucunda palmet yer alır (Resim 207-208). Tuğranın üzerinde benekler ve palmet dizileri bulunmaktadır. Tuğranın bitiminde bulunan kompozisyonda Rumi, palmet motifler helezoni düzen içinde işlenmiştir. Yatağanın namlusunun öbür tarafındaki kompozisyonda şemse, Rumi ve tığ motifleri yer alır. Bu simetrik kompozisyonun etrafında benekler mevcuttur.

Bu süsleme şekli 17.-19. yüzyıl arasında yapılan yatağanlarda görülmektedir. İncelenen örneklerin dışında bu süslemeye diğer yatağan koleksiyonlarında da rastlanmaktadır. Aynı tip süslemelere sahip olan yatağanlar şunlardır: Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 491-4, 295-T, 299-T, 311-T-I, 322-T, 330-T, 342-T yatağanları (Teinović, 2008), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.4230 yatağanı (Borčić, 2012, s. 246), Hırvatistan Tarih Müzesinde bulunan env.no. 000762, 078074, 002537 yatağanları (Bošković, 2007) (Resim 209-210), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-761, 152-490, 152-498, 152-455, 152-700, 152-291, 152-2 yatağanları (Yaşar, 2009), Bulgaristan Bölgesel Askeri Müzesi-Pleven koleksiyonunda bulunan env.no.A-73, A-66 yatağanları (Petrova ve Obbov, 2005).

Resim 205. Kat.no.1 yatağanın namlusundaki süsleme. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 206. Kat.no.1 yatağanın namlusundaki süsleme. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 207. Kat.no.2 yatağanın namlusundaki süsleme. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 208. Kat.no.2 yatağanın namlusundaki süsleme. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 209. Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 078074 yatağan (fotoğraf). Hırvatistan, Zagreb: Tarih Müzesi. Erişim: 23 Mayıs 2018, http://jatagani.hismus.hr/web/hld/katknj.htm

Resim 210. Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 078074 yatağan (fotoğraf). Hırvatistan, Zagreb: Tarih Müzesi. Erişim: 23 Mayıs 2018, http://jatagani.hismus.hr/web/hld/katknj.htm

4.2.2.1.2. Kartuş Biçiminde Kurgulanmış Süslemeler

Altın/gümüş tel kakma tekniğiyle yapılan kartuş biçiminde kurgulanmış süsleme yatay bir kurguya sahiptir. Süslemenin yüzeydeki konumu genellikle yatağanın kabzasının bitiminden başlar namlunun ucuna kadar devam eder. Bazen de kompozisyon namlunun sadece orta bölümüne kadar devam eder. Kartuşlarda yazıt ve bazen de motif bulunur. Kompozisyonlar genellikle simetriktir. Namlu yüzeyinde bulunan kartuşlar tek olarak, bazen de damga veya tuğra biçiminde kurgulanmış süsleme ile birlikte düzenlenir. Kartuşlarda kullanılan tel bazen ince, bazen de kalın olmaktadır. Kartuşlar uzun ya da daha kısa, çerçevesiz ve çerçeveli kompozisyonlar halinde dikdörtgen, dairesel ve damla şeklinde düzenlenmiş olabilir. Bazı örneklerdeki kartuşlar sadece dikdörtgen, bazılarında sadece daire, bazılarında ise sadece damla şeklinde görülmektedir. Bazı yatağanların üzerinde hem daire, hem de dikdörtgen şeklinde düzenlenmiş kartuşlar vardır. Bu şekilde düzenlenmiş kompozisyonların görselliği daha hareketlidir.

Dikdörtgen çerçeveli kartuşların uçlarında bulut, benek ve yarım şemse, palmet motifleri, tığ çeşitlemeleri bulunur (kat.no.7, 9, 10, 11, 24, 27, 37, 40, 44, 45, 68, 78,79). Bazı örneklerde de düğümlenmiş püskül tasvirleriyle karşılaşılır (kat.no. 6, 9, 14, 28,

33, 34, 35, 38, 39, 46, 47, 50, 83). Dikdörtgen kartuşlar genellikle bir ya da birkaç satırlıktır. Dikdörtgen kartuşlara sahip olan tezde konu edilen yatağanlar şunlardır: kat.no. 6, 7, 9, 10, 11, 14, 24, 27, 28, 29, 33, 34, 35, 37, 38, 39, 40, 44, 45, 46, 47, 50, 68, 78, 79, 83.

Dairesel kartuşlarda yazıt veya motif bulunmaktadır. Yazıt varsa bazen madalyonun içi yıldız (dilimli) olarak düzenlenmiştir. Yıldızın ayakları arasında yazıt bulunur. Bazı madalyonlarda sadece yıldız, yıldızın ayaklarının aralarında benekler, yıldızın içinde helezoni çizgiyle süslenmiş şekiller olabilir. İncelenen örneklerde dairesel kartuşlara sahip olan yatağanlar şunlardır: kat.no. 5, 10, 31, 34, 35, 57, 61, 78.

Damla şeklinde düzenlenmiş kartuşa sahip olan yatağan sadece kat.no.40'tır. Bu örneğin namlusunda bulunan kartuş altın tel kakma tekniğiyle yapılmış ve Rumi motiflerle süslenmiştir. Kartuşun ortasında damga tekniğiyle yapılmış bir yazıt da bulunmaktadır (Resim 227).

Altın/gümüş tel kakma tekniğiyle yapılan kartuş biçiminde kurgulanmış süslemenin en belirgin örneği kat.no.10 yatağanıdır. Bu yatağanda çeşitli kartuş örnekleri (dikdörtgen, daire) ve tuğra biçiminde kurgulanmış süsleme bir arada görülmektedir. Kartuşların bazıları bir, bazıları iki satır olarak düzenlenmiştir. Kartuşların çerçeveleri kıvrık çizgilerle, zencirek, bulut dizileri ya da zikzak motiflerle süslenmiştir. Bu süslemelerin aralarında Rumi, penç, çiçek tomurcukları, palmet, şemse ve gül bezek gibi motifler yer almaktadır (Resim 309-320).

Altın/gümüş tel kakma tekniğiyle yapılan kartuş biçiminde kurgulanmış süslemenin başka bir örneği kat.no.78 yatağanıdır. Bu yatağandaki süsleme namluda boydan boya uzanır. Süslemede farklı motifler ve kartuş şekilleri kullanılmıştır. Namlunun bir tarafında yer alan dikdörtgen kartuşun başında düğümlenmiş püskül tasviri bulunmaktadır. Bu kartuşun çerçevesi kıvrık dallarla süslenmiştir. Yazıttan sonra sarmal bir düzen içinde üç-iplik Rumi motifi namlunun ucuna doğru devam eder. Namlunun öbür tarafındaki kompozisyon yine boydan boya uzanır. Kompozisyon yarım şemse (Rumi motiflerden oluşan), küçük bir dikdörtgen kartuş, yanında uzun dikdörtgen

kartuş, yanı sıra madalyon, ve iki satırlık dikdörtgen kartuş ve bir uzun dikdörtgen kartuş sıralamasıyla düzenlenmiştir. Bu düzenlemeden sonra namlunun ucuna doğru giden Rumi motifler görülmektedir (Resim 211-214).

Altın/gümüş tel kakma tekniğiyle yapılan kartuş biçiminde kurgulanmış süsleme geniş bir bölgede ve farklı dönemlerde kullanılmıştır. Farklı üretim merkezlerinde asırlarca kullanılan bir süsleme tipidir. Bu tip süsleme tezin incelenen örnekleri dışında çağdaş koleksiyonlarda bulunan örneklerde de görülmüştür: Düğümlenmiş püskül tasviriyle süslenen dikdörtgen kartuşlar şu koleksiyonlarda görülmektedir: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.1655, 1654, 1658 yatağanları (Borčić, 2012), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 013075 yatağanı (Bošković, 2007). Bitkisel veya geometrik motiflerle süslenen dikdörtgen kartuşlar şu koleksiyonlarda görülmektedir: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 1674, 4235, 4228, 1653 yatağanları (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 491-4, 495-4, 303/T, 331/T yatağanları (Teinović, 2008, s.109-113), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 002804, 013077, 000281, 013079, 002537, 000290 yatağanları (Bošković, 2007) (Resim 215-220), Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesi'nde bulunan env.no. 100 yatağanı (Biorac, 1992); İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no. 152-331, 152-293, 152-470, 152-278, 152-310, 152-761, 152-269, 159-286, 152-545, 152-744, 152-91, 152-329, 152-515, 152-755, 152-366, 152-498, 152-370, 152-251, 152-768, 152-388, 152-530, 152-311, 152-645, 152-496, 152-167, 152-270, 152-316 yatağanları (Yaşar, 2009), Bursa Kent Müzesi'nde (Çengiç koleksiyonu) bulunan env. no. 201359E yatağanı. Dairesel kartuşlar şu koleksiyonlarda görülmektedir: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 4232 yatağanı (Borčić, 2012, s. 249), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 495-4 yatağanı (Teinović, 2008); Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 021920, 013079 yatağanı (Bošković, 2007). Damla şeklindeki kartuşlar şu koleksiyonlarda görülmektedir: Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 490-4 yatağanı (Teinović, 2008, s.109- 113); İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no. 152-446 yatağanı (Yaşar, 2009, s.151).

Resim 211. Kat.no.78 yatağanın namlusundaki süsleme. A. Lukarcanin. Haziran, 2016.

Resim 212. Kat.no.78 yatağanın namlusundaki süsleme. A. Lukarcanin. Haziran, 2016.

Resim 213. Kat.no.78 yatağanın namlusundaki süsleme. A. Lukarcanin. Haziran, 2016.

Resim 214. Kat.no.78 yatağanın namlusundaki süsleme. A. Lukarcanin. Haziran, 2016.

Resim 215. Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 013077 yatağanda bitkisel veya geometrik motiflerle süslenen dikdörtgen kartuş. (fotoğraf). Hırvatistan, Zagreb: Tarih Müzesi. Erişim: 23 Mayıs 2018, http://jatagani.hismus.hr/web/hld/katknj.htm

Resim 216. Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan Prijedor'da yapılmış env.no. 000281 yatağanda bitkisel veya geometrik motiflerle süslenen dikdörtgen kartuş. (fotoğraf). Hırvatistan, Zagreb: Tarih Müzesi. Erişim: 23 Mayıs 2018, http://jatagani.hismus.hr/web/hld/katknj.htm

Resim 217. Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 013079 yatağanda bitkisel veya geometrik motiflerle süslenen dikdörtgen kartuş. (fotoğraf). Hırvatistan, Zagreb: Tarih Müzesi. Erişim: 23 Mayıs 2018, http://jatagani.hismus.hr/web/hld/katknj.htm

Resim 218. Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 000290 yatağanda bitkisel veya geometrik motiflerle süslenen dikdörtgen kartuş. (fotoğraf). Hırvatistan, Zagreb: Tarih Müzesi. Erişim: 23 Mayıs 2018, http://jatagani.hismus.hr/web/hld/katknj.htm

Resim 219. Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan Saraybosna'da yapılmış env.no. 002804 yatağanda bitkisel veya geometrik motiflerle süslenen dikdörtgen kartuş. (fotoğraf). Hırvatistan, Zagreb: Tarih Müzesi. Erişim: 23 Mayıs 2018, http://jatagani.hismus.hr/web/hld/katknj.htm

Resim 220. Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 013079 yatağanda süsleme. (fotoğraf). Hırvatistan, Zagreb: Tarih Müzesi. Erişim: 23 Mayıs 2018, http://jatagani.hismus.hr/web/hld/katknj.htm

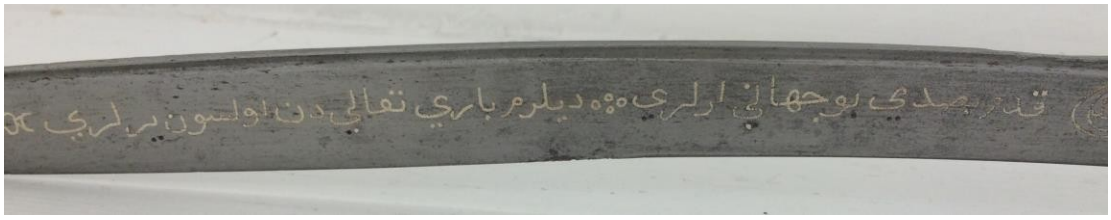
4.2.2.1.3. Altın/Gümüş Tel Kakma Tekniğiyle Yapılmış Yazıtlar

Altın/Gümüş tel kakma tekniğiyle yapılan yazıtlar yatay bir kurguya sahiptir. Süslemenin yüzeydeki konumu yatağanın kabzasının bitiminden başlar, namlunun ortasına veya namlunun ucuna kadar devam eder. Bu tip süslemenin genellikle yazıt

kısmı daha belirgin, süslemesi daha azdır. Çerçevesiz bir kompozisyon ya tek olarak, ya da tuğra ve kartuş biçiminde kurgulanmış süslemelerle birlikte kullanılır.

Tezde irdelenen örneklerde yazıtlar kat.no.21'de ve kat.no.72'de görülmektedir. Kat.no.21'de gümüş tel kakma tekniğiyle yapılan çerçevesiz kompozisyon boydan boya uzanır. Yazıtın ucunda tığlar bulunmaktadır. Yazıtların aralarında yalın halde kullanılmış benek motifleri vardır (Resim 221). Kat.no.72'de ise süslemesiz, kısa ve çerçevesiz bir kompozisyon bulunmaktadır (Resim 222).

Altın/Gümüş tel kakma tekniğiyle yapılan yazıtların bölgesel ve dönemsel kullanımı geniştir. Farklı üretim merkezlerinde asırlarca kullanılan bir süsleme tipidir. Bu tip süslemenin tezin incelenen örnekleri dışında çağdaş koleksiyonlarda bulunan örnekleri şunlardır: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 4230 yatağanı (Borčić, 2012, s. 249-264), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 310/T yatağanı (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no. 152-631 yatağanı (Yaşar, 2009).

Resim 221. Kat.no.21 yatağanın namlusundaki yazıt. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 222. Kat.no.72 yatağanın namlusundaki yazıt. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

4.2.2.2. Kazıma Tekniğiyle Yapılmış Süslemeler

Yatağanlar üzerinde kazıma tekniğiyle yapılan süslemelerin bölgesel ve dönemsel kullanımı geniştir. Farklı üretim merkezlerinde asırlarca kullanılan bir süsleme şeklidir. İncelenen ve karşılaştırılan örneklere bakılarak yaygın bir süsleme çeşidi olduğu söylenebilir. Bu tür süslemenin iki çeşidi vardır.

4.2.2.2.1. Soyut Bitkisel Süslemeler

Kazıma tekniğiyle yapılan soyut bitkisel süsleme yatay bir kurguya sahiptir. Süsleme kabzanın altından başlayıp namlunun ortasına kadar devam eder. Soyut bitkisel süsleme tezde irdelenen yatağanlarda sadece kat.no.76'da görülmektedir. Süslemeler namlunun üzerine iki boyutlu olarak çizilir. Etrafı gölgelendirilir. Süslemede sadece motif kullanılmıştır (Resim 223).

Kat.no.76 yatağanın kabzasında ve namlusunda bulunan kıvrık dallar, kındaki üçgen dizisi motifleri ve ajur tekniğiyle yapılan süslemeler bu yatağanın batı kültürüne eğimli olan merkezlerde üretildiğini göstermektedir. Kaynaklarda bu tür yatağanların Dalmaçya'da üretildiğine inanılmaktadır (Borčić, 2012, s. 18). Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde ve Hırvatistan'daki diğer müzelerde ve özel koleksiyonlarda[65] bulunan bu tür yatağanlar üzerinde Lazo Bogdan (Mostar bölgesi kökenli, Dalmaçyaki Ravni Kotori'da yaşayan usta) ustanın adı geçtiği için Borčić (2012) bu silahların Dalmaçya'da üretildiğini söylemektedir. Lazo Bogdan'nın atölyesi 1820-1840 tarihleri arasında aktif olarak faaliyet göstermektedir. Bu gruba ait olan yatağanların 19. yüzyılda üretilmiş olduğu bilinmektedir. Hırvatistan Tarih Müzesi'nde ve Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan bu yatağanlar Ravni Kotori bölgesinde bulunan İslam Grčki'nin Desnica Koleksiyonu'ndan gelmiştir. Teze konu edilen kat.no.76 yatağanı Fojnica Fr. Manastır Müzesi'nde muhafaza edilmektedir. Manastırdaki rahipler ve bölgede yaşayan Katolik halk Dalmaçya gibi Katolik bölgelerle sürekli irtibat kurmuşlardır. Kutsal emanetlerin ve diğer eşyaların Dalmaçya'dan alındığı bilinmektedir (Basler, 1988; Karamehmedović, 1980). Bu yatağanın da (kat.no.76) bu

[65] Borčić kaynağında özel koleksiyonların ve diğer müzelerin isimleri verilmemektedir.

yoldan geldiğini varsaymak mümkündür. Tüm bu verilerin ışığında bu tür yatağanların Dalmaçya'da üretildiği söylenebilir.

Kazıma tekniğiyle yapılan soyut bitkisel süsleme çağdaş koleksiyonlarda bulunan şu yatağanlarda görülmektedir: Hırvatistan Tarihi Müzesi'nde bulunan env.no. 003082, 013051 yatağanları (Bošković, 2007) (Resim 224-225), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 1659 yatağanı (Borčić, 2012, s.266). İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no. 152-470, 152-286, 152-329 yatağanları (Yaşar, 2009).

Resim 223. Kat.no.76 yatağanın namlusundaki süsleme. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 224. Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 003082 yatağanda süslemeler (fotoğraf). Hırvatistan, Zagreb: Tarih Müzesi. Erişim: 23 Mayıs 2018, http://jatagani.hismus.hr/web/hld/katknj.htm

Resim 225. Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 013051 yatağan (fotoğraf). Hırvatistan, Zagreb: Tarih Müzesi. Erişim: 23 Mayıs 2018, http://jatagani.hismus.hr/web/hld/katknj.htm

4.2.2.2.2. Kazıma Tekniğiyle Yapılmış Yazıtlar

Kazıma tekniğiyle yapılan *yazı ve benzeri* kompozisyonlar yatay bir kurguya sahiptir. Namlunun bir tarafında boydan boya yazıt bulunur. Namlunun diğer tarafının ortasında simetrik bir kompozisyon bulunur. Bu kompozisyon geometrik ve bitkisel motiflerden oluşur. Süslemeler namlunun üzerine iki boyutlu olarak çizilir. Etrafı gölgelendirilir. Kompozisyonlar açıktır. Kazıma tekniğiyle yapılan bu tür süsleme konu edilen örnekler arasında kat.no.8 ve kat.no.65 yatağanlarda görülmektedir (Resim 226).

Kazıma tekniğiyle yapılan *yazı ve benzeri* kompozisyonlar geniş bir bölgede ve farklı dönemlerde kullanılmıştır. Farklı üretim merkezlerinde asırlarca kullanılan bir süsleme tipidir. Bu tip süslemenin tezin incelenen örnekleri dışında çağdaş koleksiyonlarda bulunan örnekleri şunlardır: İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-381 yatağanı (Yaşar, 2009, s.143), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.1650 yatağanı (Borčić, 2012, s.252), Sırbistan Belgrad Askeri Müzesi'nde bulunan env.no. 2392 yatağanı (Radović, 2002, s.69-70). Aynı üsluptaki süsleme Topkapı Sarayı Müzesi'ndeki Bosna Valisi Şerif Osman Paşa'nın env.no.1/3020 kılıcında görülmektedir. Abdullah usta tarafından yapılan süsleme bir çerçeve içinde bulunur (Ayhan, 2011, s. 89).

Resim 226. Kat. no.8 yatağan üzerindeki yazıt, Lukarcanin. Şubat, 2016.

4.2.2.3. Damga Tekniğiyle Yapılmış Süslemeler

Damga tekniğiyle yapılan süslemeler namlunun üzerinde herhangi bir yerde bulunabilir. Kompozisyonun konumu örnekten örneğe farklılık gösterir, namlu üzerinde damganın yanında diğer süsleme tipleri de bulunabilir. Teze konu edilen örneklerde (kat.no.17, 23, 26, 31, 40, 57, 47) damga bulunmaktadır. Damga, madalyon veya damla şeklinde olabilir. Damganın üzerinde genellikle demirci/kılıç ustasının ismi, ya da atölyenin sembolü, ya da "*O (Allah)'ın kulu yaptı"* gibi yazıtlar bulunmaktadır. Damga içinde süsleme yoktur. Damgalar genellikle birbirine benzemektedir. Bazı örneklerin damgaları şu şekilde düzenlenmiştir:

Kat.no. 40 yatağanının namlusunda bulunan damga damla şeklindedir. Bu damga altın kakma tekniğiyle yapılmış daha büyük bir damla içinde yer almaktadır (Resim 227). Kat.no.17 yatağanında altın döküm ile yapılmış bir damga bulunmaktadır. Damganın etrafında kazıma tekniğiyle yapılmış motifler vardır (Resim 228). Kat.no. 47 yatağanının damgası damla şeklinde olup, gümüş tel kakma tekniğiyle yapılan kartuşun yanında yer almaktadır. Bu iki tip süsleme sıklıkla kombine edilmektedir (Resim 229).

Yatağanlar üzerinde damga tekniğiyle yapılan süslemelerin bölgesel ve dönemsel kullanımı geniştir. Farklı üretim merkezlerinde asırlarca kullanılan bir süsleme şeklidir. İncelenen ve karşılaştırılan örneklere bakılarak yaygın bir süsleme çeşidi olduğu söylenebilir. Damga tekniğiyle yapılan süslemeler şu örneklerde görülmektedir: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 1654, 1653 yatağanı (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 490-4 yatağanı (Teinović, 2008), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 018158, 000290 yatağanları (Bošković, 2007) (Resim 218), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-558, 152-470, 152-310, 159-286, 152-527, 152-188, 152-378, 152-446, 152-459, 152-380, 152-767, 152-418, 152-404, 152-643 yatağanları (Yaşar, 2009). Aynı müzede bulunan env.no.152-558 yatağanında üç tane yan yana dizilmiş damla şeklinde damga bulunmaktadır.

Resim 227. Kat.no. 40 yatağanın namlusundaki süsleme. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 228. Kat.no.17 yatağanın namlusundaki değer damgası. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 229. Saraybosna Kent Müzesinde bulunan env.no. B.B.8. (tezde kat.no. 47) yatağan (fotoğraf). (2014-2015). Saraybosna Kent Müzesine ait fotoğraf. Müzenin izni ile yayınlanmaktadır.

4.3. TEZDE KONU EDİLEN YATAĞANLARIN KIN KISMININ ANALİZİ

Kın, yatağanın muhafazasını sağlayan bölümüdür. Kın, kılıf, Osmanlı Türkçesi'nde "gılâf" sözcüğü yatağanın kabı anlamına sahiptir (Osmanlıca Türkçe Sözlük. 2015-2018. https://www.luggat.com/). Yatağan kullanılmadığı zamanlarda kınında taşınır. Bir yatağanı dış etkilerden korumak ve yatağanı taşıyan kişiye zarar vermesini önlemek amacıyla yapılmıştır. Yatağanların kınlarının zaman içinde kaybolması ve bozulması nedeniyle koleksiyonların en az özgün parçalarıdır. Tezde konu edilen örneklerin çoğunun kını kayıptır, kını olan örneklerin de özgün olup olmadığı bilinmemektedir. Kınların biçimi yatağanın biçimine uygun olarak şekillendirilir, farklı malzeme ve tekniklerle yapılır, buna göre de süslenir. Yatağanın namlusunda ve kabzasında görülen süsleme teknikleri ve süsleme çeşitleri kınlarda da görülmektedir.

4.3.1. Biçimsel Analiz

Kın, namlu şekline ve uzunluğuna göre tasarlanmaktadır. Kabza daima kının dışında kalır. Bir kın ağız (giriş bölüm), bilezik (orta bölüm) ve çamurluk/pabuçluk (uç kısmı) olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır (Yaşar, 2009, s.33; Eralp,1993, s.63).

4.3.2. Malzeme, Teknik ve Süsleme Analizi

Kının iskeleti ahşaptan yapılmaktadır. Ahşap kalıp deri/meşin, kumaş ve çeşitli metallerle (pirinç, bakır, gümüş) kaplanır. Kının süsleme malzemeleri gümüş, altın, pirinç ve mercandır. Kaplama malzemesine göre üç grup kına rastlanılmaktadır:

1. Deri
2. Madeni ve Deri/ Kumaş
3. Madeni

Kının yapımında ahşap şekillendirme -oyma, parlatma, boyama, delme; metal parçaları şekillendirme- döküm, dövme ve birleştirme (kın bağlama) teknikleri kullanılmaktadır.

Kının süsleme teknikleri şunlardır: çalma, kazıma, kabartma, mercan kakma, telkâri-filigran, telkâri-granülasyon, delik- işi /ajur, yaldızlama.

Kınların süslemelerine göre iki tipe sahiptir. Basit kınlar (süslemesiz veya az süslemeli) ve farklı malzeme ve tekniklerle süslenmiş kınlar. Süslemede bitkisel ve geometrik motifler kullanılmaktadır. Figürlü motifleri (kuş, ejderha başı) tezde irdelenen örneklerde sadece kının ucunda bulunur. Tezde irdelenen kın örneklerinde yazıt görülmemektedir. Sırbistan Belgrad Tarih Müzesi'nde bulunan 1810-11 tarihli env.no. OVO/9/2092 yatağanının kınında Kiril alfabesiyle yazılmış bir plaka vardır. Bu yazıta göre yatağan Ban Lukić tarafından 24.VI.1937 yılında kraliyet hükümeti (Yugoslavya) başkanı Dr. Milan Stojadinović'e hediye olarak verilmiştir (Ljubojević vd., 2011, s.91) (Resim 256).

Tez konusu kapsamında ele alınan yatağanların kın bölümünde kullanılan malzemeler incelendiğinde bir adet kının deriden, yirmi altı adet kının deri ve madenden, bir adet kının deri ve kumaştan, beş adet kının boydan boya madenden yapıldığı görülmektedir. Dört tane kında mercan kakma kullanılmıştır.

4.3.2.1. Deri Kınlarda Oyma Tekniğiyle Yapılmış Süslemeler

Deri ile kaplanan kınlar süslemeli ve süslemesiz olanlar diye ikiye ayrılır. Süslemeli deri kınlarda oyma tekniğiyle yapılmış süslemeler görülür (ahşap iskelet oyma tekniğiyle işlenir, üzerine deri kaplanır, alttaki oymanın izleri deriye yansıtılır). Bu tür süslemeler sadece manastırlardaki kınlarda görülmektedir (Kat.no. 60, 61, 64). (Resim 230-231). Süslemesiz deri kaplamalı kınlar çok yaygın olup her koleksiyonda bulunmaktadır. (Kat.no. 29, 70) (Resim 232). Tezde konu edilen deri kaplamalı kın örneklerinin çağdaş koleksiyonlardaki benzerleri şu müzelerde bulunmaktadır: Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 329/T, 355/T-II yatağanının kını (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no. 152-769 yatağanının kını (Yaşar, 2009).

Resim 230. Kat.no.64 örneğinde baskı tekniğiyle yapılmış süslemeler. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 231. Kat.no. 61 örneğinin deriden yapılmış basit bir kını. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 232. Saraybosna Kent Müzesinde yatağan koleksiyonunda bulunan kat.no.29 yatağan (fotoğraf). (2014-2015). Saraybosna Kent Müzesine ait fotoğraf. Müzenin izni ile yayımlanmaktadır.

4.3.2.2. Madeni ve Deri veya Kumaş Kınlarda Yapılmış Süslemeler

Kının delinmesini engelleyen ağız ve pabuç genellikle metalle, orta bölümü ise deri ile kaplanmaktadır. Bazen de orta bölümü metal kaplamalı olabilir (bu bölümün adı bileziktir). Bu metal parçalar süslemeli ve süslemesiz olabilir. Süslemeli parçaların üzerinde telkâri, kakma, kazıma ve kabartma tekniğiyle yapılan bitkisel motifler (çeşitli çiçekler: hatayı ve pençler, yapraklar-balık pulu, ağaçlar, Rumi çeşitlemeler), geometrik motifler (çokgenler, zikzak, benek, helezoni çizgiler), soyut motifler (bulut, çintemâni, Mührü Süleyman yıldızı, tığ çeşitlemeleri) ve farklı hayvan figürleri (ejderha, balık, kuş) görülmektedir. Ejderha, kuş, balık gibi hayvan figürleri genellikle kının ucunda

bulunmaktadır. Kının ucu bazen de taç şeklinde düzenlenebilir. Kının çamurluk veya pabuçluk kısmında en çok rastlanılan motif balık puludur. Burada bulunan balık pulu (stilize yapraklar) kının ucundaki hayvan başı ile uyum içindedir. Maden ve deriden yapılan kınların süslemeli ve süslemesiz olmak üzere iki çeşidi vardır.

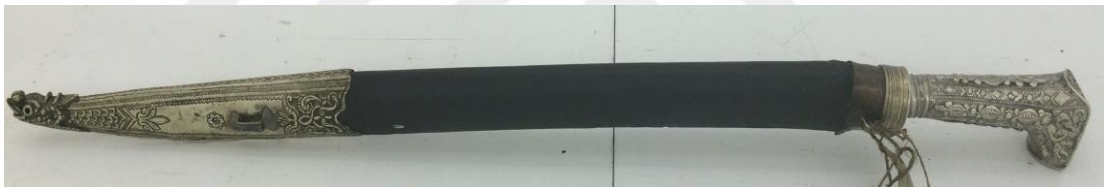
A) Deri ve süslemesiz metal parçalardan oluşan kınlar tezdeki konu edilen koleksiyonlarda şu örneklerde görülmektedir: kat. no.10, 24, 29, 34, 51, 54, 55, 58, 59, 63, 66, 67, 68, 69, 70. Tezde konu edilen deri ve süslemesiz metal parçalardan oluşan kın örneklerinin çağdaş koleksiyonlardaki benzer kınlarla karşılaştırılması; Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesi'nde bulunan env.no. 95, 96, 97, 99 yatağanlarının kınları (Biorac, 1992, s.110-113), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 337/T, 319/T-I, 317-4, 354/T yatağanlarının kınları (Teinović, 2008), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.4235, 1655, 1657, 1658, 1652 yatağanlarının kınları (Borčić, 2012), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no. 152-744, 152-2 yatağanlarının kınları (Yaşar, 2009);

B) Deri ve süslemeli metal parçalardan oluşan kınlar tezdeki konu edilen koleksiyonlarda şu örneklerde görülmektedir: kat.no. 23, 37, 44, 47, 77, 78, 79, 80, 81. Kat.no.23 kının pabuçluk kısmı kıvrık dallar, pençler ve balık pulu motifleriyle, ucu ise ejderha figürü ile süslenmiştir. Diğer örnekler benzer şekilde düzenlenmiştir (Resim 234-235). Kat.no. 79 örneğinin kın ağzı diğer örneklere göre farklıdır. Bu örnekteki kın ağzı telkâri ve kabartma tekniğiyle işlenmiştir. Yüzey üzerinde yuvarlak kabartmalar, bu kabartmaların aralarında küçük bitkisel ve geometrik motifler bulunmaktadır (Resim 236-237). Konu edilen örnekler arasında bulunan kınlardan birisi kat.no. 62'dir. Bu kın büyük bir ihtimalle üzerindeki süslemeden dolayı manastırda üretilmiştir. Kının ağzında üç sıra şeklinde düzenlenmiş halkalar bulunmaktadır. İki halka penç ve benek motifleriyle, üçüncüsü zikzak şeklinde süslenmiştir. Üslup olarak Dalmaçya'da üretilen kınlarla benzerlik göstermektedir (Resim 238). Deri ve süslemeli metal parçalardan oluşan, İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan kın örnekleri şunlardır: env.no. 152-152, 152-165, 152-91, 152-768, 152-751, 152-766, 152-11, 152-158, 152-131, 152-77, 152-802, 152-770 (Yaşar, 2009). Süsleme çeşitleri ve teknikleri bakımından madeni-kumaş kın ve madeni-

deri kın arasında hiç bir fark yoktur, sadece derinin yerine kumaş kullanılmıştır. Bu kumaş da genellikle kadifedir. Kat.no.57 yatağanının kını madeni-kumaş kın örneği olarak tezde konu edilen tek örnektir (Resim 244). Benzer kın şu müzelerde görülmektedir: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.1647 yatağanının kını (Borčić, 2012), Atina Stephanis Vakfı koleksiyonunda bulunan env.no. 0623 yatağanının kını (yeşil kadife), Atina Stephanis Vakfı koleksiyonunda bulunan env.no. 0575 yatağanının kını ve Sırbistan Belgrad Askeri Müzesi'nde bulunan env.no. 0593 yatağanının kını (kırmızı kadife) (Elgood, 2009).

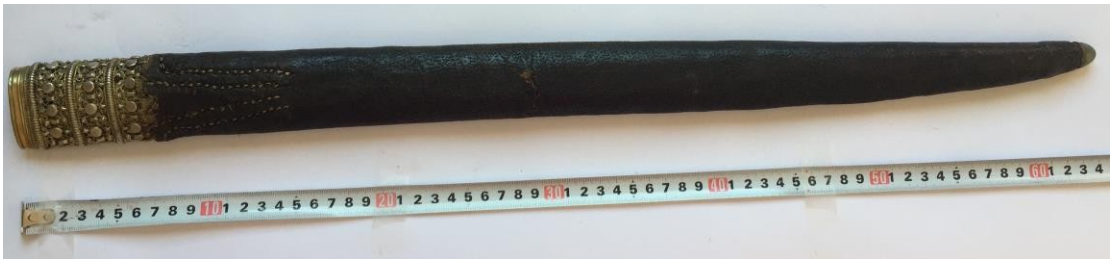
Resim 233. Kat.no.58 örneğinin süslemesiz metal parçaları. Orta bölümü deriden yapılmış olup, basit bir kındır. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 234. Kat.no. 23 örneğinin kını. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 235. Kat.no. 23 örneğinin kını. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 236. Kat.no. 79 örneğinin kını deriden yapılmış olup, ağzı telkâri, kabartma tekniğiyle işlenmiştir. A. Lukarcanin. Haziran, 2016.

Resim 237. Kat.no. 79 örneğinin kını. A. Lukarcanin. Haziran, 2016.

Resim 238. Kat.no. 62 örneğinin kını. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 239. Kat.no. 77 örneğinin kını. A. Lukarcanin. Haziran, 2016.

Resim 240. Kat.no. 81 örneğinin kını. A. Lukarcanin. Haziran, 2016.

Resim 241. Kat.no. 81 örneğinin kını. A. Lukarcanin. Haziran, 2016.

Resim 242. Kat.no. 44 örneğinin kını. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 243. Kat.no. 44 örneğinin kını. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 244. Kat.no. 57 örneğinin kını. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

4.3.2.3. Madeni Kınlarda Yapılmış Süslemeler

Boydan boya maden kaplı kınlar genellikle boş yer bırakılmadan telkâri, kakma, kazıma ve kabartma tekniğiyle süslenmiştir. Üzerinde bitkisel motifler (çeşitli çiçekler: hatayı ve pençler, yapraklar-balık pulu, ağaçlar, Rumi çeşitlemeler), geometrik motifler (çokgenler, zikzak, benek, helezoni çizgiler), soyut motifler (bulut, çintemâni, Mührü Süleyman yıldızı, tığ çeşitlemeleri) ve farklı hayvan figürleri (ejderha, balık, kuş) görülmektedir. Ejderha, kuş, balık gibi hayvan figürleri genellikle kının ucunda bulunmaktadır. Boydan boya metal ile kaplanan kınların standartlaşmış birkaç grubu vardır. Fakat bazen de tamamen özgün örneğe rastlanılmaktadır.

Standartlaşmış gruplardan biri mercan kakma tekniğiyle süslenen tiptir. Bu tipin kın ağzı telkâri tekniğiyle işlenmiştir. Bu süsleme bir ağ şeklindedir, üzerinde de mercan kakma bulunmaktadır. Genellikle yirmi dört mercan uygulanmaktadır. Örneğin kat.no.27 kınının ağzı beş halkayla dört bölüme ayrılıp, hepsinin içine yuvarlak mercanlar kakma tekniğiyle işlenmiştir (Resim 249-251). Aralarında telkâri tekniğiyle yapılmış kıvrık dallar, zincir, eşkenar dörtgen şekilleri ve telkâri granülasyon bulunmaktadır. Benzer örnekler kat.no. 5 ve 6'dır.

Kat.no.5 yatağanının kını boydan boya metalle kaplanmış olup, boş yer bırakılmadan bitkisel motiflerle süslenmiştir. Kının ağzında yirmi dört mercan kakma bulunmaktadır. Burada da telkâri tekniğiyle yapılmış detaylar vardır. Kının ucu hayvan başı şeklindedir (Resim 247-248). Benzer tasarım olan kat.no.6 yatağanının kınının bir tarafı boş yer bırakılmadan bitkisel motiflerle süslenmiş olup, diğer tarafında daha az süslemeler

bulunmaktadır. Kının ağzında telkâri bir ağ üzerine yerleştirilmiş yirmi dört mercan bulunmaktadır (Resim 245-246).

Elgood, bu tür kınların Bosna-Hersek üretim merkezlerinde üretilmiş olduğunu savlar. Sırbistan Tarih Müzesi'nde bulunan Kara Yorgi Petrović'e ait yatağanın kını (env.no.W3/2042) örnek olarak verilmektedir. 1810-11 tarihli yatağanın kını Elgood'a göre Foça ya da Prizren'de üretilmiştir. Elgood bu tipte iki adet kından daha bahsetmektedir. Atina'da Stephanis Vakfı Koleksiyonu'nda bulunan env.no. 0694 ve 0739 kınlar Elgood'a göre bu kınlar büyük bir ihtimalle Bosna-Hersek'te üretilmiştir (Elgood, 2009, s.104-113). Boydan boya metal ile kaplanan kın çeşitlerinden birisi de kat.no.30 yatağanının kınıdır. Bu kının her iki tarafında kabartma tekniğiyle yapılmış bitkisel süslemeler görülmektedir. Kın ağzının her iki tarafında birer mercan kakma bulunmaktadır. Buna benzeyen örnekler bulunmamaktadır (Resim 252). Tezde konu edilen kınların arasında, boydan boya metalle kaplamalı kınların bir çeşidine daha rastlanılmaktadır (kat.no.76), (Resim 253-255). Bu kının üslubu diğer örneklerden farklıdır. Üzerinde barok üslubuyla yapılmış süslemeler vardır. Bu süslemeler kazıma, kabartma ve ajur tekniğiyle işlenmiştir. Kıvrık dallar, üçgenli biçimler ve yan yana sıralanmış noktalarla (ajur delikler) süslenmiştir. Bu tür yatağanlar ve kınlar 19. yüzyılda Dalmacya'da çalışan usta Lazo Bogdan'ın atölyelerine atfedilmektedir. Günümüzde kat.no.76 yatağan ve kını Fojnica Fransisken manastırında muhafaza edilmektedir. Fransisken manastırlarında bulunan çoğu nesne Dalmaçya'dan getirtilmiş, ya da bu nesnelerin benzerleri kendi atölyelerinde üretilmiştir. Kat.no.76 yatağanının ve kınının süslemeleri Fransisken manastırlarında üretilen ve kullanılan nesnelerde (liturjik bardaklar, taslar, haçlar vb.) görülmektedir. Kat.no.76 yatağanının ve kınının benzerleri Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde (env.no.1659, 2872, 6212; Borčić, 2012), Hırvatistan Tarihi Müzesi'nde (env.no. 009325, 009324, 009323, 013051, 009322, 018167; Bošković, 2007) ve Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde (env.no. 363/T ; Teinović, 2008) bulunmaktadır.

Bu bölümde teze konu edilen yatağanların kabza, namlu ve kın kısmı üç bölüm halinde incelenmiştir. Biçimsel analiz, malzeme, teknik ve süsleme analizi yapılmaktadır. Her parça süslemesine göre tiplere ayrılmıştır. Tipleştirilmiştir. Tipleştirilen yatağanların

üretiminde ve süslemesinde kuralcılık ve standartlaşma vardır. Yatağanların süslemesinin evrimine bakıldığında yüzyıllar boyunca aynı süslemenin kullanıldığı görülmektedir. Yatağanın tüm parçaları süslüdür. Analiz sırasında görüldüğü üzere yatağanın belli parçalarının üzerinde belli süsleme çeşitleri uygulanmıştır. Osmanlı sanatında sanatçılar tüm sanat dallarında olduğu gibi, silah süslemesinde de Allah'ın yaratığı her şekli stilize formlar şeklinde göstermiştir. Süsleme, yatağanın kabzalarında (zıhı, yolu, bilezik ve kulaklarda), yatağanın namlularında ve kınlarında bulunur. Süslemeler tüm parçaların üzerinde bitkisel, geometrik, soyut, figür ve yazıt olarak görülmektedir. Genellikle motifler belli düzende birbirine bağlanır. Ve bu süsleme sanatı objeye ve objenin malzemesine göre değişir. Bölgesel olarak geniş bir alanda yatağanın süslemesi yapılırken aynı motiflerin ve motif düzeninin kullanıldığını görüldüğünden muhtemelen ustalar ya bir tür motif kitabı kullanmışlar ya da örneklere bakarak çalışmalarına sürdürmüşlerdir. Çok nadir olarak bazı ustaların bu düzen dışına çıktığı görülmektedir. Bunu sebebi toplumun beğeni ve estetik anlayışından kaynaklanabilir. Silah sanatında silahın ihtişamı rakibini etkilesin diye silahın süslemesine özen gösterilmiştir. Süslemeye sembolik mesajlar yerleştirilip, hayranlığa neden olunmuştur.

Resim 245. Kat.no. 6 örneğinin kını. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 246. Kat.no. 6 örneğinin kını. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 247. Kat.no. 5 örneğinin kını. A. Lukarcanin. Şubat, 2016

.

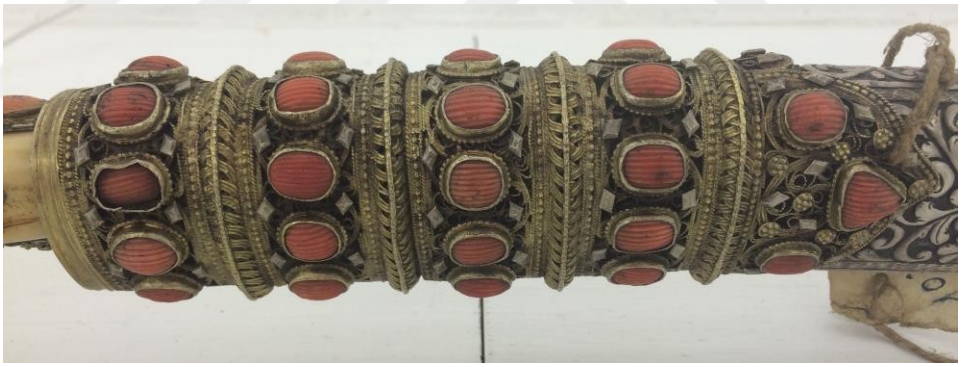
Resim 248. Kat.no. 5 örneğinin kını. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 249. Kat.no. 27 örneğinin kını. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 250. Kat.no. 27 örneğinin kını. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 251. Kat.no. 27 örneğinin kını. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 252. Kat.no.30 yatağanın kını. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 253. Kat.no.76 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 254. Kat.no.76 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 255. Kat.no.76 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 256. Ban Lukić tarafından 24.VI.1937 yılında kraliyet hükümeti (Yugoslavya) başkanı Dr. Milan Stojadinović'e hediye olarak verilen yatağanın kını (*Katalog Zbirke İstorijskog Muzeja Srbije,* 2011, s.91)

.

Resim 257. Kat.no.44 örneğinin kını. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

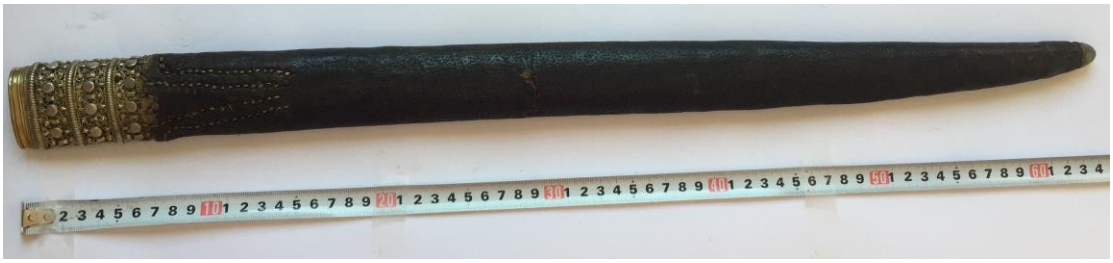
Resim 258. Kat.no.6 örneğinin kını. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

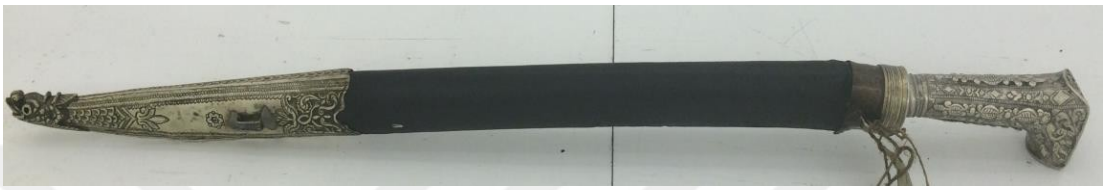
Resim 259. Kat.no.64 örneğinin ahşap oyma ve deri kaplama tekniğiyle yapılan kını. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 260. Kat.no.58 örneğinin süslemesiz metal parçaları, orta bölümü ise deriden yapılmış olup, basit bir kındır. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 261. Kat.no. 79 örneğinin kını deriden yapılmış olup, ağzı telkâri, kabartma tekniğiyle işlenmiştir. A. Lukarcanin. Haziran, 2016.

Resim 262. Kat.no. 23 örneğinin kını. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 263. Kat.no. 57 örneğinin kını. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 264. Kat.no.6 örneğinin kını. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

SONUÇ

Tez çalışmamızın konusu olan yatağanlar araştırmamız kapsamında da ortaya koyulabildiği üzere tarihi ve kültürel açıdan Bosna-Hersek maddi kültürü ve mirasında önemli yer tutmaktadır. Günümüzde Bosna-Hersek Milli Müzesi'nde, Saraybosna Kent Müzesi'nde, Saraybosna Boşnak Enstitüsü Koleksiyonu'nda, Kraljeva Sutjeska Fransisken Manastır Müzesi'nde, Kreševo Fransisken Manastır Müzesi'nde, Fojnica Fransisken Manastır Müzesi'nde, Gorica Livno Fransisken Manastır Müzesi'nde 17., 18. ve 19. yüzyıla ait yatağan örnekleri bulunmaktadır. Çalışmamızda yatağan örnekleri bir çatı altında toplanarak sanatsal, tarihsel, kültürel ve etnografı açıdan incelenmiştir. Belli bir zaman ve mekân bileşeninin içinde üretilen yatağanların sanatsal ve kültürel yönleriyle, kültürel kodlarıyla, yayılım alanlarıyla, gelişim çizgileriyle, gelişiminde değişen ve devam eden özellikleriyle analiz edilmesi amaçlanmıştır. Yatağanların analizi ve değerlendirmesi, çağdaş koleksiyonlardaki örneklerle kıyaslanmasıyla yapılmaktadır. Bu kapsamda yatağanlar biçimleri, malzemesi, üretim ve süsleme teknikleri, sahip oldukları bezeme ve motifler dikkate alınarak incelenmişlerdir. Semiyotik yöntemiyle (göstergebilim) de yatağanın içeriği yani eserde bulunan semboller ve yazıtlar araştırılmıştır. Tüm bu verilerin tarihsel ve sosyal-kültürel ortamları ve koşulların arka planı araştırmaya dahil edilmeye çalışılmıştır. Araştırma sürecinde yatağanın nerede, kimin için ve ne amaçla üretildiği, yanı sıra neden Bosna-Hersek'te üretildiği ve yoğun kullanımının sebebinin ne olduğu gibi sorulara da cevap aranmaktadır. Tüm cevapları bulmak amacıyla literatür tarama yöntemiyle çeşitli görsel (fotoğraflar, resimler, kartpostallar, çizimler ve minyatürler) ve yazılı (kitaplar, makaleler, araştırmalar, seyahatnameler, arşivlerdeki belgeler) kaynaklar kullanılmıştır.

Osmanlı Sanatında örnekleri görülen yatağanlar Bosna-Hersek kültüründe 15. yüzyıldan itibaren görülmektedir. Çalışmamızın ikinci ve dördüncü bölümünde anlatılmış olduğu üzere Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'ya doğru ilerlemesinde ve fetih planlarında önemli bir yere sahip olan Bosna-Hersek coğrafyası 1462'den itibaren Osmanlı hakimiyeti altına girmiş ve yerel toplumun yaşam tarzında kültürel, siyasal, dinsel, ticari ve sanatsal açıdan dönüşümler yaşanmıştır. Osmanlı hakimiyetinden önceki dönemlerde Bosna-Hersek'te yaşanan siyasi, dini ve ekonomik istikrarsızlıklardan dolayı her alanda

reforma ihtiyaç duyulmuştur. Osmanlı Devleti bölgede yeni siyasi ve ticari bir yapı oluşturmuştur. Aynı zamanda bölgenin eski ticari yollarını, madencilik faaliyetlerini, üretim faaliyetlerini, uluslararası ilişkileri, insan kaynaklarını kullanmaya devam etmiştir. Osmanlı hâkimiyetinin ilk yıllarında yoğunlaşan kentleşmeyle birlikte yeni silah üretim merkezleri ortaya çıkmıştır. Örneğin Saraybosna'da 1477 yılında *Sabljarska čaršija* olarak adlandırılan Kılıççılar çarşısı varlığı dönem kaynaklarından bilinmektedir (Kreševljaković, 1927; Karamehmedović, 1980, s.83). Osmanlı hakimiyeti döneminde Bosna-Hersek topraklarında farklı silah üretim merkezleri de açılmıştır ve en işlek olan silah üretim merkezleri şunlardır: Foça, Saraybosna, Fojnica, Bugojno, Gornji Vakuf, Livno, Travnik, Mostar, Prijedor, Trebinje, Kreševo, Konjic (Ćurčić, 1926, s.99; Rajković, 1954; Bejtić, 1956; Petrović, 1956; Elgood, 2009). Bu silah üretim merkezleri genellikle maden ocaklarının ve ticaret yollarının yakınlarında, jeopolitik ve ekonomik açıdan öneme sahip şehirlerde ve kasabalarda konumlandırılmıştır (Basler, 1988-89; İmamović, 1999; Karamehmedović,1980, s.141; Bejtić, 1956). Silah üretimi köylerde de yapılmaktaydı, fakat ürünler satılmak üzere şehirlere götürülmekteydi (Bejtić, 1956, s.56). Merkezlerdeki üretim ve kullanım 19. yüzyılda azalmış, 20. yüzyılda ise kaybolmaya başlamıştır. Üretimdeki düşüşte 1826 yılında Yeniçeri Ocağı'nın kapatılması, 1841'de sipahi sisteminin kaldırılması etkili olmuş ve 1878'de Bosna-Hersek'te hakimiyet kuran Avusturya-Macaristan İmparatorluğu yönetimi yeni kanunlar getirerek, silahların üretilmesini ve kullanılmasını yasaklamıştır. Bu süreçten sonra Bosna-Hersek kültüründe yatağan kullanımı daha çok folklorik olarak devam etmiştir. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu yatağan üretimini yasakladıktan kısa bir süre sonra Saraybosna, Foça ve Livno'da el sanatları atölyeleri açılmıştır. Bu atölyelerde çatal, kaşık, yemek bıçakları, katlanabilir cep bıçakları, çakı (boş. *Çakije- şlopce*), meyve soyma bıçakları, mum makasları, kağıt makasları, kemik kesmek için bıçaklar yatağanlara benzetilerek üretilmiştir (Bejtić, 1957, s.53). Bu üretimin Bosna- Hersek Milli Müzesi'nde bulunan örnekleri şunlardır: env.no. 12373/III bıçak ve çatal (bu bıçağın ve çatalın sapları yatağan şeklinde yapılmıştır, üzerinde "Foça 1907" yazmaktadır), env.no. 7878/III mektup açma bıçağı (yatağanın kabzasına benzemektedir), env.no. 12327/III makaslar (üzerindeki altın kakma tekniğiyle yapılmış şemse motifli süsleme yatağanlarda uygulanmış süslemelere benzemektedir) (Bejtić, 1957, s. 54). Resim 37'de görüldüğü

gibi silahlıkta taşınan artık yatağan değildir, yatağana benzetilerek yapılmış küçük bir bıçak bulunmaktadır. Bu şekilde yatağan tasarımı farklı malzemelerin üretiminde kullanılmaya devam etmiştir.

Yatağanlar Bosna-Hersek kültüründe öncellikle biçim ve süslemelerinden dolayı benimsenerek üretilmeye başlanmış ve zamanla kazandığı anlam sayesinde asırlarca kullanılmaya devam etmiştir. Başlangıçta bir silah olarak üretilen ve kullanılan yatağanlar zamanla Bosna-Hersek kültürünün parçası olan farklı dini ve etnik toplulukların folklorunda anlam kazanmış ve kullanılmıştır. Savaşlarda, günlük hayatta, törenlerde, bürokratik hediyeleşmede kullanılan yatağanlar aynı zamanda miras olarak en değerli eşyalar arasında kabul edilmektedir. Yatağanlardaki süslemenin, silahın kullanım amacına göre yapıldığı sonucuna varılabilir. Savaşta bir yatağanın darbe ve kesme potansiyelini sağlamak için tipik iç bükey tasarımlı yatağanların yanı sıra süslemesiz veya az süslemeli yatağanlar da kullanabilmektedir. Az süslemeli yatağanlarda yazıtlar, tılsım veya unvan sembolleri bulunabilir. Süslemeli yatağanların ise değerli malzemeleri (değerli malzemeler daha çok kırılgandır) ve süslemede kullanılan tekniklerden dolayı (yüzeyi çıkıntılı olduğu ve pratik olmadığı için) genellikle savaşta kullanılmadığı düşünülmektedir. Süslemeli yatağanlar genellikle törenseldir. Bir yatağanın tasarımında görsellik ön planda ise bu yatağanın folklorik anlam ve kullanımı öne çıkmaktadır. Yatağan kıyafetin aksesuarı olduğu için namluları kılıfta veya silahlıkta saklı kaldığından gerçek "kesici-çalıcı" işlevini kaybetmiştir. Çalışmamızda Resim 30-41'lerde görüldüğü üzere süslemesiyle öne çıkan kabzalar, mücevher değeri kazanmıştır. Kıyafetin bir parçası olarak kullanılan yatağanlar ve onun üzerindeki süslemeler öncellikle tılsımlı olabilir. Yatağan üzerindeki süslemeler aynı zamanda kişinin makamını ve unvanını, bazen de zenginliğini belirttiği için yatağanlar saygınlık ve kahramanlık sembolü olarak da kullanılmaktadır. Tez çalışmamızda ele alınan örnekler incelendiğinde yatağanların kullanım amacındaki değişimlerin biçimsel değişikliğe yansıdığı tespit edilmiştir. Ele alınan seçili yatağan örnekleri, yatağanın genel olarak kabul edilen tanımından farklılık gösterdiği için Bosna-Hersek kültüründe yatağanın özgün şeklinin değiştiği saptanmıştır. Bikkul (1957), Eralp (1993), Yaşar (2009), Baykara (2017) gibi araştırmacılara göre yatağanın genel olarak kabul edilen tanımı şudur: yatağan kulaklı kabzalı, eğri, içbükey ağızlı, uca yakın bölümü ise hafif dışbükey, diğer kılıçlara göre ters kavisli; genellikle kırk veya yüz santimetre arasında değişen uzunlukta bir kesici silahtır. Fakat Bosna-Hersek'te yatağan olarak adlandıran silahlar bu tanıma göre bazı örneklerde farklılık göstermektedir ve eklektik olarak tanımladığımız gruba dahil edilebilirler. Tezde ele alınan eklektik örneklerin bir kısmında kulaklı kabzalı, düz, içbükey veya dışbükey namlu, bazı örneklerde ise iki tarafı da keskin namlu kullanıldığı ve kırk santimetreden daha

küçük boyutlu yatağanların da kullanıldığı görülmektedir. Folklorik kullanımda yatağanın kabzasına biçiminden dolayı öncelik verilmiş ve özgün şeklini korumuş, namlu ise ikinci planda kalıp, değişime uğramıştır. Aslında yatağanı belirleyen en önemli özelliklerden birisi namlu biçimi olmalıdır. Burada baskın olan yatağanın kulaklı kabzası, hançer veya kılıç namlusuyla birleşmiş eklektik bir silah olarak ortaya çıkışıdır. Fakat yatağan olarak tanımlanmıştır. Çalışmamızın dördüncü bölümünde anlatılmış olduğu üzere bazı araştırmacılar silahı namlunun biçimine göre adlandırmıştır (hançer, bıçak vb.). Müze ve koleksiyonların envanter defterlerinde bulunana tipik yatağanlar dahi hançer ya da uzun bıçak olarak kaydedilmiştir. Bazı örnekler ise uzun, betimleyici isimlerle adlandırılmıştır (*yatağan kabzalı kılıç, yatağan kabzalı uzun bıçak)*. Bu tanıma bakıldığında yatağan namlusuna göre değil kabzasına göre adlandırılmıştır. Özgün olmayan örneklerin yatağan koleksiyonlarına dahil edilmesi ve yatağan olarak sınıflandırılması Bosna-Hersek müzelerinde ve koleksiyonlarında yaygın bir uygulamadır. Hırvatistan Tarih Müzesi'nde düz namlusu olan kulaklı kabzalı kesici silahlar yatağan adı altında yatağan koleksiyonuna dahil edilmiştir. Örneğin Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 018158 ve 078074 yatağanları (Bošković, 2007). Bununla birlikte Rusya'daki Ermitaj Müzesi'nde bulunan env.no. B.O.-282 yatağan kırk santimetreden küçük ve düz namlulu olmasına rağmen, kulaklı kabzalı olması sebebiyle yatağan olarak kaydedilmiştir (Rusya Ermitaj Müzesi, 1998-2018). Dolayısıyla, bir parçası değişime uğrasa dahi yatağan özelliği taşıdığı için yatağan adı altında müze ve koleksiyonlarında bu örneklere rastlanmaktadır. Bazı araştırmacıların yatağan tanımını şu şekilde kabul ettiği görülmektedir: Hırvatistan Tarih Müzesi'ndeki yatağan koleksiyonunu araştıran Bošković'e göre "*Yatağan, ayırt edici kulaklara sahip, namluları düz veya çift yönlü kavisli, yaklaşık 50 ila 60 cm uzunlukta, içbükey ya da dışbükey bir tür oryantal bıçaktır. İçbükey ya da dışbükey namluları Eğri, düz olanları Doğru namlu*" diye tanımlanmaktadır (Bošković, 2007). Bu tanıma göre de yatağanın namlusunun farklı biçimlerinin olduğu bilinmektedir. Ayrıca, Bosna-Hersek dilinde ve edebiyatında yatağan sözcüğünün eş anlamlıları şunlardır: *Krivac (Tr. Eğri olan), Pravac (Tr.düz olan), hançer* veya *uzun bıçak, Somli- noz Tr.(Mosli bıçak), Bjelosapac veya Bjelousci (Tr.beyaz kulaklı bıçak)*, *Crnosapac (Tr.siyah kulaklı bıçak)*, *Mrki* veya *Kara (Tr. Siyah), Drvenjač (Tr. ahşaplı), Srebrenjak (Tr. gümüşlü), Merdzanlija (Tr. mercanlı bıçak), Ljuti (Tr.kızgın).* Bosna- Hersek'te yatağanlar için kullanılan terimlerin çokluğu ve çeşitliliği, yatağanların toplum tarafından ne kadar benimsendiğini göstermesi açısından önemlidir. Dilde kabul edilen tanımlar ve örneklerin gösterdiği gibi eklektik bir yatağanın ortaya çıktığı ve yatağan adı altında kullanıldığı görülmektedir. Eklektik yatağanların oluşumunda çeşitli sebepler olduğu sonucuna varılmıştır. Toplumdaki

kültürel etkileşim, gelenekler, genel beğeni, pazar koşulları, arz ve talep, ekonomik durum, hayat tarzına bağlı olarak nesnelerin kullanım şekilleri yatağanın tasarımının da dönüşümüne yol açmıştır. Bu değişim tüm yatağanlarda olmasa da bazı yatağanlarda görülmektedir. Ekonomik krizler bazı pahalı malzemelere erişimi engellendiğinden, ustalar pazar talebini karşılayabilmek için eski silahların malzemelerini devşirme olarak kullanarak eklektik yatağanları ortaya çıkarmışlardır.

Bosna-Hersek kültüründe yatağanların sosyal-kültürel açıdan daha geniş anlamlar taşıdığı anlaşılmaktadır. Bir tılsım olarak iyileştirme ve koruma aracı olarak da kullanmış olan yatağanların kutsallığı, üzerinde bulunan süslemelerden gelmektedir. Süslemelerde bulunan dualar, deyimler, sembolik motifler ve kahramanların isimlerinin yatağanı kullanan kişiyi yaralanmadan, ölümden koruduğuna ve iyileştirdiğine inanılmaktadır. Konu ile ilgili Jusić (2012) kendi araştırmasında bir örnek analiz ederek ve gelenekleri göz önünde bulundurarak aynı düşünceyi savunur. Tılsım özelliğinden faydalanmak isteyenler yatağanı günlük olarak yanında, kıyafetinin bir parçası olarak taşımaktadır. Bunun yanı sıra savaşlarda ölümden ve yaralanmadan korunmak için de kullanılmaktadır. Bir kişi vefat ettiğinde yatağan merhum kişinin vücudu üzerine konulur. Bir kişi yaralandığında, o kişinin yatağanı batırdıkları suyu içip şifa bulacağına inanılır. Jusić (2012) araştırmasında doğum sırasında bu sudan içerilirse doğumun daha rahat ve sağlıklı gerçekleşeceğine inanıldığını aktarmaktadır. Bunun yanı sıra yatağanın sahibinin inançları (bulunduğu cemaatin içinde bağlılık duygusu yaratmak amacıyla) süslemesinde belirgin rol oynamaktadır. Bu nedenle süslemelerde dini ve sosyal anlam taşıyan motifler ve yazıtlar da kullanılmıştır. Bosna-Hersek kültüründe yatağan, Hristiyan toplumda Katolikler ve Ortodokslar tarafından da benimsenip kullanılmış ve yatağanlarda kendi kültürlerini de yansıtmışlardır. Bahsedilen yatağanlarda Batılı tarzda yapılmış süslemeler ve yazıtlar görülmektedir.

Konuyu daha derin anlamak amacıyla yatağanlarda görülen süslemelerin Bosna-Hersek'teki Osmanlı dönemi içerisindeki yeri incelenmiştir. Bosna-Hersek'te Osmanlı yönetimi altında geçen birkaç yüz yıl boyunca çeşitli ürünlerde yoğun üretim yapılmıştır. Farklı alanlarda uzman olan ustalar çesitli nesneler için benzer teknikleri, motifleri ve süslemeleri kullanmışlardır. Genel olarak şablona dayalı üretim yapılırken,

her ustanın uzmanlık alanının belirli bir işleme yöntemi olduğundan çeşitli malzemelerden yapılmış farklı biçim ve boyutlardaki ürünler üzerinde değerli kompozisyonlar elde edilmiştir. Her usta, belirli bir nesne türü için yeteneğine ve kişisel tercihine göre mevcut üslubun etkisi altında, bağlı oldukları ekol kuralları çerçevesinde üretim geleneğinin hafızası ve erişebildikleri malzemelerle kendi özgün üslubunu oluşturmuşlardır. Hiç bir eser aynı değildir, sadece benzerliklere sahiptir.

Osmanlı Döneminde Bosna-Hersek'te üretilen çeşitli sanat ürünlerinde kullanılan süslemelerin gelişimi kendine özgü koşullara sahiptir.. 14. yüzyıldan 16. yüzyıla kadar yerel ustalar üretimi yerel geleneklere uygun şekilde devam ettirmişlerdir. Yerel ustaların genellikle Katolik ve Ortodoks manastırlarına çekildiği ve oradan üretime katıldıkları bilinmektedir. Bu dönemde en çok ikonostasis, haç ve çeşitli ayin kapları gibi liturjik malzemeler üretilmiş ve manastırlarda kullanılmıştır. Bu eserlerde görülen süslemlerde telkâri, savat, kakma, kazıma, granülasyon, ajur vb. teknikler uygulanmıştır.

16. yüzyılda zanaatkarlık daha çok Osmanlı tarzına doğru ilerlemiş ve Saraybosna, Foça, Livno, Fojnica, Mostar, Trebinje vb. merkezlerde üretimin yoğun olduğu görülmüştür. Bejtic kendi araştırmasında Foça'da 16. yüzyılda zanaat çeşitleri içerisinde yirmi bir farklı madeni eser türünün üretilmiş olduğunu aktarmaktadır (Bejtić, 1956, s.23-74). Bunlar arasında en özgün örnekler bıçaklar, yatağanlar ve tüfeklerdir. Burada üretilen tüm nesnelerin süslemeleri ön planda tutulmuştur ve çoğunlukla benzer bir süsleme tarzına sahiptir. Motifleri işleme ve kompozisyon konusunda belirli bir gelenek vardır. Foçalı ustalar kitap kapakları, farklı liturjik nesneler, mücevherler, kemerler, tokalar, lüks at ekipmanları, bakır kaplar, bıçaklar ve kınların süslemesinde telkâri, kabartma, granülasyon, ajur, tel kakma, savatlama, dimişki gibi birçok tekniği bir arada kullanmışlardır. Foça'da üretilen nesnelerde kullanılan motiflerde geometrik, bitkisel, figürlü bezemeler ve yazı görülmektedir. Karamehmedović'e göre Foçalı ustaların kullandığı motiflerin büyük çoğunluğu halk kıyafetleri ve dokuma ürünlerinden ilham almıştır (Karamehmedović, 1980, s.87-96).

Foçalı ustalar ürettikleri yatağan ve diğer kesici silahların kınlarında genellikle kabartma tekniği kullanmışlardır. Metal kınların, genel olarak boş yer bırakılmadan boydan boya bitkisel, geometrik, figürlü bezemeler ve yazı ile süslendiği görülmektedir. Aynı teknik Hersek Bölgesi'nde, Karadağ`da (Boka Kotorska), Arnavutluk`ta (Peç), Kosova'da (Pizren), Yunanistan'da ve Foça'daki ustalar tarafından da kullanılmıştır. Bu tarzda yapılan üretimlerde Andrić Ailesi'nin atölyesi ün sahibi olmuştur (Karamehmedović, 1980, s.87-96). Bahsedilen tarzda, yatağan kabzası, palaskaya takılan metal çantalar, tüfek ve tabanca parçaları da üretilmiştir. Kabzalarda ve kınlarda görülen kabartma tekniğinde işlenmiş kompozisyonlar palaskalarda da görülmektedir. Sivil ve askeri kiyafetlerin bir parcasi olan palaskaların formundan dolayı kınlarda ve kabzalarda görülen motiflerin aynısı kullanılmış olsa da palaskaldarda daha geniş bir yüzey olduğundan kompozisyonlar daha çok merkeze uygulanmıştır. Kompozisyonun ortasında genel olarak bir figür, veya sembol bulunmaktadır, diğer motifler bunların etrafında ve kenarlara doğru yerleştirilmektedir. Elgood kendi araştırmasında bu tür süslemelere sahip örneklere yer vermiştir (Elgood, 2009, s.138-145). Palaskalarda görülen merkezi motiflerin kullanıldığı süslemelerdeki benzer bir uygulama kınlarda da görülmekte ancak biçimden dolayı merkez olarak kının bilezik kısmı kullanılmaktadır. Örneğin Foça'da 18.-19. yüzyıllarda üretilen kınların süslemesinde yoğun bitkisel ve geometrik ağlardan oluşan kompozisyonlar içerisine merkezi olarak yerleştirilmiş iki başlı ejderha, Zülfikar ve el, ay ve yıldız, Osmanlı armaları, mimari (cami) detaylar gibi motiflerin işlendiği görülmektedir (BMA 5682). Bu tür kınlarda kabartma tekniği yanında genel olarak takılarda görülen ince telkâri bezemeler ve mercan kakmalar da görülmektedir. Bu çalışma kapsamında irdelenen örnekler arasında yer alan kabartma tekniğiyle yapılmış kabzalar yukarıdaki metinde bahsedilen tarzda üretilmiştir. Fakat kabzalarda biçim nedeniyle merkezi motiflerin kullanımı çok nadir görülmektedir ve genellikle kabzalarda motifler eşit şekilde tüm kabzayı kaplayacak şekilde uygulanmaktadır. Sembolik anlam taşıyan çarkıfelek, ay yıldız, balık pulu gibi motifler bu kabzalarda da görülmektedir. Bu üslupta üretilmiş en çok örnek Gorica Livno Fr. Manastır Müzesi'nde görülmektedir (Kat.no. 77,78, 79,80,81).

Foçalı ustalarca altın ve gümüş tel kakma tekniğiyle kullanarak ahşap ve metal üzerine süslenmiş yatağanlar, farklı bıçaklar, makaslar ve tabanca, tüfek gibi farklı silah türleri de üretilmiştir. Prizren'de altın ve gümüş tel kakma tekniğinde süslenen yatağanlar, tüfekler, tabancalar Foça'da üretilen örneklerle benzerdir. Foça ve Prizren kentleri benzer ve birbirine bağlı üretim merkezlerdir. Prizren ve Foça ekolünün ürünleri yapım ve süsleme konusunda oldukça benzerdir ve bu nedenle bölgedeki çoğu üretimin bu iki ekolden hangisine ait olduğu sıklıkla tartışma konusu edilmektedir (Elgood, 2009, s.; Karamehmedović, 1980,s. s.87-96; Bejtić, 1956, s.23-74). Ahşap üstü altın tel kakma tekniğiyle üretilmiş SFA koleksiyonunda bulunan, yerel dilde *kubura* olarak adlandırılan birkaç piştov bulunmaktadır (0370, 0566, 0567). Metal kabzalı, mercan kakmalı, telkâri işlemeli (tezimizde metal kabzalı yatağanlar tip 1, örneğin kat.no.44) yatağanlar ve boydan boya metal kabartma tekniğiyle işlenmiş kınlar hem Foça hem Prizren'de benzer şekilde üretilmiştir (kat.no.5, 6).

Altın tel kakma tekniği ile ilgili olarak Livno üretimlerinden muhakkak bahsedilmesi gerekiyor. Bu teknik Livno'lu ustalar tarafından farklı ahşap objelerde de (sigara ağizlığı, kutular, kaşık vb.) yoğun olarak uygulanmıştır. Özellikle yatağanlarda sıklıkla kullanıldığı bilinen altın tel kakma tekniği genel olarak namlularda uygulanır fakat Gorica Livno Fr. Manastırı'nda bulunan yatağanda kabzanın ahşap kısımlarında uygulandığı görülmektedir (kat.no.78). Bu yatağan büyük olasılıkla Livno ekolünün ürünlerinden biridir. İnce yapılmış kıvrık dallar Prizren'de ve Foça'da üretilen piştovlar üzerindeki bezemelerle benzer biçimde yapılmıştır (SFA 0546) (Elgood, 2009, s.327).

Saraybosna, Mostar, Trebinje, Çajnice dönemin çesitli zanaat üretim merkezleri arasında yer almaktadır. Mostar'daki atölyeler Romanesk, geç Gotik ve Osmanlı etkili birleşik tarzda çeşitli ürünler de üretmişlerdir. Bahsedilen tarzda ikonlar, haçlar ve diğer liturjik eşyalar, yanı sıra kemer, toka, küçük mücevherler de üretmişlerdir. Mostar Müzesi'nde bu ekolün ürettiği çok sayıda dekoratif eşya ve metal aplikli bir yelek bulunmaktadır (Karamehmedović, 1980,s. s.107). Bosna-Hersek, Dalmaçya, Karadağ, Sırbistan'da erkek kıyafetlerinin bir parçası olan yeleklerin üzerinde yer alan apliklerde uygulanan süsleme teknikleri ve işlenen motiflerin benzerleri yatağanlarda da karşımıza çıkmaktadır. Yerel dilde *toke* olarak adlandırılan yeleklerin üzerindeki apliklerlerin

kenarlarında olduğu gibi yatağanların kabza zıhında granülasyonla yapılan çerçeveli kompozisyonlar görülmektedir. Çerçeveler arasında farklı bitkisel ve geometrik motifler bulunmaktadır, dilimli yarım küre kabaralar, cam ve mercan kakmalar, telkâri gülbezekler görülmektedir. Yatağanların kabza zıhında ve yeleklerde bulunan bu süslemeler Bosna-Hersek'te üretilen çesitli mücevheratta ve fenerlerde de kullanılmıştır (Karamehmedović, 1980, s.320).

Foça ve Mostar'a yakın olan Cajnica ve Trebinje gibi merkezlerde bulunan ustaların 18. yüzyıldan itibaren benzer teknik ve motiflerin kullanıldığı liturjik eşyaların üretiminde aktif oldukları bilinmektedir. Liturjik eşyalarda, takılarda ve diğer çeşitli objelerde görülen telkâri tekniğinde yapılmış örgü motifleri, gül bezekler, cam kakmalar Foça'da üretilen yatağanların gümüş kabzalarında uygulanmış süslemelerde de görülmektedir. Örneğin 18. yüzyılda Duro Čajničanin tarafından yapılan haçta benzer bezemeler uygulanmıştır (Karamehmedović, 1980, s.116).

Yatağanlardaki süslemeleri, aynı dönemde üretilen diğer eser gruplarında uygulanan süslemelerle karşılaştırdığımızda görülen motiflerin ve tekniklerin bazı benzerlikler ve farklılıklar taşıdığını söylemek mümkündür. Süslemeler arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemek için öncelikle malzeme, teknik, boyut, nesnenin kullanim amaci, nerede üretildiği ve ne zaman üretildiği gibi unsurların tespit edilmesi gerekmektedir. Bu unsurlara bakıldığında üretilen malzemelerde uygulanan süsleme programlarının değiştiği görülmektedir.

Bir yatağan üc parçadan oluşmaktadır. Her parçanın üretiminde belli malzemeler ve teknikler kullanılmaktadır. Üzerinde aynı teknikle aynı süsleme programı uygulanmış olsa dahi her parçada sonuç farklılaşmaktadır. Yatağanı üreten ve süsleyen usta veya ustaların çeşitli malzemeler üzerinde birçok tekniği bir arada kullandıkları görülmektedir. Bu ustalar yatağanın parçadan parçaya değişen malzeme ve çeşitli formları üzerinde geniş bir süsleme programı kullanmışlardır. Aynı motifler farklı formlar üzerinde farklı bir görüntü sağlamıştır. Osmanlı sanatının başka dallarında üretilen farklı objelerde de aynı teknik ve aynı malzemeyle yapılmış süslemeler dahi farklılık gösterebilmektedir. Nesnenin farklı kullanım amaçları ve nesnenin boyutları

burada önemlidir, çünkü her türün belirli süsleme programı (süslemelerin şekli ve ritimleri, motifler arasındaki ilişkiler, belirli motifler ve sembollerin egemenliği) olmasına rağmen kullanılan yüzeye göre kompozisyonun yerleştirilmesi gerektiğinden farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Burada üretim yeri, malzemelerin erişilebilirliği ve ustanın becerileri de önemli rol oynamaktadır.

Yatağanlar, yapımında ve süslemesinde ahşap, kemik, metal (altın, gumus, pirinç, demir, çelik), cam ve mercan kullanılmaktadır. Ele alınan yatağanlardaki ahşap veya boynuz kabzalar süsleme konusunda basittir. Ahsap kabzalardaki süslemeler diğer ahşap sanatlarındaki (pencere, kapı, tavan, rahle, kutular vb.) gibi biçimsel zerafete ve motif zenginliğine tam olarak ulaşamamıştır ama bu durum ahşap-boynuz kabzaların değerini azaltmaz. Ele alınan yatağanların ahşap kulakları genellikle boş bırakılmıştır ancak, bazı örnekler üzerinde küçük pirinç çivilerle hareketlendirildiği ya da Saraybosna işi yatağanlarda olduğu gibi üzerinde pirinçten dilimli halkalar ve çiçek motifleri gibi süslemelerin kullanıldığı görülmektedir. Bu tür süslemeler başka silahlarda da karşımıza çıkmaktadır. Örneğin benzer küçük pirinç çivilere Osmanlıların 17. yüzyılda kullandıkları tabancalarda (kabzada) rastlanmaktadır. Bir örnegi Christies London, Lord Hume of Hirsal Koleksiyonu'nda bulunmaktadır (SFA 0351) (Elgood, 2009, s.322). Pirinçten dilimli halkalar (çiçek formunda) yine Osmanlı tabancalarının kabzalarında da görülebimektedir (SFA 0366) (Elgood, 2009, s.322). Yatağanların kınlarında malzeme olarak ahşap da kullanılmaktadır. Ele alınan örnekler arasında yer alan ahşap iskeletli deri kınlarda da oyma tekniğiyle yapılmış asma motifleri görülmektedir (kat.no.60). Bunlar büyük bir olasılıkla manastırdaki ustaların ürettikleri işlerdir. Ahşap ve boynuz malzemelerden üretilmiş kınlarda görülen süslemeler oldukça basittir. Bu nedenle diğer ürün gruplarında bulunan süslemelerle kıyaslamak çok doğru olmaz, ancak Bosna-Hersek`te ahşap sanatları grubunda üretilen oda tavanları, pencereler, kapılar, farklı raf ve rahleler, yanısıra ateşli silahlar vb. örneklerde kullanılan sedef, altın, gümüş, cam kakma, kundekari gibi süsleme teknikleri yatağanlarda kullanılmamaktadır.

Yatağanın metal parçalarında bulunan süslemeler daha farklı tekniklerle işlenip süslenmiştir. Bahsettiğimiz gibi kabartmalar, granülasyon, telkâri, savat, kakma teknikleri farklı nesnelerde olduğu gibi yatağanlarda da kullanılmıştır. Söz konusu her nesne ve parçalarında belli bir süsleme programı uygulanıp, farklı formlar üzerinde aynı tekniği ve aynı motifleri kullanmışlardır.

Bosna Hersek`te Rumi motifi 14.-20. yüzyıllar arasında üretilen her türlü dekoratif sanatta, farklı tekniklerle işlenmiştir. Rumi motifi en erken örnekler arasında yer alan savat tekniğiyle yapılmış 14. yüzyıla ait yüzükler ve 15. yüzyıla ait farklı takılarda, tezhipli el yazmalarında, farklı metal objeler üzerinde, çeşitli bordürlerde, duvar süslemelerinde ve dokumalarda da görülür. Spiraller, kıvrımlar, dallar, palmetler, daireler, çokgenler, üçgenler, dikdörtgenler, eşkenar dörtgenler gibi bitkisel ve geometrik motifler birlikte kullanılmıştır. Rumi motifi yatağanların kabza zıhında, yolunda, namlusunda ve kınında da bulunur. Hatayi motifi de Rumi motifi ile benzer şekilde kullanılmıştır. Hatayi motifi yatağanların namlusu üzerinde sıklıkla karşılaşılan tel kakma tekniğiyle uygulanmış motifler arasındadır. Bahsi geçen motiflere ek olarak, balık, haç, gamalı haç, yıldız motifleri de görülmektedir.

Ejderha da yatağanın kınında sıklıkla kullanılan figürlerden biridir (kat.no.23, 27). Ejderha diğer silahlarda ve onların kınlarında da kullanılır. Duvarlarda, çinilerde, metalden yapılmış farklı objelerde, halılarda, kumaşlarda genellikle bordür olarak kullanılan meander motifi de yatağanlarda görülmektedir. Bosna-Hersek'te farklı türdeki sanat eserleri üzerindeki süslemelerde merkezi motifler (gül bezekler, şems motifler, hayat ağacı) de görülmektedir. Merkezi motifler genellikle nesnenin ortasında bulunur, etrafı ise geometrik ve bitkisel motiflerle çevrelenir. Merkezi motifler kınlarda da görülmektedir. Genel olarak kının bileziğinde bir veya birkaç adet merkezi motif bulunabilir. 17. ve 18. yüzyılda üretilmiş kınlarda gerçekçi görünüme sahip çiçeklere (lale, sümbül, karanfil, gül kiraz çiçeği, nar çiçeği, sümbül, çiçek tomurcukları, selvi, vazodan çıkan çiçekler) rastlanmaktadır. Foça'da, Prizren'de, Yunanistan'da, Karadağ'da üretilen kınlarda ve palaskalarda bu tür gerçekçi çiçekler görülmektedir. Ateşli silahların kabza kısmında, farklı bıçakların kınlarında, kumaşlarda, çinide, çeşitli

metal nesnelerde (tabaklar, sürahiler, kupalar, hamam taslarında vb.) de görülmektedir (Karamehmedović, 1980, s.87-96).

Burada kısaca konusu açılan, yatağanlarda görülen süslemelerin diğer eser gruplarında uygulanan süslemelerle karşılaştırılmasına ilişkin inceleme çok daha detaylı bir araştırmayı gerektirmektedir. Geniş bir konu olduğu düşünülmekle birlikte, mevcut tespitlerimiz neticesinde söyleyebiliriz ki farklı türdeki eserlerin ve yatağanların üretimi ve süslemesinde en önemli unsurlar form, malzeme, teknik ve ustalıktır. Süslemeler yapıldıkları malzeminin çeşidi, uygulandıkları yüzeylerin niteliği ve kullanılan çeşitli teknikler nedeniyle farklı sonuçlar verse de motiflerin özü aynıdır. Farklı malzeme ve tekniklerin birlikte kullanımı neticesinde üretilmiş yatağanların özgün bir yapısı bulunmaktadır.

Çalışmamızın dördüncü bölümünde bahsettiğimiz üzere yatağan, 20. yüzyıla kadar Bosna-Hersek ve hatta diğer Balkan ülkelerinde de (Hırvatistan, Dalmaçya, Sırbistan, Arnavutluk) folklorun vazgeçilmez bir parçası olmuştur. Yatağanlar günümüzde dahi festivallerde kullanılmaya devam etmektedir. Folklorik kullanımı hakkında tezimizde konuya ilişkin incelenen araştırmalar, belgeler, şiirler, destanlar ve görseller bu sonuçları destekler niteliktedir. Yatağanın kullanımı askeri kıyafet albümleri, yerli ressamların eserleri, fotoğraflarda ve kartpostallarda görüldüğü üzere erkek kıyafetlerinin tamamlayıcı bir parçası olarak yer almaktadır. Aksesuar amaçlı kullanılan yatağanlarda kılıf içerisinde kalan namlu kısmından ziyade görünür olan kabza kısmı ön planda tutulmuş ve süslemesine önem verilmiştir. Yatağanların Bosna- Hersek kültüründe önemli bir yere sahip olduğu yerel ressamların eserlerinde de görülmektedir. Sırp realist ressam Paja Jovanović'in (1859-1957) eserlerinde (*Kılıç Dansı*, *Sırp Göçü* ve *Eskrim, Savaşçı* vb.) yatağan önemli bir yer tutmaktadır. 19. yüzyılda bölgede yaşayan ressamın ilhamı çevresinden alıntılardır, yani o günün modasını sanatına yansıtmıştır. Tez çalışmamız neticesinde, kıyafet albümleri, resimler, fotoğraflar ve kartpostallar, müzelere gelen yatağan örneklerinin Avrupa'daki sanatçılara ilham verdiği ve sanat akımlarının (oryantalizm) bir parçası olduğu sonucuna varılabilir. Avusturya-Macaristan ve Bosna arasındaki siyasi ilişkilerden dolayı Osmanlı döneminde Bosna`da üretilen çok sayıda sanat eserleri Avrupa`ya da ulaşmıştır. Bu

eserler Avrupa`da bulunan sanatçıların ilgisini çekmiş ve kaçınılmaz hale gelen etkileşim neticesinde sanatlarına yansımıştır. Ludwig Deutsch (1855-1935), Rudolf Weisse (1869– 1930) ve Schödl Max (1834-1921) gibi Avusturyalı oryantalist ressamların eserlerinde bulunan yatağanlar Bosna-Hersek'te kullanılan ve üretilen yatağanlarla birebir benzeşmektedir. 19. yüzyılda yapılan sergilerde, müzelerde, koleksiyonlarda, kartpostallarda bulunan Bosna-Hersek yatağanlarının bu ressamlara esin kaynağı olduğu anlaşılmıştır. 19. yüzyılda Avusturyalı sanatçılar, tarihçiler, mimarlar ve diğer bilim adamları Bosna'ya giderek Osmanlı kültürü hakkında araştırmalar yapmışlardır. Yaptıkları çalışmalar ve ürettikleri sanat eserlerinde yaptıkları araştırmalardan ilham aldıkları görülmektedir. Bahsedilen görsel kaynaklarda görülen Bosna-Hersek yatağanları Avusturya-Macaristan hükümeti (1878-1908) silahları yerel halktan toplamış, Bosna-Hersek'ten Avusturya'ya göndermiş ve gönderilen silahlar müze/koleksiyonlara dahil edilmiştir. Avusturya-Macaristan hükümeti sadece halktan değil Bosna-Hersek'te bulunan Osmanlı cephanelerindeki silahları da almıştır. Konu ile alakalı çalışmamızın dördüncü bölümünde bahsedildiği üzere Osmanlı Devlet Arşivlerinde bulunan belgelerde bu silahların iadesi için Osmanlı Devleti'nin talepte bulunduğu fakat Avusturya-Macaristan hükümeti tarafından bu taleplere olumsuz yaklaşıldığı görülmektedir. Bu mektuplaşmaların ne şekilde nihayete erdiğine ilişkin veri bulunamamıştır.

Bosna-Hersek kültüründe yatağanın diplomatik ilişkileri kuvvetlendirmek amacıyla hediye olarak da kullanıldığı görülmektedir. Bu gelenek sadece Müslümanlar arasında değil, Katoliklerin ve Ortodoksların siyasi ve dini büyükleri arasında da sürdürülmüştür. Hediyeleşme ile ilgili fazla bilgi bulunamadığı halde örnekler araştırılıp, bölge tarihi ve siyasi koşullara bakılarak bazı sonuçlara varılmıştır. Bürokratik hediyeleşmenin bir örneği Fransisken rahip Fra Grga Martić ve Ban Jelačić arasındaki yatağan hediyeleşmesidir. Çalışmamız kapsamında bu değiş tokuşta aslında bir saklı mesajlaşma da var olduğu düşünülmektedir. Bu sonuca yatağanlardaki motifler analiz edilerek varılmıştır. Burada bulunan motifler özgün ve semboliktir. Bir yatağanda altın tel kakma tekniği ile yapılan yılan figürü içindeki baş harfler ve tarih okunmaktadır. Diğer yatağanda ise kazıma tekniğiyle yapılmış, İncil'den Hz. Yusuf'un ihanetle ilgili hikayesini anlatan figürlü bir bezeme yer almaktadır. Fra Grga Martić ve Ban Josip

Jelačić bölgenin siyasi tarihinde önemli kişilerdir. Ayrıca Fra Grga Martić Avusturya-Macaristan döneminde Bosna- Hersek'teki Katolikler adına siyasi temsilci olarak önemli rol oynamıştır. Hem Fra Grga Martić hem de Ban Josip Jelačić'in silah koleksiyoneri olduklarına ilişkin düşünce günümüze kalan koleksiyonlarıyla da desteklenmektedir. Fra Grga Martić'in Kresevo Fr. Manastır Müzesi'nde bulunan koleksiyon tarafımızdan bizzat araştırılıp, çalışmamızın yatağan örnekleri arasında sunulmuştur. Çalışmamızda Fransisken Manastırlarının çoğunda yatağan koleksiyonlarının neden var olduğu konusu tartışılarak, manastırdaki rahiplerin kendilerini korumak amacıyla yatağanları topladığı ve koleksiyonlarına dahil ettiği kanaatine varılmıştır. Koleksiyonculuk söz konusunda daha sonraki dönemlerde ortaya çıkmaktadır.

Bosna-Hersek'te yatağanın manevi değeri yüksek olduğundan miras olarak asırlarca korunduğu ve nesilden nesille aktarılmış olduğu görülmektedir. Bu durum farklı sicillerde toplanan miras listelerinde tespit edilerek çalışmamızda sunulmuştur. Ve bu listelerin en değerli malları arasında yatağanlar görülmektedir. Günümüzde bazı ailelerde yatağan gibi tarihi silahlar nesilden nesille miras olarak aktarılmaktadır. Araştırma sırasında 20. yüzyıl ve öncesine ait konutlarda yatağanların koruma amacıyla duvarlar içerisine gizlendiği örneklerle karşılaşılmıştır.

Yatağanın Bosna-Hersek kültüründe benimsenmesinde ve yoğun bir şekilde kullanmasında önemli sayabileceğimiz diğer bir etken de silahın benzersiz görüntüsü, teknik ve süsleme özellikleridir. Bahsettiğimiz üzere farklı geometrik ve bitkisel bezemeler arasında sembolik anlam taşıyan yazıtlar vardır. Çalışmamızda incelenmiş olan yazıtlardaki ögelerin tekrarı geniş bir coğrafi alanı ve dönemi kapsamaktadır. Aynı cümleler, aynı motifler şablon olarak kullanılmıştır. Bundan yola çıkarak her yatağanın süslemesi özgün, aynı zamanda kullanılan süslemelerin ve yazıtların genellikle sistemli bir yapısı olduğu sonucuna varılmıştır. Büyük bir ihtimalle yatağanın üzerine hangi süslemenin koyulacağına sahibi karar vermekteydi, fakat hangi süslemenin yapılacağına karar vermesi üzere yatağanı yaptıran kişiye belli süslemeler ve yazıtlar içeren bir şablon sunulmuş olduğu düşünülmektedir. Yatağanlar miras olarak nesilden nesille aktarıldığından yıllar içerisinde el değiştiren yatağanların üzerinde her dönemden yeni

sahiplerine ait farklı izler (süslemeler, mühürler vb.) taşıdığı görülmektedir. Şablon motiflerinin yanı sıra örneklerde tamamen özgün motiflerin de kullanıldığı görülmektedir. Yazıtlar kabzada, namluda ve kında bulunmaktadır ve bu yazıtlar yatağanın belirleyici özelliğidir. Yazıtların içeriğinde tarihi, sahibi ve usta adı, unvanı, şiirler, Allah'ın isimleri, dualar, dini kahramanların isimleri, dönemin padişahlarının isimleri, üretim yeri gibi bilgiler bulunmaktadır. Çalışmamızın Katalog bölümünde örnekleri görülmektedir. Yazıtlarda bazen birçok bilgi bir arada bulunabilir, bazen de tek bir bilgi olarak görülmektedir. Araştırmalarda bu bilgilerin nasıl okunması ve kullanılması gerektiğine ilişkin şöyle bir fikir ortaya çıkmıştır: Yazıtlar yıllar içerisinde değişebilir ya da yeni bilgiler eklenebilmektedir. Söz konusu bilgilere genel değerlendirme içerisinde dikkatle bakmak gerekmektedir. Tarihe bakıldığında yazıtlar tarihsel veri aktarımını da sağlamaktadır. Fakat zaman içerisinde yazıtların değiştirildiği, ekleme yapıldığı tespit edilmiştir. Benzer aşamalardan geçen örneklerin ilk hali ve tarihi hususundaki bilgiler değişmektedir. Dolaysıyla yazıttaki tarihin, yatağının yapıldığı tarih olmayabileceği, bazen tamir tarihi veya süsleme tarihi olabileceği sonucuna varılmıştır. Yazıtlardaki usta adlarına bakıldığında bir ustanın sadece süsleme ustası veya kılıç ustası veya tüm yatağanın ustası olabileceği görülmüştür. Buradaki belirleyici unsur ustanın isminin yatağanın hangi bölümünde yazdığıdır. Yatağanın namlusundaki yazıtların içinde bulunan isim süsleme yapan ustanın adını gösterir. Namlusunda eğer damga varsa, kılıç ustasının adını işaret eder. Usta ismi ile ilgili detaylı bilgi edinmek istenildiğinde başka sorunlarla karşılaşılmaktadır. Aynı bölgede aynı dönemde aynı isimle faaliyet gösteren ustalar bulunmaktadır. Hangi ustanın hangi eseri yaptığı karışıklığa sebep olmaktadır. Örneğin usta ismi El-Hacc Mehmed yazılmış iki yatağanın (kat.no.9 ve kat.no.10) tarihleri arasında yirmi sene vardır. Kat.no.9 yatağan Milli Müzesi'nde, kat.no.10 yatağanı ise Saraybosna Kent Müzesi'nde muhafaza edilmektedir. Aynı şehirde bulunan bu iki müzenin yatağanları genellikle Saraybosna'dan toplanmıştır. Bahsedilen yatağanların sahipleri ve üslubu tamamen farklı olmakla birlikte aynı usta elinden çıkmış olmaları da mümkündür. Yakın dönemde yapılan yatağanlarda aynı isimli ustaların bulunması o yatağanın hangi usta tarafından yapıldığını tespit etmeyi zorlaştırmaktadır. Bu tezden önceki yayınlarda sanatkârlar /zanaatkârlar hakkında yalnızca genel bulgular görülmektedir. Bosna-Hersek sanatında görülen usta ve sanatçıların isimleri, unvanları,

maddi durumları, yaptıkları sanat/zanaat, sanatkârların günlük yaşamları Mazalić'in *Leksikon* ve Bašeskija'nın *Ljetopis/ Yıllık* adlı eserlerinde yazılıdır. Bu kaynaklardaki ustaların isimleriyle tezde bulunan ustaların isimleri karşılaştırılmıştır. Tezde incelenen örneklerde elli dokuz yatağan üzerinde usta ismi yazılıdır (bkz. Tablo 1. Tezde İncelenen Örnekler ve Ustalar, s. 214-219). Bu ustalar hakkındaki bilgiler kesinlik taşımamaktadır. Ya da bu konu ile ilgili daha ayrıntılı bir araştırma yapılması gerekmektedir. Fakat, arşivlerdeki belgelerin çoğu savaşlarda yok olmuştur bu yüzden araştırmalarda zorluk çekilebilir. Araştırma sırasında bir sicilde bazı kişilerin kalan mirası listelenmiştir. Bu bilgilerden yola çıkıldığında bu kişilerin yatağan ustası da olduğu anlaşılmaktadır. Fakat bu kişilere ait imzalı yatağan örnekleri bulunmamaktadır. Araştırma sırasında net olarak bulunan tek isim yatağan ustası Lazo Bogdan ustadır. Bu usta 19. yüzyılda Dalmaçya'da yaşamış, kendine ait atölyesinde özgün yatağanlar üretmiştir. Lazo Bogdan'ın yaptığı yatağanlar üslup olarak pirinç kabzalı ve Batı tarzı süslemelidir. Bu yatağanların hem Bosna'da hem de Hırvatistan'da kullanıldığı görülmektedir. Çalışmamızda irdelenen bu tür yatağanlarda usta imzası yoktur. Fakat üslupsal olarak kat.no.76'nın onun atölyesinden çıktığı var sayılmaktadır. Lazo Bogdan isimle imzalı örnekler Hırvatistan Tarih Müzesi'nde ve Hırvatistan Split Müzesi'nde bulunmaktadır.

Çalışmamızda buradan yola çıkarak bazı yatağan türlerinin tek atölyenin özgün ürünü olarak üretildiği düşünülmektedir. Aynı zamanda bazı tipler süslemesinden ve biçimi ile belli bir coğrafi bölgeye bağlanması nedeniyle Dalmaçyalı, Foçalı, Saraybosnalı diye adlandırılmaktadır. Dalmaçyalı yatağanlar aslında Lazo Bogdan'nın yatağanlarıdır. Farklı bilimsel kaynaklara bakıldığında Foçalı ve Prizrenlı yatağanlar da rastlanılmaktadır. Saraybosna Kent Müzesi'nde üç adet (kat.no.30, 44, 48) ve Gorica Livno Fr. Manastır Müzesi'nde bir adet kabza (kat.no.84). Aynı tip yatağanlar şu müzelerde görülmektedir: Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 034600[66], 003080, 002836, 031262 yatağanları[67] (Bošković, 2007), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-753, 152-745[68] yatağanları (Yaşar, 2009), Topkapı Sarayı

[66] Env.no. 034600 yatağan Bosnalı Muhamed usta tarafından 18. yüzyılın sonunda yapılmıştır.
[67] Tüm örnekler 18.yüzyılın sonu 19.yüzyılın başında üretilmiştir.
[68] Env.no.152-745 biçimsel olarak ve kullanılan teknikler ve süslemeler konusunda bahsedilen tiptendir. Ancak mercan kakmaların yerinde kabartmalar yer almaktadır.

Müzesi'nde bulunan env.no. 1/2873 yatağanı (Ayhan, 2011, s.129), Atina Benaki Müzesi'nde bulunan env.no. 5682, 5875 yatağanları[69] (Elgood, 2009) (Resim 174), Atina Stephanis Vakfı'nda bulunan env.no.0287 yatağanı (Elgood, 2009, s.147), Metropoliten Müzesi'nde bulunan env.no.36.25.1617a,b yatağanı (Metropoliten Müzesi, 2000-2017), Rusya Devlet Tarih Müzesi'nde bulunan env.no.6442 yatağanı (Rusya Devlet Tarih Müzesi, 2013), Sırbistan Belgrad Tarihi Müzesi'nde bulunan env.no.OVO/9/2092 yatağanı (Ljubojević vd., 2011, s.91), Sırbistan Belgrad Askeri Müzesi'nde bulunan env.no. 2450, 2420 yatağanları (Radović, 2002, s.65).Yatağan ustaları farklı zanaat dallarına ait olabilirler. Yatağanın genel görünümü ve kalitesi, kullanılan malzemelere ve tekniklere, usta/ustaların becerilerine, tecrübelerine ve zevkine bağlıdır. Atölyelerin teknik potansiyeli ve malzemelerin tedariki de önemlidir. Zaman zaman ustalar kendi becerilerini kullanarak eksik malzemelerin yerine farklı malzemeler koyarak (gerçek mercan yerine boyanmış kiraz çekirdeği) silah üretmişler ve bazen farklı silahların parçalarını kullanarak eklektik silahları da ortaya çıkarmışlardır. Ustanın kullandığı farklı malzemeler ve teknikler yatağana çok renkli ve hareketli bir görünüm sağlar. Bir yatağanı üretmek için farklı yapım ve bezeme teknikleri ve onların kombinasyonları kullanılır. Üretim merkezden merkeze, ustadan ustaya göre değişir.

Bazen de ustalar bir tekniği kullanırken kendine özgü yöntemleri de buna dahil eder. Fakat hepsi belirli şablonlara göre yapılır. Çok nadir olarak bu şablonların dışına çıkılabilir. Usta hangi tipi üreteceğini veya hangi malzeme ve tekniği kullanacağını bazen kendisi belirler, bazen de sipariş veren kişinin yönlendirmesi belirlenir.

Yatağanların yazıtlarında usta isimleri yanında sahibinin adı da bulunabilir. Fakat yatağan el değiştirdiğinde sahibinin adı da değiştiğinden bu bilgi sorun teşkil edebilir. Bu yüzden bir yatağanın üstünde birden fazla sahip ismi bulunabilir. Aynı zamanda bir yatağanın sahibi birden fazla kişi olabilir ama üzerinde tek bir isim yazıldığı görülür veya hiçbir isim yazılmadığı da görülmektedir. Genellikle, yatağan nesilden nesille aktarıldığından ilk sahibi yatağan üzerindeki sahip ismiyle farklı olabilir. Başka bir sorun ise eserlerin yazıtlarında adı geçen kişiler araştırıldığında kesin bulgulara

[69] Bu iki yatağan Foça'da üretilmiştir (Elgood, 2009).

ulaşılamamasıdır. Yazıtlarda bazen kişilerin unvanları da bulunmaktadır. Bosna- Hersek kültüründe "Paşa, Başa" lakabının sadece Osmanlı döneminde bir idari unvan olarak değil, aynı zamanda "yerel gelenekte" eşraftan-ileri gelen kişilerin de bu lakabı kolayca kullanabildikleri bilinmektedir. Bu nedenle yatağanın sahibi hakkında detaylı bilgiler yoksa, yorum yapmak gerçekçi olmaz.

Sadece kat.no.37 (yatağanın sahibi Seyyid El-Hacc Ömer Ağa Pilavi-zade), kat.no.10 (yatağanın sahibi Şevvalîzâde el- Hacc Gâzî Muhammed ağâ oğlu Sâdık Ağâ), kat.no.4 (Şevvalîzâde el-Hacc Gâzî Muhammed ağâ oğlu Sâdık Ağâ), kat.no.71 (yatağanın sahibi Seyyid Salih Abdu'llah) yatağanlarının sahibi hakkında genişletilmiş bilgiler vardır. Bu şahsiyetlere ait bilgiler ancak yatağanların üzerindeki yazıtlarda bulunmaktadır. Sicil defteri vb. gibi kaynaklarda bu şahsiyetlere ait bilgilere rastlanılmamıştır.

Yatağanların yazıtlarında genellikle üretim yeri yazılmıştır fakat incelenen örneklerin üzerinde üretim merkezi konusunda bilgiye rastlanmamaktadır. Ancak var olan müze envanter defterleri kayıtlarında bazı[70] yatağanların üretimi ile ilgili bölümde "*bir yerli usta tarafından üretilmiştir*" ibaresi bulunmaktadır. Envanter defterlerini yazan kişinin bu bilgileri nasıl edindiği konusunda kesin bilgiye ulaşılamamıştır. Bizim araştırmamızda bu veriler sadece varsayım olarak kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra karşılaştırma bölümünde karşılaştırma yapmak amacıyla konulan, katalog bölümündeki koleksiyonlar dışında bazı örneklerin üzerinde Bosna-Hersek'te üretildiği bilgisi bulunmaktadır. Çalışmamızda seçili örneklerin dışında bulunan yatağanların yazıtlarında Saraybosna, Prijedor, Foça ibaresi bulunmaktadır. Bu örnekler Bosna-Hersek'in yerli üretim merkezi olduğunun göstergesidir. Örneğin Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 002804 yatağanında ve 030554 yatağanında üretim yeri olarak Saraybosna yazmaktadır, env.no. 000281 yatağanında ise üretim yeri olarak Prijedor yazmaktadır. 15.-19. yüzyıllar arasında sanatta egemen kültür olan Osmanlı kültürünün içinde yerel Bosna-Hersek kültürünün-sanatının özgün niteliklerine rastlanmaktadır. Bu etkileşimin yansımaları yatağanlarda da görülmektedir. Karşılaştığımız Saraybosna işi, Foça işi veya Dalmaçya işi yatağanların her birinde

[70] Kat.no.1-9. arasındaki örneklerde görülmektedir.

özgün yerel özellikler görülmektedir. Örneğin Saraybosna işi yatağanların kabzası kakma pirinç halkalarla süslenmiş, kaba şekilde tasarlanmış namlusunda ise kalın olarak işlenmiş gümüş tel kakma bezemeler ve yazıtlar bulunmaktadır (Resim 218-219). Görülen örnekler genellikle 18.-19. yüzyıllara aittir.

Tezin beşinci bölümünde Bosna-Hersek müze ve koleksiyonlarında bulunan yatağanların analizi yapılmıştır. Bosna-Hersek müze ve koleksiyonlarında bulunan yatağanların miktarı ve tipleri örnekleriyle gösterilmektedir. Konu edilen yatağan örneklerinin tüm parçaları (kabza, namlu ve kın) ayrı ayrı değerlendirilmektedir. Bu bölümde ele alınan örneklerin biçimsel analizi ve malzeme- teknik- süsleme analizi yapılmaktadır. Malzemesi, süslemesi, süsleme teknikleri ve biçimi incelenen her örneğin çağdaş koleksiyonlardaki diğer örneklerle karşılaştırması yapılmıştır. Çalışmanın ek bölümü Katalog bölümüdür. Burada konu edilen örnekler bizzat incelenmiş olup kataloğa dahil edilmiştir. Katalog bölümünde yatağan, kabza, namlu ve kından oluşan toplam yüz on yedi adet eser bulunmaktadır. Ancak, bazı eserler yatağan ve ona ait kın olmak üzere birleştirilerek incelenmiştir ve katalogda aynı katalog no. adı altında düzenlenmiştir. Bundan dolayı katalog bölümünde seksen dört eser görülmektedir. Konu edilen örneklerin mevcut hali incelenmektedir. Bosna Hersek'teki müzeler ve koleksiyonlarda çalışmaya konu olan yatağanlar hakkında fazla araştırma yapılmadığı görülmüştür. Konu edilen yatağanların çoğu Bosna- Hersek ölçeğinde bu çalışmada ilk defa toplu olarak bir bilimsel araştırma kapsamında incelenmiştir. Yatağanların çoğunun yazıtları bu çalışmada ilk defa okunmuştur. Bazı örneklerin daha önce diğer araştırmacılar tarafından yapılmış tercümeleri ile yetinilmeyip çalışmaya konu olan yazıtların tercümesi tekrar yapılmıştır. Bosna-Hersek Milli Müzesi'nde ve Saraybosna Kent Müzesi'nde bulunan yatağanlar ile ilgili literatürde bazı bilgiler bulunmaktadır. Çalışmamızda bu iki koleksiyon hakkında daha detaylı bir inceleme yaklaşımı uygulanmıştır. Bunun yanı sıra Saraybosna Boşnak Enstitüsü'nde, Kraljeva Sutjeska Fransisken Manastır Müzesi'nde, Kreševo Fransisken Manastır Müzesi'nde, Fojnica Fransisken Manastır Müzesi'nde, Gorica Livno Fransisken Manastır Müzesi'nde bulunan yatağan örnekleri literatürde bulunmamaktadır. Tek yazılı kaynak envanter defterleridir. Bunlardan bazıları anlaşılamamıştır. Mevcut örneklerin çalışmamız kapsamında bir arada ele alınmasıyla tasnif ve tipoloji açısından literatüre

katkı sağlanması amaçlanmıştır. Aynı zamanda Bosna-Hersek'te üretilen, kullanılan, tercih edilen yatağan tipleri ve tarih içinde fonksiyonel ve dekoratif açıdan geçirdikleri değişim- dönüşümleri belgelemeler ve analizle ortaya konmaya çalışılmıştır.

Araştırmamızda Bosna-Hersek Milli Müzesi'nde, Saraybosna Kent Müzesi'nde, Saraybosna Boşnak Enstitüsü Koleksiyonu'nda, Kraljeva Sutjeska Fransisken Manastır Müzesi'nde, Kreševo Fransisken Manastır Müzesi'nde, Fojnica Fransisken Manastır Müzesi'nde, Gorica Livno Fransisken Manastır Müzesi'nde bulunan kabza, namlu ve kından oluşan toplam yüz on yedi adet yatağan incelendi. Katalogda bulunan seksen dört eser (bu eserlerin bazıları kabza-namlu-kın şeklinde bir bütündür, bazıları ise kabza, namlu şeklinde ayrı ayrıdır) ayrı ayrı incelenmiştir. Araştırma yapılan müzelerde incelenen yatağan sayısı aşağıda ayrıntılı olarak açıklanmaktadır. Bir yatağanın kabzası malzeme ve biçimine göre, namlusu yalnızca biçimine göre, kın ise malzemesine göre tiplere ayrılmıştır. Her tipin alt grupları bulunmaktadır.

Çalışmamızda oluşturulan Katalogda Bosna-Hersek Milli Müzesi yatağan koleksiyonundan[71] dokuz adet yatağan ve iki adet kın incelenmiştir. Bu örnekler Katalogda no.1-9. arasında bulunmaktadır. Bu Katalogda kabzasına göre bir adet metal-gümüş kabzalı yatağan (kat.no.2), altı adet kemik kabzalı yatağan (kat.no. 3, 5, 6, 7, 8, 9) ve iki adet ahşap-boynuz kabzalı yatağan (kat.no. 1, 4) yer almaktadır.

Namlusuna göre üç adet düz yatağan (kat.no. 1, 2, 4), altı adet içbükey yatağan (kat.no. 3, 5, 6, 7, 8, 9) bulunmaktadır. Katalogda iki adet madeni kın bulunmaktadır (kat.no. 5, 6). İlgili müzede en çok kemik kabzalı, içbükey namlulu yatağanlar vardır. Bunların çoğu mercanla süslenmiştir. Kınlarda ise en çok madeni-mercanlı tip görülmektedir.

Saraybosna Kent Müzesi yatağan koleksiyonunda bulunan kırk dört adet yatağan dokuz adet kın ve bir adet yatağan namlusu incelenmiştir (toplam kırk beş eser). Bu müzenin örnekleri katalogda no.10.-54. arasında bulunmaktadır. Bu örnekler, kabzasına göre yirmi altı adet kemik kabzalı yatağan (kat.no. 18, 19, 20, 22, 25, 26, 27, 28, 29, 31, 32,

[71] Bosna-Hersek Milli Müzesi'nde bulunan kayıtlı yatağan örneklerinin resmi sayısı hususunda net bilgi verilmemiştir.

33, 34, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 45, 46, 49, 50, 51, 52, 54), on iki adet boynuz ve ahşap kabzalı yatağan (kat.no. 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 24, 35, 36, 53) ve altı adet metal kabzalı yatağan (kat. no. 21, 23, 30, 44, 47, 48) olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır. Namlusuna göre düz namlulu sekiz adet yatağan (kat.no.13, 14, 17, 20, 25, 31, 40, 47), içbükey namlulu otuz altı adet yatağan (kat.no. 10, 11, 12, 16, 18, 19, 21, 22, 23, 24, 26, 27, 28, 29, 30, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54) ve dışbükey namlulu bir adet yatağan (kat.no. 15) bulunmaktadır. Bu Katalogda bir adet madeni kın (kat.no.30) ve sekiz adet deri ve madeni kın (kat.no. 10, 23, 24, 37, 44, 47, 51, 54) bulunmaktadır. Bu koleksiyonda en çok kemik kabzalı içbükey namlulu yatağan ve deri-madeni kın vardır.

Saraybosna Boşnak Enstitüsü Koleksiyonu'nda üç adet yatağan ve iki adet kın bulunmaktadır. Bu koleksiyonun örnekleri katalogda no.55.-57. arasında yer almaktadır. Kabzasına göre iki kemik kabzalı yatağan (kat.no. 56, 57) ve bir boynuz- ahşap kabzalı yatağan (kat.no.55) bulunmaktadır. Namlusuna göre bu koleksiyonda sadece içbükey namlulu yatağanlar bulunmaktadır. Katalogda bir adet deri-madeni kın (kat.no. 55) ve bir adet kumaş-madeni kın (kat.no.57) bulunmaktadır.

Kraljeva Sutjeska Fransisken Manastır Müzesi yatağan koleksiyonunda altı adet yatağan ve altı adet kın bulunmaktadır. Bu koleksiyonun örnekleri Katalogda no. 58.-63. arasında yer almaktadır. Kabzasına göre iki adet kemik kabzalı yatağan (kat.no. 58, 59) ve dört adet ahşap-boynuz kabzalı yatağan (kat.no. 60, 61, 62, 63) bulunmaktadır. Namlusuna göre düz olan iki adet yatağan (kat.no.58, 61) ve içbükey olan dört adet yatağan (kat.no.59, 60, 62, 63) vardır. Katalogda altı adet deri-madeni kın bulunmaktadır (kat.no. 58, 59, 60, 61, 62, 63).

Kreševo Fransisken Manastır Müzesi yatağan koleksiyonunda dokuz adet yatağan ve altı adet kın bulunmaktadır. Bu koleksiyonun örnekleri katalogda no.64.-72. arasında yer almaktadır. Kabzasına göre iki adet kemik kabzalı yatağan (kat.no. 64, 65) ve yedi adet ahşap-boynuz kabzalı yatağan (kat.no. 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72) yer almaktadır. Namlusuna göre düz olan üç adet yatağan (kat.no. 66, 70, 72) ve içbükey olan altı adet

yatağan (kat.no.64, 65, 67, 68, 69, 71) vardır. Katalogda altı adet deri-madeni kın bulunmaktadır (kat.no. 64, 66, 67, 68, 68, 70).

Fojnica Fransisken Manastır Müzesi yatağan koleksiyonunda dört adet yatağan ve bir kın bulunmaktadır. Bu koleksiyonun örnekleri Katalogda no. 73.-76. arasında yer almaktadır. Kabzasına göre üç kemik kabzalı yatağan (kat.no. 73, 74, 75) ve bir adet metal kabzalı yatağan (kat.no. 76) mevcuttur. Namlusuna göre bir adet düz yatağan (kat.no.76) ve üç adet içbükey yatağan (kat.no. 73, 74, 75) bulunmaktadır. Katalogda bir adet madeni kın (kat.no.76) bulunmaktadır.

Gorica Livno Fransisken Manastır Müzesi yatağan koleksiyonunda yedi adet yatağan, beş adet kın ve bir adet (metal tipli) yatağan kabzası bulunmaktadır. Bu koleksiyonun örnekleri katalogda no. 77.-84. arasında yer almaktadır. Kabzasına göre iki kemik kabzalı yatağan (kat.no. 82, 83) ve altı adet metal kabzalı yatağan (kat.no. 77, 78, 79, 80, 81, 84) mevcuttur. Namlusuna göre iki adet düz yatağan (kat.no.77, 78) ve beş adet içbükey yatağan (kat.no. 79, 80, 81, 82, 83) bulunmaktadır. Katalogda beş adet deri-madeni kın (kat.no.77, 78, 79, 80, 81) bulunmaktadır.

Bu koleksiyonların dışında tipoloji oluşturmak amacıyla farklı müzelerde bulunan karşılaştırma örnekleri kullanılmıştır. Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan yatağanlar, Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan yatağanlar, Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan yatağanlar, Sırbistan Belgrad Askeri Müzesi'nde bulunan yatağanlar, Sırbistan Belgrad Tarih Müzesi'nde bulunan yatağanlar, Sırbistan Kragujevac Halk Müzesi'nde bulunan yatağanlar, Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesi'nde bulunan yatağanlar, Türkiye'de İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan yatağanlar, Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan bazı yatağanlar, Bursa Kent Müzesi'ndeki Çengiç Ailesi Koleksiyonu'nda bulunan yatağanlar. Katar'da Doha İslam Eserleri Müzesi, İngiltere'de British Müzesi, Rusya'da Ermitaj ve Devlet Tarihi Müzesi, Yunanistan'da Atina Benaki Müzesi, Atina Stephanis Vakfı gibi müze ve koleksiyonlar da gözden geçirilmiştir.

Yatağanın süsleme özelliklerine bakıldığında süslemeler bitkisel, geometrik, soyut, figürlü ve yazıt olarak görülmektedir. Süslemeler standart şemalarla yapılır ve bundan dolayı standartlaşmanın var olduğu söylenebilir. Yatağanın her bölümünde (kabza, namlu, kın) süsleme şeması olduğundan tipoloji yapılmıştır. İlk olarak yatağanın parçaları kendi içinde analiz edilip değerlendirilmiş ve karşılaştırılmıştır. Her parçanın özelliklerine göre tipolojisi yapılmıştır. Örneğin yatağanlar, kabzasının biçimine göre, yapım malzemesine göreve buna bağlı olarak da süslemesine göre tiplere ayrılmıştır. Malzemesine göre kabza; kemikten, boynuzdan, ahşaptan ve metalden olmak üzere dört tipe ayrılmaktadır. Malzemesine, süslemesine ve süsleme tekniklerine bağlı olarak süsleme tipolojisi de geliştirilmiş ve burada on bir süsleme tipi tespit edilmiş, bu tipler malzemesine ve genel süsleme tekniğine göre adlandırılmıştır.

Kemik kabzalarda kullanılan yapım ve süsleme teknikleri ve süslemeler şunlardır: 1. Kemik kabzalarda kakma tekniğiyle yapılmış süslemeler (kat. no. 3, 5, 6, 7, 8, 9, 22,25, 26, 27, 28, 29, 31, 33, 34, 37, 38, 39, 40, 42, 45, 46, 49, 50, 51, 54, 56, 57, 58, 59, 64, 65, 73, 75); 2. Kemik kabzalarda yüksek kabartma tekniğiyle yapılmış süslemeler (kat.no.41); 3. Kemik kabzalarda kazıma ve alçak kabartma tekniğiyle yapılmış süslemeler (kat.no.18, 20, 32, 52, 74, 82, 83).

Boynuz veya ahşaptan yapılan kabzalarda kullanılan yapım, süsleme teknikleri ve süslemeler şunlardır: 1. Boynuz ve ahşap kabzalarda kakma tekniğiyle yapılmış süslemeler (kat.no. 4, 11, 61, 70); 2. Boynuz ve ahşap kabzalarda yüksek kabartma ve telkâri tekniğiyle yapılmış süslemeler (kat.no.10, 66, 68); 3. Boynuz ve ahşap kabzalarda kazıma ve alçak kabartma tekniğiyle yapılmış süslemeler (kat.no. 1, 13, 14, 15, 16, 17, 24, 53, 55, 60, 62, 63, 67, 69, 72); 4. Boynuz ve ahşap kabzalarda yüksek/dolu granülasyon tekniğiyle yapılmış süslemeler (kat.no.12, 71);

Metalden yapılan kabzalarda kullanılan yapım, süsleme teknikleri ve süslemeler şunlardır: 1. Madeni kabzalarda kakma tekniğiyle yapılmış süslemeler (kat.no.30, 44, 48, 84); 2. Madeni kabzalarda yüksek kabartma tekniğiyle yapılmış Süslemeler (kat.no.2, 23, 47, 77, 78, 79, 80, 81); 3. Madeni kabzalarda telkâri ve savat tekniğiyle

yapılmış süslemeler (kat.no.21); 4. Madeni (pirinç) kabzalarda kabartma tekniğiyle yapılmış süslemeler (kat.no.76);

Yatağanın kabza bölümünün yapım malzemeleri; ahşap, kemik, boynuz, metal (gümüş, pirinç, kurşun) olup, süsleme malzemeleri ise gümüş, altın, mercan ve camdır. Kabza kulakları kemikten, boynuzdan, ahşaptan ve metalden yapılmıştır. Tez konusu kapsamında ele alınan seksen üç kabzadan kırk üç adedi kemikten yapılmıştır (kat.no. 3, 5, 6, 7, 8, 9, 18, 19, 20, 22, 25, 26, 27, 28, 29, 31, 32, 33, 34, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 45, 46, 49, 50, 51, 52, 54, 56, 57, 58, 59, 64, 65, 73, 74, 75, 82, 83), yirmi altı adedi ahşap-boynuzdan yapılmıştır (kat.no. 1, 4, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 24, 35, 36, 53, 55, 60, 61, 62, 63, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72) ve on dört adedi madenden yapılmıştır (kat.no.2, 21, 23, 30, 44, 47, 48, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 84). Tez konusu kapsamında ele alınan örneklere bakıldığında kemikten yapılmış kabzaların daha fazla olduğu görülmektedir. İncelenen tüm kabzalardan sadece bir tanesinde altın tel kakma kullanılmıştır (kat.no.77). Otuz iki adet kabzada kabza parçaları gümüşten (kat.no. 1, 2, 10, 13, 14, 15, 17, 20, 21, 23, 24, 32, 44, 47, 48, 52, 53, 55, 60, 63, 67, 69, 72, 74, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84), kırk yedi adet kabzada kabza parçaları pirinçten (kat.no. 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 15, 18, 22, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 33, 34, 37, 38, 40, 41, 42, 45, 46, 49, 50, 51, 54, 56, 57, 58, 59, 61, 62, 64, 65, 66, 68, 70, 71, 73, 75, 76), bir adet kabzada kabza parçaları bakırdan (kat.no. 39), bir adet kabzada kabza parçaları kurşundan (kat.no. 35) ve bir adet kabzada kabza parçaları hem pirinçten hem de gümüşten yapılmıştır (kat.no.36). Kırk adet kabzada mercan ve cam kakma kullanılmıştır (kat.no. 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 22, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 33, 34, 38, 39, 40, 42, 44, 45, 46, 48, 49, 50, 51, 54, 56, 57, 58, 59, 61, 64, 65, 70, 73, 75, 84).

Yatağanın diğer parçası olan namlunun tipolojisi, biçimine ve namludaki süslemesine göre yapılmıştır. Namlu süslemesi (motifler ve onların düzeni) standart şemalarla altın/gümüş tel kakma, kazıma ve damga teknikleriyle yapılır. Her tekniğin belli kurguları, motif düzeni ve seçili motifleri vardır. Tezde konu edilen örneklerin namlusundaki süslemeler tekniğine ve süslemenin kurgusuna göre şu şekildedir:

1. Altın/gümüş tel kakma tekniğiyle yapılmış süslemeler:
    a) Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemeler (kat.no.1, 2, 3, 4, 5, 11, 12, 16, 18, 20, 21, 22, 24, 25, 30, 32, 36, 37, 41, 42, 43, 48, 55, 56, 62, 63, 67, 69, 71, 72, 73, 74, 79, 80, 81);
    b) Kartuş biçiminde kurgulanmış süslemeler (kat.no. 6, 7, 9, 10, 11, 14, 24, 27, 28, 29, 33, 34, 35, 37, 38, 39, 40, 44, 45, 46, 47, 50, 68, 78, 79, 83);
    c) Altın/gümüş tel kakma tekniğiyle yapılmış yazıtlar (kat.no.21, 72);
2. Kazıma Tekniğiyle Yapılmış Süslemeler:
    a) Soyut Bitkisel Süslemeler (kat.no.76);
    b) Kazıma Tekniğiyle Yapılmış Yazıtlar (kat.no.8, 65);
3. Damga tekniğiyle yapılmış süslemeler (kat.no.17, 23, 26, 31, 40, 57, 47).

Bir yatağanın namlusunun üretiminde demir, çelik; süslemesinde ise altın, gümüş ve bakır gibi malzemeler kullanılmıştır. Namlu, iki çeşit çelikten ve demirden yapılır. Yumuşak-sert-yumuşak çelik katmanları üst üste konulur, kaynak birleştirme yapılır. Yatağanın namlusu altın veya gümüş kakma ile süslenir. Bu süslemeler genellikle tel ile yapılır, bazen de namlunun üzerine kazıma tekniğiyle yuva açılır bu yuvaya erimiş altın dökülerek üzerine damga vurulur. Tez konusu kapsamında ele alınan yatağanların namlu bölümünde kullanılan malzemeler incelendiğinde hepsinin çelikten ve demirden yapılmış olduğu görülmektedir. Elli adet namluda gümüş tel kakma (kat.no. 1, 2, 3, 4, 6, 7, 11, 12, 16, 18, 20, 21, 22, 24, 25, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 41, 42, 43, 45, 46, 47, 48, 50, 55, 56, 57, 63, 64, 67, 68, 69, 71, 72, 73, 74, 79, 80, 83), on iki adet namluda altın tel kakma (kat.no. 5, 9, 14, 27, 40, 44, 51, 61, 62, 77, 78), bir adet namluda gümüş-altın tel kakma (kat.no.10), bir adet namluda altın döküm (kat.no.17) kullanılmıştır.

Yatağanın kınının tipolojisi ise malzemesine göre yapılmıştır. Örneğin *Deri, Madeni ve Deri, Madeni ve Kumaş, Madeni.* Deri kınlar (Kat.no. 29, 60, 61, 64,70); Madeni ve Deri (kat.no. 10, 24, 29, 34, 51, 54, 55, 58, 59, 63, 66, 67, 68, 69, 70, 23, 37, 44, 47, 77, 78, 79, 80, 81), madeni ve kumaş (kat.no. 57), madeni (kat.no. 5, 6, 30, 76). Bir yatağanın kınının üretiminde ahşap, gümüş, deri/meşin, kumaş, pirinç, bakır gibi malzemeler kullanılmıştır. Süslemesi ise altın, gümüş, mercan ve camdan yapılmıştır.

Kının amacı yatağanı korumak olduğundan kaliteli ve paslanmaz malzemelerden yapılması gerekmektedir. Genellikle kullanıma bağlı olarak (savaş veya tören) bir kın basit veya süslenmiş olabilir. Bu süslemeler boydan boya yapılmış olup, üzerinde altın, gümüş, mercan, cam gibi malzemeler bulunmaktadır. Tez konusu kapsamında ele alınan yatağanların kın bölümünde kullanılan malzemeler incelendiğinde yirmi altı adet kının deri ve madeni (kat.no.10, 23, 24, 37, 44, 47, 51, 54, 55, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 66, 67, 68, 68, 70, 77, 78, 79, 80, 81), bir adet kının maden ve kumaştan (kat.no.57), dört adet kının boydan boya madenden yapıldığı görülmektedir (Kat.no.5, 6, 30, 76). Bu dört adet kında mercan kakma kullanılmıştır. Toplam otuz bir adet kın incelenmiştir. Tezin araştırma sürecinde konu edilen yatağanların malzeme ve süslemelerinin analizi sırasında aslına uygun olmayan malzemelerle de karşılaşılmıştır. Yatağanların zaman içerisinde değiştirilebilen bir nesne (bozulur, tamir edilir ve yeniden şekillendirilir) olduğu görülmektedir. Bazı örneklerde görülen malzemelerin sözü geçen malzemelerden farklı olduğu belirlenmiştir. Yatağanın yapımında ve süslemesinde altın, gümüş, mercan, cam gibi değerli malzemeler kullanılmıştır. Ancak, konu edilen örneklerde bu malzemelerin yerine onlara benzeyen daha az değerli malzemelerin (sahte altın veya gümüş tel kakma, mercan yerine ise boyanmış erik ve kiraz çekirdekleri) kullanıldığı görülmektedir (kat.no.30). Yukarıda belirtildiği üzere yatağan hakkında değişebilen veriler ve parçalar, eserin tanımını, tipolojisini içeren sorunları oluşturabilmektedir. Bu sorunların aşılabilmesi için mevcut örneklerden yola çıkarak farklı metodlarla sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu tipolojinin oluşturulması uzun bir araştırma ve inceleme sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bundan sonra yapılacak çalışmalarda çalışmamızda oluşturulan tipolojiden faydalanılacağı düşünülmektedir, aynı zamanda oluşturulan bu tipolojinin genişletilmesi de mümkün olacaktır.

Yatağanların teknik özelliklerine bakıldığında kabzaların üretiminde döküm, soğuk ve kalıpta dövme, oyma, parlatma, boyama, delme tekniği kullanılmıştır. Süslemede ise çalma, kazıma, kabartma, altın/gümüş tel kakma, mercan ve cam kakma, telkâri (filigre), telkâri-granülasyon, delik- işi (ajur), yaldızlama, savatlama (niello) tekniği kullanılmıştır. Yatağanın namlusunun yapımında döküm, dövme, ısıl işlem, şekil verme, taşlama, parlatma teknikleri ve farklı birleştirme teknikleri kullanılmıştır. Namlu süsleme teknikleri; çalma, kazıma, altın ve gümüş kakma (tel; döküm-damga),

kabartma, savat, yaldızlamadır. Kın üretimi ahşap iskelet yapımıyla başlamaktadır. Yatağanın namlusunun şekline göre ahşap oyma tekniğiyle kalıp yapılır. Parlatma tekniğiyle düzeltilir. Ahşap kalıp deri/meşin, kumaş, çeşitli metaller (pirinç, bakır, gümüş) ile kaplanır. Bu işleme "kın bağlamak" denir. Eğer meşin veya kumaş kullanılacaksa, önce kumaşın dikilmesi, sonra da ahşap iskelet üzerine kaplaması yapılır. Paslanmaz metallerden dövme ve birleştirme teknikleriyle yapılmış kın bölümleri (ağız, bilezik ve pabuç/çamurluk) iskelet üzerine kaplanır. Kın süslemesinde kullanılan teknikler şunlardır: ahşap oyma, metal kabartma, savat, çalma, kazıma, kakma, telkâri, telkâri-granülasyon ve yaldızlama. Tüm bu teknikler tezde yer alan yatağanlarda görülmektedir. Bazı örnekler diğerleriyle kıyaslandığında bazı tekniklerin egemen bazı tekniklerin ise daha az kullanıldığı görülmektedir. Tipoloji oluşumunda egemen olan tekniklere göre tiplerin adlandırılması yapılmıştır. Bu tiplere bağlı olarak başka bir sonuca varılmıştır. Yatağanın fiyatı malzemesine, tekniğine, süslemesine, kalitesine, işçiliğine ve tipine göre değişmektedir. Yatağanların fiyatları Elgood tarafından aktarılan 1777 tarihli sicilde ve Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi'nde bulunan (sicil no. 42'deki) belgelerde yazılı olarak görülmektedir. Gümüş (mercanlı) kabzalı olan yatağanların işçiliği ve malzemeleri ile silah pazarının en üst sıralarında olduğu düşünülmektedir. Literatüre göre bu tipin en çok Prizren ve Foça'da üretilmiş olduğu görülmektedir. Fakat, Bosna-Hersek müze ve koleksiyonları incelendiğinde en çok kemik kabzalı-mercan kakmalı tipli yatağan görülmektedir. Buradan yola çıkarak bu tür yatağanların Bosna-Hersek'te en yaygın tür olduğu söylenebilir. Bunun sebeplerinden biri piyasadaki arz-talep, bir diğeri ise en gösterişli olan gümüş (mercanlı) kabzalı yatağanlardan daha ucuz olmasıdır. Basit süslemeli kemik, boynuz ve ahşap kabzalı yatağanlar fiyat açısından daha ucuz ve daha yaygındır. Namlunun özelliklerine göre fiyatı da artabilir. Bu piyasada yatağanın değerini yükselten etkenler süslemesinde kullanılan altın, gümüş, taş, mercan, cam gibi malzemelerdir ve yatağanın kesme potansiyelidir. Bejtić kendi araştırmasında Foça'daki yatağan üretiminden bahsederken, yatağanın kaç kez dövüldüğü ve kesme testinin nasıl yapıldığını anlatmaktadır. Bunun yanı sıra yatağanların değeri tezde ele alınan sicil listelerine göre takip edilebilir. En değerli eserler arasında süslü yatağanlar bulunmaktadır. Konu ile ilgili olarak literatürde pek az bilgiye rastlanmış ve daha ayrıntılı bir araştırma yapılması gerekmektedir.

Tez çalışmamızda yatağanlar üretildiği ve kullanıldığı sosyal-kültürel ortam ve geniş bir zaman dilimi içinde ele alınmıştır. Örnekler kronolojik olarak, coğrafi olarak ve de atölyelerin geleneklerine göre sınıflandırılmıştır. Yatağan üretimindeki standart biçimler, teknikler, malzemeler ve süslemeler yüzyıllarca geniş bir coğrafi alan ve zaman dilimi içinde kullanılmıştır. Bu durum oluşturulmuş bir desen /şablon kitabından veya örneğinden faydalanıldığı düşüncesini de doğurmaktadır. Standart şemalar dışındaki detaylar ustanın becerisine ve atölyelerin imkanlarına bağlı olarak değişiklik göstermiştir. Yukarıda bahsedildiği üzere, yıllar boyunca aynı süsleme tarzı ve aynı tipler kullanıldığı için yatağanı dönemsel olarak takip etmek zordur. Fakat bazı dönemlerde belirli özellikleri olan yatağanlar (malzemesinin o dönemde yoğun olarak bulunmasından dolayı) daha çok üretilmiş ve kullanılmıştır. Örneğin Plevne Müzesi ve İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan yüksek kabartmalarla süslenen boynuz/ahşap kabzalı yatağanlar 19. yüzyılda oldukça sık görülen tiptir. Örneklere bakıldığında bazı yatağan tipleri bazı yerlerde daha çok üretilmiştir. Örneğin Foça atölyelerinde en çok gümüşlü mercanlı iri yatağanlar üretilmiştir. Konu ile ilgili kaynaklar genel olarak kısıtlıdır. Ele alınan örnekler, karşılaştırma analizi ve üretim yerlerinin sosyal kültürel ortamı ve tarihsel süreç ile birlikte değerlendirilmiştir.

Yatağan, 15.-20. yüzyıllar arasında Bosna-Hersek kültüründe zamanın bir aynası olarak taşıdığı anlamlarla ve sembolik iletişim aracı olması açısından bir moda unsuru olarak toplumsal çevre ile de özdeşleşme ve sosyalleşme aracı olarak ön plana çıkmakta, prestij göstergesi olarak bir tür sınıf farklılaşmasını da yansıtmaktadır. Yatağanlar aynı zamanda Balkan toplumlarının kimliklerini tanımlayabilecekleri bir görsel unsur olarak da karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemlerde yatağan modanın yansıması, prestij göstergesi olarak derin anlamlar taşıyan bir eser türüdür. Bosna Hersek kültüründe yatağanlar çeşitli etnik gruplar tarafından benimsenerek üretilmiş ve kullanılmıştır. Ancak döneminde yaygın olarak üretilen yatağanların zamanla kullanımlarının sona ermesiyle unutulmaya başlandığı görülmektedir.

Bosna Hersek'teki yatağan koleksiyonları[72] hakkında yapılan son kapsamlı araştırma 1988 yılında yapılmış olup, günümüze kadar araştırmalara konu olmayan bu yatağanlar tezimizde yeniden kapsamlı şekilde ele alınmıştır. Bu koleksiyonlar günümüz Türkiye sınırları dışındaki Osmanlı kültürel mirasının önemli bir parçası olması sebebiyle korunmalıdır. Dolayısıyla tez çalışmamızda ayrıntılı şekilde ele alınan ve belgelenen koleksiyonların konuya ilişkin literatüre katkı sağlaması amaçlanmıştır. Tezimizde ilgili yatağan koleksiyonları bir arada ele alınmış, analiz edilerek sınıflandırılmış, tipoloji oluşturulmuş, tüm yatağan örneklerinin üzerindeki yazıtlar tercüme edilmiş ve yapılan bu çalışmalarla literatüre katkı sağlanmıştır. Çalışmamızda yatağanın tarihsel gelişim süreci içerisinde en erken örnekler tespit edilmiş, aynı zamanda Avrupa'da kullanılan kulaklı bıçaklarla karşılaştırmaları yapılmış ve neticesinde literatürde erken araştırmacılar tarafından 16. yüzyıla tarihlendirilen bu yatağanların 14.-15. yüzyıl itibariyle kullanılmaya başlandığı sonucuna varılmıştır.

Çalışmamızda aynı zamanda Avusturya Macaristan Döneminde (1878-1908) yatağanların yeni sanat akımları (oryantalizm veya realizm) üzerindeki etkileri tespit edilmiş ve bu dönemde yatağan koleksiyonculuğunun başladığı sonucuna varılmıştır. Tezimizde ulaşılan veriler ve neticesinde varılan sonuçların literatüre katkı sağlaması ve yeni araştırmalara ışık tutmasını temenni etmekteyiz.

[72] Bosna Hersek Milli Müzesi Yatağan Koleksiyonu

KAYNAKÇA

Acar, Ş. (2011). *Osmanlı'da Günlük Yaşam Nesneleri*. İstanbul:YEM Yayın.

Acar, Ş. (25.04.2012), *Osmanlı Kılıçları-I/Teknoloji, Malzeme, Detay*. Erişim: 10 Ekim 2017, Yapı Dergisi Ağ Sitesi: http://www.yapıdergisi.com

Alp, S. (2003). *Balkanlar'da Osmanlı Dönemi Maden Sanatı: XV.-XVIII. Yüzyıllar Arası Üretilmiş Gümüş Taslar*. (Doktora tezi). Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezinden erişildi (UNI. No. 132945)

Alp, S. (2009-2010). Balkanlar'da Osmanlı Dönemi Maddi Kültür Mirası Evreni. *Milli Folklor,* XI, 151-161.

Ami Boue. (2017). Erişim adresi: https://www.britannica.com/biography/Ami-Boue Aruçi, M. (2013). Yugoslavya. *TDV İslâm Ansiklopedisi.* (C. 43). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi.

Aydüz, S. (1998). XIV.-XVI. Asırlarda Avrupa Ateşli Silah Teknolojisinin Osmanlılara Aktarılmasında Rol Oynayan Avrupalı Teknisyenler (Taife-I Efrenciyan). *Belleten-Türk Tarih Kurumu*, *62*(235).

Aydüz, S. (May-August 2011). Osmanlı Silahları, Silah Üretim Merkezleri ve Literatürü Tarihi. *The History School*, X, 1-37.

Aydın, H. (2007). *Sultanların Silahları Topkapı Sarayı Silah Koleksiyonu*. İstanbul: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Ayhan, A. (2011). *Topkapı Sarayı Müzesi Silah Koleksiyonu*. İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlık.

Arseven, C.E. (1952). Yatağan. *Sanat Ansiklopedisi.* (C.IV). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Arseven, C.E. (1952). Silahlık. *Sanat Ansiklopedisi*. (C.IV). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Arseven, C.E. (1965). *Sanat Ansiklopedisi*. (C.II). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Atasoy, N. & Uluç, L. (2012). İmpressions of Ottoman Culture in Europe: 1453-1699. İstanbul: Armaggan Publications.

Atıl, E. & Chase, W.T. & Jett, P. (1985). İslamic Metalwork in the Freer Gallery of Art. USA, Washington, D.C.: Freer Gallery of Art Smithsonian İnstitution.

Atıl, E. (1987). *The Age of Sultan Süleyman the Magnificent*. USA, New York: Harry N. Abrams Incorporated.

Arslan, M. (2009). Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri II, İntizâm Sûrnâmesi. İstanbul: Sarayburnu Kitaplığı.

Banović, M., Topalović, B. (2009). *Hladno i Vatreno Oruzje sa Opremom u 19.veku iz Zbirke İstorijskih Predmeta / Tarihi Koleksiyondan 19. Yüzyıla ait Kesici, Ateşli Silahlar ve Aksesuarlar.* Sırbistan, Kragujevac: Narodni Muzej.

Baotić, A. (2012). Orientalism in the Presentation of Bosnia and Herzegovina Under the Austro-Hungarian Rule in İnternational and World Exhibitions. *SOPHOS 5/2012*, s.107-130.

Baykara, T. (2017). Unrivaled Turkish Sword with a Unique Design: ”Yataghan”. *İnternational Journal of Cultural Heritage*. Volume 2.

Bartusis, C.M. (1997). *The Late Byzantine Army, Arms and Society 1204-1453*. USA, Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Bashford, D. (1929). *Catalogue of European Daggers 1300-1800*. USA, New York: The Metropolitan Museum of Art.

Basler, DJ. (1988). Metalwork. *Franciscans on the Crossroad of Cultures and Civilizations*. Yugoslavia, Zagreb: MGC.

Bašagić, S. (1896). *Najstariji Ferman Begova Çengiç / Çengiç Beylerinin En Eski Fermanı*. Sarajevo: Glasnik Muzeja.

Bašagić S. (1931). *Znameniti Hrvati, Bošnjaci I Hercegovci u Turskoj Carevini / Türk İmparatorluğunda Meşhur Hırvatlar, Boşnaklar ve Hersekliler*. Zagreb: Matica Hrvatska.

Bašeskija, M.M. **(**1987). *Ljetopis 1746-1804 / Yıllık 1746-1804.* Sarajevo: Veselin Masleša.

Bejtić, A. (1956)**.** Povijest i Umjetnost Foče Na Drini / Drina Nehri Üzerindeki Foça’nın Sanatı ve Tarihi. *Sarajevo: Naše Starine, Zemaljski Zavod za Zaštitu Somenika*, III, 23-74.

Bejtić, A. (1974). İdeja Lijepog U İzvorima İslama / İslam Kaynaklarında Güzellik Fikri. *Prilozi za Orijentalnu Filologiju XXIV,* 33-54.

Belamarić, J. (2015). *Sinjska Alka / Sinj Halkası.* Sinj: Viteško Alkarsko Društvo.

Belgeleri, B. H. İ. İ. A., 1516-1919. (1999). TC Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü. *Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Ankara*.

Ben Arie, J. (1992). The Arms Of Motenegro. Arms Collecting (Vol.30.no.1). Quebec: Montreal.

Berlin Museum für İslamiche Kunst. (1988). Topkapi Sarayı Hazineleri, Muhteşem Süleyman çağı. (Sergi Kataloğu). Berlin, Germany: Berlin Museum für İslamiche Kunst.

Bianchi, T.X. (1846). *Dictionnaire Français-Turc* (Vol. 2). Paris: Typ. de Mme Ve Dondey-Dupré.

Biber, H. (2005). *Urartu Silahları: Kılıç, Hançer ve Bıçaklar*. (Yayınlanmamış doktora Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van, Türkiye.

Biçakçı, Y. Z. (1963). Bıçakçılık Sanatı Üzerine Notlar. *Türk Etnografya Dergisi*. VI., 102-114.

Bikkul, A.U. (1957). Topkapı Sarayı Silah Müzesindeki Eserler. *Türk Etnografya Dergisi*. II., 35-52.

Bikkul, A.U. (1962). Topkapı Sarayı Müzesindeki Türk Kılıçlar Üzerinde Bir İnceleme. *Türk Etnografya Dergisi*. 4. S.20-28.

Biorac, S. (1992). Jatagani iz Zbirke Muzeja Ras u Novom Pazaru / Yeni Pazar Ras Müzesinden Yatağanlar. *Novi Pazar: Novopazarski Zbornik, Muzej Ras,* 16., 109-115.

Bokovenko, N. (2006). The emergence of the Tagar Culture. *Antiquity*, *80*(310), 860-879.

Borčić, G. (2012). *Zbirka Oruzja Muzeja Grada Splita / Split Kent Müzesinin Silah Koleksiyonu*. Split: Muzej Grada Splita.

Bošković, D., Ždralović, M., Brzoja, I., & McMaster, G. (2007). *Zbirka jatagana u Hrvatskom povijesnom muzeju: the yatagan collection of the Croatian History Museum, Zagreb*. Povijesni muzej Hrvatske.

Boue, A. (1840). *La Turquie d'Europe*. France, Paris:l'Ecole de Medecine.

Bozcu, F.P. (2010). *Osmanlı Sarayında Sanatçı ve Zanaatçi Teşkilatı Ehl-I Hiref* (Yayınlanmamış uzmanlık tezi). Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, İstanbul, Türkiye.

Bozkurt, N. (2001). Kakmacılık. *İslam Ansiklopedisi (c. 24, s.216-219)*. İstanbul : Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi.

Bozkurt, N. (2009). Silah, *İslam Ansiklopedisi (c. 37, s.188)*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi.

Bursa Kent Müzesi. (Eylül 2013-Mayıs 2015). *Bosna'dan Bursa'ya Çengiç Beyleri Sergisi*. (Sergi Kataloğu). Bursa: Bursa Kent Müzesi

Boşnak Enstitüsü (2015). Boşnak Enstitüsü. Erişim: http://www.bosnjackiinstitut.ba Chaumette des Fosses, A. (1822). *Voyage en Bosnie dans les annees 1807 et 1808*. Paris: İmpr. De J.Didot.

Colonel, M. (1860). *Memoir On Swords*. London: John Weale, 59, High Holborn. Ćosović, M. (17. Temmuz 2017). Kişisel iletişim.

Ćurčić, V. (1926). Starinsko Oruzje / Tarih Silahları. Sarajevo: Drzavna Štamparija.

Ćurčić, V. (1943). Starinsko Oruzje u BiH / Bosna-Hersek Tarihi Silahları. *Glasnik Zemaljskog Muzeja*, LV, s. 99.

Čelić, Dz. (1991). Domaće I Orijentalno u Materijalnom Kulturnom Naslijedju Bosansko-Hercegovačkih Muslimana / Bosnalı Müslümanların Maddi Kültür Mirasında Yerel ve Oryantal Etkiler. *Sarajevo: Prilozi za orijentalnu filologiju, vol. 41., s.*347-357.

Draganović, K., Karaman, Lj., Knezović, O., Lukas, F., Mandić, M., Mayer, A. ve diğerler (1998). *Povijest Bosne i Hercegovine: Od najstarijih vrimena do godine 1463/ Bosna-Hersek Tarihi: En Eski zamanlardan 1463 yılına kadar* (Vol. 1). Sarajevo: Hrvatsko kulturno drustvo Napredak

Duckett, W. (1853-1860). *Dictionnaire de la conversation et de la lecture* (Vol. 16). Paris: Michel Levy Freres Libraires.

Djurdjev, B. (1992). Bosna-Hersek. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. (C.6). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi.

Erginsoy, Ü. (1978). İslam maden sanatının gelişmesi. *Türk Sanat Eserleri Dizisi, İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları*, *265*.

Elgood, R. (2009). *The Arms of Greece and Her Balkan Neighbors in the Ottoman Period.* New York: Thames & Hudson İnc.

Eralp, N. T. (1993). *Tarih Boyunca Türk Toplumunda Silah Kavramı ve Osmanlı İmparatorluğunda Kullanılan Silahlar*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu.

Eyvazova, Y. (2018). Kültürel Mirasın Müzeler Aracılığıyla Hayata Geçirilmesi. *Yegâh Mûsikî Dergisi Uluslararası Mûsikî Dergisi, ISSN:2636-8838 Cilt I., 79-92.*

Exhibition On Ottoman Art (2010). Exhibition On Ottoman Art 16-17 th Century Ottoman Art and Architecture in Hungary and in the Center of the Empire. İstanbul: Mas Matbaacılık.

Faroqhi, S. (2011). *Osmanlı Zanaatkarları*. İstanbul: Kitapyayınevi LTD.

Faroqhi, S. (2007). *Osmanlı İmparatorluğu ve Etrafındaki Dünya*. İstanbul: Kitapyayınevi LTD.

Ferhan, P. (2014). Bursa'da bir Çengiç Kızı, Çengiç Beyleri. *Dergi Bursa, Sayı 19*, 26-34.

Filipović, N. (1985). Orijentalni Natpisi na Hladnom Oružju iz Zbirke Odjeljenja za Etnologiju Zemaljskog Muzeja / Bosna-Hersek Milli Müzesi Etnoloji Bölümünden Kesici Silahların Yazıtları. *Glasnik Zemaljskog Muzeja Bosne i Hercegovine u Sarajevu (Etnologija). V.40.*,195-216.

Fišković, C. (1949). Dubrovački Zlatari od XIII do XVII stoljeća / 13.-17. Yüzyıla kadar Dubrovnik'te Kuyumculuk. Zagreb: Starohrvatska Prosvjeta.

Fossés, A. C. D. (1822). Voyage en Bosnie dans les années 1807 et 1808.

Fransiskan Müzesi Kraljeva Sutjeska. (2014). Fransiskan Manastır Kraljeva Sutjeska. Erişim:http://www.kraljeva-sutjeska.com/index.php?otvori=onama&prikazi=muzej

Fransiskan Manastır Müzesi Kreševo. (2017). Erişim: https://www.samostan-kresevo.com/index.php/samostan/muzej

Fransiskan Manastır Gorica Livno. (2017). Erişim: http://www.fmgg-livno.com/zbirke/zbirka-oruzja-i-vojne-opreme/

Fransiskan Manastır Fojnica. (2018). Erişim: http://www.fojnica-samostan.com/novo/index.php/muzej

Grau, F.M. (2008). *Povijest Odjevanja/Giyim Kuşam Tarihi.* Zagreb: Kulturno İnformativni Centar Naklada Jesenski i Turk.

Gelfer-Jorgensen, M. (1986). *Medieval İslamic Symbolism and the Paintings in the Cefalu Catedral*. Leiden: E.J.Brill.

Göher-Vural, F. (2013). Orta Asya Türk Dünyasında "Davul'un önemi ve Simgesel Anlamı. *Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi, (C.5, S.20, Vol.5*, ISSUE: 20).

Grozdanić, S. (1973). Uvod u Arapsko-İslamsku Estetiku / Arap-İslam Estetiğine Giriş. *Prilozi za Orijentalnu Filologiju XXIV*, 55-68.

Handzić A. (1985). Rudarstvo u Bosni XV do XVII Stoljeće / 15.-17. Yüzyıla kadar Bosna-Hersek Madencilik. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, *41*(1-4).

Hammer-Purgstall, J. F., & Smailagić, N. (1979). *Historija Turskog (Osmanskog) carstva* / Osmanlı İmparatorluğu: Tarih. Zagreb: Nerkez Smailagić.

Hörmann, K. (1976). *Narodne pjesme Muslimana u Bosni i Hercegovini / Bosna-Hersek'teki Müslümanların Halk Şiirleri*. Sarajevo: Svjetlost.

Hungarian National Museum (1994). *Muhteşem Süleyman Çağı*. (Sergi Kataloğu). Budapest, Hungary: Hungarian National Museum.

İmamović, E. (1999). *Historija Bosanske Vojske/Bosna Ordusunun Tarihi*. Sarajevo: Art.

İmamović, M. (1998). *Historija Bośnjaka*. Sarajevo: Bošnjačka zajednica kulture Preporod.

İnalcık, H., & Renda, G. (Eds.). (2009). *Osmanlı uygarlığı*. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.

İnalcık, H. (2003). *Osmansko carstvo: Klasično doba 1300-1600 / Osmanlı İmparatorluğu: 1300-1600 yıllar arasındaki dönem*. Beograd: Utopija.

İrepoğlu, G. (2012). *Osmanlı Saray Mücevheri, Mücevher üzerinden tarihi okumak*. İstanbul: BKG.

İlgürel, M. (1995). Eşkiya. *İslam Ansiklopedisi (c. 11, s.468)*. İstanbul : Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi.

Jettmar, K. (1950). The Karasuk Culture and its South-Eastern Affiniteis, *Bulletin of the Museum of Far Eastern Antiquities* 22, s. 83-126.

Jusić, A. (2012). Teurgijski Zapisi na Osmanskim Jataganima u BiH / Bosna-Hersek'teki Osmanlı Yatağanlarının Üzerinde Bulunan Tılsımlı Yazıtlar. *Behar god. 21.br.110.,* 108-114.

Johanson, E. (1842). *Nuces Philosophicae: or, the Philosophy of Things as Developed From the Study of the Philosophy of Words*. London: Marshall & Co.

Kahraman, S. A., & Dağlı, Y. (2007). Evliya Çelebi Seyahatnamesi. İstanbul: YKY

Kalajdzija, A. (2013). Terminologija Oruzja u Bošnjačkoj Epici / Boşnak Destanlarında Bulunan Silah Terminolojisi. *Znakovi vremena 61/62, İSSN 1512-5416, God.XVI.*

Kallek, C. (2007). Parmak. *İslam Ansiklopedisi (C.34, s. 172-173)*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfi, İslâm Araştırmaları Merkezi.

Karamehmedović, M. (1980). *Umjetnička Obrada Metala / Sanatsal Maden İşçiliği*. Sarajevo: Veselin Masleša.

Kniewald, D. (1956). Dubrovčanin Feliks Petančić o Ratovanju sa Turcima 1502 / Ragusalı Feliks Petančić'e göre 1502'de Türkler ile Yapılan Savaşlar Hakkında Anlatılanlar. *Vesnik 3, Vesnik vojnog muzeja JNA Bg*.

Kreševljaković, H. (1927). *Sarajevska Čaršija, Njeni Esnafi I Obrti za Osmanlijske Uprave / Osmanlı Hakimiyetinde Saraybosna Çarşısının Zanaatları ve Esnafları*. Zagreb: Posebni otisak iz Narodne Starine.

Kreševljaković, H. (1951), Kazandzijski obrt u Bosni i Hercegovini / Bosna-Hersek'te Kazancı Esnafı. *Glasnik Zemaljskog Muzeja u Sarajevu, N.S.1951, S.VI.*

Kreševljaković, H. (1959). *Čengići- Prilog Proučavanja Feudalizma u Bosni i Hercegovini / Çengiçliler- Bosna-Hersek'te Feodalizm Hakkında bir Etüd*. Sarajevo: Vlastita Naklada.

Kreševljaković, H. (1960). *Çengiç Beyleri, Osmanlı Devrinde Bosna-Hersek Feodalizmi Hakkında bir Etüd*, İstanbul: Şehir Matbaası.

Kreševljaković, H. (1991). *İzabrana Djela II- Esnafi i Obrti u BiH (1463-1878), / Seçilmiş araştırmalar II- Bosna-Hersek'te Esnaflar ve Zanaatlar*. Sarajevo: Veselin Masleša.

Kuşoğlu, M.Z. (2009). Savat. *İslam Ansiklopedisi (C.36, s. 201)*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfi, İslâm Araştırmaları Merkezi.

Laking, Sir G. F. (1920). *A Record of European Armour and Arms Through Seven Centuries*. Vol.III, London: Bell Publication.

Larocca, J. D. (1997). *The Gods of War-Sacred İmagery and the Decoration of Arms and Armor*. New York: The Metropolitan Museum of Art.

Legrand, S. (2006). The emergence of the Scythians: Bronze Age to Iron Age in South Siberia. *Antiquity 80*. 843–859.

Leksikografski Zavod Miroslav Krleza. (1964). *Enciklopedija Likovnih Umjetrosti / Güzel Sanatlar Ansiklopedisi*. (3 İnj.-Portl). Zagreb: Leksikografski Zavod Miroslav Krleza.

Line Tv. (23.12.2015). Fazliç Muharrem Kın Ustası (Televisyon Dizisi). Line Tv, Tükenen Eller. Bursa, Türkey: Line Tv.

Ljubojević, B.; Bogdanović, B. (2011). *Oruzje I Vojna Oprema: Katalog Zbirke İstorijskog Muzeja Srbije. / Silahlar ve Askeri Teçhizatı: Sergi Kataloğu*. Beograd, Srbija: İstorijski Muzeja Srbije.

Madunić, D. (2010). Frontier Elits of the Ottoman Empire during the War for Crete (1645-1669): The Case of Ali Pasha Cengic. *Conference: Europe and the Ottoman World: exchanges and conflicts (16th-17th ct)*: 2010 - CEU Budapest (s.47-82). Budapest.

Malcolm, N. (1994). Bosnia: A Short History. New York: New York University Press.

Marijanović, B., Marijanović, I., Glavaš, T., Niškanović, M. (1988). *Oruzje Kroz Vjekove*: *Katalog Zbirke Zemaljski Muzej Bosne i Hercegovine. / Asırlarca Silahlar: Sergi Kataloğu).* Sarajevo, Bosna i Hercegovina: Zemaljski Muzej Bosne i Hercegovine.

Marković, S., Popović C. (1951). Nekoliko Podataka o Livanjskom Vezu Srebrnom Zicom u Drvetu / Livno'daki Gümüş Nakış Sanatı. *Glasnik Zemaljskog Muzeja N.S.1951, S.VI, 1951.* 333-338.

Matvejević, P. (1998). *Mediteranski Brevijar / Akdeniz Günlüğü*. Sarajevo: Sarajevo Publishing.

Mazalić, DJ. (1967). *Leksikon Umjetnika, Slikara, Vajara, Graditelja, Zlatara, Kaligrafa I Drugih Koji Su Radili U BiH / Bosna-Hersek'te Çalışmış Sanatçı, Heyekeltraş, Mimar, Kuyumcu, Hattat ve Diğerleri*. Sarajevo: Veselin Masleša.

Mazalić, Dj. (1960-61). Popis Zaostavštine I Rasulo Sarajevske Porodice Selaka /Saraybosnalı Selak Ailesinin Miras Listesi. *Prilozi za orijentalnu filologiju, X-XI,* 223-236.

Mažuranić, I., & Živančević, M. (1974). *Smrt Smail-age Čengića*. Nolit.

Manisa Celal Bayar Üniversitesi (2018). Metalurji ve Malzeme Mühendisliği Bölümü. Erişim: http://malzememuh.cbu.edu.tr/db_images/site_117/file/su%20verme.pdf;

Metropolitan Müzesi. (2000-2017). *Env.no. 36.25.1617a,b yatağan*. Erişim: http://www.metmuseum.org/art/collection/search/24329

Minorsky, V. (1939). A Soyurgal of Qasim b. Jahangir Aq-qoyunlu (903/1498), *Bulletin of the School of Oriental Studies (University of London), vol. IX, Part 4.,* 927-960.

Muderizović, R. (1929). Popis Sarajevskih Zanatlija iz God. 1848. / 1848 Tarihli Saraybosna'daki Ustaların Listesi. *Glasnik Zemaljskog Muzeja u Bosni i Hercegovini, 41, II. sveska (za historiju i etnografiju)*. 5-32.

Muftarević, A. (2014). *Jatagani iz Zbirki Muzeja Sarajeva / Sarajevo Müzesi'nin Koleksiyonlarından Yatağanlar*. Bosna-Hersek, Sarajevo: Muzej Sarajeva.

Muftić, F. (1997). *Foça 1470-1996 - Neprolazna Ljepota / Foça 1470-1996 - Sönmeyen Güzellik.* Bosna-Hersek, Sarajevo: Šahinpašić.

Muftić, F. (2006). *Foça Kroz Vrijeme / Foça- Zaman Yolculuğu*. Bosna-Hersek, Sarajevo.

Muminović, A. (2008). *Stari Zanati / Tarihi Zanaatlar*. Bosna-Hersek, Sarajevo: Rabic.

Mülayim, S. (1994). Sanat Tarihi Metodu, Gözden Geçirilmiş İkinci Baskı, Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul

Nickel, H., Pyhrr W. S., Tarassuk L. (1984). *The Art of Chivalry*. USA, New York: Metropolitan Museum of Art.

Nicolle, D. (1995). *The Janissaries.* Oxford: Osprey Publishing.

Nicolle, D. (1998). *Armies of the Ottoman Empire 1775-1820*. Oxford : Osprey Publishing.

Ögel, B. (1948). Türk Kılıcının Menşe ve Tekâmülü Hakkında. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, *6*(5), 431-460.

Özcan, A. (2002). Kemenkeş Mustafa Paşa. *İslam Ansiklopedisi (C.25, s. 249).*

Ankara: Türkiye Diyanet Vakfi, İslâm Araştırmaları Merkezi.

Özcan, A. (1996). Gönüllü. *İslam Ansiklopedisi (C.14, s. 153).* İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfi, İslâm Araştırmaları Merkezi.

Pakalin, M.Z. (1993). *Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, C. II-III.* İstanbul: Mili Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Paić-Vukić, T. (2013). Natpisi na "Zagrebačkom" Jataganu / Zagrebli Yatağanın Yazıtları. *Zagreb Arhiv HAZU*. 217-230.

Petrova İ., Obbov S. (2005), *Or"zija ot Rusko-Turskata Voîna 1877-1878 v Kolekcijata na Voenno-İstoričeski Muzeî Pleven*. Sofija: İzkustvoto utre.

Petrović, Dj. (1956). Prilog Datiranju Jatagana Prema Mjestu İzrade / Üretim Merkezlerine Göre Yatağanların Üretim Tarihleri. *Vesnik Vojnog Muzeja JNA*. 172- 188.

Petrović Dj. (1973). Uloga Dubrovnika u Snabdevanju Srednjovekovne Bosne Oruzjem / Ortaçağ Bosna'da Silah Tedariğinde Dubrovnik'in Rolü. *Radovi Muzeja Grada Zenica, S. III.* 68-77.

Petrović, Dj. (1976). *Dubrovačko Oruzje u XIV veku / XIV asırda Dubrovnik Silahları*. Beograd: Vojni Muzej Beograd.

Petrović Dj. (1989). Trgovina Proizvodima Domaćih Oruzara u Jugoslovenskim Oblastima pod Turcima u XVII i XIX v. / Türk Hakimiyeti Altındaki Yugoslav Ülkelerinde Yerli Silah Ustalarının Ürünlerinin Ticareti, *Glasnik Zemaljskog Muzeja BİH, Etnologija, N.S. Sv. 43/44*. 1-25.

Polic-Babić, M. (2000). *Medju Krizom i Polumjesecom- Dubrovačke Dojave Španjolskome Dvoru o Turcima u XVI. Stoljeću / Haç ve Hilal Arasında- XVI yüzyılda Ragusalılar Tarafından İspanyol Sarayına Türkler Hakkında Gönderilen Uyarılar.* Zagreb: Naklada Ljevak.

Pyhrr, W.S. (2012), *Of Arms and Men: Arms and Armor at the Metropolitan, 1912–2012*. New York*:* The Metropolitan Museum of Art.

Pyhrr, W.S. (2000). *European Helmets 1450-1650- Treasures from the Reserve Collection*. New York: The Metropolitan Museum of Art.

Radojkovic, B. (1962). Staro srpsko zlatarstvo.

Rajković, Lj. (1954). Zbirka Yatagana Vojnog Muzeja JNA / JNA Askeri Müzesi'nin Yatağanları. *Vesnik Vojnog Muzeja JNA, I,* 106-124.

Renner, H. (1896). *Bosnom i Hercegovinom Uzduz i Poprijeko / Kuzeyden Güneye, Doğudan Batıya Bosna Hersek.* Sarajevo: Dobra Knjiga.

Rusya Devlet Tarih Müzesi.(2013). *Env.no. 6442 yatağan*. Erişim: http://83.69.214.19/iss2/items?query=6442&info=1673388&sa-fund=19

Rusya Ermitaj Müzesi. (1998-2018). *Env.no. B.O.-282 yatağan.* Erişim: http://hermitage--www.hermitagemuseum.org/wps/portal/hermitage/digital-collection/15.+weapons%2c+armor/ 508853

Sicil 42. Gazi Husrev Bey Kütüphanesi Arşivleri, Saraybosna, Bosna-Hersek.

Sijarić, M. (2014). *Hladno Oruzje Bosne I Hercegovine u Arheologiji Razvijenog I Kasnog Srednjeg Vijeka / Bosna-Hersek Geç Ortaçağ Arkeolojisinde Kesici Silahlar.* Sarajevo: Zemaljski Muzej BiH.

Silah koleksiyonu. Bosna-Hersek Milli Müzesi Arşivleri, Saraybosna, Bosna-Hersek.

Silah koleksiyonu. Gorica Livno Fransiskan Manastır Müzesi Arşivleri, Livno, Bosna-Hersek.

Silah koleksiyonu. Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesi Arşivleri, Novi Pazar, Sırbistan.

Silah koleksiyonu. Saraybosna Kent Müzesi Arşivleri, Saraybosna, Bosna-Hersek.

Silah koleksiyonu. Saraybosna Boşnak Enstitüsü Müzesi Arşivleri, Saraybosna, Bosna-Hersek.

Sinjska Alka. (2019, Mayıs). Erişim: https://www.alka.hr/ Swords a Visual History. (2010). London:DK.

Sprague, M. (2013). *Yatağan, Khanda and Jamdhar (Swords and Sabres of Persia and İndia)*. CreateSpace Independent Publishing Platform.

Su verme- menevişleme/temperleme deneyi. (t.y.). Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Metalurji ve Malzeme Mühendisliği Bölümü. Erişim: http://malzememuh.cbu.edu.tr/db_images/site_117/file/ su%20verme.pdf.

Šabanović, H. (1960). Postanak I Razvoj Sarajeva / Saraybosna'nın Oluşumu ve Gelişimi. Radovi, Odjeljenje istorijsko-filoloških nauka, 5.

Šamić, M. (2003). *Kako Nastaje Naučno Djelo / Bilimsel Çalışma Nasıl Yazılır*. Sarajevo: İP Svjetlost.

Šamić, J. (2001). *Pariz-Sarajevo 1900: Svjetska izložba i Bosanski paviljon*. Mediapress.

Šercer, M., Jakić, B., Ždralović, M., & Knaflec, S. (1975). *Jatagani u Povijesnom muzeju Hrvatske/ Hırvatistan Tarih Müzesindeki Yatağanlar*. Zagreb:Povijesni muzej Hrvatske.

Šunjić, M. (1996). *Bosna i Venecija -Odnosi u XIV i XV stojeću / Bosna ve Venedik-XIV ve XV Asırda İlişkiler*. Sarajevo: HKD Napredak.

Tavlama İşlemi.(t.y.). Sistem Teknik Sanayi Fırınları A.Ş. Erişim: http://www.sistemteknik.com/ferrous/tavlama-islemi-s178.html.

Teinović, B. (2008). *Hladno Oruzje iz Osmansko-Turskog Perioda u Muzeju Republike Srpske - Katalog Muzejske Zbirke / Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesinde Kesici Silahlar- Müze Koleksiyonunun Kataloğu.* Banja Luka: Muzej Republike Srpske.

Tezcan, T. (1983). *Silahlar*. İstanbul: Topkapı Sarayı Müzesi.

The Treasures of the Ottoman Art 15th-19th. (1999). The Treasures of the Ottoman Art 15th-19th Exhibition. Zagreb.

Topkapı Palace Museum (2010). Topkapı Palace Museum. İstanbul: Korpus Kültür Sanat Yayıncılık.

Truhelka, Ć. (1954). Der Bosnishen Mettal İndustrie Decorative Kunste. (N. Sulejmanpašić, Çev.). *Wakit Die Zeit (Naše Starine), II.* 251-257.

Türkiye Diyanet Vakfı. (1988- 2013). İslam Ansiklopedisi. Ankara, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA).

Turan. Ş. (1998). Hersekzâde Ahmed Paşa. *İslam Ansiklopedisi (C.17, s. 237)*.

İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfi, İslâm Araştırmaları Merkezi.

Uzunçarşılı, İ. H. (1943). *Osmanlı devleti teşkilâtından: Kapukulu ocakları: Acemi ocağı ve Yeniçeri ocağı* (No. 12). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Uzunçarşılı, İ. H. (1986). Osmanlı Sarayı'nda Ehl-I Hıref (Sanatkârlar) defteri. *Türk Tarih Belgeleri Dergisi (C.XI, S.15)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Yaman, B. (2008). *Osmanlı Saray Sanatkârları, 18. yüzyılda Ehl-I Hıref*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Yaşar G. (2009). *Askeri Müze Yatağan Koleksiyonu*. İstanbul: Askeri Müze ve Kültür Sitesi Komutanlığı.

Yücel, Ü. (1964-65). Türk Kılıç Ustaları. *Türk Etnografya Dergisi, S.VII-VIII*. 59-97. İstanbul: Milli Eğtim Basımevi.

Zygulski, Z. (1992). Ottoman Art in The Service of the Empire. USA, New York: New York University Press.

Leksikografski zavod Miroslav Krleza,

http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id= 27086)

https://archive.org/

http://gallica.bnf.fr/

http://yapıdergisi.com/

EKLER

EK 1. KATALOG

Yedinci bölüm katalog bölümüdür. Burada seksen dört eser numaralandırılarak katalog halinde düzenlenmiştir. Bu seksen dört eser yüz on yedi adet yatağan, kabza, namlu ve kını kapsamaktadır. Eserlerin sıralaması koleksiyonlara göre yapılmıştır. Katalog aşağıdaki tabelada gösterildiği gibi hazırlanmıştır.

Katalog no.:

Tarih:

Bugün Bulunduğu Yer:

Geliş Şekli:

Boyut: uzunluk; kabza uzunluğu; namlu uzunluğu; kın uzunluğu;

İnceleme Tarihi:

KABZA KISMI:

Biçim:

Malzeme ve Teknik: Süsleme:

Yazıt:

NAMLU KISMI:

Biçim:

Malzeme ve Teknik: Süsleme:

Yazıt:

KIN KISMI:

Biçim:

Malzeme ve Teknik: Süsleme:

Yazıt:

Sahibi:

Ustası:

Atölye:

Bugünkü durumu:

Yayınlar:

Değerlendirme ve Karşılaştırma:

Resimler:

Katalog no. 1. Yatağan;

Tarih: 1211 / 1796;

Bugün Bulunduğu Yer: Bosna-Hersek Milli Müzesi (Env. No.: 4184/III/VI);

Geliş Şekli: İgnac Olševski'den müsadere yoluyla gelmiştir;

Boyut: uzunluk: 74 cm; kabza uzunluğu:18 cm; namlu uzunluğu: 56 cm;

İnceleme Tarihi: Şubat 2016

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır; **Malzeme ve Teknik**: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı ahşaptan yapılmıştır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu gümüşten yapılmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma ve kazıma teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza zıhı üzerinde bitkisel motifler bulunur, bilezik ve yolu ise balık pulu ve geometrik motiflerle bezelidir;

Yazıt: ---

NAMLU KISMI:

Biçim: Namlusu içbükey eğri, uca doğru hafif dışbükeydir. Tek ağızlıdır. Sırta doğru bir kan oluğu vardır;

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyindeki süslemeler gümüş tel kakma tekniğiyle süslenmiştir.

Süsleme: Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısımda bitkisel ve geometrik motiflerden oluşan kompozisyon ve tuğra biçiminde kurgulanmış süslemeler vardır. Bu bitkisel ve geometrik motiflerden oluşan kompozisyonun başında tepelik Rumi motifi bulunmakta, motifin hemen ardından geometrik bezemeler (zincirler, benekler, daireler ve yıldızlar) devam etmektedir.

Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin üst kısmında palmet dizisi ve benekler yer almaktadır. Tuğranın alt kısmında yazıt bulunur. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin bittiği yerden başlayıp, namlunun ucuna doğru devam eden bir yazıt vardır. Namlunun sağ yüzeyinde simetrik soyut bitkisel süsleme vardır. Bu kompozisyonun merkezinde şemse bulunur. Buradan Rumili tığlar çıkmaktadır;

Yazıt :

سنه ۱۱۲۱عمل احمد صا حب حسنات عبدهللا

sene 1211 ‘Amile Ahmed; sâhib–i hasenât ‘Abdullah

(sene 1211/1796 Ahmed yaptı, sahibi iyilikler sahibi Abdullah)

یا محّمد قیل شفاعت امّتکدر عبدهللا

Yâ Muhammed kıl şefâ`at ümmetindir Abdullah

(Ya Muhammed senin ümmetinden olan Abdullah’a şefaat kıl)

Sahibi: Abdullah;

Ustası: Ahmed;

Atölye: Yatağanın nerede üretildiği belli değildir. Müzenin envanter kayıtlarında Bosna-Hersek’teki Foça ya da Saraybosna’da üretilmiş olduğu yazılıdır. Ancak N. Filipović (1985, s.201), Hersek’teki merkezlerde üretilmiş olduğunu savlar;

Bugünkü durumu: Kabzanın sol tarafında bileziğe doğru olan ahşap kısım tahrip olmuştur. Kabza yolunda korozyon oluşumu görülmektedir. Namlu üzerindeki gümüş kakma silinmek üzeredir. Diğer parçaları ise özgün haldedir;

Yayınlar: Filipović, 1985, s. 201; Marijanović vd., 1988, s. 38;

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın ahşaptan yapılmış kabzası iri olup, önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Madeni kabza zıhı, bileziği ve yolu kabartma ve kazıma (bitkisel, balık pulu ve geometrik motifler) teknikleriyle süslenmiştir. Bu tür kabzalara sahip olan yatağanların kullanımı pratik olup, savaşta veya törende kullanılabilir. Tezin kataloğunda bulunan benzer kabzalar şunlardır: kat.no.: 13, 14, 15, 16, 17, 24, 35, 36, 53, 55, 60, 62, 63, 67, 69, 72. Kullanılan malzemelerine, tekniklerine, süslemelerine göre benzer kabza biçimi özelliklerini taşıyan yatağanlar değişik müzelerde bulunmaktadır. Örneğin: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 1648, 4230, 4229 yatağanları (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no.317-4, 328-4, 493-4, 310-T, 311/T-I, 313-T, 315/T, 319/ T-I, 322/T yatağanları (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-166, 152-349, 152-295 yatağanları (Yaşar, 2009),

Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no.013099, 013100, 000299, 000297, 018146 yatağanları (Bošković, 2007), Sırbistan Belgrad Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. OVO 15/2109, OVO 16/2119- Prens Stanoja'nın yatağanı[73], OVO 13/2099 yatağanları (Ljubojević, vd., 2011), Sırbistan Kragujevac Halk Müzesi'nde bulunan env.no.10 yatağanı (Banović ve Topalović, 2009, s.20).

Namlunun sol yüzeyinde bitkisel ve geometrik motiflerden oluşan kompozisyon ve tuğra biçiminde kurgulanmış süslemeler, namlunun sağ yüzeyinde ise simetrik soyut bitkisel süsleme vardır. Bu tür süslemeler tezin kataloğunda bulunan şu yatağanlarda görülmektedir: kat.no.: 2, 3, 4, 11, 12, 16, 18, 20, 21, 22, 24, 25, 30, 32, 36, 37, 42, 43, 55, 56, 67, 69,71, 73, 74, 79, 80, 81. Tezin katalogdaki örnekleri dışında diğer yatağan

[73] Zeok'tan prens Stanoja'nın yatağanı (Ljubojević, vd., 2011, s.91)

koleksiyonlarında bulunan tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerle karşılaşılmaktadır. Karşılaştırmada aynı tip süslemeye sahip olan yatağanlar şunlardır: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.4230 yatağanı (Borčić, 2012, s. 246), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.4230 yatağanı (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 491-4, 295-T, 299-T, 311-T-I, 322-T, 330-T, 342-T yatağanları (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-761, 152-490, 152-498, 152-455, 152-700, 152-291, 152-2 yatağanları (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 000762, 078074, 002537 yatağanları (Bošković, 2007), Bölgesel Askeri Müzesi- Pleven koleksiyonunda bulunan env.no.A-73, A-66 yatağanları (Petrova & Obbov, 2005).

Resimler: 265-269.

Resim 265. Kat.no.1 yatağan. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 266. Kat.no.1 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 267. Kat.no.1 yatağanın kabza bileziği ve yolu. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 268. Kat.no.1 yatağandaki gümüş tel kakma tekniğiyle yapılmış süsleme. A. Lukarcanin.Şubat, 2016.

Resim 269. Kat.no.1 yatağandaki gümüş tel kakma tekniğiyle yapılmış süsleme. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Katalog No.: 2. Yatağan;

Tarih: 1215 / 1800;

Bugün Bulunduğu Yer: Bosna-Hersek Milli Müzesi (Env. No.: 8036/III);

Geliş Şekli: 09.09.1893'te 66 kruna değerinde Avdaga Bojadzić'ten satın alınmıştır;

Boyut: uzunluk: 66,5 cm; kabza uzunluğu:15 cm; namlu uzunluğu: 51,5 cm;

İnceleme Tarihi: Şubat 2016;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır;

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı ahşaptan yapılmıştır. Üzeri gümüş levhalar ile kaplanmıştır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu gümüşten yapılmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma, kazıma ve telkâri teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabzanın kulakları boş yer bırakılmadan kabartma tekniğinde palmet-Rumi motiflerle süslenmiştir. Zıhına ise yüksek kabartmalar ve telkâri uygulanmıştır. Üzerinde küçük ve büyük yarı küre kabaralar bulunmakta (toplam on beş) ve iki adet kare biçiminde kabara da yer almaktadır. Aralarında telkâri tekniğinde ince işlemeli zincir motifler bulunmaktadır. Kabza yolu kazıma tekniğiyle Rumi motiflerle bezenmiştir. Dilimli kabza yolunun ortasında sekizgen yıldız yer alır;

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Namlusu düz, tek ağızlıdır. Namlusu düz olduğundan tipik yatağan değildir. Burada yatağanın özgün şekli ve kullanımı da kaybolmuştur. Üzerinde kan oluğu yoktur.

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyindeki süslemeler gümüş tel kakma tekniğiyle süslenmiştir.

Süsleme: Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısımda bir palmet motifi ve tuğra biçiminde kurgulanmış bir süsleme vardır. Bu bitkisel ve geometrik motiflerden oluşan kompozisyonun başında tepelik Rumi motifi bulunur, motifin hemen ardından geometrik bezemeler (zincirler, benekler, daireler ve yıldızlar) yer alır. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin üst kısmında palmet dizini ve benekler yer almaktadır. Tuğranın alt kısmında yazıt bulunur. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin bittiği yerden başlayıp, namlunun ucuna doğru devam eden bir kompozisyon (Rumi, palmet motifler helezoni düzen içinde) bulunmaktadır. Namlunun sağ yüzeyinde simetrik geçmenin merkezinde şemse bulunur. Buradan Rumili tığlar çıkmaktadır. Aralarında benek motifler de yer alır.

Yazıt : 1.

٥١٢١ عمل مصطفى صاحب مصطفى باشه

1215 ‘Amile Mustafâ; sâhibi Mustafa Başa

(1215 /1800 Mustafa yaptı, sahibi Mustafa Başa)

2. Kabza yolunun altında, namlu üzerinde kazıma tekniğinde Latin harfleriyle sonradan eklenmiş, ”AREFEVİĆ 1823” yazıtı görülmektedir[74].

Sahibi: Mustafa Başa; Arefević;

[74] Yatağanın 1823’te Arefević’in mülkiyetinde olduğu belirtiliyor.

Ustası: Mustafa;

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Özgün haldedir, harap değildir;

Yayınlar: Marijanović vd., 1988, s.36;

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın gümüşten kabzası iri olup, önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Kabza, kabartma, kazıma ve telkâri teknikleriyle süslenmiştir. Kabzanın kulakları boş yer bırakılmadan kabartma tekniğinde palmet-Rumi motiflerle süslenmiştir. Kabza zıhı üzerinde küçük ve büyük yarı küre kabaralar bulunmakta (toplam on beş) ve iki adet kare biçiminde kabara da yer almaktadır. Aralarında telkâri tekniğinde ince işlemeli zincir motifler bulunmaktadır. Kabza yolu kazıma tekniğiyle Rumi motiflerle bezenmiştir. Dilimli kabza yolunun ortasında sekizgen yıldız yer alır. Kabzasında kullanılan yüksek ve alçak kabartmalarından ve telkâri süslemelerinden dolayı bu tür yatağanlar daha çok tören amaçlıdır. Kabza kısmının malzemesi, süslemesi, tekniği konusunda aynı özellikleri taşıyan tezin kataloğunda bulunan örnekler şunlardır: kat.no. 47, 77, 78, 79, 80, 81; Katalog dışında benzer örneği Bursa Kent Müzesinde Çengiç Koleksiyona ait env.no. 2013 60E yatağandır (Bosna'dan Bursa'ya Çengiç Beyleri Sergisi, 2015).

Namlusu düz olduğundan tipik yatağan değildir. Burada yatağanın özgün fonksiyonu da kaybolmuştur. Namlusunun üzerinde kan olukları olmadığı için kesme hızı da düşüktür. Muhtemelen törenlerde kullanılmıştır. Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısımda bir palmet motifi ve tuğra biçiminde kurgulanmış bir süsleme vardır. Namlunun sağ yüzeyinde simetrik geçmenin merkezinde şemse bulunur. Bu tür süslemeler tezin kataloğunda bulunan şu yatağanlarda görülmektedir: kat.no.: 1, 3, 4, 11, 12, 16, 18, 20, 21, 22, 24, 25, 30, 32, 36, 37, 42, 43, 55, 56, 67, 69,71, 73, 74, 79, 80, 81. Tezin katalogdaki örnekleri dışında diğer yatağan koleksiyonlarında bulunan tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerle

karşılaşılmaktadır. Karşılaştırmada aynı tip süslemeye sahip olan yatağanlar şunlardır: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.4230 yatağan (Borčić, 2012, s. 246), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.4230 yatağan (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 491-4, 295-T, 299-T, 311-T-I, 322-T, 330-T, 342-T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-761, 152-490, 152-498, 152-455, 152-700, 152-291, 152-2 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 000762, 078074, 002537 yatağanlar (Bošković, 2007), Bölgesel Askeri Müzesi-Pleven koleksiyonunda bulunan env.no.A-73, A-66 yatağanlar (Petrova & Obbov, 2005).

Resimler: 270-273.

Resim 270. Kat.no.2 yatağan. A .Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 271. Kat.no.2 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 272. Kat.no.2 yatağanın kabza yolu. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 273. Kat.no.2 yatağanın yazıtı ve süslemesi. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Katalog No.: 3. Yatağan;

Tarih: 1220 / 1805;

Bugün Bulunduğu Yer: Bosna-Hersek Milli Müzesi (Env. No.**:** 4160/III/VI);

Geliş Şekli : İgnac Olševski'den müsadere yoluyla gelmiştir;

Boyut: uzunluk: 76 cm; kabza uzunluğu: 15 cm; namlu uzunluğu: 61 cm;

İnceleme Tarihi: Şubat 2016;

KABZA KISMI:

Biçim: Kabza başı geniş, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise köşeli kulaklıdır;

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı kemikten yapılmıştır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu madenden (pirinç) yapılmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma, kazıma, telkâri, mercan ve cam kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza zıhında yedi adet mercan, aralarında dilimli yarı küre şeklinde kabaralar ve eşkenar dörtgen motifleri bulunmaktadır. Kabza bileziğinde telkâri tekniğinde işlenmiş alçak (boş) granülasyon yer alır. Kabza yolunun sırtında serpilmiş eşkenar dörtgen şekilleri bulunur. Dilimli kabza yolunun her iki tarafında egemen süsleme kırmızı cam kakma yanında ise birer dilimli yarı küre kabaradır. Aralarında telkâri tekniğinde yapılmış eliptik motifleri yer alır. Bu eliptik motifler serpilmiş haldedir ve içinde birer granül bulunmaktadır.

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Tek ağızlı namlu içbükey, uca doğru dışbükeydir. Kan oluğu yoktur;

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyindeki süslemeler gümüş tel kakma tekniğiyle süslenmiştir.

Süsleme: Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısımda palmet motifi ve tuğra biçiminde kurgulanmış bir süsleme vardır. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin üst kısmında palmet dizini yer almaktadır. Tuğranın alt kısmında yazıt bulunur. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin bittiği yerden başlayıp, namlunun ucuna doğru devam eden bir yazıt vardır. Namlunun sağ yüzeyinde hiçbir süsleme veya yazıt bulunmamaktadır.

Yazıt:

سنه ۱۲۲۰ عمل محمد صا حب حسنات ابراهيم باشه

sene 1220 ‘Amile Mehmed; sâhib–i hasenât İbrâhîm Pâşa

(sene 1220 /1805 Mehmed yaptı, sahibi iyilikler sahibi İbrahim Paşa).

يا محمّد قيل شفاعت امّتكدر ابراهيم

Yâ Muhammed kıl şefâ`at ümmetindir İbrahim

(Ya Muhammed senin ümmetinden olan İbrahim’e şefaat kıl)

Sahibi : İbrahim Paşa;

Ustası : Mehmed;

Atölye: Yatağanın üretim yeri belli değildir. Müzenin envanter kayıtlarında Bosna-Hersek’teki Foça ya da Saraybosna’da üretilmiş olduğu yazılıdır. Ancak N.Filipović (1985, s. 197) Prizren’de üretilmiş olduğunu savlar;

Bugünkü durumu: Özgün halde olan yatağanın restorasyon sırasında kabza yolunun sırtında namluya geçen kısmı lehim tekniğiyle düzeltildiği görülmektedir;

Yayınlar: Filipović, 1985, s. 197.; Marijanović vd., 1988, s.40;

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın kemikten yapılmış kabzası geniş ve iri olup, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise köşeli kulaklıdır. Madeni kabza zıhı, bileziği ve yolu kabartma, kazıma, telkâri, mercan ve cam kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir. Kabza zıhında yedi adet mercan, aralarında dilimli yarı küre şeklinde kabaralar ve eşkenar dörtgen motifleri bulunmaktadır. Kabza bileziğinde telkâri tekniğinde işlenmiş alçak (boş) granülasyon yer alır. Kabza yolunun sırtında serpilmiş eşkenar dörtgen şekilleri bulunur. Dilimli kabza yolunun her iki tarafında egemen süsleme kırmızı cam kakma yanında ise birer dilimli yarı küre kabaradır. Aralarında telkâri tekniğinde yapılmış eliptik motifleri yer alır. Bu eliptik motifler serpilmiş haldedir ve içinde birer granül bulunmaktadır. Kabzasında kullanılan yüksek ve alçak kabartmalarından ve telkâri süslemelerinden dolayı bu tür yatağanlar daha çok tören amaçlıdır. Kabza kısmının malzemesi, süslemesi, tekniği konusunda aynı özellikleri taşıyan tezin kataloğunda bulunan örnekler şunlardır: kat.no.5, 6, 7, 8, 9, 22, 25, 26, 27, 28, 31, 33, 34, 38, 39, 40, 42, 45, 46, 49, 50, 51, 54, 56, 57, 58, 59, 64, 65, 73, 75. Karşılaştırmada aynı tip süslemeye sahip olan yatağanlar şunlardır: Bursa Kent Müzesinde Çengiç ailesi koleksiyonunda bulunan env.no.126046 yatağan (Bosna'dan Bursa'ya Çengiç Beyleri Sergisi, 2015), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 4232, 1655, 4234, 1657, 1654, 1651, 1652, 1653 yatağanlar (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no.490-4, 491-4, 283/T, 284/T, 289/T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi Yatağan Koleksiyonunda bulunan env.no.152-744,152-394, 152-188, 152-430, 152-428 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi Koleksiyonunda bulunan env.no. 030808, 013073, 013065, 013069, 013056, 013040 yatağanlar (Bošković, 2007), Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesi'nde bulunan env.no.95, 100 yatağanlar (Biorac, 1992), Sırbistan Kragujevac Halk Müzesi'nde bulunan env.no.İ-18, İ-223 yatağanlar[·] (Banović ve Topalović, 2009), Sırbistan Belgrad Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. OVO 8/2091,

[·] Örneklerin çoğu Foça, Saraybosna ve Prizren'de üretilmiştir. (Banović ve Topalović, 2009).

OVO 7/2067, OVO 11/2097, OVO 5/2049 yatağanlar (Ljubojević, vd., 2011). Bu örneklerin çoğu 18.-19. yüzyıla aittir.

Namlunun sol yüzeyinde palmet motifi ve tuğra biçiminde kurgulanmış bir süsleme vardır. Genellikle yatağanların namlularının bir tarafında tuğra biçiminde kurgulanmış bir süsleme varsa öbür tarafında bitkisel ve geometrik bir kompozisyon bulunmaktadır. Bu örnekte sağ yüzeyinde hiçbir süsleme veya yazıt bulunmamaktadır. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemeler tezin kataloğunda bulunan şu örneklerde görülmektedir: kat.no.: 1, 2, 4, 11, 12, 16, 18, 20, 21, 22, 24, 25, 30, 32, 36, 37, 42, 43, 55, 56, 67, 69,71, 73, 74, 79, 80, 81. Tezin katalogdaki örnekleri dışında diğer yatağan koleksiyonlarında bulunan tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerle karşılaşılmaktadır. Karşılaştırmada aynı tip yazıtlara sahip olan yatağanlar şunlardır: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.4230 yatağan (Borčić, 2012, s. 246), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.4230 yatağan (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 491-4, 295-T, 299-T, 311-T-I, 322-T, 330-T, 342-T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-761, 152-490, 152-498, 152-455, 152-700, 152-291, 152-2 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 000762, 078074, 002537 yatağanlar (Bošković, 2007), Bölgesel Askeri Müzesi-Pleven koleksiyonunda bulunan env.no.A-73, A-66 yatağanlar (Petrova & Obbov, 2005).

Resimler: 274-276.

Resim 274. Kat.no.3 yatağan. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 275. Kat.no.3 yatağanın kabza bileziği ve yolu. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 276. Kat.no.3 yatağanın yazıtı ve süslemesi. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Katalog No.: 4. Yatağan;

Tarih: 1227 /1812;

Bugün Bulunduğu Yer: Bosna-Hersek Milli Müzesi (Env. No.: 4183/III/VI);

Geliş Şekli : İgnac Olševski'den müsadere yoluyla gelmiştir;

Boyut: uzunluk: 72 cm; kabza uzunluğu: 14 cm; namlu uzunluğu: 58 cm;

İnceleme Tarihi: Şubat 2016;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır;

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı boynuzdan yapılmıştır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu madenden (pirinç) yapılmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma, telkâri, kazıma mercan kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza zıhında üç adet damla şeklinde mercan ve beş adet altı dilimli yarı küre kabara vardır. Yuvalar arasında farklı ölçülerde dörtgen kabartma şekiller de yer alır. Kabza bileziği basit olup üzeri yaldızlanmıştır. Dilimli kabza yolu kazıma tekniğiyle Rumi motiflerle bezenmiştir. Bu bölümün ortasında dairesel bir boşluk vardır. Kabza yolu da yaldızlanmıştır.

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Namlusu düz olduğundan tipik yatağan namlusu değildir. Namlusu tek ağızlıdır. Her iki tarafında sırta doğru yerleştirilen ikişer kan oluğu vardır. Namlu sırtı yivlidir, yedi adet çentik vardır;

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyi gümüş tel kakma tekniğiyle süslenmiştir.

Süsleme: Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısımda palmet motifi ve tuğra biçiminde kurgulanmış süslemeler vardır. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin üst kısmında palmet dizini ve benekler motifi bulunur, alt kısmında ise yazıt yer almaktadır. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin bittiği yerden başlayıp, namlunun ucuna doğru devam eden bir yazıt vardır.

Namlunun sağ yüzeyinde hiçbir süsleme veya yazıt bulunmamaktadır.

Yazıt:

سنه ۷۲۲۱عمل اسماعيل صا حب عثمان باشه

sene 1227 ‘Amile İsmâ‘il; sâhib ‘Osmân pâşa

(sene 1227 /1812 İsmail yaptı, sahibi Osman paşa

درويش بك زاده توكلى على خالقى عبده عثمان .)

Dervîş bey-zâde tevekkela ‘alâ Hâlikıy ‘abduhu ‘Osmân

Dervîş-Bey-zâde her şeyi yaratanımın rızasına bırakırım. O (Allah)`nun kulu Osman

Sahibi : Osman Bey Dervişbegzade;

Ustası : İsmail;

Atölye: Yatağanın üretim yerinin neresi olduğu belli değildir. Müzenin envanter kayıtlarında Bosna-Hersek'teki Foça ya da Saraybosna'da üretilmiş olduğu yazılıdır;

Bugünkü durumu: Kabza zıhında birkaç adet boş yuva bulunmaktadır, mercanlar düşmüştür. Diğer kabza parçalarında lehim tekniğiyle yapılan onarım görülmektedir. Büyük bir ihtimalle kabza bileziği ve yolu sonradan eklenmiştir. Namlu üzerinde korozyon oluşumu görülmektedir. Namlu üzerinde bulunan gümüş tel kakma silinmek üzeredir;

Yayınlar: Filipović, 1985, s.198.; Marijanović vd., 1988, s.38;

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın boynuzdan yapılmış kabzası geniş ve iri, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Madeni kabza zıhı, bileziği ve yolu kabartma, kazıma mercan kakma, telkâri ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir. Kabza zıhında üç adet damla şeklinde mercan ve beş adet altı dilimli yarı küre kabara vardır. Yuvalar arasında farklı ölçülerde dörtgen kabartma şekiller de yer alır. Kabza bileziği basit olup üzeri yaldızlanmıştır. Dilimli kabza yolu kazıma tekniğiyle Rumi motiflerle bezenmiştir. Bu bölümün ortasında dairesel bir boşluk vardır. Kabza yolu da yaldızlanmıştır. Kabzasında kullanılan mercan kakma ve telkâri süslemelerinden dolayı bu tür yatağanlar savaşta değil daha çok törensel amaçlı kullanılmıştır. Tezin katalog bölümünde bulunan benzer (kabza biçimi, kullanılan malzemeleri ve teknikleri, süslemeler konusunda) örnekler şunlardır: kat.no. 11, 61, 70; Katalog dışında bulunan bazı örnekler: Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no.494-4, 330-T, 335/T-II yatağanlar (Teinović, 2008) ve Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 013067 yatağanlar (Bošković, 2007). Bu tür kabzalar ender görülür.

Namlusu düz olduğundan tipik yatağan değildir. Burada yatağanın özgün fonksiyonu da kaybolmuştur. Muhtemelen törende kullanılmıştır. Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısımda palmet motifi ve tuğra biçiminde kurgulanmış süslemeler vardır. Namlunun sağ yüzeyinde hiçbir süsleme veya yazıt bulunmamaktadır. Bu tür süslemeler tezin kataloğunda bulunan şu yatağanlarda görülmektedir: kat.no.: 1, 2, 3, 11, 12, 16, 18, 20, 21, 22, 24, 25, 30, 32, 36, 37, 42, 43,

55, 56, 67, 69,71, 73, 74, 79, 80, 81. Tezin katalogdaki örnekleri dışında diğer yatağan koleksiyonlarında tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerle karşılaşılmaktadır. Karşılaştırmada aynı tip süslemeye sahip olan yatağanlar şunlardır: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.4230 yatağan (Borčić, 2012, s. 246), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.4230 yatağan (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 491-4, 295-T, 299-T, 311-T-I, 322-T, 330-T, 342-T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-761, 152-490, 152-498, 152-455, 152-700, 152-291, 152-2 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 000762, 078074, 002537 yatağanlar (Bošković, 2007), Bölgesel Askeri Müzesi- Pleven koleksiyonunda bulunan env.no.A-73, A-66 yatağanlar (Petrova & Obbov, 2005).

Resimler: 277-281.

Resim 277. Kat.no.4 yatağan. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 278. Kat.no.4 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 279. Kat.no.4 yatağan. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 280. Kat.no.4 yatağanda yazıt ve süsleme. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 281. Kat.no.4 yatağanda yazıt ve süsleme. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Katalog No. : 5. Yatağan ve kını;

Tarih:----

Bugün Bulunduğu Yer : Bosna-Hersek Milli Müzesi (Env. No.: 8028/III / VI);

Geliş Şekli : 09.08.1888'de yüz otuz kruna Avdaga Bojadzić'den satın alınmıştır;

Boyut : uzunluk: 64 cm; kabza uzunluğu: 17 cm; namlu uzunluğu: 47 cm; kın uzunluğu: 53,5 cm;

İnceleme Tarihi : Şubat 2016;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır;

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı kemikten yapılmıştır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu madenden (pirinç) yapılmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma, kazıma, telkâri, mercan kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza zıhında yedi adet mercan ve sekiz adet yarı küre kabartma, onlar arasında dörtgen ve eliptik şekillerde telkâri ve kabartma tekniğinde yapılmış motifler bulunmaktadır. Kabza bileziği ve yoluna yüksek/dolu granülasyon ve eliptik şekiller işlenmiştir. Kabza yolunun her iki tarafında birer kırmızı cam kakma, yanında altı dilimli yarı küre şeklinde gül bezekler yer alır;

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Namlusu içbükey eğri, tek ağızlı, sırta doğru her iki tarafında ikişer kan oluğu yerleştirilmiştir. Namlu sırtı A şeklindedir;

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyi altın tel kakma tekniğiyle süslenmiştir.

Süsleme: Namlunun sol yüzeyinde namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısımda kartuş (madalyon) biçiminde kurgulanmış süsleme vardır. Kartuşun içinde yazıt bulunmaktadır.

Namlunun sağ yüzeyinde hiçbir süsleme veya yazıt bulunmamaktadır.

Yazıt : (OKUNAMADI)

KIN KISMI:

Biçim: Kın iki parçadan oluşur; 1. Ağız; 2. Tek parça olarak düzenlenen orta bölüm ve uç. Kın hafif içbükey şeklindedir.

Malzeme ve Teknik: Kının iskeleti ahşaptan yapılmıştır. İskeletin üzeri boydan boya madenle (gümüş) kaplanmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma, telkâri, mercan kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kın ağzındaki üç sırada yedişer yuvarlak mercan yer alır. Mercanlar arasında telkâri tekniğinde zincir, dikdörtgen, Rumi motifler ve dairesel şekiller bulunmaktadır. Kın ağzının sadece bir tarafında üçgen şeklinde telkâri tekniğinde işlenmiş çerçeve yer alır. Bu çerçeve içinde üç adet mercan bulunmaktadır. Kın ağızında toplam yirmi dört adet mercan vardır. Kının diğer parçaları metal kaplamalıdır, boş yer bırakılmadan süslenmiştir. Süslemeler Rumi, çiçekler, zencirek motifi, balık pulu motifi (stilize

yaprakları üst üste sıralanmış) ve basit geometrik taramalardan oluşur. Kının bir taşıma halkası vardır. Kının ucu hayvan başı şeklinde düzenlenmiştir. Bazı kısımlarda yaldızlama da görülür;

Yazıt : ----

Sahibi: ----

Ustası: ----

Atölye: Müzenin envanter kayıtlarında Bosna-Hersek'te Foça'da üretilmiş olduğu yazılıdır;

Bugünkü durumu: Kabzanın sol tarafı haraptır. Namludaki altın kakma silinmek üzeredir. Namlu üzerinde korozyon oluşumu görülmektedir. Yatağanın diğer parçaları özgün haldedir;

Yayınlar: Marijanović vd., 1988, s.36;

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın kemikten yapılmış kabzası geniş ve iri olup, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Madeni kabza zıhı, bileziği ve yolu kabartma, kazıma, telkâri, mercan ve cam kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir. Kabza zıhında yedi adet mercan ve sekiz adet yarı küre kabara, onlar arasında dörtgen ve eliptik şekiller telkâri ve kabartma tekniğinde yapılmış motifler bulunmaktadır. Kabza bileziği ve yoluna yüksek/dolu granülasyon ve eliptik şekiller uygulanmıştır. Kabza yolunun her iki tarafında birer kırmızı cam kakma, yanında altı dilimli yarı küre şeklinde gül bezekler yer alır. Kabzasında kullanılan kakma ve telkâri süslemelerinden dolayı bu tür yatağanlar daha çok törensel amaçlı kullanılmıştır. Bu tip yatağanlar çok yaygındır ve koleksiyonların çoğunda bulunabilir. Kullanılan malzemelerine, tekniklerine, süslemelerine göre benzer kabza biçimi özelliklerini taşıyan tezin kataloğunda bulunan yatağanlar şunlardır: kat.no.3, 6, 7, 8, 9,

22, 25, 26, 27, 28, 31, 33, 34, 38, 39, 40, 42, 45, 46, 49, 50, 51, 54, 56, 57, 58, 59, 64, 65, 73, 75. Tezin kataloğunun dışında bulunan bazı örnekler: Bursa Kent Müzesinde Çengiç ailesi koleksiyonunda bulunan env.no.126046 yatağan (Bosna'dan Bursa'ya Çengiç Beyleri Sergisi, 2015), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 4232, 1655, 4234, 1657, 1654, 1651, 1652, 1653 yatağanlar (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no.490-4, 491-4, 283/T, 284/T, 289/T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi Yatağan Koleksiyonunda bulunan env.no.152-744, 152-394, 152-188, 152-430, 152-428 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi Koleksiyonunda bulunan env.no. 030808, 013073, 013065, 013069, 013056, 013040 yatağanlar (Bošković, 2007), Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesi'nde bulunan env.no.95, 100 yatağanlar (Biorac, 1992), Sırbistan Kragujevac Halk Müzesi'nde bulunan env.no.İ-18, İ-223 yatağanlar· (Banović ve Topalović, 2009), Sırbistan Belgrad Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. OVO 8/2091, OVO 7/2067, OVO 11/2097, OVO 5/2049 yatağanlar (Ljubojević, vd., 2011). Bu örneklerin çoğu 18.-19. yüzyıla aittir.

Namlusundaki süsleme altın tel kakma tekniğiyle yapılmış olup, kartuş (madalyon) biçiminde kurgulanmıştır. Kartuşun içinde yazıt bulunmaktadır. Madalyon şeklindeki kartuş birçok örnekte görülmektedir. Bu tür kartuşları olan yatağanların katalogda yer alan örnekleri şunlardır: kat.no.10, 14, 31, 34, 35, 57, 61, 78. Tezin katalog dışındaki örnekleri: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 4232 yatağan (Borčić, 2012, s. 249), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 495-4 yatağan (Teinović, 2008), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 021920 yatağan (Bošković, 2007).

Kının iskeleti ahşaptan olup, üzeri boydan boya madenle (gümüş) kaplanmıştır. Kabartma, telkâri, mercan kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir. Bu tür kınlar katalogda kat.no. 5, 6, 27 yatağanlarda görülmektedir. Konu edilen örnekler dışındaki benzer kın örnekleri şunlardır: Belgrad Sırbistan Tarih Müzesinde bulunan env.no. OVO 3/2042, OVO 8028, OVO 2949 yatağanın kınları. Bu kınlar 19. yüzyılda Foça ya da Prizren'de üretilmiştir (Katalog Zbirke İstorijskog Muzeja Srbije, 2011, s.85). Diğer

· Örneklerin çoğu Foça, Saraybosna ve Prizren'de üretilmiştir (Banović ve Topalović, 2009).

örnekler arasında Atina Stephanis Vakfı Koleksiyonuna ait iki adet kın (env.no.0694, 0739) bulunmaktadır. Elgood (2009) bu iki kının süslemesinin Karadağ Kotor (Boka Kotorska) üslubunda yapıldığını yazmıştır. Hırvatistan Split Kent Müzesinde bulunan env.no.3555 kın da bu üsluptadır (Hırvatistan Split Kent Müzesinin Kataloğunda bu üslubun Arnavutluk'taki İşkodralı ustalar tarafından yapıldı yazılır, Borčić, 2012, s.274);

Resimler: 282-285.

Resim 282. Kat.no.5 yatağan ve kını. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 283. Kat.no.5 yatağan ve kını. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 284. Kat.no.5 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 285. Kat.no.5 yatağandaki süsleme. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Katalog No.: 6. Yatağan ve kını;

Tarih: 1273 / 1856;

Bugün Bulunduğu Yer: Bosna-Hersek Milli Müzesi (Env. No.: 2949/III /VI, a,b.);

Geliş Şekli: 1891'de kimliği bilinmeyen bir şahıs tarafından bağışlanmıştır;

Boyut : uzunluk: 71,5 cm; kabza uzunluğu: 15 cm; namlu uzunluğu: 56,5 cm; kın uzunluğu: 56,5 cm;

İnceleme Tarihi : Şubat 2016;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır;

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı kemikten yapılmıştır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu madenden (pirinç) yapılmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma, kazıma, telkâri, mercan ve cam kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza zıhının ön tarafında üç adet yuvarlak mercan ve dört yarı küre kabara, arka tarafında dört adet badem şeklinde mercan ve üç yarı küre şeklinde kabara bulunmaktadır. Kabza bileziği alçak/boş garnülasyon ile, kabza yolu, bileziğin ve yolunun sırtı ise eliptik motiflerle süslenmiştir. Kabza yolunun her iki tarafında birer kırmızı cam kakma ve yanında birer dilimli yarı küre kabara bulunmaktadır;

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Namlusu içbükey eğri, tek tarafı kesici ve her iki tarafında sırta doğru birer kan oluğu vardır. Namlu sırtında iki çentik yer alır;

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyi gümüş tel kakma tekniğiyle süslenmiştir.

Süsleme: Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısımda kartuş biçiminde kurgulanmış bir süsleme bulunmaktadır. Kartuşun içinde bir yazıt vardır. Kartuşun çerçevesinin başında düğümlenmiş püskül tasviri yer almaktadır.

Namlunun sağ yüzeyinde dairesel çerçeve içinde altıgeni yıldız yer alır.

Yazıt:

سنه عمل مصطفى صاحب على ۱۲۷۳

sene ‘Amile Mustafâ; sâhib ‘Alî 1273

(Mustafa yaptı, sahibi Ali sene 1273/1856).

KIN KISMI:

Biçim: Kın iki parçadan oluşur: 1. Telkâri ve mercan kakma teknikleriyle süslenmiş ağız. 2. Tek parça olarak düzenlenmiş orta bölüm ve uç. Kın hafif içbükeydir.

Malzeme ve Teknik: Kın ahşap iskelet üzerine boydan boya gümüş kaplamadır. Döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma, telkâri, mercan kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kın ağzında telkâri tekniğiyle yapılmış çerçeve vardır. İçinde yirmi dört adet mercan bulunmaktadır. Kının orta bölümünde ve çamurluğunda boş yer bırakılmadan yapılmış kabartmalı süslemeler bulunmaktadır. Bu süslemeler Rumi, pençler, zencirek motifi, balık pulu motifi (stilize yaprakları üst üste sıralanmış) ve basit taramalardan oluşur. Motifler kının bir tarafında daha yoğundur. Farklı biçimde çerçeveler arasına serpiştirilmiştir. Kının öbür tarafında değişik kompozisyonlar bulunmaktadır. Bu kompozisyonların aralarında boş zemin görülmektedir. Kının orta bölümünde bulunan kompozisyonda vazodan çıkan çiçek motifi yer alır. Kının sırtı Rumi motiflerin bileşim noktası olarak düzenlenmiştir. Kının ucu tüy şeklindedir. Taşıma halkası da vardır;

Sahibi: Ali;

Ustası: Mustafa;

Atölye: Müzenin envanter kayıtlarında Bosna-Hersek yerli ustalarının işi olduğu yazılıdır;

Bugünkü durumu: Yatağan özgün haldedir, ancak namlu üzerinde korozyon oluşumu görülmektedir. Kını ise harap durumdadır. Bazı kısımlar düşmüş ve ezilmiş haldedir;

Yayınlar: Marijanović vd., 1988, s. 38;

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın kemikten yapılmış kabzası geniş ve iri olup, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Madeni kabza zıhı, bileziği ve yolu kabartma, kazıma, telkâri, mercan ve cam kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir. Kabza zıhının ön tarafında üç adet yuvarlak mercan ve dört yarı küre kabara, arka tarafında dört adet badem şeklinde mercan ve üç yarı küre şeklinde kabara bulunmaktadır. Kabza bileziği alçak/boş garnülasyon ile, kabza yolu, bileziğin ve yolunun sırtı ise eliptik motiflerle süslenmiştir. Kabza yolunun her iki tarafında birer kırmızı cam kakma ve yanında birer dilimli yarı küre kabara bulunmaktadır. Kabzada kullanılan mercan kakma ve telkâri süslemelerinden dolayı bu tür yatağanlar savaşta değil daha çok törensel amaçlı kullanılmıştır. Bu tip yatağanlar

çok yaygındır ve koleksiyonların çoğunda bulunabilir. Kullanılan malzemelerine, tekniklerine, süslemelerine göre benzer kabza biçimi özelliklerini taşıyan tezin kataloğunda bulunan yatağanlar şunlardır: kat.no.3, 5, 7, 8, 9, 22, 25, 26, 27, 28, 31, 33, 34, 38, 39, 40, 42, 45, 46, 49, 50, 51, 54, 56, 57, 58, 59, 64, 65, 73, 75.

Tezin kataloğunun dışında bulunan bazı örnekler: Bursa Kent Müzesinde Çengiç ailesi koleksiyonunda bulunan env.no.126046 yatağan (Bosna'dan Bursa'ya Çengiç Beyleri Sergisi, 2015), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 4232, 1655, 4234, 1657, 1654, 1651, 1652, 1653 yatağanlar (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no.490-4, 491-4, 283/T, 284/T, 289/T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi Yatağan Koleksiyonunda bulunan env.no.152-744,152-394, 152-188, 152-430, 152-428 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi Koleksiyonunda bulunan env.no. 030808, 013073, 013065, 013069, 013056, 013040 yatağanlar (Bošković, 2007), Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesi'nde bulunan env.no.95, 100 yatağanlar (Biorac, 1992), Sırbistan Kragujevac Halk Müzesi'nde bulunan env.no.İ-18, İ-223 yatağanlar· (Banović ve Topalović, 2009), Sırbistan Belgrad Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. OVO 8/2091, OVO 7/2067, OVO 11/2097, OVO 5/2049 yatağanlar (Ljubojević, vd., 2011). Bu örneklerin çoğu 18.-19. yüzyıla aittir.

Namlunun sol yüzeyinde kartuş biçiminde kurgulanmış bir süsleme bulunmaktadır. Kartuşun içinde bir yazıt vardır. Kartuşun çerçevesinin başında düğümlenmiş püskül tasviri yer almaktadır. Bu tür kartuşlarda genellikle yapım tarihi, usta ve sahibinin ismi bulunmaktadır. Bu şekilde düzenlenen kartuşlar tezde incelenen şu örneklerde görülmektedir: kat.no.9, 28, 33, 34, 35, 38, 39, 46, 47, 50. Tezde ele alınan örneklerin dışında bulunanlar: İstanbul Askeri Müzesi Koleksiyonunda bulunan env.no.152-392, 152-218, 152-393, 152-394 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Split Kent Müzesi Koleksiyonunda bulunan env.no.1655, 1658 yatağanlar (Borčić, 2012). Namlunun sağ yüzeyinde kartuş (dairesel) biçiminde kurgulanmış bir süsleme vardır. İçinde altı köşeli yıldız yer alır. Bu tür süslemelere yatağanlarda sıklıkla rastlanılmaktadır.

· Örneklerin çoğu Foça, Saraybosna ve Prizren'de üretilmiştir. (Banović ve Topalović, 2009).

Kının iskeleti ahşaptan olup, üzeri boydan boya madenle (gümüş) kaplanmıştır. Kabartma, telkâri, mercan kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir. Bu tür kınlar katalogda kat.no. 5, 6, 27 yatağanlarda görülmektedir. Tezin kataloğunun dışında bulunan diğer örnekler şunlardır: Belgrad Sırbistan Tarih Müzesinde bulunan env.no. OVO 3/2042, OVO 8028, OVO 2949 yatağanın kınları. Bu kınlar 19. yüzyılda Foça ya da Prizren'de üretilmiştir (Ljubojević, vd., 2011, s.85). Diğer örnekler arasında Atina Stephanis Vakfı Koleksiyonuna ait iki adet kın (env.no.0694, 0739) bulunmaktadır. Elgood (2009) bu iki kının süslemesinin Karadağ Kotor (Boka Kotorska) üslübunda yapıldığını yazmıştır. Hırvatistan Split Kent Müzesinde bulunan env.no.3555 kın da bu üsluptadır (Hırvatistan Split Kent Müzesinin Kataloğunda bu üslübun Arnavutluk'taki İşkodralı ustalar tarafından yapıldı söylenir, Borčić, 2012, s.274);

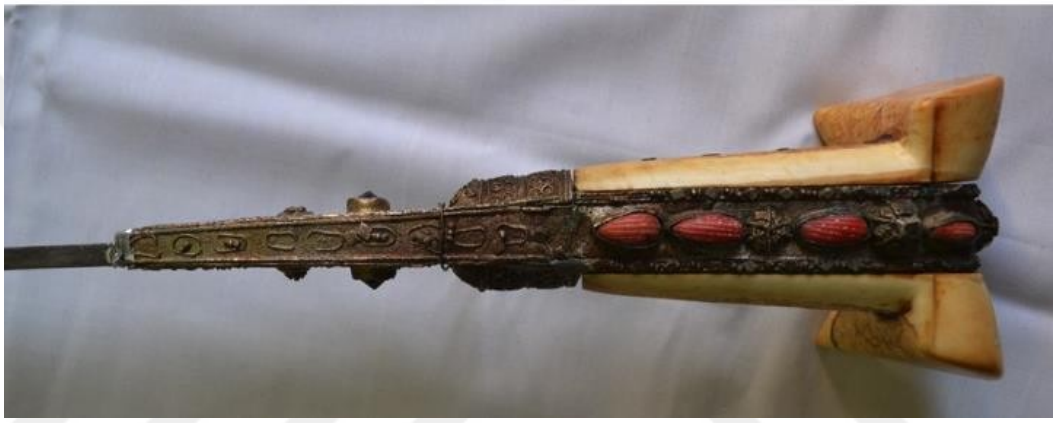
Resimler: 286-292.

Resim 286. Kat.no.6 yatağan ve kını. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 287. Kat.no.6 yatağan. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 288. Kat.no.6 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 289. Kat.no.6 yatağanın kabza bileziği ve yolu. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 290. Kat.no.6 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 291. Kat.no.6 yatağandaki süsleme ve yazıt. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 292. Kat.no.6 yatağanın kını. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Katalog No.: 7. Yatağan;

Tarih:----

Bugün Bulunduğu Yer: Bosna-Hersek Milli Müzesi (Env. No.: 4142/III /VI);

Geliş Şekli: Müzeye geliş şekli belli değildir;

Boyut : uzunluk: 71 cm; kabza uzunluğu: 15 cm; namlu uzunluğu: 56 cm;

İnceleme Tarihi: Şubat 2016;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır.

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı kemikten yapılmıştır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu madenden (pirinç) yapılmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma, kazıma, telkâri, mercan kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza zıhının ön tarafında iki adet büyük mercan, aralarında altı dilimli yarı küre kabara, arka tarafında üç adet yuvarlak mercan ve iki yarı küre şeklinde kabara bulunmaktadır. Bilezik alçak/boş granülasyon ile süslenmiştir, kabza yolu ve sırtında eliptik biçimler içinde eşkenar dörtgen motifler yer alır. Kabza yolunda kırmızı cam kakma ve yanında yarı küre kabara vardır;

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Namlusu çelikten yapılmış, içbükey eğri, tek tarafı kesicidir. Namlunun her iki tarafında sırta doğru ikişer kan oluğu vardır. Namlu sırtında dört çentik yer alır;

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyi gümüş tel kakma tekniğiyle süslenmiştir.

Süsleme: Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısımda kartuş biçiminde kurgulanmış bir süsleme bulunmaktadır. Kartuşun içinde bir yazıt vardır. Bu yazıtın alt kısmında kıvrık dallardan oluşan çerçeve bulunmaktadır. Kartuşun çerçevesinin uçlarında ise şemseler yer almaktadır.

Namlunun sağ yüzeyinde üç madalyon dizini yer alır. Madalyonların içinde birer yıldız bulunmaktadır.

Yazıt:

عمل اسطه صالح صاحب محمد اغا ،

Amile usta Sâlih; sâhib Mehmed Ağâ

(Salih usta yaptı. Sahibi Mehmed Ağa)

Sahibi: Mehmed Ağa;

Ustası: Salih;

Atölye: Müzenin envanter kayıtlarında Bosna-Hersekli yerli ustalardan Saraybosna ya da Prizren ustalarının işi olduğu yazılır;

Bugünkü durumu: Kabzanın kulaklarından biri düşmek üzeredir. Kabza yolunun bir tarafındaki boncuk düşmüş, yarı küre kabarası ise ezilmiş haldedir. Namludaki kakma silinmek üzeredir. Namlu üzerinde korozyon oluşumu görülmektedir;

Yayınlar: Filipović, 1985, s.207.; Marijanović vd., 1988, s.40;

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın kemikten yapılmış kabzası geniş ve iri olup, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Madeni kabza zıhı, bileziği ve yolu kabartma, kazıma, telkâri, mercan ve cam kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir. Kabza zıhının ön tarafında iki adet büyük mercan, aralarında altı dilimli yarı küre kabara, arka tarafında üç adet yuvarlak mercan ve iki yarı küre şeklinde kabara bulunmaktadır. Bilezik alçak/boş granülasyon ile süslenmiştir, kabza yolu ve sırtında eliptik biçimler içinde eşkenar dörtgen motifleri yer alır. Kabza yolunda kırmızı cam kakma ve yanında yarı küre kabara vardır. Kabzasında kullanılan mercan kakma ve telkâri süslemelerinden dolayı bu tür yatağanlar savaşta değil daha çok törensel amaçlı kullanılmıştır. Bu tip yatağanlar çok yaygındır ve koleksiyonların çoğunda bulunabilir. Kullanılan malzemelerine, tekniklerine, süslemelerine göre tezin kataloğunda bulunan benzer kabza biçimi özelliklerini taşıyan yatağanlar şunlardır: kat.no.3, 5, 6, 8, 9, 22, 25, 26, 27, 28, 31, 33, 34, 38, 39, 40, 42, 45, 46, 49, 50, 51, 54, 56, 57, 58, 59, 64, 65, 73, 75. Tezin kataloğunun dışında bulunan diğer örnekler şunlardır: Bursa Kent Müzesinde Çengiç ailesi koleksiyonunda bulunan env.no.126046 yatağan (Bosna'dan Bursa'ya Çengiç Beyleri Sergisi, 2015), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 4232, 1655, 4234, 1657, 1654, 1651, 1652, 1653 yatağanlar (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no.490-4, 491-4, 283/T, 284/T, 289/T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152- 744,152-394, 152-188, 152-430, 152-428 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi Koleksiyonunda bulunan env.no. 030808, 013073, 013065, 013069, 013056, 013040 yatağanlar (Bošković, 2007), Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesi'nde bulunan env.no.95, 100 yatağanlar (Biorac, 1992), Sırbistan Kragujevac Halk Müzesi'nde bulunan env.no.İ-18, İ-223 yatağanlar· (Banović ve Topalović, 2009), Sırbistan Belgrad Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. OVO 8/2091, OVO 7/2067, OVO 11/2097, OVO 5/2049 yatağanlar (Ljubojević, vd., 2011). Bu örneklerin çoğu 18.-19. yüzyıla aittir.

Namlunun sol yüzeyinde kartuş biçiminde kurgulanmış bir süsleme bulunmaktadır. Kartuşun içinde bir yazıt vardır. Bu yazıtın alt kısmında kıvrık dallardan oluşan çerçeve bulunmaktadır. Kartuşun çerçevesinin uçlarında ise şemseler yer almaktadır. Namlunun

· Örneklerin çoğu Foça, Saraybosna ve Prizren'de üretilmiştir. (Banović ve Topalović, 2009).

sağ yüzeyinde üç madalyon dizini yer alır. Madalyonların içinde birer yıldız bulunmaktadır. Bu şekilde düzenlenen kartuşlar tezde incelenen şu örneklerde görülmektedir: kat.no. 9, 10, 11, 14, 24, 27, 37, 44, 45, 68, 78, 79. Katalog dışındaki örnekler şunlardır: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 1674, 4235, 4228, 1653 yatağanlar (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 491-4, 495-4 , 303/T, 331/T yatağanlar (Teinović, 2008, s.109-113), Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesi'nde bulunan env.no. 100 yatağan (Biorac, 1992), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no. 152-331, 152-293, 152-470, 152-278, 152-310, 152-761, 152-269, 159-286, 152-545, 152-744, 152-91, 152-329, 152-515, 152-755, 152-366, 152-498, 152-370, 152-251, 152-768, 152-388, 152-530, 152-311, 152-645, 152-496, 152-167, 152-270, 152-316 yatağanlar (Yaşar, 2009), Bursa Kent Müzesi Çengiç koleksiyonunda bulunan env. no. 201359E, 2013 60E yatağanlar.

Resimler: 293-297.

Resim 293. Kat.no.7 yatağan. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 294. Kat.no.7 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 295. Kat.no.7 yatağanın kabza bileziğinde bulunan alçak/boş granülasyon ve kabza yolunda bulunan baklavalı hücre motifleri, kakma ve yarı küre kabara motifi. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 296. Kat.no.7 yatağandaki yazıt. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 297. Kat.no.7 yatağandaki süsleme. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Katalog No.: 8. Yatağan;

Tarih:----

Bugün Bulunduğu Yer: Bosna-Hersek Milli Müzesi (Env. No.: 2924/III/VI);

Geliş Şekli: İgnac Olševski'den müsadere yoluyla gelmiştir;

Boyut : uzunluk: 71 cm; kabza uzunluğu: 12 cm; namlu uzunluğu: 59 cm;

İnceleme Tarihi: Şubat 2016;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır;

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı kemikten yapılmıştır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu madenden (pirinç) yapılmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma, kazıma, telkâri, mercan ve cam kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza kulaklarına bir tür süsleme çeşidi olarak küçük pirinç çiviler çakılmıştır. Kabza zıhında yedi adet mercan, aralarında dokuz adet dilimli yarı küre kabaralar bulunmaktadır. Kabza zıhının ön tarafında bulunan mercanlar badem şeklindedir. Arka tarafında bulunan iki adet mercan yuvarlaktır. Kabza bileziğinde alçak/boş granülasyon ile yapılan süsleme bulunmaktadır. Kabza yolu ve sırtında ise eliptik şeklinde süsleme yer almaktadır. Dilimli kabza yolunun her iki tarafında birer kırmızı cam kakma yanında ise yarı küre kabara bulunmaktadır.

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Çelikten yapılmış namlu içbükey eğri, tek tarafı kesicidir. Her iki tarafında sırta doğru ikişer kan oluğu vardır. Namlu sırtının yarısına kadar olan kısım A şeklindedir. Üzerinde dört çentik yer alır;

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyi kazıma tekniğiyle süslenmiştir.

Süsleme: Namlunun sol yüzeyinde boydan boya kazıma tekniğiyle yapılmış bir yazıt bulunmaktadır. Bu yazıtın alt zeminine gölgeleme yapılmıştır. Namlunun sağ yüzeyinde aynı teknikle yapılmış iki Rumi motif yer almaktadır.

Yazıt:

عمل الحاج مصطفى صاحب محمد بجاق الده كرک دلده كرک سبحان

‘amile El-hacc Mustafa sâhib Mehmed bıçak elde gerek dilde gerek sübhân

(Hacı Mustafa yaptı, sahibi Mehmed)

Sahibi: Mehmed;

Ustası: El-hacc Mustafa;

Atölye: Müzenin envanter kayıtlarında Saraybosna’da üretilmiş olduğu yazılıdır. Ancak Katalog Zbirke Zemaljski Muzej Bosne i Hercegovine (1988)’de Prizren’de üretilmiş olduğu yazılıdır;

Bugünkü durumu: Yatağan özgün haldedir, ancak namlu üzerinde korozyon oluşumu görülmektedir;

Yayınlar: Marijanović vd., 1988, s. 40;

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın kemikten yapılmış kabzası geniş ve iri olup, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Madeni kabza zıhı, bileziği ve yolu kabartma, kazıma, telkâri, mercan ve cam kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir. Kabza kulaklarına bir tür süsleme çeşidi olarak küçük pirinç çiviler çakılmıştır. Kabza zıhında yedi adet mercan, aralarında dokuz adet dilimli yarı küre kabaralar bulunmaktadır. Kabza zıhının ön tarafında bulunan mercanlar badem şeklindedir. Arka tarafında bulunan iki adet mercan yuvarlaktır. Kabza bileziğinde alçak/boş granülasyon ile yapılan süsleme bulunmaktadır. Kabza yolu ve sırtında ise eliptik şeklinde süsleme yer almaktadır. Dilimli kabza yolunun her iki tarafında birer kırmızı cam kakma yanında ise yarı küre kabara bulunmaktadır.

Kabzasında kullanılan mercan kakma ve telkâri süslemelerinden dolayı bu tür yatağanlar savaşta değil daha çok törensel amaçlı kullanılmıştır. Bu tip yatağanlar çok yaygındır ve koleksiyonların çoğunda bulunabilir. Kullanılan malzemelerine, tekniklerine, süslemelerine göre tezin kataloğunda bulunan benzer kabza biçimi özelliklerini taşıyan yatağanlar şunlardır: kat.no.3, 5, 6, 7, 9, 22, 25, 26, 27, 28, 31, 33, 34, 38, 39, 40, 42, 45, 46, 49, 50, 51, 54, 56, 57, 58, 59, 64, 65, 73, 75. Tezin kataloğunun dışında bulunan diğer örnekler şunlardır: Bursa Kent Müzesinde Çengiç ailesi koleksiyonunda bulunan env.no.126046 yatağan (Bosna'dan Bursa'ya Çengiç Beyleri Sergisi, 2015), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 4232, 1655, 4234, 1657, 1654, 1651, 1652, 1653 yatağanlar (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no.490-4, 491-4, 283/T, 284/T, 289/T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi Yatağan Koleksiyonunda bulunan env.no.152-744,152-394, 152-188, 152-430, 152-428 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi Koleksiyonunda bulunan env.no. 030808, 013073, 013065, 013069, 013056, 013040 yatağanlar (Bošković, 2007), Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesi'nde bulunan env.no.95, 100 yatağanlar (Biorac, 1992), Sırbistan Kragujevac Halk Müzesi'nde bulunan env.no.İ-18, İ-223 yatağanlar[·] (Banović ve Topalović, 2009), Sırbistan Belgrad Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. OVO 8/2091, OVO 7/2067, OVO 11/2097, OVO 5/2049 yatağanlar (Ljubojević, vd., 2011). Bu örneklerin çoğu 18.-19. yüzyıla aittir.

[·] Örneklerin çoğu Foça, Saraybosna ve Prizren'de üretilmiştir. (Banović ve Topalović, 2009).

Namlunun sol yüzeyinde boydan boya kazıma tekniğiyle yapılmış bir yazıt bulunmaktadır. Bu yazıtın alt zeminine gölgeleme yapılmıştır. Namlunun sağ yüzeyinde aynı teknikle yapılmış iki Rumi motif yer almaktadır. Bu yatağanın namlusunda görülen süsleme kat no. 65 örneğinde görülmektedir. Bunun dışında bu tür süsleme İstanbul Askeri Müzesinde bulunan env.no.152-381 yatağanda (Yaşar, 2009, s.143) ve Hırvatistan Split Kent Müzesinde bulunan env.no.1650 (Borčić, 2012, s.252) yatağanda görülmektedir. Aynı üsluptaki süsleme Topkapı Sarayı Müzesinde bulunan Bosna Valisi Şerif Osman Paşa'nın env.no.1/3020 kılıcında görülmektedir. Bu süsleme bir çerçeve içinde olup, kılıcın ağızından orta bölümüne kadar uzanmaktadır (Ayhan, 2011, s. 89). Kat no.8 yatağanın namlusundaki Rumili geçme motifi kat.no.65 yatağanda da vardır. Bu Rumili geçme motifi Hırvatistan Tarih Müzesinde bulunan env.no. 002540 yatağanda da görülmektedir. Fakat buradaki Rumili geçme altın kakma tekniğiyle yapılmıştır.

Resimler: 298-303.

Resim 298. Kat.no.8 yatağan. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 299. Kat.no.8 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 300. Kat.no.8 yatağandaki yazıt. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 301. Kat.no.8 yatağandaki yazıt. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 302. Kat.no.8 yatağandaki yazıt. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 303. Kat.no.8 yatağandaki geçme. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Katalog No.: 9. Yatağan;

Tarih: 1239 / 1824;

Bugün Bulunduğu Yer: Bosna-Hersek Milli Müzesi (Env. No.: 4145/III/VI);

Geliş Şekli: 07. Mart 1896'da 5000 dinar ya da 24 kruna değerinde Murat Mutapčić'ten satın alınmıştır;

Boyut : uzunluk: 75 cm; kabza uzunluğu: 15,5 cm; namlu uzunluğu: 59,5 cm;

İnceleme Tarihi: Şubat 2016;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır;

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı kemikten yapılmıştır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu madenden (pirinç) yapılmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma, kazıma, telkâri, mercan ve cam kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza zıhında yedi adet büyük bademli mercan, aralarında iki adet kare biçimli kabara bulunmaktadır. Dilimli kabza yolunun her iki tarafında birer kırmızı cam kakma yanında altı dilimli gül bezek yer alır. Kabza bileziği alçak/boş granülasyon ile süslenmiştir. Kabza yolu ve sırtında bulunan eliptik şeklindeki motifler telkâri tekniğiyle yapılmıştır.

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Namlusu içbükey eğri, tek tarafı kesicidir. Namlunun her iki tarafında sırta doğru ikişer kan oluğu bulunmaktadır. Namlu sırtında birkaç çentik var.

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyi altın tel kakma teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısımda kartuş biçiminde kurgulanmış bir süsleme bulunmaktadır. Kartuşun içinde bir yazıt vardır. Kartuşun çerçevesinin başında düğümlenmiş püskül tasviri yer almaktadır. Bu çerçeve içinde bir köşede Rumi motifi, öbür tarafında çizgilerle yapılmış gölgeleme görülmektedir. Kartuşun her iki ucunda birer küçük şemse (soyut bitkisel bezeme) yer almaktadır. Namlunun sağ yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısımda, namlu gövdesinin sırtına doğru yerleştirilen şemseler (soyut bitkisel bezeme) bulunmaktadır. Şemselerde Rumi-palmet motifler bulunmaktadır. Ortada bulunan en büyük şemsede yazıt yer almaktadır.

Yazıt :

عمل الخاج محمد صاحب ابراهيم اغا

يا حفى االلطاف نجّنا مّما نخاف

سنه ٩٣٢١

‘Amile El-hacc Mehmed; sâhib İbrâhim Agâ

Ya hafiyya‘l-eltâf nacinâ mimmâ nahaf

sene 1239.

(Hacı Mehmed yaptı, sahibi İbrahim Ağa

Korktuklarımızdan bizi koru, Ey gizli iyilikler sahibi! sene 1239 / 1824)

توكلت على هللا

(Tevekkeltu ale’l-lahi) Her şey Allah’ın rızası ile olur

Sahibi: İbrahim Ağa;

Ustası: El-hacc Mehmed;

Atölye: Müzenin envanter kayıtlarında Bosna-Hersek'teki Foça'da, Katalog Zbirke Zemaljski Muzej Bosne i Hercegovine (1988)'de ise Prizren'de üretilmiş olduğu yazılıdır (Katalog Zbirke Zemaljski Muzej Bosne i Hercegovine, 1988, s. 4);

Bugünkü durumu: Kabzanın bir kulağı düşmek üzeredir. Namlu üzerinde korozyon oluşumu görülmektedir. Namludaki altın kakma silinmek üzeredir;

Yayınlar: Filipović, 1985, s. 205.; Marijanović vd., 1988, s. 4;

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın kemikten yapılmış kabzası geniş ve iri olup, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Madeni kabza zıhı, bileziği ve yolu kabartma, kazıma, telkâri, mercan ve cam kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir. Kabza zıhında yedi adet büyük bademli mercan, aralarında iki adet kare biçimli kabara bulunmaktadır. Dilimli kabza yolunun her iki tarafında birer kırmızı cam kakma yanında altı dilimli gül bezek yer alır. Kabza bileziği alçak/boş granülasyon ile süslenmiştir. Kabza yolu ve sırtında bulunan eliptik şeklindeki motifler telkâri tekniğiyle yapılmıştır. Kabzasında kullanılan mercan kakma ve telkâri süslemelerinden dolayı bu tür yatağanlar savaşta değil daha çok törensel amaçlı kullanılmıştır. Bu tip yatağanlar çok yaygındır ve koleksiyonların çoğunda bulunabilir. Kullanılan malzemelerine, tekniklerine, süslemelerine göre tezin kataloğunda bulunan benzer kabza biçimi özelliklerini taşıyan yatağanlar şunlardır: kat.no.3, 5, 6, 7, 8, 22, 25, 26, 27, 28, 31, 33, 34, 38, 39, 40, 42, 45, 46, 49, 50, 51, 54, 56, 57, 58, 59, 64, 65, 73, 75. Tezin kataloğunun dışında bulunan diğer örnekler şunlardır: Bursa Kent Müzesinde Çengiç ailesi koleksiyonunda bulunan env.no.126046 yatağan (Bosna'dan Bursa'ya Çengiç Beyleri Sergisi, 2015), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 4232, 1655, 4234, 1657, 1654, 1651, 1652, 1653 yatağanlar (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no.490-4, 491-4, 283/T, 284/T, 289/T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-744,152-394, 152-188, 152-430, 152-428 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi Koleksiyonunda bulunan env.no. 030808, 013073, 013065, 013069, 013056, 013040 yatağanlar (Bošković, 2007), Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesi'nde bulunan env.no.95, 100 yatağanlar (Biorac, 1992), Sırbistan Kragujevac Halk Müzesi'nde bulunan env.no.İ-

18, İ-223 yatağanlar[·] (Banović ve Topalović, 2009), Sırbistan Belgrad Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. OVO 8/2091, OVO 7/2067, OVO 11/2097, OVO 5/2049 yatağanlar (Ljubojević, vd., 2011). Bu örneklerin çoğu 18.-19. yüzyıla aittir.

Namlunun sol yüzeyinde kartuş biçiminde kurgulanmış bir süsleme bulunmaktadır. Kartuşun içinde bir yazıt vardır. Kartuşun çerçevesinin başında düğümlenmiş püskül tasviri yer almaktadır. Bu çerçeve içinde bir köşede Rumi motifi, öbür tarafında çizgilerle yapılmış gölgeleme görülmektedir. Kartuşun her iki ucunda birer küçük şemse (soyut bitkisel bezeme) yer almaktadır. Namlunun sağ yüzeyinde şemseler (soyut bitkisel bezeme) bulunmaktadır. Şemselerde Rumi-palmet motifler bulunmaktadır. Ortada bulunan en büyük şemsede yazıt yer almaktadır. Namlunun sağ tarafında bulunan geçme Sırbistan Belgrad Tarih Müzesinde bulunan env.no.OVO 8/2091 ve OVO 7/2067 yatağanlarda görülmektedir (Ljubojević, vd., 2011, s.80-81). Dikdörtgen çerçeveli kartuşların uçlarında bulut, benek ve yarım şemse, palmet motifleri, tığ çeşitlemeleri bulunur (kat.no.7, 9, 10, 11, 24, 27, 37, 40, 44, 45, 68, 78, 79). Bazı örneklerde de düğümlenmiş püskül tasvirleriyle karşılaşılır (kat.no. 6, 9, 14, 28, 33, 34, 35, 38, 39, 46, 47, 50, 83). Dikdörtgen kartuşlar genellikle bir ya da birkaç satırlıktır. Dikdörtgen kartuşlara sahip olan tezde konu edilen yatağanlar şunlardır: kat.no. 6, 7, 9, 10, 11, 14, 24, 27, 28, 29, 33, 34, 35, 37, 38, 39, 40, 44, 45, 46, 47, 50, 68, 78, 79, 83.

Resimler: 304-308.

[·] Örneklerin çoğu Foça, Saraybosna ve Prizren'de üretilmiştir. (Banović ve Topalović, 2009).

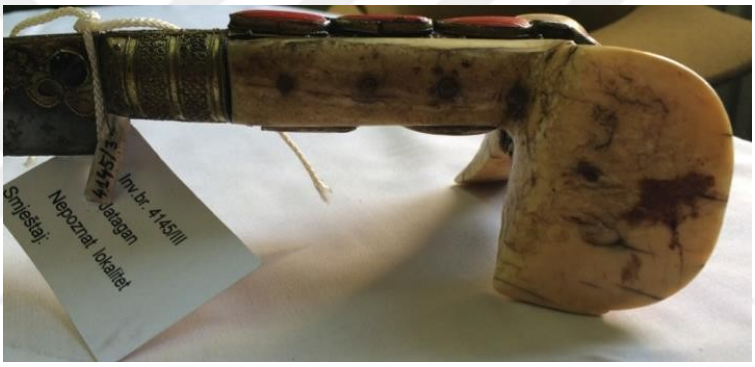
Resim 304. Kat.no.9 yatağan. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 305. Kat.no.9 yatağan. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 306. Kat.no.9 yatağan. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 307. Kat.no.9 yatağan. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Resim 308. Kat.no.9 yatağan. A. Lukarcanin. Şubat, 2016.

Katalog No.: 10. Yatağan ve kını;

Tarih: 1218 / 1804;

Bugün Bulunduğu Yer: Saraybosna Kent Müzesi (Env. No.:B.B.1);

Geliş Şekli: ----

Boyut : uzunluk: 73 cm; kabza uzunluğu: 14 cm; namlu uzunluğu: 59 cm; kın uzunluğu: 60 cm;

İnceleme Tarihi: Şubat 2015;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır;

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı boynuzdan yapılmıştır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu madenden (gümüş) yapılmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma, kazıma, telkâri ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza zıhında dilimli yarı küre biçimleri, helezoni motifler, pençler ve eşkenar dörtgen motifleri dizini yer alır. Bilezik yan yana sıralanmış halkalar şeklinde tasarlanmış, bu halkaların içi de yüksek/dolu granülasyon tekniğiyle süslenmiştir. Kabza yolunda da yüksek/dolu granülasyon süsleme ve üçer yıldız bulunmaktadır. Kabza yolunun sırtında ise ince ve zarif telkâri tekniğinde bitkisel, eliptik ve dörtgen biçimlerden oluşan hareketli bir kompozisyon görülmektedir.

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Namlusu içbükey eğri tek ağızlı olup, her iki tarafında sırta doğru yerleştirilen birer kan oluğu vardır. Namlu sırtı yivlidir.

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyi gümüş ve altın tel kakma tekniğiyle süslenmiştir.

Süsleme: Namlunun her iki yüzeyinde boydan boya gümüş ve altın tel kakma tekniğiyle yapılmış (Arapça, Osmanlıca ve Farsça) yazıtlar ve farklı süslemeler bulunmaktadır. Bu süslemeler ve yazıtlar tuğra biçiminde, kartuş biçiminde (dikdörtgen ve madalyon) ve bazen de sadece yazıtlar biçiminde kurgulanmıştır. Kartuşların çerçevelerinin bazıları meander, zencirek, bulut dizileri ya da zikzak motiflerle süslenmiştir. Aralarında soyut bitkisel ve geometrik süslemeler (Rumi motifi, penç, çiçek tomurcukları, palmet, şemse ve gül bezek gibi motifler) yer almaktadır.

Yazıt:

الهى اسموم مطابق قيل عمل صادق

ل سنه ثمان عشر و ماتين و الف عمل الحاج محمد

İlahî ismim mutâbık kıl `amel-i sâdık

Li sene semane ‘aşere ve mi`eteyn ve elf ‘amele el-hacc Mehmed

(Allah’ım ismim sadıkların amellerine uygun olsun)

sene bin ikiyüz onsekiz [1218 / 1804.] hacı Mehmed yaptı).

صاحب]و[مالك صادق اغا ابن الحاج غازى محمّد اغا شوالى زاده

Sâhib [ve] mâlik Sâdık Ağâ ibn-i El-Hacc Gâzî Mehmed Ağâ Şevvalî-zâde

(sahibi, Şevvalîzâde El-Hacc Gâzî Muhammed Ağâ oğlu Sâdık Ağâ)

يملیحا مکثلینا مثلینا مرنوش دبرنوش شاذنوش کفشططیوش قطمیر

Yemlîhâ Mekselînâ Mislînâ Mernûş Debernûş Şâzenûş Kefeştatiyyûş Kitmîr

افتاب دولت واقبالك اولسون بی کسوف

ماهتاب سعادتك هیچ کورمسون روی خسوف

Aftāb-ı devlet u ikbālin olsun bīkusūf

Māhtāb-ı se‘ādetin hiç görmesun rûy-ī husūf

(Devlet ve ikbalini güneşi tutulmasın,

Ay ışığındaki saadetin hiç kararmasın.)

ای بارخدا بحق هستی شش چیزمرا مدد فرستی علم وعمل وفراخ دستی

ایمان وامان وتندرستی

Ey Bâr-ı Hudâ be-hakk-ı hestî

Şeş çîz merâ meded feristî,

‘İlm ü ‘amel ü ferâh destî

İmân ü emân ü tendurustî

Ey Allahım! [Ya Rabbi!] Varlığının hakkı için [Senin varlığın gerçektir]

Altı şeyi bana yardıma gönder

İlim, amel ve cömertliği[açık el],

İman ve emniyet ve sağlığı [vücûd sıhhatini]

عبده صادق

‘Abduhu Sâdık

(O (Allah)`nun kulu Sâdık)

سینئ اعدایه یا رب بوبچاغی قیل نشان

صاحبنی دائم مظفرایله اولسون عالیشان

Sine-i i‘dāya ya Rabb bu bıçağı kıl nişân

Sahibini daim muzaffer eyle olsun âlîşân

(Ya Rabbi, bu bıçağı düşmanın göğsüne nişan et

Sahibini ise her zaman galip eyle, şanı yüce olsun)

توكلى على خالقى عبده صادق

يا محّمد قيل شفاعت امّتكدرصادق

Tevekkela ‘alâ Hâlikî ‘abduhu Sâdık

Yâ Muhammed kıl şefâ‘at ümmetindir Sâdık

(Her şeyi yaratanımın rızasına bırakırım. O (Allah)`nun kulu Sâdık

Ya Muhammed senin ümmetinden olan Sâdık’a şefaat kıl)

الهى لطف فضلندن كرم بابن كشاد ايله

بوبچاق صاحبنى ايكى جهانده برمراد ايليه

İlahî lutf-ı fazlından kerem bâbın küşâd eyle

Bu bıçak sahibini iki cihanda ber murad eyleye

(Allah’ım, gizli iyiliğinle cömertlik kapılarını aç,

Bu bıçak sahibine iki cihanda ne arzularsa bağışlasın.)

كرفتاراتمه يا رب

بو قلوڭه ياردیم ايله

Giriftar etme ya Rabb, bu kuluna yardım eyle

(Ey Allahım! Sen bu kuluna yardım et; yakalanmasına izin verme!)

دع عنك الـ نّيا وفيها [illegible] وال تدرى لمن تجمع من المال

De‘i’l-hırsa ‘ani’d-dünyâ, ve fiha’l-‘ayşi lâ tatma‘

Ve lâ tecma‘ mine’l-mâli, ve lâ tedrî limen tecma‘

(Dünyevi çıkarlara açgözlülük etme, dünya hayatına da göz dikme!

Mal yığıp biriktirme, çünkü onu kimin için biriktirdiğini bilmezsin.)

خلوص قلبيله اولوب بابى توكلده محمدى صادق سرّ موالنادن استمداد ايدر سرّى صادق

Hulūs-i kalbiyle olup bāb-ı tevekkülde Mehmed-i Sâdık

Sırr-ı mevlānā`dan istimdād eder sırr-ı sâdık

(Sadık Mehmed tevekkül kapısına temiz kalple gelip

Mevlananın sırrından sadık sır için yardım ister).

ان ال ّرزق مقسوم وسوء الظن ال ينفع

ى كل من يقنع

ل ذى حرص غن

فقير ك

İnne’r-rızka maksûmun, Ve su`u`z-zanni lâ yenfa‘

Fakîrun kullu zî hirsi, Ganiyyun kullu men yekna‘

(Gerçekten de, rızık (kaderde) zaten bellidir, insanın rızık hakkındaki kötü düşünceleri de fayda etmez!

Fakir açgözlülük taslayandır, zengin ise sahip olduklarından razı olandır.)

وفق اموری یا احد بحق بالغت صادق القول مح ّمد

Veffik umûrî ya Ehad bi-hakki belağati Sâdıki'l-kavli Muhammed

(Ey Allah’ım! Muhammed’in akıcı ve dürüst konuşmasının gerçekliği hürmetine, işlerimde bana başarı ver!)

الهی بحرمت نور مبین ع ّزت باد

صاحبنی خطا لردن ایله امین سعادت باد

İlahi bi-hürmet-i nûr-i mübin izzet bâd

Sahibini hatalardan eyle emin saadet bâd

(Allah’ım, Kuran-ı kerimin ışığı hürmetine yücelik olsun

Bu bıçağın sahibini hatalardan koru, mutlu olsun.)

KIN KISMI:

Biçim: Kın içbükeydir.

Malzeme ve Teknik: Kının iskeleti ahşaptan yapılmıştır. Ahşap iskelet üzerine deri (meşin) kaplamalıdır. Özgün halinde çamurluğu ve ağzı bulunmaktadır. Bu bölümlerin üzeri madenle kaplanmıştır. Günümüzde bu bölümler mevcut değildir.

Süsleme: ----

Sahibi : Şevvalîzâde el-Hacc Gâzî Muhammed ağâ oğlu Sâdık Ağâ;

Ustası : El-hacc Mehmed;

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Kabza yolunun sırtı haraptır. Namlu üzerinde korozyon oluşumu görülmektedir. Namlusundaki altın ve gümüş tel kakma silinmek üzeredir. Kını harap durumdadır;

Yayınlar: Muftarević, 2014, s. 33;

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın boynuzdan yapılmış kabzası geniş ve iri olup, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu madenden (pirinç) yapılmıştır, kabartma, kazıma, telkâri ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir. Kabza zıhında dilimli yarı küre biçimleri, helezonimotifler, pençler ve eşkenar dörtgen motifleri dizini yer alır. Bilezik yan yana sıralanmış halkalar şeklinde tasarlanmış, bu halkaların içi de yüksek/dolu granülasyon tekniğiyle süslenmiştir. Kabza yolunda da yüksek/dolu granülasyon süslemesi ve üçer yıldız bulunmaktadır. Kabza yolunun sırtında ise ince ve zarif telkâri tekniğinde bitkisel, eliptik ve dörtgen biçimlerden oluşan hareketli bir kompozisyon görülmektedir. Kabzada ve namludaki gösterişli süslemeler en zarif tekniklerle (telkâri, granülasyon, altın-gümüş tel kakma) bir becerikli usta tarafından yapılmıştır. Bu yatağanın sanatsal değeri irdelenen örnekler arasında öne çıkmaktadır. Kabzada kullanılan kabartma, kakma ve telkâri süslemelerinden dolayı bu tür yatağanlar savaşta değil daha çok törensel amaçlı kullanılmıştır. Tezde konu edilen örnekler arasında benzer örnek yoktur. Katalog dışında benzer kabza biçimi Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesi'nde bulunan env.no. 97 yatağanda (Biorac,1992, s.111) ve Sırbistan Belgrad Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. OVO-128/2057 yatağanda (Ljubojević, vd., 2011, s.90) görülmektedir.

Bu yatağanın (kabza) süslemesiyle benzerlik gösteren örnekler şunlardır: İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-215 yatağan (Yaşar, 2009, s.85) ve Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan env.no.1/11037 yatağan (Ayhan, 2011, s.128).

Namlunun her iki yüzeyinde boydan boya gümüş ve altın tel kakma tekniğiyle yapılmış (Arapça, Osmanlıca ve Farsça) yazıtlar ve farklı süslemeler bulunmaktadır. Bu süslemeler ve yazıtlar tuğra biçiminde, kartuş biçiminde (dikdörtgen ve madalyon) ve yazıtlar biçiminde kurgulanmıştır. Kartuşların çerçevelerinin bazıları meander, zencirek, bulut dizileri ya da zikzak motiflerle süslenmiştir. Aralarında soyut bitkisel ve geometrik süslemeler (Rumimotifi, penç, çiçek tomurcukları, palmet, şemse ve gül bezek gibi motifler) yer almaktadır. Madalyon şeklinde kartuş birçok örnekte görülmektedir. Bu tür kartuşları olan yatağanların katalogda yer alan örnekleri şunlardır: kat.no. 14, 31, 34, 35, 57, 61, 78. Tezin katalog dışındaki örnekleri şunlardır: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 4232 yatağan (Borčić, 2012, s. 249), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 495-4 yatağan (Teinović, 2008), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 021920 yatağan (Bošković, 2007). Dikdörtgen olan kartuşlar (düğümlenmiş püskül tasviriyle süslenen kartuşlar) şu koleksiyonlarda görülmektedir: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.1655, 1654, 1658 yatağanlar (Borčić, 2012), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 000281, 013077, 002804, 013075, 013079 yatağanlar (Bošković, 2007).

Dikdörtgen olan kartuşlar (bitkisel veya geometrik motiflerle süslenen kartuşlar) şu koleksiyonlarda görülmektedir: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 1674, 4235, 4228, 1653 yatağanlar (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 491-4, 495-4, 303/T, 331/T yatağanlar (Teinović, 2008, s.109-113), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 002537, 000290, 013077 yatağanlar (Bošković, 2007), Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesi'nde bulunan env.no. 100 yatağan (Biorac, 1992); İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no. 152-331, 152-293, 152-470, 152-278, 152-310, 152-761, 152-269, 159-286, 152-545, 152-744, 152-91, 152-329, 152-515, 152-755, 152-366, 152-498, 152-370, 152-251, 152-768, 152-388, 152-530, 152-311, 152-645, 152-496, 152-167, 152-270, 152-316 yatağanlar (Yaşar,

2009), Bursa Kent Müzesi'nde (Çengiç koleksiyonu) bulunan env. no. 201359E yatağan.

Namlusunda bulunan yazıt Fojnica fr. Manastır Müzesindeki env.no.5 kılıçta, yanı sıra Zagrep'te[75] bulunan bir özel koleksiyona ait yatağan üzerinde görülmüştür. İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-366 ve 152-425 yatağanların namlularında da üslup konusunda benzer süslemeler görülmektedir (Yaşar, 2009);

Kının iskeleti ahşaptan yapılmıştır. Ahşap iskelet üzerine deri (meşin) kaplamalıdır. Kın haraptır. Kın özgün haldeyken çamurluğu ve ağzı madendendir.

Resimler: 309-320.

Resim 309. Kat.no.10 yatağan. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

[75] S.V. isimli özel koleksiyona ait yatağanın ustası Mehmed-zade (1224/1809) olduğu bilinmektedir. (Vukić, 2013, s. 217-230).

Resim 310. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.10 (fotoğraf). (2014-2015). Saraybosna Kent Müzesine ait fotoğraf. Müzenin izni ile yayımlanmaktadır.

Resim 311. Kat.no.10 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 312. Kat.no.10 yatağandaki süsleme. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 313. Kat.no.10 yatağandaki süsleme. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 314. Kat.no.10 yatağandaki süsleme. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 315. Kat.no.10 yatağandaki süsleme. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 316. Kat.no.10 yatağandaki süsleme. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 317. Kat.no.10 yatağandaki süsleme. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 318. Kat.no.10 yatağandaki süsleme. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 319. Kat.no.10 yatağandaki süsleme. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 320. Kat.no.10 yatağandaki süsleme. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Katalog No.: 11. Yatağan;

Tarih:1220 / 1805;

Bugün Bulunduğu Yer: Saraybosna Kent Müzesi (Env. No.: 990);

Geliş Şekli: ----

Boyut : u.: 76 cm; k.u.: 15,5 cm; n.u.: 60,5 cm;

İnceleme Tarihi: Şubat 2015;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş ve iri ancak ince kulaklı ve asimetriktir. Kabzanın ön tarafı V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır;

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı boynuzdan yapılmıştır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu madenden (pirinç) yapılmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma, kazıma, telkâri, mercan kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza zıhındaki mercan yuvaları boştur. Aralarında telkâri tekniğiyle yapılmış harap durumda olan eliptik ve eşkenar dörtgen motifleri bulunmaktadır. Bilezikte alçak/boş granülasyon süslemesi, kabza yolunda ise eliptik şekiller bulunmaktadır.

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Namlusu içbükey eğri, tek ağızlıdır. Kan olukları yoktur.

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyi gümüş tel kakma tekniğiyle süslenmiştir.

Süsleme: Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin ortasında tuğra (sağda) ve kartuş biçiminde (solda) kurgulanmış süslemeler vardır. Tuğra biçiminde kurgulanmış süsleme bir palmet motifiyle başlar. Tuğranın üst kısmında palmet dizini yer alır. Tuğranın alt kısmında ise yazıt bulunur. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin bittiği yerde bir dilimli daire motifi yer alır. Bu motifin bittiği yerden başlayıp, namlunun ucuna doğru devam eden bir kartuş vardır. Kartuşun içinde yazıt bulunur. Kartuşun çerçevesinde bulut motifi dizini yer almaktadır. Kartuşun (namlu gövdesinin ucuna doğru bakan tarafı) ucunda rumî-palmet motifler ve tığlar bulunmaktadır. Namlunun sağ yüzeyinin ortasında rumî-palmet-çiçek tomurcukları ve dairesel motif geçmeler bulunmakta, bunların aralarında benek motifler yer almaktadır. Geçmenin uçlarında tığ motifleri bulunur;

Yazıt :

٠٢٢١ عمل محمد ابن عمر صاحب ابراهيم

1220. `Amile Mehmed ibn-i Ömer, Sahib İbrahim

(1220 /1805 Ömer oğlu Mehmed yaptı, sahibi İbrahim

توكلى على خالقى عبده ابراهيم بيچاق الده كرك دلده كرك سبحان مبارك باد

Tevekkela `alâ Hâlikî `abduhu İbrahim, Bıçak elde gerek, dilde gerek Sübhan, mübârek bâd

(Her şeyi yaratanımın rızasına bırakırım. O (Allah)`nun kulu Ibrahim. Bıçak elde gerekir, dilde Allah adı, kutlu olsun.

Sahibi: İbrahim;

Ustası: Mehmed ibn Ömer;

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Kabzası harap durumdadır, kulaklardan biri kırılmış, zıhındaki mercanlar düşmüştür;

Yayınlar: Muftarević, 2014, s.26;

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın boynuzdan yapılmış kabzası geniş ve iri, önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Madeni kabza zıhı, bileziği ve yolu kabartma, kazıma mercan kakma, telkâri ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir. Kabzasında kullanılan mercan kakma ve telkâri süslemelerinden dolayı bu tür yatağanlar savaşta değil daha çok törensel amaçlı kullanılmıştır. Kabza zıhındaki mercan yuvaları boştur. Aralarında telkâri tekniğiyle yapılmış harap durumda olan eliptik ve eşkenar dörtgen motifleri bulunmaktadır. Bilezikte alçak/boş granülasyon süslemesi, kabza yolunda ise eliptik şekiller bulunmaktadır. Tezin katalog bölümünde bulunan benzer (kabza biçimi, kullanılan malzemeleri ve teknikleri, süslemeleri bakımından) örnekler şunlardır: kat.no. 4, 61, 70; Katalog dışında bulunan bazı örnekler: Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no.494-4, 330-T, 335/T-II yatağanlar (Teinović, 2008) ve Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 013067 yatağanlar (Bošković, 2007). Bu tür kabzalar ender görülür.

Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin ortasında tuğra (sağda) ve kartuş biçiminde (solda) kurgulanmış süslemeler vardır. Tuğra biçiminde kurgulanmış süsleme bir palmet motifiyle başlar. Tuğranın üst kısmında palmet dizini yer alır. Tuğranın alt kısmında ise yazıt bulunur. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin bittiği yerde bir dilimli daire motifi yer alır. Bu motifin bittiği yerden başlayıp, namlunun ucuna doğru devam eden bir kartuş vardır. Kartuşun içinde yazıt bulunur. Kartuşun çerçevesinde bulut motifi dizini yer almaktadır. Kartuşun (namlu gövdesinin ucuna doğru bakan tarafı) ucunda rumî-palmet motifleri ve tığlar bulunmaktadır. Namlunun sağ yüzeyinin ortasında rumî-palmet-çiçek tomurcukları ve dairesel motif geçmeler bulunmakta, bunların aralarında benek motifler yer almaktadır. Geçmenin uçlarında tığ motifleri bulunur. Namlunun sağ yüzeyinde bulunan geçme diğer örneklerden farklıdır. Bu geçmenin bir ucu çiçek

tomurcuğu motifiyle başlamaktadır. Diğer ucu tığla bitmektedir. Geçmeler genellikle ayna efekti olarak yapılır. Her iki uca aynı tığ konulur, bu örnekte değişmiştir. Aynı tip süslemeye sahip olan tezin kataloğunda bulunan yatağanlar şunlardır: kat.no.: 1, 2, 3, 4, 12, 16, 18, 20, 21, 22, 24, 25, 30, 32, 36, 37, 42, 43, 55, 56, 67, 69,71, 73, 74, 79, 80, 81. Tezin katalogdaki örnekleri dışında diğer yatağan koleksiyonlarında tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerle karşılaşılmaktadır. Aynı tip süslemeye sahip olan yatağanlar şunlardır:

Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.4230 yatağan (Borčić, 2012, s. 246), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.4230 yatağan (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 491-4, 295-T, 299-T, 311-T-I, 322-T, 330-T, 342-T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-761, 152-490, 152-498, 152-455, 152-700, 152-291, 152-2 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 000762, 078074, 002537 yatağanlar (Bošković, 2007), Bölgesel Askeri Müzesi- Pleven koleksiyonunda bulunan env.no.A-73, A-66 yatağanlar (Petrova & Obbov, 2005).

Resimler: 321-326.

Resim 321. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.11 (fotoğraf). (2014-2015). Saraybosna Kent Müzesine ait fotoğraf. Müzenin izni ile yayımlanmaktadır.

Resim 322. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.11 (fotoğraf). (2014-2015). Saraybosna Kent Müzesine ait fotoğraf. Müzenin izni ile yayımlanmaktadır.

Resim 323. Kat.no.11 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 324. Kat.no.11 yatağandaki süsleme. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 325. Kat.no.11 yatağandaki süsleme. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 326. Kat.no.11 yatağandaki süsleme. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Katalog No.: 12. Yatağan;

Tarih:----

Bugün Bulunduğu Yer: Saraybosna Kent Müzesi (Env. No.: 991);

Geliş Şekli: N.O.'dan 06.10.1948'de müzeye hediye olarak gelmiştir;

Boyut : uzunluk: 68,7 cm; kabza uzunluğu: 14,2 cm; namlu uzunluğu: 54,5 cm;

İnceleme Tarihi: Şubat 2015;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Kulakları simetriktir.

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı boynuzdan yapılmıştır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu madenden (pirinç) yapılmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma, kazıma, telkâri- granülasyon, cam kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza zıhında yüksek dolu telkâri-granülasyon ve bir gül bezek bulunmaktadır. Bilezikte ve kabza yolunda eliptik biçimler telkâri tekniğiyle süslenmiştir. Dilimli kabza yolunun her iki tarafında birer kırmızı cam kakma ve birer yarı küre biçiminde kabara vardır;

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Namlusu içbükey eğri, tek ağızlıdır. Kan olukları yoktur. Namlu sırtı yivlidir.

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyi gümüş tel kakma tekniğiyle süslenmiştir.

Süsleme: Namlunun her iki yüzeyinde, boydan boya, gümüş tel kakma tekniğiyle işlenmiş süslemeler vardır. Namlunun sol yüzeyinde tuğra biçiminde kurgulanmış süslemeler vardır. Bu süslemeler bir palmet motifiyle başlar, motifin ardından tuğra biçiminde devam eder. Tuğranın üst kısmında soyut bitkisel motifler yer almaktadır. Tuğranın alt kısmında ise yazıt bulunmaktadır. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin bittiği yerde bitkisel ve geometrik kompozisyon (tığlar, dilimli daire, benek, rumî, palmet, çiçek tomurcuk motifleri) yer almaktadır. Bu kompozisyon namlunun ucuna doğru devam eder.

Namlunun sağ yüzeyindeki süslemeler sol yüzeyindeki süslemelerin devamı olarak görülmektedir.

Yazıt :

عمل فارق صاحب حسنات حسن

`Amile Faruk sâhib-i hasenât Hasan

Faruk yaptı, sahibi iyilikler sahibi Hasan

Sahibi: Hasan;

Ustası: Faruk;

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Kabza yolu, büyük bir ihtimalle sonradan eklenmiştir. Eklenen kısmı namludaki süslemenin bir bölümünü kapatmaktadır. Namlu üzerinde korozyon oluşumu görülmektedir;

Yayınlar: Muftarević, 2014, s.28;

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın boynuzdan yapılmış kabzası geniş ve iri olup, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Kulakları simetriktir. Madeni kabza zıhı, bileziği ve yolu kabartma, kazıma, telkâri- granülasyon, cam kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir. Kabza zıhında yüksek dolu telkâri-granülasyon ve bir gül bezek bulunmaktadır. Bilezikte ve kabza yolunda bulunan eliptik biçimler telkâri tekniğiyle süslenmiştir. Dilimli kabza yolunun her iki tarafında birer kırmızı cam kakma ve birer yarı küre biçiminde kabara vardır. Kabzadaki süslemelerinden dolayı hem savaşta hem törende kullanabilen bir türdür. Tezde konu edilen biçim, kullanılan malzemeler, teknikler, süslemeler açısından benzer örneği kat.no.71'dir. Gorica Livno fr. Manastır Müzesinde bulunan kat.no.78 ve 79 örneklerinin kabza zıhlarında benzer süslemeler görülmektedir. Ancak bu iki örneğin kabzaları metal (gümüş) tiplidir. Konu edilen örneklerin dışında bulunanlar şunlardır: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 4228 yatağan (Borčić, 2012, s.253), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-368 yatağan (Yaşar, 2009, s.85), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 00762 yatağan (Bošković, 2007).

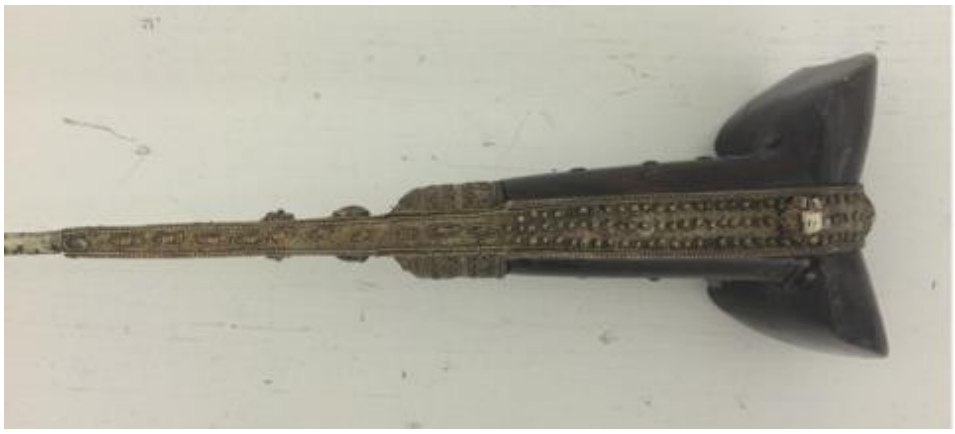
Namlunun her iki yüzeyinde, boydan boya, gümüş tel kakma tekniğiyle işlenmiş süslemeler vardır. Namlunun sol yüzeyinde tuğra biçiminde kurgulanmış süslemeler vardır. Bu süslemeler bir palmet motifiyle başlar, motifin ardından tuğra biçiminde devam eder. Tuğranın üst kısmında soyut bitkisel motifler yer almaktadır. Tuğranın alt kısmında ise yazıt bulunmaktadır. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin bittiği yerde bitkisel ve geometrik kompozisyon (tığlar, dilimli daire, benek, rumî, palmet, çiçek tomurcuğu motifleri) yer almaktadır. Bu kompozisyon namlunun ucuna doğru devam eder. Namlunun sağ yüzeyindeki süslemeler sol yüzeyindeki süslemelerin devamı olarak görülmektedir. Aynı tip süslemeye sahip olan tezin kataloğunda bulunan yatağanlar şunlardır: kat.no.:1, 2, 3, 4, 11, 16, 18, 20, 21, 22, 24, 25, 30, 32, 36, 37, 42, 43, 55, 56, 67, 69,71, 73, 74, 79, 80, 81. Tezin katalogdaki örnekleri dışında diğer yatağan koleksiyonlarında tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerle karşılaşılmaktadır. Aynı tip süslemeye sahip olan yatağanlar şunlardır: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.4230 yatağan (Borčić, 2012, s. 246), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde

bulunan env.no.4230 yatağan (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 491-4, 295-T, 299-T, 311-T-I, 322-T, 330-T, 342-T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-761, 152-490, 152-498, 152-455, 152-700, 152-291, 152-2 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 000762, 078074, 002537 yatağanlar (Bošković, 2007), Bölgesel Askeri Müzesi- Pleven koleksiyonunda bulunan env.no.A-73, A-66 yatağanlar (Petrova & Obbov, 2005).

Resimler: 327-332.

Resim 327. Kat.no.12 yatağan. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 328. Kat.no.12 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 329. Kat.no.12 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 330. Kat.no.12 yatağandaki yazıt. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 331. Kat.no.12 yatağandaki süsleme. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 332. Kat.no.12 yatağandaki süsleme. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Katalog No.: 13. Yatağan;

Tarih: ----

Bugün Bulunduğu Yer: Saraybosna Kent Müzesi (Env. No.: 475);

Geliş Şekli: ----

Boyut : uzunluk: 70 cm; kabza uzunluğu: 15 cm; namlu uzunluğu: 55 cm;

İnceleme Tarihi : Şubat 2015;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş, önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır.

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı ahşaptan yapılmıştır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu madenden (gümüş) yapılmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma ve kazıma teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza zıhında kabartma ve kazıma tekniğiyle yapılmış Rumi ve basit geometrik motifler bulunmaktadır. Kabza bileziği ve yolu basittir.

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Namlusu düz, tek ağızlıdır. Kan olukları yoktur.

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır.

Süsleme: ------

Yazıt : ----

Sahibi : ----

Ustası : ----

Atölye:----

Bugünkü durumu: Kabzanın bir kulağı düşmüştür. Kabzanın diğer parçalarında korozyon oluşumu görülmektedir;

Yayınlar: Muftarević, 2014, s. 14;

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın ahşaptan yapılmış kabzası iri olup, önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Madeni kabza zıhı, bileziği ve yolu kabartma ve kazıma (bitkisel, balık pulu ve geometrik motifler) teknikleriyle süslenmiştir. Bu tür kabzalara sahip olan yatağanların kullanımı pratik olup, savaşta veya törende kullanılabilir. Tezin kataloğunda bulunan benzer örnekler şunlardır: kat.no.: 1, 15, 16, 17, 24, 35, 36, 53, 55, 60, 62, 67, 69, 72. Benzer (kabza biçimi, kullanılan malzemeler ve teknikler, süslemeler gibi) özellikleri taşıyan yatağanlar birçok müzede bulunmaktadır. Örneğin: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 1648, 4230, 4229 yatağanlar (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no.317-4, 328-4, 493-4, 310-T, 311/T-I, 313-T, 315/T, 319/ T-I, 322/T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-166, 152-349, 152-295 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no.013099, 013100, 000299, 000297, 018146 yatağanlar (Bošković, 2007), Sırbistan Belgrad Tarih Müzesi'nde bulunan env.no.OVO 15/2109, OVO 16/2119-Prens Stanoja'nın yatağanı[76], OVO 13/2099 yatağanlar (Ljubojević, vd., 2011), Sırbistan Kragujevac Halk Müzesi'nde bulunan env.no.10 yatağan (Banović ve Topalović, 2009, s.20).

[76] Zeok'tan prens Stanoja'nın yatağanı (Ljubojević, vd., 2011, s.91)

Resimler: 333.

Resim 333. Kat.no.13 yatağan. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Katalog No. : 14. Yatağan;

Tarih: 1240 / 1825;

Bugün Bulunduğu Yer: Saraybosna Kent Müzesi (Env. No.: 477);

Geliş Şekli: ----

Boyut : uzunluk: 75,8 cm; kabza uzunluğu: 13,8 cm; namlu uzunluğu: 62 cm;

İnceleme Tarihi: Şubat 2015;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır;

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı boynuzdan yapılmıştır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu madenden (gümüş) yapılmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma ve kazıma teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza zıhının ve bileziğinin üzeri kazıma tekniğiyle uzun çizgilerle kazınmıştır;

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Namlusu düz, tek ağızlı olup, her iki tarafında sırta doğru ikişer kan oluğu yer alır. Namlu sırtı yivli olup iki adet çentiği vardır.

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyi altın tel kakma tekniğiyle süslenmiştir.

Süsleme: Namlunun sol yüzeyinin kabzaya yakın ve namlu gövdesinin sırta doğru olan kısmında kartuş (madalyon) biçiminde kurgulanmış bir süsleme vardır. Madalyonun içinde Mührü Süleyman yıldızı, Yedi Uyurlar ve köpeklerini anlatan yazıt okunmaktadır. Namlunun sağ yüzeyinin kabzaya yakın ve namlu gövdesinin sırta doğru olan kısmında kartuş (dikdörtgen) biçiminde kurgulanmış süsleme vardır. Kartuşta kıvrık dallar motifleri ve yazıt bulunmaktadır. Kartuşun ucunda namlu ağzına bakan bir palmet motifi yer almaktadır.

Yazıt :

يمليحا مكثلينا مثلينا مرنوش دبرنوش شاذنوش كفشططيوش قطمير

Yemlîhâ, Mekselînâ, Mislînâ, Mernûş, Debernûş, Şâzenûş, Kefeştatiyyûş, Kitmîr

عمل عبدهللا صاحب محمد باشه

`Amile `Abdullah sahib Mehmed Pâşa

Abdullah yaptı, sahibi Mehmed Paşa

Sahibi: Mehmed Paşa;

Ustası: Abdullah;

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Namlusunda korozyon oluşumu görülmektedir;

Yayınlar: Muftarević, 2014, s.15;

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın boynuzdan yapılmış kabzası iri olup, önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Madeni kabza zıhı, bileziği ve yolu kabartma ve kazıma (bitkisel, balık pulu ve geometrik motifler) teknikleriyle süslenmiştir. Bu tür kabzalara sahip olan yatağanların kullanımı pratik olup, savaşta veya törende kullanılabilir. Tezin kataloğunda bulunan benzer örnekler şunlardır:

kat.no.: 1, 13, 15, 16, 17, 24, 35, 36, 55, 60, 62, 63, 67, 69, 72. Benzer (kabza biçimi, kullanılan malzemeler ve teknikler, süslemeler gibi) özellikleri taşıyan yatağanlar birçok müzede bulunmaktadır. Örneğin: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 1648, 4230, 4229 yatağanlar (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no.317-4, 328-4, 493-4, 310-T, 311/T-I, 313-T, 315/T, 319/ T-I, 322/T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-166, 152-349, 152-295 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no.013099, 013100, 000299, 000297, 018146 yatağanlar (Bošković, 2007), Sırbistan Belgrad Tarih Müzesi'nde bulunan env.no.OVO 15/2109, OVO 16/2119-Prens Stanoja'nın yatağanı[77], OVO 13/2099 yatağanlar (Ljubojević, vd., 2011), Sırbistan Kragujevac Halk Müzesi'nde bulunan env.no.10 yatağan (Banović ve Topalović, 2009, s.20).

Namlusu düz olduğundan tipik yatağan gibi değildir. Namlunun sol yüzeyinin kabzaya yakın ve namlu gövdesinin sırta doğru olan kısmında kartuş (madalyon) biçiminde kurgulanmış bir süsleme vardır. Madalyonun içinde Mührü Süleyman yıldızı, Yedi Uyurlar ve köpeklerini anlatan yazıt okunmaktadır. Namlunun sağ yüzeyinin kabzaya yakın ve namlu gövdesinin sırta doğru olan kısmında kartuş (dikdörtgen) biçiminde kurgulanmış süsleme vardır. Kartuşta kıvrık dallar motifleri ve yazıt bulunmaktadır. Kartuşun ucunda namlu ağzına bakan bir palmet motifi yer almaktadır. Namlusundaki süsleme altın tel kakma tekniğiyle yapılmış olup, kartuş (madalyon) biçiminde kurgulanmıştır. Madalyon şeklinde kartuş birçok örnekte görülmektedir. Bu tür kartuşları olan yatağanların katalogda yer alan örnekleri şunlardır: kat.no.10, 14, 31, 34, 35, 57, 61, 78. Tezin katalog dışındaki örnekleri: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 4232 yatağan (Borčić, 2012, s. 249), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 495-4 yatağan (Teinović, 2008), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 021920 yatağan (Bošković, 2007). Dikdörtgen olan kartuşlar (bitkisel veya geometrik motiflerle süslenen kartuşlar) şu koleksiyonlarda görülmektedir: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 1674, 4235, 4228, 1653 yatağanlar (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 491-4, 495-4, 303/T, 331/T yatağanlar (Teinović, 2008, s.109-113), Hırvatistan

[77] Zeok'tan prens Stanoja'nın yatağanı (Ljubojević, vd., 2011, s.91)

Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 002537, 000290, 013077 yatağanlar (Bošković, 2007), Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesi'nde bulunan env.no. 100 yatağan (Biorac, 1992); İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no. 152-331, 152-293, 152-470, 152-278, 152-310, 152-761, 152-269, 159-286, 152-545, 152-744, 152-91, 152-329, 152-515, 152-755, 152-366, 152-498, 152-370, 152-251, 152-768, 152-388, 152-530, 152-311, 152-645, 152-496, 152-167, 152-270, 152-316 yatağanlar (Yaşar, 2009), Bursa Kent Müzesi'nde (Çengiç koleksiyonu) bulunan env. no. 201359E yatağan.

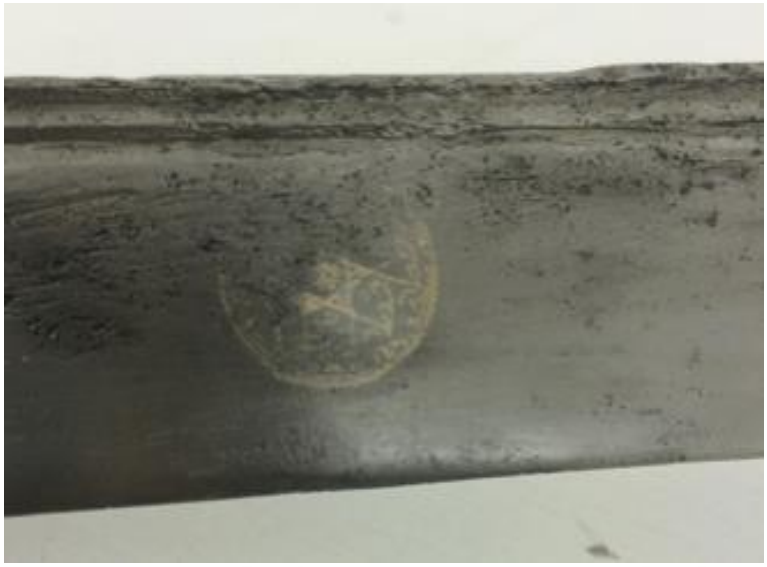
Resimler: 334-337.

Resim 334. Kat.no.14 yatağan. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 335. Kat.no.14 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 336. Kat.no.14 yatağandaki süsleme. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 337. Kat.no.14 yatağandaki süsleme ve yazıt. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Katalog No. : 15. Yatağan;

Tarih:----

Bugün Bulunduğu Yer : Saraybosna Kent Müzesi (Env. No.: 989);

Geliş Şekli : 15.06.1948'de N.O.'dan hediye olarak gelmiştir;

Boyut : uzunluk: 68,5 cm; kabza uzunluğu: 13,5 cm; namlu uzunluğu: 55 cm;

İnceleme Tarihi: Şubat 2015;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş, önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır.

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı boynuzdan yapılmıştır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu madenden (pirinç) yapılmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma, kazıma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza zıhının üzerinde kabartma ve kazıma tekniğiyle yapılmış Rumi ve basit geometrik motifler bulunur. Kabza bileziği basittir.

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Namlusu ters kavislidir, dışbükey olup kan olukları yoktur;

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır.

Süsleme: ----

Yazıt : ----

Sahibi : ----

Ustası : ----

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Kabza bileziğinde yapılmış olan tamirlerin izleri bellidir;

Yayınlar: Muftarević, 2014, s. 25;

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın boynuzdan yapılmış kabzası iri olup, önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Madeni kabza zıhı, bileziği ve yolu kabartma ve kazıma (bitkisel ve geometrik motifler) teknikleriyle süslenmiştir. Bu tür kabzalara sahip olan yatağanların kullanımı pratik olup, savaşta veya törende kullanılabilir. Tezin kataloğunda bulunan benzer örnekler şunlardır: kat.no.: 1, 13, 16, 17, 24, 35, 36, 53, 55, 60, 62, 67, 69, 72; Benzer (kabza biçimi, kullanılan malzemeler ve teknikler, süslemeler gibi) özellikleri taşıyan yatağanlar birçok müzede bulunmaktadır. Örneğin: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 1648, 4230, 4229 yatağanlar (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no.317-4, 328-4, 493-4, 310-T, 311/T-I, 313-T, 315/T, 319/ T-I, 322/T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-166, 152-349, 152-295 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no.013099, 013100, 000299, 000297, 018146 yatağanlar (Bošković, 2007), Sırbistan Belgrad Tarih Müzesi'nde bulunan env.no.OVO 15/2109, OVO 16/2119-Prens Stanoja'nın yatağanı[78] , OVO 13/2099 yatağanlar (Ljubojević, vd., 2011), Sırbistan Kragujevac Halk Müzesi'nde bulunan env.no.10 yatağan (Banović ve Topalović, 2009, s.20).

[78] Zeok'tan prens Stanoja'nın yatağanı (Ljubojević, vd., 2011, s.91)

Bu silahın namlusu ters kavisli olduğundan tipik yatağan değildir. Saraybosna Müze kayıtlarında yatağan olarak adlandırılmıştır. Hırvatistan Tarih Müzesinde bulunan env.no.013074 ve 013043 yatağanlar da dışbükeydir (Bošković, 2007).

Resimler: 338-339.

Resim 338. Kat.no.15 yatağan. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 339. Kat.no.15 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Katalog No.: 16. Yatağan;

Tarih: 1223 / 1808;

Bugün Bulunduğu Yer: Saraybosna Kent Müzesi (Env. No.: 987/E);

Geliş Şekli: 15.06.1948'de N.O.'dan hediye olarak gelmiştir;

Boyut : uzunluk: 76 cm; kabza uzunluğu: 15 cm; namlu uzunluğu: 61 cm;

İnceleme Tarihi: Şubat 2015;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş, önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır.

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı boynuzdan yapılmıştır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu madenden (gümüş) yapılmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma ve kazıma teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza zıhının üzerinde alçak kabartma ve kazıma tekniğiyle yapılmış Rumimotifler dizini ve basit geometrik motifler bulunmaktadır.

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Namlusu içbükey eğri, tek ağızlı olup, her iki tarafında sırta doğru birer kan oluğu yer alır. Namlu sırtı yivlidir.

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyi gümüş tel kakma tekniğiyle süslenmiştir.

Süsleme: Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısımda palmet motifi ve tuğra biçiminde kurgulanmış bir süsleme vardır. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin üst kısmında palmet dizini ve benekler motifi yer almaktadır. Tuğranın alt kısmında yazıt bulunur. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin bittiği yerden başlayıp, namlunun ucuna doğru devam eden bir yazıt vardır. Namlunun sağ yüzeyinde şemse-pençler-Rumigeçmeler yer alır. Geçmenin merkezinde şemse bulunur, uçlarındaki tığlar kompozisiyonu tamamlar;

Yazıt :

سنه ۳۲۲۱ عمل محمد صاحب حسنات سلیمان اغا

Sene 1223 `Amile Mehmed, sâhib-i hasenât Süleymân Ağâ

(Sene 1223 / 1808 Mehmed yaptı, sahibi iyilikler sahibi Süleyman Ağa)

یا محّمد قیل شفاعت او]ا[ّمتکدر

Yâ Muhammed kıl şefâ`at o ümmetindir

(Ya Muhammed şefa`at eyle o senin ümmetindendir)

Sahibi: Süleyman Ağa;

Ustası: Mehmed;

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Kabza parçalarında korozyon oluşumu görülmektedir. Namlu sırtındaki izler, namlunun sonradan eklenmiş olduğunu göstermektedir;

Yayınlar: Muftarević, 2014, s.37;

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın boynuzdan yapılmış kabzası iri olup, önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Madeni kabza zıhı, bileziği ve yolu

kabartma ve kazıma (bitkisel, balık pulu ve geometrik motifler) teknikleriyle süslenmiştir. Bu tür kabzalara sahip olan yatağanların kullanımı pratik olup, savaşta veya törende kullanılabilir. Tezin kataloğunda bulunan benzer örnekler şunlardır: kat.no.: 1, 13, 15, 17, 24, 35, 36, 53, 55, 60, 62, 67, 69, 72; Benzer (kabza biçimi, kullanılan malzemeler ve teknikler, süslemeler gibi) özellikleri taşıyan yatağanlar birçok müzede bulunmaktadır. Örneğin: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 1648, 4230, 4229 yatağanlar (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no.317-4, 328-4, 493-4, 310-T, 311/T-I, 313-T, 315/T, 319/ T-I, 322/T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-166, 152-349, 152-295 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no.013099, 013100, 000299, 000297, 018146 yatağanlar (Bošković, 2007), Sırbistan Belgrad Tarih Müzesi'nde bulunan env.no.OVO 15/2109, OVO 16/2119-Prens Stanoja'nın yatağanı[79], OVO 13/2099 yatağanlar (Ljubojević, vd., 2011), Sırbistan Kragujevac Halk Müzesi'nde bulunan env.no.10 yatağan (Banović ve Topalović, 2009, s.20).

Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısımda palmet motifi ve tuğra biçiminde kurgulanmış bir süsleme vardır. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin üst kısmında palmet dizini ve benekler motifi yer almaktadır. Tuğranın alt kısmında yazıt bulunur. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin bittiği yerden başlayıp, namlunun ucuna doğru devam eden bir yazıt vardır. Namlunun sağ yüzeyinde şemse-pençler-Rumigeçmeler yer alır. Geçmenin merkezinde şemse bulunur, uçlarındaki tığlar kompozisiyonu tamamlar. Aynı tip süslemeye sahip olan tezin kataloğunda bulunan yatağanlar şunlardır: kat.no.: 1, 2, 3, 4, 11, 12, 18, 20, 21, 22, 24, 25, 30, 32, 36, 37, 42, 43, 55, 56, 67, 69,71, 73, 74, 79, 80, 81. Tezin katalogdaki örnekleri dışında diğer yatağan koleksiyonlarında bulunan tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerle karşılaşılmaktadır. Aynı tip süslemeye sahip olan yatağanlar şunlardır: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.4230 yatağan (Borčić, 2012, s. 246), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.4230 yatağan (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 491-4, 295-T, 299-T, 311-T-I, 322-T, 330-T, 342-T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul

[79] Zeok'tan prens Stanoja'nın yatağanı (Ljubojević, vd., 2011, s.91)

Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-761, 152-490, 152-498, 152-455, 152-700, 152-291, 152-2 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 000762, 078074, 002537 yatağanlar (Bošković, 2007), Bölgesel Askeri Müzesi-Pleven koleksiyonunda bulunan env.no.A- 73, A-66 yatağanlar (Petrova & Obbov, 2005).

Resimler: 340-343.

Resim 340. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.16 yatağan (fotoğraf). (2014-2015). Saraybosna Kent Müzesine ait fotoğraf. Müzenin izni ile yayımlanmaktadır.

Resim 341. Kat.no.16 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 342. Kat.no.16 yatağandaki süsleme. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 343. Kat.no.16 yatağandaki süsleme ve yazıt. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Katalog No.: 17. Yatağan;

Tarih: ----

Bugün Bulunduğu Yer: Saraybosna Kent Müzesi (Envanter No.: 476);

Geliş Şekli: ----

Boyut : uzunluk: 72,6 cm; kabza uzunluğu: 14 cm; namlu uzunluğu: 58,6 cm;

İnceleme Tarihi: Şubat 2015;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş, önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır;

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı boynuzdan yapılmıştır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu madenden (gümüş) yapılmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kazıma tekniğiyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza zıhı ve bileziğinde kazıma tekniğiyle yapılmış palmet dizini görülmektedir;

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Namlu düz, tek ağızlıdır. Kan olukları yoktur;

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyi altın kakma ve damga teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısımda damla şeklinde bir altın damga bulunmaktadır. Damganın etrafında silinmek üzere olan kazıma tekniğiyle yapılmış kompozisyon vardır;

Namlunun sağ yüzeyinde hiçbir süsleme veya yazıt bulunmamaktadır.

Yazıt :

عبده محمد

‘Abduhu Mehmed

O (Allah)`nun kulu Mehmed

Sahibi: ----

Ustası: Mehmed;

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Kabzanın parçalarından sadece zıhı ve bileziğin bir tarafı kalmıştır. Namludaki süsleme silinmek üzeredir;

Yayınlar: Muftarević, 2014, s.34;

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın boynuzdan yapılmış kabzası iri olup, önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Madeni kabza zıhı, bileziği ve yolu kabartma ve kazıma (bitkisel ve geometrik motifler) teknikleriyle süslenmiştir. Bu tür kabzalara sahip olan yatağanların kullanımı pratik olup, savaşta veya törende kullanılabilir. Tezin kataloğunda bulunan benzer örnekler şunlardır: kat.no.: 1, 13, 15, 16, 24, 35, 36, 53, 55, 60, 62, 67, 69, 72; Benzer (kabza biçimi, kullanılan malzemeler ve teknikler, süslemeler gibi) özellikleri taşıyan yatağanlar birçok müzede bulunmaktadır. Örneğin: Hırvatistan Split Kent Müzesi’nde bulunan env.no. 1648, 4230, 4229 yatağanlar (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi’nde bulunan env.no.317-4, 328-4, 493-4, 310-T, 311/T-I, 313-T, 315/T, 319/ T-I, 322/T

yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-166, 152-349, 152-295 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no.013099, 013100, 000299, 000297, 018146 yatağanlar (Bošković, 2007), Sırbistan Belgrad Tarih Müzesi'nde bulunan env.no.OVO 15/2109, OVO 16/2119-Prens Stanoja'nın yatağanı[80], OVO 13/2099 yatağanlar (Ljubojević, vd., 2011), Sırbistan Kragujevac Halk Müzesi'nde bulunan env.no.10 yatağan (Banović ve Topalović, 2009, s.20).

Namlusu düzdür, tipik yatağan değildir. Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısımda damla şeklinde bir altın damga bulunmaktadır. Damganın etrafında silinmek üzere olan kazıma tekniğiyle yapılmış kompozisyon vardır. Namlunun sağ yüzeyinde hiçbir süsleme veya yazıt bulunmamaktadır. Namlu üzerinde bulunan damganın benzeri tezde konu edilen şu örneklerde görülmektedir: kat.no. 23, 26, 29, 31, 57. Bu yatağanın damgası altın döküm tekniğiyle yapılmıştır, üzerine atölyenin/ustanın damgası basılmıştır. Damganın etrafına kazıma tekniğiyle yapılan bitkisel motifler sadece bu örnekte görülmektedir.

Resimler:344-346.

Resim 344. Kat.no.17 yatağan. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

[80] Zeok'tan prens Stanoja'nın yatağanı (Oruzje i Vojna Oprema, 2011, s.91)

Resim 345. Kat.no.17 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 346. Kat.no.17 yatağandaki süsleme ve yazıt. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Katalog No.: 18. Yatağan;

Tarih: 1205 / 1790.

Bugün Bulunduğu Yer: Saraybosna Kent Müzesi (Env. No.: 977);

Geliş Şekli: 15.06.1948'de N.O.'dan hediye olarak gelmiştir;

Boyut : uzunluk: 69 cm; kabza uzunluğu: 13 cm; namlu uzunluğu: 56 cm;

İnceleme Tarihi: Şubat 2015;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası iri, önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır;

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı kemikten yapılmıştır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu madenden (pirinç) yapılmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma ve kazıma teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza zıhı kazıma ve alçak kabartma tekniğiyle Rumi ve basit geometrik motiflerle süslenmiştir.

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Kalın çelikten yapılmış olan namlu içbükey eğri, tek ağızlı olup, kan olukları yoktur.

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyi gümüş tel kakma tekniğiyle süslenmiştir.

Süsleme: Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısımda tuğra biçiminde kurgulanmış bir süsleme vardır. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemenin üst kısmında palmet dizini yer almaktadır. Tuğranın alt kısmında yazıt bulunur. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemenin bittiği yerden başlayıp, namlunun ucuna doğru devam eden bir yazıt vardır.

Namlunun sağ yüzeyinin orta kısmında şemse-palmet-Rumi geçmelerden oluşan bir kompozisyon vardır. Uçları tığlarla bitirilmiştir.

Yazıt :

سنه ٥٠٢١ عمل محمد صاحب محمد اغا

Sene 1205/ 1790 `Amile Mehmed, sâhib Mehmed Ağâ

Sene 1205 Mehmed yaptı, sahibi Mehmed Ağa.

Sahibi: Mehmed Ağa;

Ustası: Mehmed;

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Kabza yolu düşmüştür. Namlusunda korozyon oluşumu görülmektedir. Yazıt büyük bir ihtimalle gümüş tel kakma tekniğiyle yapılmıştır. Ancak silinen yazıt restorasyon sırasında bakır tozu ile netleştirilmiştir;

Yayınlar: Muftarević, 2014, s. 37;

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın kemikten yapılmış kabzası geniş ve iri olup önde hafif V şeklinde, yanlarda ise köşeli kulaklıdır. Madeni kabza zıhı, bileziği ve yolu kabartma ve kazıma (bitkisel ve geometrik motifler) teknikleriyle süslenmiştir. Bu tür kabzalara sahip olan yatağanların kullanımı pratik olup, savaşta veya törende

kullanılabilir. Tezde irdelenen bu tür yatağanlar boynuzdan, ahşaptan ve kemikten yapılmıştır. Tezin kataloğunda bulunan kemikten yapılan basit süslemeli yatağanlar şunlardır: kat.no.20, 32, 52, 74, 82, 83; Tezin kataloğunun dışında bulunan diğer örnekler şunlardır: İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-455, 152- 395, 152-390 yatağanlar (Yaşar, 2009), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesinde bulunan env.no. 292/T, 299/T, 300/T yatağanlar (Teinović, 2008), Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesinde bulunan env.no.99 yatağan (Biorac, 1992, s.113), Hırvatistan Tarih Müzesinde bulunan env.no. 013049, 000301, 000296 yatağanlar (Bošković, 2007).

Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısımda tuğra biçiminde kurgulanmış bir süsleme vardır. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemenin üst kısmında palmet dizini yer almaktadır. Tuğranın alt kısmında yazıt bulunur. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemenin bittiği yerden başlayıp, namlunun ucuna doğru devam eden bir yazıt vardır. Namlunun sağ yüzeyinin orta kısmında şemse-palmet-Rumi geçmelerden oluşan bir kompozisyon vardır. Uçları tığlarla bitirilmiştir. Bu tür süslemeler tezin kataloğunda bulunan şu yatağanlarda görülmektedir: kat.no.: 1, 2, 3, 4, 11, 12, 16, 20, 21, 22, 24, 25, 30, 32, 36, 37, 42, 43, 55, 56, 67, 69,71, 73, 74, 79, 80, 81. Tezin katalogdaki örnekleri dışında diğer yatağan koleksiyonlarında bulunan tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerle karşılaşılmaktadır. Aynı tip süslemeye sahip olan yatağanlar şunlardır: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.4230 yatağan (Borčić, 2012, s. 246), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.4230 yatağan (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 491-4, 295-T, 299-T, 311-T-I, 322-T, 330-T, 342-T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-761, 152-490, 152-498, 152-455, 152-700, 152-291, 152-2 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 000762, 078074, 002537 yatağanlar (Bošković, 2007), Bölgesel Askeri Müzesi- Pleven koleksiyonunda bulunan env.no.A-73, A-66 yatağanlar (Petrova & Obbov, 2005).

Resimler: 347-348.

Resim 347. Kat.no.18 yatağan. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 348. Kat.no.18 yatağanın süslemesi ve yazıtı. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Katalog No.: 19. Yatağan;

Tarih:----

Bugün Bulunduğu Yer: Saraybosna Kent Müzesi (Env. No.: 964);

Geliş Şekli: 15.06.1948'de N.O.'dan hediye olarak gelmiştir;

Boyut : uzunluk: 64,7 cm; kabza uzunluğu: 12,7 cm; namlu uzunluğu: 52 cm;

İnceleme Tarihi: Şubat 2015;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabza kaplaması sarı renk kemikten yapılmış olup kabza başı dardır. Kabza önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır.

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı kemikten yapılmıştır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu çelikten yapılmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuştur.

Süsleme:----

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Namlusu içbükey eğri, tek ağızlıdır. Her iki tarafta birer kan oluğu vardır.

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır.

Süsleme:----

Yazıt :----

Sahibi : ----

Ustası : ----

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Kabzanın sağ tarafı haraptır. Namlusunda korozyon oluşumu görülmektedir;

Yayınlar: Muftarević, 2014, s.34;

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın kabza kaplaması sarı renk kemikten yapılmış olup kabza başı dardır. Kabza önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu çelikten yapılmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuştur. Tamamen süslemesiz bir yatağandır. Büyük bir ihtimalle savaşta kullanılmıştır. Benzer örneği görülmemektedir;

Resimler: 349.

Resim 349. Saraybosna Kent Müzesinde bulunan yatağan koleksiyonundan kat.no.19 yatağan (fotoğraf). (2014-2015). Saraybosna Kent Müzesine ait fotoğraf. Müzenin izni ile yayımlanmaktadır.

Katalog No.: 20. Yatağan;

Tarih: 1232 / 1816-1817;

Bugün Bulunduğu Yer: Saraybosna Kent Müzesi (Env. No.: 976);

Geliş Şekli: 15.06.1948'de N.O.'dan hediye olarak gelmiştir;

Boyut : uzunluk: 69,9 cm; kabza uzunluğu: 13,2 cm; namlu uzunluğu: 56,7 cm;

İnceleme Tarihi: Şubat 2015;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır;

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı kemikten yapılmıştır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu madenden (gümüş) yapılmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma ve kazıma teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza zıhı kazıma tekniğiyle zikzak motiflerle bezelidir. Bileziği ise balık pulu motifleriyle süslüdür. Aralarında basit geometrik bezemeler de yer alır.

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Namlusu düz, tek ağızlıdır. Namlunun her iki tarafında birer kan oluğu vardır.

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyi gümüş tel kakma tekniğiyle süslenmiştir.

Süsleme: Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısımda palmet motifi ve tuğra biçiminde kurgulanmış bir süsleme vardır. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin üst kısmında palmet dizini ve benekler motifi yer almaktadır. Tuğranın alt kısmında yazıt bulunur. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin sol ucunda da bir palmet motifi vardır.

Namlunun sağ yüzeyinde hiçbir süsleme veya yazıt bulunmamaktadır.

Süsleme: Namlu üzerinde gümüş tel kakma tekniği kullanılarak tuğra şeklinde yazılmış bir Osmanlıca yazıt vardır. Tuğranın uçlarında palmet motifi, üzerinde de palmet dizini yer alır.

Yazıt :

٢٣٢١ عمل اغان صاحب مراد

1232 `Amile Agan, sâhib Murâd (Agan yaptı , sahibi Murat 1232/1816-17)

Sahibi: Murad;

Ustası: Agan;

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Kabzasında çatlaklar görülmektedir. Namlunun ucu kırılmıştır;

Yayınlar: Muftarević, 2014, s. 36;

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın kemikten yapılmış kabzası geniş ve iri olup, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise köşeli kulaklıdır. Madeni kabza zıhı, bileziği ve yolu kabartma ve kazıma (bitkisel ve geometrik motifler) teknikleriyle süslenmiştir. Bu tür kabzalara sahip olan yatağanların kullanımı pratik olup, savaşta veya törende

kullanılabilir. Tezde irdelenen bu tür yatağanlar boynuzdan, ahşaptan ve kemikten yapılmıştır. Tezin kataloğunda bulunan kemikten yapılan basit süslemeli yatağanlar şunlardır: kat.no.18, 32, 52, 74, 82, 83. Tezde irdelenen örneklerin dışındakiler şunlardır: İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-455, 152-395, 152-390 yatağanlar (Yaşar, 2009), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesinde bulunan env.no. 292/T, 299/T, 300/T yatağanlar (Teinović, 2008), Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesinde bulunan env.no.99 yatağan (Biorac, 1992, s.113), Hırvatistan Tarih Müzesinde bulunan env.no. 013049, 000301, 000296 yatağanlar (Bošković, 2007).

Namlusu düz olduğundan tipik yatağan değildir. Burada yatağanın özgün fonksiyonu da kaybolmuştur. Muhtemelen törende kullanılmıştır. Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısımda palmet motifi ve tuğra biçiminde kurgulanmış bir süsleme vardır. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin üst kısmında palmet dizini ve benekler motifi yer almaktadır. Tuğranın alt kısmında yazıt bulunur. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin sol ucunda da bir palmet motifi vardır. Namlunun sağ yüzeyinde hiçbir süsleme veya yazıt bulunmamaktadır. Bu tür süslemeler tezin kataloğunda bulunan şu yatağanlarda görülmektedir: kat.no.: 1, 2, 3, 4, 11, 12, 16, 20, 21, 22, 24, 25, 30, 32, 36, 37, 42, 43, 55, 56, 67, 69,71, 73, 74, 79, 80, 81. Tezin katalogdaki örnekleri dışında diğer yatağan koleksiyonlarında bulunan tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerle karşılaşılmaktadır. Aynı tip süslemeye sahip olan yatağanlar şunlardır: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.4230 yatağan (Borčić, 2012, s. 246), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.4230 yatağan (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 491-4, 295-T, 299-T, 311-T-I, 322-T, 330-T, 342-T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-761, 152-490, 152-498, 152-455, 152-700, 152-291, 152-2 yatağanlar (Yaşar, 2009),

Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 000762, 078074, 002537 yatağanlar (Bošković, 2007), Bölgesel Askeri Müzesi-Pleven koleksiyonunda bulunan env.no.A-73, A-66 yatağanlar (Petrova & Obbov, 2005).

Resimler: 350-351.

Resim 350. Saraybosna Kent Müzesinde bulunan yatağan koleksiyonundan kat.no.20 yatağan (fotoğraf). (2014-2015). Saraybosna Kent Müzesine ait fotoğraf. Müzenin izni ile yayımlanmaktadır.

Resim 351. Kat.no.20 yatağandaki süsleme ve yazıt. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Katalog No.: 21. Yatağan;

Tarih: 1206 / 1791;

Bugün Bulunduğu Yer: Saraybosna Kent Müzesi (Env. No. : B.B.2.);

Geliş Şekli : ----

Boyut : u.: 68 cm; k.u.: 13 cm; n.u.: 55 cm;

İnceleme Tarihi: Şubat 2015;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş ve iri olup, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır.

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi, zıhı, bileziği, yolu ve kulak kısmı gümüşten yapılmıştır. Döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kazıma, telkâri ve savat teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza üzerinde telkâri tekniğiyle yapılmış sekiz gül bezek bulunmaktadır. Kabza, savat tekniğiyle işlenmiştir. Kabzanın tüm kenarlarında geometrik motiflerden oluşan zincir görülmektedir. Dilimli kabza yolu, çerçeve içinde Barok üslubunda stilize çiçek ve yapraklarla bezenmiştir. Kabza yolunun sırtı ağ şeklinde çizgilerle gölgelendirilmiştir;

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Namlusu içbükey eğri olup, tek ağızlıdır. Namlunun her iki tarafında birer kan oluğu vardır;

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyi gümüş tel kakma tekniğiyle süslenmiştir.

Süsleme: Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısımda tığ motifi ve tuğra biçiminde kurgulanmış bir süsleme vardır. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin üst kısmında tarih, alt kısmında yazıt bulunur. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin bittiği yerden başlayıp, namlunun ucuna doğru devam eden bir yazıt vardır. Bu yazıtın sonunda bir tığ motifi yer almaktadır. Namlunun sağ yüzeyinde boydan boya yazıt vardır. Ucu palmet-hilal-palmet olarak düzenlenmiştir.

Yazıt:

٦٠٢١ عمل بكر صاحب عبدهللا

1206 `Amile Bekir, sâhib Abdullah

1206 /1791 Bekir yaptı, sahibi Abdullah.

قدم بصدى بوجهانى **bölük]**بولوك[ارلرى

ديلرم بارى تعالى دن]جنت[اولسون يرلرى

Kadem bastı bu cihânı bölük erleri

(Dünyaya ayak bastı yiğitleri)

Dilerim Bâri-yi te`âlâ`dan (cennet) olsun yerleri

(Dilerim Yüce Allah'tan cennet olsun yerleri

بوبچاغى بيان اوسته كامل الى يه ن نه بلور جاهل

بچاق الده كرك دلده سبحان و به ستين

Bu bıçağı yapan usta Kâmil eli …. yen ne bilür cahil

Bıçak elde gerek, dilde Sübhan ve sttin

(Bu bıçağı yapa Kâmil ustadır, (..?..) cahil ne bilir

Bıçak elde, Allahı anma dilde olmalı ve sonsuza kadar)

Sahibi: Abdullah;

Ustası: Bekir (süsleme yapan usta), Kamil (bıçak ustası);

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Namlusunda korozyon oluşumu görülmektedir. Yazıtları silinmek üzeredir;

Yayınlar: Muftarević, 2014, s.30;

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın gümüşten yapılmış kabzası iri olup, önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Kazıma, telkâri ve savat teknikleriyle süslenmiştir. Kabza üzerinde telkâri tekniğiyle yapılmış sekiz gül bezek bulunmaktadır. Kabza, savat tekniğiyle işlenmiştir. Kabzanın tüm kenarlarında geometrik motiflerden oluşan zincir görülmektedir. Dilimli kabza yolu, çerçeve içinde Barok üslubunda stilize çiçek ve yapraklarla bezenmiştir. Kabza yolunun sırtı ağ şeklinde çizgilerle gölgelendirilmiştir. Kabzada bulunan telkâri süsleme kullanım için pratik olmayabilir. Bundan dolayı bu yatağan büyük bir ihtimalle törensel amaçlıdır. Kabza kulaklarındaki gül bezekler birkaç örnek üzerinde görülmüştür. İrdelenen örnekler arasında benzer örnek yoktur, ancak bunların dışındaki örnekler şunlardır: Bursa Kent Müzesi'nde Çengiç Ailesi Koleksiyonunda bulunan env.no. 201359E yatağan (Bosna'dan Bursa'ya Çengiç Beyleri Sergisi, 2015), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-152 yatağan (Yaşar, 2009)[81], Sırbistan Belgrad Tarihi Müzesi'nde bulunan env.no.OVO 129/2065 ve OVO/12/2098 yatağanlar (Ljubojević, vd., 2011, s.83), Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan env.no. 1/2875 yatağan (Ayhan, 2011,s.123).

Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısımda tığ motifi ve tuğra biçiminde kurgulanmış bir süsleme vardır. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin üst kısmında tarih, alt kısmında yazıt bulunur. Tuğra

[81] Bu örnekteki benzerlik sadece kulaklarda bulunan gül bezeklerdir.

biçiminde kurgulanmış süslemelerin bittiği yerden başlayıp, namlunun ucuna doğru devam eden bir yazıt vardır. Bu yazıtın sonunda bir tığ motifi yer almaktadır.

Namlunun sağ yüzeyinde boydan boya yazıt vardır. Ucu palmet-hilal-palmet olarak düzenlenmiştir. Bu tür süslemeler tezin kataloğunda bulunan şu yatağanlarda görülmektedir: kat.no.: 1, 2, 3, 4, 11, 12, 16, 18, 20, 22, 24, 25, 30, 32, 36, 37, 42, 43, 55, 56, 67, 69,71, 73, 74, 79, 80, 81. Tezin katalogdaki örnekleri dışında diğer yatağan koleksiyonlarında bulunan tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerle karşılaşılmaktadır. Aynı tip süslemeye sahip olan yatağanlar şunlardır: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.4230 yatağan (Borčić, 2012, s. 246), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.4230 yatağan (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 491-4, 295-T, 299-T, 311-T-I, 322-T, 330-T, 342-T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-761, 152-490, 152-498, 152-455, 152-700, 152-291, 152-2 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 000762, 078074, 002537 yatağanlar (Bošković, 2007), Bölgesel Askeri Müzesi- Pleven koleksiyonunda bulunan env.no.A-73, A-66 yatağanlar (Petrova & Obbov, 2005).

Kat.no.21 örneğinin namlusundaki yazıtlar ve kompozisyon düzeni İstanbul Askeri Müzesinde bulunan env.no.152-631 yatağanda (Yaşar, 2009, s.51) ve Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesinde bulunan env.no. 310/T yatağanda (Teinović, 2008, s.116) görülmektedir.

Resimler: 352-362.

Resim 352. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.21 yatağan (fotoğraf). (2014-2015). Saraybosna Kent Müzesine ait fotoğraf. Müzenin izni ile yayımlanmaktadır.

Resim 353. Kat.no.21 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.
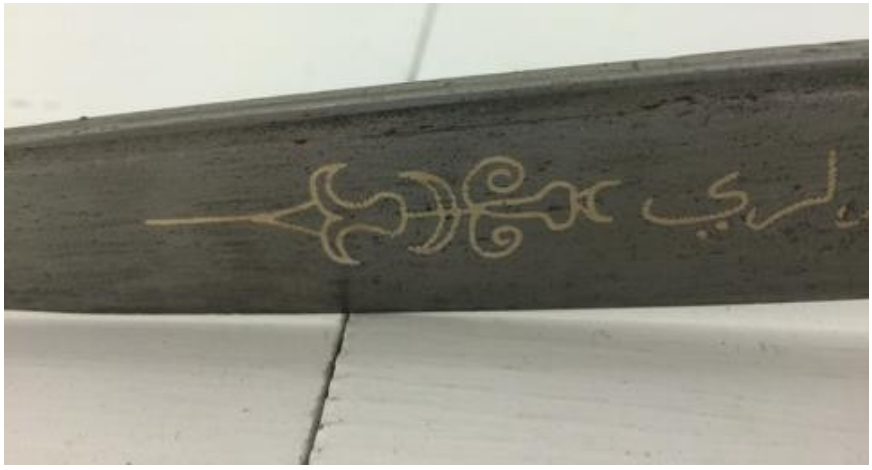

Resim 354. Kat.no.21 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 355. Kat.no.21 yatağandaki süsleme. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 356. Kat.no.21 yatağandaki süsleme. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 357. Kat.no.21 yatağandaki süsleme. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 358. Kat.no.21 yatağandaki süsleme. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 359. Kat.no.21 yatağandaki süsleme. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 360. Kat.no.21 yatağandaki süsleme. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 361. Kat.no.21 yatağandaki süsleme. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 362. Kat.no.21 yatağandaki süsleme. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Katalog No.: 22. Yatağan;

Tarih: 1221 / 1806;

Bugün Bulunduğu Yer: Saraybosna Kent Müzesi (Env. No.: 979/E);

Geliş Şekli: 15.06.1948'de N.O.'dan hediye olarak gelmiştir;

Boyut : uzunluk.: 73 cm; kabza uzunluğu: 14,8 cm; namlu uzunluğu: 58,2 cm;

İnceleme Tarihi: Şubat 2015;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş olup, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır.

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı kemikten yapılmıştır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu madenden (pirinç) yapılmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma, kazıma, telkâri, mercan ve cam kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza zıhı, bileziği ve yolu mercan kakma ve telkâri tekniğiyle süslenmiştir. Kabza bileziği alçak/boş telkâri granülasyon tekniğiyle işlenmiştir. Dilimli kabza yolunda birer kırmızı cam kakma yer alır, aralarında eliptik ve dörtgen biçimler vardır;

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Çelikten yapılmış namlu içbükey eğri, tek ağızlıdır. Kan olukları yoktur.

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyi gümüş tel kakma tekniğiyle süslenmiştir.

Süsleme: Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısımda palmet motifi ve tuğra biçiminde kurgulanmış bir süsleme vardır.

Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin üst kısmında palmet dizini ve benekler motifi yer almaktadır. Tuğranın alt kısmında yazıt bulunur. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin bittiği yerden başlayıp, namlunun ucuna doğru devam eden bir yazıt vardır. Namlunun sağ yüzeyinde hatayı-palmet geçmeler bulunmaktadır;

Yazıt :

١٢٢١ عمل ابراهيم صاحب حسن

1221. `Amile İbrahim, sâhib Hasan

(1221/1806-7 İbrahim yaptı, sahibi Hasan).

توكلى على خالقى عمل محمد اغا

Tevekkela `alâ Hâlikî `Amile Mehmed Ağâ

(Her şeyi yaratanımın rızasına bırakırım. Mehmed Ağâ yaptı)

Sahibi: Hasan;

Ustası: İbrahim (süsleme); Mehmed Ağa (kuyumcu/demirci);

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Kabza zıhından birkaç mercan düşmüştür. Diğer bölümler de harap durumdadır. Namludaki yazıt silinmek üzeredir;

Yayınlar: Muftarević, 2014, s. 36;

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın kemikten yapılmış kabzası geniş ve iri olup, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Madeni kabza zıhı, bileziği ve yolu kabartma, kazıma, telkâri, mercan ve cam kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir. Kabza zıhı, bileziği ve yolu mercan kakma ve telkâri tekniğiyle süslenmiştir. Kabza bileziği alçak/boş telkâri granülasyon tekniğiyle işlenmiştir. Dilimli kabza yolunda birer kırmızı cam kakma yer alır, aralarında eliptik ve dörtgen biçimler vardır. Kabzasında kullanılan kakma ve telkâri süslemelerinden dolayı bu tür yatağanlar daha çok törensel amaçlı kullanılmıştır. Bu tip yatağanlar çok yaygındır ve koleksiyonların çoğunda bulunabilir. Kullanılan malzemelerine, tekniklerine, süslemelerine göre tezin kataloğunda bulunan benzer kabza biçimi özelliklerini taşıyan yatağanlar şunlardır: kat.no.3, 5, 6, 7, 8, 9, 25, 26, 27, 28, 31, 33, 34, 38, 39, 40, 42, 45, 46, 49, 50, 51, 54, 56, 57, 58, 59, 64, 65, 73, 75. Tezinin kataloğunun dışında bulunan bazı örnekler: Bursa Kent Müzesinde Çengiç ailesi koleksiyonunda bulunan env.no.126046 yatağan (Bosna'dan Bursa'ya Çengiç Beyleri Sergisi, 2015), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 4232, 1655, 4234, 1657, 1654, 1651, 1652, 1653 yatağanlar (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no.490-4, 491-4, 283/T, 284/T, 289/T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi Yatağan Koleksiyonunda bulunan env.no.152-744,152-394, 152-188, 152-430, 152-428 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi Koleksiyonunda bulunan env.no. 030808, 013073, 013065, 013069, 013056, 013040 yatağanlar (Bošković, 2007), Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesi'nde bulunan env.no.95, 100 yatağanlar (Biorac, 1992), Sırbistan Kragujevac Halk Müzesi'nde bulunan env.no.İ-18, İ-223 yatağanlar· (Banović ve Topalović, 2009), Sırbistan Belgrad Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. OVO 8/2091, OVO 7/2067, OVO 11/2097, OVO 5/2049 yatağanlar (Ljubojević, vd., 2011). Bu örneklerin çoğu 18.-19. yüzyıla aittir.

Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısımda palmet motifi ve tuğra biçiminde kurgulanmış bir süsleme vardır. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin üst kısmında palmet dizini ve benekler motifi yer almaktadır. Tuğranın alt kısmında yazıt bulunur. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin bittiği yerden başlayıp, namlunun ucuna doğru devam eden bir yazıt

· Örneklerin çoğu Foça, Saraybosna ve Prizren'de üretilmiştir (Banović ve Topalović, 2009).

vardır. Namlunun sağ yüzeyinde hatayi-palmet geçmeler bulunmaktadır. Bu tür süslemeler tezin kataloğunda bulunan şu yatağanlarda görülmektedir: kat.no.: 1, 2, 3, 4, 11, 12, 16, 18, 20, 21, 24, 25, 30, 32, 36, 37, 42, 43, 55, 56, 67, 69,71, 73, 74, 79, 80, 81. Tezin katalogdaki örnekleri dışında diğer yatağan koleksiyonlarında bulunan tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerle karşılaşılmaktadır. Aynı tip süslemeye sahip olan yatağanlar şunlardır: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.4230 yatağan (Borčić, 2012, s. 246), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.4230 yatağan (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 491-4, 295-T, 299-T, 311-T-I, 322-T, 330-T, 342-T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-761, 152-490, 152-498, 152-455, 152-700, 152-291, 152-2 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 000762, 078074, 002537 yatağanlar (Bošković, 2007), Bölgesel Askeri Müzesi-Pleven koleksiyonunda bulunan env.no.A- 73, A-66 yatağanlar (Petrova & Obbov, 2005).

Resimler: 363-365.

Resim 363. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.22 yatağan (fotoğraf). (2014-2015). Saraybosna Kent Müzesine ait fotoğraf. Müzenin izni ile yayımlanmaktadır.

Resim 364. Kat.no.22 yatağandaki süsleme. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 365. Kat.no.22 yatağandaki süsleme. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Katalog No.: 23. Yatağan ve kını;

Tarih:----

Bugün Bulunduğu Yer: Saraybosna Kent Müzesi (Env. No.: 986);

Geliş Şekli: 15.06.1948'de N.O.'dan hediye olarak gelmiştir;

Boyut : uzunluk: 64,1 cm; kabza uzunluğu: 12,6 cm; namlu uzunluğu: 51,5 cm; kın uzunluğu: 53 cm;

İnceleme Tarihi: Şubat 2015;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası dar ve kulaksızdır;

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi, zıhı, bileziği ve yolu ve kulak kısmı maden (gümüş) olup, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma, kazıma ve telkâri teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza zıhı, kulak ve gövdeyle bir bütün olarak yapılmıştır. Kabza kulaklarında, zıhında ve gövdesinde rumî, palmet, pençler, eşkenar dörtgen, benek motifleri boş yer bırakılmadan yüzeyi kaplamıştır. Kabzanın dörtgen şeklindeki başında sekiz yapraklı gül bezek, onun yapraklarında dikdörtgen kabaralar yer alır. Bunların yanında Rumimotifler görünmektedir. Kabza bileziği ve dilimli yolu kazıma tekniğiyle işlenmiştir. Kabzanın dilimli yolu Rumi motiflerle bezelidir. Kabza yolunun orta bölümünde sekiz ayaklı yıldızlı boş yuva yer alır. Kabza yolunun sırtında ise zik- zak motifinin kullanıldığı görülmektedir.

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Namlusu hafif içbükey eğri olup, tek ağızlıdır. Kan olukları yoktur;

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyi damga tekniğiyle işlenmiştir.

Süsleme: Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan ve namlu sırtına doğru bulunan kısımda bir dairesel damga bulunmaktadır;

Namlunun sağ yüzeyinde hiçbir süsleme veya yazıt bulunmamaktadır.

Yazıt :

بیچاق محمد مال

Bıçak-ı Mehmed molla

KIN KISMI:

Biçim: Kın üç bölümden oluşur: metal ağız, deri ile kaplanmış orta bölüm ve metal çamurluk. Üzerinde taşıma halkaları da vardır. Hafif içbüyekdir.

Malzeme ve Teknik: Kının iskeleti ahşaptır. Kının gövdesinin orta bölümü deri ile, ağız ve çamurluk bölümleri maden (gümüş) ile kaplanmıştır. Döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma tekniğiyle süslenmiştir.

Süsleme: Tüm parçalardan sadece çamurluk süslenmiştir. Üzerinde kıvrık dallar, pençler, zambaklar bulunmaktadır. Uca doğru balık pulu motifleri bulunmaktadır. Ucu ejderha başı olarak düzenlenmiştir.

Yazıt: ----

Sahibi: ----

Ustası: Mehmed Molla

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Namlusunda hafif korozyon oluşumu görülmektedir. Kın büyük bir ihtimalle yatağanın özgün kını değildir.

Yayınlar: Muftarević, 2014, s. 24.

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın gümüşten yapılmış kabzası dar ve kulaksızdır. Kabartma, kazıma ve telkâri teknikleriyle süslenmiştir. Kabza zıhı, kulak ve gövdeyle bir bütün olarak yapılmıştır. Kabza kulaklarında, zıhında ve gövdesinde rumî, palmet, pençler, eşkenar dörtgen, benek motifleri boş yer bırakılmadan yüzeyi kaplamıştır. Kabzanın dörtgen şeklindeki başında sekiz yapraklı gül bezek, onun yapraklarında dikdörtgen kabaralar yer alır. Bunların yanında Rumimotifler görünmektedir. Kabza bileziği ve dilimli yolu kazıma tekniğiyle işlenmiştir. Kabzanın dilimli yolu Rumi motiflerle bezelidir. Kabza yolunun orta bölümünde sekiz ayaklı yıldızlı boş yuva yer alır. Kabza yolunun sırtında ise zikzak motifinin kullanıldığı görülmektedir. Kabzada bulunan telkâri ve kabartmalar kullanım için pratik olmayabilir. Bundan dolayı bu yatağan büyük bir ihtimalle törensel kullanım içindir. Tezde ele alınan örnekler arasında buna benzer bir yatağanla karşılaşmamaktadır. Tezin kataloğunun dışında bulunan örnekler şunlardır: İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-771 yatağan (Yaşar, 2009, s.188) ve Rusya Ermitaj Müzesi'nde bulunan env.no. B.O.-2901 yatağan (Rusya Ermitaj Müzesi, 1998-2017).

Namlunun sol yüzeyinde bir dairesel damga bulunmaktadır. Namlunun sağ yüzeyinde hiçbir süsleme veya yazıt bulunmamaktadır. Damganın incelenen ve karşılaştırılan

örneklere bakılarak yaygın bir süsleme çeşidi olduğu söylenebilir. Tezin kataloğunda bulunan benzer örnekler şunlardır: kat.no.17, 26, 29, 31, 57. Tez dışı örnekler şunlardır: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunn env.no. 1654, 1653 yatağan (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 490-4 yatağan (Teinović, 2008), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 018158, 000290 yatağanlar (Bošković, 2007), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-558, 152-470, 152-310, 159-286, 152-527, 152-188, 152-378, 152-446, 152-459, 152-380, 152-767, 152-418, 152-404, 152-643 yatağanlar (Yaşar, 2009).

Aynı müzede bulunan env.no.152-558 yatağanda üç tane yan yana dizilmiş damla şeklinde damga bulunmaktadır.

Kının iskeleti ahşaptır. Kının gövdesinin orta bölümü deri ile, agız ve çamurluk bölümleri maden (gümüş) ile kaplanmıştır. Tüm parçalardan sadece çamurluk kabartma tekniğiyle süslenmiştir. Üzerinde kıvrık dallar, pençler, zambaklar bulunmaktadır. Uca doğru balık pulu motifleri bulunmaktadır. Ucu ejderha başı olarak düzenlenmiştir. Kını büyük bir ihtimalle özgün değildir. Kın süslemesine göre 18.-19. yüzyıla ait olduğu söylenebilir. Buna benzer örneğe rastlanılamamaktadır.

Resimler: 366-371.

Resim 366. Kat.no.23 yatağan ve kını. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 367. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.23 yatağan (fotoğraf). (2014-2015). Saraybosna Kent Müzesine ait fotoğraf. Müzenin izni ile yayımlanmaktadır.

Resim 368. Kat.no.23 yatağandaki süsleme. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 369. Kat.no.23 yatağandaki süsleme. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 370. Kat.no.23 yatağandaki damga. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 371. Kat.no.23 yatağanın kını. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Katalog No.: 24. Yatağan ve kını;

Tarih: 1220 / 1805;

Bugün Bulunduğu Yer: Saraybosna Kent Müzesi (Env. No.: B.B.3.);

Geliş Şekli: ----

Boyut : uzunluk: 69 cm; kabza uzunluğu: 15 cm; namlu uzunluğu: 54 cm; kın uzunluğu: 55 cm;

İnceleme Tarihi: Şubat 2015;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş olup, önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır;

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı boynuzdan yapılmıştır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu madenden (gümüş) yapılmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma ve kazıma teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza parçaları zıhı, bilezik ve yolu üzerinde kabartma ve kazıma tekniğiyle yapılmış yapraklı çiçek motifleri ve basit geometrik motiflerle süslenmiştir.

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Namlusu hafif içbükey eğri olup, tek ağızlıdır. Kan olukları yoktur;

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyi gümüş tel kakma tekniğiyle işlenmiştir.

Süsleme: Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısımda bitkisel ve geometrik motiflerden oluşan kompozisyon ve tuğra biçiminde kurgulanmış süsleme yer alır. Farklı motiflerle (yarım şemse-palmet-rumî-çiçek tomurcuk dizileri, yanı sıra bulut ve benek motifleri dizileri) süslenmiş kompozisyonun ortasında bulunan tuğranın alt kısmında yazıt yer almaktadır. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemenin bittiği yerde büyük bir dairesel motif bulunmaktadır. Bu dairesel motifin iç çerçevesi altı yarım daire motifiyle süslenmiş olup, ortasında ise çiçek motifi ve benekler yer almaktadır. Bu motifin bitiminde kartuş biçiminde kurgulanmış bir süsleme vardır. Kartuş içinde bir yazıt bulunmaktadır. Kartuşun etrafında ise tuğranın etrafındaki süslemelere benzer bezemeler görülmektedir. Namlunun sağ yüzeyinde boydan boya daire-palmet-rumî- yarım şemse bir geçme olup, aralarında benek motifleri yer alır.

Yazıt :

عمل على صاحب حسنات حسين ۰۲۲۱

1220 `Amile `Alî sâhib–i hasenât Hüseyin

(1220(1805-6) Ali yaptı, sahibi iyilikler sahibi Hüseyin).

سینئ اعدایه یا رب بو]بچاغی قیل نشان[

Sine-i i‘dāya ya Rabb bu [bıçağı kıl nişân]

(Ya Rabbi, bu bıçağı düşmanın göğsüne nişan et).

KIN KISMI:

Biçim: Kın üç bölümden oluşmaktadır: metal ağız, deri ile kaplanmış orta bölüm ve metal çamurluk. Kın hafif içbüyedir.

Malzeme ve Teknik: Ahşap iskelet üzerinde metal ve deri kaplamalar vardır. Ağız ve çamurluk metaldan yapılmış olup, orta bölüm deridir. Döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuştur.

Süsleme:----

Yazıt: ----

Sahibi: Hüseyin;

Ustası: Ali;

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Kabzanın parçalarında korozyon oluşumu görülmektedir. Namlusundaki yazıtların bazı kısımları silinmek üzeredir. Kını harap durumdadır;

Yayınlar: Muftarević, 2014, s. 38;

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın boynuzdan yapılmış kabzası iri olup, önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Madeni kabza zıhı, bileziği ve yolu kabartma ve kazıma (bitkisel, balık pulu ve geometrik motifler) teknikleriyle süslenmiştir. Bu tür kabzalara sahip olan yatağanların kullanımı pratik olup, savaşta veya törende kullanılabilir. Tezin kataloğunda bulunan benzer örnekler şunlardır: kat.no.: 1, 13, 15, 16, 17, 35, 36, 53, 55, 60, 62, 67, 69, 72; Benzer (kabza biçimi, kullanılan malzemeler ve teknikler, süslemeler gibi) özellikleri taşıyan yatağanlar birçok müzede bulunmaktadır. Örneğin: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 1648, 4230, 4229 yatağanlar (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no.317-4, 328-4, 493-4, 310-T, 311/T-I, 313-T, 315/T, 319/ T-I, 322/T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-166, 152-349, 152-295 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no.013099, 013100, 000299, 000297, 018146 yatağanlar (Bošković, 2007), Sırbistan Belgrad Tarih Müzesi'nde bulunan env.no.OVO 15/2109, OVO 16/2119-Prens Stanoja'nın yatağanı[82], OVO 13/2099 yatağanlar (Ljubojević, vd., 2011),

[82] Zeok'tan prens Stanoja'nın yatağanı (Ljubojević, vd., 2011, s.91)

Sırbistan Kragujevac Halk Müzesi'nde bulunan env.no.10 yatağan (Banović ve Topalović, 2009, s.20).

Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısımda bitkisel ve geometrik motiflerden oluşan kompozisyon ve tuğra biçiminde kurgulanmış süsleme yer alır. Farklı motiflerle (yarım şemse-palmet-rumî-çiçek tomurcuk dizileri, yanı sıra bulut ve benek motifleri dizileri) süslenmiş kompozisyonun ortasında bulunan tuğranın alt kısmında yazıt yer almaktadır. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemenin bittiği yerde büyük bir dairesel motif bulunmaktadır. Bu dairesel motifin iç çerçevesi altı yarım daire motifiyle süslenmiş olup, ortasında ise çiçek motifi ve benekler yer almaktadır. Bu motifin bitiminde kartuş biçiminde kurgulanmış bir süsleme vardır. Kartuş içinde bir yazıt bulunmaktadır. Kartuşun etrafında ise tuğranın etrafındaki süslemelere benzer bezemeler görülmektedir. Namlunun sağ yüzeyinde boydan boya daire-palmet-rumî- yarım şemse bir geçme olup, aralarında benek motifleri yer alır. Bu süslemenin üslubu kat.no.10 ve 79 yatağanlarına benzerlik göstermektedir. Konu edilen örnekler dışındaki yatağanlar şunlardır: İstanbul Askeri Müzesinde bulunan env.no.152-761, 152-562, 152-366, 152-370 yatağanlar (Yaşar, 2009), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyet Müzesinde bulunan env.no. 495-4 ve 491-4 yatağanlar (Teinović, 2008). Tezin kataloğunda bulunan benzer örnekler şunlardır: 1, 2, 3, 4, 11, 12, 16, 18, 20, 21, 22, 25, 30, 32, 36, 37, 42, 43, 55, 56, 67, 69,71, 73, 74, 79, 80, 81. Tezin katalogdaki örnekleri dışında diğer yatağan koleksiyonlarında bulunan tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerle karşılaşılmaktadır. Aynı tip süslemeye sahip olan yatağanlar şunlardır: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.4230 yatağan (Borčić, 2012, s. 246), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.4230 yatağan (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 491-4, 295-T, 299-T, 311-T-I, 322-T, 330-T, 342-T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-761, 152-490, 152-498, 152-455, 152-700, 152-291, 152-2 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 000762, 078074, 002537 yatağanlar (Bošković, 2007), Bölgesel Askeri Müzesi-Pleven koleksiyonunda bulunan env.no.A-73, A-66 yatağanlar (Petrova & Obbov, 2005). Kın basittir ve bu tür kınlar en yaygın tiptir;

Resimler: 372-376.

Resim 372. Kat.no.24 yatağan ve kını. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 373. Kat.no.24 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 374. Kat.no.24 yatağandaki süsleme. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 375. Kat.no.24 yatağandaki süsleme ve yazıt. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 376. Kat.no.24 yatağandaki süsleme. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Katalog No.: 25. Yatağan;

Tarih: 1225 / 1810;

Bugün Bulunduğu Yer: Saraybosna Kent Müzesi (Env. No. : 965);

Geliş Şekli: 15.06.1948'de N.O.'dan hediye olarak gelmiştir;

Boyut : uzunluk: 78,3 cm; kabza uzunluğu: 15,3 cm; namlu uzunluğu: 63 cm;

İnceleme Tarihi: Şubat 2015;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş olup, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır;

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı kemikten yapılmıştır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu madenden (pirinç) yapılmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma, kazıma, telkâri, mercan ve cam kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza zıhında beş adet mercan bulunmaktadır. Bir adedi düşmüştür. Aralarında altı dilimli gül bezek, eşkenar dörtgen ve eliptik biçimler yer almaktadır. Bir adet kare şeklinde kabara da mevcuttur. Kabza bileziği alçak/boş granülasyon ile süslüdür. Dilimli kabza yolunun her tarafında birer kırmızı cam boncuk ve yanında altı dilimli gül bezek bulunmaktadır. Aralarında eliptik ve eşkenar dörtgen şekiller mevcuttur;

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Namlusu düz, tek ağızlıdır. Her iki tarafında birer kan oluğu vardır;

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyi gümüş tel kakma tekniğiyle işlenmiştir.

Süsleme: Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısmında tığ motiflerinden oluşan kompozisyon ve tuğra biçiminde kurgulanmış bir süsleme yer alır. Tuğranın üst kısmında benek motifleri, alt kısmında ise yazıt yer almaktadır. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin bittiği yerden başlayıp, namlunun ucuna doğru devam eden bir yazıt bulunmaktadır. Namlunun sağ yüzeyinin orta kısmında şemse ve Rumi motiflerden oluşan geçme vardır. Şemse içinde geçme ve benekler bulunur. Kompozisyonun uçlarında selvi ağacı şeklinde tığlar yer alır. Aralarında benek motifleri görülmektedir.

Yazıt :

١٢٢٥ عمل حسين قلفه صاحب حسنات محمد باشه

1225 `Amile Hüseyin kalfa; sâhib–i hasenât Mehmed Pâşa

(1225 (1810) Hüseyin kalfa yaptı, sahibi iyilikler sahibi Mehmed Paşa).

يا محمّد قيل شفاعت امّتكدر محمد

Yâ Muhammed kıl şefâ`at ümmetindir Mehmed

(Ya Muhammed şefaat eyle! Mehmed senin ümmetindendir.)

Sahibi : Mehmed Paşa;

Ustası : Hüseyin kalfa;

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Kabza harap durumdadır. Kulaklarında çatlak izleri vardır ve zıhından mercan düşmüştür;

Yayınlar: Muftarević, 2014, s. 16.

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın kemikten yapılmış kabzası geniş ve iri, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Madeni kabza zıhı, bileziği ve yolu kabartma, kazıma, telkâri, mercan ve cam kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir. Kabza zıhında beş adet mercan bulunmaktadır. Bir adedi düşmüştür. Aralarında altı dilimli gül bezek, eşkenar dörtgen ve eliptik biçimler yer almaktadır. Bir adet kare şeklinde kabara da mevcuttur. Kabza bileziği alçak/boş granülasyon ile süslüdür. Dilimli kabza yolunun her tarafında birer kırmızı cam boncuk ve yanında altı dilimli gül bezek bulunmaktadır. Aralarında eliptik ve eşkenar dörtgen şekilleri mevcuttur. Kabzasında kullanılan kakma ve telkâri süslemelerinden dolayı bu tür yatağanlar daha çok törensel amaçlı kullanılmıştır. Bu tip yatağanlar çok yaygındır ve koleksiyonların çoğunda bulunabilir. Kullanılan malzemelerine, tekniklerine, süslemelerine göre tezin kataloğunda bulunan benzer kabza biçimi özelliklerini taşıyan yatağanlar şunlardır: kat.no.3, 5, 6, 7, 8, 9, 22, 26, 27, 28, 31, 33, 34, 38, 39, 40, 42, 45, 46, 49, 50, 51, 54, 56, 57, 58, 59, 64, 65, 73, 75. Tezinin kataloğunun dışında bulunan bazı örnekler: Bursa Kent Müzesinde Çengiç ailesi koleksiyonunda bulunan env.no.126046 yatağan (Bosna'dan Bursa'ya Çengiç Beyleri Sergisi, 2015), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 4232, 1655, 4234, 1657, 1654, 1651, 1652, 1653 yatağanlar (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no.490-4, 491-4, 283/T, 284/T, 289/T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi Yatağan Koleksiyonunda bulunan env.no.152- 744,152-394, 152-188, 152-430, 152-428 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi Koleksiyonunda bulunan env.no. 030808, 013073, 013065, 013069, 013056, 013040 yatağanlar (Bošković, 2007), Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesi'nde bulunan env.no.95, 100 yatağanlar (Biorac, 1992), Sırbistan Kragujevac Halk Müzesi'nde bulunan env.no.İ-18, İ-223 yatağanlar[·] (Banović ve Topalović, 2009); Sırbistan Belgrad Tarih Müzesi'ndeki bulunan env.no.

[·] Örneklerin çoğu Foça, Saraybosna ve Prizren'de üretilmiştir. (Banović ve Topalović, 2009).

OVO 8/2091, OVO 7/2067, OVO 11/2097, OVO 5/2049 yatağanlar (Ljubojević, vd., 2011). Bu örneklerin çoğu 18.-19. yüzyıla aittir.

Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısmında tığ motiflerinden oluşan kompozisyon ve tuğra biçiminde kurgulanmış bir süsleme yer alır. Tuğranın üst kısmında benek motifleri, alt kısmında ise yazıt yer almaktadır. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin bittiği yerden başlayıp, namlunun ucuna doğru devam eden bir yazıt bulunmaktadır. Namlunun sağ yüzeyinin orta kısmında şemse ve Rumi motiflerden oluşan geçme vardır. Şemse içinde geçme ve benekler bulunur. Kompozisyonun uçlarında Selvi ağacı şeklinde tığlar yer alır. Aralarında benek motifleri görülmektedir. Namlusu düz olduğundan tipik yatağan değildir. Muhtemelen törende kullanılmıştır. Bu tür süslemeler tezin kataloğunda bulunan şu yatağanlarda görülmektedir: kat.no.: 1, 2, 3, 4, 11, 12, 16, 18, 20, 21, 22, 24, 30, 32, 36, 37, 42, 43, 55, 56, 67, 69,71, 73, 74, 79, 80, 81. Tezin katalogdaki örnekleri dışında diğer yatağan koleksiyonlarında bulunan tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerle karşılaşılmaktadır. Aynı tip süslemeye sahip olan yatağanlar şunlardır: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.4230 yatağan (Borčić, 2012, s. 246), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.4230 yatağan (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 491-4, 295-T, 299-T, 311-T-I, 322-T, 330-T, 342-T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-761, 152-490, 152-498, 152-455, 152-700, 152-291, 152-2 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 000762, 078074, 002537 yatağanlar (Bošković, 2007), Bölgesel Askeri Müzesi-Pleven koleksiyonunda bulunan env.no.A-73, A-66 yatağanlar (Petrova & Obbov, 2005).

Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemesinin önünde tığ şeklinde bir kompozisyon bulunmaktadır. Tuğranın üzerinde bulunan diğer örneklerdeki gibi palmet dizilerinin yerine bu örnekte benek ve yıldıza benzeyen biçimler bulunmaktadır. Bu bezemeye örnek olarak katalog 'ta bulunan yatağanlar şunlardır: kat.no.12, 21, 24, 37, 67, 79, 81.

Resimler: 377-380.

Resim 377. Kat.no.25 yatağan. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 378. Kat.no.25 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 379. Kat.no.25 yatağandaki süsleme. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 380. Kat.no.25 yatağandaki süsleme. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Katalog No.: 26. Yatağan;

Tarih:----

Bugün Bulunduğu Yer: Saraybosna Kent Müzesi (Env. No.: 981/E);

Geliş Şekli: 15.06.1948'de N.O.'dan hediye olarak gelmiştir;

Boyut : uzunluk: 77 cm; kabza uzunluğu: 13,5 cm; namlu uzunluğu: 63,5 cm;

İnceleme Tarihi: Şubat 2015;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır;

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı kemikten yapılmıştır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu madenden (pirinç) yapılmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma, kazıma, telkâri, mercan ve cam kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabzanın parçaları kakma ve telkâri tekniğiyle işlenmiştir. Zıhında yedi adet mercan vardır, aralarında dilimli gül bezekler, eşkenar dörtgen ve eliptik şekiller bulunmaktadır. İki adet kare kabara da mevcuttur. Kabza bileziği yüksek/dolu granülasyon ile süslüdür. Dilimli kabza yolunun her tarafında ikişer kırmızı cam kakma ve aralarında altı dilimli gül bezek bulunmaktadır. Aralarında eliptik ve eşkenar dörtgen şekiller de mevcuttur;

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Namlusu içbükey eğri, tek ağızlıdır. Her tarafta üçer kan oluğu vardır. Namlu sırtı yivlidir;

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyi damga tekniğiyle işlenmiştir.

Süsleme: Namlunun sol yüzünde dairesel bir damga bulunmaktadır;

Yazıt :

عمل ادم 91

`Amile Adem 91

(Adem yaptı 91)

Sahibi: ----

Ustası: Adem;

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Kabza yolunun sırtında lehim tekniğiyle yapılmış tamirlerin izleri görülmektedir;

Yayınlar: Muftarević, 2014, s.54;

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın kemikten yapılmış kabzası iri olup, önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Madeni kabza zıhı, bileziği ve yolu kabartma, kazıma, telkâri, mercan ve cam kakma ve yaldızlama teknikleriyle

süslenmiştir. Kabzanın parçaları kakma ve telkâri tekniğiyle işlenmiştir. Zıhında yedi adet mercan vardır, aralarında dilimli gül bezekler, eşkenar dörtgen ve eliptik şekiller bulunmaktadır. İki adet kare kabara da mevcuttur. Kabza bileziği yüksek/dolu granülasyon ile süslüdür. Dilimli kabza yolunun her tarafında ikişer kırmızı cam kakma ve aralarında altı dilimli gül bezek bulunmaktadır. Aralarında eliptik ve eşkenar dikdörtgen şekilleri de mevcuttur. Kabzasında kullanılan kakma ve telkâri süslemelerinden dolayı bu tür yatağanlar daha çok törensel amaçlı kullanılmıştır. Bu tip yatağanlar çok yaygındır ve koleksiyonların çoğunda bulunabilir. Kullanılan malzemelerine, tekniklerine, süslemelerine göre tezin kataloğunda bulunan benzer kabza biçimi özelliklerini taşıyan yatağanlar şunlardır: kat.no.3, 5, 6, 7, 8, 9, 22, 25, 27, 28, 31, 33, 34, 38, 39, 40, 42, 45, 46, 49, 50, 51, 54, 56, 57, 58, 59, 64, 65, 73, 75. Tezinin kataloğunun dışında bulunan diğer örnekler şunlardır: Bursa Kent Müzesinde Çengiç ailesi koleksiyonunda bulunan env.no.126046 yatağan (Bosna'dan Bursa'ya Çengiç Beyleri Sergisi, 2015), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 4232, 1655, 4234, 1657, 1654, 1651, 1652, 1653 yatağanlar (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no.490-4, 491-4, 283/T, 284/T, 289/T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi Yatağan Koleksiyonunda bulunan env.no.152-744,152-394, 152-188, 152-430, 152-428 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi Koleksiyonunda bulunan env.no. 030808, 013073, 013065, 013069, 013056, 013040 yatağanlar (Bošković, 2007), Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesi'nde bulunan env.no.95, 100 yatağanlar (Biorac, 1992), Sırbistan Kragujevac Halk Müzesi'nde bulunan env.no.İ-18, İ-223 yatağanlar[·] (Banović ve Topalović, 2009), Sırbistan Belgrad Tarih Müzesi'ndeki bulunan env.no. OVO 8/2091, OVO 7/2067, OVO 11/2097, OVO 5/2049 yatağanlar (Ljubojević, vd., 2011). Bu örneklerin çoğu 18.-19. yüzyıla aittir.

Namlunun sol yüzünde dairesel bir damga bulunmaktadır. Damganın incelenen ve karşılaştırılan örneklere bakılarak yaygın bir süsleme çeşidi olduğu söylenebilir. Tezin kataloğunda bulunan benzer örnekler şunlardır: kat.no.17, 23, 29, 31, 57. Damga tekniğiyle yapılan süslemeler şu örneklerde görülmektedir: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 1654, 1653 yatağan (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp

[·] Örneklerin çoğu Foça, Saraybosna ve Prizren'de üretilmiştir. (Banović ve Topalović, 2009).

Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 490-4 yatağan (Teinović, 2008), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 018158, 000290 yatağanlar (Bošković, 2007), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-558, 152-470, 152-310, 159-286, 152-527, 152-188, 152-378, 152-446, 152-459, 152-380, 152-767, 152-418, 152-404, 152-643 yatağanlar (Yaşar, 2009). Aynı müzede bulunan env.no.152-558 yatağanda üç tane yan yana dizilmiş damla şeklinde damga bulunmaktadır.

Resimler: 381-383.

Resim 381. Kat.no.26 yatağan. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 382. Kat.no.26 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 383. Kat.no.26 yatağandaki damga. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Katalog No.: 27. Yatağan ve kını;

Tarih: 1227 / 1812;

Bugün Bulunduğu Yer: Saraybosna Kent Müzesi (Env. No.: yatağan B.B.4.; kın 1021/E;);

Geliş Şekli: ----

Boyut : uzunluk: 71,8 cm; kabza uzunluğu: 15,3 cm; namlu uzunluğu: 56,5 cm;

İnceleme Tarihi: Şubat 2015;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş, önde V şeklinde, yanlarda ise köşeli kulaklıdır;

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı kemikten yapılmıştır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu madenden (pirinç) yapılmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma, kazıma, telkâri, mercan ve cam kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza zıhında yedi adet mercan vardır, aralarında dilimli gül bezekler, eşkenar dörtgen ve eliptik biçimler bulunmaktadır. İki adet kare kabara da mevcuttur. Kabza bileziği alçak/boş granülasyon ile süslüdür. Dilimli kabza yolunun her iki tarafında birer yeşil cam kakma ve altı dilimli gül bezek bulunmaktadır. Aralarında pek çok sayıda küçük gül bezek mevcuttur;

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Çelikten yapılmış namlu içbükey eğri, tek ağızlıdır. Her iki tarafında birer kan oluğu vardır;

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyi altın tel kakma tekniğiyle işlenmiştir.

Tip: İçbükey;

Süsleme: Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısmında kartuş biçiminde kurgulanmış bir süsleme bulunmaktadır. Kartuşun içinde tuğra şeklinde bir yazıt vardır. Bu yazıtın alt ve üst kısmı (kartuşun çerçevesinde) sarmal çizgilerle bezelidir. Kartuşun çerçevesinin uçlarında ise tığ motifleri yer almaktadır. Namlunun sağ yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısımda şemse- eşkenar dörtgen –tığ motiflerinden oluşan geçme, bunların aralarında da benek motifler bulunmaktadır.

Yazıt :

عمل صالح صاحب محّمد ۷۲۲۱

یا محّمد قیل شفاعت صاحب حسنات محّمد

`Amile Salih, sahib Muhammed 1227 .

Yâ Muhammed kıl şefâ`at sâhib–i hasenât Muhammed

(Salih yaptı 1227 (1812) sahibi Muhammed.

Ya Muhammed şefaat eyle! İyilikler sahibi Muhammed).

KIN KISMI:

Biçim: Kın iki parçadan oluşur; 1. Ağız; 2. Tek parça olarak düzenlenen orta bölüm ve uç. Kın hafif içbükeydir.

Malzeme ve Teknik: Ahşap üzerine boydan boya metal kaplamalı, ağız bölümü mercanlıdır. Döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma, telkâri, mercan kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kın ağzında dört sırada yuvarlak mercanlar yer alır. Mercanlar arasında telkâri tekniğiyle yapılmış zincir ve diğer şekiller bulunmaktadır. Kın ağzının sadece bir tarafında üçgen şeklinde telkâri tekniğiyle işlenmiş çerçeve yer alır. Bu çerçeve içinde üç adet mercan bulunmaktadır. Kının diğer parçaları metal kaplamalıdır, boş yer bırakılmadan sarmal bir şekilde düzenlenmiş Rumi motiflerle süslenmiştir.

Aralarında basit taramalar yer alır. Kının bir taşıma halkası vardır. Kının ucu taç şeklinde düzenlenmiştir. Bazı kısımlarda yaldızlama da görülür;

Sahibi: Muhammed;

Ustası: Salih;

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Namlusundaki kakmaların bazıları silinmek üzeredir. Kından birkaç mercan düşmüş, gövdesinde de kısmen bozulmalar oluşmuştur;

Yayınlar: Muftarević, 2014, s.29;

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın kemikten yapılmış kabzası geniş ve iri, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise köşeli kulaklıdır. Madeni kabza zıhı, bileziği ve yolu kabartma, kazıma, telkâri, mercan ve cam kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir. Kabza zıhında yedi adet mercan vardır, aralarında dilimli gül bezekler, eşkenar dörtgen ve eliptik biçimler bulunmaktadır. İki adet kare kabara da mevcuttur. Kabza bileziği alçak/boş granülasyon ile süslüdür. Dilimli kabza yolunun her iki tarafında birer yeşil cam kakma ve altı dilimli gül bezek bulunmaktadır. Aralarında pek

çok sayıda küçük gül bezek mevcuttur. Kabzasında kullanılan kakma ve telkâri süslemelerinden dolayı bu tür yatağanlar daha çok törensel amaçlı kullanılmıştır. Bu tip yatağanlar çok yaygındır ve koleksiyonların çoğunda bulunabilir. Kullanılan malzemelerine, tekniklerine, süslemelerine göre tezin kataloğunda bulunan benzer kabza biçimi özelliklerini taşıyan yatağanlar şunlardır: kat.no.3, 5, 6, 7, 8, 9, 22, 25, 26, 28, 31, 33, 34, 38, 39, 40, 42, 45, 46, 49, 50, 51, 54, 56, 57, 58, 59, 64, 65, 73, 75. Tezinin kataloğunun dışında bulunan diğer örnekler şunlardır: Bursa Kent Müzesinde Çengiç ailesi koleksiyonunda bulunan env.no.126046 yatağan (Bosna'dan Bursa'ya Çengiç Beyleri Sergisi, 2015), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 4232, 1655, 4234, 1657, 1654, 1651, 1652, 1653 yatağanlar (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no.490-4, 491-4, 283/T, 284/T, 289/T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi Yatağan Koleksiyonunda bulunan env.no.152-744,152-394, 152-188, 152-430, 152-428 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi Koleksiyonunda bulunan env.no. 030808, 013073, 013065, 013069, 013056, 013040 yatağanlar (Bošković, 2007), Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesi'nde bulunan env.no.95, 100 yatağanlar (Biorac, 1992), Sırbistan Kragujevac Halk Müzesi'nde bulunan env.no.İ-18, İ-223 yatağanlar[·] (Banović ve Topalović, 2009), Sırbistan Belgrad Tarih Müzesi'ndeki bulunan env.no. OVO 8/2091, OVO 7/2067, OVO 11/2097, OVO 5/2049 yatağanlar (Ljubojević, vd., 2011). Bu örneklerin çoğu 18.-19. yüzyıla aittir.

Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısmında kartuş biçiminde kurgulanmış bir süsleme bulunmaktadır. Kartuşun içinde tuğra şeklinde bir yazıt vardır. Bu yazıtın alt ve üst kısmı (kartuşun çerçevesinde) sarmal çizgilerle bezelidir. Kartuşun çerçevesinin uçlarında ise tığ motifleri yer almaktadır. Namlunun sağ yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısımda şemse- eşkenar dörtgen –tığ motiflerinden oluşan geçme, bunların aralarında da benek motifler bulunmaktadır. Bu tür süslemeler tezin kataloğunda bulunan şu yatağanlarda görülmektedir: kat.no. 9, 10, 11, 14, 24, 27, 37, 44, 45, 68, 78, 79. Katalog dışındaki örnekler şunlardır: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 1674, 4235, 4228, 1653 yatağanlar (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp

[·] Örneklerin çoğu Foça, Saraybosna ve Prizren'de üretilmiştir. (Banović ve Topalović, 2009).

Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 491-4, 495-4, 303/T, 331/T yatağanlar (Teinović, 2008, s.109-113), Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesi'nde bulunan env.no. 100 yatağan (Biorac, 1992), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no. 152-331, 152-293, 152-470, 152-278, 152-310, 152-761, 152-269, 159-286, 152-545, 152-744, 152-91, 152-329, 152-515, 152-755, 152-366, 152-498, 152-370, 152-251, 152-768, 152-388, 152-530, 152-311, 152-645, 152-496, 152-167, 152-270, 152-316 yatağanlar (Yaşar, 2009), Bursa Kent Müzesi Çengiç koleksiyonunda bulunan env. no. 201359E, 2013 60E yatağanlar.

Kının iskeleti ahşaptan olup, üzeri boydan boya madenle (gümüş) kaplanmıştır. Kabartma, telkâri, mercan kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir. Bu tür kınlar katalogda kat.no. 5, 6, 27 yatağanlarda görülmektedir. Konu edilen örnekler dışındaki benzer kın örnekleri şunlardır: Belgrad Sırbistan Tarih Müzesinde bulunan env.no. OVO 3/2042, OVO 8028, OVO 2949 yatağanların kınları. Bu kınlar 19. yüzyılda Foça ya da Prizren'de üretilmiştir (Ljubojević, vd., 2011, s.85). Diğer örnekler arasında Atina Stephanis Vakfı Koleksiyonuna ait iki adet kın (env.no.0694, 0739) bulunmaktadır. Elgood (2009) bu iki kının süslemesinin Karadağ Kotor (Boka Kotorska) üslubunda yapıldığını yazmıştır. Hırvatistan Split Kent Müzesinde bulunan env.no.3555 kın da bu üsluptadır (Hırvatistan Split Kent Müzesinin Kataloğunda bu üslubun Arnavutluk'taki İşkodralı ustalar tarafından yapıldı söylenir, Borčić, 2012, s.274);

Resimler: 384-388.

Resim 384. Kat.no.27 yatağan ve kını. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 385. Kat.no.27 yatağan. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 386. Kat.no.27 yatağanın kını. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 387. Kat.no.27 yatağanın kını. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 388. Kat.no.27 yatağandaki süsleme. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Katalog No.: 28. Yatağan;

Tarih: 1229 / 1814;

Bugün Bulunduğu Yer: Saraybosna Kent Müzesi (Env. No.: 973/E);

Geliş Şekli: 15.06.1948'de N.O.'dan hediye olarak gelmiştir;

Boyut : uzunluk: 72 cm; kabza uzunluğu: 13,5 cm; namlu uzunluğu: 58,5 cm;

İnceleme Tarihi: Şubat 2015;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş, önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır;

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı kemikten yapılmıştır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu madenden (pirinç) yapılmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma, kazıma, telkâri, mercan ve cam kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza zıhında sekiz adet yuvarlak mercan vardır, aralarında dilimli gül bezekler bulunmaktadır. Kabza yolu telkâri tekniğiyle işlenmiştir. Üzerinde eşkenar dörtgen ve eliptik biçimler bulunmaktadır. Dilimli kabza yolunun her tarafında birer kırmızı cam kakma ve yarı küre biçiminde kabara bulunmaktadır. Aralarında küçük eliptik ve eşkenar dörtgen biçimleri mevcuttur;

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Çelikten yapılmış namlu içbükey eğri, tek ağızlıdır. Her iki tarafında birer kan oluğu vardır. Namlu sırtı yivlidir;

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyi gümüş tel kakma tekniğiyle işlenmiştir.

Süsleme: Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısımda kartuş biçiminde kurgulanmış bir süsleme bulunmaktadır. Kartuşun içinde bir yazıt vardır.

Namlunun sağ yüzeyinde hiçbir süsleme veya yazıt bulunmamaktadır.

Yazıt :

صاحب ومالك على ۹۲۲۱

Sâhib ve malik ‘Alî 1229.

(Sahib-i Ali 1229 /1814).

.....ال فتى االّ على و ال سيف االّ ذوالفقار

La feta illa Ali va seyfe illa Zülfikâri

(Ali’den başka yiğit Zülfikâr’dan başka kılıç yoktur)

Sahibi: Ali

Ustası: ----

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Kabza bileziği harap durumda olduğundan üzerinde deri kaplaması bulunmaktadır. Namludaki yazıt silinmek üzeredir;

Yayınlar: Muftarević, 2014, s.36.

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın kemikten yapılmış kabzası geniş ve iri, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Madeni kabza zıhı, bileziği ve yolu kabartma, kazıma, telkâri, mercan ve cam kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir. Kabza zıhında sekiz adet yuvarlak mercan vardır, aralarında dilimli gül bezekler bulunmaktadır. Kabza yolu telkâri tekniğiyle işlenmiştir. Üzerinde eşkenar dörtgen ve eliptik biçimler bulunmaktadır. Dilimli kabza yolunun her tarafında birer kırmızı cam kakma ve yarı küre biçiminde kabara bulunmaktadır. Aralarında küçük eliptik ve eşkenar dörtgen biçimleri mevcuttur. Kabzasında kullanılan kakma ve telkâri süslemelerinden dolayı bu tür yatağanlar daha çok törensel amaçlı kullanılmıştır. Bu tip yatağanlar çok yaygındır ve koleksiyonların çoğunda bulunabilir. Kullanılan malzemelerine, tekniklerine, süslemelerine göre tezin kataloğunda bulunan benzer kabza biçimi özelliklerini taşıyan yatağanlar şunlardır: kat.no.3, 5, 6, 7, 8, 9, 22, 25, 26, 27, 31, 33, 34, 38, 39, 40, 42, 45, 46, 49, 50, 51, 54, 56, 57, 58, 59, 64, 65, 73, 75. Tezin kataloğunun dışında bulunan diğer örnekler şunlardır: Bursa Kent Müzesinde Çengiç ailesi koleksiyonunda bulunan env.no.126046 yatağan (Bosna'dan Bursa'ya Çengiç Beyleri Sergisi, 2015), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 4232, 1655, 4234, 1657, 1654, 1651, 1652, 1653 yatağanlar (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no.490-4, 491-4, 283/T, 284/T, 289/T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-744,152-394, 152-188, 152-430, 152-428 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi Koleksiyonunda bulunan env.no. 030808, 013073, 013065, 013069, 013056, 013040 yatağanlar (Bošković, 2007), Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesi'nde bulunan env.no.95, 100 yatağanlar (Biorac, 1992), Sırbistan Kragujevac Halk Müzesi'nde bulunan env.no.İ-18, İ-223 yatağanlar[·] (Banović ve Topalović, 2009), Sırbistan Belgrad Tarih Müzesi'ndeki bulunan env.no. OVO 8/2091, OVO 7/2067, OVO 11/2097, OVO 5/2049 yatağanlar (Ljubojević, vd., 2011). Bu örneklerin çoğu 18.-19. yüzyıla aittir.

Namlunun sol yüzeyinde kartuş biçiminde kurgulanmış bir süsleme bulunmaktadır. Kartuşun içinde bir yazıt vardır. Bu tür kartuşlarda genellikle yapım tarihi, usta ve sahibinin ismi bulunmaktadır. Bu şekilde düzenlenen kartuşlar tezde incelenen şu örneklerde görülmektedir: kat.no.9, 28, 33, 34, 35, 38, 39, 46, 47, 50. Tezde ele alınan

[·] Örneklerin çoğu Foça, Saraybosna ve Prizren'de üretilmiştir (Banović ve Topalović, 2009).

örnekler dışında bulunanlar: İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-392, 152-218, 152-393, 152-394 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Split Kent Müzesi Koleksiyonunda bulunan env.no.1655, 1658 yatağanlar (Borčić, 2012).

Resimler: 389-390.

Resim 389. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.28 (fotoğraf). (2014-2015). Saraybosna Kent Müzesine ait fotoğraf. Müzenin izni ile yayımlanmaktadır.

Resim 390. Kat.no.28 yatağandaki süsleme. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Katalog No.: 29. Yatağan ve kın;

Tarih:----

Bugün Bulunduğu Yer : Saraybosna Kent Müzesi (Env. No.: 478);

Geliş Şekli : 15.06.1948'de N.O.'dan hediye olarak gelmiştir;

Boyut : uzunluk: 74 cm; kabza uzunluğu: 15 cm; namlu uzunluğu: 59 cm;

İnceleme Tarihi: Şubat 2015;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş, önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır;

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı kemikten yapılmıştır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu madenden (pirinç) yapılmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma, kazıma, telkâri, kakma (boyanmış erik ve kiraz çekirdeği) ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza zıhında yedi adet yalancı mercan (büyük bir ihtimalle boyanmış erik çekirdeği) vardır. Aralarında dilimli gül bezekler, eşkenar dörtgen ve eliptik biçimler bulunmaktadır. Kabza bileziğinde alçak/boş granülasyon mevcuttur. Dilimli kabza yolunun bir tarafında sadece bir yarı küre şeklinde kabara ve aralarında serpilmiş eliptik şekiller, öbür tarafında iki yuvarlak yuvada yalancı mercan (boyanmış kiraz çekirdeği) ve aralarında yarı küre biçiminde kabara yer almaktadır. Bu yarı küre biçimindeki kabara üzerinde telkâri tekniğinde incecik üç daire bulunmaktadır. Kabza zıhındakine benzeyen kabaralar üzerinde beş adet incecik daire görünmektedir. Bu iki "mercan" ve kabaranın aralarında dairesel ve çokgen motifler bulunmaktadır. Kabza yolunun sırtında eşkenar dörtgen dizileri mevcuttur;

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Namlusu içbükey eğri, tek ağızlı, kalın çelikten yapılmıştır. Namlunun her iki tarafında birer kan oluğu vardır. Namlu sırtı yivlidir;

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyi gümüş tel kakma ve damga teknikleriyle işlenmiştir.

Süsleme: Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısımda ve namlunun ucuna kadar devam eden kartuş biçiminde kurgulanmış bir süsleme bulunmaktadır. Bu kartuş dikdörtgen şeklinde içinde iki satırlık yazıt olarak düzenlenmiştir. Çerçevenin uçlarında Rumi motifler mevcuttur. Bu motifler üçgen şeklinde çerçeveler içindedir. Yazıtın yanında damga da yer alır. Namlunun sağ yüzeyinde kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısmında bir kompozisyon yer almaktadır. Bu kompozisyon iki şemseden oluşur, şemselerin içinde helezoni motifler ve çizgili taramalar mevcuttur.

Yazıt :

عمل عبده

‘Amel-i ‘abduhu

O (Allah)`nun kulu yaptı

عمل اسماعيل اسطه صاحب و مالك احمد

`Amile İsmail usta; sâhib ve malik Ahmed

(İsmail usta yaptı, sahibi Ahmed)

عبده احمد الفتى اال على ال سيف اال ذوالفقار صاحب احمد

`abduhu Ahmed Lā fetā illā ‘Alî lā seyfe illā zū ´l-fikār

(Ali’den başka yiğit, Zülfikârdan başka kılıç yoktur).

صاحب احمد

Sahib Ahmed (Sahibi Ahmed)

KIN KISMI:

Biçim: Kın hafif içbükeydir.

Malzeme ve Teknik: Ahşap üzerinde deri (meşin) kaplamalı;

Süsleme: ----

Yazıt: ---

Sahibi: Ahmed;

Ustası: İsmail;

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Namlusunda korozyon oluşumu görülmektedir;

Yayınlar: Muftarević, 2014, s. 34.

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın kemikten yapılmış kabzası geniş ve iri, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Madeni kabza zıhı, bileziği ve yolu kabartma, kazıma, telkâri, mercan ve cam kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir. Kabza zıhında yedi adet yalancı mercan (büyük bir ihtimalle boyanmış erik çekirdeği) vardır. Aralarında dilimli gül bezekler, eşkenar dörtgen ve eliptik biçimler bulunmaktadır. Kabza bileziğinde alçak/boş granülasyon mevcuttur. Dilimli kabza yolunun bir tarafında sadece bir yarı küre şeklinde kabara ve aralarında serpilmiş eliptik şekiller, öbür tarafında iki yuvarlak yuvada yalancı mercan (boyanmış kiraz

çekirdeği) ve aralarında yarı küre biçiminde kabara yer almaktadır. Bu yarı küre biçimindeki kabara üzerinde telkâri tekniğinde incecik üç daire bulunmaktadır. Kabza zıhındakine benzeyen kabaralar üzerinde beş adet incecik daire görünmektedir. Bu iki "mercan" ve kabaranın aralarında dairesel ve çokgen motifler bulunmaktadır. Kabza yolunun sırtında eşkenar dörtgen dizileri mevcuttur. Kabzasında kullanılan kakma ve telkâri süslemelerinden dolayı bu tür yatağanlar daha çok törensel amaçlı kullanılmıştır. Bu tip yatağanlar çok yaygındır ve koleksiyonların çoğunda bulunabilir. Kullanılan malzemelerine, tekniklerine, süslemelerine göre tezin kataloğunda bulunan benzer kabza biçimi özelliklerini taşıyan yatağanlar şunlardır: kat.no.3, 5, 6, 7, 8, 9, 22, 25, 26, 27, 28, 31, 33, 34, 38, 39, 40, 42, 45, 46, 49, 50, 51, 54, 56, 57, 58, 59, 64, 65, 73, 75. Tezinin kataloğunun dışında bulunan diğer örnekler şunlardır: Bursa Kent Müzesinde Çengiç ailesi koleksiyonunda bulunan env.no.126046 yatağan (Bosna'dan Bursa'ya Çengiç Beyleri Sergisi, 2015), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 4232, 1655, 4234, 1657, 1654, 1651, 1652, 1653 yatağanlar (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no.490-4, 491-4, 283/T, 284/T, 289/T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-744,152-394, 152-188, 152- 430, 152-428, 152-439, 152-573 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 030808, 013073, 013065, 013069, 013056, 013040 yatağanlar (Bošković, 2007), Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesi'nde bulunan env.no.95, 100 yatağanlar (Biorac, 1992), Sırbistan Kragujevac Halk Müzesi'nde bulunan env.no.İ-18, İ-223 yatağanlar[·] (Banović ve Topalović, 2009), Sırbistan Belgrad Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. OVO 8/2091, OVO 7/2067, OVO 11/2097, OVO 5/2049 OVO/18/3963 yatağanlar (Ljubojević, vd., 2011). Bu örneklerin çoğu 18.-19. yüzyıla aittir.

Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısımda ve namlunun ucuna kadar devam eden kartuş biçiminde kurgulanmış bir süsleme bulunmaktadır. Bu kartuş dikdörtgen şeklinde içinde iki satırlık yazıt olarak düzenlenmiştir. Çerçevenin uçlarında Rumi motifler mevcuttur. Bu motifler üçgen şeklinde çerçeveler içindedir. Yazıtın yanında damga da yer alır. Namlunun sağ yüzeyinde kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısmında bir kompozisyon yer

[·] Örneklerin çoğu Foça, Saraybosna ve Prizren'de üretilmiştir. (Banović ve Topalović, 2009).

almaktadır. Bu kompozisyon iki şemseden oluşur, şemselerin içinde helezoni motifler ve çizgili taramalar mevcuttur. Namlusundaki süslemeler tezdeki örnekler arasında görülmemektedir. Damganın incelenen ve karşılaştırılan örneklere bakılarak yaygın bir süsleme çeşidi olduğu söylenebilir. Tezin kataloğunda bulunan benzer örnekler şunlardır: kat.no.17, 23, 26, 31, 57. Damga tekniğiyle yapılan süslemeler şu örneklerde görülmektedir: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 1654, 1653 yatağan (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 490-4 yatağan (Teinović, 2008), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 018158, 000290 yatağanlar (Bošković, 2007), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-558, 152-470, 152-310, 159-286, 152-527, 152-188, 152-378, 152-446, 152-459, 152-380, 152-767, 152-418, 152-404, 152-643 yatağanlar (Yaşar, 2009). Aynı müzede bulunan env.no.152-558 yatağanda üç tane yan yana dizilmiş damla şeklinde damga bulunmaktadır.

Resimler: 391-396.

Resim 391. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.29 yatağan (fotoğraf). (2014-2015). Saraybosna Kent Müzesine ait fotoğraf. Müzenin izni ile yayımlanmaktadır.

Resim 392. Kat.no.29 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 393. Kat.no.29 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 394. Kat.no.29 yatağandaki süsleme. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 395. Kat.no.29 yatağandaki süsleme ve damga. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 396. Kat.no.29 yatağandaki süsleme. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Katalog No.: 30. Yatağan ve kını;

Tarih: 1228 / 1813;

Bugün Bulunduğu Yer: Saraybosna Kent Müzesi (Env.No.: 998);

Geliş Şekli: ----

Boyut : uzunluk: 67 cm; kabza uzunluğu: 14,5 cm; namlu uzunluğu: 52,5 cm; kın uzunluğu: 54 cm;

İnceleme Tarihi : Şubat 2015;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş olup, önde V şeklinde, yanlarda ise köşeli kulaklıdır;

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi, zıhı, bileziği, yolu ve kulak kısmı madenidir (pirinç). Bu bölümler döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma, kazıma, telkâri, plastik boncuk kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza zıhında dokuz adet yalancı mercan (kırmızı renk ile boyanmış boncuklar), ve aralarında yarı küre biçiminde kabaralar, eşkenar dörtgen şekiller ve dörtgen şeklinde kabara da bulunmaktadır. Kabza kulaklarında dört adet gül bezek yer alır, gül bezeklerin ortasında "mercan" bulunmaktadır. Bir gül bezeğin "mercanı" düşmüştür. Kabzanın kenarları telkâri zincir ile süslenmiştir. Kabza bileziği basit olup, süslemesizdir. Dilimli kabza yolu kazıma tekniğiyle işlenmiştir. Kabza yolunda Rumi, palmet, çiçek tomurcuğu motifleri sırtında ise zikzak motifler görülmektedir.

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Namlusu hafif içbükey eğri, tek ağızlıdır. Namlunun her iki tarafında birer kan oluğu vardır.

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyi gümüş tel kakma tekniğiyle işlenmiştir.

Süsleme: Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısımda palmet motifi ve tuğra biçiminde kurgulanmış bir süsleme vardır. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin üst kısmında palmet dizini yer almaktadır. Tuğranın alt kısmında yazıt bulunur. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin bittiği yerden başlayıp, namlunun ucuna doğru devam eden bir yazıt vardır. Namlunun sağ yüzeyinde hiçbir süsleme ve yazıt bulunmamaktadır.

Yazıt :

٨٢٢١ عمل مصطفى صاحب حسنات حسن باشه

1228. `Amile Mustafa sâhib–i hâsenat Hasan Pâşa

(1228/1813 Mustafa yaptı, sahibi iyilikler sahibi Hasan Paşa)

توكلى على خالقى عبده حسن

Tevekkela `alâ Hâlikî `abduhu Hasan

(Her şeyi Yaratanımın rızasına bırakırım. O (Allah)`nun kulu Hasan)

KIN KISMI:

Biçim: Kının gövdesi hafif içbükey, ucu ise dışbükeydir.

Malzeme ve Teknik: Ahşap iskelet üzerine boydan boya yaldızlı pirinç ile kaplanmıştır. Döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma, kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Üzerinde boş yer bırakılmadan Rumi, çiçekler, çiçek tomurcukları ile bezemeli kabartmalar yer alır. Kının ağızında üç yalancı mercan bulunmaktadır. Kının ucu ejderha/balık başı ile bitmektedir;

Yazıt:----

Sahibi: Hasan Paşa;

Ustası: Mustafa;

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Kabzadan boncuklar düşmüştür. Kalan boncuklar büyük bir ihtimalle özgün değildir. Namlusunda korozyon oluşumu görülmektedir. Yazıtları ise silinmek üzeredir. Kını harap durumdadır;

Yayınlar: Muftarević, 2014, s. 27;

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın gümüşten kabzası geniş ve iri olup, önde V şeklinde, yanlarda ise köşeli kulaklıdır. Kabza, kabartma, kazıma, telkâri ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir. Kabza zıhında dokuz adet yalancı mercan (kırmızı renk ile boyanmış boncuklar), ve aralarında yarı küre biçiminde kabaralar, eşkenar dörtgen şekilleri ve dörtgen şeklinde kabara da bulunmaktadır. Kabza kulaklarında dört adet gül bezek yer alır, gül bezeklerin ortasında "mercan" bulunmaktadır. Bir gül bezeğin "mercanı" düşmüştür. Kabzanın kenarları telkâri zincir ile süslenmiştir. Kabza bileziği basit olup, süslemesizdir. Dilimli kabza yolu kazıma tekniğinde işlenmiştir. Kabza yolunda Rumi, palmet, çiçek tomurcuğu motifleri sırtında ise zikzak motifleri

görülmektedir. Yatağan süslemelerinden dolayı törenlerde kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bu tür yatağanlar Bosna-Hersek'te en çok Foça'da üretilmiştir, ayrıca dünya müzelerinde bulunan benzer örneklerin çoğunun Foça'da üretildiği görülmektedir. Bu örnek bu tür yatağanların çok başarıl örneklerinden sayılmamaktadır, benzer örnekleriyle kıyaslarsak bu daha kaba işlemelidir. Yalancı mercanları ve kaba plastiği, ve kaba yazılmış yazıt bunun göstergesidir. Katalogda kabza biçimi, süslemesi ve teknik açıdan benzer, ancak daha başarılı örnekler kat.no. 44, 48, 84 yatağanlardır. Kabza biçimi, süslemeler ve teknikler açısından tezde incelenen örneklerin dışında bulunan benzer örnekler şunlardır: İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no. 152-753, 152-745 yatağanlar (Yaşar, 2009), Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan env.no. 1/2873 yatağan (Ayhan, 2011, s.129), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 034600, 003080, 002836, 031262 yatağanlar (Bošković, 2007), Atina Benaki Müzesi'nde bulunan env.no. 5682, 5875 yatağanlar (Elgood, 2009), Atina Stephanis (Foundation) Vakfı koleksiyonunda bulunan env.no.0287 yatağan (Elgood, 2009, s.147), Metropolitan Müzesi'nde bulunan env.no. 36.25.1617a,b yatağan (Metropolitan Müzesi, 2000-2017), Rusya Devlet Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 6442 yatağan (Rusya Devlet Tarih Müzesi, 2013), Sırbistan Belgrad Tarihi Müzesi'nde bulunan env.no. OVO/9/2092[83] yatağan (Ljubojević, vd., 2011), Sırbistan Belgrad Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.2450 ve 2420 yatağanlar (Radović, 2002,s.65).

Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısımda palmet motifi ve tuğra biçiminde kurgulanmış bir süsleme vardır. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin üst kısmında palmet dizini yer almaktadır. Tuğranın alt kısmında yazıt bulunur. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin bittiği yerden başlayıp, namlunun ucuna doğru devam eden bir yazıt vardır. Namlunun sağ yüzeyinde hiçbir süsleme ve yazıt bulunmamaktadır. Bu tür süslemeler tezin kataloğunda bulunan şu yatağanlarda görülmektedir: kat.no.: 1, 2, 3, 4, 11, 12, 16, 18, 20, 21, 22, 24, 25, 32, 36, 37, 42, 43, 55, 56, 67, 69,71, 73, 74, 79, 80, 81. Tezin katalogdaki örnekleri dışında diğer yatağan koleksiyonlarında bulunan tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerle karşılaşılmaktadır. Aynı tip süslemeye sahip olan yatağanlar

[83] Bu yatağan Kiril alfabesiyle yazılan kitabeye göre ban Lukić tarafından 24.vı.1937 yılında kraliyet hükümeti (Yugoslavya) başkanı Dr. Milan Stojadinović'e hediye olarak verilmiştir (Ljubojević, vd., 2011, s.91)

şunlardır: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.4230 yatağan (Borčić, 2012, s. 246), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.4230 yatağan (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 491-4, 295-T, 299-T, 311-T-I, 322-T, 330-T, 342-T yatağanlar (Teinović, 2008),

İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-761, 152-490, 152-498, 152-455, 152-700, 152-291, 152-2 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 000762, 078074, 002537 yatağanlar (Bošković, 2007), Bölgesel Askeri Müzesi-Pleven koleksiyonunda bulunan env.no.A-73, A-66 yatağanlar (Petrova & Obbov, 2005). Kın metal tiplidir. Benzer örnekleri ile karşılaşılmamıştır.

Resimler: 397-401.

Resim 397. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.30 yatağan (fotoğraf). (2014-2015). Saraybosna Kent Müzesine ait fotoğraf. Müzenin izni ile yayımlanmaktadır.

Resim 398. Kat.no.30 yatağan. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 399. Kat.no.30 yatağandaki süsleme. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 400. Kat.no.30 yatağan. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 401. Kat.no.30 yatağanın kını. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Katalog No.: 31. Yatağan;

Tarih:----

Bugün Bulunduğu Yer: Saraybosna Kent Müzesi (Env. No.: 975/E);

Geliş Şekli : ----

Boyut : uzunluk: 73,5 cm; kabza uzunluğu: 15,3 cm; namlu uzunluğu: 58,2 cm;

İnceleme Tarihi: Şubat 2015;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş, önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır.

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı kemikten yapılmıştır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu madenden (pirinç) yapılmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma, kazıma, telkâri, mercan kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza zıhında yedi adet mercan, aralarında dilimli gül bezekler, çokgenler ve dairesel biçimler bulunmaktadır. Kabza bileziği yüksek/dolu telkâri-granülasyon tekniğiyle işlenmiştir. Dilimli kabza yolunun her iki tarafında ikişer yarı küre biçiminde kabara ve aralarında birer mercan yer almaktadır. Bunların aralarında yoğun çokgen motifler bulunmaktadır. Aynı motifler kabza yolunun sırtında da mevcuttur.

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Namlusu düz, tek ağızlıdır. Namlu düz olduğundan tipik yatağan değildir. Namlunun her iki tarafında ikişer (dar ve geniş) kan oluğu vardır. Namlu sırtı yivlidir.

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyi gümüş tel kakma ve damga teknikleriyle işlenmiştir.

Süsleme: Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısımda kartuş (madalyon) biçiminde kurgulanmış bir süsleme ve damla şeklinde bir damga vardır. Namlunun sağ yüzeyinde daire ile çerçeveli sekiz köşeli yıldız bulunmaktadır.

Yazıt :

عمل محمد صاحب ابراهيم

‘Amile Mehmed, sâhib İbrâhîm

(Mehmed yaptı, sahibi İbrahim)

عمل عبده

‘Amile ‘abduhu

(Allah'ın kulu yaptı)

Sahibi : İbrahim;

Ustası : Mehmed;

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Kabzanın bir kulağı düşmek üzeredir;

Yayınlar: Muftarević, 2014, s.19.

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın kemikten yapılmış kabzası geniş ve iri, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Madeni kabza zıhı, bileziği ve

yolu kabartma, kazıma, telkâri, mercan ve cam kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir. Kabza zıhında yedi adet mercan, aralarında dilimli gül bezekler, çokgenler ve dairesel biçimler bulunmaktadır. Kabza bileziği yüksek/dolu telkâri- granülasyon tekniğiyle işlenmiştir. Dilimli kabza yolunun her iki tarafında ikişer yarı küre biçiminde kabara ve aralarında birer mercan yer almaktadır. Bunların aralarında yoğun çokgen motifler bulunmaktadır. Aynı motifler kabza yolunun sırtında da mevcuttur. Kabzasında kullanılan kakma ve telkâri süslemelerinden dolayı bu tür yatağanlar daha çok törensel amaçlı kullanılmıştır. Bu tip yatağanlar çok yaygındır ve koleksiyonların çoğunda bulunabilir. Kullanılan malzemelerine, tekniklerine, süslemelerine göre tezin kataloğunda bulunan benzer kabza biçimi özelliklerini taşıyan yatağanlar şunlardır: kat.no.3, 5, 6, 7, 8, 9, 22, 25, 26, 27, 28, 33, 34, 38, 39, 40, 42, 45, 46, 49, 50, 51, 54, 56, 57, 58, 59, 64, 65, 73, 75. Tezinin kataloğunun dışında bulunan diğer örnekler şunlardır: Bursa Kent Müzesinde Çengiç ailesi koleksiyonunda bulunan env.no.126046 yatağan (Bosna'dan Bursa'ya Çengiç Beyleri Sergisi, 2015), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 4232, 1655, 4234, 1657, 1654, 1651, 1652, 1653 yatağanlar (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no.490-4, 491-4, 283/T, 284/T, 289/T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152- 744,152-394, 152-188, 152-430, 152-428, 152-439, 152-573 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 030808, 013073, 013065, 013069, 013056, 013040 yatağanlar (Bošković, 2007), Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesi'nde bulunan env.no.95, 100 yatağanlar (Biorac, 1992), Sırbistan Kragujevac Halk Müzesi'nde bulunan env.no.İ-18, İ-223 yatağanlar[·] (Banović ve Topalović, 2009), Sırbistan Belgrad Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. OVO 8/2091, OVO 7/2067, OVO 11/2097, OVO 5/2049 OVO/18/3963 yatağanlar (Ljubojević, vd., 2011); Bu örneklerin çoğu 18.-19. yüzyıla aittir.

Namlusu düz olduğundan tipik yatağan değildir. Burada yatağanın özgün fonksiyonu da kaybolmuştur. Muhtemelen törende kullanılmıştır. Namlusunun bir yüzeyinde gümüş tel kakma tekniğiyle yapılan kartuş biçiminde kurgulanmış bir süsleme vardır. Madalyon şeklinde olan bu süslemenin içinde Mührü Süleyman yıldızı ve yazıt bulunmaktadır. Bu kartuşun yanında ise bir damga bulunmaktadır. Namlunun öbür

[·] Örneklerin çoğu Foça, Saraybosna ve Prizren'de üretilmiştir. (Banović ve Topalović, 2009).

tarafında da aynı şekilde düzenlenmiş bir kartuş bulunmaktadır. Namluda madalyon biçiminde düzenlenmiş kartuş ve damga kat.no.57 yatağanda görülmüştür. Madalyon şeklinde kartuş birçok örnekte görülmektedir. Bu tür kartuşları olan yatağanların katalogda yer alan örnekleri şunlardır: kat.no.10, 14, 34, 35, 57, 61, 78. Katalog dışındaki örnekler şunlardır: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 4232 yatağan (Borčić, 2012, s. 249), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 495-4 yatağan (Teinović, 2008), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 021920 yatağan (Bošković, 2007). Damganın incelenen ve karşılaştırılan örneklere bakılarak yaygın bir süsleme çeşidi olduğu söylenebilir. Katalogda damga tekniğiyle yapılan süslemeler şu örneklerde görülmektedir: kat.no.17, 23, 26, 29, 57. Katalog dışında damga tekniğiyle yapılan süslemeler şu örneklerde görülmektedir: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 1654, 1653 yatağan (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 490-4 yatağan (Teinović, 2008), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 018158, 000290 yatağanlar (Bošković, 2007), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-558, 152-470, 152-310, 159-286, 152-527, 152-188, 152-378, 152-446, 152-459, 152-380, 152-767, 152-418, 152-404, 152-643 yatağanlar (Yaşar, 2009). Aynı müzede bulunan env.no.152-558 yatağanda üç tane yan yana dizilmiş damla şeklinde damga bulunmaktadır.

Resimler: 402-404.

Resim 402. Kat.no.31 yatağan. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 403. Kat.no.31 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 404. Kat.no.31 yatağandaki süsleme ve damga. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Katalog No.: 32.Yatağan; **Tarih:** 1225 / 1810;

Bugün Bulunduğu Yer: Saraybosna Kent Müzesi (Env. No.: 974/E);

Geliş Şekli: 15.06.1948'de N.O.'dan hediye olarak gelmiştir;

Boyut : uzunluk: 74 cm; kabza uzunluğu: 13 cm; namlu uzunluğu: 61 cm;

İnceleme Tarihi: Şubat 2015;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş, önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır;

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı kemikten yapılmıştır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu madenden (gümüş) yapılmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma ve kazıma teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza zıhında kabartma ve kazıma tekniğiyle Rumi motifler işlenmiştir. Bileziğinde balık pulu motifleri (üst üste sıralanmış stilize yaprakları) görülmektedir. Yolu ise Rumi motiflerle süslenmiştir;

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Namlusu hafif içbükey eğri, tek ağızlıdır. Namlunun her iki tarafında birer kan oluğu vardır;

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyi gümüş tel kakma teknikleriyle işlenmiştir.

Süsleme: Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısımda palmet motifi ve tuğra biçiminde kurgulanmış bir süsleme vardır. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin üst kısmında palmet dizini ve benekler yer almaktadır. Tuğranın alt kısmında yazıt bulunmaktadır. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin bitiminde tığ motifleri dizini yer almaktadır. Namlunun sağ yüzeyinde hiçbir süsleme ve yazıt bulunmamaktadır.

Yazıt :

١٢٢٥ عمل سليمان صاحب مصطفى

1225`Amile Süleymân; sâhib Mustafa

(1225/1810 Süleyman yaptı, sahibi Mustafa).

Sahibi : Mustafa;

Ustası : Süleyman;

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Kabzası harap durumdadır. Namlusunda korozyon oluşumu görülmektedir. Üzerindeki gümüş tel kakmaları silinmek üzeredir;

Yayınlar: Muftarević, 2014, s.18;

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın kemikten yapılmış kabzası iri olup, önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Madeni kabza zıhı, bileziği ve yolu kabartma ve kazıma (bitkisel ve geometrik motifler) teknikleriyle süslenmiştir. Bu tür kabzalara sahip olan yatağanların kullanımı pratik olup, savaşta veya törende kullanılabilir. Tezde irdelenen bu tür yatağanlar boynuzdan, ahşaptan ve kemikten yapılmıştır. Kemikten yapılan basit süslemeli yatağanlar şunlardır: kat.no.18, 20, 52, 74, 82, 83. Tezde irdelenen örneklerin dışında bulunanlar şunlardır: İstanbul Askeri

Müzesi'nde bulunan env.no.152-455, 152-395, 152-390 yatağanlar (Yaşar, 2009), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesinde bulunan env.no. 292/T, 299/T, 300/T yatağanlar (Teinović, 2008), Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesinde bulunan env.no.99 yatağan (Biorac, 1992, s.113), Hırvatistan Tarih Müzesinde bulunan env.no. 013049, 000301, 000296 yatağanlar (Bošković, 2007).

Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısımda palmet motifi ve tuğra biçiminde kurgulanmış bir süsleme vardır. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin üst kısmında palmet dizini ve benekler yer almaktadır. Tuğranın alt kısmında yazıt bulunur. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin bitiminde tığ motifleri dizini yer almaktadır. Namlunun sağ yüzeyinde hiçbir süsleme ve yazıt bulunmamaktadır. Bu tür süslemeler tezin kataloğunda bulunan şu yatağanlarda görülmektedir: kat.no.: 1, 2, 3, 4, 11, 12, 16, 18, 20, 21, 22, 24, 25, 30, 36, 37, 42, 43, 55, 56, 67, 69,71, 73, 74, 79, 80, 81. Tezin katalogdaki örnekleri dışında diğer yatağan koleksiyonlarında bulunan tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerle karşılaşılmaktadır. Aynı tip süslemeye sahip olan yatağanlar şunlardır: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.4230 yatağan (Borčić, 2012, s. 246), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.4230 yatağan (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 491-4, 295-T, 299-T, 311-T-I, 322-T, 330-T, 342-T yatağanlar (Teinović, 2008),İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-761, 152-490, 152-498, 152-455,152-700, 152-291, 152-2 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 000762, 078074, 002537 yatağanlar (Bošković, 2007), Bölgesel Askeri Müzesi-Pleven koleksiyonunda bulunan env.no.A-73, A-66 yatağanlar (Petrova & Obbov, 2005).

Resimler: 405-407.

Resim 405. Kat.no.32 yatağan. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 406. Kat.no.32 yatağan. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 407. Kat.no.32 yatağandaki süsleme. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Katalog No. : 33. Yatağan;

Tarih: 1211 / 1796;

Bugün Bulunduğu Yer : Saraybosna Kent Müzesi (Env. No.: 967);

Geliş Şekli : 15.06.1948'de N.O.'dan hediye olarak gelmiştir;

Boyut : uzunluk: 69,3 cm; kabza uzunluğu: 13,8 cm; namlu uzunluğu: 55,5 cm;

İnceleme Tarihi: Şubat 2015;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş, önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır;

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı kemikten yapılmıştır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu madendendir (pirinç). Döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma, kazıma, telkâri, kakma (boyanmış kiraz çekirdeği ve cam) ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza zıhında altı adet yalancı mercan (kırmızı renge boyanmış kiraz çekirdekleri) ve birkaç adet yarı küre biçiminde kabaralar bulunmaktadır. Aralarında çokgen şekiller görülmektedir. Bilezik alçak/boş granülasyon ile süslenmiştir. Kabza yolunun her iki tarafında birer kırmızı cam kakma, aralarında eliptik motifleri bulunmaktadır;

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Namlusu hafif eğri, içbükey, tek ağızlıdır. Namlunun her iki tarafında birer kan oluğu vardır;

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyi gümüş tel kakma teknikleriyle işlenmiştir.

Süsleme: Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısımda kartuş biçiminde kurgulanmış bir süsleme bulunmaktadır. Kartuşun içinde bir yazıt vardır. Namlunun sağ yüzeyinde bir daire içine yerleştirilmiş altıgen yıldız yer almaktadır;

Yazıt :

عمل اسماعيل صاحب عثمان ١١٢١

`Amile İsmâ`îl sâhib `Osmân 1211 (miladi 1796)

(İsmail yaptı, sahibi Osman 1211(miladi 1796)

Sahibi: Osman;

Ustası: İsmail;

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Kabzada çatlak izleri vardır. Kabzanın bir tarafında özgün kulağı değişmiştir. Namlusunda korozyon oluşumu görülmektedir. Namlusundaki tel kakmalar silinmek üzeredir;

Yayınlar: Muftarević, 2014, s. 36;

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın kemikten yapılmış kabzası geniş ve iri, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Madeni kabza zıhı, bileziği ve yolu kabartma, kazıma, telkâri, mercan ve cam kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir. Kabza zıhında altı adet yalancı mercan (kırmızı renge boyanmış kiraz çekirdekleri) ve birkaç adet yarı küre biçiminde kabaralar bulunmaktadır. Aralarında çokgen şekiller görülmektedir. Bilezik alçak/boş granülasyon ile süslenmiştir. Kabza

yolunun her iki tarafında birer kırmızı cam kakma, aralarında eliptik motifler bulunmaktadır. Kabzasında kullanılan kakma ve telkâri süslemelerinden dolayı bu tür yatağanlar daha çok törensel amaçlı kullanılmıştır. Bu tip yatağanlar çok yaygındır ve koleksiyonların çoğunda bulunabilir. Kullanılan malzemelerine, tekniklerine, süslemelerine göre tezin kataloğunda bulunan benzer kabza biçimi özelliklerini taşıyan yatağanlar şunlardır: kat.no.3, 5, 6, 7, 8, 9, 22, 25, 26, 27, 28, 31, 34, 38, 39, 40, 42, 45, 46, 49, 50, 51, 54, 56, 57, 58, 59, 64, 65, 73, 75. Tezinin kataloğunun dışında bulunan diğer örnekler şunlardır: Bursa Kent Müzesinde Çengiç ailesi koleksiyonunda bulunan env.no.126046 yatağan (Bosna'dan Bursa'ya Çengiç Beyleri Sergisi, 2015), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 4232, 1655, 4234, 1657, 1654, 1651, 1652, 1653 yatağanlar (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no.490-4, 491-4, 283/T, 284/T, 289/T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152- 744,152-394, 152-188, 152-430, 152-428, 152-439, 152-573 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 030808, 013073, 013065, 013069, 013056, 013040 yatağanlar (Bošković, 2007), Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesi'nde bulunan env.no.95, 100 yatağanlar (Biorac, 1992), Sırbistan Kragujevac Halk Müzesi'nde bulunan env.no.İ-18, İ-223 yatağanlar[·] (Banović ve Topalović, 2009), Sırbistan Belgrad Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. OVO 8/2091, OVO 7/2067, OVO 11/2097, OVO 5/2049 OVO/18/3963 yatağanlar (Ljubojević, vd., 2011); Bu örneklerin çoğu 18.-19. yüzyıla aittir.

Namlunun sol yüzeyinde kartuş biçiminde kurgulanmış bir süsleme bulunmaktadır. Kartuşun içinde bir yazıt vardır. Namlunun sağ yüzeyinde bir daire içine yerleştirilmiş altıgen yıldız yer almaktadır. Bu tür kartuşlarda genellikle yapım tarihi, usta ve sahibinin ismi bulunmaktadır. Bu şekilde düzenlenen kartuşlar tezde incelenen şu örneklerde görülmektedir: kat.no.9, 28, 33, 34, 35, 38, 39, 46, 47, 50. Tezde ele alınan örneklerin dışında bulunanlar şunlardır: İstanbul Askeri Müzesi Yatağan Koleksiyonunda bulunan env.no.152-392, 152-218, 152-393, 152-394 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Split Kent Müzesi Yatağan Koleksiyonunda bulunan env.no.1655, 1658 yatağanlar (Borčić, 2012).

[·] Örneklerin çoğu Foça, Saraybosna ve Prizren'de üretilmiştir. (Banović ve Topalović, 2009).

Resimler: 408-411.

Resim 408. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.33 yatağan (fotoğraf). (2014-2015). Saraybosna Kent Müzesine ait fotoğraf. Müzenin izni ile yayımlanmaktadır.

Resim 409. Kat.no.33 yatağan. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 410. Kat.no.33 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 411. Kat.no.33 yatağandaki süsleme. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Katalog No.: 34. Yatağan ve kını;

Tarih: 1215 / 1800;

Bugün Bulunduğu Yer: Saraybosna Kent Müzesi (Env. No.: B.B./1007);

Geliş Şekli : ----

Boyut : uzunluk: 68 cm; kabza uzunluğu: 14 cm; namlu uzunluğu: 54 cm, kın uzunluğu: 57 cm;

İnceleme Tarihi: Şubat 2015;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş, önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır.

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı kemikten yapılmıştır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu madenden (pirinç) yapılmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma, kazıma, telkâri, yalancı mercan kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza zıhında yalancı mercanlar ve birkaç adet yarı küre ve dikdörtgen biçiminde kabaralar bulunmaktadır. Aralarında çokgen şekiller görülmektedir. Bilezik alçak/boş granülasyon telkâri şeklinde süslenmiştir. Kabza yolu eliptik motiflerle bezeli olup, her tarafında birer boş yuva bulunur.

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Namlusu içbükey eğri, tek ağızlıdır. Namlunun her iki tarafında birer kan oluğu vardır.

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyi gümüş tel kakma teknikleriyle işlenmiştir.

Süsleme: Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısımda kartuş biçiminde kurgulanmış bir süsleme bulunmaktadır. Kartuşun içinde bir yazıt vardır. Kartuşun çerçevesinin başında düğümlenmiş püskül tasviri yer almaktadır. Namlunun sağ yüzeyinde silinmek üzere olan kartuş (madalyon) biçiminde kurgulanmış bir süsleme bulunmaktadır. Kartuşun içinde bir yazıt vardır.

Yazıt :

عمل عثمان صاحب احمد ١٢١٥

`Amile `Osmân sâhib Ahmed 1215 (miladi 1800).

(Osman yaptı, sahibi Ahmed 1215 (miladi 1796).

Madalyon'daki yazıtı:

عمل ادم صاحب محمد

`Amile Adem.; sâhib Mehmed

Adem yaptı, sahibi Mehmed

KIN KISMI:

Biçim: Kının gövdesi içbükeydir.

Malzeme ve Teknik: Kının iskeleti ahşaptan yapılmıştır. Kının gövdesinin orta bölümü deriyle kaplanmıştır. Ağız ve çamurluk bölümlerinin üzeri madenle kaplanmış olup, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuştur. Ağızdaki pirinçli kaplama düşmüş halde bulunmaktadır.

Süsleme Teknikleri:----

Süsleme:----

Yazıt: ----

Sahibi: Ahmed; Mehmed;

Ustası: Osman (Süslemeyi yapan usta); Adem (silahı yapan usta);

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Kabza yolundan cam boncuk ve zıhından mercanlar düşmüştür. Kabzada lehim tekniğiyle yapılmış tamirlerin izleri görülmektedir. Kın ağzı düşmüştür; **Yayınlar:** Muftarević, 2014, s. 38;

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın kemikten yapılmış kabzası geniş ve iri, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Madeni kabza zıhı, bileziği ve yolu kabartma, kazıma, telkâri, mercan ve cam kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir. Kabza zıhında yalancı mercanlar ve birkaç adet yarı küre ve dörtgen biçiminde kabaralar bulunmaktadır. Aralarında çokgen şekiller görülmektedir. Bilezik alçak/boş granülasyon telkâri şeklinde süslenmiştir. Kabza yolu eliptik motiflerle bezeli olup, her tarafında birer boş yuva bulunmaktadır. Kabzasında kullanılan kakma ve telkâri süslemelerinden dolayı bu tür yatağanlar daha çok törensel amaçlı kullanılmıştır. Bu tip yatağanlar çok yaygındır ve koleksiyonların çoğunda bulunabilir. Kullanılan malzemelerine, tekniklerine, süslemelerine göre tezin kataloğunda bulunan benzer kabza biçimi özelliklerini taşıyan yatağanlar şunlardır: kat.no.3, 5, 6, 7, 8, 9, 22, 25, 26, 27, 28, 31, 33, 38, 39, 40, 42, 45, 46, 49, 50, 51, 54, 56, 57, 58, 59, 64, 65, 73, 75. Tezin kataloğunun dışında bulunan diğer örnekler şunlardır: Bursa Kent Müzesinde Çengiç ailesi koleksiyonunda bulunan env.no.126046 yatağan (Bosna'dan Bursa'ya Çengiç Beyleri Sergisi, 2015), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 4232, 1655, 4234, 1657, 1654, 1651, 1652, 1653 yatağanlar (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no.490-4, 491-4, 283/T, 284/T, 289/T yatağanlar

(Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-744,152-394, 152-188, 152-430, 152-428, 152-439, 152-573 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 030808, 013073, 013065, 013069, 013056, 013040 yatağanlar (Bošković, 2007), Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesi'nde bulunan env.no.95, 100 yatağanlar (Biorac, 1992), Sırbistan Kragujevac Halk Müzesi'nde bulunan env.no.İ-18, İ-223 yatağanlar[·] (Banović ve Topalović, 2009), Sırbistan Belgrad Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. OVO 8/2091, OVO 7/2067, OVO 11/2097, OVO 5/2049 OVO/18/3963 yatağanlar (Ljubojević, vd., 2011); Bu örneklerin çoğu 18.-19. yüzyıla aittir.

Namlunun sol yüzeyinde kartuş biçiminde kurgulanmış bir süsleme bulunmaktadır. Kartuşun içinde bir yazıt vardır. Kartuşun çerçevesinin başında düğümlenmiş püskül tasviri yer almaktadır. Bu tür kartuşlarda genellikle yapım tarihi, usta ve sahibinin ismi bulunmaktadır. Bu şekilde düzenlenen kartuşlar tezde incelenen şu örneklerde görülmektedir: kat.no.9, 28, 33, 34, 35, 38, 39, 46, 47, 50. Tezde ele alınan örneklerin dışında bulunanlar: İstanbul Askeri Müzesi Yatağan Koleksiyonunda bulunan env.no.152-392, 152-218, 152-393, 152-394 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 1654, 1655, 1658 yatağanlar (Borčić, 2012), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 000281, 013077, 002804, 013075, 013079 yatağanlar (Bošković, 2007). Namlunun sağ yüzeyinde silinmek üzere olan kartuş (madalyon) biçiminde kurgulanmış bir süsleme bulunmaktadır. Kartuşun içinde bir yazıt vardır. Madalyon şeklinde kartuş birçok örnekte görülmektedir. Bu tür kartuşları olan yatağanların katalogda yer alan örnekleri şunlardır: kat.no.10, 14, 34, 35, 57, 61, 78. Tezin katalog dışındaki örnekleri: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 4232 yatağan (Borčić, 2012, s. 249), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 495-4 yatağan (Teinović, 2008), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 021920 yatağan (Bošković, 2007).

Kın basit, süslemesiz madeni-deri tipidir. Bu tip kınlar çok yaygındır.

[·] Örneklerin çoğu Foça, Saraybosna ve Prizren'de üretilmiştir. (Banović ve Topalović, 2009).

Resimler: 412-416.

Resim 412. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.34 yatağan (fotoğraf). (2014-2015). Saraybosna Kent Müzesine ait fotoğraf. Müzenin izni ile yayımlanmaktadır.

Resim 413. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.34 yatağan (fotoğraf). (2014-2015). Saraybosna Kent Müzesine ait fotoğraf. Müzenin izni ile yayımlanmaktadır.

Resim 414. Kat.no.34 yatağan ve kın. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 415. Kat.no.34 yatağandaki süsleme. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 416. Kat.no.34 yatağandaki süsleme. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Katalog No.: 35. Yatağan;

Tarih: 1209 / 1794;

Bugün Bulunduğu Yer: Saraybosna Kent Müzesi (Env. No.: B.B.5.);

Geliş Şekli: ----

Boyut : uzunluk: 71,5 cm; kabza uzunluğu: 13,5 cm; namlu uzunluğu: 58 cm;

İnceleme Tarihi: Şubat 2015;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş, kulakları ince ve asimetrik olup, önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır;

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı ahşaptan yapılmıştır. Kabza zıhı madenden (kurşun), bileziği ve yolu ise kurşundan yapılmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma ve kazıma teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza zıhı bakırdan olup, üzerinde kazıma tekniğiyle yapılmış sarmal motif bulunmaktadır. Kabza bileziği ve yolu kurşundan yapılmıştır, harap durumda olduğundan bezeme belli değildir.

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Namlusu içbükey eğri, tek ağızlıdır. Namlunun her iki tarafında ikişer kan oluğu vardır;

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyi gümüş tel kakma tekniğiyle işlenmiştir.

Süsleme: Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısımda kartuş biçiminde kurgulanmış bir süsleme bulunmaktadır. Kartuşun içinde bir yazıt vardır. Kartuşun çerçevesinin başında düğümlenmiş püskül tasviri yer almaktadır. Namlunun sağ yüzeyinde silinmek üzere olan kartuş (madalyon) biçiminde kurgulanmış bir süsleme bulunmaktadır. Kartuşun içinde bir yazıt vardır.

Yazıt :

عمل عثمان صاحب احمد ۹۰۲۱

`Amile `Osmân sâhib Ahmed 1209

(Osman yaptı, sahibi Ahmed 1209 /1794).

Sahibi: Ahmed;

Ustası: Osman;

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Kabza bileziği ve yolu sonradan yeniden yapılmıştır. Üzerindeki kabartmalar kaba görünmektedir. Namlusunda bulunan dairesel kompozisyon silinmek üzeredir;

Yayınlar: Muftarević, 2014, s. 34.

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın ahşaptan yapılmış kabzası iri olup, önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Madeni kabza zıhı, bileziği ve yolu kabartma ve kazıma (bitkisel ve geometrik motifler) teknikleriyle süslenmiştir. Bu tür kabzalara sahip olan yatağanların kullanımı pratik olup, savaşta veya törende kullanılabilir. Özgün haldeyken zıhında kabartma ve kazıma tekniğiyle yapılmış (kat.no.1. yatağandaki gibi) süslemeler vardır. Ancak tamir yapıldıktan sonra kabza zıhı değişmiştir. Buna benzer kabzalar tezin kataloğunda şu örneklerde görülmektedir:

kat.no.: 1, 13, 15, 16, 17, 24, 36, 53, 55, 60, 62, 67, 69, 72; Benzer kabza biçimi, kullanılan malzemeler ve teknikler, süslemeler gibi özellikleri taşıyan yatağanlar birçok müzede bulunmaktadır. Örneğin: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 1648, 4230, 4229 yatağanlar (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no.317-4, 328-4, 493-4, 310-T, 311/T-I, 313-T, 315/T, 319/ T-I, 322/T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-166, 152-349, 152-295 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no.013099, 013100, 000299, 000297, 018146 yatağanlar (Bošković, 2007), Sırbistan Belgrad Tarih Müzesi'nde bulunan env.no.OVO 15/2109, OVO 16/2119-Prens Stanoja'nın yatağanı[84], OVO 13/2099 yatağanlar (Ljubojević, vd., 2011), Sırbistan Kragujevac Halk Müzesi'nde bulunan env.no.10 yatağan (Banović ve Topalović, 2009, s.20).

Namlunun sol yüzeyinde kartuş biçiminde kurgulanmış bir süsleme bulunmaktadır. Kartuşun içinde bir yazıt vardır. Kartuşun çerçevesinin başında düğümlenmiş püskül tasviri yer almaktadır. Bu tür kartuşlarda genellikle yapım tarihi, usta ve sahibinin ismi bulunmaktadır. Bu şekilde düzenlenen kartuşlar tezde incelenen şu örneklerde görülmektedir: kat.no.9, 28, 33, 34, 35, 38, 39, 46, 47, 50. Tezde ele alınan örnekler dışında bulunanlar: İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-392, 152-218, 152-393, 152-394 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Split Kent Müzesi Yatağan Koleksiyonunda bulunan env.no. 1654, 1655, 1658 yatağanlar (Borčić, 2012), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 000281, 013077, 002804, 013075, 013079 yatağanlar (Bošković, 2007). Namlunun sağ yüzeyinde silinmek üzere olan kartuş (madalyon) biçiminde kurgulanmış bir süsleme bulunmaktadır. Kartuşun içinde bir yazıt vardır. Madalyon şeklinde kartuş birçok örnekte görülmektedir. Bu tür kartuşları olan yatağanların katalogda yer alan örnekleri şunlardır: kat.no.10, 14, 34, 35, 57, 61, 78. Tezin katalog dışındaki örnekleri: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 4232 yatağan (Borčić, 2012, s. 249), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 495-4 yatağan (Teinović, 2008), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 021920 yatağan (Bošković, 2007).

[84] Zeok'tan prens Stanoja'nın yatağanı (Ljubojević, vd., 2011, s.91)

Resimler: 417-419.

Resim 417. Kat.no.35 yatağan. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 418. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.35 (fotoğraf). (2014-2015). Saraybosna Kent Müzesine ait fotoğraf. Müzenin izni ile yayımlanmaktadır.

Resim 419. Kat.no.35 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Katalog No.: 36. Yatağan;

Tarih: 1225 / 1810;

Bugün Bulunduğu Yer: Saraybosna Kent Müzesi (Env. No.: 985);

Geliş Şekli: 15.06.1948'de N.O.'dan hediye olarak gelmiştir;

Boyut : uzunluk: 71,7 cm; kabza uzunluğu: 12,7 cm; namlu uzunluğu: 59 cm;

İnceleme Tarihi: Şubat 2015;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş, kulakları kalın ve simetrik olup, önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır;

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı ahşap yapılmıştır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu madenden (pirinç ve gümüş) yapılmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma ve kazıma teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Özgün haldeyken zıhında büyük bir ihtimalle kabartma ve kazıma tekniğiyle yapılmış Rumi ve penç dizini vardır. Bu süslemenin izleri zıhının bir kısmında kalmıştır. Sonradan eklenen kabza zıhının üzerine kazıma tekniğiyle sarmal motifler yapılmıştır;

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Namlusu içbükey eğri, tek ağızlıdır. Namlunun her iki tarafında birer kan oluğu vardır;

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyi gümüş tel kakma teknikleriyle işlenmiştir.

Süsleme: Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin ortasında tuğra (sağda) ve kartuş biçiminde (solda) kurgulanmış süslemeler vardır. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemeler bir palmet motifiyle başlar, motifin hemen ardından tuğra gelmektedir. Tuğranın üst kısmında benekler ve palmet motifleri dizini yer almaktadır. Tuğranın alt kısmında ise yazıt bulunur. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin bittiği yerde ve namlunun ucuna doğru devam eden kısımda kartuş (dikdörtgen) biçiminde kurgulanmış bir süsleme vardır. Kartuşun içinde yazıt bulunur. Kartuşun çerçevesinde bulut motifi dizini yer almaktadır. Kartuşun uçlarında Rumi-palmet motifler ve tığlar bulunmaktadır. Namlunun sağ yüzeyinin ortasında bir simetrik soyut bitkisel kompozisyon (hatayı, benekler, tığlar) yer alır.

Yazıt :

١٢٢٥ عمل مؤمن صاحب ابراهيم باشه

1225 `Amile Mü`min; sâhib İbrâhîm Pâşa 1225

(Mü'min yaptı, sahibi İbrahim Paşa 1225 /1810)

توكلى على خالقى على

Tevekkela `alâ Hâlikî `Alî

(Her şeyi yaratanımın rızasına bırakırım, Ali).

Sahibi: İbrahim Paşa;

Ustası: Mü'min**;**

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Özgün kabza zıhı ve bileziği büyük bir ihtimalle gümüşten yapılmış olup, üzerinde kabartma ve kazıma tekniğiyle yapılmış motifler vardır. Sonradan eklenen kabza zıhı ve bilezik pirinçten yapılmıştır. Namlusunda korozyon oluşumu görülmektedir. Yazıtların çoğu silinmek üzeredir;

Yayınlar: Muftarević, 2014, s. 23;

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın ahşaptan yapılmış kabzası iri olup, önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Madeni kabza zıhı, bileziği ve yolu kabartma ve kazıma (bitkisel, balık pulu ve geometrik motifler) teknikleriyle süslenmiştir. Bu tür kabzalara sahip olan yatağanların kullanımı pratik olup, savaşta veya törende kullanılabilir. Buna benzer kabzalar tezin kataloğunda şu örneklerde görülmektedir: kat.no.: 1, 13, 15, 16, 17, 24, 35, 55, 60, 62, 67, 69, 72; Benzer kabza biçimi, kullanılan malzemeler ve teknikler, süslemeler gibi özellikleri taşıyan yatağanlar birçok müzede bulunmaktadır. Örneğin: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 1648, 4230, 4229 yatağanlar (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no.317-4, 328-4, 493-4, 310-T, 311/T-I, 313-T, 315/T, 319/ T-I, 322/T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-166, 152-349, 152-295 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no.013099, 013100, 000299, 000297, 018146 yatağanlar (Bošković, 2007), Sırbistan Belgrad Tarih Müzesi'nde bulunan env.no.OVO 15/2109, OVO 16/2119 - Prens Stanoja'nın yatağanı[85], OVO 13/2099 yatağanlar (Ljubojević, vd., 2011), Sırbistan Kragujevac Halk Müzesi'nde bulunan env.no.10 yatağan (Banović ve Topalović, 2009, s.20).

Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin ortasında tuğra (sağda) ve kartuş biçiminde (solda) kurgulanmış süslemeler vardır. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemeler bir palmet motifiyle başlar, motifin hemen ardından tuğra gelmektedir. Tuğranın üst kısmında benekler ve palmet motifleri dizini yer almaktadır. Tuğranın alt kısmında ise yazıt bulunur. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin bittiği yerde ve namlunun ucuna doğru devam eden kısımda kartuş (dikdörtgen) biçiminde kurgulanmış bir

[85] 74 Zeok'tan prens Stanoja'nın yatağanı (Ljubojević, vd., 2011, s.91)

süsleme vardır. Kartuşun içinde yazıt bulunur. Kartuşun çerçevesinde bulut motifi dizini yer almaktadır. Kartuşun uçlarında Rumi-palmet motifler ve tığlar bulunmaktadır. Bu tür süslemeler tezin kataloğunda bulunan şu yatağanlarda görülmektedir: kat.no.: 1, 2, 3, 4, 11, 12, 16, 18, 20, 21, 22, 24, 25, 30, 32, 37, 42, 43, 55, 56, 67, 69,71, 73, 74, 79, 80, 81. Tezin katalogdaki örnekleri dışında diğer yatağan koleksiyonlarında bulunan tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerle karşılaşılmaktadır. Aynı tip süslemeye sahip olan yatağanlar şunlardır: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.4230 yatağan (Borčić, 2012, s. 246), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.4230 yatağan (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 491-4, 295-T, 299-T, 311-T-I, 322-T, 330-T, 342-T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-761, 152-490, 152-498, 152-455, 152-700, 152-291, 152-2 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 000762, 078074, 002537 yatağanlar (Bošković, 2007), Bölgesel Askeri Müzesi- Pleven koleksiyonunda bulunan env.no.A-73, A-66 yatağanlar (Petrova & Obbov, 2005).

Resimler: 420-423.

Resim 420. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.36 (fotoğraf). (2014-2015). Saraybosna Kent Müzesine ait fotoğraf. Müzenin izni ile yayımlanmaktadır.

Resim 421. Kat.no.36 yatağan. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 422. Kat.no.36 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 423. Kat.no.36 yatağandaki süsleme. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Katalog No.: 37. Yatağan ve kın;

Tarih: 1223 / 1808;

Bugün Bulunduğu Yer: Saraybosna Kent Müzesi (Env. No.: 1002);

Geliş Şekli: 06.10.1948'de N.O.'dan hediye olarak gelmiştir;

Boyut : uzunluk: 75 cm; kabza uzunluğu: 14,5 cm; namlu uzunluğu: 60,5 cm; kın uzunluğu: 61 cm;

İnceleme Tarihi: Şubat 2015;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır;

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı kemikten yapılmıştır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu madenden (pirinç) yapılmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma, kazıma, telkâri, mercan kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza zıhında bulunan boş yuvaların yanında birkaç adet yarı küre ve dikdörtgen şeklinde kabaralar bulunmaktadır. Aralarında çokgen şekiller görünmektedir. Bilezik alçak/boş granülasyon telkâri ile süslenmiştir;

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Namlusu içbükey eğri, tek ağızlıdır. Kan olukları yoktur.

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyi gümüş tel kakma tekniğiyle işlenmiştir.

Süsleme: Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin ortasında tuğra (sağda) ve kartuş biçiminde (solda) kurgulanmış süslemeler vardır. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemeler bitkisel ve geometrik kompozisyon (palmetler, benekler, düğüm motifleri) ile başlar, motifin hemen ardından tuğra gelmektedir. Tuğranın üst kısmında çiçek ve palmet motifleri dizini yer almaktadır. Tuğranın alt kısmında ise yazıt bulunur. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin bittiği yerde ve namlunun ucuna doğru devam eden kısımda kartuş (dikdörtgen) biçiminde kurgulanmış bir süsleme vardır. Kartuşun içinde yazıt bulunur. Kartuşun çerçevesinde bulut motifi dizini, uçlarında ise yarım şemse motifleri yer almaktadır. Namlunun sağ yüzeyinin ortasında bir simetrik soyut bitkisel kompozisyon (hatayı, Rumi, benek, palmet ve tığ motifleri) yer alır.

Yazıt :

سنه ۳۲۲۱ عمل احمد صاحب سید الحاج عمراغا پالوی زاده

sene 1223. `Amile Ahmed; sâhib Seyyid El-Hâc Ömer Ağa Pilâvî-zâde

(sene 1223 /1809 Ahmed yaptı sahibi Pilâvî- Pilâvî-zâde[1] zâde Seyyid hacı Ömer Ağa.)

یملحا مکثلنا مثلنا مرنوش دبرنوش شازبوش کفشططیوش قطمیر

Yemlîhâ Mekselînâ Mislînâ Mernûş Debernûş Şâzenûş Kefeştatiyyûş Kitmîr

KIN KISMI:

Biçim: Kın içbükey şeklindedir. Üç parçadan oluşmaktadır: kın ağzı, orta bölüm ve çamurluk.

Malzeme ve Teknik: Ahşap iskelet üzerine pirinç ve deri kaplamalıdır. Pirinç kaplamalı bölümler ağız ve çamurluktur. Döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma tekniğiyle süslenmiştir.

Süsleme: Sadece ağız ve çamurluk üzerinde boş yer bırakılmadan alçak kabartma tekniğiyle yapılmış Rumi, çiçekler, çiçek tomurcukları yer alır. Kının ucu ejderha/balık başı ile bitmektedir;

Yazıt: ----

Sahibi: Seyyid El-Hacc Ömer Ağa Pilavi-zade;

Ustası: Ahmed;

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Kabza zıhından mercanlar düşmüştür. Kabza yolu da yok olmuştur. Namlusunda korozyon oluşumu görülmektedir. Namlu üzerinde bulunan süslemeler silinmek üzeredir;

Yayınlar: Muftarević, 2014, s. 28;

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın kemikten yapılmış kabzası geniş ve iri, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Madeni kabza zıhı, bileziği ve yolu kabartma, kazıma, telkâri, mercan ve cam kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir. Kabza zıhında bulunan boş yuvaların yanında birkaç adet yarı küre ve dikdörtgen şeklinde kabaralar bulunmaktadır. Aralarında çokgen şekiller görülmektedir. Bilezik alçak/boş telkâri granülasyon tekniğiyle süslenmiştir. Kabzasında kullanılan kakma ve telkâri süslemelerinden dolayı bu tür yatağanlar daha çok törensel amaçlı kullanılmıştır. Bu tip yatağanlar çok yaygındır ve koleksiyonların çoğunda bulunabilir. Kullanılan malzemelerine, tekniklerine, süslemelerine göre tezin kataloğunda bulunan benzer kabza biçimi özelliklerini taşıyan yatağanlar şunlardır: kat.no.3, 5, 6, 7, 8, 9, 22, 25, 26, 27, 28, 31, 33, 38, 39, 40, 42, 45, 46, 49, 50, 51, 54, 56, 57, 58, 59, 64, 65, 73, 75. Tezin kataloğunun dışında bulunan diğer örnekler şunlardır: Bursa Kent Müzesinde Çengiç ailesi koleksiyonunda bulunan env.no.126046 yatağan (Bosna'dan Bursa'ya

Çengiç Beyleri Sergisi, 2015), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 4232, 1655, 4234, 1657, 1654, 1651, 1652, 1653 yatağanlar (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no.490-4, 491-4, 283/T, 284/T, 289/T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-744,152-394, 152-188, 152-430, 152-428, 152-439, 152-573 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 030808, 013073, 013065, 013069, 013056, 013040 yatağanlar (Bošković, 2007), Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesi'nde bulunan env.no.95, 100 yatağanlar (Biorac, 1992), Sırbistan Kragujevac Halk Müzesi'nde bulunan env.no.İ-18, İ-223 yatağanlar[·] (Banović ve Topalović, 2009), Sırbistan Belgrad Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. OVO 8/2091, OVO 7/2067, OVO 11/2097, OVO 5/2049 OVO/18/3963 yatağanlar (Ljubojević, vd., 2011); Bu örneklerin çoğu 18.-19. yüzyıla aittir.

Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin ortasında tuğra (sağda) ve kartuş biçiminde (solda) kurgulanmış süslemeler vardır. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemeler bitkisel ve geometrik kompozisyon (palmetler, benekler, düğüm motifleri) ile başlar, motifin hemen ardından tuğra gelmektedir. Tuğranın üst kısmında çiçek ve palmet motifleri dizini yer almaktadır. Tuğranın alt kısmında ise yazıt bulunur. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin bittiği yerde ve namlunun ucuna doğru devam eden kısımda kartuş (dikdörtgen) biçiminde kurgulanmış bir süsleme vardır. Kartuşun içinde yazıt bulunmaktadır. Kartuşun çerçevesinde bulut motifi dizini, uçlarında ise yarım şemse motifleri yer almaktadır. Namlunun sağ yüzeyinin ortasında bir simetrik soyut bitkisel kompozisyon (hatayı, Rumi, benek, palmet ve tığ motifleri) yer alır. Bu tür süslemeler tezin kataloğunda bulunan şu yatağanlarda görülmektedir: kat.no.: 1, 2, 3, 4, 11, 12, 16, 18, 20, 21, 22, 24, 25, 30, 32, 36, 42, 43, 55, 56, 67, 69,71, 73, 74, 79, 80, 81. Tezin katalogdaki örnekleri dışında diğer yatağan koleksiyonlarında bulunan tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerle karşılaşılmaktadır. Aynı süsleme şu yatağanlarda görülmektedir: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.4230 yatağan (Borčić, 2012, s. 246), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.4230 yatağan (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 491-4, 295-T, 299-T, 311-T-I, 322-T, 330-T, 342-T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul

[·] Örneklerin çoğu Foça, Saraybosna ve Prizren'de üretilmiştir (Banović ve Topalović, 2009).

Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-761, 152-490, 152-498, 152-455, 152-700, 152-291, 152-2 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 000762, 078074, 002537 yatağanlar (Bošković, 2007), Bölgesel Askeri Müzesi-Pleven koleksiyonunda bulunan env.no.A-73, A-66 yatağanlar (Petrova & Obbov, 2005).

Kının sadece ağız ve çamurluk kısmında boş yer bırakılmadan alçak kabartma tekniğiyle yapılmış süslemeler (Rumi, çiçekler, çiçek tomurcukları) yer alır. Kının ucu ejderha/balık başı ile bitmektedir. Kını madeni-deri tiptir, katalogdaki benzer örnekler şunlardır: kat.no.47, 77, 78, 80, 81. Tezde ele alınan örneklerin dışında İstanbul Askeri Müzesinde bulunan env.no. 152-152, 152-751, 152-11, 152-158, 152-13, 152- 802 yatağanlardır (Yaşar, 2009). Kındaki süsleme üslubu kat.no.30 yatağanın kınındaki süslemeye benzerlik göstermektedir.

Resimler: 424-427.

Resim 424. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.37 (fotoğraf). (2014-2015). Saraybosna Kent Müzesine ait fotoğraf. Müzenin izni ile yayımlanmaktadır.

Resim 425. Kat.no.37 yatağandaki süsleme. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 426. Kat.no.37 yatağandaki süsleme. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 427. Kat.no.37 yatağanın kını. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Katalog No.: 38. Yatağan;

Tarih: 1280 / 1863;

Bugün Bulunduğu Yer: Saraybosna Kent Müzesi (Env. No.: 968);

Geliş Şekli: 15.06.1948'de N.O.'dan hediye olarak gelmiştir;

Boyut : uzunluk: 65,3 cm; kabza uzunluğu: 12 cm; namlu uzunluğu: 53,3 cm;

İnceleme Tarihi: Şubat 2015;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır;

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı kemikten yapılmıştır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu madenden (pirinç) yapılmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma, kazıma, telkâri, cam kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza zıhında sekiz adet (dört kırmızı, dört yeşil) cam kakma bulunmaktadır. Bunların yanında birkaç adet yarı küre ve dikdörtgen biçiminde kabaralar bulunmaktadır. Aralarında çokgen şekiller görülmektedir. Bileziği alçak/boş granülasyon telkâri ile süslenmiştir. Kabza yolunun her iki tarafında birer yeşil cam kakma ve gül bezek, aralarında çokgen ve eliptik biçimler yer almaktadır;

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Namlu içbükey eğri, tek ağızlıdır. Namlunun her iki tarafında birer kan oluğu vardır. Namlu sırtı yivlidir;

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyi gümüş tel kakma tekniğiyle işlenmiştir.

Süsleme: Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısımda kartuş biçiminde kurgulanmış bir süsleme bulunmaktadır. Kartuşun içinde bir yazıt vardır. Kartuşun çerçevesinin başında düğümlenmiş püskül tasviri yer almaktadır. Namlunun sağ yüzeyinde kartuş (madalyon) biçiminde kurgulanmış bir süsleme bulunmaktadır. Kartuşun içinde altıgen bir yıldız yer alır.

Yazıt :

عمل صالح صاحب علی ۱۲۸۰

`Amile Sâlih; sâhib `Alî 1280

(Salih yaptı, sahibi Ali 1280 /1863).

Sahibi: Ali;

Ustası: Salih;

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Kabzada lehim tekniğiyle yapılmış tamirler görülmektedir;

Yayınlar: Muftarević, 2014, s. 35;

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın kemikten yapılmış kabzası geniş ve iri, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Madeni kabza zıhı, bileziği ve yolu kabartma, kazıma, telkâri, mercan ve cam kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir. Kabza zıhında sekiz adet (dört kırmızı, dört yeşil) cam kakma bulunmaktadır. Bunların yanında birkaç adet yarı küre ve dikdörtgen biçiminde kabaralar bulunmaktadır. Aralarında çokgen şekiller görülmektedir. Bileziği alçak/boş granülasyon telkâri ile süslenmiştir. Kabza yolunun her iki tarafında birer yeşil cam

kakma ve gül bezek, aralarında çokgen ve eliptik biçimler yer almaktadır. İrdelenen örneklerde kat.no.58 yatağanda da mercanların yerine cam kullanılmış olduğu görülmüştür. Kat.no.49 yatağanda kabzanın arka yüzünde mercanların yerine cam kakma uygulanmıştır. Kabzasında kullanılan kakma ve telkâri süslemelerinden dolayı bu tür yatağanlar daha çok törensel amaçlı kullanılmıştır. Bu tip yatağanlar çok yaygındır ve koleksiyonların çoğunda bulunabilir. Kullanılan malzemelerine, tekniklerine, süslemelerine göre tezin kataloğunda bulunan benzer kabza biçimi özelliklerini taşıyan yatağanlar şunlardır: kat.no.3, 5, 6, 7, 8, 9, 22, 25, 26, 27, 28, 31, 33, 37, 39, 40, 42, 45, 46, 49, 50, 51, 54, 56, 57, 58, 59, 64, 65, 73, 75. Tezin kataloğunun dışında bulunan diğer örnekler şunlardır: Bursa Kent Müzesinde Çengiç ailesi koleksiyonunda bulunan env.no.126046 yatağan (Bosna'dan Bursa'ya Çengiç Beyleri Sergisi, 2015), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 4232, 1655, 4234, 1657, 1654, 1651, 1652, 1653 yatağanlar (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no.490-4, 491-4, 283/T, 284/T, 289/T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152- 744,152-394, 152-188, 152-430, 152-428, 152-439, 152-573 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 030808, 013073, 013065, 013069, 013056, 013040 yatağanlar (Bošković, 2007), Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesi'nde bulunan env.no.95, 100 yatağanlar (Biorac, 1992), Sırbistan Kragujevac Halk Müzesi'nde bulunan env.no.İ-18, İ-223 yatağanlar[·] (Banović ve Topalović, 2009), Sırbistan Belgrad Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. OVO 8/2091, OVO 7/2067, OVO 11/2097, OVO 5/2049 OVO/18/3963 yatağanlar (Ljubojević, vd., 2011); Bu örneklerin çoğu 18.-19. yüzyıla aittir.

Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısımda kartuş biçiminde kurgulanmış bir süsleme bulunmaktadır. Kartuşun içinde bir yazıt vardır. Kartuşun çerçevesinin başında düğümlenmiş püskül tasviri yer almaktadır. Bu tür kartuşlarda genellikle yapım tarihi, usta ve sahibinin ismi bulunmaktadır. Bu şekilde düzenlenen kartuşlar tezde incelenen şu örneklerde görülmektedir: kat.no.9, 28, 33, 34, 35, 38, 39, 46, 47, 50. Tezde ele alınan örnekler dışında bulunanlar: İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-392, 152-218, 152-393, 152-394 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 1654, 1655, 1658 yatağanlar (Borčić, 2012), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 000281,

[·] Örneklerin çoğu Foça, Saraybosna ve Prizren'de üretilmiştir (Banović ve Topalović, 2009).

013077, 002804, 013075, 013079 yatağanlar (Bošković, 2007). Namlunun sağ yüzeyinde kartuş (madalyon) biçiminde kurgulanmış bir süsleme bulunmaktadır. Kartuşun içinde altıgen bir yıldız yer alır. Madalyon şeklinde kartuş birçok örnekte görülmektedir. Bu tür kartuşları olan yatağanların katalogda yer alan örnekleri şunlardır: kat.no.10, 14, 34, 35, 57, 61, 78. Tezin katalog dışındaki örnekleri: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 4232 yatağan (Borčić, 2012, s. 249), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 495-4 yatağan (Teinović, 2008), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 021920 yatağan (Bošković, 2007).

Resimler: 428-429.

Resim 428. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.38 (fotoğraf). (2014-2015). Saraybosna Kent Müzesine ait fotoğraf. Müzenin izni ile yayımlanmaktadır.

Resim 429. Kat.no.38 yatağan. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Katalog No.: 39. Yatağan;

Tarih: 1278 / 1861;

Bugün Bulunduğu Yer: Saraybosna Kent Müzesi (Env. No.: 996);

Geliş Şekli: 15.06.1948'de N.O.'dan hediye olarak gelmiştir;

Boyut : uzunluk: 68,5 cm; kabza uzunluğu: 14,4 cm; namlu uzunluğu: 54,1 cm;

İnceleme Tarihi: Şubat 2015;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş ve iri, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır;

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı kemikten yapılmıştır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu madenden (bakır) yapılmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma, kazıma, telkâri, mercan ve cam kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza zıhında dört mercan bulunmaktadır. Bunların yanında birkaç adet yarı küre formunda kabaralar bulunmaktadır. Aralarında çokgen şekiller görünmektedir. Bilezik alçak/boş telkâri granülasyon tekniğiyle süslenmiştir. Dilimli kabza yolunun bir tarafında yeşil cam kakma öbür tarafında kırmızı cam kakma ve birer gül bezek, aralarında çokgen ve eliptik biçimler yer almaktadır;

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Namlu içbükey eğri, tek ağızlıdır. Namlunun her iki tarafında ikişer kan oluğu vardır. Namlu sırtı yivlidir;

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyindeki süslemeler gümüş tel kakma tekniğiyle işlenmiştir.

Süsleme: Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısımda kartuş biçiminde kurgulanmış bir süsleme bulunmaktadır. Kartuşun içinde bir yazıt vardır. Kartuşun çerçevesinin başında düğümlenmiş püskül tasviri yer almaktadır. Namlunun sağ yüzeyinde kartuş (madalyon) biçiminde kurgulanmış bir süsleme bulunmaktadır. Kartuşun içinde altıgen bir yıldız bulunmaktadır;

Yazıt :

عمل حسين صاحب محمد ۸۷۲۱

`Amile Hüseyin; sâhib Mehmed 1278.

(Hüseyin yaptı, sahibi Mehmed 1278 /1861).

Sahibi: Mehmed;

Ustası: Hüseyin;

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Kabzada lehim tekniğiyle yapılmış tamirler görülmektedir. Sırttan bakınca yatağan eğri görülmektedir;

Yayınlar: Muftarević, 2014, s. 38;

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın kemikten yapılmış kabzası geniş ve iri, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Madeni kabza zıhı, bileziği ve

yolu kabartma, kazıma, telkâri, mercan ve cam kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir. Kabza zıhında dört mercan bulunmaktadır. Bunların yanında birkaç adet yarı küre formunda kabaralar bulunmaktadır. Aralarında çokgen şekiller görülmektedir. Bilezik alçak/boş telkâri granülasyon tekniğiyle süslenmiştir. Dilimli kabza yolunun bir tarafında yeşil cam kakma öbür tarafında kırmızı cam kakma ve birer gül bezek, aralarında çokgen ve eliptik biçimler yer almaktadır. Kabzasında kullanılan kakma ve telkâri süslemelerinden dolayı bu tür yatağanlar daha çok törensel amaçlı kullanılmıştır. Bu tip yatağanlar çok yaygındır ve koleksiyonların çoğunda bulunabilir. Kullanılan malzemelerine, tekniklerine, süslemelerine göre benzer kabza biçimi özelliklerini taşıyan tezin kataloğunda bulunan yatağanlar şunlardır: kat.no.3, 5, 6, 7, 8, 9, 22, 25, 26, 27, 28, 31, 33, 37, 38, 40, 42, 45, 46, 49, 50, 51, 54, 56, 57, 58, 59, 64, 65, 73, 75. Tezin kataloğunun dışında bulunan diğer örnekler şunlardır: Bursa Kent Müzesinde Çengiç ailesi koleksiyonunda bulunan env.no.126046 yatağan (Bosna'dan Bursa'ya Çengiç Beyleri Sergisi, 2015), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 4232, 1655, 4234, 1657, 1654, 1651, 1652, 1653 yatağanlar (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no.490-4, 491-4, 283/T, 284/T, 289/T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-744,152-394, 152-188, 152-430, 152-428, 152-439, 152-573 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 030808, 013073, 013065, 013069, 013056, 013040 yatağanlar (Bošković, 2007), Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesi'nde bulunan env.no.95, 100 yatağanlar (Biorac, 1992), Sırbistan Kragujevac Halk Müzesi'nde bulunan env.no.İ-18, İ-223 yatağanlar[·] (Banović ve Topalović, 2009), Sırbistan Belgrad Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. OVO 8/2091, OVO 7/2067, OVO 11/2097, OVO 5/2049 OVO/18/3963 yatağanlar (Ljubojević, vd., 2011); Bu örneklerin çoğu 18.-19. yüzyıla aittir.

Namlunun sol yüzeyinde kartuş biçiminde kurgulanmış bir süsleme bulunmaktadır. Kartuşun içinde bir yazıt vardır. Kartuşun çerçevesinin başında düğümlenmiş püskül tasviri yer almaktadır. Bu tür kartuşlarda genellikle yapım tarihi, usta ve sahibinin ismi bulunmaktadır. Bu şekilde düzenlenen kartuşlar tezde incelenen şu örneklerde görülmektedir: kat.no.9, 28, 33, 34, 35, 38, 39, 46, 47, 50. Tezde ele alınan örnekler

[·] Örneklerin çoğu Foça, Saraybosna ve Prizren'de üretilmiştir (Banović ve Topalović, 2009).

dışında bulunanlar: İstanbul Askeri Müzesi Koleksiyonunda bulunan env.no.152-392, 152-218, 152-393, 152-394 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Split Kent Müzesi Koleksiyonunda bulunan env.no. 1654, 1655, 1658 yatağanlar (Borčić, 2012), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 000281, 013077, 002804, 013075, 013079 yatağanlar (Bošković, 2007). Namlunun sağ yüzeyinde kartuş (madalyon) biçiminde kurgulanmış bir süsleme bulunmaktadır. Kartuşun içinde altıgen bir yıldız yer alır. Madalyon şeklinde kartuş birçok örnekte görülmektedir. Bu tür kartuşları olan yatağanların katalogda yer alan örnekleri şunlardır: kat.no.10, 14, 34, 35, 57, 61, 78. Tezin katalog dışındaki örnekleri: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 4232 yatağan (Borčić, 2012, s. 249), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 495-4 yatağan (Teinović, 2008), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 021920 yatağan (Bošković, 2007).

Resimler: 430-432.

Resim 430. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.39 (fotoğraf). (2014-2015). Saraybosna Kent Müzesine ait fotoğraf. Müzenin izni ile yayımlanmaktadır.

Resim 431. Kat.no.39 yatağan. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 432. Kat.no.39 yatağandaki süsleme. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Katalog No.: 40. Yatağan;

Tarih: 1266 / 1850.

Bugün Bulunduğu Yer: Saraybosna Kent Müzesi (Env. No.: 972/E);

Geliş Şekli: 15.06.1948'de N.O.'dan hediye olarak gelmiştir;

Boyut : uzunluk: 68,3 cm; kabza uzunluğu: 15 cm; namlu uzunluğu: 53,3 cm;

İnceleme Tarihi: Şubat 2015;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş, önde T şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır; **Malzeme ve Teknik**: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı kemikten yapılmıştır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu madenden (pirinç) yapılmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma, kazıma, telkâri, mercan kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza zıhında yedi büyük mercan bulunmaktadır. Bunların yanında birkaç adet yarı küre biçiminde kabaralar bulunmaktadır. Aralarında çokgen şekiller görünmektedir. Bilezik yüksek/dolu telkâri granülasyon tekniğinde süslenmiştir;

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Namlu düz, tek ağızlıdır. Namlusu düz olduğundan tipik yatağan namlusu değildir. Namlunun her iki tarafında ikişer kan oluğu vardır. Namlu sırtı yivlidir;

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyi altın tel kakma ve damga teknikleriyle işlenmiştir.

Süsleme: Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısımda kartuş (damla şeklinde) biçiminde kurgulanmış bir süsleme bulunmaktadır. Altın tel kakma tekniğiyle yapılmış damla şeklindeki kartuşun içinde Rumi motiflerle süslenmiş bir yazıt bulunmaktadır. Bu yazıtın içine bir damga yerleştirilmiştir. Namlunun sağ yüzeyinde kartuş (madalyon) biçiminde kurgulanmış bir süsleme bulunmaktadır. Kartuşun içinde güneş sembolü vardır.

Yazıt :

صاحب و مالک حسین سنه 1266

Sâhib ve mâlik Hüseyin 1266.

(sahibi Hüseyin sene 1266 /1850).

Sahibi: Hüseyin;

Ustası: ----

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Kabza zıhından mercanlar ve komple kabza yolu düşmüştür. Namlunun ucu kırılmıştır;

Yayınlar: Muftarević, 2014, s. 35;

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın kemikten yapılmış kabzası geniş ve iri, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Madeni kabza zıhı, bileziği ve yolu kabartma, kazıma, telkâri, mercan ve cam kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir. Kabza zıhında yedi büyük mercan bulunmaktadır. Bunların yanında birkaç adet yarı küre biçiminde kabaralar bulunmaktadır. Aralarında çokgen şekiller görünmektedir. Bilezik yüksek/dolu telkâri granülasyon tekniğinde süslenmiştir. Kabzasında kullanılan kakma ve telkâri süslemelerinden dolayı bu tür yatağanlar daha

çok törensel amaçlı kullanılmıştır. Bu tip yatağanlar çok yaygındır ve koleksiyonların çoğunda bulunabilir. Kullanılan malzemelerine, tekniklerine, süslemelerine göre benzer kabza biçimi özelliklerini taşıyan tezin kataloğunda bulunan yatağanlar şunlardır: kat.no.3, 5, 6, 7, 8, 9, 22, 25, 26, 27, 28, 31, 33, 37, 38, 39, 42, 45, 46, 49, 50, 51, 54, 56, 57, 58, 59, 64, 65, 73, 75. Tezin kataloğunun dışında bulunan diğer örnekler şunlardır: Bursa Kent Müzesinde Çengiç ailesi koleksiyonunda bulunan env.no.126046 yatağan (Bosna'dan Bursa'ya Çengiç Beyleri Sergisi, 2015),

Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 4232, 1655, 4234, 1657, 1654, 1651, 1652, 1653 yatağanlar (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no.490-4, 491-4, 283/T, 284/T, 289/T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-744,152-394, 152-188, 152-430, 152-428, 152-439, 152-573 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 030808, 013073, 013065, 013069, 013056, 013040 yatağanlar (Bošković, 2007), Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesi'nde bulunan env.no.95, 100 yatağanlar (Biorac, 1992), Sırbistan Kragujevac Halk Müzesi'nde bulunan env.no.İ-18, İ-223 yatağanlar[·] (Banović ve Topalović, 2009), Sırbistan Belgrad Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. OVO 8/2091, OVO 7/2067, OVO 11/2097, OVO 5/2049 OVO/18/3963 yatağanlar (Ljubojević, vd., 2011); Bu örneklerin çoğu 18.-19. yüzyıla aittir.

Namlusu düzdür, tipik yatağanın namlusu değildir. Üzerindeki süslemelerin benzeri ile karşılaşılmamıştır. Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısımda kartuş (damla şeklinde) biçiminde kurgulanmış bir süsleme bulunmaktadır. Altın tel kakma tekniğiyle yapılmış damla şeklindeki kartuşun içinde Rumi motiflerle süslenmiş bir yazıt bulunmaktadır. Bu yazıtın içine bir damga yerleştirilmiştir. Namlunun sağ yüzeyinde kartuş (madalyon) biçiminde kurgulanmış bir süsleme bulunmaktadır. Kartuşun içinde güneş sembolü vardır. Madalyon şeklinde kartuş birçok örnekte görülmektedir. Bu tür kartuşları olan yatağanların katalogda yer alan örnekleri şunlardır: kat.no.10, 14, 34, 35, 57, 61, 78. Tezin katalog dışındaki örnekleri şunlardır: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 4232 yatağan (Borčić, 2012, s. 249), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no.

[·] Örneklerin çoğu Foça, Saraybosna ve Prizren'de üretilmiştir (Banović ve Topalović, 2009).

495-4 yatağan (Teinović, 2008), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 021920 yatağan (Bošković, 2007). Namlu üzerinde bulunan damganın benzeri tezde konu edilen şu örneklerde görülmektedir: kat.no. 23, 26, 29, 31, 57.

Resimler: 433-435.

Resim 433. Kat.no.40 yatağan. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 434. Kat.no.40 yatağandaki süsleme. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 435. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.40 (fotoğraf). (2014-2015). Saraybosna Kent Müzesine ait fotoğraf. Müzenin izni ile yayımlanmaktadır.

Katalog No.: 41. Yatağan;

Tarih: 1235 / 1820;

Bugün Bulunduğu Yer: Saraybosna Kent Müzesi (Env. No.: 983/E);

Geliş Şekli: 15.06.1948'de N.O.'dan hediye olarak gelmiştir;

Boyut : uzunluk: 63,3 cm; kabza uzunluğu: 12,3 cm; namlu uzunluğu: 51 cm;

İnceleme Tarihi: Şubat 2015;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş, önde T şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır.

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı kemikten yapılmıştır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu madenden (pirinç) yapılmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma, kazıma, telkâri, cam kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza zıhında gül bezekler bulunmaktadır. Aralarında çokgen şekilleri görünmektedir. Bilezik alçak/boş telkâri granülasyon tekniğiyle süslenmiştir. Kabza yolunun her iki tarafında birer yeşil cam kakma ve yanında yarı küre biçiminde kabara bulunmaktadır.

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Namlu içbükey eğri, tek ağızlıdır. Namlunun her iki tarafında birer kan oluğu vardır.

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyi gümüş tel kakma tekniğiyle işlenmiştir.

Süsleme: Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısımda tuğra biçiminde kurgulanmış bir süsleme bulunmaktadır. Namlunun sağ yüzeyinde hiçbir süsleme ve yazıt bulunmamaktadır.

Yazıt :

٥٣٢١ صاحب حسن

1235 sâhib Hasan

(Sahibi Hasan 1235 /1820).

Sahibi: Hasan;

Ustası: ----

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Namlusundaki süslemenin bir kısmı silinmek üzeredir;

Yayınlar: Muftarević, 2014, s. 37.

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın kemikten yapılmış kabzası geniş ve iri, önde hafif T şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Madeni kabza zıhı, bileziği ve yolu kabartma, kazıma, telkâri, mercan ve cam kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir. Kabza zıhında gül bezekler bulunmaktadır. Aralarında çokgen şekilleri görünmektedir. Bilezik alçak/boş telkâri granülasyon tekniğiyle süslenmiştir. Kabza yolunun her iki tarafında birer yeşil cam kakma ve yanında yarı küre biçiminde kabara bulunmaktadır. Tezde buna benzer (kabza biçimi, teknik, malzemesi ve süslemesi konusunda) örnekler yoktur. Kabza tutma açısından pratik olmadığından (kabzada

bulunan yüksek kabartmalardan dolayı) bu tip yatağanlar törensel olarak nitelendirilebilir. Aynı tip yatağanlar şu müzelerde görülmektedir: Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 304/T yatağan (Teinović, 2008, s.116), Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesi'nde bulunan env.no. 96 ve 98 yatağanlar (Biorac, 1992, s.113), Sırbistan Belgrad Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. OVO 6/2066, OVO 17/2179 yatağanlar (Ljubojević, vd., 2011, s.80-87), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no. 152-215, 152-300, 152-168, 152-425 yatağanlar (Yaşar, 2009, s. 85-177). Sanatsal ve teknik açıdan daha geliştirilmiş örnek Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesi'nde bulunan env.no. 98 yatağanda görülmektedir. Bu yatağanın kabza zıhındaki süslemeler özgündür. Zıhındaki kabartmalar arasında ince bükülmüş gümüş telden yapılan damla motifleri bulunmaktadır. Bu motiflerin üzerinde eşkenar dörtgen dilimleri yer alır.

Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısımda tuğra biçiminde kurgulanmış bir süsleme bulunmaktadır. Namlunun sağ yüzeyinde hiçbir süsleme ve yazıt bulunmamaktadır. Bu tür süslemeler tezin kataloğunda bulunan şu yatağanlarda görülmektedir: kat.no.: 1, 2, 3, 4, 11, 12, 16, 18, 20, 21, 22, 24, 25, 30, 32, 37, 42, 43, 55, 56, 67, 69,71, 73, 74, 79, 80, 81. Tezin katalogdaki örnekleri dışında diğer yatağan koleksiyonlarında bulunan tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerle karşılaşılmaktadır. Aynı tip süslemeye sahip olan yatağanlar şunlardır: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.4230 yatağan (Borčić, 2012, s. 246), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.4230 yatağan (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 491-4, 295-T, 299-T, 311-T-I, 322-T, 330-T, 342-T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-761, 152-490, 152-498, 152-455, 152-700, 152-291, 152-2 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 000762, 078074, 002537 yatağanlar (Bošković, 2007), Bölgesel Askeri Müzesi-Pleven koleksiyonunda bulunan env.no.A-73, A-66 yatağanlar (Petrova & Obbov, 2005).

Kat.no. 41 yatağanın namlusunda bulunan süsleme (Sahibi Hasan 1235 /1820), kat.no. 62 yatağanın namlusunda bulunan süsleme (Sahibi Hasan) ve kat. no. 63 yatağanın

namlusunda bulunan süsleme (Sahibi Hasan) yazma şekli, kurgu ve içerik bakımından birbirine benzemektedir.

Resimler: 436-437.

Resim 436. Kat.no.41 yatağan. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 437. Kat.no.41 yatağandaki süsleme. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Katalog No.: 42. Yatağan;

Tarih: 1219 / 1804.

Bugün Bulunduğu Yer: Saraybosna Kent Müzesi (Env.No.: 978);

Geliş Şekli: 15.06.1948'de N.O.'dan hediye olarak gelmiştir;

Boyut : uzunluk: 72 cm; kabza uzunluğu: 14 cm; namlu uzunluğu: 58 cm;

İnceleme Tarihi: Şubat 2015;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır;

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı kemikten yapılmıştır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu madenden (pirinç) yapılmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma, kazıma, telkâri, mercan ve cam kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza zıhında yedi büyük mercan bulunmaktadır. Bunların yanında birkaç adet yarı küre (gül bezek) biçiminde kabaralar yer almaktadır. Aralarında çokgen şekiller görünmektedir. Bilezik alçak/boş telkâri granülasyon tekniğiyle süslenmiştir. Dilimli kabza yolunun her iki tarafında birer cam kakma bulunmakta, aralarında eliptik ve çokgen şekiller görülmektedir.

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Namlu içbükey eğri, tek ağızlıdır. Kan olukları yoktur.

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyi gümüş tel kakma tekniğiyle işlenmiştir.

Süsleme: Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısımda palmet motifi ve tuğra biçiminde kurgulanmış bir süsleme vardır. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin üst kısmında palmet motifi dizini yer almaktadır. Tuğranın alt kısmında yazıt bulunur. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin bittiği yerden başlayıp, namlunun ucuna doğru devam eden bir yazıt vardır. Namlunun sağ yüzeyinde hiçbir süsleme ve yazıt bulunmamaktadır.

Yazıt :

عمل حسن صاحب محمد ۹۱۲۱

1219 `Amile Hasan; sâhib Mehmed

(Hasan yaptı, sahibi Mehmed 1219 /1804).

بیچاق الد کرك دلد سبحان

Bıçak elde gerek, dilde Sübhan

(Bıçak elde gerek, dilde ise Allah)

Sahibi: Mehmed;

Ustası: Hasan;

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Namlusundaki yazıtı silinmek üzeredir;

Yayınlar: Muftarević, 2014, s. 20;

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın kemikten yapılmış kabzası geniş ve iri, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Madeni kabza zıhı, bileziği ve yolu kabartma, kazıma, telkâri, mercan ve cam kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir. Kabza zıhında yedi büyük mercan bulunmaktadır. Bunların yanında birkaç adet yarı küre (gül bezek) biçiminde kabara bulunmaktadır. Aralarında çokgen şekiller görünmektedir. Bilezik alçak/boş granülasyon ile süslenmiştir. Dilimli kabza yolunun her iki tarafında birer cam kakma bulunmakta, aralarında eliptik ve çokgen şekiller görülmektedir. Kabzasında kullanılan kakma ve telkâri süslemelerinden dolayı bu tür yatağanlar daha çok törensel amaçlı kullanılmıştır. Bu tip yatağanlar çok yaygındır ve koleksiyonların çoğunda bulunabilir. Kullanılan malzemelerine, tekniklerine, süslemelerine göre benzer kabza biçimi özelliklerini taşıyan tezin kataloğunda bulunan yatağanlar şunlardır: kat.no.3, 5, 6, 7, 8, 9, 22, 25, 26, 27, 28, 31, 33, 37, 38, 39, 40, 45, 46, 49, 50, 51, 54, 56, 57, 58, 59, 64, 65, 73, 75. Tezinin kataloğunun dışında bulunan bazı örnekler: Bursa Kent Müzesinde Çengiç ailesi koleksiyonunda bulunan env.no.126046 yatağan (Bosna'dan Bursa'ya Çengiç Beyleri Sergisi, 2015), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 4232, 1655, 4234, 1657, 1654, 1651, 1652, 1653 yatağanlar (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no.490-4, 491-4, 283/T, 284/T, 289/T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152- 744,152-394, 152-188, 152-430, 152-428, 152-439, 152-573 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 030808, 013073, 013065, 013069, 013056, 013040 yatağanlar (Bošković, 2007), Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesi'nde bulunan env.no.95, 100 yatağanlar (Biorac, 1992), Sırbistan Kragujevac Halk Müzesi'nde bulunan env.no.İ-18, İ-223 yatağanlar[·] (Banović ve Topalović, 2009), Sırbistan Belgrad Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. OVO 8/2091, OVO 7/2067, OVO 11/2097, OVO 5/2049 OVO/18/3963 yatağanlar (Ljubojević, vd., 2011); Bu örneklerin çoğu 18.-19. yüzyıla aittir.

Namlunun sol yüzeyinde palmet motifi ve tuğra biçiminde kurgulanmış bir süsleme vardır. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin üst kısmında palmet motifi dizini yer almaktadır. Tuğranın alt kısmında yazıt bulunur. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin bittiği yerden başlayıp, namlunun ucuna doğru devam eden bir yazıt

[·] Örneklerin çoğu Foça, Saraybosna ve Prizren'de üretilmiştir (Banović ve Topalović, 2009).

vardır. Namlunun sağ yüzeyinde hiçbir süsleme ve yazıt bulunmamaktadır. Bu tür süslemeler tezin kataloğunda bulunan şu yatağanlarda görülmektedir: kat.no.: 1, 2, 3, 4, 11, 12, 16, 18, 20, 21, 22, 24, 25, 30, 32, 37, 42, 43, 55, 56, 67, 69,71, 73, 74, 79, 80, 81. Tezin katalogdaki örnekleri dışında diğer yatağan koleksiyonlarında bulunan tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerle karşılaşılmaktadır. Aynı tip süslemeye sahip olan yatağanlar şunlardır: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.4230 yatağan (Borčić, 2012, s. 246), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.4230 yatağan (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 491-4, 295-T, 299-T, 311-T-I, 322-T, 330-T, 342-T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-761, 152-490, 152-498, 152-455, 152-700, 152-291, 152-2 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 000762, 078074, 002537 yatağanlar (Bošković, 2007), Bölgesel Askeri Müzesi-Pleven koleksiyonunda bulunan env.no.A- 73, A-66 yatağanlar (Petrova & Obbov, 2005).

Resimler: 438-439.

Resim 438. Kat.no.42 yatağan. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 439. Kat.no.42 yatağandaki süsleme. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Katalog No.: 43. Yatağan namlusu;

Tarih: 1199 / 1784;

Bugün Bulunduğu Yer: Saraybosna Kent Müzesi (Env. No.: B.B.6);

Geliş Şekli: ----

Boyut : ----

İnceleme Tarihi: Şubat 2015;

KABZA KISMI: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Namlusu içbükey eğri, tek ağızlıdır, kan olukları yoktur.

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyi kazıma ve gümüş tel kakma teknikleriyle işlenmiştir.

Süsleme: Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısımda tuğra biçiminde kurgulanmış bir süsleme vardır. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin üst kısmında tarih, alt kısmında yazıt yer almaktadır. Namlu gövdesinin orta kısmında kartuş (madalyon) biçiminde kurgulanmış iki süsleme vardır. Bu süslemelerin bir tanesi güneş motifi, diğer ise altıgen yıldızdır.

Namlunun sağ yüzeyinin orta kısmında simetrik bir kompozisyon bulunmaktadır. Geçmenin merkezinde şemse, şemsenin içinde nar motifi bulunur. Uçları tığlar ile tamamlanmaktadır.

Yazıt :

سنه ۱۱۹۹ عمل بکر فی **18** ج صاجب احمد باشه

sene 1199 `amel-i Bekir fi 18 c (cemâzielâhir); sâhib Ahmed Pâşa

(Bekir yaptı 18 Cemazielahir 1199 da (1784) sahibi Ahmed Paşa)

Sahibi: Ahmed Paşa;

Ustası: Bekir Paşa;

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Yatağanın namlusunun sadece bir bölümü kalmıştır. Namlusunda korozyon oluşumu görülmektedir;

Yayınlar: ----

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısımda tuğra biçiminde kurgulanmış bir süsleme vardır. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin üst kısmında tarih, alt kısmında yazıt yer almaktadır. Namlu gövdesinin orta kısmında kartuş (madalyon) biçiminde kurgulanmış iki süsleme vardır. Bu süslemelerin bir tanesi güneş motifi, diğer ise altıgen yıldızdır. Namlunun sağ yüzeyinin orta kısmında simetrik bir kompozisyon bulunmaktadır. Geçmenin merkezinde şemse, şemsenin içinde nar motifi bulunur. Uçları tığlar ile tamamlanmaktadır. Bu tür süslemeler tezin kataloğunda bulunan şu yatağanlarda görülmektedir: kat.no.: 1, 2, 3, 4, 11, 12, 16, 18, 20, 21, 22, 24, 25, 30, 32, 37, 42, 43, 55, 56, 67, 69,71, 73, 74, 79, 80, 81. Tezin katalogdaki örnekleri dışında diğer yatağan koleksiyonlarında bulunan tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerle karşılaşılmaktadır. Aynı tip süslemeye sahip olan yatağanlar şunlardır: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.4230 yatağan (Borčić, 2012, s. 246), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.4230 yatağan (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti

Müzesi'nde bulunan env.no. 491-4, 295-T, 299-T, 311-T-I, 322-T, 330-T, 342-T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-761, 152-490, 152-498, 152-455, 152-700, 152-291, 152-2 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 000762, 078074, 002537 yatağanlar (Bošković, 2007), Bölgesel Askeri Müzesi- Pleven koleksiyonunda bulunan env.no.A-73, A-66 yatağanlar (Petrova & Obbov, 2005).

Kat.no.43 yatağanın namlusunda bulunan tuğra biçiminde kurgulanmış süslemenin yanında, kartuş (madalyon) biçiminde kurgulanmış iki süsleme daha vardır. Bu süslemelerin bir tanesi güneş motifi, diğer ise altıgen yıldızdır. Bu yatağanın namlusundaki süslemelerinde bulunan güneş motifi diğer örneklerde görülmemektedir. Bu tür kartuşları olan yatağanların katalogda yer alan örnekleri şunlardır: kat.no.10, 14, 34, 35, 57, 61, 78. Tezin katalog dışındaki örnekleri: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 4232 yatağan (Borčić, 2012, s. 249), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 495-4 yatağan (Teinović, 2008), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 021920 yatağan (Bošković, 2007).

Resimler: 440-441.

Resim 440. Kat.no.43 yatağan. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 441. Kat.no.43 yatağandaki süsleme. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Katalog No.: 44. Yatağan ve kını;

Tarih:----

Bugün Bulunduğu Yer: Saraybosna Kent Müzesi (Env. No.: B.B.7);

Geliş Şekli: ----

Boyut : uzunluk: 64,5 cm; kabza uzunluğu: 14,5 cm; namlu uzunluğu: 50 cm; kın uzunluğu: 55 cm;

İnceleme Tarihi: Şubat 2015;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş, önde V şeklinde, yanlarda ise köşeli kulaklıdır;

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi, zıhı, bileziği, yolu ve kulak kısmı madenden (gümüş) yapılmıştır. Döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma, kazıma, telkâri, mercan kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza zıhında on bir adet mercan ve aralarında yarı küre biçiminde kabaralar, baklava şekilleri ve küçücük pençler bulunmaktadır. Zıhında kare şeklinde iki kabara vardır. Bu kabaralarda iç içe iki dikdörtgen bulunmaktadır. Bu dikdörtgenlerin içi haçla dilimlenmiştir, basit taramalarla gölgelendirilmiştir. Kabza kulaklarında dört adet telkâri tekniğiyle yapılmış gül bezek yer alır. Onların yaprakları ince zincir ile yapılmıştır. Bu zincirlerin üzerinde eşkenar dörtgen şekiller yer alır. Gül bezeklerin ortasında bulunan mercanın kenarları aynı ince zincir ile çerçevelenmiştir. Kabzanın kenarları da ince telkâri zincir ile süslenmiştir. Aynı zincir, zıhında ve bileziğinde görünmektedir. Bilezik telkâri-granülasyon tekniğiyle süslenmiştir;

Yazıt: ----

NAMLU KISMI::

Biçim: Namlusu hafif içbükey eğri, tek ağızlıdır. Namlunun her iki tarafında birer kan oluğu vardır;

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyi altın tel kakma tekniğiyle işlenmiştir.

Süsleme: Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin orta kısmında kartuş (dikdörtgen) biçiminde kurgulanmış iki süsleme vardır. Namlunun kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısımda silinmek üzere olan iki satırlık yazıt ve şemse motifi yer almaktadır. Bu kartuşun bittiği yerden başlayıp, namlu ucuna doğru devam eden büyük bir kartuş ve şemse motifleri dizini görülmektedir. Buradaki kartuşun yazıtı dize halinde dört bölüm olarak düzenlenmiştir. Namlunun sağ yüzeyinin orta kısmında aynı üslupta yapılmış Rumi motiflerle süslü tam ve yarım şemseler yer alır;

Yazıt :

عمل ابراهيم صاحب احمد

Amel-i İbrâhîm sâhib-i Ahmed

‘الفتى اال على ال سيف اال ذوالفقار

يا محّمد قيل شفاعت امّتكدر

Lā fetā illā ‘Alî lā seyfe illā zū ´l-fikār

Yâ Muhammed kıl şefâ`at ümmetindir

(Ali'den gayrı yiğit, Zülfikârdan gayrı kılıç yoktur

Ya Muhammed ümmetine şefaat eyle)

سينئ اعدايه يا رب بوبچاغى قيل نشان

صاحبنى دائم مظفرايله اولسون عاليشان

Sine-i a‘dāya ya Rabb bu bıçağı kıl

Sahibini daim muzaffer eyle olsun
Ya Rabbi, bu bıçağı düşmanın göğsüne nişan et
Sahibini ise her zaman galip eyle, kerem olsun

KIN KISMI:

Biçim: Kın üç parçadan oluşmaktadır: ağız, orta bölüm ve çamurluk. Kın içbükeydir.

Malzeme ve Teknik: Ahşap üzerine gümüş (ağzı ve ucu) ve deri (orta bölüm) kaplamalıdır. Döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma ve telkâri teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Ağzı ve ucu üzerinde sarmal şekilde düzenlenen üç iplik Rumi motifi ya da Rönesans Akant bağı[86] yer alır. Ağzı üç boyutlu olarak yapılmıştır. Orta kısmı deridir. Çamurluk bölümü alçak kabartma olarak işlenmiştir. Kının ucu hayvan başı olarak düzenlenmiştir.

Yazıt: ----

Sahibi: Ahmed;

Ustası: İbrahim**;**

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Kabza yolu düşmüştür. Namlusunda korozyon oluşumu görülmektedir. Namlusundaki altın kakmaların bazı bölümleri silinmek üzeredir. Bu yatağanın kını büyük bir ihtimalle özgün değildir;

[86] Bosna-Hersek'te bu tür süslemeye nautova vrijaza denilmektedir.

Yayınlar: Muftarević, 2014, s. 32;

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın madenden yapılmış kabzası geniş ve iri olup, önde V şeklinde, yanlarda ise köşeli kulaklıdır. Kabza kabartma, kazıma, telkâri, kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir. Kabza zıhında on bir adet mercan ve aralarında yarı küre biçiminde kabaralar, eşkenar dörtgen şekilleri ve küçücük pençler bulunmaktadır. Zıhında kare şeklinde iki kabara vardır. Bu kabaralarda iç içe iki dikdörtgen bulunmaktadır. Bu dikdörtgenlerin içi haçla dilimlenmiştir, basit taramalarla gölgelendirilmiştir. Kabza kulaklarında dört adet telkâri tekniğiyle yapılmış gül bezek yer alır. Onların yaprakları ince zincir ile yapılmıştır. Bu zincirlerin üzerinde eşkenar dörtgen şekiller yer alır. Gül bezeklerin ortasında bulunan mercanın kenarları aynı ince zincir ile çerçevelenmiştir. Kabzanın kenarları da ince telkâri zincir ile süslenmiştir. Aynı zincir, zıhında ve bileziğinde görünmektedir. Bilezik telkâri-granülasyon tekniğiyle süslenmiştir. Yatağan süslemelerinden dolayı törenlerde kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bu tür yatağanlar Bosna-Hersek'te en çok Foça'da üretilmiştir, ayrıca dünya müzelerinde bulunan benzer örneklerin çoğunun Foça'da üretildiği görülmektedir. Katalogda kabza biçimi, süslemesi ve teknik açıdan benzer, ancak daha başarılı örnekler kat.no. 30, 48, 84 yatağanlardır. Kabza biçimi, süslemeler ve teknikler açısından tezde incelenen örneklerin dışında bulunan benzer örnekler şunlardır: İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no. 152-753, 152-745 yatağanlar (Yaşar, 2009), Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan env.no. 1/2873 yatağan (Ayhan, 2011, s.129), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 034600, 003080, 002836, 031262 yatağanlar (Bošković, 2007), Atina Benaki Müzesi bulunan env.no. 5682, 5875 yatağanlar (Elgood, 2009), Atina Stephanis (Foundation) Vakfı koleksiyonunda bulunan env.no.0287 yatağan (Elgood, 2009, s.147), Metropolitan Müzesi'nde bulunan env.no. 36.25.1617a,b yatağan (Metropolitan Müzesi, 2000- 2017), Rusya Devlet Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 6442 yatağan (Rusya Devlet Tarih Müzesi, 2013), Sırbistan Belgrad Tarihi Müzesi'nde bulunan env.no. OVO/9/2092[87] yatağan (Ljubojević, vd., 2011); Sırbistan Belgrad Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.2450 ve 2420 yatağanlar (Radović, 2002,s.65).

[87] Bu yatağan Kiril alfabesiyle yazılan kitabeye göre ban Lukić tarafından 24.vı.1937 yılında kraliyet hükümeti (Yugoslavya) başkanı Dr. Milan Stojadinović'e hediye olarak verilmiştir (Ljubojević, vd., 2011, s.91).

Namlunun sol yüzeyinde kartuş (dikdörtgen) biçiminde kurgulanmış iki süsleme vardır. Namlunun kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısımda silinmek üzere olan iki satırlık yazıt ve şemse motifi yer almaktadır. Bu kartuşun bittiği yerden başlayıp, namlu ucuna doğru devam eden büyük bir kartuş ve şemse motifleri dizini görülmektedir. Buradaki kartuşun yazıtı dize halinde dört bölüm olarak düzenlenmiştir. Namlunun sağ yüzeyinin orta kısmında aynı üslupta yapılmış Rumi motiflerle süslü tam ve yarım şemseler yer alır. Bu süslemenin daha basit örnekleri kat.no.7 ve 68 yatağanlarda görülmektedir. Bu tür süslemeler tezin kataloğunda bulunan şu yatağanlarda görülmektedir: kat.no. 9, 10, 11, 14, 24, 27, 37, 44, 45, 68, 78, 79. Katalog dışındaki örnekler şunlardır: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 1674, 4235, 4228, 1653 yatağanlar (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 491-4, 495-4 , 303/T, 331/T yatağanlar (Teinović, 2008, s.109-113), Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesi'nde bulunan env.no. 100 yatağan (Biorac, 1992), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no. 152-331, 152-293, 152-470, 152-278, 152-310, 152-761, 152-269, 159-286, 152-545, 152-744, 152-91, 152-329, 152-515, 152-755, 152-366, 152-498, 152-370, 152-251, 152-768, 152-388, 152-530, 152-311, 152-645, 152-496, 152-167, 152-270, 152-316 yatağanlar (Yaşar, 2009), Bursa Kent Müzesi Çengiç koleksiyonunda bulunan env. no. 201359E, 2013 60E yatağanlar.

Kın, ahşap iskelet üzerine gümüş (ağzı ve ucu) ve deri (orta bölüm) kaplamalıdır. Kabartma ve telkâri teknikleriyle süslenmiştir. Kının ağzı ve ucu üzerinde sarmal şekilde düzenlenen üç iplik Rumi motifi yer alır. Ağzı üç boyutlu olarak yapılmıştır. Orta kısmı ise deridir. Çamurluk bölümü alçak kabartma olarak işlenmiştir. Ucu hayvan başı olarak düzenlenmiştir. Kın büyük bir ihtimalle özgün değildir. Sarmal şekilde düzenlenen kıvrık dal motifleri Batı sanatının etkileri altında üretildiğini göstermektedir. Benzer örnek ile karşılaşılmamıştır.

Resimler: 442-449.

Resim 442. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.44 (fotoğraf). (2014-2015). Saraybosna Kent Müzesine ait fotoğraf. Müzenin izni ile yayımlanmaktadır.

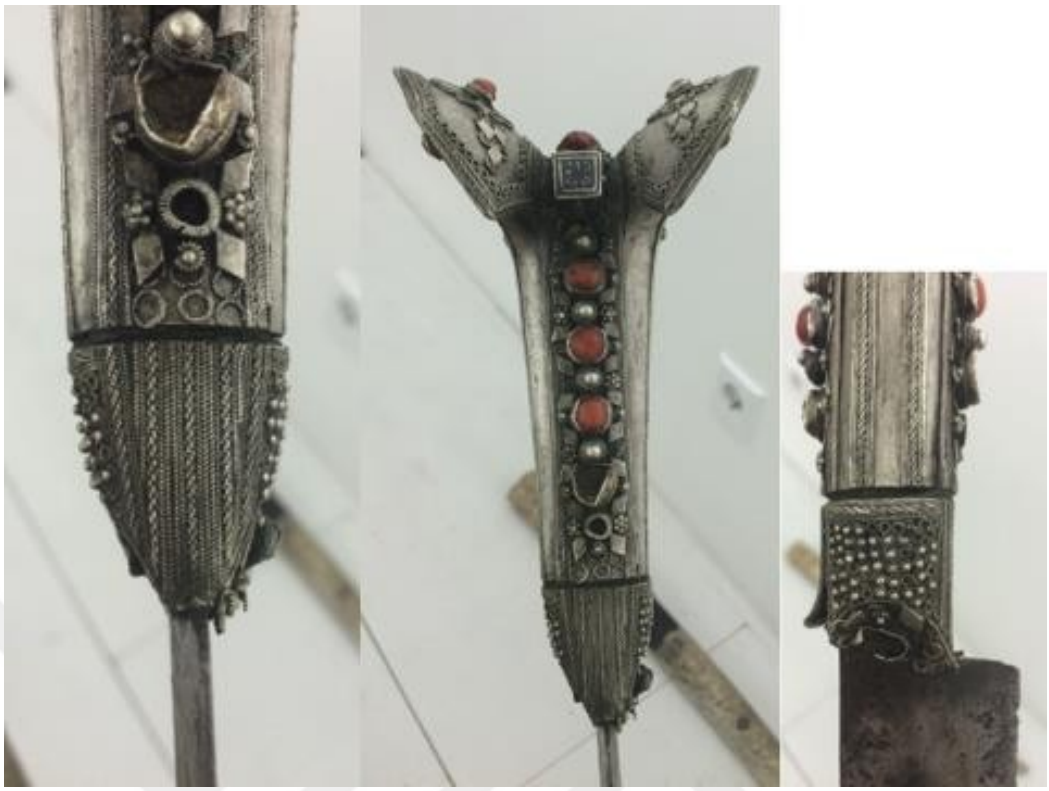
Resim 443. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.44 (fotoğraf). (2014-2015). Saraybosna Kent Müzesine ait fotoğraf. Müzenin izni ile yayımlanmaktadır.

Resim 444. Kat.no.44 yatağan. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 445. Kat.no.44 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 446. Kat.no.44 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 447. Kat.no.44 yatağanın kabzasında telkâri ve mercan kakma tekniğiyle yapılmış süslemesi. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 448. Kat.no.44 yatağandaki süsleme. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 449. Kat.no.44 yatağan. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Katalog No.: 45. Yatağan;

Tarih: 1278 / 1861;

Bugün Bulunduğu Yer: Saraybosna Kent Müzesi (Env. No.: 969);

Geliş Şekli: 15.06.1948'de N.O.'dan hediye olarak gelmiştir;

Boyut : uzunluk: 73,5 cm; kabza uzunluğu: 16 cm; namlu uzunluğu: 57,5 cm;

İnceleme Tarihi: Şubat 2015;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır.

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı kemikten yapılmıştır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu madenden (pirinç) yapılmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma, kazıma, telkâri, mercan ve cam kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza zıhında yedi büyük mercan bulunmaktadır. Bunların yanında birkaç adet yarı küre (gül bezek) biçimde kabaralar bulunmaktadır. Aralarında çokgen, dairesel ve zikzak şekiller görünmektedir. Bilezik yüksek/dolu granülasyon ile süslenmiştir. Dilimli kabza yolunun her iki tarafında birer kakma ve yanında gül bezek bulunmakta, aralarında eliptik ve çokgen şekiller görülmektedir.

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Namlusu içbükey eğri, tek ağızlıdır. Namlunun her iki tarafında ikişer kan oluğu vardır. Sırtı yivlidir;

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyi gümüş tel kakma tekniğiyle işlenmiştir.

Süsleme: Namlunun sol yüzeyinde, boydan boya uzanan kartuş (iki dikdörtgen ve bir madalyon) biçiminde kurgulanmış üç süsleme vardır. Namlunun kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısmında dikdörtgen şeklinde olan kartuş iki satırlık yazıttan oluşmaktadır. Bu kartuşun sağ ucunda tığ motifleri vardır. Kartuşun sol tarafında kare içinde yazıt içeren bir madalyon vardır. Bu kompozisyonun bittiği yerden başlayıp, namlunun ucuna doğru devam eden dikdörtgen şeklinde bir kartuş bulunmaktadır. Bu kartuşun sol tarafında şemse dizileri bulunmaktadır. Aralarında ayrı şemseler bulunur. Namlunun sağ yüzeyinin orta kısmında kartuş (madalyon) biçiminde kurgulanmış bir süsleme vardır. Bu madalyonun içinde yıldız bulunmaktadır.

Yazıt :

عمل علی صاحب و مالک مصطفی اغا ابن محمد

‘amel-i ‘Ali sâhib ve mâlik Mustafa ağa ibn-i Mehmed

(Ali’nin işi, sahibi ve maliki Mehmet oğlu Mustafa Ağa)

ال فتی اال علی ال سیف اال ذوالفقار

Lâ feta illâ ‘Ali lâ seyfun illâ Zülfikâr

(‘Ali’den başka yiğit, Zülfikârdan başka kılıç yoktur).

سنه **1278**

Sene 1278 / 1861

ای کوکل بر جان ایچون بر جانه منت ایلمه

Ey gönül bir can için bir cana minnet eyleme

عشرتی دنیا ایچون سلطانه منت ایلمه

‘İşret-i dünyâ içün sultana minnet eyleme

(Dünyada içip eğlenmek için sultana boyun eğme)

Sahibi: Mehmet oğlu Mustafa Ağa;

Ustası: Ali;

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Namlusunda korozyon oluşumu görülmektedir;

Yayınlar: Muftarević, 2014, s. 17.

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın kemikten yapılmış kabzası geniş ve iri, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Madeni kabza zıhı, bileziği ve yolu kabartma, kazıma, telkâri, mercan ve cam kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir. Kabza zıhında yedi büyük mercan bulunmaktadır. Bunların yanında birkaç adet yarı küre (gül bezek) biçimde kabaralar bulunmaktadır. Aralarında çokgen, eliptik ve zikzak şekiller görünmektedir. Bilezik yüksek/dolu granülasyon ile süslenmiştir. Dilimli kabza yolunun her iki tarafında birer kakma ve yanında gül bezek bulunmakta, aralarında eliptik ve çokgen şekiller görülmektedir. Kabzasında kullanılan kakma ve telkâri süslemelerinden dolayı bu tür yatağanlar daha çok törensel amaçlı kullanılmıştır. Bu tip yatağanlar çok yaygındır ve koleksiyonların çoğunda bulunabilir. Kullanılan malzemelerine, tekniklerine, süslemelerine göre benzer kabza biçimi özelliklerini taşıyan tezin kataloğunda bulunan yatağanlar şunlardır: kat.no.3, 5, 6, 7, 8, 9, 22, 25, 26, 27, 28, 31, 33, 37, 38, 39, 40, 42, 46, 49, 50, 51, 54, 56, 57, 58, 59, 64, 65, 73, 75. Tezin kataloğunun dışında bulunan diğer örnekler şunlardır: Bursa Kent Müzesinde Çengiç ailesi koleksiyonunda bulunan env.no.126046 yatağan (Bosna’dan Bursa’ya Çengiç Beyleri Sergisi, 2015), Hırvatistan Split Kent Müzesi’nde bulunan env.no. 4232, 1655, 4234, 1657, 1654, 1651, 1652, 1653 yatağanlar (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp

Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no.490-4, 491-4, 283/T, 284/T, 289/T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-744,152-394, 152-188, 152-430, 152-428, 152-439, 152-573 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 030808, 013073, 013065, 013069, 013056, 013040 yatağanlar (Bošković, 2007), Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesi'nde bulunan env.no.95, 100 yatağanlar (Biorac, 1992), Sırbistan Kragujevac Halk Müzesi'nde bulunan env.no.İ-18, İ-223 yatağanlar[·] (Banović ve Topalović, 2009), Sırbistan Belgrad Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. OVO 8/2091, OVO 7/2067, OVO 11/2097, OVO 5/2049 OVO/18/3963 yatağanlar (Ljubojević, vd., 2011); Bu örneklerin çoğu 18.-19. yüzyıla aittir.

Namlunun sol yüzeyinde, boydan boya uzanan kartuş (iki dikdörtgen ve bir madalyon) biçiminde kurgulanmış üç süsleme vardır. Namlunun kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısmında dikdörtgen şeklinde olan kartuş iki satırlık yazıttan oluşmaktadır. Bu kartuşun sağ ucunda tığ motifleri vardır. Kartuşun sol tarafında kare içinde yazıt içeren bir madalyon vardır. Bu kompozisyonun bittiği yerden başlayıp, namlunun ucuna doğru devam eden dikdörtgen şeklinde bir kartuş bulunmaktadır. Bu kartuşun sol tarafında şemse dizileri bulunmaktadır. Aralarında ayrı şemseler bulunur. Namlunun sağ yüzeyinin orta kısmında kartuş (madalyon) biçiminde kurgulanmış bir süsleme vardır. Bu madalyonun içinde yıldız bulunmaktadır. Madalyon şeklinde kartuş birçok örnekte görülmektedir. Bu tür kartuşları olan yatağanların katalogda yer alan örnekleri şunlardır: kat.no.10, 14, 34, 35, 57, 61, 78. Tezin katalog dışındaki örnekleri: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 4232 yatağan (Borčić, 2012, s. 249), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 495-4 yatağan (Teinović, 2008), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 021920 yatağan (Bošković, 2007). Namluda kartuş (dikdörtgen) biçiminde kurgulanmış süsleme tezde şu örneklerde görülmektedir: kat.no. 9, 10, 11, 14, 24, 27, 37, 44, 45, 68, 78, 79. Katalog dışındaki örnekler şunlardır: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 1674, 4235, 4228, 1653 yatağanlar (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 491-4, 495-4 , 303/T, 331/T yatağanlar (Teinović, 2008, s.109-113), Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesi'nde bulunan env.no. 100 yatağan (Biorac, 1992),

[·] Örneklerin çoğu Foça, Saraybosna ve Prizren'de üretilmiştir (Banović ve Topalović, 2009).

İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no. 152-331, 152-293, 152-470, 152-278, 152-310, 152-761, 152-269, 159-286, 152-545, 152-744, 152-91, 152-329, 152-515, 152-755, 152-366, 152-498, 152-370, 152-251, 152-768, 152-388, 152-530, 152-311, 152-645, 152-496, 152-167, 152-270, 152-316 yatağanlar (Yaşar, 2009), Bursa Kent Müzesi Çengiç koleksiyonunda bulunan env. no. 201359E, 2013 60E yatağanlar.

Resimler: 450-451**.**

Resim 450. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.45 (fotoğraf). (2014-2015). Saraybosna Kent Müzesine ait fotoğraf. Müzenin izni ile yayımlanmaktadır.

Resim 451. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.45 (fotoğraf). (2014-2015). Saraybosna Kent Müzesine ait fotoğraf. Müzenin izni ile yayımlanmaktadır.

Katalog No.: 46. Yatağan;

Tarih: 1271 / 1855-56;

Bugün Bulunduğu Yer: Saraybosna Kent Müzesi (Env. No.: 980);

Geliş Şekli : 15.06.1948'de N.O.'dan hediye olarak gelmiştir;

Boyut : uzunluk: 70,8 cm; kabza uzunluğu: 15 cm; namlu uzunluğu: 55,8 cm;

İnceleme Tarihi: Şubat 2015;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır;

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı kemikten yapılmıştır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu madenden (pirinç) yapılmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma, kazıma, telkâri, mercan ve cam kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza zıhında yedi büyük mercan bulunmaktadır. Bunların yanında birkaç adet yarı küre (gül bezek) ve dörtgen biçiminde kabaralar bulunmaktadır. Aralarında çokgen ve eliptik şekilleri görünmektedir. Bilezik alçak/boş granülasyon ile süslenmiştir. Dilimli kabza yolunun her tarafında birer kırmızı cam kakma, aralarında eliptik ve çokgen şekiller görülmektedir;

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Namlusu içbükey eğri, tek ağızlıdır. Namlunun her iki tarafında birer kan oluğu vardır. Namlu sırtı yivlidir;

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyi gümüş tel kakma tekniğiyle işlenmiştir.

Süsleme: Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısmında kartuş biçiminde kurgulanmış bir süsleme bulunmaktadır. Kartuşun içinde bir yazıt vardır. Kartuşun çerçevesinin başında düğümlenmiş püskül tasviri yer almaktadır. Namlunun sağ yüzeyinde kartuş (madalyon) biçiminde kurgulanmış bir süsleme bulunmaktadır. Kartuşun içinde altıgen bir yıldız yer almaktadır.

Yazıt :

عمل عثمان صاحب عاد)؟(271

‘amile ‘Osman sahib ‘Âd(?) (1)271.

(Osman yaptı sahibi Âd(?) 1271 / 1855-56).

Sahibi: ----

Ustası: Osman;

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Kabzanın metal kısımlarındaki bazı yerlerde korozyon oluşumu görülmektedir;

Yayınlar: Muftarević, 2014, s. 21;

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın kemikten yapılmış kabzası geniş ve iri, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Madeni kabza zıhı, bileziği ve yolu kabartma, kazıma, telkâri, mercan ve cam kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir. Kabza zıhında yedi büyük mercan bulunmaktadır. Bunların yanında birkaç adet yarı küre (gül bezek) ve dörtgen biçiminde kabaralar bulunmaktadır. Aralarında

çokgen ve eliptik şekiller görünmektedir. Bilezik alçak/boş granülasyon ile süslenmiştir. Dilimli kabza yolunun her tarafında birer kırmızı cam kakma, aralarında eliptik ve çokgen şekiller görülmektedir. Kabzasında kullanılan kakma ve telkâri süslemelerinden dolayı bu tür yatağanlar daha çok törensel amaçlı kullanılmıştır. Bu tip yatağanlar çok yaygındır ve koleksiyonların çoğunda bulunabilir. Kullanılan malzemelerine, tekniklerine, süslemelerine göre benzer kabza biçimi özelliklerini taşıyan tezin kataloğunda bulunan yatağanlar şunlardır: kat.no.3, 5, 6, 7, 8, 9, 22, 25, 26, 27, 28, 31, 33, 37, 38, 39, 40, 42, 45, 49, 50, 51, 54, 56, 57, 58, 59, 64, 65, 73, 75. Tezinin kataloğunun dışında bulunan bazı örnekler: Bursa Kent Müzesinde Çengiç ailesi koleksiyonunda bulunan env.no.126046 yatağan (Bosna'dan Bursa'ya Çengiç Beyleri Sergisi, 2015), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 4232, 1655, 4234, 1657, 1654, 1651, 1652, 1653 yatağanlar (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no.490-4, 491-4, 283/T, 284/T, 289/T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152- 744,152-394, 152-188, 152-430, 152-428, 152-439, 152-573 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 030808, 013073, 013065, 013069, 013056, 013040 yatağanlar (Bošković, 2007), Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesi'nde bulunan env.no.95, 100 yatağanlar (Biorac, 1992), Sırbistan Kragujevac Halk Müzesi'nde bulunan env.no.İ-18, İ-223 yatağanlar[·] (Banović ve Topalović, 2009), Sırbistan Belgrad Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. OVO 8/2091, OVO 7/2067, OVO 11/2097, OVO 5/2049 OVO/18/3963 yatağanlar (Ljubojević, vd., 2011); Bu örneklerin çoğu 18.-19. yüzyıla aittir.

Namlunun sol yüzeyinde kartuş biçiminde kurgulanmış bir süsleme bulunmaktadır. Kartuşun içinde bir yazıt vardır. Kartuşun çerçevesinin başında düğümlenmiş püskül tasviri yer almaktadır. Bu tür kartuşlarda genellikle yapım tarihi, usta ve sahibinin ismi bulunmaktadır. Bu şekilde düzenlenen kartuşlar tezde incelenen şu örneklerde görülmektedir: kat.no.9, 28, 33, 34, 35, 38, 39, 46, 47, 50. Tezde ele alınan örnekler dışında bulunanlar: İstanbul Askeri Müzesi Yatağan Koleksiyonunda bulunan env.no.152-392, 152-218, 152-393, 152-394 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Split Kent Müzesi Yatağan Koleksiyonunda bulunan env.no. 1654, 1655, 1658 yatağanlar (Borčić, 2012), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 000281, 013077, 002804,

[·] Örneklerin çoğu Foça, Saraybosna ve Prizren'de üretilmiştir. (Banović ve Topalović, 2009).

013075, 013079 yatağanlar (Bošković, 2007). Namlunun sağ yüzeyinde kartuş (madalyon) biçiminde kurgulanmış bir süsleme bulunmaktadır. Kartuşun içinde altıgen bir yıldız yer alır. Madalyon şeklinde kartuş birçok örnekte görülmektedir. Bu tür kartuşları olan yatağanların katalogda yer alan örnekleri şunlardır: kat.no.10, 14, 34, 35, 57, 61, 78. Tezin katalog dışındaki örnekleri: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 4232 yatağan (Borčić, 2012, s. 249), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 495-4 yatağan (Teinović, 2008), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 021920 yatağan (Bošković, 2007).

Resimler: 452-453.

Resim 452. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.46 (fotoğraf). (2014-2015). Saraybosna Kent Müzesine ait fotoğraf. Müzenin izni ile yayımlanmaktadır.

Resim 453. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.46 (fotoğraf). (2014-2015). Saraybosna Kent Müzesine ait fotoğraf. Müzenin izni ile yayımlanmaktadır.

Katalog No.: 47. Yatağan ve kını;

Tarih: 1290 / 1873;

Bugün Bulunduğu Yer: Saraybosna Kent Müzesi (Env. No.: B.B.8.);

Geliş Şekli: ----

Boyut : uzunluk: 71 cm; kabza uzunluğu: 14,8 cm; namlu uzunluğu: 56,2 cm; kın uzunluğu: 60 cm;

İnceleme Tarihi: Şubat 2015;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş, önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır.

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı ahşaptan yapılmıştır, üzeri gümüş levhalar ile kaplıdır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu madenden (gümüş) yapılmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma, kazıma ve telkâri teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza kabartma ve telkâri tekniğinde işlenmiştir. Kabza, boş yer bırakılmadan Rumi ve pençler ile süslenmiştir. Kabza zıhında yarı küre kabaralar ve dikdörtgen kabara bulunmaktadır. Bilezik basit olup, dilimli kabza yolu kazıma tekniğiyle süslenmiştir. Burada da Rumi motifler bulunmaktadır.

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Namlusu düz, tek ağızlıdır. Namlusu düz olduğundan tipik yatağan değildir. Namlunun her iki tarafında birer kan oluğu vardır. Namlu sırtı yivlidir.

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyi gümüş tel kakma ve damga teknikleriyle işlenmiştir.

Süsleme: Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısmında kartuş biçiminde kurgulanmış bir süsleme ve damga bulunmaktadır. Kartuşun içinde bir yazıt vardır. Kartuşun çerçevesinin başında düğümlenmiş püskül tasviri yer almaktadır. Namlunun sağ yüzeyinde hiçbir süsleme ve yazıt bulunmamaktadır.

Yazıt :

عمل عبد صاحب و مالک عثمان اغا **1290**

‘Amile ‘Abdullah sâhib ve mâlik Süleyman Ağa 1290

(Abdullah yaptı sahibi Süleyman Ağa 1290/1873).

ضربندن بو بچاغک جمله دوشمان تار و مار انتقا

م الور صنکی مثلی ذوالفقار

(Darbından bu bıçağın cümle düşman tar ü mar intikam alur sanki misli Zülfikâr)

KIN KISMI:

Biçim: Kın üç bölümden oluşmaktadır: ağız, orta bölüm ve çamurluk. Kın düzdür.

Malzeme ve Teknik: Ahşap üzerine deri kaplamalıdır. Ağzında ve ucunda gümüş kaplaması vardır. Döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuştur, kabartma tekniğiyle süslenmiştir.

Süsleme: Ağzında ve ucunda alçak kabartma tekniğiyle yapılmış bitkisel bezemeler yer almaktadır;

Yazıt: ----

Sahibi: Süleyman Ağa;

Ustası: Abdullah;

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Restore edilmiş ve özgün haldedir;

Yayınlar: Muftarević, 2014, s. 31.

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın gümüşten kabzası iri olup, önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Kabza, kabartma, kazıma ve telkâri teknikleriyle süslenmiştir. Kabza, boş yer bırakılmadan Rumi ve pençler ile süslenmiştir. Kabza zıhında yarı küre kabaralar ve kare kabara bulunmaktadır. Bilezik basit olup, dilimli kabza yolu kazıma tekniğiyle süslenmiştir. Burada da Rumi motifler bulunmaktadır. Kabzasında kullanılan yüksek ve alçak kabartmalardan ve telkâri süslemelerden dolayı bu tür yatağanlar daha çok tören amaçlıdır. Kabza kısmının malzemesi, süslemesi, tekniği konusunda aynı özellikleri taşıyan örnekler şunlardır: kat.no. 2, 77, 78, 79, 80, 81. Katalog dışındaki benzer örnek Bursa Kent Müzesinde Çengiç Koleksiyonda bulunan env.no. 2013 60E yatağandır (Bosna'dan Bursa'ya Çengiç Beyleri Sergisi, 2015).

Namlunun sol yüzeyinde kartuş biçiminde kurgulanmış bir süsleme ve damga bulunmaktadır. Kartuşun içinde bir yazıt vardır. Kartuşun çerçevesinin başında düğümlenmiş püskül tasviri yer almaktadır. Namlunun sağ yüzeyinde hiçbir süsleme ve yazıt bulunmamaktadır. Bu tür kartuşlarda genellikle yapım tarihi, usta ve sahibinin ismi bulunmaktadır. Bu şekilde düzenlenen kartuşlar tezde incelenen şu örneklerde görülmektedir: kat.no.9, 28, 33, 34, 35, 38, 39, 46, 47, 50. Tezde ele alınan örnekler dışında bulunanlar: İstanbul Askeri Müzesi Koleksiyonunda bulunan env.no.152-392,

152-218, 152-393, 152-394 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Split Kent Müzesi Koleksiyonunda bulunan env.no. 1654, 1655, 1658 yatağanlar (Borčić, 2012), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 000281, 013077, 002804, 013075, 013079 yatağanlar (Bošković, 2007). Namlu üzerinde bulunan damgalar tezde incelenen şu örneklerde görülmektedir: kat.no. 23, 26, 29, 31, 57. Kın, ahşap üzerine deri kaplamalıdır. Ağzında ve ucunda gümüş kaplaması vardır. Ağzında ve ucunda alçak kabartma tekniğiyle yapılmış bitkisel bezemeler yer almaktadır. Deri ve süslemeli metal parçalardan oluşan kınlar tezde incelenen şu örneklerde görülmektedir: kat.no. 23, 37, 44, 47, 77, 78, 79, 80, 81. Deri ve süslemeli metal parçalardan oluşan, İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan kın örnekleri şunlardır: env.no. 152-152, 152-165, 152-91, 152-768, 152-751, 152-766, 152-11, 152-158, 152-131, 152-77, 152-802, 152-770 (Yaşar, 2009).

Resimler: 454.

Resim 454. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.47 (fotoğraf). (2014-2015). Saraybosna Kent Müzesine ait fotoğraf. Müzenin izni ile yayımlanmaktadır.

Katalog No.: 48. Yatağan;

Tarih:----

Bugün Bulunduğu Yer: Saraybosna Kent Müzesi (Env. No.: B.B.9);

Geliş Şekli: ----

Boyut : uzunluk: 64,5 cm; kabza uzunluğu: 14,5 cm; namlu uzunluğu: 50 cm;

İnceleme Tarihi: Şubat 2015;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş, önde V şeklinde, yanlarda ise köşeli kulaklıdır.

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi, zıhı, bileziği, yolu ve kulak kısmı madenden (gümüş) yapılmıştır. Döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma, kazıma, telkâri, telkâri granülasyon, mercan kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza zıhında on bir adet mercan ve aralarında yarı küre biçiminde kabaralar, eşkenar dörtgen şekiller ve küçücük penç şekilleri de bulunmaktadır. Zıhında iki kare şeklinde kabara bulunmaktadır. Kabza kulaklarında dört adet telkâri gül bezek yer alır, gül bezeklerin ortasında mercan bulunmaktadır. Kabzanın kenarları ince telkâri zincir ile süslenmiştir. Bilezikte yüksek/dolu telkâri-granülasyon yer alır. Kabza yolunda birer mercan, aralarında eşkenar dikdörtgen şekilleri bulunmaktadır.

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Namlusu hafif içbükey eğri, tek ağızlıdır. Namlunun her iki tarafında ikişer kan oluğu vardır.

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyindeki süslemeler gümüş tel kakma tekniğiyle işlenmiştir.

Süsleme: Namlunun sol yüzeyinde, boydan boya uzanan tuğra ve kartuş (dikdörtgen) biçiminde kurgulanmış süslemeler vardır. Bu süslemeler yazıt, bitkisel ve geometrik süslemeler şeklindedir. Kartuş biçiminde kurgulanmış süslemelerin sol tarafının ucunda tığ motifler dizini yer almaktadır. Namlunun sağ yüzeyinde, boydan boya uzanan soyut bitkisel bir kompozisyon yer alır.

Yazıt :

1201 عمل حسین صاحب حسنات حافقظ مصطفی

1201 ‘Amile Hüseyn sâhib-i hasenât Hâfız Mustafa

(1201 /1786-7 Hüseyin yaptı, sahibi iyilikler sahibi Hafız Mustafa)

دوشمان تار و ضربندن بو بچاغک جمله مار انتقا

م الور صنکی مثلی ذوالفقار

(Darbından bu bıçağın cümle düşman tar ü mar intika- m alur sanki misl-i Zülfikâr)

Sahibi: Hafız Mustafa;

Ustası: Hüseyn;

Atölye: ----

Bugünkü durumu:Kabza zıhının ön bölümünden bir mercan düşmüştür. Namlusunda korozyon oluşumu görülmektedir;

Yayınlar: Muftarević, 2014, s. 32;

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın madenden yapılmış kabzası geniş ve iri olup, önde V şeklinde, yanlarda ise köşeli kulaklıdır. Kabza, kabartma, kazıma, telkâri, kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir. Kabza zıhında on bir adet mercan ve aralarında yarı küre biçiminde kabaralar, eşkenar dörtgen şekiller ve küçücük panç şekilleri de bulunmaktadır. Zıhında iki kare şeklinde kabara bulunmaktadır. Kabza kulaklarında dört adet telkâri gül bezek yer alır, gül bezeklerin ortasında mercan bulunmaktadır. Kabzanın kenarları ince telkâri zincir ile süslenmiştir. Bilezikte yüksek/dolu telkâri-granülasyon yer alır. Kabza yolunda birer mercan, aralarında eşkenar dörtgen şekiller bulunmaktadır. Yatağanın süslemelerinden dolayı törenlerde kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bu tür yatağanlar Bosna-Hersek'te en çok Foça'da üretilmiştir, ayrıca dünya müzelerinde bulunan benzer örneklerin çoğunun Foça'da üretildiği görülmektedir. Katalogda kabza biçimi, süslemesi ve teknik açıdan benzer, ancak daha başarılı örnekler kat.no. 30, 44, 84 yatağanlardır. Kabza biçimi, süslemeler ve teknikler açısından tezde incelenen örneklerin dışında bulunan benzer örnekler şunlardır: İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no. 152-753, 152-745 yatağanlar (Yaşar, 2009), Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan env.no. 1/2873 yatağan (Ayhan, 2011, s.129), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 034600, 003080, 002836, 031262 yatağanlar (Bošković, 2007), Atina Benaki Müzesi bulunan env.no. 5682, 5875 yatağanlar (Elgood, 2009), Atina Stephanis (Foundation) Vakfı koleksiyonunda bulunan env.no.0287 yatağan (Elgood, 2009, s.147), Metropolitan Müzesi'nde bulunan env.no. 36.25.1617a,b yatağan (Metropolitan Müzesi, 2000-2017), Rusya Devlet Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 6442 yatağan (Rusya Devlet Tarih Müzesi, 2013), Sırbistan Belgrad Tarihi Müzesi'nde bulunan env.no. OVO/9/2092[88] yatağan (Ljubojević, vd., 2011, s.91), Sırbistan Belgrad Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.2450 ve 2420 yatağanlar (Radović, 2002,s.65).

Namlunun sol yüzeyinde, boydan boya uzanan tuğra ve kartuş (dikdörtgen) biçiminde kurgulanmış süslemeler vardır. Bu süslemeler yazıt, bitkisel ve geometrik süslemeler şeklindedir. Kartuş biçiminde kurgulanmış süslemelerin sol tarafındaki ucunda tığ motiflerin dizini yer almaktadır. Namlunun sağ yüzeyinde, boydan boya uzanan soyut

[88] Bu yatağan Kiril alfabesiyle yazılan kitabesine göre ban Lukić tarafından 24.vı.1937 yılında kraliyet hükümeti (Yugoslavya) başkanı Dr. Milan Stojadinović'e hediye olarak verilmiştir (Ljubojević, vd., 2011, s.91).

bitkisel bir kompozisyon yer alır. Bu düzen kat.no.21 örneğinde görülmektedir. Üslup olarak kat.no.12 yatağana benzemektedir. Bu tür süslemeler diğer yatağanlarda da görülmektedir. Bu tür süslemeye sahip katalogda bulunan örnekler şunlardır: kat.no.: 1, 2, 3, 11, 12, 16, 18, 20, 21, 22, 24, 25, 30, 32, 36, 37, 42, 43, 55, 56, 67, 69, 71, 73, 74, 79, 80, 81. Tezin katalogdaki örnekleri dışında diğer yatağan koleksiyonlarında bulunan tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerle karşılaşılmaktadır. Aynı tip süslemeye sahip olan yatağanlar şunlardır: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.4230 yatağan (Borčić, 2012, s. 246), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.4230 yatağan (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 491-4, 295-T, 299-T, 311-T-I, 322-T, 330-T, 342-T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-761, 152-490, 152-498, 152-455, 152-700, 152-291, 152-2 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 000762, 078074, 002537 yatağanlar (Bošković, 2007), Bölgesel Askeri Müzesi-Pleven koleksiyonunda bulunan env.no.A- 73, A-66 yatağanlar (Petrova & Obbov, 2005).

Resimler: 455-456

Resim 455. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.48 (fotoğraf). (2014-2015). Saraybosna Kent Müzesine ait fotoğraf. Müzenin izni ile yayımlanmaktadır.

Resim 456. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.48 (fotoğraf). (2014-2015). Saraybosna Kent Müzesine ait fotoğraf. Müzenin izni ile yayımlanmaktadır.

Katalog No.: 49. Yatağan;

Tarih:----

Bugün Bulunduğu Yer: Saraybosna Kent Müzesi (Env.No.: 982);

Geliş Şekli: 15.06.1948'de N.O.'dan hediye olarak gelmiştir;

Boyut : uzunluk: 70,3 cm; kabza uzunluğu: 12,8 cm; namlu uzunluğu: 57,5 cm;

İncelenme Tarihi: Şubat 2015;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş, önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır.

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı kemikten yapılmıştır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu madenden (pirinç) yapılmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma, kazıma, telkâri, yaldızlama ve kakma (boyanmış kiraz çekirdeği ve cam) teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza zıhının ön tarafında dört yalancı mercan (boyanmış kiraz çekirdekler), arkasında iki kırmızı cam kakma bulunmaktadır. Bunların yanında birkaç adet yarı küre (gül bezek) biçiminde kabaralar yer alır. Bileziği alçak/boş granülasyon ile süslenmiştir. Dilimli kabza yolunun her iki tarafı birer kırmızı cam kakma ile bezenmiştir. Kabza yolunun yüzeyinde eliptik ve eşkenar dörtgen şekiller bulunmaktadır.

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Namlusu içbükey eğri, tek ağızlıdır. Namlunun her iki tarafında birer kan oluğu vardır.

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır.

Süsleme:----

Yazıt: ----

Sahibi: ----

Ustası: ----

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Kabzanın metal parçalarının bazı kısımlarında korozyon oluşumu vardır. Lehim tekniğiyle yapılmış tamirlerin izleri görülmektedir. Namlusunda da korozyon oluşumu görülmektedir;

Yayınlar: Muftarević, 2014, s. 34;

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın kemikten yapılmış kabzası geniş ve iri, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Madeni kabza zıhı, bileziği ve yolu kabartma, kazıma, telkâri, mercan ve cam kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir. Kabza zıhının ön tarafında dört yalancı mercan (boyanmış kiraz çekirdekler), arkasında iki kırmızı cam kakma bulunmaktadır. Bunların yanında birkaç adet yarı küre (gül bezek) biçiminde kabara yer alır. Bileziği alçak/boş granülasyon ile süslenmiştir. Dilimli kabza yolunun her iki tarafı birer kırmızı cam kakma ile bezenmiştir. Kabza yolunun yüzeyinde eliptik ve eşkenar dörtgen şekiller bulunmaktadır. Kabzasında kullanılan kakma ve telkâri süslemelerinden dolayı bu tür yatağanlar daha çok törensel amaçlı kullanılmıştır. Bu tip yatağanlar çok yaygındır ve koleksiyonların çoğunda bulunabilir. Kullanılan malzemelerine, tekniklerine, süslemelerine göre tezin kataloğunda bulunan benzer kabza biçimi özelliklerini taşıyan yatağanlar şunlardır: kat.no.3, 5, 6, 7, 8, 9, 22, 25, 26, 27, 28, 31, 33, 37, 38, 39, 40, 42,

45, 46, 50, 51, 54, 56, 57, 58, 59, 64, 65, 73, 75. Tezin kataloğunun dışında bulunan diğer örnekler şunlardır: Bursa Kent Müzesinde Çengiç ailesi koleksiyonunda bulunan env.no.126046 yatağan (Bosna'dan Bursa'ya Çengiç Beyleri Sergisi, 2015), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 4232, 1655, 4234, 1657, 1654, 1651, 1652, 1653 yatağanlar (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no.490-4, 491-4, 283/T, 284/T, 289/T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-744,152-394, 152-188, 152-430, 152-428, 152-439, 152-573 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 030808, 013073, 013065, 013069, 013056, 013040 yatağanlar (Bošković, 2007), Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesi'nde bulunan env.no.95, 100 yatağanlar (Biorac, 1992), Sırbistan Kragujevac Halk Müzesi'nde bulunan env.no.İ-18, İ-223 yatağanlar· (Banović ve Topalović, 2009), Sırbistan Belgrad Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. OVO 8/2091, OVO 7/2067, OVO 11/2097, OVO 5/2049 OVO/18/3963 yatağanlar (Ljubojević, vd., 2011); Bu örneklerin çoğu 18.-19. yüzyıla aittir.

Resimler: 457-458.

Resim 457. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.49 (fotoğraf). (2014-2015). Saraybosna Kent Müzesine ait fotoğraf. Müzenin izni ile yayımlanmaktadır.

· Örneklerin çoğu Foça, Saraybosna ve Prizren'de üretilmiştir (Banović ve Topalović, 2009).

Resim 458. Kat.no.49 yatağan. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Katalog No.: 50. Yatağan;

Tarih: 1289 / 1872;

Bugün Bulunduğu Yer: Saraybosna Kent Müzesi (Env. No.: 971/E);

Geliş Şekli: 15.06.1948'de N.O.'dan hediye olarak gelmiştir;

Boyut : uzunluk: 70,5 cm; kabza uzunluğu: 14 cm; namlu uzunluğu: 56,5 cm;

İnceleme Tarihi: Şubat 2015;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır;

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı kemikten yapılmıştır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu madenden (pirinç) yapılmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma, kazıma, telkâri, mercan ve cam kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza zıhında beş adet damla şeklinde mercan bulunmaktadır. Bunların yanında birkaç adet yarı küre (gül bezek) ve dörtgen biçiminde kabaralar bulunmaktadır. Aralarında çokgen şekiller görünmektedir. Bilezik, granülasyon ile süslenmiştir. Dilimli kabza yolunun her iki tarafında birer kırmızı cam kakma, yanında yarı küre kabara ve aralarında eliptik ve çokgen şekiller görülmektedir;

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Namlu içbükey eğri, tek ağızlıdır. Namlunun her iki tarafında birer kan oluğu vardır. Namlu sırtı yivlidir;

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyi gümüş tel kakma tekniğiyle işlenmiştir.

Süsleme: Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısımda kartuş biçiminde kurgulanmış bir süsleme bulunmaktadır. Kartuşun içinde bir yazıt vardır. Namlunun sağ yüzeyinde kartuş (madalyon) biçiminde kurgulanmış bir süsleme yer almaktadır. Bu madalyonun içinde sekizgen yıldız, bu yıldızın ortasında helezoni bir çizgi vardır;

Yazıt :

صاحب و مالک علی **1289**

sâhib ve mâlik ‘Ali 1289

(sahibi Ali 1289 /1872).

Sahibi: Ali;

Ustası: ----

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Kabza zıhının ön kısımından bir mercan düşmüştür. Namlusundaki yazıt silinmek üzeredir;

Yayınlar: Muftarević, 2014, s. 35;

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın kemikten yapılmış kabzası geniş ve iri, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Madeni kabza zıhı, bileziği ve yolu kabartma, kazıma, telkâri, mercan ve cam kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir. Kabza zıhında beş adet damla şeklinde mercan bulunmaktadır. Bunların yanında birkaç adet yarı küre (gül bezek) ve dörtgen biçiminde kabaralar

bulunmaktadır. Aralarında çokgen şekiller görünmektedir. Bilezik, granülasyon ile süslenmiştir. Dilimli kabza yolunun her iki tarafında birer kırmızı cam kakma, yanında yarı küre kabara ve aralarında eliptik ve çokgen şekiller görülmektedir. Kabzasında kullanılan kakma ve telkâri süslemelerinden dolayı bu tür yatağanlar daha çok törensel amaçlı kullanılmıştır. Bu tip yatağanlar çok yaygındır ve koleksiyonların çoğunda bulunabilir. Kullanılan malzemelerine, tekniklerine, süslemelerine göre tezin kataloğunda bulunan benzer kabza biçimi özelliklerini taşıyan yatağanlar şunlardır: kat.no.3, 5, 6, 7, 8, 9, 22, 25, 26, 27, 28, 31, 33, 37, 38, 39, 40, 42, 45, 46, 49, 51, 54, 56, 57, 58, 59, 64, 65, 73, 75. Tezin kataloğunun dışında bulunan diğer örnekler şunlardır: Bursa Kent Müzesinde Çengiç ailesi koleksiyonunda bulunan env.no.126046 yatağan (Bosna'dan Bursa'ya Çengiç Beyleri Sergisi, 2015), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 4232, 1655, 4234, 1657, 1654, 1651, 1652, 1653 yatağanlar (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no.490-4, 491-4, 283/T, 284/T, 289/T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-744,152-394, 152-188, 152-430, 152-428, 152-439, 152-573 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 030808, 013073, 013065, 013069, 013056, 013040 yatağanlar (Bošković, 2007), Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesi'nde bulunan env.no.95, 100 yatağanlar (Biorac, 1992), Sırbistan Kragujevac Halk Müzesi'nde bulunan env.no.İ-18, İ-223 yatağanlar[·] (Banović ve Topalović, 2009), Sırbistan Belgrad Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. OVO 8/2091, OVO 7/2067, OVO 11/2097, OVO 5/2049 OVO/18/3963 yatağanlar (Ljubojević, vd., 2011); Bu örneklerin çoğu 18.-19. yüzyıla aittir.

Namlunun sol yüzeyinde kartuş biçiminde kurgulanmış bir süsleme bulunmaktadır. Kartuşun içinde bir yazıt vardır. Namlunun sağ yüzeyinde kurgulanan kartuşun içinde ise sekizgen yıldız görülmektedir. Bu yıldızın ortasında helezoni bir çizgi vardır. Bu tür kartuşlarda genellikle yapım tarihi, usta ve sahibinin ismi bulunmaktadır. Bu şekilde düzenlenen kartuşlar tezde incelenen şu örneklerde görülmektedir: kat.no.9, 28, 33, 34, 35, 38, 39, 46, 47, 50. Tezde ele alınan örnekler dışında bulunanlar: İstanbul Askeri Müzesi Koleksiyonunda bulunan env.no.152-392, 152-218, 152-393, 152-394 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Split Kent Müzesi Koleksiyonunda bulunan

[·] Örneklerin çoğu Foça, Saraybosna ve Prizren'de üretilmiştir (Banović ve Topalović, 2009).

env.no. 1654, 1655, 1658 yatağanlar (Borčić, 2012), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 000281, 013077, 002804, 013075, 013079 yatağanlar (Bošković, 2007). Namlunun sağ yüzeyinde kartuş (madalyon) biçiminde kurgulanmış bir süsleme yer almaktadır. Bu madalyonun içinde sekizgen yıldız vardır. Bu yıldızın ortasında helezoni bir çizgi vardır. Bu tür kartuşları olan yatağanların katalogda yer alan örnekleri şunlardır: kat.no.10, 14, 34, 35, 57, 61, 78.

Tezin katalog dışındaki örnekleri: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 4232 yatağan (Borčić, 2012, s. 249), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 495-4 yatağan (Teinović, 2008), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 021920 yatağan (Bošković, 2007).

Resimler: 459-460.

Resim 459. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.50 (fotoğraf). (2014-2015). Saraybosna Kent Müzesine ait fotoğraf. Müzenin izni ile yayımlanmaktadır.

Resim 460. Kat.no.50 yatağan. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Katalog No.: 51. Yatağan ve kını;

Tarih:----

Bugün Bulunduğu Yer: Saraybosna Kent Müzesi (Env. No.: 1000);

Geliş Şekli: 06.10.1948'de N.O.'dan hediye olarak gelmiştir;

Boyut : uzunluk: 69,5 cm; kabza uzunluğu: 15 cm; namlu uzunluğu: 54,5 cm;

İnceleme Tarihi: Şubat 2015;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş, önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır;

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı kemikten yapılmıştır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu madenden (pirinç) yapılmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma, kazıma, telkâri, mercan ve cam kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza zıhında yedi adet mercan bulunmaktadır. Bunların yanında birkaç adet yarı küre (gül bezek) ve dikdörtgen biçiminde kabaralar bulunmaktadır. Aralarında çokgen şekiller görünmektedir. Bilezik granülasyon ile süslenmiştir. Dilimli kabza yolunun her iki tarafında birer yeşil cam kakma, yanında yarı küre kabara ve aralarında eliptik ve çokgen şekiller bulunmaktadır.

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Namlusu içbükey eğri, tek ağızlıdır. Namlunun her iki tarafında ikişer kan oluğu vardır;

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyi altın tel kakma tekniğiyle işlenmiştir.

Süsleme: Namlunun sol yüzeyinde hiçbir süsleme ve yazıt bulunmamaktadır. Namlunun sağ yüzeyinde silinmek üzere olan kartuş (madalyon) biçiminde kurgulanmış bir süsleme bulunmaktadır. Kartuşun içinde yıldız vardır;

Yazıt: ----

KIN KISMI:

Biçim: Kın üç bölümden oluşmaktadır: ağız, orta bölüm ve çamurluk. Kın içbükey şeklindedir.

Malzeme ve Teknik: Ahşap üzerine deri ve metal kaplamalıdır. Kının gövdesinin orta bölümü deri, ağzı ve çamurluğu madenle kaplanmış olup, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuştur.

Süsleme:----

Yazıt: ----

Sahibi: ----

Ustası: ----

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Kabza harap durumdadır, bir kulak düşmüştür. Namlusunda korozyon oluşumu görülmektedir. Yazıt silinmiştir. Kın harap durumdadır;

Yayınlar: Muftarević, 2014, s. 35;

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın kemikten yapılmış kabzası geniş ve iri, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Madeni kabza zıhı, bileziği ve yolu kabartma, kazıma, telkâri, mercan ve cam kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir. Kabza zıhında yedi adet mercan bulunmaktadır. Bunların yanında birkaç adet yarı küre (gül bezek) ve dikdörtgen biçiminde kabaralar bulunmaktadır. Aralarında çokgen şekiller görünmektedir. Bilezik granülasyon ile süslenmiştir. Dilimli kabza yolunun her iki tarafında birer yeşil cam kakma, yanında yarı küre kabara ve aralarında eliptik ve çokgen şekiller bulunmaktadır. Kabzasında kullanılan kakma ve telkâri süslemelerinden dolayı bu tür yatağanlar daha çok törensel amaçlı kullanılmıştır. Bu tip yatağanlar çok yaygındır ve koleksiyonların çoğunda bulunabilir. Kullanılan malzemelerine, tekniklerine, süslemelerine göre tezin kataloğunda bulunan benzer kabza biçimi özelliklerini taşıyan yatağanlar şunlardır: kat.no.3, 5, 6, 7, 8, 9, 22, 25, 26, 27, 28, 31, 33, 37, 38, 39, 40, 42, 45, 46, 49, 50, 54, 56, 57, 58, 59, 64, 65, 73, 75. Tezin kataloğunun dışında bulunan diğer örnekler: Bursa Kent Müzesinde Çengiç ailesi koleksiyonunda bulunan env.no.126046 yatağan (Bosna'dan Bursa'ya Çengiç Beyleri Sergisi, 2015), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 4232, 1655, 4234, 1657, 1654, 1651, 1652, 1653 yatağanlar (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no.490-4, 491-4, 283/T, 284/T, 289/T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-744,152-394, 152-188, 152-430, 152-428, 152-439, 152-573 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 030808, 013073, 013065, 013069, 013056, 013040 yatağanlar (Bošković, 2007), Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesi'nde bulunan env.no.95, 100 yatağanlar (Biorac, 1992), Sırbistan Kragujevac Halk Müzesi'nde bulunan env.no.İ-18, İ-223 yatağanlar[·] (Banović ve Topalović, 2009), Sırbistan Belgrad Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. OVO 8/2091, OVO 7/2067, OVO 11/2097, OVO 5/2049 OVO/18/3963 yatağanlar (Ljubojević, vd., 2011); Bu örneklerin çoğu 18.-19. yüzyıla aittir.

Namlunun sol yüzeyinde hiçbir süsleme ve yazıt bulunmamaktadır. Namlunun sağ yüzeyinde silinmek üzere olan kartuş (madalyon) biçiminde kurgulanmış bir süsleme

[·] Örneklerin çoğu Foça, Saraybosna ve Prizren'de üretilmiştir (Banović ve Topalović, 2009).

bulunmaktadır. Kartuşun içinde yıldız vardır. Madalyon şeklinde kartuş birçok örnekte görülmektedir. Bu tür kartuşları olan yatağanların katalogda yer alan örnekleri şunlardır: kat.no.10, 14, 34, 35, 57, 61, 78. Tezin katalog dışındaki örnekleri: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 4232 yatağan (Borčić, 2012, s. 249), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 495-4 yatağan (Teinović, 2008), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 021920 yatağan (Bošković, 2007).

Resimler: 461-462.

Resim 461. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.51 (fotoğraf). (2014-2015). Saraybosna Kent Müzesine ait fotoğraf. Müzenin izni ile yayımlanmaktadır.

Resim 462. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.51 (fotoğraf). (2014-2015). Saraybosna Kent Müzesine ait fotoğraf. Müzenin izni ile yayımlanmaktadır.

Katalog No.: 52. Yatağan;

Tarih:----

Bugün Bulunduğu Yer: Saraybosna Kent Müzesi (Env. No.: 984);

Geliş Şekli: 15.06.1948'de N.O.'dan hediye olarak gelmiştir;

Boyut : uzunluk: 62,6 cm; kabza uzunluğu: 13,1 cm; namlu uzunluğu: 49,5 cm;

İnceleme Tarihi: Şubat 2015;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır;

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı kemikten yapılmıştır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu madenden (gümüş) yapılmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kazıma tekniğiyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza parçaları kazıma tekniğinde basit taramalarla süslenmiştir. Kulaklar üzerine küçük pirinç çiviler çakılmış olduğu görülmektedir;

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Namlusu içbükey eğri, tek ağızlıdır. Namlunun her iki tarafında birer kan oluğu vardır;

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyi kazıma tekniğiyle işlenmiştir.

Süsleme: Namlunun sol yüzeyinde silinmek üzere olan kartuş (madalyon) biçiminde kurgulanmış bir süsleme bulunmaktadır. Namlunun sağ yüzeyinde hiçbir süsleme ve yazıt bulunmamaktadır.

Yazıt : ----

Sahibi : ----

Ustası : ----

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Kabza zıhı ve bileziği harap durumdadır. Namlusunda korozyon oluşumu görülmektedir. Damga silinmiştir;

Yayınlar: Muftarević, 2014, s. 36;

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın kemikten yapılmış kabzası iri olup, önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Madeni kabza zıhı, bileziği ve yolu kabartma ve kazıma, (bitkisel ve geometrik motifler) teknikleriyle süslenmiştir. Bu tür kabzalara sahip olan yatağanların kullanımı pratik olup, savaşta veya törende kullanılabilir. Tezde irdelenen bu tür yatağanlar boynuzdan, ahşaptan ve kemikten yapılmıştır. Tezin kataloğunda bulunan kemikten yapılan basit süslemeli yatağanlar şunlardır: kat.no.18, 20, 32, 74, 82, 83. Tezde irdelenen örneklerin dışındakiler: İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-455, 152-395, 152-390 yatağanlar (Yaşar, 2009), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesinde bulunan env.no. 292/T, 299/T, 300/T yatağanlar (Teinović, 2008), Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesinde bulunan env.no.99 yatağan (Biorac, 1992, s.113), Hırvatistan Tarih Müzesinde bulunan env.no. 013049, 000301, 000296 yatağanlar (Bošković, 2007).

Namlunun sol yüzeyinde silinmek üzere olan kartuş (madalyon) biçiminde kurgulanmış bir süsleme bulunmaktadır. Namlunun sağ yüzeyinde hiçbir süsleme ve yazıt bulunmamaktadır. Madalyon şeklindeki kartuş birçok örnekte görülmektedir. Bu tür kartuşları olan yatağanların katalogda yer alan örnekleri şunlardır: kat.no.10, 14, 34, 35, 57, 61, 78. Tezin katalog dışındaki örnekleri: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 4232 yatağan (Borčić, 2012, s. 249), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 495-4 yatağan (Teinović, 2008), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 021920 yatağan (Bošković, 2007).

Resimler: 463-465.

Resim 463. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.52 (fotoğraf). (2014-2015). Saraybosna Kent Müzesine ait fotoğraf. Müzenin izni ile yayımlanmaktadır.

Resim 464. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.52 (fotoğraf). (2014-2015). Saraybosna Kent Müzesine ait fotoğraf. Müzenin izni ile yayımlanmaktadır.

Resim 465. Kat.no.52 yatağan. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Katalog No.: 53. Yatağan;

Tarih:----

Bugün Bulunduğu Yer: Saraybosna Kent Müzesi (Env. No.: 988);

Geliş Şekli: 15.06.1948'de N.O.'dan hediye olarak gelmiştir;

Boyut : uzunluk: 65,7 cm; kabza uzunluğu: 13,5 cm; namlu uzunluğu: 52,2 cm;

İnceleme Tarihi: Şubat 2015;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş, önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır.

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı boynuzdan yapılmıştır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu madenden (gümüş) yapılmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma ve kazıma teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza zıhı üzerinde kazıma ve kabartma tekniğinde yapılmış Rumi ve penç motifler bulunmaktadır. Kabza bileziği basittir.

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Namlusu hafif içbükey eğri, tek ağızlıdır. Kan olukları yoktur;

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır.

Süsleme: ----

Yazıt: ----

Sahibi: ----

Ustası: ----

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Kabza zıhı ve bilezik harap durumdadır. Namlusunda korozyon oluşumu görülmektedir;

Yayınlar: Muftarević, 2014, s. 38;

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın boynuzdan yapılmış kabzası iri olup, önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Madeni kabza zıhı, bileziği ve yolu kabartma ve kazıma (bitkisel ve geometrik motifler) teknikleriyle süslenmiştir. Bu tür kabzalara sahip olan yatağanların kullanımı pratik olup, savaşta veya törende kullanılabilir. Tezin kataloğunda bulunan benzer kabza örnekleri şunlardır: kat.no.: 1, 13, 15, 16, 17, 24, 35, 36, 55, 60, 62, 67, 69, 72; Benzer kabza biçimi, kullanılan malzemeler ve teknikler, süslemeler gibi özellikleri taşıyan yatağanlar birçok müzede bulunmaktadır. Örneğin: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 1648, 4230, 4229 yatağanlar (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no.317-4, 328-4, 493-4, 310-T, 311/T-I, 313-T, 315/T, 319/ T-I, 322/T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-166, 152-349, 152-295 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no.013099, 013100, 000299, 000297, 018146 yatağanlar (Bošković, 2007), Sırbistan Belgrad Tarih Müzesi'nde bulunan env.no.OVO 15/2109, OVO 16/2119-Prens Stanoja'nın yatağanı[89], OVO 13/2099 yatağanlar (Ljubojević, vd., 2011), Sırbistan Kragujevac Halk Müzesi'nde bulunan env.no.10 yatağan (Banović ve Topalović, 2009, s.20).

[89] Zeok'tan prens Stanoja'nın yatağanı (Ljubojević, vd., 2011, s.91)

Resimler: 466- 467.

Resim 466. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.53 (fotoğraf). (2014-2015). Saraybosna Kent Müzesine ait fotoğraf. Müzenin izni ile yayımlanmaktadır.

Resim 467. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.53 (fotoğraf). (2014-2015). Saraybosna Kent Müzesine ait fotoğraf. Müzenin izni ile yayımlanmaktadır.

Katalog No.: 54. Yatağan ve kını;

Tarih:----

Bugün Bulunduğu Yer: Saraybosna Kent Müzesi (Env. No.: B.B.10);

Geliş Şekli: ----

Boyut : uzunluk: 60,5 cm; kabza uzunluğu: 11,5 cm; namlu uzunluğu: 49 cm;

İnceleme Tarihi: Şubat 2015;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş olup, önde V şeklinde, yanlarda ise köşeli kulaklıdır;

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı kemikten yapılmıştır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu madenden (pirinç) yapılmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma, kazıma, telkâri, mercan kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza zıhında yedi adet mercan, bu mercanların aralarında yarı küre dilimli ve kare şeklinde kabaralar görülmektedir. Kabza bileziği alçak/boş granülasyon ile süslenmiştir.

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Namlusu içbükey eğri, tek ağızlıdır. Namlunun her iki tarafında birer kan oluğu vardır;

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır.

Süsleme:----

Yazıt: ----

KIN KISMI:

Biçim: Kın üç bölümden oluşmaktadır: ağız, orta bölüm ve çamurluk. Kın içbükeydir.

Malzeme ve Teknik: Ahşap üzerine deri kaplamalıdır, kının ucu ve ağzı madenden yapılmıştır. Döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuştur.

Süsleme: ----

Yazıt:----

Sahibi : ----

Ustası : ----

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Kabza zıhı ve bileziği harap durumdadır. Kabza yolu düşmüştür. Namlusunda korozyon oluşumu görülmektedir. Kını da harap durumdadır;

Yayınlar: Muftarević, 2014, s. 37;

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın kemikten yapılmış kabzası geniş ve iri, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise köşeli kulaklıdır. Madeni kabza zıhı, bileziği ve yolu kabartma, kazıma, telkâri, mercan ve cam kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir. Kabza zıhında yedi adet mercan, bu mercanların aralarında yarı küre dilimli ve kare şeklinde kabaralar görülmektedir. Kabza bileziği alçak/boş granülasyon ile süslenmiştir. Kabzasında kullanılan kakma ve telkâri süslemelerinden dolayı bu tür yatağanlar daha çok törensel amaçlı kullanılmıştır. Bu tip yatağanlar çok yaygındır ve koleksiyonların çoğunda bulunabilir. Kullanılan malzemelerine, tekniklerine, süslemelerine göre tezin kataloğunda bulunan benzer kabza biçimi özelliklerini taşıyan yatağanlar şunlardır: kat.no.3, 5, 6, 7, 8, 9, 22, 25, 26, 27, 28, 31, 33, 37, 38, 39, 40, 42, 45, 46, 49, 50, 51, 56, 57, 58, 59, 64, 65, 73, 75. Tezin kataloğunun dışında bulunan diğer örnekler şunlardır: Bursa Kent Müzesinde Çengiç ailesi koleksiyonunda bulunan env.no.126046 yatağan (Bosna'dan Bursa'ya Çengiç Beyleri Sergisi, 2015), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 4232, 1655, 4234, 1657, 1654, 1651, 1652, 1653 yatağanlar (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no.490-4, 491-4, 283/T, 284/T, 289/T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152- 744,152-394, 152-188, 152-430, 152-428, 152-439, 152-573 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 030808, 013073, 013065, 013069, 013056, 013040 yatağanlar (Bošković, 2007), Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesi'nde bulunan env.no.95, 100 yatağanlar (Biorac, 1992), Sırbistan Kragujevac Halk Müzesi'nde bulunan env.no.İ-18, İ-223 yatağanlar[·] (Banović ve Topalović, 2009), Sırbistan Belgrad Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. OVO 8/2091, OVO 7/2067, OVO 11/2097, OVO 5/2049 OVO/18/3963 yatağanlar (Ljubojević, vd., 2011); Bu örneklerin çoğu 18.-19. yüzyıla aittir.

Kın basit olup, yaygın bir tiptir.

[·] Örneklerin çoğu Foça, Saraybosna ve Prizren'de üretilmiştir (Banović ve Topalović, 2009).

Resimler: 468-470.

Resim 468. Kat.no.54 yatağan ve kını. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 469. Saraybosna Kent Müzesindeki yatağan koleksiyonundan kat.no.54 (fotoğraf). (2014-2015). Saraybosna Kent Müzesine ait fotoğraf. Müzenin izni ile yayımlanmaktadır.

Resim 470. Kat.no.54 yatağan. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Katalog No.: 55. Yatağan ve kını;

Tarih: 1221 / 1806;

Bugün Bulunduğu Yer: Saraybosna Boşnak Enstitüsü Müzesi (Env. No.: 2169; 257/E);

Geliş Şekli: ----

Boyut : uzunluk: 70 cm; kabza uzunluğu: 12 cm; namlu uzunluğu: 58 cm; kın uzunluğu: 63,5 cm;

İnceleme Tarihi: Şubat 2015;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş, önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır;

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı ahşaptan yapılmıştır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu madenden (gümüş) yapılmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma ve kazıma teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza parçaları (zıhı, bilezik ve yolu) üzerinde Rumi ve penç motifler ve basit taramalardan oluşan kompozisyonlar vardır;

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Namlusu içbükey eğri, tek ağızlı olup, her iki tarafında sırta doğru yerleştirilen birer kan oluğu vardır;

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyi gümüş tel kakma tekniğiyle işlenmiştir.

Süsleme: Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısımda palmet motifi ve tuğra biçiminde kurgulanmış bir süsleme vardır. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin üst kısmında palmet dizini yer almaktadır.

Tuğranın alt kısmında yazıt bulunur. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin bittiği yerden başlayıp, namlunun ucuna doğru devam eden bir yazıt vardır. Namlunun sağ yüzeyinde simetrik geçmenin merkezinde hatayı bulunur. Buradan Rumili tığlar çıkmaktadır. Tığ motiflerinin aralarında benek motifler görülmektedir.

Yazıt :

١٢٢١ عمل ابراهيم صاحب حسنات على با شا

1221 ʻAmile İbrahim sahib-i hasenat ʻAli Paşa

(1221/1806-7 İbrahim yaptı, sahibi iyilikler sahibi Ali Paşa)

بو بجاق الده كرك دلده ذكرسبحان

Bu bıçak elde gerek dilde zikr-i Sübhan

KIN KISMI:

Biçim: Kın üç bölümden oluşmaktadır: ağız, orta bölüm ve çamurluk. Kın içbükeydir.

Malzeme ve Teknik: Kının iskeleti ahşaptan yapılmıştır. Kının gövdesinin orta bölümü deri, ağız ve çamurluk bölümleri madenle kaplanmış olup, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuştur.

Süsleme: ----

Yazıt: ----

Sahibi: Ali Paşa;

Ustası: İbrahim;

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Kabza harap durumdadır. Namlusunda korozyon oluşumu görülmektedir. Kını da haraptır;

Yayınlar: ----

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın ahşaptan yapılmış kabzası iri olup, önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Madeni kabza zıhı, bileziği ve yolu kabartma ve kazıma (bitkisel, balık pulu ve geometrik motifler) teknikleriyle süslenmiştir. Bu tür kabzalara sahip olan yatağanların kullanımı pratik olup, savaşta veya törende kullanılabilir. Tezin kataloğunda bulunan benzer kabza örnekleri şunlardır: kat.no.: 1, 13, 15, 16, 17, 24, 35, 36, 53, 60, 62, 67, 69, 72. Benzer kabza biçimi, kullanılan malzemeler ve teknikler, süslemeler gibi özellikleri taşıyan yatağanlar birçok müzede bulunmaktadır. Örneğin: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 1648, 4230, 4229 yatağanlar (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no.317-4, 328-4, 493-4, 310-T, 311/T-I, 313-T, 315/T, 319/ T-I, 322/T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-166, 152-349, 152-295 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no.013099, 013100, 000299, 000297, 018146 yatağanlar (Bošković, 2007), Sırbistan Belgrad Tarih Müzesi'nde bulunan env.no.OVO 15/2109, OVO 16/2119-Prens Stanoja'nın yatağanı[90], OVO 13/2099 yatağanlar (Ljubojević, vd., 2011), Sırbistan Kragujevac Halk Müzesi'nde bulunan env.no.10 yatağan (Banović ve Topalović, 2009, s.20).

Namlunun sol yüzeyinde palmet motifi ve tuğra biçiminde kurgulanmış bir süsleme vardır. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin üst kısmında palmet dizini yer

[90] Zeok'tan prens Stanoja'nın yatağanı (Ljubojević, vd., 2011, s.91)

almaktadır. Tuğranın alt kısmında yazıt bulunur. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin bittiği yerden başlayıp, namlunun ucuna doğru devam eden bir yazıt vardır. Namlunun sağ yüzeyinde simetrik geçmenin merkezinde hatayı bulunur. Buradan Rumili tığlar çıkmaktadır. Tığ motiflerinin aralarında benek motifler görülmektedir. Bu tür süslemeler tezin kataloğunda bulunan şu yatağanlarda görülmektedir: kat.no.: 1, 3, 4, 11, 12, 16, 18, 20, 21, 22, 24, 25, 30, 32, 36, 37, 42, 43, 56, 67, 69,71, 73, 74, 79, 80, 81. Tezin katalogdaki örnekleri dışında diğer yatağan koleksiyonlarında bulunan tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerle karşılaşılmaktadır. Aynı tip süslemeye sahip olan yatağanlar şunlardır: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.4230 yatağan (Borčić, 2012, s. 246), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.4230 yatağan (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 491-4, 295-T, 299-T, 311-T-I, 322-T, 330-T, 342-T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-761, 152-490, 152-498, 152-455, 152-700, 152-291, 152-2 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 000762, 078074, 002537 yatağanlar (Bošković, 2007), Bölgesel Askeri Müzesi- Pleven koleksiyonunda bulunan env.no.A-73, A-66 yatağanlar (Petrova & Obbov, 2005).

Resimler: 471-473.

Resim 471. Kat.no.55 yatağan. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 472. Kat.no.55 yatağan. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 473. Kat.no.55 yatağan. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Katalog No.: 56. Yatağan;

Tarih: 1234 / 1818-19;

Bugün Bulunduğu Yer: Saraybosna Boşnak Enstitüsü Müzesi (Env. No.: 2172, 258/E);

Geliş Şekli: ----

Boyut : uzunluk: 75 cm; kabza uzunluğu: 14,5 cm; namlu uzunluğu: 60,5 cm;

İnceleme Tarihi: Şubat 2015;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş, önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır;

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı kemikten yapılmıştır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu madenden (pirinç) yapılmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma, kazıma, telkâri ve mercan kakma teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza zıhında üç adet mercan, aralarında dilimli yarı küre şeklinde kabaralar bulunmaktadır. Kabza bileziği alçak/boş granülasyon ile süslenmiştir;

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Yatağanın namlusu eğri, içbükey yapıda olup, her iki tarafında birer kan oluğu vardır;

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyi gümüş tel kakma ve damga teknikleriyle işlenmiştir.

Süsleme: Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısımda palmet motifi ve tuğra biçiminde kurgulanmış bir süsleme vardır. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin üst kısmında palmet dizini ve benekler yer almaktadır. Tuğranın alt kısmında yazıt bulunur. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin bittiği yerden başlayıp, namlunun ucuna doğru devam eden bir yazıt vardır. Namlunun sağ yüzeyinde silinmek üzere olan bir damga yer alır.

Yazıt :

٤٣٢١ عمل سليمان صاحب على
بيجاق الده كرك دلده سبحان
1234 `Amile Süleyman, sahib `Ali
Bıçak elde gerek, dilde Sübhan
(1234/1818-19 Süleyman yaptı, sahibi Ali
Bıçak elde gerek, dilde Allah'ın adı)

Sahibi : Ali;

Ustası : Süleyman;

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Kabza yolu düşmüştür. Kabza zıhı haraptır. Namlusunda korozyon oluşumu görülmektedir, üzerindeki gümüş kakmalar silinmek üzeredir;

Yayınlar : ----

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın kemikten yapılmış kabzası geniş ve iri, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Madeni kabza zıhı, bileziği ve yolu kabartma, kazıma, telkâri, mercan ve cam kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir. Kabza zıhında üç adet mercan, aralarında dilimli yarı küre şeklinde kabaralar bulunmaktadır. Kabza bileziği alçak/boş granülasyon ile süslenmiştir.

Kabzasında kullanılan kakma ve telkâri süslemelerinden dolayı bu tür yatağanlar daha çok törensel amaçlı kullanılmıştır. Bu tip yatağanlar çok yaygındır ve koleksiyonların çoğunda bulunabilir. Kullanılan malzemelerine, tekniklerine, süslemelerine göre tezin kataloğunda bulunan benzer kabza biçimi özelliklerini taşıyan yatağanlar şunlardır: kat.no.3, 5, 6, 7, 8, 9, 22, 25, 26, 27, 28, 31, 33, 37, 38, 39, 40, 42, 45, 46, 49, 50, 51, 54, 57, 58, 59, 64, 65, 73, 75. Tezin kataloğunun dışında bulunan diğer örnekler: Bursa Kent Müzesinde Çengiç ailesi koleksiyonunda bulunan env.no.126046 yatağan (Bosna'dan Bursa'ya Çengiç Beyleri Sergisi, 2015), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 4232, 1655, 4234, 1657, 1654, 1651, 1652, 1653 yatağanlar (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no.490-4, 491-4, 283/T, 284/T, 289/T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-744,152-394, 152-188, 152-430, 152-428, 152-439, 152-573 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 030808, 013073, 013065, 013069, 013056, 013040 yatağanlar (Bošković, 2007), Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesi'nde bulunan env.no.95, 100 yatağanlar (Biorac, 1992), Sırbistan Kragujevac Halk Müzesi'nde bulunan env.no.İ-18, İ-223 yatağanlar· (Banović ve Topalović, 2009), Sırbistan Belgrad Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. OVO 8/2091, OVO 7/2067, OVO 11/2097, OVO 5/2049 OVO/18/3963 yatağanlar (Ljubojević, vd., 2011); Bu örneklerin çoğu 18.-19. yüzyıla aittir.

Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısımda palmet motifi ve tuğra biçiminde kurgulanmış bir süsleme vardır. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin üst kısmında palmet dizini ve benekler yer almaktadır. Tuğranın alt kısmında yazıt bulunur. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin bittiği yerden başlayıp, namlunun ucuna doğru devam eden bir yazıt vardır. Namlunun sağ yüzeyinde silinmek üzere olan bir damga yer alır. Bu tür süslemeler tezin kataloğunda bulunan şu yatağanlarda görülmektedir: kat.no.: 1, 3, 4, 11, 12, 16, 18, 20, 21, 22, 24, 25, 30, 32, 36, 37, 42, 43, 55, 67, 69,71, 73, 74, 79, 80, 81. Tezin katalogdaki örnekleri dışında diğer yatağan koleksiyonlarında bulunan tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerle karşılaşılmaktadır. Aynı tip süslemeye sahip olan yatağanlar şunlardır: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.4230 yatağan

· Örneklerin çoğu Foça, Saraybosna ve Prizren'de üretilmiştir (Banović ve Topalović, 2009).

(Borčić, 2012, s. 246), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.4230 yatağan (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 491-4, 295-T, 299-T, 311-T-I, 322-T, 330-T, 342-T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-761, 152-490, 152-498, 152-455, 152-700, 152-291, 152-2 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 000762, 078074, 002537 yatağanlar (Bošković, 2007), Bölgesel Askeri Müzesi-Pleven koleksiyonunda bulunan env.no.A-73, A-66 yatağanlar (Petrova & Obbov, 2005). Namlu üzerinde bulunan damganın benzeri tezde konu edilen kat.no. 23, 26, 29, 31, 57 yatağanlarda görülmektedir. Damga tekniğiyle yapılan süslemeler çağdaş müzelerde bulunan şu örneklerde görülmektedir: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 1654, 1653 yatağan (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 490-4 yatağan (Teinović, 2008), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 018158, 000290 yatağanlar (Bošković, 2007), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-558, 152-470, 152-310, 159-286, 152-527, 152-188, 152-378, 152-446, 152-459, 152-380, 152-767, 152-418, 152-404, 152-643 yatağanlar (Yaşar, 2009). Aynı müzede bulunan env.no.152-558 yatağanda üç tane yan yana dizilmiş damla şeklinde damga bulunmaktadır.

Resimler: 474-475.

Resim 474. Kat.no.56 yatağan. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 475. Kat.no.56 yatağandaki süsleme ve damga. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Katalog No.: 57. Yatağan ve kını;

Tarih: 1090 / 1679-80;

Bugün Bulunduğu Yer: Saraybosna Boşnak Enstitüsü Müzesi (Env. No.: 2164, 259/E);

Geliş Şekli: ----

Boyut : uzunluk: 71,5 cm; kabza uzunluğu: 14,4 cm; namlu uzunluğu: 57 cm; kın uzunluğu: 67 cm;

İnceleme Tarihi: Şubat 2015;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır;

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı kemikten, kabza zıhı, bileziği ve yolu madenden (pirinç) yapılmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma, kazıma, telkâri, mercan ve cam kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza zıhında dört adet mercan, aralarında dilimli yarı küre şeklinde kabaralar bulunmaktadır. Kabza bileziği alçak/boş granülasyon telkâri tekniğiyle yapılmış eliptik biçimler ile süslenmiştir. Kabza yolunun tek tarafı kalmıştır, diğer tarafı yoktur. Kalan kabza yolunun tek tarafı telkâri, cam kakma ve kabartma tekniğiyle işlenmiştir;

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Yatağanın namlusu eğri, içbükey yapıda olup, her iki tarafında birer kan oluğu vardır. Namlu sırtı yivlidir.

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyi gümüş tel kakma ve damga teknikleriyle işlenmiştir.

Süsleme: Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısımda kartuş (madalyon) biçiminde kurgulanmış bir süsleme ve damla şeklinde bir damga vardır. Kartuşta ve damgada yazıt bulunmaktadır. Namlunun sağ yüzeyinde kartuş (madalyon) biçiminde kurgulanmış bir süsleme yer almaktadır. Kartuşun içinde bir yıldız ve ortasında helezoni çizgi yer alır.

Yazıt :

عمل عبده

`Amile`Abdullah (Abdullah yaptı)

صاحب بكربك ۱۰۹۰

Sâhib Bekir Bey 1090 /1679-80

KIN KISMI:

Biçim: Kın üç bölümden oluşmaktadır: ağız, orta bölüm ve çamurluk. Kın içbükeydir.

Malzeme ve Teknik: Ahşap üzerine yapılan ağzı ve çamurluğu metal ile kaplanmış olup, bu iki bölüm arası da kırmızı kadife ile kaplanmıştır. Döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma tekniğiyle süslenmiştir.

Süsleme: Ağızda ve çamurlukta alçak kabartma tekniğinde bitkisel motifler bulunmaktadır. Ucu hayvan başı şeklinde düzenlenmiştir;

Yazıt: ---

Sahibi: Bekir Bey;

Ustası: Abdullah;

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Kabzanın metal parçaları harap durumdadır. Kabza yolu düşmüştür. Kabza zıhının ön bölümde bulunan uzun mercanlar kırılmıştır. Namludaki yazıtlar silinmek üzeredir;

Yayınlar: ----

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın kemikten yapılmış kabzası geniş ve iri, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Madeni kabza zıhı, bileziği ve yolu kabartma, kazıma, telkâri, mercan ve cam kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir. Kabza zıhında dört adet mercan, aralarında dilimli yarı küre şeklinde kabaralar bulunmaktadır. Kabza bileziği alçak/boş granülasyon telkâri tekniğiyle yapılmış eliptik biçimler ile süslenmiştir. Kabza yolunun tek tarafı kalmıştır, diğer tarafı yoktur. Kalan kabza yolunun tek tarafı telkâri, cam kakma ve kabartma tekniğiyle işlenmiştir. Kabzasında kullanılan kakma ve telkâri süslemelerinden dolayı bu tür yatağanlar daha çok törensel amaçlı kullanılmıştır. Bu tip yatağanlar çok yaygındır ve koleksiyonların çoğunda bulunabilir. Kullanılan malzemelerine, tekniklerine, süslemelerine göre tezin kataloğunda bulunan benzer kabza biçimi özelliklerini taşıyan yatağanlar şunlardır: kat.no.3, 5, 6, 7, 8, 9, 22, 25, 26, 27, 28, 31, 33, 37, 38, 39, 40, 42, 45, 46, 49, 50, 51, 54, 56, 58, 59, 64, 65, 73, 75. Tezin kataloğunun dışında bulunan diğer örnekler şunlardır: Bursa Kent Müzesinde Çengiç ailesi koleksiyonunda bulunan env.no.126046 yatağan (Bosna'dan Bursa'ya Çengiç Beyleri Sergisi, 2015), Hırvatistan

Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 4232, 1655, 4234, 1657, 1654, 1651, 1652, 1653 yatağanlar (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no.490-4, 491-4, 283/T, 284/T, 289/T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152- 744,152-394, 152-188, 152-430, 152-428, 152-439, 152-573 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 030808, 013073, 013065, 013069, 013056, 013040 yatağanlar (Bošković, 2007), Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesi'nde bulunan env.no.95, 100 yatağanlar (Biorac, 1992), Sırbistan Kragujevac Halk Müzesi'nde bulunan env.no.İ-18, İ-223 yatağanlar· (Banović ve Topalović, 2009), Sırbistan Belgrad Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. OVO 8/2091, OVO 7/2067, OVO 11/2097, OVO 5/2049 OVO/18/3963 yatağanlar (Ljubojević, vd., 2011); Bu örneklerin çoğu 18.-19. yüzyıla aittir.

Namlunun sol yüzeyinde kartuş (madalyon) biçiminde kurgulanmış bir süsleme ve damla şeklinde bir damga vardır. Kartuşta ve damgada yazıt bulunmaktadır. Namlunun sağ yüzeyinde kartuş (madalyon) biçiminde kurgulanmış bir süsleme yer almaktadır. Kartuşun içinde bir yıldız ve ortasında helezoni çizgi yer alır. Madalyon şeklinde kartuş birçok örnekte görülmektedir. Bu tür kartuşları olan yatağanların katalogda yer alan örnekleri şunlardır: kat.no.10, 14, 34, 35, 57, 61, 78. Tezin katalog dışındaki örnekleri: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 4232 yatağan (Borčić, 2012, s. 249), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 495-4 yatağan (Teinović, 2008), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 021920 yatağan (Bošković, 2007). Namlu üzerinde bulunan damganın benzeri tezde konu edilen şu örneklerde görülmektedir: kat.no. 23, 26, 29, 31, 57. Damga tekniğiyle yapılan süslemelerin çağdaş müzelerde bulunan örnekleri şunlardır: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 1654, 1653 yatağan (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 490-4 yatağan (Teinović, 2008), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 018158, 000290 yatağanlar (Bošković, 2007), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-558, 152-470, 152-310, 159-286, 152-527, 152-188, 152-378, 152-446, 152-459, 152-380, 152-767, 152-418, 152-404, 152-643 yatağanlar (Yaşar, 2009). Aynı müzede bulunan env.no.152-558 yatağanda üç tane yan yana dizilmiş damla şeklinde damga bulunmaktadır.

· Örneklerin çoğu Foça, Saraybosna ve Prizren'de üretilmiştir (Banović ve Topalović, 2009).

Kın, ahşap iskelet üzerine ağzı ve çamurluğu metal ile kaplanmış olup, bu iki bölüm arası da kırmızı kadife ile kaplanmıştır. Ağızda ve çamurlukta alçak kabartma tekniğinde bitkisel motifler bulunmaktadır. Ucu hayvan başı şeklinde düzenlenmiştir. Kat.no.57 yatağanın kını örnekleri madeni-kumaş kın örneği olarak tezde konu edilen tek örnektir. Benzer kın şu müzelerde görülmektedir: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.1647 yatağanın kını (Borčić, 2012), Atina Stephanis Vakfı koleksiyonunda bulunan env.no. 0623 yatağanın kın (yeşil kadife), Atina Stephanis Vakfı koleksiyonunda bulunan env.no. 0575 yatağanın kını ve Sırbistan Belgrad Askeri Müzesi'nde bulunan env.no. 0593 yatağanın kını (kırmızı kadife) (Elgood, 2009).

Resimler: 476-479.

Resim 476. Kat.no.57 yatağanın ve kını. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 477. Kat.no.57 yatağan. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 478. Kat.no.57 yatağan kabzası ve namlusunun sırtındaki detay. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Resim 479. Kat.no.57 yatağandaki süsleme ve damga. A. Lukarcanin. Şubat, 2015.

Katalog No.: 58. Yatağan ve kını;

Tarih:----

Bugün Bulunduğu Yer: Kraljeva Sutjeska Fransiskan Manastır Müzesi (Env. No.: 1);

Geliş Şekli: ----

Boyut : uzunluk: 39 cm; kabza uzunluğu: 12 cm; namlu uzunluğu: 27 cm; kın uzunluğu: 34 cm;

İnceleme Tarihi: Eylül 2014;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş, önde T şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır;

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı kemikten yapılmıştır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu madenden (pirinç) yapılmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma, kazıma, telkâri ve cam kakma teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza zıhı üzerinde yeşil-kırmızı-yeşil-kırmızı-yeşil olarak sıralanmış beş adet cam kakma bulunmaktadır. Aralarında yarı küre kabaralar, küçük dikdörtgen ve dairesel motifler mevcuttur;

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Yatağanın namlusu düz olup, bir kan oluğuna sahiptir. Namlusu düz ve kısa olduğundan tipik yatağan değildir.

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır.

Süsleme: ----

Yazıt: ----

KIN KISMI:

Biçim: Kın üç bölümden oluşmaktadır: ağız, orta bölüm ve çamurluk. Kın içbükeydir.

Malzeme ve Teknik: Kının iskeleti ahşaptan yapılmıştır. Kının gövdesinin orta bölümü deri, ağız ve çamurluk bölümleri madenle kaplanmış olup, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuştur.

Süsleme: ----

Yazıt: ----

Sahibi: ----

Ustası: ----

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Kabza bileziği ve yolu düşmüştür. Üzerinde korozyon oluşumu görülmektedir;

Yayınlar: ----

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın kemikten yapılmış kabzası geniş ve iri, önde hafif T şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Madeni kabza zıhı, bileziği ve yolu kabartma, kazıma, telkâri, mercan ve cam kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir. Kabza zıhı üzerinde yeşil-kırmızı-yeşil-kırmızı-yeşil olarak sıralanmış beş adet cam kakma bulunmaktadır. Aralarında yarı küre kabaralar, küçük dörtgen ve eliptik motifler mevcuttur. Kabzasında kullanılan kakma ve telkâri süslemelerinden dolayı bu tür yatağanlar daha çok törensel amaçlı kullanılmıştır. Bu tip yatağanlar çok yaygındır ve koleksiyonların çoğunda bulunabilir. Kullanılan malzemelerine, tekniklerine, süslemelerine göre tezin kataloğunda bulunan benzer kabza biçimi özelliklerini taşıyan yatağanlar şunlardır: kat.no.3, 5, 6, 7, 8, 9, 22, 25, 26, 27, 28, 31, 33, 37, 38, 39, 40, 42, 45, 46, 49, 50, 51, 54, 56, 57, 59, 64, 65, 73, 75. Tezin kataloğunun dışında bulunan diğer örnekler şunlardır: Bursa Kent Müzesinde Çengiç ailesi koleksiyonunda bulunan env.no.126046 yatağan (Bosna'dan Bursa'ya Çengiç Beyleri Sergisi, 2015), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 4232, 1655, 4234, 1657, 1654, 1651, 1652, 1653 yatağanlar (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no.490-4, 491-4, 283/T, 284/T, 289/T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152- 744,152-394, 152-188, 152-430, 152-428, 152-439, 152-573 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 030808, 013073, 013065, 013069, 013056, 013040 yatağanlar (Bošković, 2007), Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesi'nde bulunan env.no.95, 100 yatağanlar (Biorac, 1992), Sırbistan Kragujevac Halk Müzesi'nde bulunan env.no.İ-18, İ-223 yatağanlar[·] (Banović ve Topalović, 2009), Sırbistan Belgrad Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. OVO 8/2091, OVO 7/2067, OVO 11/2097, OVO 5/2049 OVO/18/3963 yatağanlar (Ljubojević, vd., 2011); Bu örneklerin çoğu 18.-19. yüzyıla aittir.

Namlusu düz ve kısa olduğundan tipik yatağan değildir. Büyük bir ihtimalle törenlerde kullanılmıştır. Bu tür törensel bıçaklar yatağan adı altında farklı koleksiyonlarda bulunmaktadır. Örneğin: Ermitaj Müzesi'nde bulunan env.no. B.O.282 yatağan (19.yüzyılda, ölçü: 56,6 cm'dir) (Rusya Ermitaj Müzesi, 1998-2018), Bursa Kent Müzesi Çengiç Koleksiyonunda bulunan env.no. 126046 yatağan (19.yüzyılda, ölçü: 47

[·] Örneklerin çoğu Foça, Saraybosna ve Prizren'de üretilmiştir (Banović ve Topalović, 2009).

cm'dir), Topkapı Sarayı Müzesinde bulunan env.no. 1/2862 yatağan (19.yüzyılda, ölçü: 44 cm'dir) (Ayhan, 2011, s.130).

Kının iskeleti ahşaptan yapılmıştır. Kının gövdesinin orta bölümü deri, ağız ve çamurluk bölümleri madenle kaplanmıştır.

Resimler: 480-481.

Resim 480. Kat.no.58 yatağan ve kını. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 481. Kat.no.58 yatağan. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Katalog No.: 59. Yatağan ve kını;

Tarih:----

Bugün Bulunduğu Yer: Kraljeva Sutjeska Fransiskan Manastır Müzesi (Env. No.: 2);

Geliş Şekli: ----

Boyut : uzunluk: 68 cm; kabza uzunluğu: 14 cm; namlu uzunluğu: 54 cm; kın uzunluğu: 61,5 cm;

İnceleme Tarihi: Eylül 2014;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır.

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı kemikten yapılmıştır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu madenden (pirinç) yapılmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma, kazıma, telkâri, mercan ve cam kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza zıhı ve kabza yolu pirinçten olup, büyük bir ihtimalle bugün yerinde olmayan bilezik de aynı malzemeden yapılmıştır. Kabza zıhı üzerinde yuvalara yerleştirilmiş farklı boyut ve şekillerde altı adet mercan ve iki adet dilimli yarı küre şeklinde kabara bulunmaktadır. Bu kabaralar içine birer küçük pembe taş yerleştirilmiştir. Kabza yolu telkâri, kakma ve kabartma tekniğiyle süslenmiş olup, her iki tarafında birer yeşil cam kakma ve birer yarı küre şeklinde kabara bulunmaktadır;

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Namlusu hafif eğri içbükey olup, her iki tarafında sırta doğru yerleştirilen birer kan oluğu bulunmaktadır;

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır.

Süsleme: ----

Yazıt: ----

KIN KISMI:

Biçim: Kın üç bölümden oluşmaktadır: ağız, orta bölüm ve çamurluk. Kın içbükeydir. Madeni ağızda bir taşıma halkası vardır. Çamurluk ise tüy şeklinde bitmektedir;

Malzeme ve Teknik: Kının iskeleti ahşaptan yapılmıştır. Kının gövdesinin orta bölümü deri, ağız ve çamurluk bölümleri madenle kaplanmış olup, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuştur.

Süsleme: ----

Yazıt: ----

Sahibi: ----

Ustası: ----

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Kabza bileziği düşmüş ve onun yerine deriden yapılmış bir bilezik takılmıştır. Kabzanın metal parçalarında ve namlusunda korozyon oluşumu görülmektedir. Kını harap durumdadır;

Yayınlar: ----

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın kemikten yapılmış kabzası geniş ve iri, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Madeni kabza zıhı, bileziği ve yolu kabartma, kazıma, telkâri, mercan ve cam kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir. Kabza zıhı ve kabza yolu pirinçten olup, büyük bir ihtimalle bugün yerinde olmayan bilezik de aynı malzemeden yapılmıştır. Kabza zıhı üzerinde yuvalara yerleştirilmiş farklı boyut ve şekillerde altı adet mercan ve iki adet dilimli yarı küre şeklinde kabara bulunmaktadır. Bu kabaralar içine birer küçük pembe taş yerleştirilmiştir (Bu örneğin süslemesinde nadir bir uygulama, ustanın özel dokunuşu görülmektedir. Kabza zıhındaki kabaralar içine birer küçük pembe taş yerleştirilmiştir. Böylece süslemeye ince ve zarif bir katkı sağlanmıştır). Kabza yolu telkâri, kakma ve kabartma tekniğiyle süslenmiş olup, her iki tarafında birer yeşil cam kakma ve birer yarı küre şeklinde kabara bulunmaktadır. Kabzasında kullanılan kakma ve telkâri süslemelerinden dolayı bu tür yatağanlar daha çok törensel amaçlı kullanılmıştır. Bu tip yatağanlar çok yaygındır ve koleksiyonların çoğunda bulunabilir. Kullanılan malzemelerine, tekniklerine, süslemelerine göre tezin kataloğunda bulunan benzer kabza biçimi özelliklerini taşıyan yatağanlar şunlardır: kat.no.3, 5, 6, 7, 8, 9, 22, 25, 26, 27, 28, 31, 33, 37, 38, 39, 40, 42, 45, 46, 49, 50, 51, 54, 56, 57, 58, 64, 65, 73, 75. Tezin kataloğunun dışında bulunan diğer örnekler şunlardır: Bursa Kent Müzesinde Çengiç ailesi koleksiyonunda bulunan env.no.126046 yatağan (Bosna'dan Bursa'ya Çengiç Beyleri Sergisi, 2015), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 4232, 1655, 4234, 1657, 1654, 1651, 1652, 1653 yatağanlar (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no.490-4, 491-4, 283/T, 284/T, 289/T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-744,152-394, 152-188, 152-430, 152-428, 152-439, 152-573 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 030808, 013073, 013065, 013069, 013056, 013040 yatağanlar (Bošković, 2007), Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesi'nde bulunan env.no.95, 100 yatağanlar (Biorac, 1992), Sırbistan Kragujevac Halk Müzesi'nde bulunan env.no.İ-

18, İ-223 yatağanlar· (Banović ve Topalović, 2009), Sırbistan Belgrad Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. OVO 8/2091, OVO 7/2067, OVO 11/2097, OVO 5/2049 OVO/18/3963 yatağanlar (Ljubojević, vd., 2011); Bu örneklerin çoğu 18.-19. yüzyıla aittir.

Kın basit süslemesiz madeni-deri tiptir. Çok yaygındır.

Resimler: 482-483.

Resim 482. Kat.no.59 yatağan ve kını. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 483. Kat.no.59 yatağan ve kını. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

· Örneklerin çoğu Foça, Saraybosna ve Prizren'de üretilmiştir (Banović ve Topalović, 2009).

Katalog No.: 60. Yatağan ve kını;

Tarih:----

Bugün Bulunduğu Yer: Kraljeva Sutjeska Fransiskan Manastır Müzesi (Env. No.: 3);

Geliş Şekli: ----

Boyut : uzunluk: 80 cm; kabza uzunluğu: 22 cm; namlu uzunluğu: 58 cm; kın uzunluğu: 67 cm;

İnceleme Tarihi: Eylül 2014;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş, önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır;

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövde ve kulak kısmı boynuzdan yapılmıştır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu madenden (gümüş) yapılmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma ve kazıma teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabzanın parçaları (zıhı, bilezik ve yolu) alçak kabartma ve kazıma tekniği kullanılarak kıvrık dal motifleriyle süslenmiştir.

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Yatağanın namlusu içbükey eğri, tek ağızlıdır.

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır.

Süsleme: ----

Yazıt: ----

KIN KISMI:

Biçim: Kın üç bölümden oluşmaktadır: ağız, orta bölüm ve çamurluk. Kın içbükeydir. Kın üzerinde bir taşıma halkası bulunmaktadır.

Malzeme ve Teknik: Kının iskeleti ahşaptan yapılmış olup, üzeri oyma tekniğiyle süslenmiştir. Kının gövdesinin orta bölümü deri, ağız ve çamurluk bölümleri madenle kaplanmış olup, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuştur.

Süsleme: Ahşap iskelet üzerinde bir çeşit süsleme bulunmaktadır. Bu süsleme deri kaplama üzerinde belirgin olarak görülmektedir. Motif bir salkıma benzemektedir;

Yazıt: ----

Sahibi: ----

Ustası: ----

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Kabzanın gümüş parçalarında ve namlusunda korozyon oluşumu görülmüştür;

Yayınlar: ----

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın boynuzdan yapılmış kabzası iri olup, önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Madeni kabza zıhı, bileziği ve yolu kabartma ve kazıma (bitkisel, balık pulu ve geometrik motifler) teknikleriyle süslenmiştir. Bu tür kabzalara sahip olan yatağanların kullanımı pratik olup, savaşta veya törende kullanılabilir. Tezin kataloğunda bulunan benzer kabzalar şunlardır: kat.no.: 1, 13, 15, 16, 17, 24, 35, 36, 55, 62, 67, 69, 72; Benzer kabza biçimi, kullanılan malzemeler ve teknikler, süslemeler gibi özellikleri taşıyan yatağanlar birçok müzede bulunmaktadır. Örneğin: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 1648, 4230, 4229 yatağanlar (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no.317-4, 328-4, 493-4, 310-T, 311/T-I, 313-T, 315/T, 319/ T-I, 322/T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-166, 152-349, 152-295 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no.013099, 013100, 000299, 000297, 018146 yatağanlar (Bošković, 2007), Sırbistan Belgrad Tarih Müzesi'nde bulunan env.no.OVO 15/2109, OVO 16/2119-Prens Stanoja'nın yatağanı[91], OVO 13/2099 yatağanlar (Ljubojević, vd., 2011), Sırbistan Kragujevac Halk Müzesi'nde bulunan env.no.10 yatağan (Banović ve Topalović, 2009, s.20).

Kının ahşap iskelet üzerinde bir çeşit süsleme bulunmaktadır. Bu süsleme deri kaplama üzerinde belirgin olarak görülmektedir. Motif bir salkıma benzemektedir. Kının süslemeleri irdelenen örnekler arasında kat.no.61 ve kat.no.64 yatağanların kınlarında görülmektedir. Bu üç örnek aynıdır. Birbirine yakın olan manastırlarda bulunmaktadır. Bu örnekler dışında bu tür süsleme görülmediğinden yerli ustalar veya manastır ustaları tarafından yapıldığı düşünülmektedir.

[91] Zeok'tan prens Stanoja'nın yatağanı (Ljubojević, vd., 2011,s.91)

Resimler: 484-485.

Resim 484. Kat.no.60 yatağan ve kını. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 485. Kat.no.60 yatağan ve kını. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Katalog No.: 61. Yatağan ve kını;

Tarih:----

Bugün Bulunduğu Yer: Kraljeva Sutjeska Fransiskan Manastır Müzesi (Env. No.: 4);

Geliş Şekli: ----

Boyut : uzunluk: 73 cm; kabza uzunluğu: 13 cm; namlu uzunluğu: 60 cm; kın uzunluğu: 64 cm;

İnceleme Tarihi: Eylül 2014;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır.

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı boynuzdan yapılmıştır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu madenden (pirinç) yapılmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma, kazıma, telkâri, mercan ve cam kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza zıhında beş mercan ve aralarında kabaralar yer almaktadır. Kabza bileziği ve kabza yolu yaldızlı olup, her ikisinde de kabaralar ve telkâri tekniğiyle yapılmış motifler bulunmaktadır. Kabza yolunun her iki tarafında birer yeşil cam kakma ve yanında birer yarı küre şeklinde kabara yer alır;

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Namlusu düz, tek ağızlı olup, her iki tarafında sırta doğru yerleştirilen ikişer kan oluğu bulunmaktadır. Namlu sırtı yivlidir.

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyi altın tel kakma tekniğiyle işlenmiştir.

Süsleme: Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısımda kartuş (madalyon) biçiminde kurgulanmış bir süsleme vardır. İçinde yazıt bulunmaktadır. Namlunun sağ yüzeyinde hiçbir süsleme ve yazıt bulunmamaktadır.

Yazıt :

عمل صالح صاحب عثمان اغا

‘Amile Sâlih sâhib Osmân Âğâ

(Salih yaptı, sahibi Osman Ağa)

KIN KISMI:

Biçim: Kın üç bölümden oluşmaktadır: ağız, orta bölüm ve çamurluk. Kın düzdür. Kının ortasında boydan boya uzanan birleştirme dikişi bulunmaktadır.

Malzeme ve Teknik: Kının iskeleti ahşaptan yapılmış olup, üzeri oyma tekniğiyle süslenmiştir. Kının gövdesi deri, (kısa) ağız ve çamurluk bölümleri madenle kaplanmış olup, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuştur.

Süsleme: Ahşap iskelet üzerinde bir çeşit süsleme bulunmaktadır. Bu süsleme deri kaplama üzerinde belirgin olarak görülmektedir. Motif bir salkıma benzemektedir;

Yazıt: ----

Sahibi: Osman Ağa;

Ustası: Salih;

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Kabzanın metal parçalarında ve namlusunda korozyon oluşumu görülmektedir;

Yayınlar: ----

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın boynuzdan yapılmış kabzası iri olup, önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Madeni kabza zıhı, bileziği ve yolu kabartma, kazıma mercan kakma, telkâri ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir. Kabzasında kullanılan yüksek ve alçak kabartmalarından ve telkâri süslemelerinden dolayı bu tür yatağanlar daha çok tören amaçlıdır. Kabza zıhında beş mercan ve aralarında kabaralar yer almaktadır. Kabza bileziği ve kabza yolu yaldızlı olup, her ikisinde de kabaralar ve telkâri tekniğiyle yapılmış motifler bulunmaktadır. Kabza yolunun her iki tarafında birer yeşil cam kakma ve yanında birer yarı küre şeklinde kabara yer alır. Tezin katalog bölümünde bulunan benzer (kabza biçimi, kullanılan malzemeleri ve teknikleri, süslemeler konusunda) örnekler şunlardır: kat.no. 4, 11, 70; Kataloğun dışında bulunan diğer örnekler şunlardır: Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no.494-4, 330-T, 335/T-II yatağanlar (Teinović, 2008) ve Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 013067 yatağan (Bošković, 2007). Bu tür kabzalar ender görülür.

Namlusu düz olduğundan tipik yatağan değildir. Burada yatağanın özgün fonksiyonu da kaybolmuştur. Muhtemelen törende kullanılmıştır. Namlusundaki süsleme altın tel kakma tekniğiyle yapılmış olup, kartuş (madalyon) biçiminde kurgulanmıştır. Madalyon şeklinde kartuş birçok örnekte görülmektedir. Bu tür kartuşları olan yatağanların katalogda yer alan örnekleri şunlardır: kat.no.10, 14, 34, 35, 57, 61, 78. Tezin katalog dışındaki örnekleri: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 4232 yatağan (Borčić, 2012, s. 249), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 495-4 yatağan (Teinović, 2008), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 021920 yatağan (Bošković, 2007).

Kının iskeleti ahşaptan yapılmış olup, üzeri oyma tekniğiyle süslenmiştir. Kının gövdesi deri ile kaplanmıştır. Kının ahşap iskeleti üzerinde bir çeşit süsleme bulunmaktadır. Bu süsleme deri kaplama üzerinde belirgin olarak görülmektedir. Motif bir salkıma benzemektedir. Kının süslemeleri irdelenen örnekler arasında kat.no.60 ve kat.no.64 yatağanların kınlarında görülmektedir. Bu üç örnek aynıdır.

Birbirine yakın olan manastırlarda bulunmaktadır. Bu örnekler dışında bu tür süsleme görülmediğinden yerli ustalar veya manastır ustaları tarafından yapıldığı düşünülmektedir.

Resimler: 486-487.

Resim 486. Kat.no.61 yatağan ve kını. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 487. Kat.no.61 yatağan. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Katalog No.: 62. Yatağan ve kını;

Tarih:----

Bugün Bulunduğu Yer: Kraljeva Sutjeska Fransiskan Manastır Müzesi (Env. No.: 5);

Geliş Şekli: ----

Boyut : uzunluk: 62 cm; kabza uzunluğu: 13 cm; namlu uzunluğu: 49 cm; kın uzunluğu: 49,5 cm;

İnceleme Tarihi: Eylül 2014;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş olup, önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır;

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı boynuzdan yapılmıştır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu madenden (pirinç) yapılmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma, kazıma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza parçaları (zıhı, bileziği ve yolu) üzerinde kabartma ve kazıma tekniğiyle yapılmış bitkisel motifler (penç ve kıvrık dallar) görülmektedir;

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Namlusu içbükey eğri, tek ağızlı olup, kan oluğu yoktur;

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyi altın tel kakma tekniğiyle işlenmiştir.

Süsleme: Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısmında tuğra biçiminde kurgulanmış bir yazıt bulunmaktadır. Namlunun sağ yüzeyinde hiçbir süsleme ve yazıt bulunmamaktadır.

Yazıt :

صاحب حسن

Sâhib Hasan (Sahibi Hasan)

KIN KISMI:

Biçim: Kın üç bölümden oluşmaktadır: ağız, orta bölüm ve çamurluk. Kın hafif içbükeydir.

Malzeme ve Teknik: Ahşap iskelet üzerine deri ve pirinç kaplamalıdır. Ağzı, çamurluğu gibi 20 cm uzunluğundadır. Bu iki parça arasında deri kaplama vardır; Döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma ve kazıma teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kının ağzında üç sıra şeklinde düzenlenmiş halkalar bulunmaktadır. İki halka penç motiflerle, üçüncüsü zikzak şeklinde süslenmiştir. Ağzında taşıma halkaları da bulunmaktadır. Deri bölüm ve çamurluk süslemesizdir;

Yazıt: ----

Sahibi: Hasan;

Ustası: ----

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Kabza ve kın harap durumdadır. Namlusunda korozyon oluşumu görülmektedir;

Yayınlar: ----

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın boynuzdan yapılmış kabzası iri olup, önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Madeni kabza zıhı, bileziği ve yolu kabartma ve kazıma (bitkisel, balık pulu ve geometrik motifler) teknikleriyle süslenmiştir. Bu tür kabzalara sahip olan yatağanların kullanımı pratik olup, savaşta veya törende kullanılabilir. Tezin kataloğunda bulunan benzer kabzalar şunlardır: kat.no.: 1, 13, 15, 16, 17, 24, 35, 36, 55, 60, 63, 67, 69, 72; Benzer kabza biçimi, kullanılan malzemeler ve teknikler, süslemeler gibi özellikleri taşıyan yatağanlar birçok müzede bulunmaktadır. Örneğin: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 1648, 4230, 4229 yatağanlar (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no.317-4, 328-4, 493-4, 310-T, 311/T-I, 313-T, 315/T, 319/ T-I, 322/T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-166, 152-349, 152-295 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no.013099, 013100, 000299, 000297, 018146 yatağanlar (Bošković, 2007), Sırbistan Belgrad Tarih Müzesi'nde bulunan env.no.OVO 15/2109, OVO 16/2119-Prens Stanoja'nın yatağanı[92], OVO 13/2099 yatağanlar (Ljubojević, vd., 2011), Sırbistan Kragujevac Halk Müzesi'nde bulunan env.no.10 yatağan (Banović ve Topalović, 2009, s.20).

Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısmında tuğra biçiminde kurgulanmış bir yazıt bulunmaktadır. Namlunun sağ yüzeyinde hiçbir süsleme ve yazıt bulunmamaktadır. Bu tür süslemeler tezin kataloğunda bulunan şu yatağanlarda görülmektedir: kat.no.: 1, 2, 3, 4, 11, 12, 16, 18, 20, 21, 22, 24, 25, 30, 32, 37, 42, 43, 55, 56, 67, 69,71, 73, 74, 79, 80, 81. Tezin katalogdaki örnekleri dışında diğer yatağan koleksiyonlarında bulunan tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerle karşılaşılmaktadır. Aynı tip süslemeye sahip olan yatağanlar şunlardır: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.4230 yatağan (Borčić,

[92] Zeok'tan prens Stanoja'nın yatağanı (Ljubojević, vd., 2011, s.91) .

2012, s. 246), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.4230 yatağan (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 491-4, 295-T, 299-T, 311-T-I, 322-T, 330-T, 342-T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-761, 152-490, 152-498, 152-455, 152-700, 152-291, 152-2 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 000762, 078074, 002537 yatağanlar (Bošković, 2007), Bölgesel Askeri Müzesi-Pleven koleksiyonunda bulunan env.no.A-73, A-66 yatağanlar (Petrova & Obbov, 2005). Kat.no. 41 yatağanın namlusunda bulunan süsleme (Sahibi Hasan 1235 /1820), kat.no. 62 yatağanın namlusunda bulunan süsleme (Sahibi Hasan) ve kat. no. 63 yatağanın namlusunda bulunan süsleme (Sahibi Hasan) yazma şekli, kurgu ve içerik bakımından birbirine benzemektedir.

Kının süslemesi irdelenen örnekler arasında bulunmamaktadır. Fakat aynı manastırda rahiplerin atölyelerinde üretilmiş eserlerde (kutu, bardaklar[93] vb. gibi) bu tür süslemeler görülmektedir. Üslup, motif düzeni, motiflerin seçimi açısından bu süslemeler yatağanın kını ile benzerlik göstermektedir. Bundan dolayı kın manastırın atölyelerinde üretilmiş olabilir.

Resimler: 488-491.

Resim 488. Kat.no.62 yatağan ve kını. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

[93] Bu eserleri Karamehmedović (1980,s.129) yayınlamıştır.

Resim 489. Kat.no.62 yatağan ve kını. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 490. Kat.no.62 yatağan ve kını. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 491. Kat.no.62 yatağandaki süsleme. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Katalog No.: 63. Yatağan ve kını;

Tarih:----

Bugün Bulunduğu Yer: Kraljeva Sutjeska Fransiskan Manastır Müzesi (Env. No.: 6);

Geliş Şekli : ----

Boyut : uzunluk: 67 cm; kabza uzunluğu: 15 cm; namlu uzunluğu: 52 cm; kın uzunluğu: 58,5 cm;

İnceleme Tarihi: Eylül 2014;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş olup, önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır;

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı boynuzdan yapılmıştır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu madenden (gümüş) yapılmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kazıma tekniğiyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza zıhı ve bileziği kazıma tekniğiyle çizgilerle süslenmiştir;

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Namlusu içbükey eğri, tek ağızlı olup, kan oluğu yoktur;

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyi gümüş tel kakma tekniğiyle işlenmiştir.

Süsleme: Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısmında tuğra biçiminde kurgulanmış bir süsleme bulunmaktadır. Tuğranın yanında basit bir şemse yer alır. Namlunun sağ yüzeyinde aynı şemse bulunmaktadır;

Yazıt :

صاحب حسن

Sâhib Hasan (Sahibi Hasan)

KIN KISMI:

Biçim: Kın üç bölümden oluşmaktadır: ağız, orta bölüm ve çamurluk. Kın düzdür. Kının ortasında boydan boya uzanan birleştirme dikişi bulunmaktadır.

Malzeme ve Teknik: Kının iskeleti ahşaptan yapılmıştır. Kının gövdesinin orta bölümü deri, ağız ve çamurluk bölümleri madenle kaplanmış olup, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuştur. Özgün halde deri ve metal kaplamalı olan kının sadece ahşap iskeleti ve metalden yapılmış süslemesiz bir çamurluğu kalmıştır.

Süsleme: ----

Yazıt:----

Sahibi: Hasan;

Ustası: ----

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Yatağanda korozyon oluşumu görülmektedir. Namlusundan gümüş kakma silinmiştir. Kının deri kaplaması düşmüştür;

Yayınlar: ----

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın boynuzdan yapılmış kabzası iri olup, önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Madeni kabza zıhı, bileziği ve yolu kabartma ve kazıma (bitkisel, balık pulu ve geometrik motifler) teknikleriyle süslenmiştir. Bu tür kabzalara sahip olan yatağanların kullanımı pratik olup, savaşta veya törende kullanılabilir. Tezin kataloğunda bulunan benzer kabza örnekler şunlardır: kat.no.: 1, 13, 14, 15, 16, 17, 24, 35, 36, 55, 60, 62, 67, 69, 72. Benzer kabza biçimi, kullanılan malzemeler ve teknikler, süslemeler gibi özellikleri taşıyan yatağanlar birçok müzede bulunmaktadır. Örneğin: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 1648, 4230, 4229 yatağanlar (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no.317-4, 328-4, 493-4, 310-T, 311/T-I, 313-T, 315/T, 319/ T-I, 322/T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-166, 152-349, 152-295 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no.013099, 013100, 000299, 000297, 018146 yatağanlar (Bošković, 2007), Sırbistan Belgrad Tarih Müzesi'nde bulunan env.no.OVO 15/2109, OVO 16/2119-Prens Stanoja'nın yatağanı[94], OVO 13/2099 yatağanlar (Ljubojević, vd., 2011), Sırbistan Kragujevac Halk Müzesi'nde bulunan env.no.10 yatağan (Banović ve Topalović, 2009, s.20).

Namlunun sol yüzeyinde tuğra biçiminde kurgulanmış bir süsleme bulunmaktadır. Tuğranın yanında basit bir şemse yer alır. Namlunun sağ yüzeyinde aynı şemse bulunmaktadır. Kat.no. 41 yatağanın namlusunda bulunan yazıt (Sahibi Hasan 1235 /1820), kat.no. 62 yatağanın namlusunda bulunan yazıt (Sahibi Hasan) ve kat. no. 63 yatağanın namlusunda bulunan yazıt (Sahibi Hasan) yazma şekli, kurgu ve içerik konusunda birbirine benzemektedir. Bu tür süslemeler tezin kataloğunda bulunan şu yatağanlarda görülmektedir: kat.no.: 1, 2, 3, 4, 11, 12, 16, 18, 20, 21, 22, 24, 25, 30, 32, 37, 42, 43, 55, 56, 67, 69,71, 73, 74, 79, 80, 81. Tezin katalogdaki örnekleri dışında

[94] Zeok'tan prens Stanoja'nın yatağanı (Ljubojević, vd., 2011, s.91).

diğer yatağan koleksiyonlarında bulunan tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerle karşılaşılmaktadır. Aynı tip süslemeye sahip olan yatağanlar şunlardır: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.4230 yatağan (Borčić, 2012, s. 246), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.4230 yatağan (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 491-4, 295-T, 299-T, 311-T-I, 322-T, 330-T, 342-T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-761, 152-490, 152-498, 152-455, 152-700, 152-291, 152-2 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 000762, 078074, 002537 yatağanlar (Bošković, 2007), Bölgesel Askeri Müzesi- Pleven koleksiyonunda bulunan env.no.A-73, A-66 yatağanlar (Petrova & Obbov, 2005).

Kın basit olup, çok yaygındır.

Resimler: 492-495.

Resim 492. Kat.no.63 yatağan ve kını. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 493. Kat.no.63 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 494. Kat.no.63 yatağandaki yazıt. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 495. Kat.no.63 yatağandaki süsleme. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Katalog No.: 64. Yatağan ve kını;

Tarih: 1288-1289 / 1872;

Bugün Bulunduğu Yer: Kreševo Fransiskan Manastır Müzesi (Env. No.: 1);

Geliş Şekli: Bu yatağan Fra Grga Martić'a, Josip Ban Jelačić'ten hediye olarak gelmiştir;[95]

Boyut : uzunluk: 73 cm; kabza uzunluğu: 15 cm; namlu uzunluğu: 58 cm; kın uzunluğu: 64 cm;

İnceleme Tarihi: Eylül 2014;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır;

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı kemikten yapılmıştır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu madenden (pirinç) yapılmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma, kazıma, telkâri, mercan ve cam kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza zıhında yedi adet mercan, bunların aralarında yedi gül bezek bulunmaktadır. Aralarında eliptik ve eşkenar dörtgen motifler görülmektedir. Aynı motiflerin devamı kabza bileziğinde ve kabza yolunda bulunmaktadır. Kabza yolunun her iki tarafında, bahsettiğimiz motiflerin yanında birer yeşil cam kakma, yanında birer yarı küre kabara da bulunmaktadır;

Yazıt: ----

[95] O dönemde rahip G. Martić, Kreševo Manastırında yaşadığı için, yatağan burada kalmıştır.

NAMLU KISMI:

Biçim: Yatağanın namlusu içbükey, uca doğru hafif diş bükeydir. Tek tarafı kesici olup, her iki tarafında sırta doğru yerleştirilen ikişer kan oluğu vardır. Sırtı yivlidir. Kabartma tekniğiyle yapılmış zincir ve kazıma tekniğiyle yapılmış çentikler bulunmaktadır.

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyindeki süslemeler kazıma ve altın tel kakma teknikleriyle işlenmiştir.

Süsleme: Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısmında bir eşkenar dörtgen çerçeve bulunmaktadır. Çerçevenin içinde Fra Grga Martić'in isminin baş harfleri F.G.M. yazılıdır. Bu çerçevenin sağ ve sol uçlarında oklar, üst ve alt köşelerinde hilal bulunmaktadır. Çerçevenin içi sarmal bir çizgi ile süslenmiştir. Namlunun sağ yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısmında bir yılan figürü ve zikzak şeklinde yazılmış 1872 yılı görülmektedir. Yılanın içi sarmal çizgilerle süslenmiştir. Yazıtlar Latin harfleriyle yazılmıştır.

Yazıt :

F.G.M.
1872

KIN KISMI:

Biçim: Kın, ağız, orta bölüm ve çamurluk (uç) olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Kın içbükeydir.

Malzeme ve Teknik: Ahşap üzerine siyah deri kaplamalıdır. Ucu metaldir; Kının iskeleti ahşaptan, kaplaması deriden yapılmıştır. Ahşap iskeletin üzeri oyma tekniğiyle süslenmiştir.

Süsleme: Ahşap iskeletin üzerinde oyma tekniğiyle yapılmış çizgiler ve dairesel şekiller bulunmaktadır. Bu bezeme iskelet üzerindeki deri kaplamada da görülmektedir. Ucu tüy şeklindedir;

Yazıt:----

Sahibi: Fra Grga Martić;

Ustası: ----

Atölye: Namludaki Latin harflerle yazılanlardan dolayı yerel ustaların işi olduğu söylenebilir. Manastırlarda bulunan kuyumcu atölyelerinin işi de olabilir;

Bugünkü durumu: Bir kabza kulağı düşmek üzeredir. Namlusunda korozyon oluşumu görülmektedir;

Yayınlar: ----

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın kemikten yapılmış kabzası geniş ve iri, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Madeni kabza zıhı, bileziği ve yolu kabartma, kazıma, telkâri, mercan ve cam kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir. Kabza zıhında yedi adet mercan, bunların aralarında yedi gül bezek bulunmaktadır. Aralarında eliptik ve eşkenar dörtgen motifleri görülmektedir. Aynı motiflerin devamı kabza bileziğinde ve kabza yolunda bulunmaktadır. Kabza yolunun her iki tarafında, bahsettiğimiz motiflerin yanında birer yeşil cam kakma, yanında birer yarı küre kabara da bulunmaktadır. Kabzasında kullanılan kakma ve telkâri süslemelerinden dolayı bu tür yatağanlar daha çok törensel amaçlı kullanılmıştır. Bu tip yatağanlar çok yaygındır ve koleksiyonların çoğunda bulunabilir. Kullanılan malzemelerine, tekniklerine, süslemelerine göre tezin kataloğunda bulunan benzer kabza biçimi özelliklerini taşıyan yatağanlar şunlardır: kat.no.3, 5, 6, 7, 8, 9, 22, 25, 26, 27, 28, 31, 33, 37, 38, 39, 40, 42, 45, 46, 49, 50, 51, 54, 56, 57, 58, 59, 65, 73, 75. Tezin

kataloğunun dışında bulunan diğer örnekler şunlardır: Bursa Kent Müzesinde Çengiç ailesi koleksiyonunda bulunan env.no.126046 yatağan (Bosna'dan Bursa'ya Çengiç Beyleri Sergisi, 2015), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 4232, 1655, 4234, 1657, 1654, 1651, 1652, 1653 yatağanlar (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no.490-4, 491-4, 283/T, 284/T, 289/T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152- 744,152-394, 152-188, 152-430, 152-428, 152-439, 152-573 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 030808, 013073, 013065, 013069, 013056, 013040 yatağanlar (Bošković, 2007), Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesi'nde bulunan env.no.95, 100 yatağanlar (Biorac, 1992), Sırbistan Kragujevac Halk Müzesi'nde bulunan env.no.İ-18, İ-223 yatağanlar[·] (Banović ve Topalović, 2009), Sırbistan Belgrad Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. OVO 8/2091, OVO 7/2067, OVO 11/2097, OVO 5/2049 OVO/18/3963 yatağanlar (Ljubojević, vd., 2011); Bu örneklerin çoğu 18.-19. yüzyıla aittir.

Namlunun sol yüzeyinde bir eşkenar dörtgen çerçeve bulunmaktadır. Çerçevenin içinde Fra Grga Martić'in isminin baş harfleri F.G.M. yazılıdır. Bu çerçevenin sağ ve sol uçlarında oklar, üst ve alt köşelerinde hilal bulunmaktadır. Çerçevenin içi sarmal bir çizgi ile süslenmiştir. Namlunun sağ yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısmında bir yılan figürü ve zikzak şeklinde yazılmış 1872 yılı görülmektedir. Yılanın içi sarmal çizgilerle süslenmiştir. Yazıtlar Latin harfleriyle yazılmıştır. Namlu süslemesi araştırdığımız yatağanlarda görülmemektedir. Süsleme Osmanlı sanat üslubunda olmadığından büyük bir ihtimalle manastırda yetişmiş kuyumcular tarafından yapılmıştır.

Kının iskeleti ahşaptan yapılmış olup, üzeri oyma tekniğiyle süslenmiştir. Kının gövdesi deri ile kaplanmıştır. Kının ahşap iskelet üzerinde bir çeşit süsleme bulunmaktadır. Bu süsleme deri kaplama üzerinde belirgin olarak görülmektedir. Motif bir salkıma benzemektedir. Kının süslemeleri irdelenen örnekler arasında kat.no.60 ve kat.no.61 yatağanların kınlarında görülmektedir. Bu üç örnek aynıdır. Birbirine yakın olan manastırlarda bulunmaktadır. Bu örnekler dışında bu tür süsleme görülmediğinden yerli ustalar veya manastır ustaları tarafından yapıldığı düşünülmektedir.

[·] Örneklerin çoğu Foça, Saraybosna ve Prizren'de üretilmiştir (Banović ve Topalović, 2009).

Resimler: 496-499.

Resim 496. Kat.no.64 yatağan ve kını. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 497. Kat.no.64 yatağan ve kını. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 498. Kat.no.64 yatağan ve kını. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 499. Kat.no.64 yatağan ve kını. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Katalog No.: 65. Yatağan;

Tarih: 1281 / 1864-1865;

Bugün Bulunduğu Yer: Kreševo Fransiskan Manastır Müzesi (Env. No.: 2);

Geliş Şekli: ----

Boyut : uzunluk: 74 cm; kabza uzunluğu: 15,5 cm; namlu uzunluğu: 58,5 cm;

İnceleme Tarihi: Eylül 2014;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır;

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı kemikten yapılmıştır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu madenden (pirinç) yapılmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma, kazıma, telkâri, mercan ve cam kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza zıhı, bileziği ve dilimli kabza yolu kabartma ve telkâri tekniğiyle penç, eşkenar dörtgen, daire, çokgen gibi farklı motiflerle süslenmiştir. Kabza zıhında yedi adet mercan ve sekiz adet yarı küre şeklinde kabaralar vardır. Dilimli kabza yolunun her iki tarafında ise birer yeşil cam kakma ve yanında birer yarı küre şeklinde kabara, aralarında telkâri tekniğiyle işlenmiş penç ve eşkenar dörtgen şekilleri yer almaktadır;

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Namlusu içbükey eğri, tek ağızlıdır. Sırta doğru her iki tarafında birer kan oluğu bulunmaktadır. Namlu sırtı yivlidir.

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyi kazıma tekniğiyle işlenmiştir.

Süsleme: Namlunun sol yüzeyinde boydan boya kazıma tekniğiyle yapılmış bir yazıt bulunmaktadır. Bu yazıtın alt zeminine gölgeleme yapılmıştır. Namlunun sağ yüzeyinde aynı teknikle yapılmış iki Rumi motif yer almaktadır.

Yazıt :

عمل محمد صاحب و مالك صالح

`Amile Mehmed sâhib ü mâlik Sâlih

(Mehmet yaptı, sahibi ve maliki Salihtir)

الفتى اال على ال سيف اال ذوالفقار ١٨٢١

Lâ fetâ illâ ‘Alî lâ seyfe illâ Zü ´l-fikâr 1281.

(Ali'den gayrı yiğit, Zülfikar’dan gayrı kılıç yoktur1281/1864-5).

Sahibi: Salih;

Ustası: Mehmed;

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Kabza bileziğinin arka tarafında sonradan eklenmiş yaldızlı bir metal parça bulunmaktadır. Üzerinde kazıma tekniğiyle yapılmış X şekli, altında ve üzerinde yatay olarak yerleştirilmiş çizgiler yer alır. Kabzanın metal parçaları üzerinde lehim tekniğiyle yapılmış tamirler görülmektedir. Namlusunda korozyon oluşumu görülmektedir;

Yayınlar: ----

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın kemikten yapılmış kabzası geniş ve iri, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Madeni kabza zıhı, bileziği ve yolu kabartma, kazıma, telkâri, mercan ve cam kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir. Kabza zıhı, bileziği ve dilimli kabza yolu kabartma ve telkâri tekniğiyle penç, eşkenar dörtgen, daire, çokgen gibi farklı motiflerle süslenmiştir. Kabza zıhında yedi adet mercan ve sekiz adet yarı küre şeklinde kabaralar vardır. Dilimli kabza yolunun her iki tarafında ise birer yeşil cam kakma ve yanında birer yarı küre şeklinde kabara, aralarında telkâri tekniğiyle işlenmiş penç ve eşkenar dörtgen şekiller yer almaktadır. Kabzasında kullanılan kakma ve telkâri süslemelerinden dolayı bu tür yatağanlar daha çok törensel amaçlı kullanılmıştır. Bu tip yatağanlar çok yaygındır ve koleksiyonların çoğunda bulunabilir. Kullanılan malzemelerine, tekniklerine, süslemelerine göre tezin kataloğunda bulunan benzer kabza biçimi özelliklerini taşıyan yatağanlar şunlardır: kat.no.3, 5, 6, 7, 8, 9, 22, 25, 26, 27, 28, 31, 33, 37, 38, 39, 40, 42, 45, 46, 49, 50, 51, 54, 56, 57, 58, 59, 64, 73, 75. Tezin kataloğunun dışında bulunan diğer örnekler şunlardır: Bursa Kent Müzesinde Çengiç ailesi koleksiyonunda bulunan env.no.126046 yatağan (Bosna'dan Bursa'ya Çengiç Beyleri Sergisi, 2015), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 4232, 1655, 4234, 1657, 1654, 1651, 1652, 1653 yatağanlar (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no.490-4, 491-4, 283/T, 284/T, 289/T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152- 744,152-394, 152-188, 152-430, 152-428, 152-439, 152-573 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 030808, 013073, 013065, 013069, 013056, 013040 yatağanlar (Bošković, 2007), Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesi'nde bulunan env.no.95, 100 yatağanlar (Biorac, 1992), Sırbistan Kragujevac Halk Müzesi'nde bulunan env.no.İ-18, İ-223 yatağanlar[·] (Banović ve Topalović, 2009), Sırbistan Belgrad Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. OVO 8/2091, OVO 7/2067, OVO 11/2097, OVO 5/2049 OVO/18/3963 yatağanlar (Ljubojević, vd., 2011); Bu örneklerin çoğu 18.-19. yüzyıla aittir.

Namlunun sol yüzeyinde boydan boya kazıma tekniğiyle yapılmış bir yazıt bulunmaktadır. Bu yazıtın alt zeminine gölgeleme yapılmıştır. Namlunun sağ yüzeyinde aynı teknikle yapılmış iki Rumi motif yer almaktadır. Bu yatağanın namlusunda görülen

[·] Örneklerin çoğu Foça, Saraybosna ve Prizren'de üretilmiştir (Banović ve Topalović, 2009).

süsleme kat no. 65 örneğinde görülmektedir. Bunun dışında bu tür süsleme İstanbul Askeri Müzesinde bulunan env.no.152-381 yatağanda (Yaşar, 2009, s.143) ve Hırvatistan Split Kent Müzesinde bulunan env.no.1650 (Borčić, 2012, s.252) yatağanda görülmektedir. Aynı üsluptaki süsleme Topkapı Sarayı Müzesinde bulunan Bosna Valisi Şerif Osman Paşa'nın env.no.1/3020 kılıcında görülmektedir. Bu süsleme bir çerçeve içinde olup, kılıcın ağızından orta bölümüne kadar uzanmaktadır (Ayhan, 2011, s. 89). Kat no.8 yatağanın namlusundaki Rumili geçme motifi kat.no.65 yatağanda da vardır. Bu Rumili geçme motifi Hırvatistan Tarih Müzesinde bulunan env.no. 002540 yatağanda da görülmektedir. Fakat buradaki Rumili geçme altın kakma tekniğiyle yapılmıştır.

Resimler: 500-503.

Resim 500. Kat.no.65 yatağan ve kını. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 501. Kat.no.65 yatağan ve kını. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 502. Kat.no.65 yatağan ve kını. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 503. Kat.no.65 yatağan ve kını. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Katalog No.: 66. Yatağan ve kını;

Tarih:----

Bugün Bulunduğu Yer: Kreševo Fransiskan Manastır Müzesi (Env. No.: 3);

Geliş Şekli: ----

Boyut : uzunluk: 73 cm; kabza uzunluğu: 14 cm; namlu uzunluğu: 59 cm; kın uzunluğu: 64 cm;

İnceleme Tarihi: Eylül 2014;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş, önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır;

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı ahşaptan yapılmıştır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu madenden (pirinç) yapılmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma, kazıma, telkâri-granülasyon ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza zıhı kabartma, kazıma ve telkâri tekniği ile helezoni motiflerle süslenmiştir. Kabza bileziği üzerine alçak kabartma tekniğiyle yapılmış penç, yuvarlak ve kıvrık dal motiflerine rastlanmaktadır. Dilimli kabza yolu ve onun sırtında yüksek/dolu telkâri granülasyon tekniğiyle işlenmiş bezemeler yer alır. Kabza bileziğinin ve yolunun sırtında kabartma tekniğiyle yapılmış eliptik ve granül diziler görülmektedir;

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Namlusu düz, tek taraflı kesici olup, üzerinde hiçbir kan oluğu yoktur.

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır.

Süsleme: ----

Yazıt: ----

KIN KISMI:

Biçim: Kın üç bölümden oluşmaktadır: ağız, orta bölüm ve çamurluk. Kın düzdür.

Malzeme ve Teknik: Kın, ahşap üzerine deri kaplamalıdır. Kın ağzı ve çamurluğu metalden yapılmıştır. Döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma tekniğiyle süslenmiştir.

Süsleme: Kın ağzı kabartma tekniğiyle basit halkalar şeklinde düzenlenmiştir.

Yazıt: ----

Sahibi: Fra Grga Martić;

Ustası: ----

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Kabza zıhı harap durumdadır. Namlusunda korozyon oluşumu görülmektedir. Kın haraptır;

Yayınlar: ----

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın ahşaptan yapılmış kabzası iri olup, önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Madeni kabza zıhı, bileziği ve yolu kabartma, kazıma, telkâri-granülasyon ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir. Kabza zıhı kabartma, kazıma ve telkâri tekniği ile helezoni motiflerle süslenmiştir. Kabza bileziği üzerine alçak kabartma tekniğiyle yapılmış penç, yuvarlak ve kıvrık dal motiflerine rastlanmaktadır. Dilimli kabza yolu ve onun sırtında yüksek/dolu telkâri granülasyon tekniğiyle işlenmiş bezemeler yer alır. Kabza bileziğinin ve yolunun sırtında kabartma tekniğiyle yapılmış eliptik ve granül diziler görülmektedir;

Kullanılan malzemelerine, tekniklerine, süslemelerine göre tezin kataloğunda bulunan benzer kabza biçimi özelliklerini taşıyan yatağanlar şunlardır:kat.no.10, 68. Tezin kataloğunun dışında bulunan diğer örnekler: Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 330-T (ancak 18 yüzyıla aittir) yatağan (Teinović, 2008, s.122), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 002362, 013071, 018139, 018140 yatağanlar (örneklerin hepsinin 19. yüzyılda Balkanlarda üretilmiş olduğu yazılmaktadır) (Bošković, 2007), Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesi'nde bulunan env.no. 97 yatağan (Biorac, 1992), Bölgesel Askeri Pleven Müzesi'nde bulunan env.no.A-73 ve A-71 yatağanlar (Petrova & Obbov, 2005), İstanbul Askeri Müzesinde bulunan env.no.152-93, 152-281,152-631,152-165, 152-761,152-366, 152-358, 152-370, 152-700, 152-311, 152-645, 152-270, 152-760, 152-763, 152-11, 152-762, 152-301, 152-642, 152-746, 152-376, 152-635, 152-228, 152-158, 152-258, 152-262 yatağanlar (Yaşar, 2009).

Kın basit ve süslemesizdir. Yaygın bir madeni-deri tipidir.

Resimler: 504-505.

Resim 504. Kat.no.66 yatağan. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 505. Kat.no.65 yatağan. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Katalog No.: 67. Yatağan ve kını;

Tarih: 1221 / 1806;

Bugün Bulunduğu Yer: Kreševo Fransiskan Manastır Müzesi (Env. No.: 4);

Geliş Şekli: ----

Boyut : uzunluk: 77 cm; kabza uzunluğu: 14,5 cm; namlu uzunluğu: 62,5 cm;

İnceleme Tarihi: Eylül 2014;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş, önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır;

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı ahşaptan yapılmıştır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu madenden (gümüş) yapılmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma, kazıma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabzanın parçaları üzerinde kabartma ve kazıma tekniğiyle yapılmış kıvrık dallar, balık pulu ve basit taramalardan oluşan bezemeler vardır;

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Yatağanın namlusu içbükey eğri, tek taraf kesicidir. Her iki tarafında sırta doğru yerleştirilmiş birer kan oluğu vardır.

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyi gümüş tel kakma teknikleriyle işlenmiştir.

Süsleme: Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısmında geometrik motiflerden oluşan bir kompozisyon ve tuğra biçiminde kurgulanmış süslemeler vardır. Bu geometrik motiflerden oluşan kompozisyonun başında güneş, eşkenar dörtgen ve benek motifleri bulunur. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin üst kısmında palmet dizini ve benekler yer almaktadır.

Tuğranın alt kısmında yazıt bulunur. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin bitiminde iç içe girmiş daire motifi ve iki benek motifi yer almaktadır. Bu kompozisyonun bittiği yerden başlayıp, namlunun ucuna doğru devam eden bir yazıt vardır. Namlunun sağ yüzeyinde simetrik geçmenin merkezinde hatayı bulunur. Buradan Rumili tığlar çıkmaktadır;

Yazıt :

سنه ١٢٢١ عمل عبد المومن صاحب محمد باشه

sene 1221 `Amile `Abdu`l-Mu`min sâhib Mehmed Bâşa

(sene 1221/1806-7 Abdü'l-mü'min yaptı sahibi Mehmet Başa).

توكلى على خالقى عبده محمد باشه

Tevekkela `alâ Hâlikî `abduhu Mehmed Bâşa

(Her şeyi Allah'ın rızasına bırakırım O (Allah)'nun kulu Mehmet Başa)

KIN KISMI:

Biçim: Kın üç bölümden oluşmaktadır: ağız, orta bölüm ve çamurluk. Kın içbükeydir.

Malzeme ve Teknik: Ahşap iskelet üzerine deri ve metal (ağız ve ucu) kaplamalıdır. Döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuştur.

Süsleme:----

Sahibi: Mehmed Başa;

Ustası: `Abdu`l-Mu`min;

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Kabza zıhı, bileziği, yolu, bunun yanı sıra kın harap durumdadır. Namlusunda korozyon oluşumu görülmektedir;

Yayınlar: ----

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın ahşaptan yapılmış kabzası iri olup, önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Madeni kabza zıhı, bileziği ve yolu kabartma ve kazıma (bitkisel ve geometrik motifler) teknikleriyle süslenmiştir. Bu tür kabzalara sahip olan yatağanların kullanımı pratik olup, savaşta veya törende kullanılabilir. Tezin kataloğunda bulunan benzer kabza örnekleri şunlardır: kat.no.: 1, 13, 14, 15, 16, 17, 24, 35, 36, 55, 60, 62, 63, 69, 72. Benzer kabza biçimi, kullanılan malzemeler ve teknikler, süslemeler gibi özellikleri taşıyan yatağanlar birçok müzede bulunmaktadır. Örneğin: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 1648, 4230, 4229 yatağanlar (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no.317-4, 328-4, 493-4, 310-T, 311/T-I, 313-T, 315/T, 319/ T-I, 322/T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-166, 152-349, 152-295 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no.013099, 013100, 000299, 000297, 018146 yatağanlar (Bošković, 2007), Sırbistan Belgrad Tarih Müzesi'nde bulunan env.no.OVO 15/2109, OVO 16/2119-Prens Stanoja'nın yatağanı[96] , OVO 13/2099 yatağanlar (Ljubojević, vd., 2011), Sırbistan Kragujevac Halk Müzesi'nde bulunan env.no.10 yatağan (Banović ve Topalović, 2009, s.20).

[96] Zeok'tan prens Stanoja'nın yatağanı (Ljubojević, vd., 2011, s.91)

Namlunun sol yüzeyinde geometrik motiflerden oluşan bir kompozisyon ve tuğra biçiminde kurgulanmış süslemeler vardır. Bu geometrik motiflerden oluşan kompozisyonun başında güneş, eşkenar dörtgen ve benek motifleri bulunur. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin üst kısmında palmet dizini ve benekler yer almaktadır. Tuğranın alt kısmında yazıt bulunur. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin bitiminde iç içe girmiş daire motifi ve iki benek motifi yer alır. Bu kompozisyonun bittiği yerden başlayıp, namlunun ucuna doğru devam eden bir yazıt vardır. Namlunun sağ yüzeyinde simetrik geçmenin merkezinde hatayı bulunur. Buradan Rumili tığlar çıkmaktadır. Bu tür süslemeler tezin kataloğunda bulunan şu yatağanlarda görülmektedir: kat.no.: 1, 2, 3, 4, 11, 12, 16, 18, 20, 21, 22, 24, 25, 30, 32, 37, 42, 43, 55, 56, 63, 69,71, 73, 74, 79, 80, 81. Tezin katalogdaki örnekleri dışında diğer yatağan koleksiyonlarında bulunan tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerle karşılaşılmaktadır. Aynı tip süslemeye sahip olan yatağanlar şunlardır: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.4230 yatağan (Borčić, 2012, s. 246), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.4230 yatağan (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 491-4, 295-T, 299-T, 311-T-I, 322-T, 330-T, 342-T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-761, 152-490, 152-498, 152-455, 152-700, 152-291, 152-2 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 000762, 078074, 002537 yatağanlar (Bošković, 2007), Bölgesel Askeri Müzesi- Pleven koleksiyonunda bulunan env.no.A-73, A-66 yatağanlar (Petrova & Obbov, 2005).

Madeni-deri tip kın süslemesiz, basittir.

Resimler: 506-509.

Resim 506. Kat.no.67 yatağan. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 507. Kat.no.67 yatağan ve kını. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 508. Kat.no.67 yatağandaki süsleme ve yazıt. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 509. Kat.no.67 yatağandaki süsleme. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Katalog No.: 68. Yatağan ve kını;

Tarih: 1260 / 1844-1845;

Bugün Bulunduğu Yer: Kreševo Fransiskan Manastır Müzesi (Env. No.: 5);

Geliş Şekli: ----

Boyut : uzunluk: 75 cm; kabza uzunluğu: 15 cm; namlu uzunluğu: 60 cm; kın uzunluğu: 66 cm;

İnceleme Tarihi: Eylül 2014;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş, önde T şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır;

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı boynuzdan yapılmıştır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu madenden (pirinç) yapılmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma, kazıma, telkâri-granülasyon ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza zıhı, bileziği ve yolu kabartma tekniği ile yarı küre, çokgen ve penç şekilleriyle bezenmiştir. Kabza yolu dilimli olup, her iki tarafında sırta doğru yatay şekilde yerleştirilmiş yedişer adet penç bulunur. Bu pençlerin aralarında küçük granüller ve bileziğe doğru dikey şekilde yerleştirilen beşer küçük penç bulunmaktadır. Kabza yolunun sırtı yivlidir;

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Namlusu içbükey eğri, tek taraf kesici, sırtı ise A şeklindedir. Namlunun her iki tarafında sırta doğru ikişer kan oluğu vardır;

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyi gümüş tel kakma tekniğiyle işlenmiştir.

Süsleme: Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesini boydan boya kaplayan üç kartuş (dikdörtgen) biçiminde kurgulanmış süsleme vardır. Kartuşlarda yazıt bulunur. Kartuşlar arasında şemse motifi yer almaktadır. Namlunun sağ yüzeyinde, namlu gövdesini boydan boya kaplayan kartuş (dikdörtgen) biçiminde kurgulanmış üç süsleme vardır. Kartuşlarda yazıt bulunur. Kartuşlar arasında şemse motifi yer almaktadır.

Yazıt :

عمل مصطفى صاحب احمد اغا سنه ١٢٦٠

‘Amile Mustafa sâhib Ahmed Ağa sene 1260

(Mustafa yaptı, sahibi Ahmet Ağa sene 1260 /1844)

يمليحا مكثلينا مثلينا مرنوش دبرنوش شاذنوش كفشططيوش قطمير

(Yemlîhâ Mekselînâ Mislînâ Mernûş Debernûş Şâzenûş Kefeştatiyyûş Kitmîr)

ای كوكل بر جان ايچون هر جانه منت ايلمه عشر ئی دنیا ايچون سلطانه منت ايلمه

Ey gönül bir can içün her cana minnet eyleme

İşret-i dünya içün sultana minnet eyleme

(Dünyevi hevesler için sultana minnet eyleme.)

KIN KISMI:

Biçim: Kın üç bölümden oluşmaktadır: ağız, orta bölüm ve çamurluk. Kın içbükeydir. Kının derisinde birleştirme dikişi bulunmaktadır.

Malzeme ve Teknik: Ahşap iskelet üzerine deri ve metal (ağız ve ucu) kaplamalıdır. Döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuştur.

Süsleme: ----

Yazıt :----

Sahibi: Ahmed Ağa;

Ustası: Mustafa;

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Kabza bileziğinin sol tarafı düşmüştür. Namlusunda korozyon oluşumu görülmektedir. Üzerindeki altın tel kakmalar silinmek üzeredir. Kın harap durumdadır;

Yayınlar: ----

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın boynuzdan yapılmış kabzası geniş ve iri olup, önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Madeni kabza zıhı, bileziği ve yolu kabartma, kazıma, telkâri-granülasyon ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir. Kabza zıhı, bileziği ve yolu kabartma tekniği ile yarı küre, çokgen ve penç şekilleri ile bezenmiştir. Kabza yolu dilimli olup, her iki tarafında sırta doğru yatay şekilde yerleştirilmiş yedişer adet penç bulunur. Bu pençlerin aralarında küçük granüller ve bileziğe doğru dikey şekilde yerleştirilen beşer küçük penç bulunmaktadır. Kabza

yolunun sırtı yivlidir. Kullanılan malzemelerine, tekniklerine, süslemelerine göre tezin kataloğunda bulunan benzer kabza biçimi özelliklerini taşıyan yatağanlar şunlardır: kat.no.10, 66. Tezin kataloğunun dışında bulunan diğer örnekler şunlardır: Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 330- T (ancak 18 yüzyıla aittir) yatağan (Teinović, 2008, s.122), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 002362, 013071, 018139, 018140 yatağanlar (örneklerin hepsinin 19. yüzyılda Balkanlarda üretilmiş olduğu yazılmaktadır) (Bošković, 2007), Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesi'nde bulunan env.no. 97 yatağan (Biorac, 1992), Bölgesel Askeri Pleven Müzesi'nde bulunan env.no.A-73 ve A-71 yatağanlar (Petrova & Obbov, 2005), İstanbul Askeri Müzesinde bulunan env.no.152-93, 152- 281,152-631,152-165, 152-761,152-366, 152-358, 152-370, 152-700, 152-311, 152-645, 152-270, 152-760, 152-763, 152-11, 152-762, 152-301, 152-642, 152-746, 152-376, 152-635, 152-228, 152-158, 152-258, 152-262 yatağanlar (Yaşar, 2009).

Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesini boydan boya kaplayan kartuş (dikdörtgen) biçiminde kurgulanmış üç süsleme vardır. Kartuşlarda yazıt bulunur. Kartuşlar arasında şemse motifi yer almaktadır. Namlunun sağ yüzeyinde, namlu gövdesini boydan boya kaplayan kartuş (dikdörtgen) biçiminde kurgulanmış süsleme üç vardır. Kartuşlarda yazıt bulunur. Kartuşlar arasında şemse motifi yer almaktadır. Namlu süslemesinin üslubu kat.no.14 ve 44 yatağanların üslubuna benzemektedir. Namluda kartuş biçiminde kurgulanmış süsleme tezde şu örneklerde görülmektedir: kat.no. 9, 10, 11, 14, 24, 27, 37, 44, 45, 68, 78, 79. Katalog dışındaki örnekler şunlardır:

Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 1674, 4235, 4228, 1653 yatağanlar (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 491-4, 495-4 , 303/T, 331/T yatağanlar (Teinović, 2008, s.109-113), Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesi'nde bulunan env.no. 100 yatağan (Biorac, 1992), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no. 152-331, 152-293, 152-470, 152-278, 152-310, 152-761, 152-269, 159-286, 152-545, 152-744, 152-91, 152-329, 152-515, 152-755, 152-366, 152-498, 152-370, 152-251, 152-768, 152-388, 152-530, 152-311, 152-645, 152-496, 152-167, 152-270, 152-316 yatağanlar (Yaşar, 2009), Bursa Kent Müzesi Çengiç koleksiyonunda bulunan env. no. 201359E, 2013 60E yatağanlar.

Kın süslemesiz madeni-deri tiptir. Bu tip yaygındır.

Resimler: 510-514.

Resim 510. Kat.no.68 yatağan ve kını. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 511. Kat.no.68 yatağanın kabza bileziği ve yolu. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 512. Kat.no.68 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 513. Kat.no.68 yatağandaki yazıt ve süsleme. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 514. Kat.no.68 yatağandaki süsleme ve yazıt. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Katalog No.: 69. Yatağan ve kını;

Tarih: 1203 / 1789;

Bugün Bulunduğu Yer: Kreševo Fransiskan Manastır Müzesi (Env. No.: 6);

Geliş Şekli: ----

Boyut : uzunluk: 68,5 cm; kabza uzunluğu: 13,5 cm; namlu uzunluğu: 55 cm; kın uzunluğu: 63,5 cm;

İnceleme Tarihi: Eylül 2014;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş, önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır;

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı ahşaptan yapılmıştır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu madenden (gümüş) yapılmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma ve kazıma teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza zıhı, bilezik ve yolu üzerinde kazıma ve kabartma tekniği kullanılarak yapılmış Rumi, balık pulu (üst üste sıralanmış yapraklar) ve basit taramalardan oluşan bezemeler vardır;

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Tek ağızlı namlu içbükey, uca doğru hafif dışbükeydir. Kan olukları yoktur;

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyi gümüş tel kakma tekniğiyle işlenmiştir.

Süsleme: Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin ortasında tuğra (sağda) ve kartuş biçiminde (solda) kurgulanmış süslemeler vardır. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemeler bir lale motifiyle başlar, motifin hemen ardından tuğra gelmektedir. Tuğranın üst kısmında palmet dizini yer almaktadır. Tuğranın alt kısmında ise yazıt bulunur. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin bittiği yerde bir daire motifi yer alır. Bu motifin bittiği yerden başlayan, namlunun ucuna doğru devam eden bir kartuş vardır. Kartuşun içinde yazıt bulunur. Kartuşun çerçevesinde bulut motifi dizini yer almaktadır. Kartuşun (namlu gövdesinin ucuna doğru bakan tarafı) ucunda sırayla Rumi-palmet- çiçek motifleri ve tığlar bulunmaktadır. Namlunun sağ yüzeyinin ortasında şemse, yarım şemse, Rumi, palmet, penç ve dairesel geçmeler bulunmaktadır. Bu motiflerin aralarında da benek motifler vardır. Geçmenin uçlarında tığ motifleri bulunur;

Yazıt :

عمل محمد صاحب عمرباشه

Sene (. ...) `Amile Mehmed, sâhib Ömer Bâşa

(sene..... Mehmet yaptı, sahibi Ömer Başa)

بيچاق الده كرك دلده سبحان

Bıçak elde gerek, dilde Sübhan

(Elde bıçak, dilde Allah'ın adı gerek)

KIN KISMI:

Biçim: Kın üç bölümden oluşmaktadır: ağız, orta bölüm ve çamurluk. Kın içbükeydir.

Malzeme ve Teknik: Kının iskeleti ahşaptan yapılmıştır. Kının gövdesinin orta bölümü deri, ağız ve çamurluk bölümleri madenle kaplanmış olup, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuştur.

Süsleme:----

Yazıt :----

Sahibi: Ömer Başa;

Ustası: Mehmed;

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Bilezik ve kabza yolunun sırtı harap durumdadır. Yatağanın tüm metal parçalarında korozyon oluşumu görülmektedir. Kın harap durumdadır;

Yayınlar: ----

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın ahşaptan yapılmış kabzası iri olup, önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Madeni kabza zıhı, bileziği ve yolu kabartma ve kazıma (bitkisel ve geometrik motifler) teknikleriyle süslenmiştir. Bu tür kabzalara sahip olan yatağanların kullanımı pratik olup, savaşta veya törende kullanılabilir. Tezin kataloğunda bulunan benzer kabza örnekleri şunlardır: kat.no.: 1, 13, 14, 15, 16, 17, 24, 35, 36, 55, 60, 62, 63, 67, 72; Benzer kabza biçimi, kullanılan malzemeler ve teknikler, süslemeler gibi özellikleri taşıyan yatağanlar birçok müzede bulunmaktadır. Örneğin: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 1648, 4230, 4229 yatağanlar (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no.317-4, 328-4, 493-4, 310-T, 311/T-I, 313-T, 315/T, 319/ T-I, 322/T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-166, 152-349, 152-295 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no.013099, 013100, 000299, 000297, 018146 yatağanlar (Bošković, 2007), Sırbistan Belgrad Tarih Müzesi'nde bulunan env.no.OVO 15/2109, OVO 16/2119-Prens Stanoja'nın yatağanı[97], OVO 13/2099 yatağanlar (Ljubojević, vd., 2011),

[97] Zeok'tan prens Stanoja'nın yatağanı (Ljubojević, vd., 2011, s.91)

Sırbistan Kragujevac Halk Müzesi'nde bulunan env.no.10 yatağan (Banović ve Topalović, 2009, s.20).

Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin ortasında tuğra (sağda) ve kartuş biçiminde (solda) kurgulanmış süslemeler vardır. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemeler bir lale motifiyle başlar, motifin hemen ardından tuğra gelmektedir. Tuğranın üst kısmında palmet dizini yer almaktadır. Tuğranın alt kısmında ise yazıt bulunur. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin bittiği yerde bir daire motifi yer alır. Bu motifin bittiği yerden başlayan, namlunun ucuna doğru devam eden bir kartuş vardır. Kartuşun içinde yazıt bulunur. Kartuşun çerçevesinde bulut motifi dizini yer almaktadır. Kartuşun (namlu gövdesinin ucuna doğru bakan tarafı) ucunda sırayla Rumi-palmet- çiçek motifleri ve tığlar bulunmaktadır. Namlunun sağ yüzeyinin ortasında şemse, yarım şemse, Rumi, palmet, penç ve dairesel geçmeler bulunmaktadır. Bu motiflerin aralarında da benek motifler vardır. Geçmenin uçlarında tığ motifleri bulunur. Bu tür süslemeler tezin kataloğunda bulunan şu yatağanlarda görülmektedir: kat.no.: 1, 2, 3, 4, 11, 12, 16, 18, 20, 21, 22, 24, 25, 30, 32, 37, 42, 43, 55, 56, 63, 67, 69,71, 73, 74, 79, 80, 81. Tezin katalogdaki örnekleri dışında diğer yatağan koleksiyonlarında bulunan tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerle karşılaşılmaktadır. Aynı tip süslemeye sahip olan yatağanlar şunlardır: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.4230 yatağan (Borčić, 2012, s. 246), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.4230 yatağan (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 491-4, 295-T, 299-T, 311-T-I, 322-T, 330-T, 342-T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-761, 152-490, 152-498, 152-455, 152-700, 152-291,

152-2 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 000762, 078074, 002537 yatağanlar (Bošković, 2007), Bölgesel Askeri Müzesi- Pleven koleksiyonunda bulunan env.no.A-73, A-66 yatağanlar (Petrova & Obbov, 2005).

Kın basit ve süslemesizdir. Yaygın bir tiptir.

Resimler: 515-519.

Resim 515. Kat.no.69 yatağan ve kını. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 516. Kat.no.69 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 517. Kat.no.69 yatağandaki yazıt ve süsleme. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 518. Kat.no.69 yatağandaki yazıt ve süsleme. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 519. Kat.no.69 yatağandaki yazıt ve süsleme. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Katalog No.: 70. Yatağan ve kını;

Tarih:----

Bugün Bulunduğu Yer: Kreševo Fransiskan Manastır Müzesi (Env. No.: 7);

Geliş Şekli: ----

Boyut : uzunluk: 78 cm; kabza uzunluğu: 13 cm; namlu uzunluğu: 65 cm; kın uzunluğu: 65 cm;

İnceleme Tarihi: Eylül 2014;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır;

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı boynuzdan yapılmıştır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu madenden (pirinç) yapılmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma, kazıma, telkâri, mercan ve cam kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza zıhında yedi adet badem şeklinde mercan vardır. İki tanesi düşmüş, yuvaları boştur. Aralarında telkâri tekniğiyle yapılmış çokgenler, eliptik motifler ve yarı küre şeklinde kabaralar bulunmaktadır. Kabza yolunun her iki tarafında yeşil cam kakma vardır. Yarı küre kabara, aralarında telkâri tekniğiyle yapılmış farklı şekiller yer alır. Kabza yolunun sırtı yivlidir;

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Namlusu düz, tek tarafı kesicidir. Namlunun her iki tarafında geniş üç kan oluğu bulunmaktadır. Namlusu düz, Avusturya-Macaristan ordularının kullandığı *PALOŠ* tipi namludur. Üzerinde Avusturya-Macaristan arması da vardır.

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyi kazıma ve yaldızlama teknikleriyle işlenmiştir.

Süsleme: Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısmında Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun arması yer alır. Namlunun sağ yüzeyinde hiçbir süsleme ve yazıt bulunmamaktadır.

Yazıt: ----

KIN KISMI:

Biçim: Ahşap üzerine deri kaplamalı kın düzdür.

Malzeme ve Teknik: Kının iskeleti ahşaptan, kaplaması deriden, ucu madenden yapılmıştır. Döküm ve dövme tekniğiyle oluşturulmuştur.

Süsleme: Tek süslemesi ağızdan ucuna kadar uzanan dikiş ve tüy şeklindeki ucudur;

Yazıt: ----

Sahibi: ----

Ustası: ----

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Kabza zıhından iki tane mercan düşmüştür. Kın harap durumdadır;

Yayınlar: ----

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın boynuzdan yapılmış kabzası geniş ve iri, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Madeni kabza zıhı, bileziği ve yolu kabartma, kazıma mercan kakma, telkâri ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir. Kabzasında kullanılan mercan kakma ve telkâri süslemelerinden dolayı bu tür yatağanlar savaşta değil daha çok törensel amaçlı kullanılmıştır. Kabza zıhında yedi adet badem şeklinde mercan vardır. İki tanesi düşmüş, yuvaları boştur.

Aralarında telkâri tekniğiyle yapılmış çokgenler, eliptik motifler ve yarı küre şeklinde kabaralar bulunmaktadır. Kabza yolunun her iki tarafında yeşil cam kakma vardır. Yarı küre kabara, aralarında telkâri tekniğiyle yapılmış farklı şekiller yer alır. Kabza yolunun sırtı yivlidir. Tezin katalog bölümünde bulunan benzer (kabza biçimi, kullanılan malzemeleri ve teknikleri, süslemeler konusunda) örnekler şunlardır: kat.no. 4, 11, 61; Kataloğun dışında bulunan diğer örnekler şunlardır: Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no.494-4, 330-T, 335/T-II yatağanlar (Teinović, 2008) ve Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 013067 yatağan (Bošković, 2007). Bu tür kabzalar ender görülür.

Namlusu bir kılıçtan alınıp bir yatağan kabzasıyla birleştirilmiştir. Namlusundaki armanın bir bölümü üzerine kabza kaplanmış, kabza yolu yerleştirilmiştir. Bu da kabza yolunun sonradan eklenmiş olduğunu gösterir. Kılıçların namlularının yatağanın kabzasıyla birleştirilmesine çoğu kez rastlanılır. Bu açıdan benzer örnek Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan Josip Ban Jelačić'in env.no. 013054 yatağanıdır (Bošković, 2007). Bu örnek Kreševo Manastırından Fra Grga Martić'e hediye olarak gönderilmiştir. Bu iki örnek büyük bir ihtimalle Kreševo Manastırında ya da yakınlarında üretilmiştir.

Deri ile kaplanmış kın basit ve süslemesizdir.

Resimler: 520-522.

Resim 520. Kat.no.70 yatağan ve kını. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 521. Kat.no.70 yatağan ve kını. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 522. Kat.no.70 yatağanın kabzası ve kabza parçaları. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Katalog No.: 71. Yatağan;

Tarih: 1222 / 1807;

Bugün Bulunduğu Yer: Kreševo Fransiskan Manastır Müzesi (Env. No.: 8);

Geliş Şekli: ----

Boyut : uzunluk: 70,5 cm; kabza uzunluğu: 14 cm; namlu uzunluğu: 56,5 cm;

İnceleme Tarihi: Eylül 2014;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş ve iri, kulakları ince ve asimetrik olup, önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır;

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı ahşaptan yapılmıştır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu madenden (pirinç) yapılmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma, kazıma, telkâri-granülasyon ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza zıhı yüksek/dolu granülasyon telkâri tekniğinde işlenmiştir. Kabza zıhı üzerinde üç adet kare kabara vardır. Kabza bileziği alçak/boş granülasyon ile süslenmiştir.

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Namlu içbükey eğri, tek ağızlıdır. Her iki yüzünde sırta doğru yerleştirilen birer kan oluğu bulunmaktadır;

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyi gümüş tel kakma tekniğiyle işlenmiştir.

Süsleme: Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısımda bitkisel motiflerden oluşan bir kompozisyon ve tuğra biçiminde kurgulanmış süslemeler vardır. Bu bitkisel motiflerden oluşan kompozisyonun başında tepelik Rumi motifi, motifin hemen ardından yarım şemse gelmektedir. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin üst kısmında palmet dizini (kıvrık dallarla bağlanan beş palmetten ikisi aşağıya diğerleri ise yukarı doğru bakmaktadır) yer almaktadır. Tuğranın alt kısmında yazıt bulunur. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin bittiği yerde bir yazıt vardır. Namlunun sağ yüzeyinde bir simetrik kompozisyon (iki adet çarkı felek, güneş, kompozisyonun uçlarında tığlar) bulunur.

Yazıt :

1222 `Amile Mehmed, sâhib-i hasenât es-seyyid Sâlih; `Abdu`llâh
(1222 /1807 Mehmet yaptı, sahibi iyilikler sahibi Seyyid Salih Abdullah)

Sahibi: Seyyid Salih Abdu’llah;

Ustası: Mehmed;

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Kabza yolu düşmüştür. Kabza zıhında lehim tekniğiyle yapılmış tamirlerin izleri bellidir. Namlu sırtı sol tarafa doğru eğrilmiştir. Namlu üzerinde korozyon oluşumu görülmektedir;

Yayınlar: ----

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın boynuzdan yapılmış kabzası geniş ve iri olup, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Kulakları simetriktir. Madeni kabza zıhı, bileziği ve yolu kabartma, kazıma, telkâri- granülasyon, cam kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir. Kabza zıhı yüksek/dolu granülasyon telkâri tekniğinde işlenmiştir. Kabza zıhı üzerinde üç adet kare kabara vardır. Kabza bileziği alçak/boş granülasyon ile süslenmiştir. Kabzadaki süslemelerden dolayı hem savaşta hem törende kullanabilen bir türdür. Tezde konu edilen biçim, kullanılan malzemeler, teknikler, süslemeler açısından benzer örneği kat.no.12'dir. Gorica Livno Fr. Manastır Müzesinde bulunan kat.no.78 ve 79 örneklerinin kabza zıhlarında benzer süslemeler görülmektedir. Ancak bu iki örneğin kabzaları metal (gümüş) tiplidir. Konu edilen örnekler dışında bulunan benzerleri şunlardır: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 4228 yatağan (Borčić, 2012, s.253), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-368 yatağan (Yaşar, 2009, s.85), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 00762 yatağan (Bošković, 2007).

Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısımda bitkisel motiflerden oluşan bir kompozisyon ve tuğra biçiminde kurgulanmış süslemeler vardır. Bu bitkisel motiflerden oluşan kompozisyonun başında tepelik Rumi motifi, motifin hemen ardından yarım şemse gelmektedir. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin üst kısmında palmet dizini (kıvrık dallarla bağlanan beş palmetten ikisi aşağıya diğerleri ise yukarı doğru bakmaktadır) yer almaktadır. Tuğranın alt kısmında yazıt bulunur. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin bittiği yerde bir yazıt vardır. Namlunun sağ yüzeyinde bir simetrik kompozisyon (iki adet çarkı felek, güneş, kompozisyonun uçlarında tığlar) bulunur. Bu tür süslemeler tezin kataloğunda bulunan şu yatağanlarda görülmektedir: kat.no.: 1, 2, 3, 4, 11, 12, 16, 18, 20, 21, 22, 24, 25, 30, 32, 37, 42, 43, 55, 56, 63, 67, 69, 73, 74, 79, 80, 81. Tezin katalogdaki örnekleri dışında diğer yatağan koleksiyonlarında bulunan tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerle karşılaşılmaktadır. Aynı tip süslemeye sahip olan yatağanlar şunlardır: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.4230 yatağan (Borčić, 2012, s. 246), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.4230 yatağan (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 491-4, 295-T, 299-T, 311-T-I, 322-T, 330-T, 342-T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-

761, 152-490, 152-498, 152-455, 152-700, 152-291, 152-2 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 000762, 078074, 002537 yatağanlar (Bošković, 2007), Bölgesel Askeri Müzesi-Pleven koleksiyonunda bulunan env.no.A-73, A-66 yatağanlar (Petrova & Obbov, 2005).

Resimler: 523-525.

Resim 523. Kat.no.71 yatağan. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 524. Kat.no.71 yatağan. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 525. Kat.no.71 yatağandaki yazıt ve süsleme. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Katalog No.: 72. Yatağan;

Tarih:----

Bugün Bulunduğu Yer: Kreševo Fransiskan Manastır Müzesi (Env. No.: 9);

Geliş Şekli: ----

Boyut : uzunluk: 56 cm; kabza uzunluğu: 13,5 cm; namlu uzunluğu: 42,5 cm;

İnceleme Tarihi: Eylül 2014;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş, önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır;

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı ahşaptan yapılmıştır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu madenden (gümüş) yapılmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma, kazıma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza zıhında ve bileziğinde kazıma ve kabartma tekniği ile yapılmış süslemeler vardır. Süslemeler Rumi, pençler, balık pulu ve diğer basit taramalardan oluşmaktadır;

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Namlusu düz, tek ağızlıdır. Kan olukları yoktur;

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyi gümüş tel kakma tekniğiyle işlenmiştir.

Süsleme: Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısmında bir yazıt bulunmaktadır. Motifler yoktur. Namlunun sağ yüzeyinde hiçbir süsleme ve yazıt bulunmamaktadır.

Yazıt :

صاحب ابراهيم باشه

Sâhib İbrâhîm Bâşa

(Sahibi İbrahim Başa)

Sahibi: İbrahim Başa;

Ustası: ----

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Kabza zıhı harap durumda, yolu ise düşmüştür. Namlusunda korozyon oluşumu görülmektedir. Namlusundaki yazıt silinmek üzeredir;

Yayınlar: ----

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın ahşaptan yapılmış kabzası iri olup, önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Madeni kabza zıhı, bileziği ve yolu kabartma ve kazıma (bitkisel, balık pulu ve geometrik motifler) teknikleriyle süslenmiştir. Bu tür kabzalara sahip olan yatağanların kullanımı pratik olup, savaşta veya törende kullanılabilir. Tezin kataloğunda bulunan benzer kabza örnekleri şunlardır: kat.no.: 1, 13, 14, 15, 16, 17, 24, 35, 36, 55, 60, 62, 63, 67, 69. Benzer kabza biçimi, kullanılan malzemeler ve teknikler, süslemeler gibi özellikleri taşıyan yatağanlar birçok müzede bulunmaktadır. Örneğin: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 1648, 4230, 4229 yatağanlar (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no.317-4, 328-4, 493-4, 310-T, 311/T-I, 313-T, 315/T, 319/ T-

I, 322/T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-166, 152-349, 152-295 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no.013099, 013100, 000299, 000297, 018146 yatağanlar (Bošković, 2007), Sırbistan Belgrad Tarih Müzesi'nde bulunan env.no.OVO 15/2109, OVO 16/2119-Prens Stanoja'nın yatağanı[98], OVO 13/2099 yatağanlar (Ljubojević, vd., 2011), Sırbistan Kragujevac Halk Müzesi'nde bulunan env.no.10 yatağan (Banović ve Topalović, 2009, s.20).

Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısmında bir yazıt bulunmaktadır. Motifler yoktur. Namlunun sağ yüzeyinde hiçbir süsleme ve yazıt bulunmamaktadır.

Resimler: 526-527.

Resim 526. Kat.no.72 yatağan. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

[98] Zeok'tan prens Stanoja'nın yatağanı (Ljubojević, vd., 2011, s.91)

Resim 527. Kat.no.72 yatağandaki yazıt. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Katalog No.: 73. Yatağan; **Tarih:** 1214 / 1799-1800;

Bugün Bulunduğu Yer: Fojnica Fransiskan Manastır Müzesi (Env.No.: 1);

Geliş Şekli: ----

Boyut : uzunluk: 71 cm; kabza uzunluğu: 14 cm; namlu uzunluğu: 57 cm;

İnceleme Tarihi: Eylül 2014;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş, önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır;

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı kemikten yapılmıştır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu madenden (pirinç) yapılmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma, kazıma, telkâri, mercan ve cam kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza zıhı ve dilimli yolu kabartma ve telkâri tekniğiyle eşkenar dörtgen, eliptik, çokgen gibi farklı motiflerle süslenmiştir. Kabza zıhında altı adet badem şeklinde yuvalar, bu yuvaların içinde mercan ve birkaç tane yarı küre şeklinde kabaralar vardır. Kabza bileziği alçak/boş granülasyon ile süslenmiştir.

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Yatağanın içbükey olan namlusu eğrilirken genişliği artmış, ancak bu genişlik uca doğru azalmıştır. Tek tarafı kesici ve her iki yüzünde birer kan oluğu vardır;

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyi kazıma ve gümüş tel kakma teknikleriyle işlenmiştir.

Süsleme: Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısımda tuğra biçiminde kurgulanmış bir süsleme vardır. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin üst kısmında tarih, alt kısmında ise yazıt bulunur. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin bittiği yerde soyut bir motif bulunmaktadır. Soyut motifin şapkası palmet şeklindedir. Zemini ise üç daire şeklinde düzenlenmiştir. Bu motif büyük bir ihtimalle semboliktir[99]. Bu motifin ardından namlunun ucuna doğru devam eden bir yazıt vardır. Namlunun sağ yüzeyinde simetrik Rumi-şemse dizileri, aralarında benek motifleri bulunmaktadır. Kompozisyon uca doğru gelişmektedir. Başka deyişle bir ucunda kökeni, öbür ucunda tepesi bulunmaktadır[100].

Yazıt :

1214عمل حسين صاحب الحسنات صالح

`Amile Hüseyin, sâhibü`l-hasenât Sâlih H.1214

(1214 /1799-1800 Hüseyin yaptı, sahibi iyilikler sahibi Salih)

بچاق الده كرك دلده سبحان

Bıçak elde gerek, dilde Sübhan (Allah'ın adı)

Sahibi: Salih;

Usta: Hüseyin;

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Zıhından bir mercan düşmüştür. Namlusunda korozyon oluşumu görülmekte ve gümüş kakmalar silinmek üzeredir;

[99] İncelenen örneklerde bu motife rastlanılmadı.

[100] Araştırılan örneklerde bulunan geçmeler genellikle süslemenin ortasında bulunan hatayı ya da şemseye yönelir, (ayna efekt). Ancak bu örnekte kompozisyonun kökeni ve tepesi vardır.

Yayınlar: ----

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın kemikten yapılmış kabzası geniş ve iri, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Madeni kabza zıhı, bileziği ve yolu kabartma, kazıma, telkâri, mercan ve cam kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir. Kabza zıhı ve dilimli yolu kabartma ve telkâri tekniğiyle eşkenar dörtgen, eliptik, çokgen gibi farklı motiflerle süslenmiştir. Kabza zıhında altı adet badem şeklinde yuvalar, bu yuvaların içinde mercan ve birkaç tane yarı küre şeklinde kabaralar vardır. Kabza bileziği alçak/boş granülasyon ile süslenmiştir. Kabzasında kullanılan kakma ve telkâri süslemelerinden dolayı bu tür yatağanlar daha çok törensel amaçlı kullanılmıştır. Bu tip yatağanlar çok yaygındır ve koleksiyonların çoğunda bulunabilir. Kullanılan malzemelerine, tekniklerine, süslemelerine göre tezin kataloğunda bulunan benzer kabza biçimi özelliklerini taşıyan yatağanlar şunlardır: kat.no.3, 5, 6, 7, 8, 9, 22, 25, 26, 27, 28, 31, 33, 37, 38, 39, 40, 42, 45, 46, 49, 50, 51, 54, 56, 57, 58, 59, 64, 65, 75. Tezin kataloğunun dışında bulunan diğer örnekler şunlardır: Bursa Kent Müzesinde Çengiç ailesi koleksiyonunda bulunan env.no.126046 yatağan (Bosna'dan Bursa'ya Çengiç Beyleri Sergisi, 2015), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 4232, 1655, 4234, 1657, 1654, 1651, 1652, 1653 yatağanlar (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no.490-4, 491-4, 283/T, 284/T, 289/T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-744,152-394, 152-188, 152-430, 152-428, 152-439, 152-573 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 030808, 013073, 013065, 013069, 013056, 013040 yatağanlar (Bošković, 2007), Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesi'nde bulunan env.no.95, 100 yatağanlar (Biorac, 1992), Sırbistan Kragujevac Halk Müzesi'nde bulunan env.no.İ-18, İ-223 yatağanlar· (Banović ve Topalović, 2009), Sırbistan Belgrad Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. OVO 8/2091, OVO 7/2067, OVO 11/2097, OVO 5/2049 OVO/18/3963 yatağanlar (Ljubojević, vd., 2011); Bu örneklerin çoğu 18.-19. yüzyıla aittir.

Namlunun sol yüzeyinde tuğra biçiminde kurgulanmış bir süsleme vardır. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemenin üst kısmında tarih, alt kısmında ise yazıt bulunur.

· Örneklerin çoğu Foça, Saraybosna ve Prizren'de üretilmiştir (Banović ve Topalović, 2009).

Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemenin bittiği yerde soyut bir motif bulunmaktadır. Soyut motifin şapkası palmet şeklindedir. Zemini ise üç daire şeklinde düzenlenmiştir. Bu motifin ardından namlunun ucuna doğru devam eden bir yazıt vardır. Namlunun sağ yüzeyinde simetrik Rumi-şemse dizileri, aralarında benek motifleri bulunmaktadır. Kompozisyon uca doğru gelişmektedir. Başka deyişle bir ucunda kökeni, öbür ucunda tepesi bulunmaktadır. Bu tür süslemeler tezin kataloğunda bulunan şu yatağanlarda görülmektedir: kat.no.: 1, 2, 3, 4, 11, 12, 16, 18, 20, 21, 22, 24, 25, 30, 32, 37, 42, 43, 55, 56, 67, 69,71, 73, 74, 79, 80, 81. Tezin katalogdaki örnekleri dışında diğer yatağan koleksiyonlarında bulunan tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerle karşılaşılmaktadır. Aynı tip süslemeye sahip olan yatağanlar şunlardır: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.4230 yatağan (Borčić, 2012, s. 246), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.4230 yatağan (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 491-4, 295-T, 299-T, 311-T-I, 322-T, 330-T, 342-T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-761, 152-490, 152-498, 152-455, 152-700, 152-291, 152-2 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 000762, 078074, 002537 yatağanlar (Bošković, 2007), Bölgesel Askeri Müzesi-Pleven koleksiyonunda bulunan env.no.A-73, A-66 yatağanlar (Petrova & Obbov, 2005).

Resimler: 528-530.

Resim 528. Kat.no.73 yatağan. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 529. Kat.no.73 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 530. Kat.no.73 yatağandaki yazıt ve süsleme. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Katalog No.: 74. Yatağan;

Tarih: 1215 / 1800;

Bugün Bulunduğu Yer: Fojnica Fransiskan Manastır Müzesi (Env. No.: 2);

Geliş Şekli: ----

Boyut : uzunluk: 73 cm; kabza uzunluğu: 13 cm; namlu uzunluğu: 60 cm;

İnceleme Tarihi: Eylül 2014;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır;

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı kemikten yapılmıştır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu madenden (gümüş) yapılmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma ve kazıma, teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza zıhı, bilezik ve kabza yolu alçak kabartma ve kazıma tekniğiyle Rumi, balık pulu motifleri ve basit taramalarla bezenmiştir;

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Namlusunun tek tarafı kesici ve içbükey şeklinde eğrilirken genişlemekte ve uca doğru yön değiştirerek genişliği daralmaktadır. Üzerinde kan oluğu yoktur;

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyi gümüş tel kakma tekniğiyle işlenmiştir.

Süsleme: Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısmında palmet motifi ve tuğra biçiminde kurgulanmış bir süsleme vardır. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemenin üst kısmında palmet dizini ve benekler yer almaktadır. Tuğranın alt kısmında yazıt bulunur. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemenin bittiği yerden başlayıp, namlunun ucuna doğru devam eden bir yazıt vardır. Namlunun sağ yüzeyinin ortasında hatayı-Rumi-çiçek tomurcukları ve yarım palmet motifleriyle geçmeler, aralarında benek motifleri bulunmaktadır.

Yazıt :

عمل مصطفى صاحب محمد باشه **1800**

‘Amile Mustafa, Sâhib Muhammed Bâşa: hicri 1215 /1800

(Mustafa yaptı, sahibi Mehmet Başa 1215 /1800)

بچاق الده كرك دلده زكرسبحان .

Bıçak elde gerek dilde zikr-i sübhân

Bıçak elde gerek, dil ise Allah’ı zikretmeli

Sahibi: Muhammed Başa;

Ustası: Mustafa;

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Kabza bileziği haraptır. Yatağanın tüm metal parçalarında korozyon oluşumu görülmektedir;

Yayınlar: ----

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın kemikten yapılmış kabzası iri olup, önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Madeni kabza zıhı, bileziği ve yolu

kabartma ve kazıma (bitkisel ve geometrik motifler) teknikleriyle süslenmiştir. Bu tür kabzalara sahip olan yatağanların kullanımı pratik olup, savaşta veya törende kullanılabilir. Tezde incelenen bu tür yatağanlar boynuzdan, ahşaptan ve kemikten yapılmıştır. Tezin kataloğunda bulunan kemikten yapılan basit süslemeli yatağanlar şunlardır: kat.no.18, 20, 32, 52, 82, 83. Tezde incelenen örneklerin benzeri olan yatağanlar şunlardır: İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-455, 152-395, 152-390 yatağanlar (Yaşar, 2009), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesinde bulunan env.no. 292/T, 299/T, 300/T yatağanlar (Teinović, 2008), Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesinde bulunan env.no.99 yatağan (Biorac, 1992, s.113), Hırvatistan Tarih Müzesinde bulunan env.no. 013049, 000301, 000296 yatağanlar (Bošković, 2007).

Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısmında palmet motifi ve tuğra biçiminde kurgulanmış bir süsleme vardır. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemenin üst kısmında palmet dizini ve benekler yer almaktadır. Tuğranın alt kısmında yazıt bulunur. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemenin bittiği yerden başlayıp, namlunun ucuna doğru devam eden bir yazıt vardır. Namlunun sağ yüzeyinin ortasında hatayı-Rumi-çiçek tomurcukları ve yarım palmet motifleriyle geçmeler, aralarında benek motifleri bulunmaktadır. Bu tür süslemeler tezin kataloğunda bulunan şu yatağanlarda görülmektedir: kat.no.: 1, 2, 3, 4, 11, 12, 16, 18, 20, 21, 22, 24, 25, 30, 32, 37, 42, 43, 55, 56, 67, 69, 71, 73, 79, 80, 81. Tezin katalogdaki örnekleri dışında diğer yatağan koleksiyonlarında bulunan tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerle karşılaşılmaktadır. Aynı tip süslemeye sahip olan yatağanlar şunlardır: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.4230 yatağan (Borčić, 2012, s. 246), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.4230 yatağan (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 491-4, 295-T, 299-T, 311-T-I, 322-T, 330-T, 342-T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-761, 152-490, 152-498, 152-455, 152-700, 152-291, 152-2 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 000762, 078074, 002537 yatağanlar (Bošković, 2007), Bölgesel Askeri Müzesi-Pleven koleksiyonunda bulunan env.no.A-73, A-66 yatağanlar (Petrova & Obbov, 2005).

Resimler: 531-532.

Resim 531. Kat.no.74 yatağan. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 532. Kat.no.74 yatağandaki süsleme ve yazıt. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Katalog No.: 75. Yatağan;

Tarih:----

Bugün Bulunduğu Yer: Fojnica Fransiskan Manastır Müzesi (Env. No.: 3);

Geliş Şekli: ----

Boyut : uzunluk: 70 cm; kabza uzunluğu: 14 cm; namlu uzunluğu: 56 cm;

İnceleme Tarihi: Eylül 2014;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş, önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır;

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı kemikten yapılmıştır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu madenden (pirinç) yapılmıştır, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma, kazıma, telkâri, kakma (kiraz çekirdeği) teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza zıhında dairesel yuvalar içinde bulunan beş adet "yalancı mercan" (boyanmış kiraz çekirdekleri) yer alır. Aralarında birkaç yarı küre şeklinde kabaralar vardır, tabanı ise düzdür. Zıhı, ince yapılmış üç sıra zincir ile çerçevelenmiştir. Kabza bileziği helezoni motifler kullanılarak süslenmiştir. Dilimli kabza yolu kabartma, kakma ve telkâri teknikleriyle süslenmiştir. Süslemede eşkenar dörtgen, daire, çokgen gibi farklı motifler kullanılmıştır.

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Tek tarafı kesici olan namlu içbükey şeklinde eğrilirken genişlemekte ve uca doğru yön değiştirerek daralmaktadır. Namlunun her iki yüzünde sırta doğru birer kan oluğu yer alır. Sırtı yivlidir;

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır.

Süsleme: ----

Yazıt: ----

Sahibi: ----

Ustası: ----

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Yatağanın tüm metal parçalarında korozyon oluşumu görülmektedir. Kabzanın metal parçalarında lehim tekniğiyle yapılmış tamirlerin izleri bellidir;

Yayınlar: ----

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın kemikten yapılmış kabzası geniş ve iri, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Madeni kabza zıhı, bileziği ve yolu kabartma, kazıma, telkâri, mercan ve cam kakma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir. Kabza zıhında dairesel yuvalar içinde bulunan beş adet "yalancı mercan" yer alır. Aralarında birkaç yarı küre şeklinde kabaralar vardır, tabanı ise düzdür. Zıhı ince yapılmış üç sıra zincir ile çerçevelenmiştir. Kabza bileziği helezoni motifler kullanılarak süslenmiştir. Dilimli kabza yolu kabartma, kakma ve telkâri teknikleriyle

süslenmiştir. Süslemede eşkenar dörtgen, daire, çokgen gibi farklı motifler kullanılmıştır. Kabzasında kullanılan kakma ve telkâri süslemelerinden dolayı bu tür yatağanlar daha çok törensel amaçlı kullanılmıştır. Bu tip yatağanlar çok yaygındır ve koleksiyonların çoğunda bulunabilir. Kullanılan malzemelerine, tekniklerine, süslemelerine göre tezin kataloğunda bulunan benzer kabza biçimi özelliklerini taşıyan yatağanlar şunlardır: kat.no.3, 5, 6, 7, 8, 9, 22, 25, 26, 27, 28, 31, 33, 37, 38, 39, 40, 42, 45, 46, 49, 50, 51, 54, 56, 57, 58, 59, 64, 65, 73. Tezin kataloğunun dışında bulunan bazı örnekler: Bursa Kent Müzesinde Çengiç ailesi koleksiyonunda bulunan env.no.126046 yatağan (Bosna'dan Bursa'ya Çengiç Beyleri Sergisi, 2015), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 4232, 1655, 4234, 1657, 1654, 1651, 1652, 1653 yatağanlar (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no.490-4, 491-4, 283/T, 284/T, 289/T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-744,152-394, 152-188, 152-430, 152-428, 152-439, 152-573 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 030808, 013073, 013065, 013069, 013056, 013040 yatağanlar (Bošković, 2007), Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesi'nde bulunan env.no.95, 100 yatağanlar (Biorac, 1992), Sırbistan Kragujevac Halk Müzesi'nde bulunan env.no.İ-18, İ-223 yatağanlar[·] (Banović ve Topalović, 2009), Sırbistan Belgrad Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. OVO 8/2091, OVO 7/2067, OVO 11/2097, OVO 5/2049 OVO/18/3963 yatağanlar (Ljubojević, vd., 2011); Bu örneklerin çoğu 18.-19. yüzyıla aittir.

Resimler: 533-534.

Resim 533. Kat.no.75 yatağan. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

[·] Örneklerin çoğu Foça, Saraybosna ve Prizren'de üretilmiştir (Banović ve Topalović, 2009).

Resim 534. Kat.no.75 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Katalog No.: 76. Yatağan ve kını;

Tarih:----

Bugün Bulunduğu Yer: Fojnica Fransiskan Manastır Müzesi (Env. No.: 4);

Geliş Şekli: ----

Boyut : uzunluk: 56 cm; kabza uzunluğu: 10 cm; namlu uzunluğu: 46 cm; kın uzunluğu: 46 cm;

İnceleme Tarihi: Eylül 2014;

KABZA KISMI:

Biçim: Dar ve yuvarlak kulaklı kabza pirinçten yapılmıştır. Bileziği ve yolu yoktur;

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi, kulak kısmı ve zıhı madenden (pirinç) yapılmıştır. Döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma, kazıma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Tüm kabza parçalarında bulunan kıvrık dallar kabartma tekniği ile işlenmiştir. Başka motif olarak sadece kabza zıhının çerçevesinde zikzak süsleme görülmektedir;

Yazıt: ----

NAMLU KISMI:

Biçim: Namlusu düz, tek ağızlıdır. Namlu ucunun son 11 cm üst kısmı ya da sırtı A şeklinde yapılmıştır;

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyi kazıma tekniğiyle işlenmiştir.

Süsleme: Süsleme namlunun her iki yüzeyinde bulunmaktadır. Kabzaya yakın namlunun sırta doğru olan kısmında bezeme (kıvrık dallar) yer almaktadır. Bezemenin tabanı, derinlik etkisi kazandırmak amacıyla gölgelendirilmiştir;

Yazıt: ----

KIN KISMI:

Biçim: Kın düzdür.

Malzeme ve Teknik: Kının iskeleti ahşaptan, boydan boya olan kaplaması madenden yapılmıştır. Döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kazıma, kabartma ve ajur teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kında bulunan süslemenin üslubu, yatağanda bulunan süslemeyle aynıdır. Ağzından ucuna doğru süslemeyi sekiz bölüme ayırabiliriz. Hepsi kazıma, delme (ajur) ve kabartma teknikleriyle işlenmiştir. Birinci halkada delikli eşkenar dikdörtgen ve aralarında daire şekilleri, ikinci sırada vertikal çizgilerle yapılmış basit tarama, üçüncü sırada yatağandaki gibi kıvrık dal dizileri, dördüncü sırada daha geniş, delikli eşkenar dikdörtgen dilimlerinden yapılmış ağ, beşinci sırada basit taramalarla doldurulmuş üçgenler, altıncı sırada kıvrık dallar ve üzüm bağı motifleri yer alır. Yedinci sıra orta bölümdür, tamamen düz süslemesizdir. Sekizinci sıra altıncı bölüm gibidir. Kının arka tarafı düzdür, süslemesizdir.

Yazıt: ----

Sahibi: ----

Ustası: ----

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Zıhının bazı bölümleri düşmüştür. Kın haraptır;

Yayınlar: ----

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Madenden yapılmış dar ve yuvarlak kulaklı kabza kabartma, kazıma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir. Tüm kabza parçalarında ve namlusunda kıvrık dal motifi bulunmaktadır. Kabza zıhının çerçevesinde zikzak süsleme görülmektedir. Kabartma tekniğinin yoğun kullanıldığı madeni (pirinç) kabzalı yatağanların namlusu genellikle düzdür. Şeklinden dolayı tipik yatağan değildir. Kullanım tekniği de farklıdır, fakat yatağan adı altında adlandırılmaktadır. Törenlerde ve savaşlarda kullanılır. İrdelenen örnekler arasında benzeri yoktur. Kaynaklarda bu tür yatağanların Dalmaçya'da üretildiği yazılmaktadır (Borčić, 2012, s. 18). Bunun sebebi de yatağanların süsleme tarzıdır. Kabzada, namluda ve kında bulunan barok tarzdaki kıvrık dallar, kınlardaki üçgen dizisi motifleri ve ajur tekniğiyle yapılmış süslenmeler bu yatağanların batı kültürüne eğilimli olan merkezlerde üretildiğini göstermektedir. Hırvatistan Split Kent Müzesinde, Hırvatistan'daki diğer müzelerde ve özel koleksiyonlarda[101] bulunan bu tür yatağanlar üzerinde Lazo Bogdan ustanın ismi geçmektedir (Borčić, 2012, s. 18). Tüm örneklerin 19. yüzyılda üretildiği bilinmektedir. Aynı zamanda Lazo Bogdan Dalmaçya- Ravni Kotori veya Mostar bölgesinden menşeli olup atölyesi 1820-1840 tarihleri arasında aktif olarak işlemiştir. Tezde konu edilen kat.no.76 örneği Fojnica Fr. Manastır Müzesinde muhafaza edilmektedir. Manastırdaki rahipler ve bölgede yaşayan Katolik halk Dalmaçya gibi Katolik bölgelerle sürekli irtibat halindedir. Kutsal emanetlerin ve diğer eşyaların Dalmaçya'dan alındığı bilinmektedir. Bu yatağan da muhtemelen bu şekilde gelmiştir. Bu tip yatağanlar şu müzelerde görülmektedir: Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 009325, 009324, 003081 yatağanlar (Bošković, 2007), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 1659, 3457, 2872, 6213 yatağanlar (Borčić, 2012). Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyet Müzesi'nde bulunan env.no. 358/T, 360/T,362/T,363/T, 364/T, 365/T, 366/T yatağanlar (Teinović,2008, s.126-127).

[101] Borčić kaynağında özel koleksiyonların ve diğer müzelerin isimleri verilmemektedir.

Süsleme namlunun her iki yüzeyinde bulunmaktadır. Kabzadaki süslemenin uzantısı olarak (kıvrık dallar), kabzaya yakın namlunun sırta doğru olan kısmında bezeme yer almaktadır. Bezemenin tabanı, derinlik etkisi kazandırmak amacıyla gölgelendirilmiştir.

Kında bulunan süslemenin üslubu, yatağanda bulunan süslemeyle aynıdır. Kının ağzından başlayıp ucuna doğru devam eden süslemeyi sekiz bölüme ayırabiliriz. Hepsi kazıma, delme (ajur) ve kabartma teknikleriyle işlenmiştir. Birinci halkada delikli eşkenar dikdörtgen ve aralarında daire şekilleri, ikinci sırada vertikal çizgilerle yapılmış basit tarama, üçüncü sırada yatağandaki gibi kıvrık dal dizileri, dördüncü sırada daha geniş, delikli eşkenar dikdörtgen dilimlerinden yapılmış ağ, beşinci sırada basit taramalarla doldurulmuş üçgenler, altıncı sırada kıvrık dallar ve üzüm bağı motifleri yer alır. Yedinci sıra orta bölümdür, tamamen düz ve süslemesizdir. Sekizinci sıra altıncı bölüm gibidir. Kının arka tarafı düzdür, süslemesizdir. Kının süslemesi Bosna-Hersek'te Osmanlı Döneminde yerel usta tarafından üretilmiş Katolik ve Ortodoks kutsal nesnelerin (bardak ve haçlar) süslemesine benzemektedir (Karamekmedović, 1980, s.143). Bu bardakların ve haçların tabanları ve kenarları benzer üslupta ve tekniklerde yapılmıştır.

Resimler: 535-537.

Resim 535. Kat.no.76 yatağan. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 536. Kat.no.76 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Resim 537. Kat.no.76 yatağanın kını. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

Katalog No.: 77**.** Yatağan ve kını;

Tarih: 1243 / 1827-1828;

Bugün Bulunduğu Yer: Gorica Livno Fransiskan Manastır Müzesi (Env. No.: 6730);

Geliş Şekli: ----

Boyut : uzunluk: 77 cm; kabza uzunluğu: 12,7 cm; namlu uzunluğu: 64,3 cm; kın uzunluğu: 69,4 cm;

İnceleme Tarihi: Haziran 2016;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş olup, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır;

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı ahşaptan yapılmıştır. Kulaklar gümüş levhalar ile kaplıdır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu da gümüşten yapılmıştır. Tüm gümüş parçalar döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma, kazıma, telkâri, telkâri-granülasyon ve altın tel kakma teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza, boş yer bırakılmadan alçak kabartma tekniğiyle süslenmiştir. Kabzanın zıhı üzerinde küçük ve büyük yarı küre kabaralar ve bir adet kare biçiminde kabara yer almaktadır. Aralarında telkâri tekniğiyle yapılmış kıvrık dallar bulunmaktadır. Bu yatağanın kabza bileziği değişik olup, araştırılan yatağanlar arasında bu bileziğin biçimi çok nadir görülmüştür. Üzerindeki kıvrık dallar altın tel kakma ile işlenmiştir. Bunun yanı sıra kabza yolunun sırtında Arap harfleriyle, altın tel kakma tekniğiyle yazılmış bir yazıt bulunmaktadır. Yazıtta sahibinin ismi ve tarihi okunmaktadır. Kabza yolu kabartma tekniğiyle işlenmiş olup kıvrık dal motifleri ve sırtında bir palmet motifi görülmektedir;

Yazıt:

صاحب الحاج عبد الكريم پاشازاده احمد بک سنه **1243**

Sâhib El-hâcc Abdülkerim Paşazâde Ahmed Bey sene 1243

(Sahibi hacı Abdülkerim Paşazade Ahmed Bey sene 1243/1827-28).

NAMLU KISMI:

Biçim: Namlusu düz, tek ağızlı ve her iki tarafında ikişer kan oluğu vardır. Sırtı yivlidir;

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyi kabartma ve yaldızlama teknikleriyle işlenmiştir.

Süsleme: Namlunun gövdesi üzerinde kabartma tekniğiyle işlenmiş kabza yolu bulunmaktadır. Kabza yolu Rumi motiflerle bezelidir.

Yazıt: Kabza yolunun altında namlunun bir tarafında kazıma tekniğiyle sonradan eklenmiş "ABDUL ĆERİM" yazısı, öbür tarafında "PAŠA 1841 ZADE AMED BEG" yazısı görülmektedir;

KIN KISMI:

Biçim: Kın üç bölümden oluşmaktadır: ağız, orta bölüm ve çamurluk. Kın düzdür.

Malzeme ve Teknik: Ahşap üzerine deri kaplamalı olup, ucu ve ağzı gümüşten yapılmıştır. Döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma tekniğiyle süslenmiştir.

Süsleme: Ağzında ve pabucunda boş yer bırakılmadan kabartma tekniğiyle işlenmiş bitkisel motifler görülmektedir. Üslup açısından yatağanın kabzasına uyumludur.

Çamurluğun ucunda bir hayvan başı bulunmaktadır. Kın üzerinde taşıma halkaları da mevcuttur;

Yazıt:----

Sahibi: El-hâcc Abdülkerim Paşazâde Ahmed Bey;

Ustası: ----

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Kabza harap durumdadır. Kının deri parçalarında yıpranma görülmektedir;

Yayınlar: ----

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın gümüşten yapılmış kabzası geniş ve iri olup, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Kabza, kabartma, kazıma, telkâri, telkâri-granülasyon ve altın tel kakma teknikleriyle süslenmiştir. Kabza, boş yer bırakılmadan alçak kabartma tekniğiyle süslenmiştir. Kabzanın zıhı üzerinde küçük ve büyük yarı küre kabaralar ve bir adet kare biçiminde kabara yer almaktadır. Aralarında telkâri tekniğiyle yapılmış kıvrık dallar bulunmaktadır. Bu yatağanın kabza bileziği değişik olup, araştırılan yatağanlar arasında bu bileziğin biçimi çok nadir görülmüştür. Üzerindeki kıvrık dallar altın tel kakma ile işlenmiştir. Bunun yanı sıra kabza yolunun sırtında Arap harfleriyle, altın tel kakma tekniğiyle yazılmış bir yazıt bulunmaktadır. Kabza yolu kabartma tekniğiyle işlenmiş olup kıvrık dal motifleri ve sırtında bir palmet motifi görülmektedir; Kabzasında kullanılan yüksek ve alçak kabartmalardan ve telkâri süslemelerden dolayı bu tür yatağanlar daha çok tören amaçlıdır. Kabza kısmının malzemesi, süslemesi, tekniği konusunda tezin kataloğunda bulunan aynı özellikleri taşıyan örnekler şunlardır: kat.no. 2, 47, 78, 79, 80, 81; Katalog dışında benzer örneği

Bursa Kent Müzesinde Çengiç Koleksiyona ait env.no. 2013 60E yatağandır (Bosna'dan Bursa'ya Çengiç Beyleri Sergisi, 2015).

Namlunun gövdesi üzerinde kabartma tekniğiyle işlenmiş kabza yolu bulunmaktadır. Kabza yolu Rumi motiflerle bezelidir.

Kının sadece ağız ve çamurluk kısmında boş yer bırakılmadan alçak kabartma tekniğiyle yapılmış süslemeler (Rumi, çiçekler, çiçek tomurcukları) vardır. Çamurluğun ucunda bir hayvan başı bulunmaktadır. Kın üzerinde taşıma halkaları da mevcuttur. Kını madeni-deri tiptir, katalogdaki benzer örnekler şunlardır: kat.no.47, 78, 80, 81. Tezde ele alınan örneklerin dışında bulunan benzer örnekler İstanbul Askeri Müzesinde bulunan env.no. 152-152, 152-751, 152-11, 152-158, 152-13, 152- 802 yatağanlardır (Yaşar, 2009). Kındaki süsleme üslubu kat.no.30 yatağanın kınındaki süslemeye benzerlik göstermektedir.

Resimler: 538-542.

Resim 538. Kat.no.77 yatağan. A. Lukarcanin. Haziran, 2016.

Resim 539. Kat.no.77 yatağanın kabza bileziği ve yolu. A. Lukarcanin. Haziran, 2016.

Resim 540. Kat.no.77 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Haziran, 2016.

Resim 541. Kat.no.77 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Haziran, 2016.

Resim 542.. Kat.no.77 yatağanın kını. A. Lukarcanin. Haziran, 2016.

Katalog No.: 78. Yatağan ve kını;

Tarih: 1227 / 1811;

Bugün Bulunduğu Yer: Gorica Livno Fransiskan Manastır Müzesi (Env. No.: 6731);

Geliş Şekli: ----

Boyut : uzunluk: 69 cm; kabza uzunluğu: 13,5 cm; namlu uzunluğu: 55,5 cm; kın uzunluğu: 59,9 cm;

İnceleme Tarihi: Haziran 2016;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş olup, önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır;

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı ahşaptan yapılmıştır. Kulaklar gümüş levhalar ile kaplıdır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu da gümüşten yapılmıştır. Tüm gümüş parçalar döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma, kazıma, telkâri, telkâri-granülasyon ve altın tel kakma teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Boş yer bırakılmadan kabartma ve telkâri tekniğiyle süslenmiştir. Kabzanın zıhı üzerinde yüksek/dolu granülasyonla yapılmış üç adet kare biçiminde kabara yer almaktadır. Kabza bileziğinin üzerine kıvrık dallar altın kakma ile işlenmiştir. Bileziğin uzantısı olarak kabza yolu aynı teknik ve üslupta işlenmiştir. Kabza yolunun sırtında altın kakma ile çizilmiş Rumi motifleri yer alır;

Yazıt:----

NAMLU KISMI:

Biçim: Namlusu düz tek ağızlıdır. Namlunun her iki tarafında ikişer kan oluğu vardır;

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyi altın tel kakma tekniğiyle işlenmiştir.

Süsleme: Bu yatağanın kabza yolu namlunun bir parçası olarak altın tel kakma tekniğiyle yapılmıştır. Rumi motiflerle süslenmiştir. Rumi motifli kompozisyonlar namluda boydan boya uzanır. Namlunun sol yüzeyinde, kabza yolunun bittiği yerde kartuş biçiminde kurgulanmış bir süsleme bulunmaktadır. Kartuşun içinde bir yazıt vardır. Kartuşun çerçevesinin başında düğümlenmiş püskül tasviri yer almaktadır. Kartuşun devamı olarak uca kadar uzanan kısımda sarmal düzende kurgulanmış Rumili kompozisyonlar bulunmaktadır. Namlunun sağ yüzeyinde boydan boya uzanan süslemeler vardır. Kabza yolu namlunun bir parçası olarak altın tel kakma tekniğiyle yapılmıştır. Rumi motiflerle süslenmiştir. Kabza yolunun bittiği yerde kartuş biçiminde kurgulanmış süslemeler bulunmaktadır. Kartuşların dört tanesi dikdörtgen, bir tanesi daireseldir. Kartuşların içinde yazıtlar vardır. Kabza yolunun bitiminde bulunan sağdan ilk kartuşun çerçevesinin başında düğümlenmiş püskül tasviri yer almaktadır. Kartuşların içinde ve kartuşların bittiği yerde Rumili kompozisyonlar bulunmaktadır.

Yazıt :

عمل ابو بکر علمدار **67** صاحب علی اغا ماشاهللا سنه **1227**

یا محمد قیل شفاعت امتکدر علی

‘Amile Ebu Bekir-i alemdâr 67 sâhib Ali Ağa maşaallah sene 1227

Ya Muhammed kıl şefaat ümmetindir Ali

(‘alemdar Ebu Bekir yaptı 67 sahibi Ali Ağa maşaallah sene1227 /1811)

بچاق الده کرک دلده سبحان

بو بچاغک قبضه سندن قان آقار اعداسنه

Bıçak elde gerek dilde sübhan

Bu bıçağın kabzasında kan akar ‘idâsına (düşmanlarına)

.....پاینده اولسون..... معتبر
دشمانلره بو الده اولسون دائما
.....
…..pâyende olsun ……. mu’teber
düşmanlara bu elde olsun daima

KIN KISMI:

Biçim: Kın üç bölümden oluşmaktadır: ağız, orta bölüm ve çamurluk. Kın düzdür.

Malzeme ve Teknik: Kının iskeleti ahşaptan yapılmıştır. Kının gövdesinin orta bölümü deri, ağız ve çamurluk bölümleri madenle kaplanmış olup, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma tekniğiyle süslenmiştir.

Süsleme: Kının ağzı ve çamurluğu boş yer bırakılmadan kabartmalar ile süslenmiştir. Ağzı iki halkadan oluşur. Birinci halka dar ve düzdür. Ucunda yarım daireler vardır. İkinci halka daha geniştir. İçinde Rumi ve üçgen motifleri vardır. Bu bölümde taşıma halkası bulunmaktadır. Çamurluğundaki Rumiler helezoni olarak düzenlenmiştir, uca doğru balık pulu motifleri bulunmaktadır. Ucu ise balık başı ile bitirilmiştir;

Yazıt :----

Sahibi: Ali Ağa;

Ustası: Ebu Bekir;

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Kabzanın bazı bölümler kırık ve haraptır. Namlusunda korozyon oluşmuştur. Yazıt silinmek üzeredir. Kının ucu kırık, deri parçaları yırtıktır;

Yayınlar: ----

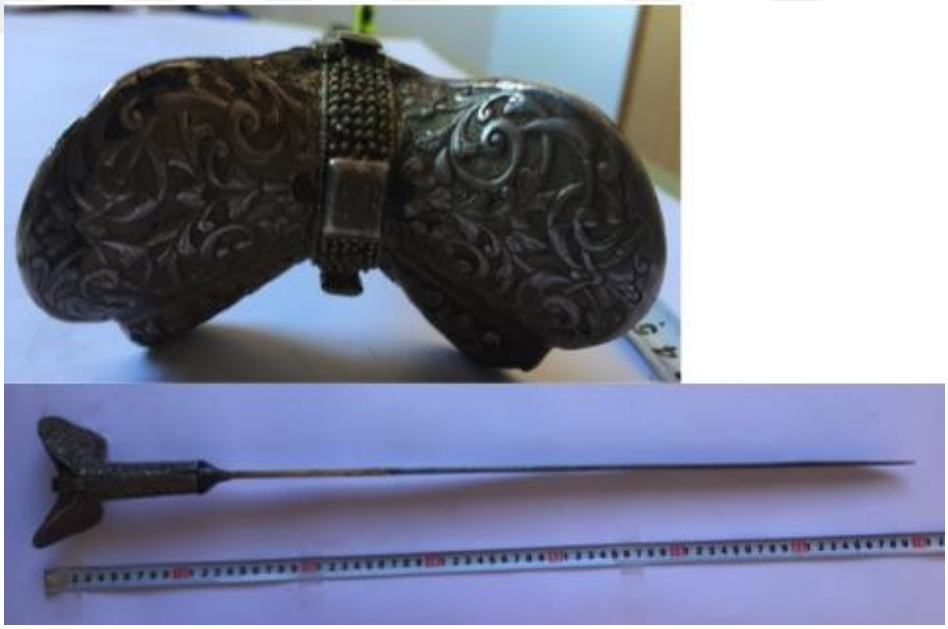
Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın gümüşten yapılmış kabzası geniş ve iri olup, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Kabza, kabartma, kazıma, telkâri, telkâri-granülasyon ve altın tel kakma teknikleriyle süslenmiştir. Boş yer bırakılmadan kabartma ve telkâri tekniğiyle süslenmiştir. Kabzanın zıhı üzerinde yüksek/dolu granülasyon ve üç adet kare biçiminde kabara yer almaktadır. Kabza bileziğinin üzerine kıvrık dallar altın kakma ile işlenmiştir. Bileziğin uzantısı olarak kabza yolu aynı teknik ve üslupta işlenmiştir. Kabza yolunun sırtında altın kakma ile çizilmiş Rumi motifleri yer alır. Kabzasında kullanılan yüksek ve alçak kabartmalardan ve telkâri süslemelerden dolayı bu tür yatağanlar daha çok tören amaçlıdır. Kabza kısmının malzemesi, süslemesi, tekniği konusunda tezin kataloğunda bulunan aynı özellikleri taşıyan örnekler şunlardır: kat.no. 2, 47, 77, 79, 80, 81; Katalog dışında benzer örneği Bursa Kent Müzesinde Çengiç Koleksiyona ait env.no. 2013 60E yatağandır (Bosna'dan Bursa'ya Çengiç Beyleri Sergisi, 2015). Kat.no.78 yatağanın kabza yolu değişiktir. Altın tel kakma tekniğiyle işlenmiştir. Buna benzer örnekler Hırvatistan Tarih Müzesinde bulunan env.no.000290 yatağan (Bošković, 2007) ve Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan env.no. 1/11038 yatağan (Ayhan, 2011, s.124).

Bu yatağanın kabza yolu namlunun bir parçası olarak altın tel kakma tekniğiyle yapılmıştır. Rumi motiflerle süslenmiştir. Rumi motifli kompozisyonlar namluda boydan boya uzanır. Namlunun sol yüzeyinde, kabza yolunun bittiği yerde kartuş biçiminde kurgulanmış bir süsleme bulunmaktadır. Kartuşun içinde bir yazıt vardır. Kartuşun çerçevesinin başında düğümlenmiş püskül tasviri yer almaktadır. Kartuşun devamı olarak uca kadar uzanan kısımda sarmal düzende kurgulanmış Rumili kompozisyonlar bulunmaktadır. Namlunun sağ yüzeyinde boydan boya uzanan süslemeler vardır. Kabza yolu namlunun bir parçası olarak altın tel kakma tekniğiyle yapılmıştır. Rumi motiflerle süslenmiştir. Kabza yolunun bitiminde kartuş biçiminde kurgulanmış süslemeler bulunmaktadır. Kartuşların dört tanesi dikdörtgen, bir tanesi daireseldir. Kartuşların içinde yazıtlar vardır. Kabza yolunun bitiminde bulunan sağdan ilk kartuşun çerçevesinin başında düğümlenmiş püskül tasviri yer almaktadır. Kartuşların içinde ve kartuşların bittiği yerde Rumili kompozisyonlar bulunmaktadır.

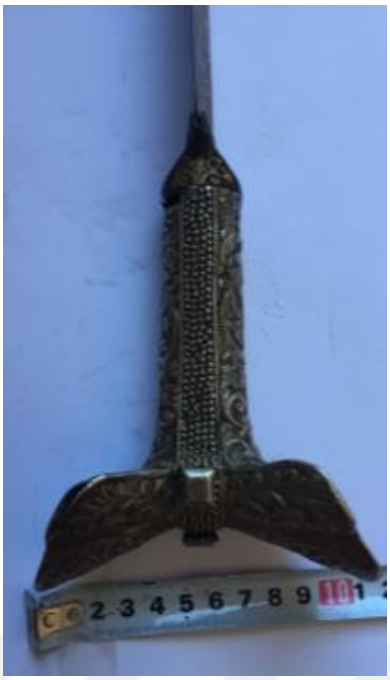
Namludaki süsleme altın tel kakma tekniğiyle yapılan kartuş tipi olup, gösterişli bir şekilde yapılmıştır. Rumî, salyangoz ve üç iplik şeklinde düzenlenmiştir. Bu süslemeler Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan usta Ömer *el-Bosnaevi* tarafından yapılan kaptan Küçük Hüseyin Paşa'nın kılıcındaki (env.no.1/501) süslemelere benzer (Ayhan, 2011, s.86).

Kının sadece ağız ve çamurluk kısmında boş yer bırakılmadan alçak kabartma tekniğiyle yapılmış süslemeler (Rumi, çiçekler, çiçek tomurcukları) vardır. Çamurluğun ucunda bir hayvan başı bulunmaktadır. Kın üzerinde taşıma halkaları da mevcuttur. Kın madeni-deri tiptir, katalogdaki benzer örnekler şunlardır: kat.no.47, 78, 80, 81. Tezde ele alınan örneklerin dışında İstanbul Askeri Müzesinde bulunan env.no. 152-152, 152-751, 152-11, 152-158, 152-13, 152-802 yatağanlardır (Yaşar, 2009). Kındaki süsleme üslubu kat.no.30 yatağanın kınındaki süslemeye benzerlik göstermektedir.

Resimler: 543-551.

Resim 543. Kat.no.78 yatağan. A. Lukarcanin. Haziran, 2016.

Resim 544. Kat.no.78 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Haziran, 2016.

Resim 545. Kat.no.78 yatağandaki süsleme. A. Lukarcanin. Haziran, 2016.

Resim 546. Kat.no.78 yatağandaki süsleme. A. Lukarcanin. Haziran, 2016.

Resim 547. Kat.no.78 yatağandaki süsleme. A. Lukarcanin. Haziran, 2016.

Resim 548. Kat.no.78 yatağandaki süsleme. A. Lukarcanin. Haziran, 2016.

Resim 549. Kat.no.78 yatağandaki süsleme. A. Lukarcanin. Haziran, 2016.

Resim 550. Kat.no.78 yatağandaki süsleme. A. Lukarcanin. Haziran, 2016.

Resim 551. Kat.no.78 yatağanın kını. A. Lukarcanin. Haziran, 2016.

Katalog No.: 79. Yatağan ve kını;

Tarih: 1222 / 1827;

Bugün Bulunduğu Yer: Gorica Livno Fransiskan Manastır Müzesi (Env. No.: 6732);

Geliş Şekli: ----

Boyut : uzunluk: 75 cm; kabza uzunluğu: 17 cm; namlu uzunluğu: 58 cm; kın uzunluğu: 64 cm;

İnceleme Tarihi: Haziran 2016;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş olup, önde hafif V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır;

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı ahşaptan yapılmıştır. Kulaklar gümüş levhalar ile kaplıdır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu da gümüşten yapılmıştır. Tüm gümüş parçalar döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma, kazıma, telkâri, telkâri-granülasyon ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabzanın kulakları boş yer bırakılmadan kabartma ve telkâri tekniğiyle süslenmiştir. Üzerinde Rumi ve penç motifleri yer alır. Kabzanın her iki tarafında dörder penç bulunur. En büyük penç kendi içinde çarkı felek motifleri içermektedir. Kulakların kenarlarında granülasyon bulunmaktadır. Kabzanın zıhı da gümüş olup, üzerinde yüksek telkâri-granülasiyon ve üç adet kare biçiminde kabara yer almaktadır. Kabza bileziği ve yolu telkâri ve kabartma tekniğiyle işlenmiştir. Bilezikte alçak/boş ve yüksek/dolu telkâri-granülasiyon kombinasyonu, bileziğin sırtında çerçevelenmiş penç-eşkenar dörtgen -penç motifleri bulunmaktadır. Kabza yolunun zemininde penç, eşkenar dörtgen motifleri, yarı küre kabaralar, asimetrik dairesel motifler yer alır.

Yazıt:----

NAMLU KISMI:

Biçim: Namlusu içbükey eğri, tek ağızlı olup üzerinde her iki tarafında birer kan oluğu vardır;

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyi gümüş tel kakma teknikleriyle işlenmiştir.

Süsleme: Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısmında bitkisel ve geometrik motiflerden oluşan bir kompozisyon ve tuğra biçiminde kurgulanmış süsleme bulunmaktadır. Bitkisel ve geometrik motiflerden oluşan kompozisyonun (tığ, yıldız, yarım şemse ve sarmal motifler) bitiminde tuğra biçiminde kurgulanmış süsleme yer alır. Tuğranın alt kısmında yazıt, üst kısmında palmet dizileri yer almaktadır. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin bittiği yerde bitkisel ve geometrik motiflerden oluşan kompozisyon (tığ, yıldız, yarım şemse, sarmal ve çiçek tomurcuk motifleri) başlamaktadır. Bu kompozisyonun bitiminden, namlunun ucuna doğru devam eden kısımda kartuş (dikdörtgen) biçiminde kurgulanmış bir süsleme vardır. Kartuş içinde bir yazıt, kartuşun etrafında bulut motifleri yer alır. Kartuşun bitiminden namlunun ucuna doğru devam eden kısımda bir kompozisyon bulunmaktadır. Kompozisyon Rumi-palmet-şemse-tığlar şeklinde düzenlenmiştir. Bu motiflerin bazıları benek motifleri içermektedir. Burada da yıldız/güneş sembolleri bulunmaktadır. Namlunun sağ yüzeyindeki boydan boya uzanan süslemeler sol yüzeyindeki süslemeler ile benzerlik göstermektedir. Sadece tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin yerine kartuş biçiminde kurgulanmış süslemeler yer almaktadır.

Yazıt :

سنه **1222** عمل حسن صاحب حسنات

Sene 1222 Amile Hasan, sâhib-i hasenât

(sene 1222 /1827 Hasan yaptı, iyilikler sahibi.)

صاحب کارد تیز السید محد بن صالح

Sâhib-i kard-ı tiz es-seyyid Mehmed bin Sâlih

(Keskin bıçağın sahibi Salih oğlu seyyid Mehmed'tir)

زهرش خالص کس.....

.....

بداغ مرگ دل مبتالست پیر و جوان ز

هر آن کس که ز جام حیات جرعه کشید چشید شربت کل

Be dâğ-ı merg dil mübtelâst pîr u cevân zi…..zehreş

Her an kes ki zi câm-ı heyât cor'e keşîd çeşîd şerbet-i gul (

Gönül ölümün acısına tutkundur yaşlı genç……

Her kim ki hayat kadehinden bir yudum aldı, gül şerbetini de tattı)

کل من علیها فان

Kulli men aleyha fân

(Dünyada olan her şey fanidir)

یملیحا مکثلینا مثلینا مرنوش دبرنوش شاذنوش کفشططیوش قطمیر

KIN KISMI:

Biçim: Kın iki bölümden oluşmaktadır: 1. Ağız; 2. çamurluk. Kın hafif içbükeydir.

Malzeme ve Teknik: Kının iskeleti ahşaptan yapılmıştır. Kının gövdesinin orta bölümü deri, ağız bölümü ve ucu madenle kaplanmış olup, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma, kazıma ve telkâri teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Süsleme sadece kının ağzında bulunur. Ağzı üç halka şeklinde düzenlenmiştir. İçinde telkâri tekniğiyle işlenmiş farklı yuvarlak ve kıvrık dal motifleri yer alır;

Yazıt :----

Sahibi: Salih oğlu Seyyid Mehmed;

Ustası: Hasan**;**

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Kabza yolunun sol tarafı düşmüştür. Kının deri bölümü harap durumdadır;

Yayınlar: ----

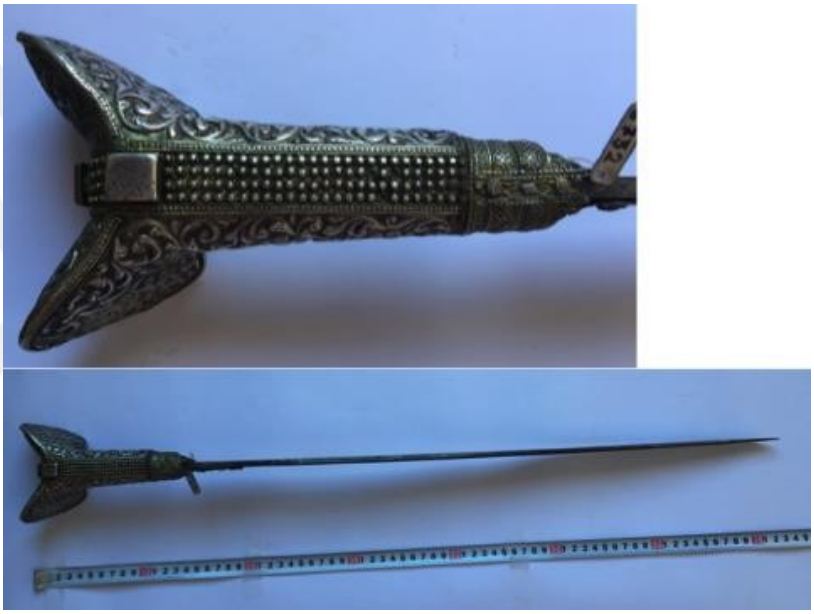
Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın gümüşten yapılmış kabzası iri olup, önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Kabza, kabartma, kazıma, telkâri, telkâri-granülasyon ve altın tel kakma teknikleriyle süslenmiştir. Kabzanın kulakları boş yer bırakılmadan kabartma ve telkâri tekniğiyle süslenmiştir. Üzerinde Rumi ve penç motifleri yer alır. Kabzanın her iki tarafında dörder penç bulunur. En büyük penç kendi içinde çarkı felek motifleri içermektedir. Kulakların kenarlarında granülasyon bulunmaktadır. Kabzanın zıhı da gümüş olup, üzerinde yüksek telkâri-granülasiyon ve üç adet kare biçiminde kabara yer almaktadır. Kabza bileziği ve yolu telkâri ve kabartma tekniğiyle işlenmiştir. Bilezikte alçak/boş ve yüksek/dolu telkâri-granülasiyon kombinasyonu, bileziğin sırtında çerçevelenmiş penç- eşkenar dörtgen - penç motifleri bulunmaktadır. Kabza yolunun zemininde penç, eşkenar dörtgen motifleri, yarı küre kabaralar, asimetrik dairesel motifler yer alır. Kabzasında kullanılan yüksek ve alçak kabartmalardan ve telkâri süslemelerden dolayı bu tür yatağanlar daha çok tören amaçlıdır. Kabza kısmının malzemesi, süslemesi, tekniği konusunda aynı özellikleri taşıyan tezin kataloğunda bulunan örnekler şunlardır: kat.no. 2, 47, 77, 80, 81; Katalog dışında benzer örneği Bursa Kent Müzesinde Çengiç Koleksiyona ait env.no. 2013 60E yatağandır (Bosna'dan Bursa'ya Çengiç Beyleri Sergisi, 2015).

Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısmında bitkisel ve geometrik motiflerden oluşan bir kompozisyon ve tuğra biçiminde kurgulanmış süsleme yer alır. Bitkisel ve geometrik motiflerden oluşan kompozisyonun (tığ, yıldız, yarım şemse ve sarmal motifler) bitiminde tuğra biçiminde kurgulanmış süsleme bulunmaktadır. Tuğranın alt kısmında yazıt, üst kısmında palmet dizileri yer almaktadır. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin bittiği yerde bitkisel ve geometrik motiflerden oluşan kompozisyon (tığ, yıldız, yarım şemse, sarmal ve çiçek tomurcuk motifleri) başlamaktadır. Bu kompozisyonun bitiminden, namlunun ucuna doğru devam eden kısımda kartuş (dikdörtgen) biçiminde kurgulanmış bir süsleme vardır. Kartuş içinde bir yazıt, kartuşun etrafında bulut motifleri yer alır. Kartuşun bitiminden namlunun ucuna doğru devam eden kısımda bir kompozisyon bulunmaktadır. Kompozisyon Rumi-palmet-şemse-tığlar şeklinde düzenlenmiştir. Bu motiflerin bazıları benek motifleri içermektedir. Burada da yıldız/güneş sembolleri bulunmaktadır. Namlunun sağ yüzeyindeki boydan boya uzanan süslemeler sol yüzeyindeki süslemeler ile benzerlik göstermektedir. Sadece tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin yerine kartuş biçiminde kurgulanmış süslemeler yer almaktadır. Bu tür süslemeler tezin kataloğunda bulunan şu yatağanlarda görülmektedir: kat.no.: 1, 2, 3, 4, 11, 12, 16, 18, 20, 21, 22, 24, 25, 30, 32, 37, 42, 43, 55, 56, 67, 69, 71, 73, 74, 80, 81. Tezin katalogdaki örnekleri dışında diğer yatağan koleksiyonlarında bulunan tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerle karşılaşılmaktadır. Aynı tip süslemeye sahip olan yatağanlar şunlardır: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.4230 yatağan (Borčić, 2012, s. 246), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.4230 yatağan (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 491-4, 295-T, 299-T, 311-T-I, 322-T, 330-T, 342-T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-761, 152-490, 152-498, 152-455, 152-700, 152-291, 152-2 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 000762, 078074, 002537 yatağanlar (Bošković, 2007), Bölgesel Askeri Müzesi- Pleven koleksiyonunda bulunan env.no.A-73, A-66 yatağanlar (Petrova & Obbov, 2005).

Kının ahşaptan yapılmış iskeletinin orta bölümü deri ile, ucu ve ağız bölümü de madenle kaplanmıştır. Kabartma, kazıma ve telkâri teknikleriyle süslenmiştir. Süsleme

sadece ağzında bulunur. Ağzı üç halka şeklinde düzenlenmiştir. İçinde telkâri tekniğiyle işlenmiş farklı yuvarlak ve kıvrık dal motifleri yer alır. Kın madeni- deri tiptir, katalogdaki benzer örnekler: kat.no.47, 77, 78, 80, 81. Tezde ele alınan örneklerin dışındakiler ise İstanbul Askeri Müzesinde bulunan env.no. 152-152, 152- 751, 152-11, 152-158, 152-13, 152-802 yatağanlardır (Yaşar, 2009). Kındaki süsleme üslubu kat.no.30 yatağanın kınındaki süslemeye benzerlik göstermektedir.

Resimler: 552-558.

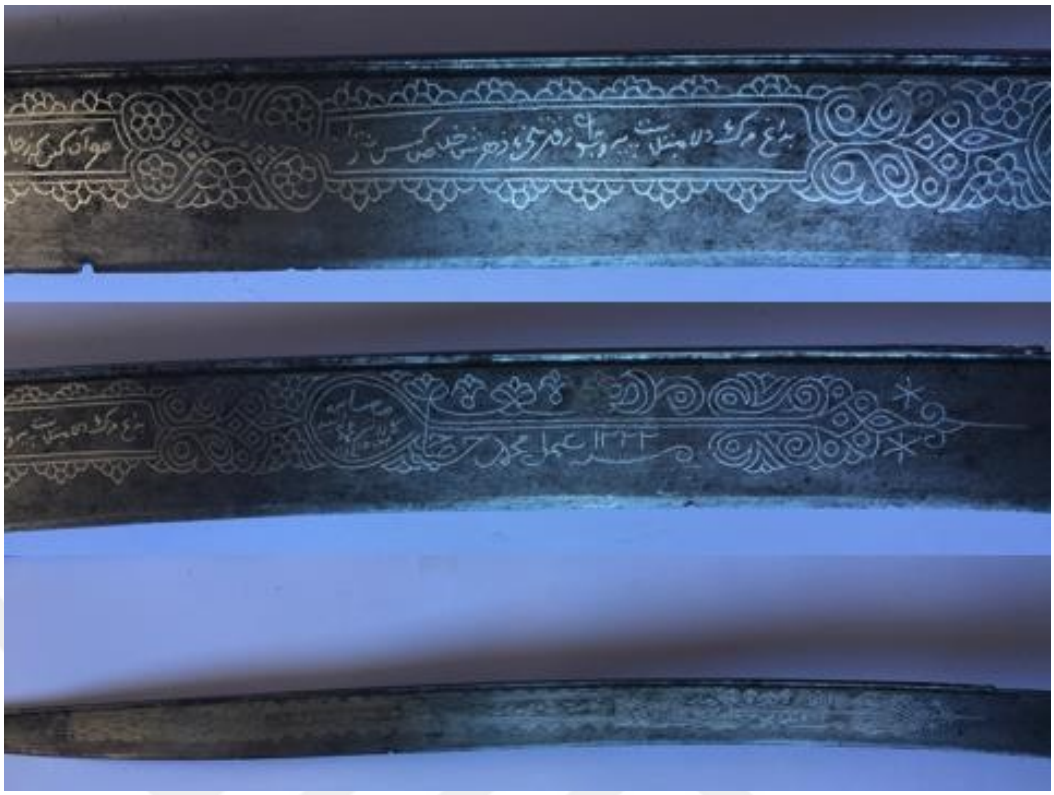
Resim 552. Kat.no.79 yatağan. A. Lukarcanin. Haziran, 2016.

Resim 553. Kat.no.79 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Haziran, 2016.

Resim 554. Kat.no.79 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Haziran, 2016.

Resim 555.. Kat.no.79 yatağandaki süsleme. A. Lukarcanin. Haziran, 2016.

Resim 556. Kat.no.79 yatağandaki süsleme. A. Lukarcanin. Haziran, 2016.

Resim 557. Kat.no.79 yatağandaki süsleme. A. Lukarcanin. Haziran, 2016.

Resim 558. Kat.no.79 yatağanın kını. A. Lukarcanin. Haziran, 2016.

Katalog No.: 80. Yatağan ve kını;

Tarih: 1*1799 (yazıt II); 2* 1217/ 1802-1803 (yazıt I);

Bugün Bulunduğu Yer: Gorica Livno Fransiskan Manastır Müzesi (Env. No.: 6733);

Geliş Şekli: Envanter kayıtlarında Hersek'teki Mostar'dan gelmiş olduğu yazılmıştır;

Boyut : uzunluk: 73,6 cm; kabza uzunluğu: 14,6 cm; namlu uzunluğu: 59 cm; kın uzunluğu: 64,4 cm;

İnceleme Tarihi: Haziran 2016;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş olup, önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır;

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı ahşaptan yapılmıştır. Kulaklar gümüş levhalar ile kaplıdır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu da gümüşten yapılmıştır. Tüm gümüş parçalar döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma, kazıma, telkâri, telkâri-granülasyon ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza kulakları boş yer bırakılmadan kıvrık dallar ve penç motifleri kullanılarak kabartma tekniğiyle süslenmiştir. Kabzanın zıhı üzerinde yarı küre kabaralar ve üç kare biçiminde kabara yer almaktadır. Aralarında telkâri tekniğiyle ince işlemeli motifler bulunmaktadır. Bilezik ve dilimli kabza yolu kazıma tekniğiyle işlenmiştir. Kabza yolu dilimli olup, içinde bir yıldız şeklinde boşluk bulunur. Kabza yolunun üzeri Rumi motiflerle süslenmiştir. Kabza yolunun sırtında ise zikzak motifler görülmektedir;

Yazıt:----

NAMLU KISMI:

Biçim: Namlusu içbükey eğri, tek ağızlıdır. Üzerinde kan oluğu yoktur;

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyi gümüş tel kakma tekniğiyle işlenmiştir.

Süsleme: Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısımda palmet motifi ve tuğra biçiminde kurgulanmış bir süsleme vardır. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin üst kısmında palmet dizini ve benekler yer almaktadır. Tuğranın alt kısmında yazıt bulunur. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin bittiği yerden başlayıp, namlunun ucuna doğru devam eden kısımda bir yazıt vardır. Kabza yolunun altında, namlunun sol yüzünde kazıma tekniğiyle (sonradan eklenmiş) Latin harfleriyle yazılmış bir yazıt görülmektedir;

Namlunun sağ yüzeyinde soyut bitkisel bir simetrik kompozisyon yer almaktadır.

Yazıt :

I.

"HASAN PAŠA 1799"

II.

1217 عمل سليمان صاحب حسن باشه بيچاق الده كرک دلده سبحان

1217 'Amile Süleyman sâhib Hasan Paşa bıçak elde gerek dilde sübhân

(1217/1802-3 Süleyman yaptı, sahibi Hasan Paşa, elde bıçak dilde Allah'ın adı gerek)

KIN KISMI:

Biçim: Kın üç bölümden oluşmaktadır: ağız, orta bölüm ve çamurluk. Kın hafif içbükeydir.

Malzeme ve Teknik: Kının iskeleti ahşaptan yapılmıştır. Kının gövdesinin orta bölümü deri, ağız ve çamurluk bölümleri madenle kaplanmış olup, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma tekniğiyle süslenmiştir.

Süsleme: Kının ağzında boş yer bırakılmadan bitkisel süslemeler yer alır. Bu süsleme kabzasındaki süslemesiyle benzerlik göstermektedir.

Yazıt:---

Sahibi: Hasan Paşa;

Ustası: Süleyman;

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Kabzanın bazı parçaları haraptır. Namlusunda korozyon oluşumu görülmektedir. Kının derisi yıpranmaya başlamıştır;

Yayınlar: ----

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın gümüşten yapılan kabzası iri olup, önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Kabza, kabartma, kazıma, telkâri, telkâri-granülasyon ve altın tel kakma teknikleriyle süslenmiştir. Kabza kulakları boş yer bırakılmadan kıvrık dallar ve penç motifleri kullanılarak kabartma tekniğiyle süslenmiştir. Kabzanın zıhı üzerinde yarı küre kabaralar ve üç kare biçiminde kabara yer almaktadır. Aralarında telkâri tekniğiyle yapılmış ince işlemeli motifler bulunmaktadır. Bilezik ve dilimli kabza yolu kazıma tekniğiyle işlenmiştir. Kabza yolu dilimli olup, içinde yıldız şeklinde bir boşluk bulunur. Kabza yolunun üzeri Rumi motiflerle süslenmiştir. Yolunun sırtında ise zikzak motifler görülmektedir. Kabza kısmının malzemesi, süslemesi, tekniği konusunda aynı özellikleri taşıyan tezin kataloğunda bulunan örnekler şunlardır: kat.no. 2, 47, 77, 78, 79, 81; Katalog dışındaki

benzer örneği Bursa Kent Müzesinde Çengiç Koleksiyona ait env.no. 2013 60E yatağandır (Bosna'dan Bursa'ya Çengiç Beyleri Sergisi, 2015).

Namlunun sol yüzeyinde palmet motifi ve tuğra biçiminde kurgulanmış bir süsleme vardır. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin üst kısmında palmet dizini ve benekler yer almaktadır. Tuğranın alt kısmında yazıt bulunur. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin bittiği yerden başlayıp, namlunun ucuna doğru devam eden kısımda bir yazıt vardır. Kabza yolunun altında, namlunun sol yüzünde kazıma tekniğiyle (sonradan eklenmiş) Latin harfleriyle yazılmış bir yazıt görülmektedir. Namlunun sağ yüzeyinde soyut bitkisel bir simetrik kompozisyon yer almaktadır. Bu tür süslemeler tezin kataloğunda bulunan şu yatağanlarda görülmektedir: kat.no.: 1, 2, 3, 4, 11, 12, 16, 18, 20, 21, 22, 24, 25, 30, 32, 37, 42, 43, 55, 56, 67, 69,71, 73, 74, 79, 81. Tezin katalogdaki örnekleri dışında diğer yatağan koleksiyonlarında bulunan tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerle karşılaşılmaktadır. Aynı tip süslemeye sahip olan yatağanlar şunlardır: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.4230 yatağan (Borčić, 2012, s. 246), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.4230 yatağan (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 491-4, 295-T, 299-T, 311-T-I, 322-T, 330-T, 342-T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-761, 152-490, 152-498, 152-455, 152-700, 152-291, 152-2 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 000762, 078074, 002537 yatağanlar (Bošković, 2007), Bölgesel Askeri Müzesi-Pleven koleksiyonunda bulunan env.no.A-73, A-66 yatağanlar (Petrova & Obbov, 2005).

Kının iskeleti ahşaptan yapılmıştır. Kının gövdesinin orta bölümü deri, ağız ve çamurluk bölümleri madenle kaplanmıştır. Kının ağzında boş yer bırakılmadan bitkisel süslemeler yer alır. Bu süsleme kabzasındaki süslemesiyle benzerlik göstermektedir. Kını madeni-deri tiptir, katalogdaki benzer örnekler: kat.no.47, 77, 78, 80, 81. Tezde ele alınan örneklerin dışındakiler İstanbul Askeri Müzesinde bulunan env.no. 152-152, 152-751, 152-11, 152-158, 152-13, 152-802 yatağanlardır (Yaşar, 2009). Kındaki süsleme üslubu kat.no.30 yatağanın kınındaki süslemeye benzerlik göstermektedir.

Resimler: 559-562.

Resim 559. Kat.no.80 yatağan. A. Lukarcanin. Haziran, 2016.

Resim 560. Kat.no.80 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Haziran, 2016.

Resim 561. Kat.no.80 yatağandaki süsleme ve yazıtı. A. Lukarcanin. Haziran, 2016.

Resim 562. Kat.no.80 yatağanın kını. A. Lukarcanin. Haziran, 2016.

Katalog No.: 81. Yatağan ve kını;

Tarih: 1224 / 1809-1810;

Bugün Bulunduğu Yer: Gorica Livno Fransiskan Manastır Müzesi **(**Env. No.: 6734);

Geliş Şekli: Envanter kayıtlarına göre Hersek'teki Mostar'dan gelmiştir;

Boyut : uzunluk: 73 cm; kabza uzunluğu: 15 cm; namlu uzunluğu: 58 cm; kın uzunluğu: 58,8 cm;

İnceleme Tarihi: Haziran 2016;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası geniş olup, önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır;

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı ahşaptan yapılmıştır. Kulakların üzeri gümüş levhalar ile kaplıdır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu da gümüşten yapılmıştır. Tüm gümüş parçalar döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma, kazıma, telkâri ve telkâri-granülasyon teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza kulakları boş yer bırakılmadan Rumi motifleriyle kabartma tekniğiyle süslenmiştir. Kabzanın zıhı gümüş olup, üzerinde yarı küre kabaralar ve üç kare biçiminde kabara yer almaktadır. Aralarında telkâri tekniğiyle yapılmış ince işlemeli penç motifler bulunmaktadır. Bilezik ve dilimli kabza yolu kazıma tekniğiyle işlenmiştir. Kabza yolunda Rumi, zikzak ve çokgen motifler görülmektedir;

Yazıt:----

NAMLU KISMI:

Biçim: Namlusu içbükey eğri, tek ağızlıdır. Her iki tarafında birer kan oluğu vardır;

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyi gümüş tel kakma tekniğiyle işlenmiştir.

Süsleme: Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısımda tığ motifi ve tuğra biçiminde kurgulanmış bir süsleme vardır. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin üst kısmında palmet dizini yer almaktadır. Tuğranın alt kısmında yazıt bulunur. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin bittiği yerden başlayıp, namlunun ucuna doğru devam eden kısımda kartuş biçiminde kurgulanmış bir süsleme vardır. Tuğra ve kartuş arasında tığ ve yıldız motiflerinden oluşan bir kompozisyon yer almaktadır. Kartuş biçiminde kurgulanmış süsleme içinde bir yazıt, etrafında bulut motifleri, uçlarında ise tığlar bulunmaktadır. Kompozisyonun sol ucunda yan yana sıralanmış beş daire yer alır. Namlunun sağ yüzeyinde kartuş (madalyon) biçiminde kurgulanmış bir süsleme ve soyut bitkisel bir kompozisyon yer almaktadır. Madalyonun içinde bir yıldız bulunur. Soyut bitkisel kompozisyonun merkezinde hatayı motifi bulunmaktadır. Bu motiflerin her iki ucundan tığ motifleri çıkmaktadır. Bu kompozisyonun etrafında 'kanatlı' benek motifleri yer alır.

Yazıt :

1224 عمل ابراهیم صاحب صالح

توکلی علی خالقی عبده صالح اغا

1224 'Amile İbrahim sahib Salih Ağa

(1224/1809-10 İbrahim yaptı, sahibi Salih Ağa)

KIN KISMI:

Biçim: Kın üç bölümden oluşmaktadır: ağız, orta bölüm ve çamurluk. Kın hafif içbükeydir.

Malzeme ve Teknik: Kının iskeleti ahşaptan yapılmıştır. Kının gövdesinin orta bölümü deri, ağız ve çamurluk bölümleri madenle kaplanmış olup, döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Süsleme sadece kının ağzında ve ucunda bulunmaktadır. Çeşitli bitkisel motifler (kıvrık dallar ve pençler) kabartma tekniğiyle işlenmiştir, ucunda balık pulu motifleri ve ejderha başı görülmektedir;

Yazıt :----

Sahibi: Salih Ağa;

Ustası: İbrahim;

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Namlusu harap durumdadır;

Yayınlar: ----

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın gümüşten kabzası iri olup, önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Kabza, kabartma, kazıma, telkâri, telkâri-granülasyon ve altın tel kakma teknikleriyle süslenmiştir. Kabza kulakları boş yer bırakılmadan Rumi motiflerle kabartma tekniğiyle süslenmiştir. Kabzanın zıhı gümüş olup, üzerinde yarı küre kabaralar ve üç kare biçiminde kabara yer almaktadır. Aralarında telkâri tekniğiyle ince işlemeli penç motifler bulunmaktadır. Bilezik ve dilimli kabza yolu kazıma tekniğiyle işlenmiştir. Kabza yolunda Rumi, zikzak ve çokgen motifler görülmektedir; Kabza kısmının malzemesi, süslemesi, tekniği konusunda aynı özellikleri taşıyan tezin kataloğunda bulunan örnekler şunlardır: kat.no. 2, 47, 77, 78, 79, 80; Katalog dışındaki benzer örneği Bursa Kent Müzesinde

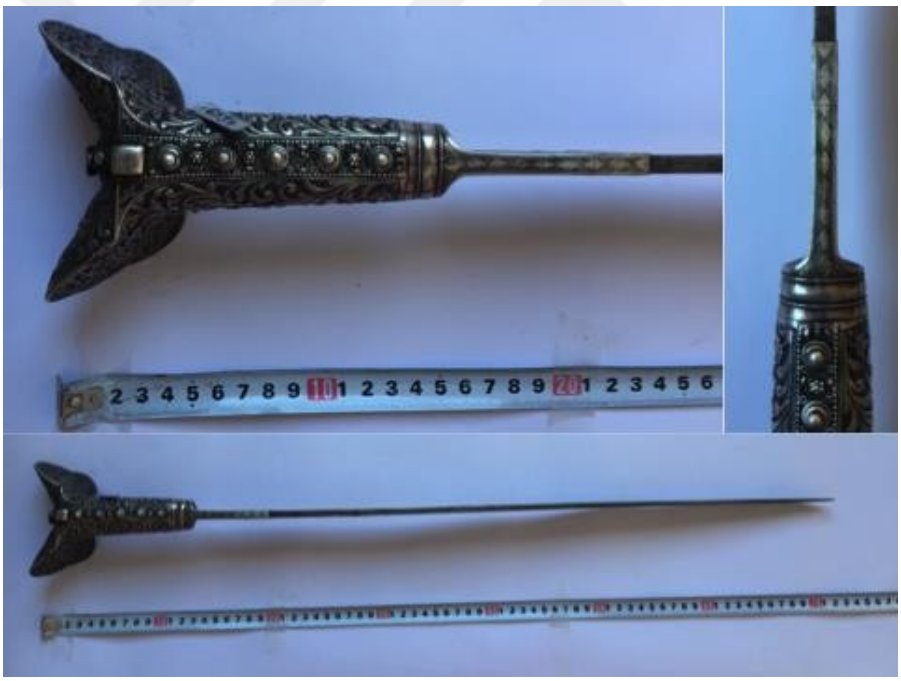
Çengiç Koleksiyona ait env.no. 2013 60E yatağandır (Bosna'dan Bursa'ya Çengiç Beyleri Sergisi, 2015).

Namlunun sol yüzeyinde tığ motifi ve tuğra biçiminde kurgulanmış bir süsleme vardır. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin üst kısmında palmet dizini yer almaktadır. Tuğranın alt kısmında yazıt bulunur. Tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerin bittiği yerden başlayıp, namlunun ucuna doğru devam eden kısımda kartuş biçiminde kurgulanmış bir süsleme vardır. Tuğra ve kartuş arasında tığ ve yıldız motiflerinden oluşan bir kompozisyon yer almaktadır. Kartuş biçiminde kurgulanmış süsleme içinde bir yazıt, etrafında bulut motifleri, uçlarında ise tığlar bulunmaktadır. Kompozisyonun sol ucunda yan yana sıralanmış beş daire yer alır. Namlunun sağ yüzeyinde kartuş (madalyon) biçiminde kurgulanmış bir süsleme ve soyut bitkisel bir kompozisyon yer almaktadır. Madalyonun içinde bir yıldız bulunur. Soyut bitkisel kompozisyonun merkezinde hatayı motifi bulunmaktadır. Bu motiflerin her iki ucunda tığ motifleri çıkmaktadır. Bu kompozisyonun etrafında 'kanatlı' benek motifleri yer alır. Bu tür süslemeler tezin kataloğunda bulunan şu yatağanlarda görülmektedir: kat.no.: 1, 2, 3, 4, 11, 12, 16, 18, 20, 21, 22, 24, 25, 30, 32, 37, 42, 43, 55, 56, 67, 69,71, 73, 74, 79, 80, 81. Tezin katalogdaki örnekleri dışında diğer yatağan koleksiyonlarında bulunan tuğra biçiminde kurgulanmış süslemelerle karşılaşılmaktadır. Aynı tip süslemeye sahip olan yatağanlar şunlardır: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.4230 yatağan (Borčić, 2012, s. 246), Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no.4230 yatağan (Borčić, 2012), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 491-4, 295-T, 299-T, 311-T-I, 322-T, 330-T, 342-T yatağanlar (Teinović, 2008), İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-761, 152-490, 152-498, 152-455, 152-700, 152-291, 152-2 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 000762, 078074, 002537 yatağanlar (Bošković, 2007), Bölgesel Askeri Müzesi- Pleven koleksiyonunda bulunan env.no.A-73, A-66 yatağanlar (Petrova & Obbov, 2005). Namlusundaki süsleme altın tel kakma tekniğiyle yapılmış olup, kartuş (madalyon) biçiminde kurgulanmıştır. Kartuşun içinde yazıt bulunmaktadır. Madalyon şeklindeki kartuş tezin kataloğunda bulunan şu örneklerde görülmektedir: kat.no.10, 14, 34, 35, 57, 61, 78. Tezin katalog dışındaki örnekleri: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 4232 yatağan (Borčić, 2012, s. 249), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti

Müzesi'nde bulunan env.no. 495-4 yatağan (Teinović, 2008), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 021920 yatağan (Bošković, 2007).

Kının süslemesi sadece ağzında ve ucunda bulunmaktadır. Çeşitli bitkisel motifler (kıvrık dallar ve pençler) kabartma tekniğiyle işlenmiştir, ucunda balık pulu motifleri ve ejderha başı görülmektedir. Kın madeni-deri tiptir, katalogdaki benzer örnekler şunlardır: kat.no.47, 78, 80, 81. Tezde ele alınan örneklerin dışındakiler İstanbul Askeri Müzesinde bulunan env.no. 152-152, 152-751, 152-11, 152-158, 152-13, 152- 802 yatağanlardır (Yaşar, 2009). Kındaki süsleme üslubu kat.no.30 yatağanın kınındaki süslemeye benzerlik göstermektedir.

Resimler: 563-567.

Resim 563. Kat.no.81 yatağan. A. Lukarcanin. Haziran, 2016.

Resim 564. Kat.no.81 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Haziran, 2016.

Resim 565. Kat.no.81 yatağan. A. Lukarcanin. Haziran, 2016.

Resim 566. Kat.no.81 yatağan. A. Lukarcanin. Haziran, 2016.

Resim 567. Kat.no.81 yatağanın kını. A. Lukarcanin. Haziran, 2016.

Katalog No.: 82. Yatağan;

Tarih:----

Bugün Bulunduğu Yer: Gorica Livno Fransiskan Manastır Müzesi (Env. No.: 6749);

Geliş Şekli: ----

Boyut : uzunluk: 74,2 cm; kabza uzunluğu: 15,2 cm; namlu uzunluğu: 59 cm;

İnceleme Tarihi: Haziran 2016;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır;

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı kemikten yapılmıştır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu madenden (gümüş) yapılmıştır. Madeni parçalar döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma ve kazıma teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza zıhında alçak kabartma tekniğiyle yapılmış Rumi süsleme bulunmaktadır;

Yazıt:----

NAMLU KISMI:

Biçim: Çelikten yapılmış tek ağızlı içbükey eğri namlunun kan olukları yoktur;

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır.

Süsleme: ----

Yazıt: ----

Sahibi: ----

Ustası: ----

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Yatağan harap durumdadır. Kabza zıhının bir parçası, bileziği ve kabza yolu düşmüştür. Namlusunda korozyon oluşumu görülmektedir;

Yayınlar: ----

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın kemikten yapılmış kabzası geniş ve iri, önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Madeni kabza zıhı, bileziği ve yolu kabartma ve kazıma (bitkisel ve geometrik motifler) teknikleriyle süslenmiştir. Bu tür kabzalara sahip olan yatağanların kullanımı pratik olup, savaşta veya törende kullanılabilir. Tezde incelenen bu tür yatağanlar boynuzdan, ahşaptan ve kemikten yapılmıştır. Tezin kataloğunda bulunan kemikten yapılmış basit süslemeli yatağanlar şunlardır: kat.no.18, 20, 32, 52, 74, 83. Tezde incelenen örneklerin dışındakiler şunlardır: İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.152-455, 152-395, 152-390 yatağanlar (Yaşar, 2009), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesinde bulunan env.no. 292/T, 299/T, 300/T yatağanlar (Teinović, 2008), Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesinde bulunan env.no.99 yatağan (Biorac, 1992, s.113), Hırvatistan Tarih Müzesinde bulunan env.no. 013049, 000301, 000296 yatağanlar (Bošković, 2007).

Resimler: 568-569.

Resim 568. Kat.no.82 yatağan. A. Lukarcanin. Haziran, 2016.

Resim 569. Kat.no.82 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Haziran, 2016.

Katalog No.: 83. Yatağan;

Tarih:----

Bugün Bulunduğu Yer: Gorica Livno Fransiskan Manastır Müzesi (Env. No.: 6750);

Geliş Şekli: ----

Boyut : uzunluk: 63,4 cm; kabza uzunluğu: 11,8 cm; namlu uzunluğu: 51,6 cm;

İnceleme Tarihi: Haziran 2016;

KABZA KISMI:

Biçim: Yatağanın kabzası önde T şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır;

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi ve kulak kısmı kemikten yapılmıştır. Kabza zıhı, bileziği ve yolu madenden (gümüş) yapılmıştır. Madeni parçalar döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma ve kazıma teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza zıhı alçak kabartma tekniğiyle kıvrık dallar ile süslenmiştir. Kabza yolu kazıma tekniğiyle işlenmiştir;

Yazıt:----

NAMLU KISMI:

Biçim: Çelikten yapılmış namlusu içbükey eğri olup, uca doğru hafif dışbükeydir;

Malzeme ve Teknik: Namlunun gövdesi döküm ve tavlama teknikleriyle çelikten yapılmıştır. Yüzeyi gümüş tel kakma tekniğiyle işlenmiştir.

Süsleme: Namlunun sol yüzeyinde, namlu gövdesinin kabza yolu ile birleştiği yöne bakan kısımda silinmek üzere olan kartuş (dikdörtgen) biçiminde kurgulanmış bir süsleme bulunmaktadır. Kartuşun içinde bir yazıt vardır. Namlunun sağ yüzeyinde kartuş (madalyon) biçiminde kurgulanmış bir süsleme bulunmaktadır. Bu madalyonun içinde yıldız yer alır.

Yazıt :

عمل صالح صاحب .....

Salih yaptı, sahibi…..)(‘Amile Sâlih sahib…..

Sahibi: ----

Ustası: Salih**;**

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Yatağan harap durumda olup, kabza zıhının bir parçası, bileziği ve kabza yolunun bir parçası düşmüştür. Namlusunda korozyon oluşumu görülmektedir. Namlunun üzerindeki gümüş kakmalar silinmek üzeredir;

Yayınlar: ----

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın kemikten yapılmış kabzası geniş ve iri, önde V şeklinde, yanlarda ise yuvarlak kulaklıdır. Madeni kabza zıhı, bileziği ve yolu kabartma ve kazıma (bitkisel ve geometrik motifler) teknikleriyle süslenmiştir. Bu tür kabzalara sahip olan yatağanların kullanımı pratik olup, savaşta veya törende kullanılabilir. Tezde incelenen bu tür yatağanlar boynuzdan, ahşaptan ve kemikten yapılmıştır. Tezin kataloğunda bulunan kemikten yapılmış basit süslemeli yatağanlar şunlardır: kat.no.18, 20, 32, 52, 74, 82. Tezde incelenen örneklerin dışındakiler şunlardır: İstanbul Askeri Müzesi’nde bulunan env.no.152-455, 152-395, 152-390

yatağanlar (Yaşar, 2009), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesinde bulunan env.no. 292/T, 299/T, 300/T yatağanlar (Teinović, 2008), Sırbistan Novi Pazar Ras Müzesinde bulunan env.no.99 yatağan (Biorac, 1992, s.113), Hırvatistan Tarih Müzesinde bulunan env.no. 013049, 000301, 000296 yatağanlar (Bošković, 2007).

Namlunun sol yüzeyinde kartuş (dikdörtgen) biçiminde kurgulanmış bir süsleme bulunmaktadır. Kartuşun içinde bir yazıt vardır. Bu tür kartuşlarda genellikle yapım tarihi, usta ve sahibinin ismi bulunmaktadır. Bu şekilde düzenlenen kartuşlar tezde incelenen şu örneklerde görülmektedir: kat.no.9, 28, 33, 34, 35, 38, 39, 46, 47, 50.

Tezde ele alınan örnekler dışında bulunanlar şunlardır: İstanbul Askeri Müzesi Koleksiyonunda bulunan env.no.152-392, 152-218, 152-393, 152-394 yatağanlar (Yaşar, 2009), Hırvatistan Split Kent Müzesi Koleksiyonunda bulunan env.no. 1654, 1655, 1658 yatağanlar (Borčić, 2012), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 000281, 013077, 002804, 013075, 013079 yatağanlar (Bošković, 2007). Namlunun sağ yüzeyinde kartuş (madalyon) biçiminde kurgulanmış bir süsleme bulunmaktadır. Bu madalyonun içinde yıldız yer alır. Madalyon şeklinde kartuş birçok örnekte görülmektedir. Bu tür kartuşları olan yatağanların katalogda yer alan örnekleri şunlardır: kat.no.10, 14, 34, 35, 57, 61, 78. Tezin katalog dışındaki örnekleri: Hırvatistan Split Kent Müzesi'nde bulunan env.no. 4232 yatağan (Borčić, 2012, s. 249), Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti Müzesi'nde bulunan env.no. 495-4 yatağan (Teinović, 2008), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 021920 yatağan (Bošković, 2007).

Resimler: 570-571.

Resim 570. Kat.no.83 yatağan. A. Lukarcanin. Haziran, 2016.

Resim 571. Kat.no.83 yatağandaki süsleme. A. Lukarcanin. Haziran, 2016.

Katalog No.: 84. Yatağanın kabzası;

Tarih:----

Bugün Bulunduğu Yer: Gorica Livno Fransiskan Manastır Müzesi **(**Env. No.: 8);

Geliş Şekli: ----

Boyut : kabza uzunluğu: 11,7 cm;

İnceleme Tarihi: Haziran 2016;

KABZA KISMI:

Biçim: Ahşap üzerinde gümüş levhalar ile kaplanmıştır. Kabzanın kulakları iri ve köşelidir;

Malzeme ve Teknik: Kabzanın gövdesi, zıhı, bileziği, yolu ve kulak kısmı madendendir. Bu bölümler döküm ve dövme teknikleriyle oluşturulmuş, kabartma, kazıma, telkâri ve mercan kakma teknikleriyle süslenmiştir.

Süsleme: Kabza telkâri ve mercan kakma tekniğiyle süslenmiştir. Kulaklar üzerinde büyük telkâri mercanlı gül bezekler görülmektedir. Zıhında yedi adet büyük mercan ve kabara, yanı sıra telkâri tekniğiyle yapılmış farklı biçimler mevcuttur. İki adet kazıma tekniğiyle işlenmiş büyük kare kabara da bulunmaktadır;

Yazıt: ----

NAMLU KISMI: ----

Sahibi: ----

Ustası: ----

Atölye: ----

Bugünkü durumu: Yatağandan sadece kabza kalmıştır. Üzerinde korozyon oluşumu görülmektedir;

Yayınlar: ----

Değerlendirme ve Karşılaştırma: Yatağanın gümüşten yapılmış kabzası geniş ve iri olup, önde V şeklinde, yanlarda ise köşeli kulaklıdır. Kabza, kabartma, kazıma, telkâri, kakma (mercan) ve yaldızlama teknikleriyle süslenmiştir. Kulaklar üzerinde büyük telkâri mercanlı gül bezekler görülmektedir. Zıhında yedi adet büyük mercan ve kabara, yanı sıra telkâri tekniğiyle yapılmış farklı biçimler mevcuttur. Kazıma tekniğiyle işlenmiş iki adet büyük kare kabara da bulunmaktadır. Yatağanın süslemelerinden dolayı törenlerde kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bu tür yatağanlar Bosna-Hersek'te en çok Foça'da üretilmiştir, ayrıca dünya müzelerinde bulunan benzer örneklerin çoğunun Foça'da üretildiği görülmektedir. Katalogda kabza biçimi, süslemesi ve teknik açıdan benzer, ancak daha başarılı örnekler kat.no. 30, 44, 48 yatağanlardır. Kabza, biçimi, süslemeler ve teknikler açısından tezde incelenen örneklerin dışında bulunanlar şunlardır: İstanbul Askeri Müzesi'nde bulunan env.no. 152-753, 152-745 yatağanlar (Yaşar, 2009), Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan env.no. 1/2873 yatağan (Ayhan, 2011, s.129), Hırvatistan Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 034600, 003080, 002836, 031262 yatağanlar (Bošković, 2007), Atina Benaki Müzesi bulunan env.no. 5682, 5875 yatağanlar (Elgood, 2009), Atina Stephanis (Foundation) Vakfı koleksiyonunda bulunan env.no.0287 yatağan (Elgood, 2009, s.147), Metropolitan Müzesi'nde bulunan env.no. 36.25.1617a,b yatağan (Metropolitan Müzesi, 2000-2017), Rusya Devlet Tarih Müzesi'nde bulunan env.no. 6442 yatağan (Rusya Devlet Tarih Müzesi, 2013), Sırbistan Belgrad Tarihi Müzesi'nde bulunan env.no. OVO/9/2092[102] yatağan (Ljubojević, vd., 2011, s.91), Sırbistan Belgrad Askeri Müzesi'nde bulunan env.no.2450 ve 2420 yatağanlar (Radović, 2002,s.65).

[102] Bu yatağan Kiril alfabesiyle yazılan kitabesine göre ban Lukić tarafından 24.vı.1937 yılında kraliyet hükümeti (Yugoslavya) başkanı Dr. Milan Stojadinović'e hediye olarak verilmiştir (Ljubojević, vd., 2011, s.91).

Resimler: 572.

Resim 572. Kat.no.84 yatağanın kabzası. A. Lukarcanin. Eylül, 2014.

EK 2. ORİJİNALLİK RAPORU

EK 3. ETİK KURUL / KOMİSYON İZNİ YA DA MUAFİYET FORMU